T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

MODERN DÖNEM KONUT MİMARLIĞI BAĞLAMINDA ÇOK BOYUTLU BİR KORUMA YAKLAŞIMI ÖNERİSİ VE KÜLTÜREL MİRAS ÖLÇÜTLERİNİN BELİRLENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ (1923-1980)

Şerife İNCEDEMİR

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TEMMUZ 2025

ANTALYA

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

MODERN DÖNEM KONUT MİMARLIĞI BAĞLAMINDA ÇOK BOYUTLU BİR KORUMA YAKLAŞIMI ÖNERİSİ VE KÜLTÜREL MİRAS ÖLÇÜTLERİNİN BELİRLENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ (1923-1980)

Şerife İNCEDEMİR

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TEMMUZ 2025

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MODERN DÖNEM KONUT MİMARLIĞI BAĞLAMINDA ÇOK BOYUTLU BİR KORUMA YAKLAŞIMI ÖNERİSİ VE KÜLTÜREL MİRAS ÖLÇÜTLERİNİN BELİRLENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ (1923-1980)

Şerife İNCEDEMİR

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Bu tez 03/07/2025 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS (Danışman)
Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN
Doç. Dr. Kıvanç ERTUĞAY
Doç. Dr. Ayşe Esin KULELİ
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR

ÖZET

MODERN DÖNEM KONUT MİMARLIĞI BAĞLAMINDA ÇOK BOYUTLU BİR KORUMA YAKLAŞIMI ÖNERİSİ VE KÜLTÜREL MİRAS ÖLÇÜTLERİNİN BELİRLENMESİ: ANTALYA ÖRNEĞİ (1923-1980)

Şerife İNCEDEMİR

Doktora Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Temmuz 2025; 280 sayfa

Koruma düşüncesinin sınırları somut ve tekil olanı ele alan bir yaklaşımdan somut olmayan değerleri, çevresel, kültürel verileri vurgulayan kapsayıcı bir alana evrilmiştir. Korumanın sınırlarının genişlemesi ile birlikte 20. yüzyıl sonunda modern dönem yapılarının korunması fikri gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda geleneksel mimarlık ürünlerinin korumasında kullanılan değerlendirme ve ölçüt belirleme sistemlerine yeni açılımlar getirilmiş ve modern mimarlık mirası için yeni değerlendirme sistemi önerileri geliştirilmiştir. Kapsayıcı, çeşitlilikleri içeren bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılsa da modern mimarlık ürünlerinin korunmasında önemli bir mimarın yapısı olma, teknolojik/teknik çerçevede öncü olma, özgün tasarım fikri ürünü olma gibi nitelikler taşıyan kanonik örneklere odaklanıldığı görülmektedir. Seçmeci tutuma ek olarak koruma mevzuatı da modern mimarlık ürünlerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi konularına açıklık getirmekten, miras niteliğini vurgulamaktan uzaktır.

Tez çalışması yukarıda özetlenen seçmeci bakış açısının, modern konut mimarlığının kültürel miras olarak korunması ile ilgili mevzuat boşlukları ve ölçüt eksikliğinin nasıl aşılacağı sorunlarından hareket etmektedir. Öncelikle modern mimarlık mirasının öneminin belirlenmesi için kullanılan değer ve ölçüt sistemleri ulusal ve uluslararası ölçekte tartışılmıştır. Mevcut sistemlerin eleştirel okuması yapılmış modern konut mirası için var olan potansiyelleri açığa çıkarılmış ve boşluklar tespit edilmiştir. Bu doğrultuda tez estetik ve deneyim kavramlarını temel alan yeni bir bakış açısı geliştirmeyi ve modern konut mimarlığını kapsayan bir ölçüt sistemi önermeyi hedeflemektedir. Çalışma modern konut mimarlığının kültürel miras olarak korunması ile ilgili sorunları aşabilmek için insan-yapı-çevre birlikteliğini vurgulayan duyu-düşünce-duygu-anlam-zaman-mekân niteliklerini birbirine bağlayan bir öneri ölçüt sisteminin değerlendirme aracı olarak kullanılabileceğini savunur. Perifer kentlerde yer alan, anonim ya da sıradan olarak görülen konut mekânlarının yerin özgün koşulları ile beraber ele alınmasının; insan ve çevre arasındaki bütüncül kurgunun kavranmasının koşulu olarak estetik deneyim vurgulanır. Estetik deneyim aracılığıyla yerin fiziksel, duygusal, düşünsel, zamansal, kültürel değerleri ile birlikte insan ve mekânın karşılıklı iletişimi ve birbirini ortaya çıkarma potansiyeli çözümlenmektedir.

Çalışma kapsamında Antalya kent merkezinde 1923-1980 tarihleri arasında inşa edilmiş az katlı konut yapıları örneklem alanını oluşturmuştur. Modern dönem konut yapılarının ancak kentli/kullanıcı tarafından içselleştirilmesi ve özgün niteliklerinin kavranması ile korunacağı düşünülmektedir. Bu sebeple, öncelikle kent ölçeğinde

modern dönem katmanına dair özgün veriler ortaya çıkarılmış, deneyim rotaları önerilmiştir. Az katlı konut yapılarının mimari karakteri analiz edilerek sundukları deneyim ortamları açığa çıkarılmıştır. İnsanın var olduğu ortamı biçimlendiren, yaşantıyı şekillendiren, kentsel ve yapısal karakterin özgün bileşenleri olan söz konusu yapılar önerilen "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında değerlendirilmiştir. Kültürel önemleri ve miras değerleri tartışılmıştır.

Nitelik ve nicelik olarak çeşitlilik gösteren; kültür, tarih, coğrafya ve yaşam biçimine göre farklılaşan modern tasarım yaklaşımına sahip az katlı konut örnekleri yerin fiziksel, kavramsal, düşünsel ve duygusal ögeleri ile ele alınarak değerlendirilmelidir. Tez çalışması seçmeci bir bakış açısı yerine modern dönem konut yapılarını var olduğu bağlamın maddi ve tinsel değerleri ile birlikte ele alacak, farklı modern konut yapıları için de uygulanabilir bir koruma yaklaşımı önermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Antalya konut mimarlığı, Estetik deneyim, Fenomenoloji, Koruma değer sistemi, Modern konut mimarlığı, Modern miras

JÜRİ: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

Doç. Dr. Kıvanç ERTUĞAY

Doç. Dr. Ayşe Esin KULELİ

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR

ABSTRACT

IDENTIFICATION OF CULTURAL HERITAGE CRITERIA FOR MODERN RESIDENTIAL ARCHITECTURE IN THE FRAMEWORK OF A PROPOSAL FOR A MULTIDIMENSIONAL CONSERVATION APPROACH: ANTALYA (1923–1980)

Şerife İNCEDEMİR

PhD Thesis in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

July 2025; 280 pages

The conceptual boundaries of heritage conservation have evolved from a narrowly defined, tangible-focused framework toward a more inclusive paradigm that incorporates intangible values and broader environmental and cultural data. This expansion has brought modern architectural heritage into the purview of conservation practices, especially since the late 20th century. Conventional assessment systems developed for traditional architecture have been reviewed, and new evaluation frameworks specifically adapted to the characteristics of modern cultural heritage have been proposed. Despite efforts aiming for a more inclusive and diversified approach, current conservation practices tend to prioritize canonical examples—structures associated with prominent architects, technological or technical innovation, or distinctive design ideologies. Beyond this selective orientation, existing conservation legislation often lacks the clarity and specificity needed to define and evaluate modern architectural works as heritage, failing to adequately articulate their quality of heritage.

This thesis departs from the question of how to overcome the above-mentioned selective perspective, the legislative gaps and the lack of criteria regarding the protection of modern residential architecture as cultural heritage. Firstly, it examines existing value and criterion systems employed in assessing modern architectural heritage at both national and international scales. Accordingly, the thesis emphasizes the development of a new perspective based on the concepts of aesthetics and experience, and focuses on the proposal of a criteria system that encompasses modern residential architecture. This study argues that the conservation challenges of modern residential architecture can be overcome by employing an evaluation framework that integrates the tangible and intangible qualities of human-building-environment interaction—uniting sensory, cognitive, emotional, semantic, temporal, and spatial dimensions. This approach emphasizes aesthetic experience as a prerequisite for understanding the holistic relationship between inhabitants and the environment, particularly for residential buildings in peripheral urban areas that are often perceived as anonymous or ordinary. Through aesthetic experience, the reciprocal relationship between people and place is analyzed, revealing the physical, cultural, and affective values embedded within the built environment.

The low-rise residential buildings constructed in the city centre of Antalya (Türkiye) between 1923 and 1980 constitute the case study of this thesis. The thesis is

based on the idea that the conservation of modern residential architecture depends on its recognition and internalization by residents and the public. Therefore, the study first identifies distinct urban data reflective of the modern layer and proposes experiential routes. The architectural character of these low-rise buildings is then analyzed to articulate the experiential qualities they afford. These structures, as integral components that shape both the lived environment and urban identity, are subsequently assessed through the proposed "Aesthetic Experience Criterion" to discuss their cultural significance and heritage value.

Low-rise residential examples with modern design approaches, which exhibit diversity in terms of quality and quantity and vary by culture, history, geography, and lifestyle, should be evaluated in relation to the physical, conceptual, intellectual, and emotional elements of the place. Instead of a selective perspective, this study addresses modern residential buildings within the context of their tangible and intangible values and presents a conservation approach applicable to varied instances of modern residential architecture.

KEYWORDS: Aesthetic experience, Conservation value system, Modern Heritage, Modern housing architecture, Phenomenology, Residential architecture of Antalya

COMMITTEE: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

Assoc. Prof. Dr. Kıvanç ERTUĞAY

Assoc. Prof. Dr. Ayşe Esin KULELİ

Asst. Prof. Dr. İbrahim BAKIR

ÖNSÖZ

Tez süresince görüş ve önerileri ile çalışmanın şekillenmesinde yardımcı olan, zorlu dönemlerde emeği ve desteği ile yanımda olan, akademik hayatımın gelişimine katkı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS'a anlayışlı yaklaşımı ve sabırlı rehberliği için teşekkürlerimi sunarım.

Değerli katkıları ve yönlendirmeleri ile tezin gelişmesinde büyük emekleri olan Tez İzleme Komitesi hocalarımdan zarafeti ve nezaketi ile örnek aldığım Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN'e lisans, yüksek lisans, doktora sürecinde bilgi birikimi ile bana yol gösterici olduğu için, Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR'a yüksek lisans ve doktora eğitimimde bilgi ve deneyimleri ile kazandırdıkları için teşekkür ederim. Tez Savunma Jürisi hocalarım Doç. Dr. Kıvanç ERTUĞAY'a ve Doç. Dr. Ayşe Esin KULELİ'ye değerli görüş ve katkıları için teşekkür ederim.

Alan araştırması sürecinde yardımseverlikleri ve hoşgörüleri ile bana evlerini açan ev sahiplerine, arşiv taraması boyunca ilgilerini eksik etmeyen Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi çalışanlarına, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi personeline, Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) Arşivi görevlilerine, bu uzun süreçte yanımda olan sevgili arkadaşlarım Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU'na ve Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca her daim yanımda olan, destekleyen, sevgi ve ilgilerini eksik etmeyen canım annem Şükran İNCEDEMİR'e, babam İsmail İNCEDEMİR'e, canım kardeşim Mehmet İNCEDEMİR'e sonsuz sevgilerimi iletir, teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
AKADEMİK BEYAN viii
SİMGELER VE KISALTMALAR ix
ŞEKİLLER DİZİNİ x
ÇİZELGELER DİZİNİ xvii
1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 4
1.2. Çalışmanın Araştırma Sorusu ve Hipotezi 5
1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi 6
1.4. Çalışmanın Özgün Değeri 9
2. KAYNAK TARAMASI 11
2.1. Koruma Kuramının Dönüşüm Süreci ve Modern Mimarlık Mirası Kavramının Oluşumu 11
2.2. Mevcut Koruma Ölçütleri Bağlamında Modern Mimarlık Mirası 18
2.3. Türkiye'de Modern Mimarlık Mirasını Koruma Düşüncesinin Gelişimi ve Koruma Ölçütlerinin Tartışılması 24
2.4. Kuramsal Alt Yapı ve Kavramsal Çerçeve 36
3. MATERYAL VE METOT 43
3.1. Çalışmanın Materyali 43
3.2. Çalışmanın Metodu 46
4. BULGULAR 53
4.1. Antalya Kenti Modern Mimarlık Mirasının Estetik Deneyim Bağlamında Çözümlenmesi 53
4.1.1. Estetik deneyim bağlamında modern mimarlık mirasının yaşama katılma potansiyellerini açmak 53
4.1.2. Antalya kenti modern dönem kentsel örüntüleri ve karakteristik nitelikleri 60

4.1.3. Antalya kenti modern konut mimarisi ve karakteristik nitelikleri 87
5. TARTIŞMA 137
5.1. Modern Konut Mimarlığı Bağlamında Kültürel Miras Öneri Ölçüt Sisteminin Belirlenmesi 137
5.2. Antalya Kenti Modern Mimarlık Mirasının Korunmasında Çok Duyulu Koruma Yaklaşımı Önerisi 177
6. SONUÇLAR 201
7. KAYNAKLAR 207
8. EKLER 219
ÖZGEÇMİŞ

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum "Modern Dönem Konut Mimarlığı Bağlamında Çok Boyutlu Bir Koruma Yaklaşımı Önerisi ve Kültürel Miras Ölçütlerinin Belirlenmesi: Antalya Örneği (1923-1980)" adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

25/07/2025

Şerife İNCEDEMİR

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Docomomo	:Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement
GEEAYK	:Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOMOS	:International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
ISC20C	:ICOMOS Twentieth Century Heritage International Scientific Committee (Yirminci Yüzyıl Mirası Uluslararası Bilimsel Komitesi)
KTVKK	:2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
KUDEB	:Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
MSBHGM	:Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Tezin değer, sorun, çözüm tespit tablosu (Orijinal 2025) 3

Şekil 1.2. Tezin yöntem akış şeması (Orijinal 2025) 9

Şekil 2.1. Uluslararası ölçekte koruma kuramının dönüşümü (Orijinal 2025) 12

Şekil 2.2. Kültürel miras için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025) 22

Şekil 2.3. Modern mimarlık mirası için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025) 23

Şekil 2.4. Türkiye ölçeğinde koruma kuramının dönüşümü (Orijinal 2025) 27

Şekil 2.5. Türkiye'de kültürel miras için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025) 32

Şekil 2.6. Türkiye'de modern mimarlık mirası için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025) 35

Şekil 2.7. Düşünsel ortamın değişimi ve mimarlık anlayışına etkisi (Orijinal 2025) 37

Şekil 3.1. Tez çalışmasının örneklem alanı sınırları (Orijinal 2025) 43

Şekil 3.2. Yıllara göre Antalya kent merkezinin mekânsal yayılma durumu (MSBHGM Arşivi 2024) 44

Şekil 3.3. Örneklem olarak belirlenmiş az katlı konut yapıları kentsel konumu (Orijinal 2025) 45

Şekil 3.4. Tezin yöntem özeti ve akış şeması (Orijinal 2025) 47

Şekil 3.5. Mevcut değer sistemlerinin estetik deneyim bağlamında incelenmesi (Orijinal 2025) 48

Şekil 3.6. Koruma nesnesinin estetik deneyim bağlamında tartışılması (Orijinal 2025) 48

Şekil 3.7. Kentsel örüntülerin belirlenmesi, deneyim rotalarının oluşumu (Orijinal 2025) 49

Şekil 3.8. Mimari karakterin analizi, özgün deneyim ortamlarının tespiti (Orijinal 2025) 49

Şekil 3.9. Yapı değerlendirme formu oluşumu (Orijinal 2025).....50

Şekil 3.10. Estetik Deneyim Ölçütü'nün oluşturulması (Orijinal 2025) 51

Şekil 3.11. Koruma yaklaşımı önerisi (Orijinal 2025).....52

Şekil 4.1. Antalya modern mimarlık mirası katmanının incelenmesi (Orijinal 2025)....60

Şekil 4.2. Kent ölçeğinde modern mimarlık katmanı oluşum parametreleri (Orijinal 2025).....66

Şekil 4.3. Kent ölçeğinde yere özgü dönüşüm izleği (Orijinal 205).....66

Şekil 4.4. Antalya kent merkezinin tarihsel gelişimi (Orijinal 2025).....68

Şekil 4.5. Antalya kent merkezinin gelişim aşamaları bağlamında oluşturulmuş deneyim rotaları (Orijinal 2025) 69

Şekil 4.6. Önerilen deneyim rotaları ile kent merkezinin ilişkisi (Orijinal 2025) 70

Şekil 4.7. Tarihi Odak, Kaleiçi öneri deneyim rotası (Orijinal 2025) 71

Şekil 4.8. Tarihi Odak, Balbey öneri deneyim rotası (Orijinal 2025).....74

Şekil 4.9. Kesişim Bölgesi öneri deneyim rotası (Orijinal 2025).....76

Şekil 4.10. Eklemlenme Bölgesi öneri deneyim rotası (Orijinal 2025).....79

Şekil 4.11. Odak Mekân, Karaalioğlu Parkı öneri deneyim rotası (Orijinal 2025) 81

Şekil 4.12. Odak Mekân, Antalya Arkeoloji Müzesi-Atatürk Parkı öneri deneyim rotası (Orijinal 2025).....85

Şekil 4.13. Antalya az katlı konut örnekleri seçim parametreleri (Orijinal 2025).....90

Şekil 4.14. Antalya az katlı konut yapıları estetik deneyim parametreleri (Orijinal 2025).....91

Şekil 4.15. Estetik deneyim parametrelerinin tanımı (Orijinal 2025).....91

Şekil 4.16. Kaleiçi bölgesinde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....93

Şekil 4.17. Kaleiçi bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....94

Şekil 4.18. Kaleiçi bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....96

Şekil 4.19. Kaleiçi bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....98

Şekil 4.20. Balbey bölgesinde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....101

Şekil 4.21. Balbey bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....102

Şekil 4.22. Haşimişcan Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....105

Şekil 4.23. Haşimişcan Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....106

Şekil 4.24. Çaybaşı Mahallesi ve Gençlik Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....108

Şekil 4.25. Çaybaşı ve Gençlik Mahalleleri modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....109

Şekil 4.26. Tahılpazarı, Elmalı, Kışla Mahallelerinde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....111

Şekil 4.27. Tahılpazarı, Elmalı, Kışla Mahalleleri modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....112

Şekil 4.28. Muratpaşa Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....115

Şekil 4.29. Muratpaşa Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....116

Şekil 4.30. Üçgen Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....117

Şekil 4.31. Üçgen Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025).....119

Şekil 4.32. Bahçelievler bölgesi seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025).....120

Şekil 4.33. Bahçelievler bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)..... 121

Şekil 4.34. Memurevleri Mahallesi seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025) 122

Şekil 4.35. Memurevleri Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)..... 123

Şekil 4.36. "Oluşum Süreci" deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 126

Şekil 4.37. "Boşluk ve Doluluk" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 127

Şekil 4.38. "Boşluk ve Doluluk" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 128

Şekil 4.39. "Işık ve Gölge" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025) 129

Şekil 4.40. "Işık ve Gölge" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025) 130

Şekil 4.41. "Ölçek ve Oran" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 130

Şekil 4.42. "Ölçek ve Oran" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 131

Şekil 4.43. "Sınır ve Oylum/Uzantı" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 132

Şekil 4.44. "Sınır ve Oylum/Uzantı" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 133

Şekil 4.45. "Renk ve Doku" deneyim ortamı (Orijinal 2025) 134

Şekil 4.46. "Yerin Anlatısı" deneyim ortamı (Orijinal 2025)..... 135

Şekil 4.47. Yapı değerlendirme formu oluşum süreci (Orijinal 2025) 136

Şekil 5.1. Estetik Deneyim Ölçütü oluşum süreci (Orijinal 2025) 137

Şekil 5.2. Estetik Deneyim Ölçütü açıklama tablosu (Orijinal 2025) 138

Şekil 5.3. Öneri değerlerin birbiri ile bağlantısı (Orijinal 2025) 147

Şekil 5.4. Kİ-2 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)..... 148

Şekil 5.5. Kİ-4 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)..... 150

Şekil 5.6. Kİ-5 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....152

Şekil 5.7. Kİ-11 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....153

Şekil 5.8. Kİ-16 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....155

Şekil 5.9. Kİ-17 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....157

Şekil 5.10. BM-3 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....159

Şekil 5.11. BM-4 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....160

Şekil 5.12. BM-5 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....162

Şekil 5.13. BM-6 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....163

Şekil 5.14. BM-8 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....165

Şekil 5.15. HİM-4 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....166

Şekil 5.16. ÇM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....168

Şekil 5.17. MPM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....169

Şekil 5.18. MPM-2 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....171

Şekil 5.19. ÜM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....173

Şekil 5.20. ÜM-3 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....174

Şekil 5.21. MEM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....175

Şekil 5.22. MEM-2 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025).....176

Şekil 5.23. Koruma yaklaşımı süreci (Orijinal 2025).....178

Şekil 5.24. Kİ-2 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....179

Şekil 5.25. Kİ-4 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....179

Şekil 5.26. Kİ-5 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....180

Şekil 5.27. Kİ-11 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....181

Şekil 5.28. Kİ-16 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....181

Şekil 5.29. Kİ-17 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....182

Şekil 5.30. BM-3 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....183

Şekil 5.31. BM-4 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....183

Şekil 5.32. BM-5 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....184

Şekil 5.33. BM-6 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....185

Şekil 5.34. BM-8 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....185

Şekil 5.35. HİM-4 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....186

Şekil 5.36. ÇM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....187

Şekil 5.37. MPM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....187

Şekil 5.38. MPM-2 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....188

Şekil 5.39. ÜM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....189

Şekil 5.40. ÜM-3 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....189

Şekil 5.41. MEM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....190

Şekil 5.42. MEM-2 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025).....191

Şekil 5.43. Değişim durumunu gösteren kategoriler (Orijinal 2025).....192

Şekil 5.44. "Estetik Deneyim Ölçüt" bağlamında değerlere karşılık gelen puanlar (Orijinal 2025)..... 193

Şekil 5.45. Korunmuşluk durumuna göre konutların alabileceği puanlar (Orijinal 2025)..... 194

Şekil 5.46. Az katlı konut yapılarının korunmuşluk durumuna ve deneyim ortamının mevcut haline göre alabilecekleri puanların skalası (Orijinal 2025)..... 195

Şekil 5.47. Korunmuşluk durumu yapı grupları puan aralığı (Orijinal 2025) 197

Şekil 5.48. Korunmuşluk durumu yapı gruplarına göre müdahale önerileri (Orijinal 2025)..... 198

Şekil 6.1. Öneri ölçüt sistemi (Orijinal 2025)..... 203

Şekil 6.2. Modern dönem konut yapılarının miras değerinin ortaya çıkarılması için sunulan yöntem önerisi (Orijinal 2025) 206

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 5.1. Yapı değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)..... 196

1. GİRİŞ

19. yüzyılda, geleneksel yaşamdan modern dünyaya geçiş bağlamında ortaya çıkan ve modern düşünce doğrultusunda sistemleşen koruma yaklaşımı ilkin batı merkezli olarak uluslararası standartlar getirmeyi amaçlamış, çeşitli tüzük ve belgelerle koruma kavramlarını ve eylemlerini tanımlamıştır. Uluslararası ölçekte kültürel varlıkların belirlenmesi ve korunması için değer ve ölçüt sistemleri oluşturulmuştur. Ancak bu evrensel değerlerin belirlenmesi kültür varlıklarının seçilmesinde sınırlılıkları ve ayrıştırmayı beraberinde getirmiştir. 20. yüzyıl sonlarında farklı kültürleri kapsayacak çoğulcu yaklaşımların da geliştirilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu durum her kültürün özgün değerlerini kapsayan, kendi geleneklerinin izini süren değer sistemlerinin biçimlenmesinin önünü açmıştır. Daha önce kültürel miras kapsamına alınmamış farklı yapı grupları ve somut olmayan değerler, çoğulcu ve daha kapsayıcı bir düşünce temelinde gelişen koruma eylemlerine dahil edilmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda, modern dönem mimarlık ürünlerini koruma fikri 20. yüzyılın sonlarında gündeme gelerek mevcut koruma yaklaşımlarının sorgulanmasının ve bu alanda yeni açılımlar getirilmesinin önünü açmıştır. Geleneksel yapıların seçme ve değerlendirme sürecinde belirlenen mevcut ölçek sistemleri modern mimarlık mirasının nasıl korunacağı sorusu doğrultusunda tartışmaya açılmıştır. Korunması gereken modern mimarlık ürünlerinin tespit edilebilmesi için farklı yöntem önerileri ortaya konmuştur. Bu süreçte, mevcut değer ve ölçüt sistemlerinin kullanılmasından yeni kavramsal tanımlar ile yeni değer ve ölçüt sistemlerinin geliştirilmesine kadar çeşitlilik gösteren öneriler ortaya çıkmıştır. Farklı kavramsal zeminlere dayanarak yeni ölçütlerin geliştirilmesi çabalarına rağmen mevcut değer ve ölçütler de etkilerini sürdürmüş ve kültürel mirasın korunmasında konvansiyonel yaklaşım büyük ölçüde hâkim olmuştur. Söz konusu konvansiyonel yaklaşım, modern mimarlık mirasının korunmasında da kanonik örneklere, öncü tasarımcılara, fikirlere, yapı sistemlerine ve teknolojik gelişmelere dayalı bir değerlendirmeye bağlı kalmaktadır. Ancak modern mimarlık örneklerinin korunması bağlamında konvansiyonel yaklaşımın benimsenmesi önemli sorunlara yol açmaktadır. Çünkü söz konusu yapılar tasarlandıkları ve inşa edildikleri bağlama göre çeşitlenmekte ve farklı potansiyele sahip özgün nitelikler barındırmaktadır. Tekil ve kanonik[1] örneklere öncelik verilmesi çeşitliliğin korunmasını zorlaştırmakta ve kentlerin tarihsel izleğinde modern mimarlık mirasına dair bilginin yitirilmesine yol açmaktadır.

Kültürel mirasın korunmasında hâkim olan konvansiyonel bakış açısının yansımaları yasal çerçevede de izlenebilmektedir. Koruma mevzuatında modern mimarlık mirasına dair açık bir tanımlama ve değerlendirme yapılmamaktadır. Kentlerde bulunan modern dönem mimarlık katmanının nasıl tanımlandığı, korunmaya değer görülüp görülmediği ve bu kararların dayandığı ölçütler yetkili kurum veya bireylerin kararlarını tutarlı bir şekilde yönlendirecek niteliklere ulaşamamıştır. Yasal düzlemdeki tanım ve kavram eksiklikleri ile konvansiyonel bakış açısından kaynaklı sorunlar sebebiyle, modern mimarlığın korunmasına yönelik ülkemizdeki faaliyetler Ankara ve İstanbul gibi merkez kentlerin ötesine geçememektedir. Yine aynı sebeplerle, bu merkez

[1] Kanon kavramı Minor (2017) tarafından "… önemli addedilen eserlerden oluşan bir büyük eserler listesi…" şeklinde açıklanmıştır. Türk Dil Kurumu'na (2025) göre kanon "Herhangi bir konuda otoritelerinin belirlediği seçimler bütünü" olarak tanımlanmıştır.

kentlerde de modern mimarlık mirası kavramı öncü örnekler, endüstri yerleşkeleri, stadyumlar, kültür yapıları, konut blokları-yerleşkeleri gibi örnekler ile sınırlandırılmakta ve koruma adımları sadece bu sınırlar dahilinde atılabilmektedir. Bu sebeple, perifer kentler ile anonim veya sıradan olarak değerlendirilen yapılar hem mimarlık tarihi yazımının hem de koruma eylemlerinin dışında bırakılmaktadır. Sürecin sonucunda modern mimarlık ürünleri varlıklarını devam ettirememektedir. Bu sorunların tespitinden hareket eden tez çalışması kültürel miras kavramına daha kapsayıcı bir bakış açısı ile yaklaşılmasını savunmaktadır. Söz konusu yeni bakış açısıyla insan yaşamını ve kentsel mekânın biçimlenişini doğrudan etkileyen modern dönem konut yapılarını kapsayacak şekilde modernleşme sürecinin izleği olan tüm karakteristik değerleri ön plana çıkaracak değerlendirme sisteminin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Modern mimarlık mirasının korunmasında etkinliğini sürdüren konvansiyonel yaklaşım, seçmeci bir tutum ile kanonik yapıları ön plana çıkarmakta, dönemin fikir ve tasarım ortamının fiziksel belgesi olan diğer mimari öğelerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Modern dönem konut yapıları da miras değeri kolayca atfedilmeyen, kültür varlığı niteliği taşıdığına dair ortak bir uzlaşı zemini oluşturulamayan modern dönem eserleri arasında yer almaktadır. Modern dönem konut mimarlığı ürünleri ile şimdi arasındaki zamansal mesafenin birey ve toplumda miras ve koruma fikrinin gelişebilmesi için yeterli düzeyde tarihsel aralık oluşturmaması; konut yapılarının sıradan, basit, görülmesi; tarihsel, sanatsal, fikirsel değerinin anlaşılmaması ve bu durumu destekleyen yasal düzlemdeki eksiklik koruma sorunlarını beraberinde getirmektedir. Korumanın kentsel ölçekte gerçekleşebilmesi için, modern döneme ait konut yapıları ve modern/geleneksel diğer kültür varlıklarının oluşturdukları kentsel örüntüler tüm çeşitliliği ile temsil edilmeli ve bir dönemin karakteristik değeri olarak gündelik yaşam içerisine katılarak varlıkları devam ettirilmelidir.

Tez çalışması öncelikli olarak konut mimarlığına odaklanarak modern mimarlık mirasının korunmasında öne çıkan merkez-perifer, kanonik-anonim ayrışmalarını, yasal düzlemdeki eksiklikleri, kullanıcının modern kent katmanını benimseme problemlerini aşmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte toplumsal ve bireysel yaşamda görülen modernleşme sürecinin fiziksel zemini olan mimarlık ürünlerinin ve bunların oluşturduğu kentsel örüntülerin özgün niteliklerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Antalya kent merkezinde modernleşme, çağdaşlaşma adımları ile birlikte ortaya çıkan halkevi, bankalar, eğitim yapıları, müze yapıları, sağlık yapıları, fabrikalar, kültürel mekanlar, kentsel açık alanı oluşturan park ve meydanlar, ulaşım aksları incelenmiştir. Modern kentin kamusal, kurumsal ve kültürel alt yapısını oluşturan bu mekanların geleneksel doku ve modern dönem konut yapıları ile ilişkisi kurularak kentin tüm bileşenleri ile bir süreklilik arz ettiğini vurgulamak amaçlanmıştır. Kentsel dokunun şekillenmesinde önemli bir bileşen olan modern dönem konut birimlerinin yer aldığı bağlamın niteliklerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Modern dönem konut mimarlığı ürünleri özgün tasarım biçimleri, mekân organizasyonu, yapım tekniği, dönemin yaşamsal ve düşünsel ortamını yansıtması, döneme özgü malzeme seçimleri ve teknolojik verilere referans vermesi sebebi ile kültürel değer taşır. Ancak modern döneme dair zamansal kırılmanın yaşanmaması, yasal düzlemdeki çelişkiler, modern dönem yapıları/kent katmanı ile kullanıcı/kentli arasındaki aidiyet bağlantısında miras niteliğinin vurgulanmaması ve kavranmaması sebepleri ile modern katman korunamamaktadır. Tez çalışmasında kanonik örneklerden ziyade

kapsayıcı bir bakış açısıyla modern katmanın korunması gerekliliği savunulmaktadır. Bu bakış açısı ile modern mirasın korunmasının modern dönem kent katmanının birey ve toplum tarafından içselleştirilmesi ve insan/çevre/yapı duyumsal birlikteliğinin sağlanması ile çözülebileceği görüşü ortaya koyulmaktadır. İçselleştirmenin, çevre ve insan arasındaki bütüncül kurgunun kavranabilmesinin koşulu olarak estetik deneyimin potansiyeli kullanılmıştır. Estetik deneyim aracılığı ile modern yapı ve kent katmanının mimari değeri vurgulanarak fiziksel bağlamın özgün nitelikleri ortaya çıkartılıp, insan ile nesne (kent/yapı) arasında duyusal ve duygusal bağlantı kurmanın potansiyelleri üretilmektedir. Bu bağlamda modern dönem konut yapılarının miras niteliği, özgün karakteristikleri şimdiki zaman içerisinde birey ve toplum tarafından içselleştirilerek kavranır. Fiziksel alan aracılığı ile (modern mimarlık mirasının gündelik deneyimin bir parçası olması), kavramsal alana (modern dönem, fikir, yaşam biçimi, kültür, anıları vb.) ulaşma imkânı sunma kazanımlarını öne çıkaracak bir koruma yaklaşımı önerilmektedir (Şekil 1.1)

Şekil 1.1. Tezin değer, sorun, çözüm tespit tablosu (Orijinal 2025)

Modern mimarlık mirası koruma, ölçüt ve değerlendirme sisteminde bahsi geçen kanonik yapıların öne çıkma sorunsalı bağlamında endüstri yerleşkeleri, kamu hizmeti yapıları, kültür yapıları, kurumsal yapılar, tarihi bağlamla doğrudan ilişkili mekanların korunması hakkında önerilen yaklaşımlar çoğunluktadır. Konut ölçeğine inildiğinde ise toplu konut projeleri, işçi konutlar, büyük ölçekli yerleşkeler ya da önemli kişilerin yaşadığı ve olayların yaşandığı konut mekanları, öncü örnekler koruma tartışmasına konu olmaktadır. Perifer kentlerdeki anonim ya da kent için önemli olan mimarların üretimi olan konut yapılarının korunması fikri tam anlamıyla kendine yer bulamamıştır. Konut yapıları gündelik yaşam pratiklerinin, sosyal ve kültürel alışkanlıkların ve bunların dönüşümünün doğrudan karşılığının bulunduğu, insan yaşamı ile birebir ilişkilenen mekanlardır. Modernleşme adımları ile birlikte gündelik yaşam kültürü de farklılaşmıştır. Bu değişim birey ve toplumun içinde yaşadığı kentsel ölçekten, yapı ölçeğine mekânın kurgulanış ve kullanış biçimini şekillendirmektedir. Konut yapıları da modern yaşama geçiş sürecinin, gündelik pratiklerin farklılaşmasının, yeni tasarım fikirlerinin karşılığının aranmasının, yeni malzeme kullanımlarının denemesinin fiziksel belgesidir. Aynı zamanda konut yapıları modern kentsel katmanı oluşturan modern mekân kurgusunun baş

aktörlerinden biri olarak görev almaktadır. Bu sebepler sonucunda, estetik deneyimin nesne ve insan arasında kurduğu bağlantının potansiyellerinin kavranması ve bu bağlamında, konut yapılarının korunması gerekliliğinin tartışılmasına öncelik verilmiştir. Hedeflenen yeni koruma yaklaşımı deneyim odaklı, kapsayıcı ve çok boyutludur. Bu yaklaşım önerisine dayanarak modern dönem konut yapılarının kültürel miras ölçütlerinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Modern dönem konut örneklerine ve bu yapıların içinde bulunduğu kentsel mekâna odaklanan tez çalışması Antalya kent merkezinde yer alan 1923-1980 tarihleri arasında kurgulanmış kentsel mekânda inşa edilen az katlı konut yapılarını örneklem alanı olarak seçmiştir. Koruma çerçevesi belirsizlik taşıyan söz konusu az katlı konutların estetik deneyim aracılığı ile kavranması sonucunda insan-çevre birlikteliğinin sağlanacağı, konutların mimari niteliklerinin algılanacağı, kent ve yapı ölçeğinde özgün deneyim ortamları yaratma potansiyellerinin kavranacağı düşünceleri ile deneyim odaklı bir değerlendirme sisteminin kurulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda az katlı konut yapılarının fiziksel ve anlamsal önemlerinin ortaya çıkarılması, kentsel bağlamdaki yerlerinin belirlenmesi, korunmaları için bir zemin oluşturulması hedeflenmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Koruma düşüncesinin sınırları tarihsel süreç içerisinde genişleyerek somut ve tekil olanı ele alan bir yaklaşımdan somut olmayan değerleri, çevresel, kültürel verileri vurgulayan kapsayıcı bir alana evrilmiştir. Bu kapsayıcı tutuma karşın mimari koruma pratikleri günümüzde indirgemeci, seçmeci, göz merkezci, ekonomi temelli bir tavır ile tarihi olanın temsiline yönelik bir eylem alanı kurgulamaktadır. Bahsi geçen yaklaşımlar sonucunda fiziksel çevre yaşanılan gerçekliğin deneyimlendiği zemin olmaktan çıkmakta, korunan nesne gündelik yaşamın dışına itilmiş muhafaza edilecek bir obje olarak varlığını sürdürmektedir. Temsil nesnesi haline gelemeyen, değersiz görünen korumaya konu olamamış diğer somut ve somut olmayan değerler yok olmaya bırakılmakta bu doğrultuda zamansal ve mekânsal süreklilikler kesintiye uğrayarak eksik bir deneyim ortamı oluşmaktadır. Koruma alanında karşılaşılan söz konusu problemler kültürel bağlamın anlaşılması, vurgulanması ve fiziksel veriler bağlantısıyla gündelik yaşama katılması ile aşılabilir.

Modern mimarlık ürünlerinin korunması fikrinin ortaya atılması ile birlikte korunacak nesnenin niteliklerini belirleyen değer ve ölçüt yaklaşımları yeniden düşünmeye açılmıştır. Modern mimarlığa miras niteliğinin yüklenmesi ve yeni değerlendirme ölçütleri önerisi geliştirilmesi; zamansal sınırlamalara, katı değerlendirme ölçütlerine bağlı koruma paradigmasını değiştirmiştir. Korunacak değerin geçmişe ait ve tarihi olma niteliklerinin ötesinde belirli bir zaman dilimini ve fikir ortamını temsil eden fiziksel zemin olduğu için korunması gerekliliği vurgulanmıştır. Modern mimarlık katmanı yakın geçmişi günümüze bağlayan somut değerler taşıdığı için kültür varlığı olarak tanımlanmıştır. Ancak bu mirasa dair olgunlaşmış bir tanımlama, mevzuat kapsamı, koruma yaklaşımı bulunmamaktadır. İnsanı yakın geçmişe bağlayan bu yapılar ancak kullanıcı/kentli içselleştirmesi ve koruma yatkınlığı göstermesi ile geleceğe aktarılabilir. Bu aidiyet duygusunun gelişmesi için insan ve çevre arasında (modern mimarlık katmanı) anlamsal ve fiziksel bağlamda bütünleşme gerekmektedir. Bu doğrultuda fiziksel, duyusal, düşünsel, duygusal alanlarıyla insanın ve zamansal,

mekânsal, anlamsal boyutlarıyla çevrenin birlikteliği üzerinden çok duyulu ve çok boyutlu koruma yaklaşımı potansiyeli açığa çıkarabilir.

Modern mimarlık mirasına odaklanan tez çalışmasının kapsayıcı bakış açısı ile günümüzde tanım ve kapsamı hala belirsizliğini koruyan ve bu sebeple yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan modern mimarlık mirasına dair farkındalığın arttırılması, mevcut koruma değer ve ölçüt sisteminin eksiklerinin tartışılması, çok boyutlu bir koruma yaklaşımı önerisinin ortaya konması ve insan ile çevrenin karşılıklı birlikteliğini vurgulayan kültürel miras ölçütlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu eksiklikler özellikle konut mimarlığı bağlamında ele alınmaktadır. Zamansal ve mekânsal değerleri ve anlamı ortaya çıkartacak, toplumun ve bireyin aidiyet duygusunu pekiştirecek deneyim odaklı bir koruma yaklaşımının potansiyelleri tartışılmaktadır. Bu doğrultuda estetik deneyimi temel alan yeni bir bakış açısı ortaya konmakta ve modern konut mimarlığına dair yeni bir ölçüt sistemi önerilmektedir. Çok duyulu ve çok boyutlu bir koruma yaklaşımı bağlamında önerilen ölçüt sistemi ile belirli bir döneme, üsluba, tekil örneklere, öncü yapılara dayanmanın ötesinde fiziksel, anlamsal ve kültürel değerler taşıyan modern kent örüntülerinin ve modern konut mimarlığının niteliklerinin deneyimlenmesinin esas alınması ve sürekliliklerin okunması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda tezin amacı;

-Az katlı konut yapılarının kentsel, yapısal, anlamsal değerlerinin ortaya çıkarılabilmesi
-Az katlı konut yapılarının içinde var olduğu modern dönem kent katmanının bütüncül olarak algılanabilmesi, konut yapılarının inşa edildiği bağlamın çözümlenebilmesi
-Kent ve konut ölçeğinde insan-çevre birlikteliğinin sağlanabilmesi
-Az katlı konut yapıları özelinde çok duyulu bir koruma yaklaşımının geliştirilebilmesi

hedefleri ile yeni bir ölçüt sistemi önerisi geliştirmek; bu sistemi Antalya kent merkezinde yer alan modern dönem az katlı konutları üzerinden test etmek; farklı yerleşim dokularında yer alan az katlı konut yapıları için bir koruma yöntemi oluşturmaktır.

1.2. Çalışmanın Araştırma Sorusu ve Hipotezi

Modern mimarlık mirasının bir parçası olan az katlı konut yapılarının korunması bağlamında mevcut olan sorunların aşılması, söz konusu yapıların taşıdığı değerlerin görünürlüğünün arttırılması amacı doğrultusunda tez çalışması aşağıdaki araştırma sorusunu gündeme getirmektedir:

“Modern konut mimarlığının kültürel miras olarak korunması ile ilgili olan mevzuat boşlukları ve ölçüt eksikliği nasıl aşılabilir?”

Bu araştırma sorusu bağlamda insan ve çevre arasındaki ilişki, kent ve yapının deneyimlenmesi, modern mirasın bütüncül ele alınması çerçevesinde hipotez aşağıdaki şekilde ortaya konmuştur:

"Modern dönem az katlı konut mimarlığının kültürel miras olarak korunması ile ilgili sorunları aşabilmek için insan-yapı-çevre birlikteliğini vurgulayan duyu-düşünce-duygu-anlam-zaman-mekânı birbirine bağlayan bir öneri ölçüt sistemi olan "estetik deneyim ölçütü" değerlendirme aracı olarak kullanılabilir."

1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tez çalışmasında fiziksel, kültürel, tarihsel alanların kesişiminde gerçekleşen insan-çevre birlikteliğini vurgulayan, çok boyutlu bir koruma yaklaşımı önerilmektedir. Ortaya konan bu öneri, kültürel miras ölçütlerinin deneyim odaklı olarak belirlenmesine dayanmaktadır. Söz konusu ölçütlerin belirlenebilmesi, gereken tartışmanın yapılabilmesi için ilkin güncel koruma problemleri ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda aşağıdaki konularda literatür taraması yapılmıştır:

-Uluslararası ölçekte koruma kuramının dönüşümü, bu bağlamda gerçekleşen paradigma değişimleri ile korunması gereken varlığın tanım ve değerlendirme ölçütlerinin değişimi
-Modern mimarlık ürünlerini koruma düşüncesinin ortaya çıkışı ve bu mirasa yönelik tanım ve değerlerin oluşumu
-Türkiye ölçeğinde koruma düşüncesinin gelişimi, modern mimarlık mirasının tartışıldığı bağlam ve bu mirasa yönelik kültürel değerin tartışması

Görme odaklı bir yaklaşım ile kurgulanan koruma eylemleri çevrenin sadece fiziksel ve görsel varlığının sürdürülmesini önemsenmektedir. Ancak insan yapılı çevre içerisinde onu oluşturan fiziksel, kültürel, sosyal, yaşamsal kodlar aracılığı ile var olmakta, çevresi ile çok duyulu bir etkileşim, iletişim ortamı yaratmaktadır. Tezin modern dönem az katlı konut mirasını tartıştığı kavramsal çerçevenin tanımlanabilmesi amacıyla aşağıdaki konularda literatür taraması yapılmıştır:

-Özne-nesne ikili durumunu aşmayı hedefleyen, karşılıklı bir var oluşa sahip olunduğu görüşünü benimseyen düşünsel dönüşüm aşamalarının açıklanması
-Bu dönüşümün mimari alana yansımalarının incelenmesi
-İnsanın kendisini sarmalayan dünya ile kurduğu ilişki biçimini açıklamayı amaçlayan kavramların ve aktörlerin araştırılması

Üretildiği dönemin somut kanıtları olan modern mimarlık ürünleri, kültürel dönüşümün mekânsal karşılığının arandığı, özgün mimarlık örneklerinin tasarlanıp inşa edildiği bir zemindir. Mimarlık tarihinde kendine yer bulan ikonik modern mimarlık örnekleri ile beraber farklı coğrafya ve kültürlerde kendi bağlamı çerçevesinde ortaya çıkan yerel örnekler de bulunmaktadır. Türkiye modernleşme sürecini kendi bağlamında yaşayan ve bu yaşamın geçtiği fiziksel çevreyi modern bakış açısı ile tasarlanmış mimarlık üretimleri ile kurgulayan ülkelerden biridir. Ancak modern mimarlık ürünlerine karşı henüz tam anlamıyla oluşmayan farkındalık, yasal çerçevedeki tanım ve kapsam belirsizlikleri, kısa vadeli ekonomik getiri hedefleri ile koşullanmış yaklaşımlar sonucu yapılar üzerinde kurulan baskı bu dönem mirasının yok olma sürecini başlatmıştır. Ayrıca perifer kentlerde yer alan modern mimarlık mirası ile ilgili daha da ciddi sorunlar bulunmaktadır. Çünkü akademik çalışmalarda modern mimarlık mirası çoğunlukla merkez kentlere odaklanan, seçmeci bir bakış açısı ile belirlenen kısıtlı bir örneklem çerçevesinde kendine yer bulmuştur. Kendi döneminin fiziksel bir kanıtı olan modern

mimarlık ürünleri hem coğrafi hem de işlevsel anlamlarda daha kapsayıcı bir bakış açısı ile değerlendirilmelidir.

Yukarıda açıklanan kapsayıcı bakış açısını ortaya koyabilmek amacıyla, bu tez çalışmasında Antalya'nın Cumhuriyet Dönemi ile başlayan modernleşme sürecinin fiziksel katmanı olan modern mimarlık ürünlerine odaklanılmıştır. Coğrafi açıdan daha kapsayıcı bir yaklaşım çerçevesinde, Cumhuriyet Dönemi'ne ilişkin koruma çalışmaları bağlamında kendine yeterince yer bulamayan Antalya'nın modern mimarlık katmanı hakkında farkındalık oluşturulması hedeflenmiş olup, ilgili mimarlık ürünlerinin kültürel miras olarak kabul edilme ölçütleri tartışılmaktadır. İşlevsel açıdan daha kapsayıcı bir yaklaşım oluşturmak amacıyla da Cumhuriyet Dönemi mimarlık mirası içerisinde yeterince araştırmaya konu olamadığı gözlenen az katlı konut yapıları örneklem olarak seçilmiştir. Söz konusu az katlı konut yapılarının kültürel değerlerinin belirlenmesine yönelik olarak,

- Antalya'nın 1923-1980 yılları arasında oluşmuş modern dönem kent katmanı analiz edilmiş,
- Geleneksel doku ve modern doku arasındaki ilişkiler okunmuş,
- Söz konusu kentsel çevrede az katlı konut yapılarının inşa edildiği bağlam analiz edilmiş,
- Az katlı konut yapıları alan araştırması ile tespit edilmiş, 62 adet yapı örneklem alanı olarak seçilmiş, mimari özellikleri incelenmiş ve bu niteliklerin oluşturduğu deneyim ortamı okunmuştur.

Cumhuriyet'in kuruluş tarihi olan 1923 ile Türkiye'de siyasal/sosyal düzende kırılmaların yaşandığı 1980'li yılların başlangıcı arasındaki dönem modern mimarlık mirasının tartışılması için örneklemin seçildiği zaman aralığı olarak belirlenmiştir. 1980'li yılların başı kentsel yapılı çevreye etki eden yasal düzenlemelerde önemli gelişmelere sahne olduğundan bu yıllar tezde seçilen tarih aralığının sonunu oluşturmaktadır. 1982'de Turizm Teşvik Kanunu çıkartılmış, 1985'te çıkarılan 3194 sayılı İmar Kanunu ile imar planı yapma ve uygulama sürecinde yerel yönetimlere önemli yetkiler verilmiştir.

Tezin kapsamını oluşturan 1923 – 1980 zaman aralığında Antalya'nın geleneksel dokusuna eklemlenen modern mimarlık katmanına dair örnekler kent dokusu ve yapılar olmak üzere iki farklı ölçektedir. Kent ölçeğindeki örneklem alanı geleneksel çekirdek etrafında 1980'li yıllara kadar örgütlenmiş çoğunlukla konut yapılarından meydana gelmiş alanı kapsar. Bu bölgede kamusal, sosyal, kültürel işlevler taşıyan yapıları da içeren kentsel örüntülerin tespit edilmesi ve modern dönem ile şimdinin bağlandığı deneyim alanlarının çözümlenmesi hedeflenmiştir. Yapı ölçeğinde kentin modern katmanını oluşturan en yoğun mimari öge olan, dönem yaşantısını birey hayatına dolaysız şekilde eklemleyen konut yapılarına odaklanılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi modernist tasarım dilini kullanarak tasarlanmış, az katlı konut örnekleri tez çalışmasının yapı ölçeğindeki örneklem alanını oluşturmuştur. 1980'li yıllardan günümüze ulaşan ve devam eden süreçte Antalya kent dokusunda gerçekleşen hızlı değişimin değerlendirilmesi için henüz yeterli tarihsel ve eleştirel mesafe oluşmadığı düşüncesi ile 1980'li yıllar sonrası tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Örneklemin tarihsel ve mekânsal kapsamı yukarıdaki şekilde belirlenirken tezin kavramsal düzeydeki kapsamı da modern mimarlık mirasının korunmasında mevcut durumda etkin olan yaklaşımın bir eleştirisi ile oluşturulmuştur. Görme odaklı bir yaklaşım ile kurgulanan koruma eylemleri çevrenin sadece fiziksel ve görsel varlığının sürdürülmesini önemsenmektedir. Bu sebeple söz konusu yöntemin eksiklerini gideren deneyim odaklı, çok boyutlu bir koruma yaklaşımına ihtiyaç bulunmaktadır. Tez çalışmasında da alternatif bir koruma yaklaşımı önerilerek bu yeni yaklaşım Antalya modern dönem az katlı konut mimarlığı bağlamında tartışılmaktadır. Bu doğrultuda

-Kentsel ölçekte geleneksel-modern etkileşimi ile oluşmuş özgün örüntüler tespit edilerek, kentsel deneyim rotaları oluşturulmuş,
- Az katlı konut yapılarının karakteristik nitelikleri bağlamında ortaya çıkan özgün değerlerin estetik deneyim bağlamında okuması yapılmıştır.

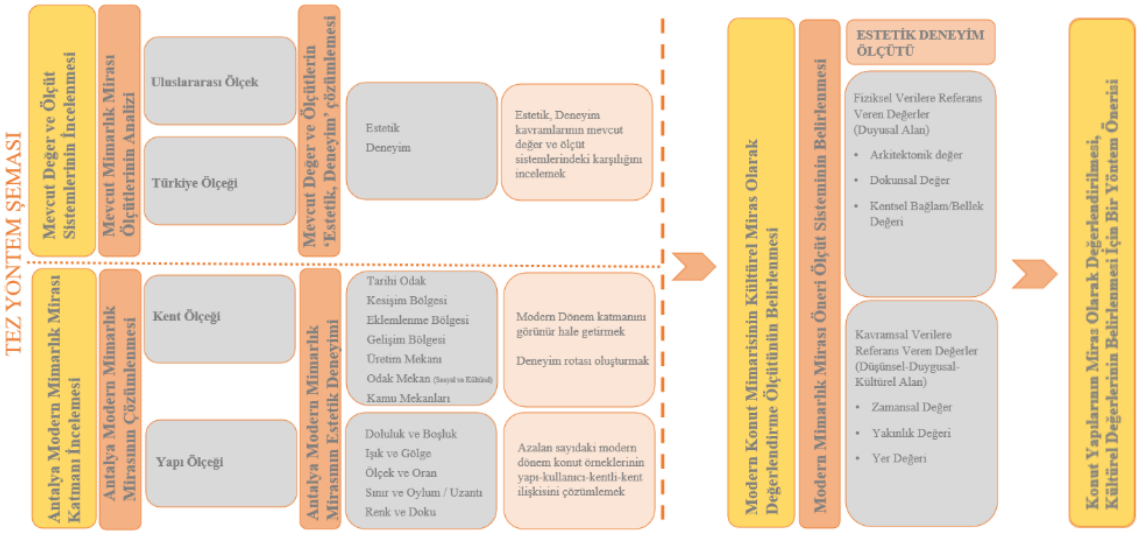
Antalya'nın kültürel dönüşümünün fiziksel karşılığı olan modern mimarlık mirası katmanına ait gerçekliğin, anlamsal sürekliliğin, kültürel değerlerin, fiziksel verilerin, maddi olanın duyumsanması, somut olmayanın bilgisinin ortaya çıkması, belgelenmesi; bu mirasa dair bilinç oluşması ve deneyime açılan koruma ölçütlerinin belirlenmesi için

- "Estetik Deneyim Ölçütü" önerisi sunulmuş,
- Öneri ölçüt sistemi değerleri tezin oturduğu kavramsal arka plan ve mevcut değerler ile ilişkisi bağlamında açıklanmış,
- Öneri ölçüt sistemi bağlamında yapıların kültürel değerlerine dair okuma yapılmıştır.

Antalya kent merkezinde yer alan az katlı konut yapıları süreç içerisinde farklı değişikliklere maruz kalmışlardır. Bu değişimin tespiti ve özgün deneyim ortamının sürdürülebilmesi, aynı zamanda bütüncül bir çevre deneyiminin yaşanabilmesi için

-Az katlı konut yapılarının mevcut durumlarında yaşadıkları dönüşümler tespit edilmiş,
-Öneri ölçüt sistemi bağlamında değerlendirmesi yapılarak, müdahale önerileri oluşturulmuştur.

Az katlı konut yapılarının korunabilmesi için önerilen "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında farklı modern dönem kent katmanlarında uygulanabilecek bir yöntem önerisi geliştirilmiştir (Şekil 1.2). Tezin yöntemi Materyal ve Metot bölümünde detaylı olarak aktarılmıştır.

Şekil 1.2. Tezin yöntem akış şeması (Orijinal 2025)

1.4. Çalışmanın Özgün Değeri

Modern dönem kentsel örüntülerini ve az katlı konut yapılarını odak noktasına alan tezin özgün değeri,

-Düşünsel alanda yaşanan özne-nesne ikili yapısının aşılabilirliği ile bağlantılı fenomenolojik[1] bakış açısının, estetik ve deneyim kavramlarının koruma kuramının dönüşümü ile birlikte ele alınması
-Fenomenolojik bakış açısı ve estetik disiplinini temel alarak Antalya kentsel dokusunu ve az katlı konut yapılarını analiz etme, deneyim odaklı okuma, farklı dönemin izlerini taşıyan kentin çok katmanlı yapısında modern mimarlık mirasına odaklanılarak koruma bilinci oluşturma
- Estetik-deneyim-koruma birlikteliğinde modern dönem az katlı konut mimarlığı mirasının fiziksel varlığının ve kavramsal arka planının birlikteliğini ve sürekliliğini vurgulayan nitelikleri, kültürel önemi ortaya çıkartan ölçüt önerisi oluşturma
- Mimarlık tarihi, mimari tasarım, koruma disiplinleri bağlamında ele alınmamış Antalya modern dönem az katlı konut örneklerinin belgelenmesi, özgün niteliklerinin oluşturduğu deneyim arayüzlerinin keşfedilmesi, öneri ölçüt bağlamında tartışılması, değişim izleğinin analizi, müdahale önerilerinin geliştirilmesi
- Kapsayıcı bir bakış açısı ile çok boyutlu bir koruma önerisi geliştirerek, farklı modern dönem kent katmanları ve dönemin gündelik yaşam biçiminin değişiminin, kültürel kırılmaların karşılığının aranabileceği, toplum ve birey

[1] "Fenomen: 1 Genel olarak, algının nesnesi, algılanan gözlemlenebilir olan olay ya da oldu. 2 İnsan varlıklarına, doğrudan ve aracısız deneyimde, tecrübede görünen şey." (Cevizci 2000b). Fenomenoloji: Genel olarak fenomenlerin bilimi, özel olarak da çağdaş Alman filozofu Edmund Husserl tarafından kurulmuş olan, bir bilincin çok çeşitli formlarıyla, dini, estetik, ahlaki ve duyusal her tür doğrudan deneyimini analiz edip betimleyen felsefe anlayışı ya da yaklaşımı.; deneyim ya da tecrübelerimizi, kökenlerinden ve gelişimlerinden ayrı, ve tarihçi, sosyolog ya da psikologların sunduğu nedensel açıklamalardan bağımsız olarak, gerçekte olduğu şekliyle ve dolayımsız bir tarzda betimleme teşebbüsü." (Cevizci 2000b).

ölçeğinde doğrudan ilişki kuran konut örneklerinin değerinin belirlenebilmesi için bir yöntem sunmaktır.

2. KAYNAK TARAMASI

Modern konut mimarlık mirasının korunmasında yaşanan güncel sorunları aşmayı amaçlayan bir ölçüt sistemi önerisi getiren tez çalışması, koruma eyleminin yapılı çevrenin fiziksel ve anlamsal kesişiminin deneyim aracılığı ile kavranması ve içselleştirilmesi ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Tezin bu bölümünde koruma yaklaşımlarının ulusal ve uluslararası ölçekte değişen perspektifleri ve içinde barındırdıkları sorunlar ve güncel koruma problemleri incelenerek estetik deneyimin bu çerçevedeki konumu sorgulanmıştır. Modern mimarlık mirasının koruma fikrinin gelişimi ile karşılaştığı koruma sorunları tartışılmıştır. Mimari koruma sürecinde yaşanan ve günümüze kadar farklı perspektifler bağlamında değişen koruma yaklaşımları değerlendirilip tezin öneri yaklaşımının oturtulduğu kavramsal çerçeve açıklanmıştır.

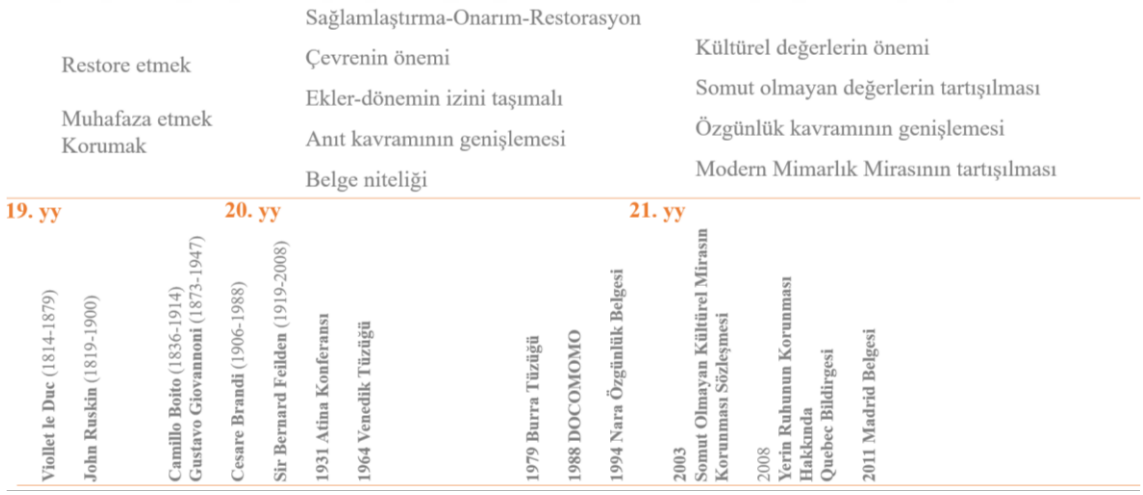
Bu doğrultuda bahsi geçen deneyim odaklı öneride insan-çevre arasındaki karşılaşma duyusal ve düşünsel alanların birlikteliği konusundaki farkındalık ile yaşanmalıdır. Ancak modernleşme ile birlikte insan diğer her şeyin merkezine yerleştirilerek özne-nesne ikili varoluşu düşüncesi yaratılmış ve bu düşünce sistemi insanı içinde yer aldığı dünyadan koparmış, duygusal ve duyusal alanın bilgisini göz ardı etmiştir (Çelikel 2015). Bu düşünce sistemi dünyayı kavrama biçimimizi değiştirerek anlamları, duyguları arka plana itmiştir. Oysaki insanın dünya içerisindeki varlığı onu sarmalayan doğal ve yapılı çevre ile kurduğu kültürel, sosyal ağlar, anlamsal birliktelikler etrafında şekillenen, karşılıklı etkileşime açık devingen ve zamansal bir kurguya sahiptir (Berleant 2007). Bu kurguda yer alan canlı ve cansız varlıklar birbirlerini etkileme, ortaya çıkarma, özgün nitelikler kazanma, yeni bağlantılar kurdurma gibi potansiyelleri barındıran örüntüleri oluştururlar. Bu bağlamda insanın var olduğu çevre ile yeniden ilişkilendirilmesi gerekmektedir. İnsanın dünya ile iletişim aracı olan nesneler yalnızca fiziksel varlıkları ile değil anlamsal arka planı ile de bireyin ve toplumun yaşamına katılır. Mimarlık ürünleri de bu etkileşim ağını oluşturan elemanlardan biridir. Aynı zamanda insanı yere bağlayan geçmiş-şimdi-gelecek sürekliliğini kurma aracıdır. İnsanı zaman ve mekân bağlamına eklemlendiren mimarlık ürünlerinin korunması fikri bu doğrultuda geçekleşmiştir. Koruma yaklaşımlarının bahsi geçen insan-çevre bütünsel kavrayışını devam ettirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yapı ve dokuların yalnızca fiziksel varlıklarının değil anlamsal katmanının da koruması amaçlanmalıdır. Böylece insan var olduğu yerin düşünsel, fiziksel, anlamsal katmanlarının bilgisine ulaşabilecektir. Tez çalışması bu bilginin estetik deneyim aracılığı ile açığa kavuşacağını vurgulamaktadır. Koruma yaklaşımlarında bahsi geçen bütünsel kurgu, karşılıklı (özne-nesne) var olma durumu, devam ettirilerek zaman katmanlarının sürekliliği, tüm dönemlerin deneyime açılması sağlanabilir. Seçmeci bakış açısı terk edilerek, her yerin kendi dinamikleri çerçevesinde gelişmiş yapılı çevresi korunabilir. Bu doğrultuda koruma değerlendirme sistemi olarak tez bağlamında "Estetik Deneyim Ölçütü" önerilmiştir. Kaynak taraması başlığı altında duyusal bilgiyi, değeri konu alan estetik kavramı, insan ile çevre/nesne etkileşiminde ortaya çıkan süreci tanımlayan deneyim kavramı açıklanmış ve bu bağlamda tezin oturduğu düşünsel zemin kurgulanmıştır.

2.1. Koruma Kuramının Dönüşüm Süreci ve Modern Mimarlık Mirası Kavramının Oluşumu

İnsanın geçmiş ve gelecek kavramlarının ilişkisini kurmaya başladığı, bu zamansal sürece değer atfettiği andan beri, var olmanın izi ve yaşanan önemli olayların

aktarımının bir sembolü olarak görülen, tarihsel birikimi gelecek nesillere taşımayı amaçlayan anıtlar inşa edilmiştir. Nesiller arası bir bağ ve süreklilik aracı olarak görülen anıtlar inanç, işlev, estetik gibi birçok farklı sebep bağlamında koruma eylemine konu olmuştur. Koruma eylemleri dönemin, toplumun sanatsal ve estetik eğilimleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Tarihi yapı ve çevre üzerinden süreç içerisinde yaşanan toplumsal, sanatsal, bilimsel, teknik değişimin izleği sürülebilir. Koruma eyleminin fiziksel devamlılığı sürdürme amacının yanı sıra sosyal bir etkinlik olduğu görülebilir (Erder 2018). Bu bağlamda yaşamın içerisinde, insana ait unsurları üzerinde taşıyan kültür varlıklarının, bireyin ve toplumun uzantısı olan çevrenin bir unsuru olduğu vurgulanmalıdır. Zamansal, kültürel, maddi, soyut ve duyusal alanların bir bileşimi olan çevrenin korunması geçmiş, şimdi ve geleceği bağlayan sürekli bir yaşam alanı oluşturma potansiyeli yaratmaktadır.

Modernite ile birlikte inanç sistemleri, kültür, tarih ve gelenek ile kurulan bağlar zayıflamış; bilim ve akıl merkezci düşünce ile toplumun ve çevrenin denetlenmesi istenmiştir (Cevizci 2019a). Bu çerçevede ortaya çıkan koruma geleneksel ve geçmişe ait olanı hem doğa ve zaman etkilerine karşı yaşatmayı hem de çağın ruhunu yansıtan, modern anlayış çerçevesinde üretilen mekânsal dönüşümüne karşı muhafaza etmeyi, belge, anı değerlerini yitirmemeyi amaçlamıştır (Kayın 2007). Koruma kavramı bağlamında tarihi çevre ve yapılara ne ölçüde müdahalede bulunulacağı ya da bu alanların ne derece muhafaza edileceği tartışmaya açılmıştır (Kodalak 2013). Kavramın bir disiplin olarak ele alınması, modern düşünce bağlamında mekân kavramının dönüşmesiyle paralellik gösteren 19. ve 20. yüzyıl sürecinde gerçekleşmiştir (Kayın 2007). Dönem içinde koruma kavramında çeşitli düşünce perspektifleri, değer yargıları doğrultusunda farklı yönelimler ve yöntemler oluşmuştur (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Uluslararası ölçekte koruma kuramının dönüşümü (Orijinal 2025)

Modernitenin getirileri ile birlikte fiziksel çevrenin değişmesi, yeni yapı ve kentsel çevrelerin örgütlenmesi koruma düşüncesinde, geleneksel dünya ile bağlantılı bütüncül fiziksel çevreyi yıkımlardan, dönüşümlerden kurtarmak için geçmişe özleme dayanan, zamandan bağımsız, değişime kapalı, ideal bir duruma getirme yaklaşımları oluşturmuştur (Kodalak 2013). Geçmiş ile kurulan bu ilişkiyi Eugene Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879) "belirli bir zamanda hiç var olmadığı biçimi ile tam bitmiş bir yapı

haline getirmek" anlayışı çerçevesinde ele almıştır. Restorasyon kavramının modern bir içeriği olduğunu vurgulayan Viollet-le-Duc yapıyı ideal alana taşımayı, üslup birliğine ulaşmayı, ilk tasarım evresindeki bütünsel durumuna getirmeyi amaçlamıştır (Ahunbay 2016). Gotik mimarlığın pozitif ilkelerine, teknolojik gelişme üretme potansiyeline inanan Viollet-le-Duc tekniğe, tekniğin yaratıldığı geçmişe, en iyi zamanlara ait nostalji duygusu taşır ve restorasyon aracılığı ile geçmişle bütünleşmek, tarihi kendine mal etmek, yeniden üretmek ister (Masiero 2006). Önder mimar anlayışını benimseyen bu yaklaşım doğruluğu tartışmalı öznel kararları, tarihi olanın özgün niteliklerini yitirme riskini, hiç var olmamış elemanların eklenme olasılığını beraberinde getirir. Bu yıkım ve yeniden yapım süreçleri tarihi yapılar üzerinde baskıcı bir tutum oluşturmuştur (Kodalak 2013). Geçmişe ait olanının bütünlüğünü koruma yaklaşımı John Ruskin (1819-1900) tarafından farklı bir bağlamda tartışılmıştır. Ruskin, yapıyı idealize etmeyi amaçlayan bu yaklaşıma eleştirel bir söylem getirmiş ve restorasyon yerine koruma kavramının önceliğini savunmuştur. Restorasyon sırasında gerçekleşen yapım ve yıkım işlemleri ile tarihi binanın tüm yüzeylerinin değişime uğradığını, izlerin silindiğini ifade etmiştir. Ruskin'e göre artık var olmayan sosyal ve kültürel ortamın yarattığı geçmişin sanatının ürünleri olan tarihi yapılara çağdaş sanatın eklenmesi mümkün değildir ve bunlara anıt olarak bakılmalıdır (Ahunbay 2016). Bu düşünce bağlamında geçmişe ait tarihi yapının özgünlüğü bozulmadan, tarihin izleri ve ruhu ile beraber geleceğe aktarmak amaçlanmıştır (Özaslan 2010). Mimarinin gelenek, peyzaj, iklim gibi verilere dayalı oluştuğunu düşünen Ruskin strüktürün, malzemenin gerçek durumuna odaklanmış; boyama, kaplama gibi benzetme işleminin, mekanik olarak üretmenin karşısında olmuştur (Masiero 2006). Koruma anlayışında ortaya koyduğu özgünlüğün katı bir tutumla muhafaza edilmesi yaklaşımı da bu düşüncelerinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Tarihi olana bir kutsallık atfedilmiştir. Bu kutsallık bağlamında belleğin ve kimliğin sabitliği, üretildiği andaki soyut ve somut bağlamın orijinalliği korunmak için süreç içerisinde yapının yaşanmışlıklarını muhafaza etmek, geçmişe dönük bir saflık aramak amaçlanır. Böyle bir koruma yaklaşımı tarihi olanın dondurulması, belirli bir zamanın temsiline dönüşüp sabitlenmesi riskini taşır (Kodalak 2013).

Koruma kavramına getirilen diğer yaklaşımların Viollet-le-Duc ve Ruskin'in ortaya koyduğu aynı paradigma çerçevesinde gelişse de iki karşıt tarafı oluşturan düşünceler arasında konumlandığı söylenebilir (Özaslan 2010). Camillo Boito (1836-1914) bahsi geçen iki karşıt görüşü uzlaştırmış; Gustavo Giovannoni (1873-1947) ile birlikte Boito'nun kuramı geliştirilip, uluslararası düzeye yayılması sağlanmıştır. Bu bağlamda tarihi olan insanlığa ait bir belge olarak görülmüştür. Anıt yapıların tekil nesneler olarak ele alınmak yerine çevre dokuları ile birlikte, bütüncül olarak düşünülmesi savunulmuştur. Tarihi yapı ve çevrelere yapılacak müdahalelerin bilimsel bir çerçevede olması, ilkin sağlamlaştırma yolunun tercih edilmesi, eğer restore edilirse bu alanların anlaşılır ve görünür olması doğrultusunda görüşler ortaya atılmıştır (Ahunbay 2016). Bu uzlaştırıcı yaklaşımlar belgelere dayalı en az müdahale ile tarihsel sürekliliğin devam etmesinin ve katmanlı oluşum süreçleri bağlamında kültürel bir değer olan tarihi yapı ve çevrenin birlikte korunması fikrinin önünü açmıştır (Özaslan 2010). 20. yüzyıl ile birlikte sanatın ve sanatçının özerkliği ön plana çıkmıştır (Masiero 2006). Yaratım gücünün vurgulanması koruma kavramında yeni bakış açıları oluşturmuştur (Özaslan 2010). Bu bağlamda Cesare Brandi (1906-1988) restorasyon eylemlerinde ve sanat, mimarlık eserlerinin ele alınışında eserlerin yaratım sürecini oluşturan bağlamın

bir daha tekrarlanamayacağı düşüncesi ile "*otantik*" ve "*unique*" olma vurgusu yapmıştır. Brandi'ye göre eserler maddesel varlıkları ile birlikte kendine ait anlamı taşıyan ve fiziksel olmayan alanı kapsayan bir bütünlüğe sahiptir. Ayrıca eserler tekil objeler olarak ele alınmaz; kendilerini oluşturan mekânsal örüntüler ve çevresel değerler ile birlikte düşünülür. Bu çerçevede restorasyon sadece fiziksel olanı koruyan bir teknik değil; eserin tarihi ve estetik boyutları ile bütüncül düşünüldüğü süreçtir. Eser yaratıcı süreci, zaman içerisinde geçirdiği değişim ve müdahaleler, günümüzdeki algılanma süreci ile birlikte değerlendirilir ve restorasyon geçmiş ile şimdinin bir uzlaşı alanı olarak görülür (Ersen 2011a). Brandi'nin çağdaşı olan Sir Bernard Feilden (1919-2008) benzer yaklaşım ile korumada "*minumum ancak en etkin*" yöntemin benimsenmesi ve özgünlüğün korunması gerekliliğini vurgulamıştır. Bu çerçevede yapılacak müdahaleler yapının estetik, tarihi, fiziksel bütünlüğüne saygılı olmalıdır (Ersen 2011b). Korunması gereken bu bütünlüğü duygusal değerler (kimlik, süreklilik, sembolik, manevi değerler), kültürel değerler (belge niteliği, tarihi, estetik, çevresel, teknolojik değerler), kullanım değerleri (işlevsel, ekonomik, eğitim, politik değerler) olmak üzere üç ana başlıkta toplamıştır (Aykaç 2009).

Koruma kavramına ilişkin olarak geliştirilen söz konusu bireysel yaklaşımlar uluslararası düzeyde ortak bir anlayışın oluşmasına öncülük etmiştir. Bahsi geçen isimlerin koruma bağlamındaki söylemleri aracılığı ile uluslararası standartlar oluşturulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk uluslararası kararlar olarak Atina Konferansı (1931) sonuçları yayınlanmıştır (Özaslan 2010). Konferansta kalıcı ve düzenli bakım işlemlerinin yapılması, müdahale edilmesi gerektiğinde seçmeye gitmeden tüm dönem ve üslup izlerinin korunması ve yapı kimliğinin, görüntüsünün sürekliliğinin sağlanması, çağdaş malzeme ve modern teknikler kullanılarak müdahale edilmesi, halkta anıtlara karşı duyarlılık yaratılması kararları alınmıştır (Erder 2018). İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan yıkımlar bağlamında koruma alanında yapılan çalışmalarda artış gözlemlenmiştir. Birçok uluslararası kuruluşun ve ülkenin katıldığı 2. Uluslararası Tarihi Anıtlardan Sorumlu Mimar ve Teknisyenler Toplantısı sonucunda Venedik Tüzüğü (1964) yayınlanmıştır (Özaslan 2010). Venedik Tüzüğü, özgünlük kavramına ilk kez bir ilke kararı olarak yer vermiş (Ulukan 2014) ve anıt kavramını, geçmişe ait kültürel ve tarihsel verileri barındıran kentsel ve kırsal yerleşmeler ile kültürel anlama sahip basit nesneleri kapsayacak şekilde genişletmiştir. Anıtların çağdaş yaşamın içerisinde modern bilim ve teknolojinin imkanlarını kullanarak korunması ve sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmış aynı zamanda tarihi bir belge olma özellikleri vurgulanmıştır (Ahunbay 2016). Tek yapı ölçeğindeki koruma anlayışından daha geniş bir kapsama sahip yerleşim dokularının korunması; bu alanların doğal çevre ile ilişkisi, yerleşimin ya da yapının var olduğu yerin anlamı, manevi değerleri önemsenmiştir. Kültürel miras kavramı zaman içerisinde genişleyen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda koruma anlayışı da dönüşüme uğramakta; sadece somut, fiziksel alanın korunmasının ötesinde somut olmayan değerlerin de varlığını sürdürmesi amaçlanmaktadır (Erder 2018).

Kavramların kapsamlarında yaşanan bu genişleme batı kültürünün değerleri üzerinde yoğunlaşmayı aşmış, her toplumun kendi kültür ve coğrafyasına uygun koruma yaklaşımları üretme istencini ortaya çıkarmıştır. Bölgesel ölçekte, yerel değerler ile bütünleşen, somut ve somut olmayan değerleri kapsayan koruma yaklaşımları üretilmiştir. Standartlaşmadan uzak bir şekilde her toplumun kendi nitelikleri bağlamında değerlendirilmesi Nara Özgünlük Belgesi (1994) ile gündeme getirilmiştir. Belge özgünlük standartlarına eleştirel bir bakış getirerek kültürel çeşitliliğe vurgu yapar. Bu

çeşitlilik bağlamında kültür varlığı "*tasarım ve biçim, malzeme ve nesne, kullanım ve işlev, gelenek ve teknik, konum ve yerleşim, ruh ve anlatım, ilk tasarım ve tarihsel evrim*" bağlamında değerlendirilir ve kültür varlığı sanatsal, teknik, tarihsel ve toplumsal tüm boyutları ile tanımlanır (Ahunbay 2019). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) fiziksel çevreyi oluşturan "*uygulama, temsil, anlatım, bilgi, beceri ile bunlara ilişkin araç gereç ve kültürel mekanlara*" vurgu yapar. Somut olmayan değerler nesiller arası süreklilik ve çevre, doğa, tarih ile etkileşim içinde olması sebebi ile sürekli yeniden üretilir. Böylece kimlik oluşumunu destekler, devamlılık duygusu verir, kültürel çeşitliliği ön plana çıkarır. Somut olmayan kültürel mirasın devamı için yapılı ve doğal çevrenin, soyut arka planını kapsayan bağlam ile kurduğu ilişki önemlidir. Bu sebeple mirasın devamlılığının sağlanması için doğal alanlar ve belleğe ilişkin mekanlar korunmalıdır (UNESCO 2003). Somut ve somut olmayan değerlerin birbirini ortaya çıkarttığı karşılıklı etkileşim ile anlamlı bir bütün oluşturduğu görülebilir. Bu bütünlük Yerin Ruhunun (Manevi Değerlerinin) Korunması Hakkında Québec Bildirgesi'nde (2008) sadece görüntüye odaklanmak yerine yapıya, dokuya değer katan tüm ögeler ile birlikte ele alınarak vurgulanmıştır. Mirasın ancak ait olduğu kültürel bağlam içerisinde değerlendirilip, anlaşılabileceğini öne süren bildirge fiziki çevrenin ve duyular ile kavradığımız bilgilerin, anlatı, tören, anı gibi geleneğe ait değerlerin kapsamında meydana gelen soyut alanın yerin ruhunu oluşturduğunu belirmiştir. Maddi ve manevi alanı birbirine bağlayan yer, bu bildirge bağlamında toplum ile birlikte sürekli dönüşen, dinamik, yeniden oluşturulan, birçok kültürü ve topluluğu barındıran, karşılıklı paylaşıma dayalı bir süreci tariflemektedir (Erder 2018).

20. yüzyıl ile birlikte dönemin anlayışına paralel olarak koruma yaklaşımlarının ilkin standartlaşma, tasarlanıp düzenlenebilme ve evrensel değerler ortaya koyma anlayışında yürütüldüğü söylenebilir. Bölgesel ve yerel değerlerin önemsenmesi ile birlikte koruma kavramının kültürel ölçekte yeniden kurulduğu görülmüştür. Bu bağlamda koruma nesne odaklı ve bu nesne üzerinde tahakküm kurucu, idealleştirme eğilimli bir anlayıştan çevre ile bağlantı kuran, somut değerlerin özgün niteliklerinin devamlılığını amaçlayan ve bu fiziksel mekânı oluşturan somut olmayan değerleri kapsayan bir alana doğru genişlemiştir. Böylece tarihi yapı ve doku doğrudan deneyime imkân veren bir zeminde yaşanılan zamanın içerisine katılacaktır. Gündelik yaşam bağlamında birey, toplum ve tarihsel olan karşılıklı iletişim ile paylaşım ortamı kuracak, yere duyulan aidiyet hissi güçlenecek, zamansal sürekliliğin bir parçası olunacak, toplumsal ve kentsel bellekte devamlılık sağlanacaktır.

19. yüzyıldan sonra oluşan koruma yaklaşımları dünyada değişen düşünsel zemin ile paralellikler yaşamaktadır. 20. yüzyılda koruma, bu yüzyılda yapılı çevreyi şekillendiren mimari yaklaşımlar ile ayrı tutulmuş; modernist mimari tasarım ve şehircilik eylemlerine tezat olarak görülmüştür. Ancak modernist tutumun geçmiş ve bugünü birbirinden ayırma isteği, malzemede, tasarım dilinde, form oluşumunda dürüstlük isteği korumada da kendine yer bulmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında popüler hale gelen postmodernist düşünce modernizme karşı bir argüman oluşturmakla koruma hareketiyle ortak bir zemini paylaşmaktadır. Koruma teorisinde yeni bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, çoğulluk vurgulanmış, bölgesel-yerel-öznel olana verilen değer artmış, kentlerin, yapıların ve düşüncelerin karmaşıklığı, çok seslilik kabul edilmiştir. Söz konusu çeşitlilik koruma alanında oluşan değer temelli yaklaşımlar ile örtüşmektedir. İlk olarak Alois Riegl (1858-1905) tarafından oluşturulan değerler sistemi

nesnenin kendisi ve öznenin ona kattığı ek nitelikler ile birlikte ele alınmıştır. Değerlere dayalı yaklaşım bir yere veya yapıya atfedilen ve onunla ilişkilendirilen birden çok niteliğin ve anlamın olabileceğini kabul eder ve çok seslilik ile ilişkilenir. Bu yaklaşım Burra Tüzüğü (1979) ile uluslararası alanda kendini göstermiştir. Doktrin haline gelen metinlere karşı mesafeler oluşmuş, miras-özgünlük-bütünlük gibi kavramlar yeni bakış açıları ile ele alınmış, seçim-değerlendirme kriterleri, koruma yöntemleri ve standartları dönüşüme uğramıştır. Oluşan bu bağlama modern mimarlık mirasının korunması düşüncesi eklenmiştir. Ortaya çıktıkları bu süreçte kendilerini yeni olarak konumlandıran, gelenekselden uzak gören modernist dönem eserleri tasarımları, tasarımlarının teorik altyapısı, yenilikçi teknolojileri nedeniyle klasik olarak görülmeye başlanmıştır. Koruma eylemleri de şekil değiştirir ve anlamların korunması vurgulanmaya başlar. Bir başka koruma eğilimi de kültür varlıklarını metalaştırma ve onu ekonomik getiri olarak görmekten kaynaklanmaktadır. Koruma eylemleri söz konusu mirasın piyasa değerinin arttırılmasına odaklanır (Orbaşlı 2017).

Koruma kuramının geçirdiği döşüm ile birlikte tartışmaların içinde modern mimarlık ürünlerinin geleceğe aktarılması düşüncesi de yer almıştır. Prudon (2008) modern mimarlık ürünlerinin korunması düşüncesinin önceki dönemin ürünlerini koruma eğilimi ile paralel eylemleri içerdiğini ifade eder. Bu süreç yirmi ya da otuz yıl önceki sanat eserlerine ilgi duyulması, koleksiyonların başlaması, bir mimar ya da yapıya önem atfedilmesi ve onun oluştuğu bağlamın tanımlanması, korumaya dair düşüncelerin oluşması olarak tanımlanabilir. Bakımsız kalmış, işlevini yitirmiş, tehdit altındaki binaların koruma altına alınması, kamuoyu farkındalığının oluşması dönemin korunması gerekli olduğunu kabul ettiren bir zemin oluşturur. II. Dünya Savaşı sırasında 1943 yılında hazırlanmak istenen bombalanmayacak anıtlar listesine modern hareketin kuramcılarından Sigfried Giedion tarafından Le Corbusier'in tasarladığı Villa Savoye önerilmiştir. Böylece hem mevcut anıtlara ve modern mimarlığın kendi kanonik anıtlarına dikkat çekerek bu yapıların tarihselleştirilmesine başlangıç yapılmıştır (Allais 2018). Modern mimarlık ürünlerinin korunması Avrupa'da dönemin ikonik yapılarının ele alınması ile başlamıştır. 1950-1960 yıllarında modern döneme ait mimar veya tasarım yaklaşımı ile ilişkili yapıların duyarsız değişimler ve ertelenmiş bakımlar sonucu tehdit altında kalması ile farkındalık oluşmuştur. Ancak 1990'lı yıllara kadar modern mimarlık mirasının kapsamlı olarak tanınması büyük bir ivme yakalayamamıştır. Bauhaus yapısının 1964 yılında miras olarak tanınması, 1970'lerde restorasyon sürecinden geçmesi ve bu eğitim birimini oluşturan konut tesislerinin, Dessau yerleşkesinde yer alan yapıların koruma çalışmalarına dahil edilmesi dönemin öneminin anlaşılmasında temel teşkil etmiştir. Fransa'da ise Villa Savoye'un tanınması modern miras için bir dönüm noktası olmuştur. Benzer tarihlerde Hollanda'da 1926-1927 tarihlerinde inşa edilen Zonnestraal Sanatoryumu'nun işlevsel sorunlar ile karşılaşması sonucu mirasa karşı duyarlılık başlamıştır. 1980'lerin sonu 1990'ların başında yapılara yönelik tehditlere karşı önlemler alınmış ve bu doğrultuda Avrupa'da mirasın korunmasına yönelik daha büyük kapsamlı çalışmaların yapılmasının önü açılmıştır. Batı Almanya'da 1927 yılında Weissenhof Yerleşkesi modern dönemin en önemli temsil aracı olan konut örneklerinin göstergesi olmuştur. 1956 yılında yerleşkede yer alan konutların önemi tartışılmaya başlanmıştır ancak bu tarihe kadar bazı birimler yıkılmış, değişikliklere uğramıştır. 1958 yılında bir yapı envanteri oluşturulsa da değişiklikler ve eklemeler devam etmiştir. 1981-1987 yılları arasında koruma eylemleri başlamış, 2002 yılında Le Corbusier tarafından tasarlanan iki yapı ziyaretçi merkezi ve müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Barınma

işlevli yapıların korunması, toplu konutların tartışmaya açılması için önemli bir adımdır. Bu çerçevede atılan adımlar savaş öncesi inşa edilmiş yapıların korunması fikrini gündemde tutmuş ve 1970'li yıllardan itibaren bir envanterin oluşmasını sağlamıştır. 1990'lı yıllarda modern yapılara yönelik koruma duyarlılığının daha kapsamlı hale getirilmesinin ve genişletilmesinin gerekliliği uluslararası ortamda gündeme getirilmiştir. 20. yüzyıl mirasının bazı bileşenleri 1996 yılında Dünya Mirası Listesi'ne eklenmiştir. Mimarların, Modern mimarlığa dair ilgi duyan uzmanların, akademisyenlerin, kültürel mirasla ilgili kurumların, modern dönem mimar aktörlere dair kurumların bir araya gelmesi ile 1988 yılında Docomomo (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement) kurulmuştur. Kanonik yapıların ötesinde modern mimarlığa ait çeşitliliğe dair bilgi toplamak, yaymak, korumak, ilgi oluşturmak hedeflenmiştir. Artık erken dönem modern mimarlık ürünlerinin yanı sıra savaş sonrası inşa edilmiş yapı, yerleşke gibi örnekler koruma kapsamına alınmaya başlanmış, bölgesel çeşitlilik gösteren 20. yüzyıl yapılarına dikkat çekilmiştir (Prudon 2008). Bu bağlamda yapılan açılımlar modern hareketin dünya üzerindeki yayılımı düşünüldüğünde yetersiz kalmaktadır. Avrupa ve Amerika dışı modernleşmeyi yaşayan Türkiye, Asya ülkeleri gibi periferi alanlarda yer alan yapılar tartışmaya açılmış, merkez ülkelere ve ikonik yapılara odaklanan ilgi yerel bağlamlarla birleşerek buralarda gelişmiş modern yorumları içeren kapsayıcı bir alan oluşturmuştur (Sharp 2000 aktaran Özkaban 2014). Avrupa Konseyi 1991 tarihli R (91) 13 sayılı 20. Yüzyıl Mimarlık Mirası'nın Korunması isimli tavsiye kararı ile 20. yüzyıl mimarlığını Avrupa tarihinin bütüncül bir parçası olarak görmüş, önemli bileşenlerinin korunmasını, mimari mirasın bir parçası olarak kabul edilmesini beyan etmiştir. 2001 yılında düzenlenen UNESCO Dünya Miras Merkezi (WHC) Uzmanlar Toplantısı'nda 20. yüzyıl mirasının farklı türlerinin tanınması, araştırılması, korunmasına yönelik açılımlar gerçekleştirilmiş ve uluslararası bir bağlam yaratarak farklı ülkelerin perspektiflerinden modern mirasın tartışılması için zemin oluşturulmuştur. 2005 yılında ICOMOS modern mirasın korunmasına yönelik planlamalar yapmayı amaçlayan ISC20C kurulmuştur (Baturayoğlu Yöney 2016). ISC20 yirminci yüzyıl ortası ve sonu modern mirası korumaya odaklanmaktadır. Bunun için konferans, bildiri, yayın gibi organizasyonlar ile kamuoyu bilinci arttırmayı; mirası yönetmeyi ve varlığını sürdürmeyi hedefler (ISC20C 2025)

21. yüzyılda modern mimarlığın miras olarak görülmesi ile koruma disiplini daha organize hale gelmiştir. Ancak ülkelerin yerleşik miras algısı, koruma gelenekleri, yasal zemin çerçevesinde düşünüldüğünde modern mirasın, kanonik örneklerin dışında kalan yapıların korunması için henüz tam bir uzlaşma ortamı oluşmamıştır. Modern mimarlığın kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi için uluslararası düzeyde daha çok çalışma yapılması ve koruma zemini oluşturulması gerekmektedir. Peyzaj tasarımları, kentsel planlar, iç mekân tasarımları miras tartışmalarında yerini alarak, örnekler genişletilmiştir (Prudon 2008). Modern mirasın ele alınışının değiştiğini öne süren Allan (2022) iki değişim paradigması üzerinde durmuştur. İlk değişim koruma hareketinin kendi ile ilgilidir. Bu çerçeve ikonik olan yapılarında oluşan belirli mutabakat ve sonucunda koruma eyleminin büyük ölçüde kabulüne dayanan eski paradigmanın, ikincil miras ürünlerini değerlendirme biçimi ile ilgilidir. Modern hareketin öncül yapıları ikonik, önemli olarak değerlendirilerek korunacak olan yapıların en üst sırasına yerleştirilir, alt alanda büyük bir yapı stoğu gözden çıkarılacak, yıkılacak ve ekonomik olarak değerli geri dönüşler alınacak yapılar olarak gruplandırılır. Son basamakta ise tamamen göz ardı edilen mimarlık ürünleri bulunmaktadır. Bakış açısının ikon-sıradan ara kesitindeki değişimi ile

orta basamakta yer alan yapıların, yerleşmelerin korunması, yeniden kullanımı, sürdürülebilirliği tartışmaya açılmıştır. İkinci değişim de bu bakış açısıyla bağlantılı olarak çevresel sürdürülebilirlik ve iklim krizi gibi temalar çerçevesinde kaynakların sınırsız kullanılamayacağı fikri ile halihazırda var olan şeylerin nasıl yenileceğine odaklanılması gerektiği vurgulanmaktadır (Allan 2022). Modern mimarlık mirasının korunması kendi anlatısına sahip; resmi ve sivil kurumlarda karşılığını bulmuş, mirasa yönelik pratik eylemler geliştirmiş, kendi söylemini üretmiş bir alandır (Allan 2007).

Koruma kuramında yaşanan dönüşümler ile beraber anıt, miras, koruma, önemli bulma, neyin değerli olduğu gibi kavramların tanımlamaları, içerikleri bulundukları bağlama göre çeşitlilik göstermiştir. Bu doğrultuda koruma kriterlerinin belirlenmesi, korunması gerekli olanların seçilmesi de farklı tartışma konuları açmıştır. Kültürel miras için oluşturulmuş ölçüt sistemleri ve bu sistemlerin modern mimarlık ürünleri ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Doğrudan modern mimarlık mirasını tanımlayan, koruma sınırlarını çizen yaklaşımların incelenmesi hedeflenmiştir.

2.2. Mevcut Koruma Ölçütleri Bağlamında Modern Mimarlık Mirası

Mimarlık mirası bağlamında ortaya koyulmuş değer ve ölçüt sistemlerinin çok boyutlu bağlamda incelemesinin yapılması amaçlanan bu bölümde mevcut koruma anlayışlarının mimarlık mirasını ele alış biçimleri ve koruma yaklaşımları incelenmiştir. Bireysel ve kurumsal yaklaşımların önerdiği değer ve ölçüt sistemlerindeki kavramlar incelenmiş, estetik kavramının ele alınış biçimi değerlendirilmiştir. Çevre ve insan arasındaki bütünlüklü ilişkiyi konu edinen ve bu bağlamın içselleştirilmesi ile korumanın bağlantısını kurmayı amaçlayan tez çalışması söz konusu koruma sistemlerinde insan-mekân ilişkinin nasıl biçimlendiği tartışmıştır. Bu doğrultuda mevcut sistemlerde korunması vurgulanan mimarlık ürünlerinin insan-yapı-çevre bağlamında bir deneyim biçimi kurgulama potansiyelleri incelenmiştir.

Çalışma Antalya kenti modern dönem konut yapıları örneklemi üzerinden çok boyutlu bir koruma önerisi geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda bir değer sistemi önerisi oluşturulmaktadır. Türk Dil Kurumu değer kavramını "*Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık. Üstün nitelik, meziyet; kıymet. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.*" olarak tanımlamıştır (Türk Dil Kurumu 2024a). Cevizci'ye göre ise değer "*Bir şeyin önem ölçüsünü gösteren, onu anlamlı, istenir, faydalı veya ilgi konusu haline getiren özellik ya da nitelik.*" olarak açıklanır. Değer kavramını nesnel ve öznel olarak ayran Cevizci, öznel değerin, göreli değer olduğunu, bireysel ya da toplumsal kodlar ile şekillendiğini, kültürel verileri barındırdığını; nesnel değerin, mutlak değer olduğunu, nesnenin insan değerlendirmesinden bağımsız sahip olduğu bizzat kendisine ait nitelikleri tanımladığını söyler (Cevizci 2019e). Ölçüt kavramı ise Türk Dil Kurumu tarafından "*Bir yargıya varmak veya değer vermek için başvurulan ilke; ölçü, kıstas, kriter.*" şeklinde açıklanmıştır (Türk Dil Kurumu 2024b). Modern dönem konut yapılarına ait kendilerinde mevcut değerlerin ortaya çıkartılması, yaşam akışında sürekli yapılı çevre ile etkileşim halinde olan insanın bahsi geçen yapıları özgün nitelikleri ile kavramaları için özne ve nesnenin karşılıklı birlikteliğini vurgulayan değerler tanımlamak amaçlanmaktadır. Böylece modern dönem konut yapılarının alışılagelmiş varlığı, kendine ait değerler aracılığı ile vurgulanacak, yaşam akışı içerisinde önemi ortaya çıkartılacak ve anlamlı kılınacaktır. Öneri değer sistemi aracılığı ile modern dönem konut yapılarının

korunmuşluk durumu ölçülerek mevcut halin iyileştirilmesi için koruma önerileri ortaya koyulmaktadır. Öncelikli olarak yapıların kendinde mevcut olan özgün niteliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda günümüze kadar kültür varlıklarını ele alan değer sistemleri incelenmiştir. Öncelikle 20. yüzyıl öncesi mimari mirasını uluslararası çerçevede konu edinmiş olan ölçüt ve değer sistemlerinin irdelenmesi ile başlanmıştır.

Riegl, Modern Anıt Kültü (1903) isimli metninde öncül bir değerlendirme sistemi oluşturmuştur. *Anımsatma Değerleri* (anımsatma değeri, tarihi değer, eskilik değeri) ve *Güncel Değerler* (kullanım değeri, sanat değeri (yenilik değeri/öz sanat değeri, görece sanat değeri)) olarak tarihi varlığın ele alınış biçimini sistemleştirmiştir. Sanat Değeri olarak belirlenmiş olan kriter Riegl tarafından nesneye doğrudan bağlı, estetik hazzı belirleyen nitelik olarak tariflenmiştir. Bu değerin altında gruplanan yenilik değeri/öz sanat değeri, sanatçının üretiminden önce ortaya koyduğu nesneye dair niteliklere ulaşmayı, tamamlanmayı kapsarken; görece sanat değeri, eseri diğer dönem yapıtlarından ayıran, nesnel olmayan özelliklerdir (Riegl 2015).

Brandi, 1963 yılında yayınlamış olduğu Restorasyon Kuramı yapıtında eserin bütünlüğü, özgünlüğü, tekliği, yaratım süreci üzerinde durmuştur. Bu sebeple esere müdahale edilmeden önce çözümleme, anlamlandırma, tanımlama aşamalarını vurgular. Restorasyon sürecini eserin özgün değerlerini önceleyen bir potansiyel bütünlüğü yakalama olarak görür. Bu bütünlüğe ulaşmanın sınırı da tarihi ve estetik ölçütler bağlamında çizilmektedir. *Tarihi ölçüt* yapının yaşı ile bağlantılıdır. *Estetik ölçüt* malzeme, strüktür, mekân aracılığı ile bir kavramı/sözü karşıya iletme yani fiziksel ve fiziksel olmayan fenomenler ile bağlantılıdır (Ersen 2011a).

UNESCO doğal ve kültürel varlıkların Dünya Miras Listesine alınabilmesi için uluslararası kriterler oluşturmuştur. Bu kriterlerden altısı kültürel varlıklar ile ilişkilendirilmiştir. Birinci kriter yapıtın insan yaratıcılığının göstergesi olan üstün bir eser olmasıdır. Belirli bir zaman aralığında ve bir kültürel ortam doğrultusunda oluşan kent planlama, peyzaj düzenleme, mimari üretim, teknoloji, sanat ürünü bağlamında önemli bir insani değer taşıması kültür varlığının bahsi geçen listeye girmesi için gerekli bir niteliktir. Çağdaş dönemde varlığı sürmeyen ya da günümüzde de yaşamaya devam eden medeniyet ve kültür tarafından üretilen varlığın o döneme tanıklık etmesi ise bir diğer kriterdir. İnsanlık tarihi ile ilişkilenen bir döneme ait üstün nitelikte bir yapı, mimari ya da teknolojik bütün olmak miras listesinin dördüncü kriterini oluşturmaktadır. Geleneksel dünyada var olmuş insan ve doğa etkileşiminin üstün bir ürünü olmak Dünya Miras Listesine alınmanın şartlarından biridir. Kültürel varlıklarla alakalı olan son kriter üstün değere sahip gelenek, etkinlik, düşünce, inanç sistemleri ve sanat çalışmaları ile doğrudan bağlantılı olmaktır (UNESCO 1972).

Feilden ve Jokilehto (1998) kültürel miras kavramına konu olan eserlerin birçok değer ile ilişkilendirilebileceğini belirtir. Bu doğrultuda söz konusu değerler kültür varlığının korunmasına, miras olarak görülmesine yardımcı olur. Ancak tam tersi durumların da yaşanarak değer sistemlerinin kültür varlığının benimsenmeyip, ihmal edilmesine sebep olabileceği de tartışılmıştır. Vurgu yaptıkları diğer bir nokta tarihi önemden ekonomik zemine kadar çeşitlilik gösteren değerlerin zaman içerisinde farklı yargılarla değişime uğrayabilir olduğudur. Bu bağlamda *kültürel değerler* ve *çağdaş sosyo-ekonomik değerler* olarak isimlendirdikleri bir ölçüt sistemi önermişlerdir. Çağdaş düşünsel bağlamın ve öznel çıkarımların etkisinde olan *kültürel değerler* altında

toplumun belirli nesne ve alanlara karşı duygusal bağlılığını tanımlayan *kimlik değeri*; mirasa konu olan nesnenin var olduğu bağlamdaki önemini tartışan *görece sanat veya teknik değeri*; *enderlik değeri* oluşturulmuştur. *Çağdaş sosyo-ekonomik değerler* ana grubu altında *ekonomik değer*, *işlevsel değer*, *eğitim değeri*, *sosyal değer* ve *politik değer* ölçütleri tanımlanmıştır (Feilden ve Jokilehto 1998).

Nara Özgünlük Belgesi (1994) gelenekselleşmiş koruma kavramlarını yeniden ele alarak kültürel mirasın çeşitliliğine uygun bir genişlemeyi amaçlamaktadır. Özgünlük kavramının birörnekleşmeden uzaklaşarak insanlığın ortak belleğinin kapsayıcı bir şekilde düşünülmesi ve saygı gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda özgünlük kavramı "*tasarım ve biçim, malzeme ve nesne, kullanım ve işlev, gelenek ve teknikler, konum ve yerleşim, ruh ve anlatım, ilk tasarım ve tarihsel evrim*" olarak tanımlanan bilgi kaynaklarına bağlanmıştır (ICOMOS 1994).

İnsan yaşamını zenginleştiren, kültürel öneme sahip yerlerin kimlik, çeşitlilik bağlamında tartışıldığı bir diğer belge ilk olarak 1979 yılında kabul edilen Burra Tüzüğü'dür. 1999 ve 2013 yıllarında revizyona uğrayan tüzük somut ve somut olmayan değerlerden oluşan, coğrafi olarak tanımlanmış yerin tanımı üzerinde durmaktadır. Bu yerler birey veya gruplar için farklı değerlere sahip olabilmekte; anlamlar, çağrışımlar barındırmakta, yer ve insan arasında ilişkiler kurmaktadır. Bu bağlamda kültürel önem ortaya çıkmakta ve geçmiş, şimdi ve gelecek nesiller için *estetik, tarihi, bilimsel, sosyal veya spiritüel değer* vurgulanmaktadır (Burra Charter 2013).

Mason, bir yapının miras olarak tanımlanması, tarihi alanın planlanması, bir anıta müdahale edilmesi gibi eylemlerde öncelikle bir referans noktası olarak kültürel önemin, miras değerinin belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Belirlenen değerlerin karar almayı, mirası anlamayı, planlamayı doğrudan etkileyen etmenler olduğu düşünülmektedir. Mimarlık mirasını tüm bileşenleri ile değerlendirmeyi amaçlayan, mimarlık ürününün niteliklerini analiz eden sistematik bir yaklaşım önermiştir. Mason, mevcut belirlenmiş değerler sisteminin değişmez, sabit bir sistem olmadığını; tartışmaya konu olan eser ve onun tarihsel, toplumsal, mekânsal bağlamının etkileşiminden kaynaklanan bir süreç olduğunu ifade eder. *Sosyokültürel Değerler* ve *Ekonomik Değerler* olarak iki üst başlık belirlenmiştir. Bu öneri sistem miras nesnesini iki farklı kavram üzerinden tartışmakta ama birbiri içine geçen, çakışan değerlerden oluşmaktadır. *Sosyokültürel Değerler* sistemi yapıyı birey, toplum ile kültürel bir bağlılık çerçevesinde tartışır. *Tarihsel değer kültürel/sembolik değer, sosyal değer, spiritüel/dini değer, estetik değer* alt gruplarını içinde barındırmaktadır. *Ekonomik Değerler* sosyokültürel değerler sebebi ile kazanılan ekonomik değerleri (*piyasa/pazar dışı değer*) ve görece yarar sağlayan (*piyasa/pazar değeri*) getirileri kapsamaktadır. *Piyasa/pazar dışı değer*, mirasın var oluşundan dolayı doğrudan kazandığı değer (existence), belirli bir zamanda mirasın ortaya koyduğu kazanımlardan faydalanma durumu (option), eserin gelecek nesillere bırakılması istenci (bequest) niteliklerinden oluşmaktadır (Mason 2002).

Feilden ilk basım tarihi 1982 olan "Conservation of Historic Buildings" metninin üçüncü baskısında (2003) kültürel mirası yok olmaktan kurtarmak, mevcut durumunu tespit etmek, müdahale malzeme ve yöntemlerini belirlemek, koruma eyleminin derecesini tespit etmek için koruma projesinin amaçlarının belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Diğer bir adım ise kültür varlığının değerlerinin tespit edilmesidir. Bu tespiti sonucunda kültür varlığı temel, özgün nitelikleri ile korunacaktır. Modern dönem

ve tarihi yapılar arasında ayrım gözetmeyen Feilden *duygusal, kültürel, kullanım değerleri* olarak üç ana başlık oluşturmuştur. *Duygusal değer* ana grubunda *merak, kimlik, süreklilik, saygı, sembolik ve spiritüel değerler* yer almaktadır. *Kültürel değer* başlığı altında *belge değeri, tarihi değer, arkeolojik ve dönemsel değer, estetik ve mimari değer, kentsel manzaralar, peyzaj ve ekolojik değer, teknolojik ve bilimsel değer* bulunmaktadır. *Kullanım değeri* ana ölçüt grubu içerisinde ise "*işlevsel, ekonomik, sosyal, eğitim, politik değerler* yer alır. Oluşturulmuş ölçme sisteminde yer alan değerler kültürel miras için analiz edilerek tespit edilmeli ve mirasın öneminin belirlenebilmesi için sentezlenerek disiplinler arası bir çalışma ile sonuca ulaşılmalıdır (Feilden 2003).

English Heritage birey ve toplumun yakınlık duyduğu, önem atfettiği yerel eserler, yapılar, alanlar ve ulusal, uluslararası öneme sahip yerleri, anıtları gelecek nesillere sürdürme ihtiyacı taşıdığını belirtmiştir. Tartışmaya konu olan doğal ve kültürel miras ögeleri mimari, bilimsel, tarihi ya da daha farklı bir özel tanımlanmış önem eşiği üzerinde yer alırlar. Bu önemin belirlenebilmesi amacı ile geçmişteki insan faaliyetleri hakkında bilgi sunan "belge değeri", bir yerde var olmuş olay, yaşam biçimi, sosyal organizasyonların bugün ile bağlanmasını, geçmiş ve şimdiyi ilişkilendirmeyi amaçlayan "tarihi değer", insanın yere, tasarıma dair duyusal ve düşünsel uyarılması ile bağlantılı "estetik değer", yer ile ilişkilenen kollektif deneyimler, anma/sembolik değerler, anlatılar, çağrışımlar, manevi değerler, kimlik, yerin ruhu gibi kavramları kapsayan "ortak değer" oluşturulmuştur (English Heritage 2008).

Kültür varlıklarının tanımlanması, korunması, kategorize edilmesi için oluşturulan ölçüt ve değerler zaman içerisinde sınırlayıcı, seçmeci bakış açısından her toplumun, coğrafyanın, ele alınan korunması gerekli nesnenin bağlamına göre çeşitlilikleri, farklılıkları kapsayacak şekilde dönüşmüştür (Şekil 2.2). Bu doğrultuda modern mimarlık ürünlerinin korunması düşüncesi de yeni bir koruma çerçevesi tartışmasını açmıştır. Modern mirasın tanımlanmasını, korunmasını ve bu eylemin sistematikleşmesini hedefleyen ölçüt sistemleri geliştirilmiştir.

Kanonik örnekleri dışında modern mimarlık mirasının bir bütün olarak ele alınması Docomomo International (1988) örgütünün 1990'da Eindhoven Konferansı ile birlikte gündeme gelmiştir. Örgüt modern mirasın öneminin belirlenebilmesi amacı ile ölçütler belirlemiştir (Baturayoğlu Yöney 2016). *Teknik*, *sosyal*, *sanat ve estetik* değerleri kapsayan *içsel değerler* ile *kanonik olma*, *referans olma* değerlerinden oluşan *görece, karşılaştırmalı değer* örgütün miras değerini belirlemek için kullandığı ölçütlerdir (Baturayoğlu Yöney 2016; Özkaban 2014). Docomomo_US ise tasarım dili ve inşa edildiği dönem bağlamında modern olarak tanımlanan yapının, yerleşimin, dokunun değerlendirilmesinde ana başlıklara ayırmadan bahsi geçen değerleri kabul etmiş ek olarak "*bütünlük*" ölçeği eklemiştir. Söz konusu değer özgün tasarımın bütüncül değerini bozacak malzeme değişimlerini, yapının gerçekliğini, tasarım amacının okunabilirliğini tartışmaktadır (Docomomo_US 2025).

Modern Dönem mimarlık ürünlerinin miras değeri taşıdığı düşüncesinin olgunlaşma aşamasında Avrupa Konseyi 1991 yılında R (91) 13 sayılı 20. Yüzyıl Mimarlık Mirası'nın Korunması isimli tavsiye kararını kabul etmiştir (Baturayoğlu Yöney 2016). 20. yüzyıl mimarisinin Avrupa tarihinin bir parçası olduğu, bir bütün olarak mimarlık mirasının korunması gerektiği belgede ortaya koyulmuştur. Mimarlık mirası hakkında bilgi edinmeyi, değerinin arttırılmasını, yeterli ilginin oluşmasını amaçlayan

belge 20. yüzyıl mirası için tanımlama ve miras ögelerinin korunması amacıyla bir çerçeve belirlemiştir. Ögelerin korunması bağlamında seçim kriterleri oluşturmuştur. İlk seçim ölçeği yüzyıl içerisinde oluşmuş tüm stil, tip, inşa tekniği bağlamındaki en önemli eserlerin değerli kabul edilmesidir. İkinci kriter belirli bir zaman aralığı, mimari stilde var olan önemli tasarımcıların üretimlerine değil, dönemin tarihi ve mimari bilgisi için önem taşıyan az bilindik, anonim örneklerin de korunmasının amaçlanmasıdır. Sadece estetik kaygılar çerçevesinde seçimler oluşturulmamalı, dönemin teknolojik, kültürel, ekonomik, sosyal bağlamına verilen katkı da göz önünde tutulmalıdır. Söz konusu miras örnekleri tekil yapılar ile sınırlı tutulmamalı; tipoloji oluşturan örnekler, planlanmış alanlar, yeni kentsel bölgeler, kamusal alanlar gibi yapılı çevrenin tüm bileşenleri ile birlikte değerlendirilmelidir. Mimarlık ürünlerinin korunması, tasarım süreci içerisinde mimarın tasarım düşüncesinin bütünlüğünü sağlayan iç ve dış donanımları, ögeleri, nitelikleri sürdürecek şekilde genişletilmesi sonuncu kriterler oluşturulmaktadır (On the Protection of the Twentieth-Century Architectural Heritage 1991).

Kültürel Miras Değer Sistemleri

Riegl (1903)	Brandi, 1963	UNESCO (1972)	Nara Özgünlük Belgesi (1994)	Feilden ve Jokilehto (1998)
Anımsatma Değerleri Anımsatma Değeri Tarihi Değer Eskilik Değeri **Güncel Değerler** Kullanım Değeri Sanat Değeri yenilik/öz sanat değeri görece sanat değeri	Tarihi Ölçüt Estetik Ölçüt	Başyapıt olma Tasarım-İnsan etkileşimi Özgün ve İstisnai olma Temsilci olma İstisnai değer ile doğrudan ya da somut ilişkide olma	Tasarım ve Biçim Malzeme ve Nesne Kullanım ve İşlev Gelenek ve Teknikler Konum ve Yerleşim Ruh ve Anlatım İlk Tasarım ve Tarihsel Evrim	**Kültürel Değerler** Kimlik Değeri Görece Sanat/Teknik Değer Enderlik Değeri **Çağdaş Sosyoekonomik Değerler** Ekonomik Değer İşlevsel Değer Eğitim Değeri Sosyal Değer Politik Değer

Burra Tüzüğü (2013)	Mason (2002)	Feilden (2003)	English Heritage (2008)
Estetik Değer Tarihi Değer Bilimsel Değer Sosyal/Spiritüel Değer	**Sosyokültürel Değerler** Tarihsel Değer Kültürel/Sembolik Değer Sosyal Değer Spiritüel/Dini Değer Estetik Değer **Ekonomik Değerler** piyasa/pazar değeri piyasa/pazar dışı değer	**Duygusal Değer** Merak Kimlik Süreklilik Saygı Sembolik ve Spiritüel **Kültürel Değer** Belge değeri Tarihi değer Arkeolojik ve dönemsel değer Estetik ve mimari değer Kentsel manzaralar Peyzaj ve ekolojik değer Teknolojik ve bilimsel değer **Kullanım Değeri** İşlevsel Ekonomik Sosyal Eğitim Politik	Belge Değeri Tarihi Değer Estetik Değer Ortak Değer

Şekil 2.2. Kültürel miras için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025)

20. yüzyıl mimarlık mirası peyzaj alanları, konut, endüstri, kültürel yapılar gibi çeşitliliğe sahip olmasına ve kendi karakteristik özelliklerini yaratmasına rağmen genel bir farkındalık ve tanınma eksikliği sebebi ile varlığı tehdit altında olan kentsel katmandır. Bu sebeple birçok kez yeniden üretilerek, duyarsız değişimlere uğrayarak, ihmal edilerek bozulma tehdidi altında kalmaktadır. 2010 yılında ICOMOS Yirminci Yüzyıl Mirası Uluslararası Bilimsel Komitesi (ISC20C 2015) 20. yüzyıl mirasının yorumlanma ve

yönetilme biçimi ve ilkelerini ortaya koymayı amaçlayan bir yaklaşım oluşturmaya başlamış, 2017 yılında Delhi'de düzenlenen toplantı sonucunda "Approaches to the Conservatıon of Twentieth - Century Cultural Heritage" adı ile son halini almıştır. Belge 20. yüzyıl mimarlık mirasının tanımlanması ve değerlendirilmesinde kabul görmüş ölçütlerin kullanılabileceğini belirtmektedir. Mirasın kültürel önemi k*onum, manzara/görünüm* (doku), *tasarımı* (form, mekân organizasyonu, renk, doku, taşıyıcı sistem, teknik donanım, estetik nitelik) içeren somut olan değerlerde ve *kullanım, tarihsel, sosyal, bilimsel ve spiritüel (ruhani) ilişkiler, yaratıcı deha ürünü* olmayı içeren somut olmayan değerlerde bulunabilir (Madrid - New Delhi Document 2017).

ICOMOS ISC20C 20. yüzyıl mirasının korunması amacı ile bir değerlendirme sistemi oluşturmuştur. Değerlendirme kriterleri *tarih, yapı, doku, form, işlev, kullanım ve tasarım amacı* kavramları çerçevesinde kurulmuş, mirasa dair önemin bu bağlamda belirlenebileceği düşüncesi ortaya koyulmuştur. Ancak söz konusu değerlerin yanı sıra modern olarak tanımlanan yapı, strüktür, peyzaj alanlarını oluşturan *tasarım fikri ve felsefesi*nin de korunması gerekliliği belirtilmiştir (ISC20C 2015) (Şekil 2.3).

Modern Mimarlık Mirası Değer Sistemleri

Docomomo International (1998)	Avrupa Konseyi (1991)	Madrid – New Delhi Document (2017)	ICOMOS ISC20C (2015)
İçsel Değerler Teknik Sosyal Sanat ve Estetik **Görece/ Karşılaştırmalı Değer** Kanonik olma Referans olma	20. yy önemli eserleri Anonim eserler Döneme yapılan katkı İç ve dış tüm donatılar	**Somut Değerler** Konum Doku Tasarım **Somut Olmayan Değerler** Kullanım Tarihsel Sosyal Bilimsel Spiritüel Yaratıcı deha	Tarih Yapı Doku Form İşlev Kullanım ve Tasarım Amacı

Şekil 2.3. Modern mimarlık mirası için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025)

Kültürel mirasın değerlendirilmesi, tanımlanması amacı ile geliştirilen değerlendirme yaklaşımları süreç içerisinde kapsamlarını genişletmiştir. Anıt kavramında açılımlar yaşanmıştır. Tekil örnekler, biricik değerler, öncü yaklaşımlar, üstün nitelikler ile birlikte dünya üzerinde var olan kültürel çeşitliliği kapsayan değerler de ölçüt sistemleri içerisine eklenmiştir. Aynı zamanda somut, maddi, ekonomik, tarihsel, sanatsal değerlendirme yaklaşımları yanında yere dair nitelikler, somut olmayan veriler, sembolik, anlamsal özellikler, küçük topluluk ve bireye açılan yerler, kültürel çeşitlilikler eklenmiştir. Böylece daha kapsayıcı, farklılıkları geleceğe taşımayı hedefleyen, çevreyi oluşturan bileşenleri bütüncül bir bakış açısı ile ele alan ölçüt sistemleri oluşmaya başlamıştır. Tez çalışması estetik ve deneyim kavramları çerçevesinde bir sistem inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede söz konusu kavramların mevcut ölçüt sistemlerinde ele alınış biçimi irdelenebilir. "Estetik" kavramı genellikle mimari biçim, tasarım yaklaşımı, süsleme özellikleri gibi nesne odaklı bir zeminde tartışılmıştır. Ancak kavram tez çalışmasında duyusal bilginin insan-nesne karşılıklı etkileşimi bağlamında ortaya çıktığı, birbirini etkilediği, beden ve çevrenin hemhal olduğu, mimarlık ve insanın birbirini var edip ortaya çıkardığı savı çerçevesinde ele alınmaktadır. Benzer şekilde deneyim kavramı da insanın var olduğu dünya ile etkileşimde olmasını; karşılıklı bir

tepki, ifade, algılama ortamlarının oluşmasını; iletişim kurulmasını, anlamlar oluşmasını kapsamaktadır. Mevcut değer sistemleri miras olarak değerlendirilen yapı ve dokuların somut ve somut olmayan bileşenleri, yaşantıları, kültürel zenginlikleri ile sürekliliğinin devam etmesini amaçlamaktadır. Tez çalışması bağlamında maddi ve tinsel bağlamda bütüncül çevreye insanın bedensel, düşünsel, duygusal alanlarıyla dahil olma potansiyeli tartışılmıştır.

Modern dönem ürünlerinin korunması fikri ile birlikte mevcut ölçüt sistemlerinin kapsamları, tanımları, sınırları yeniden düşünülmeye açılmıştır. Eskilik-yenilik, özgünlük, hafıza, belge gibi değerlerin içeriklerinin genişlediği ya da modern mimarlığın nitelikleri bağlamında dönüştüğü görülmektedir. Modern dönem ürünleri tasarım fikri, dönem koşullarını ifade etme gücü, sosyal yaşamın dönüşüm izlerini sergileme durumu, teknolojik nitelikleri, biçimsel özellikleri bağlamında öne çıkmaktadır (Omay Polat 2008). Bu sebeple modern mimarlık mirasını doğrudan konu alan değerlendirme ölçütleri geliştirilmiştir.

Sayısal olarak geleneksel dünyanın bıraktığı mirasa göre çok olması, yeterli tarihsel uzaklığın yaşanamaması sebebi ile değerli görülmemesi gibi nedenler söz konusu mirasın korunmasında aksaklıklar yaşatmaktadır. Dönemin mimari tasarım anlayışı çerçevesinde oluşan biçimsel özellikler, mimar aktör etkeni, teknolojik niteliklerin ön plana çıkması kanonik örnekler bağlamında koruma eylemlerinin gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir. Ancak evrensellik iddiasında bulunmasına rağmen dünya ve ülke ölçeğinde zaman kesiti, ekonomi, kültürel, siyasal, sosyal ortamlar bağlamında birçok alt modern dönem mimarlık yaratımı ortaya çıkmıştır. Her kültürün ve topluluğun yaratım sürecinde olduğu gibi koruma pratikleri çevresinde de çeşitlilik gösteren yaklaşımlar üretilmesi söz konusu dönemin çok sesliliğinin devam etmesi açısından önemlidir. Türkiye ölçeğinde modern mimarlık mirasının koruma süreci ve bu bağlamda geliştirilmiş ölçüt ve değer sistemleri tartışılmıştır.

2.3. Türkiye'de Modern Mimarlık Mirasını Koruma Düşüncesinin Gelişimi ve Koruma Ölçütlerinin Tartışılması

Osmanlı İmparatorluğu'nda 16.-18. yüzyıllar arasında eski eserlerin oluşturulması, varlıklarının sürdürülmesi, bakım ve onarım süreçlerinin yönetilmesi, değerlendirilmesi vakıf kurumları aracılığı ile yönetilmiştir. İmparatorluğun doğrudan korumayla ilişkili olan yasal düzenlemesi 1869 tarihinde yayımlanan Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. 19. yüzyılda yapılmış olan bu düzenleme ile arkeolojik varlıkların korunması, yurt dışına çıkarılmaması, kazı işlemlerinin izin çerçevesinde gerçekleşmesi amaçlanmıştır. 1874 yılında ikinci Asar-ı Atika Nizamnamesi yayınlanarak eski eserlerin tanımlaması, sınıflandırılması yapılmış ve söz konusu eserlerin devlet malı olduğu beyan edilmiştir. 1884 ve 1906 yıllarında yeni Asar-ı Atika Nizamnamesi ile tanımların kapsamları genişletilmiş, eserlerin yurt dışına çıkışı önlenmiş, taşınmaz kültür varlıklarının korunması sağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1912 yılında çıkardığı, yeni eski eser tanımının yapıldığı, koruma eylemlerine yerel organların dahil edildiği Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi ile 1917 yılında kurulan Asar-ı Atika Encümeni Daimisi örgütü korumayla ilgili yapılan son yasal düzenlemelerdir (Madran 1996).

Cumhuriyet Dönemi'nde bahsi geçen kanunlar yeni yönetim tarafından kullanılmaya devam edilmiş, 1920 yılında Türk Asar-ı Atikası Müdürlüğü (1921 yılında

Hars (Kültür) Müdürlüğü olmuştur) kurulmuştur. Bu müdürlük müzecilik ve kazı işleri ile ilgilenmiştir. 1922 yılında bu müdürlükten ayrılan Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü kültür varlıklarının korunması üzerine çalışmıştır. Türkiye için koruma eylemlerini denetleyen ve karar alan ilk kurum 1924 yılında kurulmuş İstanbul'da Müteşekkil Muhafazai Asar-ı Atika Encümeni'nin Teşkilat ye Vazifelerine Dair Talimatname ile oluşturulmuş topluluktur. Koruma etkinliklerinin hız kazandığı kırılma noktası olarak 1931 yılında Atatürk'ün Konya gezisi sırasında hazırladığı telgraf görülmüştür. 1933 yılında tüm ülke ölçeğinde görev yapmak üzere Anıtlar Koruma Komisyonu kurulmuştur. Tek yapı ölçeğinde belgeleme, onarım, düzenleme, yayınlama, tanıtım, liste ve fişler hazırlama, çizimlerini yapma hizmetlerini içermektedir (Madran 1996). 1946 yılında açılmış olan Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu Tarihi Anıtlar Ön Tasarısı belgesi ile bugüne kadar geliştirilmiş olan belgeleme ve onarım programı en kapsamlı hale gelmiştir. Bu belge ile birlikte ülkede var olan tüm anıtlar üç gruba ayrılmış; yapıların onarımları, takviyeleri, kurtarılmaları, arkeolojik eserlerin takviye ve tanzimi ile bu süreçleri yönetmek, denetlemek, yapıların sürekli bakımını yapmak amaçlanmıştır. 1920-1930 yılları arasında atılan adımların bir geçiş ve hazırlık dönemi olduğu, 1930-1940 arasında yasal ve örgütsel zeminde etkin çalışmaların gerçekleştirildiği, 1940-1950 tarihleri arasında yapılan eylemlerin kurumsallaşma bağlamında ilerlediği söylenebilir (Madran 1997).

19. yüzyılda koruma eylemlerinin arkeolojik eserlerin İstanbul'da toplanması, bu buluntular ve silahların sergilenmesi için müzelerin kurulması, İstanbul merkezli planlama çalışmalarında anıtsal yapıların çevrelerinin temizlenip meydanlaştırılması, yolların anıt yapılara yönlendirilmesi gibi eylemlerle bağlandığı görülmektedir. 1900-1950 yılları arasında anıt yapıları ile birlikte sivil mimarlık örneklerinin de önemsenmeye başladığı; kapsayıcı bir kültür mirası anlayışının oluştuğu (Antik Dönem, Bizans, Selçuklu, Osmanlı); eski eserlerin belgelenmesi, onarılması, yayınlanması, tanıtılması, onarım-taşıma-yıkım faaliyetlerinin gerçekleşmesi için kurumsallaşma çabalarının başladığı izlenebilmektedir. Kent planlamalarında eski kent-yeni kent ayrımı ile kültür varlıkları ve çevrelerinin korunması gibi fikirleri içeren koruma adımları atılmıştır (Akbulut 2020).

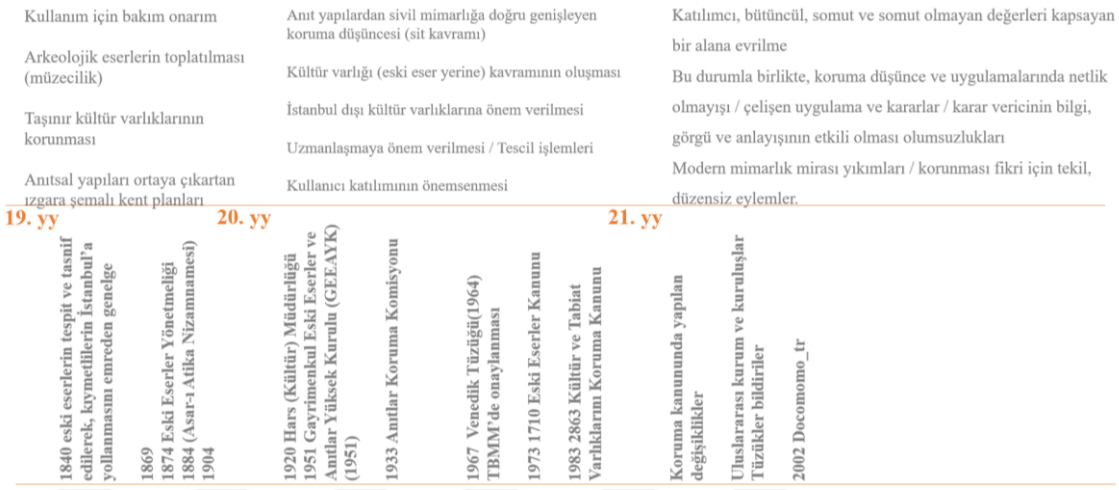
1950 yıllarında kültürel mirasın korunmasında atılmış önemli adım 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun (1951) olmuştur. Kanun ile birlikte kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kültür varlıklarını koruma, bakım-onarım, restorasyon eylemlerini düzenleme, denetleme ile görevlendirilmiştir. Yine de bu dönemde kontrolsüz yıkımlar ile birçok kültür varlığı kaybedilmiş ya da zarara uğramıştır. 1960'lı yıllarda müzeler yaygınlaşmış, koruma alanına sistemli bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmış, arkeolojik alan araştırma ve kazılarında artış görülmüş, kültür varlıklarının koruma yükümlülüğü devlet tarafından üstlenilmiştir. 1967 yılında meclis tarafından Venedik Tüzüğü (1964) onaylanmış ve uluslararası bir bağlam oluşturulmuştur. 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile birlikte kapsamlı bir kültürel miras tanımı yapılmış ve aktif müdahale etmeden önce eylemleri sınırlayıcı bir mevzuat ve uygulama çerçevesi çizilmiştir (Akbulut 2020). Cumhuriyetin ilk koruma kanunu olan bu yasa ile anıtlar ve çevrelerinin korunması, çeşitli türde sit alanlarının belirlenmesi, koruma ilkelerinin geliştirilmesi sağlanmıştır. 1983 yılında ise günümüzde yürürlükte olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Kültür varlığı, sit, tabiat varlığı gibi kavramlar açıklanmış, bu değerlere dair örnekler belirlenmiş, bu

örneklerin devlet malı olduğu belirtilmiş, koruma-bakım-onarım sınırları tanımlanmıştır. Bölgesel koruma kurulları oluşturulmuştur (Dağıstan Özdemir 2005). 1980'lerde de uluslararası koruma anlaşmalarına dahil olunmuştur. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde tarihe ve mirasa yönlenen tüketici ilgi çerçevesinde koruma düşüncesine eğilim artmıştır. Ancak bireyin koruma alanındaki bilinçsiz tutumu, toprak rantı, turizm bağlamında kültür varlıklarının işlev dışı, kapasite üstü kullanımı yıkım ve tahribatın yolunu açmıştır (Dağıstan Özdemir 2005; Kayın 2008). 2000'li yıllarda da kültürel miras değerleri, koruma düşünceleri tüketim sürecinin bir nesnesi ve imaj aracı olarak kullanılmıştır. Tarihi olanı yıkıp yeniden inşa etmek, yerel ve uluslararası sermayenin baskıcı talepleri ile mirasın yüz yüze kalması, kurumsal ve teknik olgunlaşmanın sağlanamadan koruma eylemlerinin yaygınlaşması sorunlu bir zemin oluşturmuştur. Uygulamalarda nitelik, yöntem, tasarım alanlarında açmazlar doğurmuştur. Koruma kavramı yaygınlaşırken ve tarihsel olana ilgi artarken, tarihi ve doğal çevre üzerindeki tüketici yaklaşım koruma sürecini zora sokmuştur (Kayın 2008).

19. yüzyıla odaklanmış koruma düşüncesi bile henüz tam uyumlanamamışken 2000'li yıllarda endüstri mirası, modern mimarlık mirası kavramları gündeme gelmeye başlamıştır (Kayın 2008). Türkiye'de modern mimarlık ürünlerinin korunmasında öncü kuruluşlar Docomomo ve ICOMOS olmuştur. 2002 yılında kurulmuş olan Docomomo Türkiye Ulusal Çalışma Grubu bu tarihten itibaren modern dönem yapılarının miras olarak kabul edilmesi, envanter çalışması yapılması, korunması, kamuoyu oluşturmak için birçok etkinlikte bulunmuştur (Baturayoğlu Yöney 2011). Envanter oluşması hedefleri doğrultusunda Docomomo_Türkiye 2004 yılından beri Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları isimli poster sunuşları etkinliği yapmaktadır. 2006 yılında düzenlenen "Öteki" Modernizmler başlıklı IX. Uluslararası DOCOMOMO Konferansı ve Bir Konut Ütopyasının Korunması: Modern Mimarlık Mirasının Belgelenmesi ve Sürekliliğinin Sağlanması, Örnek Çalışma: Ataköy-İstanbul Çalıştayı ülke ölçeğinde modern mimarlık mirasının tartışıldığı önemli etkinlikler olmuştur (Omay Polat ve Can 2005; Özkaban 2014). 2019 tarihinde modern mirası koruma, tartışma, belgeleme faaliyetlerini genişletmek detaylandırmak amacı ile Docomomo_Türkiye Çalışma Grubu İç Mekân Komitesi kurulmuştur. Komite gelenekselleşmiş poster sunuş etkinliğine iç mekâna odaklanan bir bakış açısı ile eklemlenerek çalışmalarına başlamıştır. 2020 yılında Türkiye'de Modern İç Mekânlar Sempozyumu 1 gerçekleştirilmiştir. 2021 yılında modern mimarlık mirasının korunması bağlamında öne çıkan bir önceki yıla dair gündemleri tartışmak, değerlendirmek için Bilanço isimli etkinlik dizisi organize edilmiştir. KORDER ile kurulan iş birliği ile 2021 tarihinden beri her yıl Türkiye'nin Modern Miras Gündemi toplantıları düzenlenmektedir (Docomomo_Türkiye 2025) (Şekil 2.4).

Modern mirasın korunması düşüncesine katkı koyan, gündeme getiren diğer kurum Mimarlar Odası'dır. Modern mimarlık mirası çerçevesinde bilgilendirme sağlamayı, karşılaştığı tehditlere dikkat çekmeyi amaçlayan kurumun 2001 yılında düzenlediği Mimarlar Odası Bursa Şubesi XIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi "20. Yüzyıl Mimari Mirası" bu konuda yapılan ilk çalışmadır. 2002 yılında ICOMOS Türkiye tarafından 20. Yüzyıl Mimari ve Endüstri Mirasının Korunması sempozyumu düzenlenmiştir. Bu sempozyumun ardından 2007 yılında Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasının Belgelenmesi, Korunması ve Değerlendirilmesi Projesi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Kastamonu'da Korumada Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının Korunması başlıklı atölye çalışması yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar sonucunda modern mimarlık

mirasının korumasının yasal dayanakları, taşıdığı değerler, miras niteliği tartışılmış; elde edilen çıktılar basılı hale getirilerek söz konusu miras için kaynaklar oluşturulmuştur. Bu bağlamadaki etkinlikler 2009 yılında devam etmiş ve Ankara'da Cumhuriyetin Mimarlık Mirası Sempozyumu yapılmıştır (Altan Ergut 2007).

Şekil 2.4. Türkiye ölçeğinde koruma kuramının dönüşümü (Orijinal 2025)

Modern mimarlık mirası çerçevesine odaklanan bahsi geçen kurumların, örgütlerin yaptığı çalışmaların yanı sıra bu döneme ait mimarlığın yasal zeminde de incelenmesi gerekmektedir. Türkiye'de koruma çalışmalarının oturduğu yasal zeminin sınırları 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile çizilmiştir. Kanun kapsamında yapılmış tanım ve ölçütler modern dönem mimarlık ürünlerinin korunmasında tam bir çerçeve çizememekte, belirsizlikler oluşturmaktadır. Kanun kapsamında 19. yüzyıl öncesi olarak tanımlanan zaman sınırı, bu tarihten sonra inşa edilmiş yapılar için getirilmiş *önem ve özellik* çerçevesi 20. yüzyıl yapılarını tarih sınırları dışında bırakmakta ve değer, nitelik bağlamında tanımsız bir zemin oluşturmaktadır (Omay Polat ve Can 2005). Kültür varlığı örneklemi içerisinde modern dönemde ortaya çıkmış işlevlere sahip yapılara yer verilmemesi de bütüncül bir koruma eylemi imkanını kısıtlamaktadır.

Modern mimarlık mirası ile bağlantılı diğer bir yasal düzenleme 1999 tarihli 662 numaralı Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları isimli ilke kararıdır. İlke kararında henüz envantere geçirilmemiş olan kamu kurum ve kuruluşları tarafından kullanılan ve inşa edildiği dönemin özelliklerini taşıyan yapılar ile Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarının yıkılmasından önce ilgili kurumlardan görüş alınması gerektiği belirtilmiştir (662 Numaralı İlke Kararı 2025). Bu bağlamda çizilen çerçevede dönem özelliği göstermesi niteliğinin vurgulanması, Erken Cumhuriyet Dönemi ifadesi ile bir zaman aralığına işaret edilmesi söz konusu mirasın varlığını devam ettirebilmesi için bir yasal zemin oluşturmaktadır. Ancak görüş alarak tavır belirleme durumu yoruma açık bir değerlendirme sürecine işaret etmekte ve belirsizlik yaratmaktadır.

2012 tarihinde ilan edilen Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik'te modern mimarlık mirasının önemine dair değerler tanımlanmıştır. 19. yüzyıl sonrasında inşa edilen yapıların döneme

özgü nitelikler göstermesi, belge değeri taşıması, bir bütünün parçası olarak çevreye değer katması, malzeme-yapım teknolojisi-biçim özellikleri değerlerine sahip olması ile ölçüt ve bağlam sınırları çizilmiştir. Modern mimarlık ürünlerinin tespit ve tescili için olanaklı bir zemin hazırlasa da ölçütlerin yorumlanmasına bağlı olarak olumsuz sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir (Alatlı 2023).

Yasal düzenlemeler bağlamında muğlak bir zeminde duran modern mimarlık mirası diğer kültür varlıkları ile benzer şekilde birçok koruma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. 20. yüzyılda inşa edilmiş yapılar nicelik olarak geçmiş yüzyıla göre daha fazladır. Bu yapılardan hangisinin gelecek dönemlere ulaşması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Miras değerinin belirlenebilmesi için dünyada farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Modern mimarlık mirasının değerlendirilmesinde karşılaşılan yaygın sorunlardan biri tanım ve zaman kısıtının muğlaklığı ve bunun sonucunda kapsayıcı bir bakış açısının gelişememesidir. Miras değeri, kültürel önem tartışmasına ek olarak yapıların fiziksel, strüktürel, biçimsel nitelikleri, tasarım dilleri de koruma imkanları çerçevesinde irdelenmektedir. Kullanılan malzemelerin dayanımı, nasıl eskiyeceğinin ön görülememesi, belirli bir işleve göre tasarlanmış olmaları ve bu doğrultuda dönüşüm kapasitelerinin sınırlı olması, çağdaş konfor koşullarına sahip olmamaları, yeni malzeme ve teknolojilere adapte etme istenci, müdahaleler ile birlikte özgün mimari dil ve malzemenin zarar görmesi bu bağlamda yaşanan sorunlardır (Alatlı ve Ulusoy Binan 2024). Yapılarda görünen yaşlanma izleri modern dönem yapılarının algılanışı ile tezatlık oluşturmakta ve görece bakımsız görüntü bu yapıların korunmasında toplumsal bir görüş birliği oluşmasını zorlaştırmaktadır. Modern mimarlık ürünlerinin tasarım dili bağlamında kullandığı yalın yaklaşım, miras niteliği taşıyan görkemli, süslemeli, anıtsal dile sahip yapılar kadar kolay bir kabul ve tanımlama sürecine sahip olmasını engellemektedir. Eski olma, tarihi olma kavramlarının ilk oluşturduğu algıya karşılık gelmemesi kültürel bir değere sahip olduğu fikri uyandırmamaktadır. Ek olarak modern mimarlık ürünlerinin inşa edilmesinin tarih yazımı ve koruma bağlamındaki bakış açısı geleneksel olanı tahrip ettiği yönünde ele alınmıştır. Bu sebeple dışlayıcı, tehdit unsuru olarak görülen bir izlenime sahip olmuştur. Söz konusu bakış açısını destekleyen süreçler olduğu yadsınamaz ancak yapılı çevreye olumlu katkılar da göz ardı edilmemelidir (Omay Polat ve Can 2008). Modern mimarlık mirasının korunmasında yaşanan sorunlardan biri de söz konusu mimari üretimlerin neden korunduğunun aktarılmasıdır. Korunacak nesnenin yakın dönem tarihine ait olması modern yaşantının bir parçası olması söylemi toplum üzerinde karşılığını bulamamıştır. Bu sebeple toplum ve modern miras arasındaki buluşma içinde yer aldığı coğrafyanın dinamikleri bağlamında ele alınmalı hem tarih yazım biçimi hem de koruma düşüncesi bu çerçevede kurulmalıdır (Kayın 2011). Miras değerlerinin içselleştirilmesinde sorunlarla karşılaşılan bu yapılar aynı zamanda güncel yangın, deprem, enerji korunumu gibi yönetmeliklere uymadıkları için (Baturayoğlu Yöney 2016); getirilen ekler, eskime süreci, malzeme ve strüktürel problemler sebebi ile tasarım niteliklerinin okunması zorlaştığı için; rant baskısı, yeni imar düzenlemeleri, kentsel dönüşüm süreçleri gibi zorlayıcı yapılı çevre değişimleri ile yok olmaya başladıkları için koruma süreçlerinde olumsuzluklar yaşamaktadır (Özkaban 2014).

Modern dönemde inşa edilmiş yapı sayısının fazla olması koruma eylemlerinin tartışıldığı zemini zorlamaktadır. Neyin korunacağı ve kültürel miras olarak tanımlanacağı problemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ölçütlerin belirlenmesi gündeme gelmektedir. Türkiye özelinde bakıldığında ölçek ve değer sistemlerinin

modern mimarlık mirası üzerindeki tartışmalarda farklı yaklaşımların söz konusu olduğu görülebilir. Mevcut ölçütler bağlamında bahsi geçen mimarlık ürünlerinin korunabileceğini düşünen yaklaşımlar olduğu gibi modern mimarlık mirası için yeni değerlerin oluşturulması gerektiği düşüncesini savunan görüşler bulunmaktadır. Öncelikle 20. yüzyıl öncesi kültür mirası için oluşturulmuş değer sistemleri irdelenmiştir.

Günümüze kadar varlığını korumuş yapılı çevre izlerinin tümünü korumak ve geleceğe aktarmak ekonomik, kentleşme sorunları, malzeme ve strüktür bozulmaları, doğal afetler, yerleşim alanlarının büyümesi/sıkışıklığı gibi sebepler ile mümkün olmamakta ve tarihi yapıların sayısı azalmaktadır. Bu bağlamda öncelikle korunması gereken yapıların belirlenebilmesi için seçim kriterleri oluşturulmuştur. Kuban bu seçim araçlarını *tarihi belge kriteri*, *zaman kriteri*, *estetik kriterler* olarak üç grupta tanımlamıştır. *Tarihi belge kriteri* yapının tarihi bir olayla bağlantılı olmasını veya tarihi bir sürece tanıklık etmesini kapsamaktadır. Yapı ya da yapı grubu hatırlatma görevi üstlenerek ya da sosyal, kültürel ortamın yansıması, teknik/estetik bilginin ifadesi olarak belge değeri kazanabilir. *Zaman kriteri* belirli bir tarih aralığına gönderme yapmaktan öte değişen bir paradigmayı işaret etmektedir. Artık sürekliliği olmayan sosyal ortam, teknik bilgi, estetik ortam bağlamında inşa edilmiş yapıları tanımlamaktadır. Tarihsel uzaklık yerine yapıyı var eden koşulların devam etmemesini koyar. *Estetik değer* uzun bir süreç içerisinde ortaya çıkmış yaygın bir yargı sonucu oluşan ortak değerdir, oluştuğu ortam içerisinde anlam kazanır. Estetik olgular tekil olarak ele alındığında yani biçimsel olarak değerlendirildiğinde eksik kalmaktadır. Üretildiği bağlamın teknik, kültürel bilgisi, fonksiyonu, fiziksel çevresi ile birlikte düşünülmelidir (Kuban 1969).

Kuban (2000), tarihi yapının koruma statüsünü belirlemek ve bu yapıya dair restorasyon kararlarının alınabilmesi için de bir sistem kurgulamıştır. Koruma statüsünün belirlenebilmesi için mimari ve sanat tarihindeki yerinden dolayı yapının kazandığı sanat yapıtı, estetik değer, kültür belgesi olma niteliklerini tanımlayan *mimari boyut* ile kentsel alanı oluşturan bileşenlerden olan mimari yapıların çevre tanımlayıcı, tamamlayıcı ögeler olduğunu vurgulayan *kentsel boyut* kavramlarını önermiştir. Yapı ve kent ilişkisinin tartışmaya açılması ile birlikte tek yapı müdahale kararlarının alınması ve tasarımının yapılması için Kuban tarafından ölçekler getirilmiştir. *Birincil ölçütler* içerisinde *estetik değer* (sanat ve mimarlık tarihindeki yeri), *tarihi belge değeri* (geçmişe dair somut veriler sunmak, tarihi bir olguya tanıklık), *çevresel değer* (yaşam kültürünü, teknolojiyi, sanat anlayışını aktaran belge olduğu için çevreyi tanımlar) bulunmaktadır. *İkincil ölçütler* ise *korunmuşluk derecesi*, *işlevlendirme olanakları*, *restorasyonu gerçekleştirecek ekonomik olanaklar* şeklinde tanımlanmıştır. Yapının koruma statüsünü *birincil ölçütler* belirlemektedir (Kuban 2000).

Türkiye ölçeğinde koruma değer ve ölçütlerine baktığımızda sistemli ve kapsayıcı bir bakış açısının 1983 yılında yürürlüğe konulan 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile gerçekleştiği söylenebilir. Kanun çerçevesinde kültür varlığı tanımı "*tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır*" şeklinde yapılmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi 2024). Kanunun kültür varlıklarını ele alış biçimi Madran ve Özgönül (2011) tarafından incelenmiş, üç farklı boyut üzerinde değerlendirildiği görülmüştür. *Zaman boyutu*, tanımın nesneyi konumlandırıldığı tarihsel aralığı konu edinmektedir ve *tarih öncesi ve*

tarihi devirler denildiği için bir zaman kısıtı bulunmadığı ifade edilmiştir. *Nitelik boyutu*, nesnenin kültür varlığı olması için taşıması gerekli kültür, sanat, bilim, sosyal yaşam ile ilgili olmak, özgün değerler taşımak gibi ölçütleri tanımlamaktadır. *Mekân boyutu* ise kültür varlığının dünya üzerinde bulunduğu yeri açıklamaktadır; *yer üstü, yeraltı ve su altı* kapsamı ile bir sınırlılık belirtmemektedir (Madran ve Özgönül 2011).

Kültür varlıklarının neden korunması gerekliliğini ortaya koyan değerleri Madran ve Özgönül on altı başlık altında açıklamıştır. Bir taşınmazın kültür varlığı olarak tanımlanması, yasal düzlemde korunmasıyla ilgili eylemlerin gerçekleşmesi için taşınmazın özgün niteliklerini tanımlayan değer ya da değerlere sahip olması gerekmektedir. *Süreklilik Değeri* kültür varlığının çağdaş toplumda devamlılığını sürdürmesi, özgün işlevini devam ettirmesi ya da yeni bir işleve cevap vermesi ile ilgilidir. *Tarihsel Değer* ilk olarak yapı veya yapı grubunun var olduğu bölgedeki bir olay, bir değişim ile ilgisini kapsar. Önemli bir durumun yaşandığı mekân olmak, bu olayla birlikte anılmak tarihsel değerin içeriğini oluşturmaktadır. İkinci olarak yapının eski olması ile ilgilidir. Kültür varlığının yaşı arttıkça değeri de aynı şekilde yükselmektedir. *Anı Değeri* geçmişte yaşanmış birey ya da toplumu ilgilendiren olayların bir yapı, yapı grubu ile ilişkilendirilmesi sonucu önemli hale gelmesi ile ortaya çıkar. *Mitolojik Değer* yapı, yapı grubu ya da bir alanın yöre inanışı doğrultusunda efsane, söylenti, hikaye ile birbirine bağlanması sebebiyle taşınmazın kazandığı bir niteliktir. *Artistik ve Teknik Değer* yapıldığı zaman diliminin tasarım anlayışını, teknik durumunu, yapısal özelliklerini, süsleme niteliklerini kapsar ve o günün bilgi ve işçilik düzeyini yansıtır. *Özgünlük Değeri* yapının mimari ögeleri, strüktür sistemi, yapım tekniği, yapı malzemesinin ve diğer bileşenlerinin bozulmadan, değişmeden çağdaş zamana gelmesinden dolayı kazanılan bir niteliktir. Yapının tüm bileşenlerini zaman içerisinde değişmeden muhafaza etmesi olası değildir. Bu sebeple ilk tasarımından bugüne nelerin değiştiğini saptamak ve bugüne değin sürebilme/kalabilme değerlendirmesi yapmak daha olasıdır. *Enderlik Değeri,* örneği azalan ya da inşa edildiği dönemde tekil özelliklere sahip olan yapıların taşıdığı bir niteliktir. *Teklik Değeri* yapı türü, mimari tasarım üslubu, inşa edildiği dönem, tasarımcı, var olduğu bağlam gibi belirleyiciler doğrultusunda oluşan niş yapı ya da yapı gruplarını tanımlamaktadır. *Grup Değeri* kültür varlıklarının bir arada olmasından dolayı kazanılan bir değerdir. İki şekilde grup değerinden söz edilebilir. Düşey düzlemde ele alındığında çok katmanlı yerleşim dokularını, arkeolojik alanları tanımlar. Yatay zeminde ele alındığında farklı işleve sahip yapıların bir arada organize edilmesinden kaynaklanan karakteristik bir özelliktir. *Çokluk Değeri* bir yapı türünün belirlenmiş bir alanda var olan örneklerinin sayısından dolayı çoğunluğu oluşturması sebebi ile kazanılan bir değerdir. Yapım tekniği, malzemesi gibi yapısal ögelerin tekrar etmesi kültür varlığının o bölgenin, tarihsel sürecine ait tipik ve başat ögesi olma ayrıcalığı kazandırmaktadır. *Homojenlik Değeri* kültür varlığının belirli bir bölgede, yerleşimde, sokakta, parselde eşit aralıkta, yaklaşık sayı ve nitelikte var olmasını tanımlar. *Ekonomik Değer* bir toprak parçasının insan eliyle düzenlenmesi, üzerine yapı inşa edilmesi ile belirli gereksinimleri karşılanması ve bu doğrultuda o alanın değerlenmesi olarak açıklanabilir. Sadece maddi getiri bağlamında ele alınmaması gerekmektedir. Yapı ya da yapı grubu kültür varlığı olması, koruma sürecine katılması ile de değer kazanır. *İşlevsel Değer*, yapı/yapı grubu ya da alanın özgün işlevini devam ettirmesi, ettiremiyor ise çağdaş döneme uygun yeni işlev ile yaşamına devam etmesinden dolayı kazanılan bir niteliktir. *Geleneksel Değer* yerleşik gelenekler, yaşam biçimi, inanışlar ve bunların mimarlık ürünündeki karşılıkları ile bağlantılıdır. İnşa edildiği

dönemin fiziksel ve kültürel bağlamını geleceğe taşıdığı için önemlidir. *Eğitim Değeri*, yaşam kültürünün mekâna yansıması sebebi ile kültür varlığının taşıdığı kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi bilgilerin öğreticiliğinden dolayı kazanılır. *Belge Değeri*, kültür varlığı yapıldığı dönemin bileşenlerini üzerinde taşıdığı için geçmişi anlamanın bir aracı olarak bu değeri kazanır (Madran ve Özgönül 2011).

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi "2013" bağlamında koruma değerlerinin çerçevesi çizilmiştir. Bildirge çerçevesinde yapı/yapı grubu ya da yapı parçasının korunması gerekli kültür varlığı olabilmesi için özgünlük değerine ek olarak bildirgede tanımlanmış farklı değeri taşıması gerekmektedir. Bahsi geçen bildirgede *özgünlük,* mimari varlığa tüm tarihsel katmanları ile birlikte anlamını, değerini, gerçekliğini, bütünlüğünü kazandıran tüm değerlerdir. Mimari mirasın konumu, tasarımı, malzeme niteliği, işçilik özelliklerinin oluştuğu kültür ortamının değişmemiş, bozulmamış olması beklenmektedir. *Bütünlük* yapının kendisini oluşturan, miras olma niteliği kazandıran yapısal ve mimari ögeleri ile var olmasıdır. Aynı zamanda yapının içinde bulunduğu çevre ve diğer miras unsurları ile süreklilik göstermesini de tanımlar. *Tarihsel değer* iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Biri yapı/yapı grubunun tarihte yer alan önemli bir olay, kişi, kurum ile ilişkili olması diğeri ise miras ögesinin eskilik niteliğidir. *Belgesel değer* farklı tarihsel dönemde yaşayan toplumların sosyal, siyasal, kültürel ve teknik karakterlerini yansıtması sebebi ile yapıların bilgi kaynağı olma niteliğidir. *Estetik ve sanatsal değer* mimarlık ürününün tasarım anlayışını, bezemelerini ve bunların niteliğini, inşa edildiği dönemdeki beğeni düzeyini açıklar. *Teknik ve teknolojik değer* dönemin teknik bilgisini, yapma becerisini, yapım yöntemini, malzeme ve işçilik özelliklerinin tümünü kapsar. *Enderlik-teklik değeri* olarak tanımlanan niteliklerden enderlik, tarihsel süreç içerisinde yok olmuş yapı ve yapı elemanlarının taşıdığı bir değerdir. Teklik ise türü, tasarımcısı, mimari üslubu bağlamında benzeri bulunmayan ya da süreç içerisinde tek kalan yapı ve yapı elemanlarına ait bir özelliktir. *Grup değeri* mimari miras ögelerinin anlamsal ve yapısal bağlamda bir bütün oluşturması ile birlikte ortaya çıkar. *Kullanım değeri* mimari mirasın kullanımın özgün ya da yeni işlevi ile devam etmesi, tarihsel süreçte değişen toplumsal yapıya ayak uydurabilmesi sebebi ile kazandığı bir niteliktir. *Folklorik Değer* mimari mekanların topluma ait değer, gelenek, adet, yaşam biçimi, alışkanlıklar ile birlikteliğinden ortaya çıkar (ICOMOS 2013) (Şekil 2.5).

Modern mimarlık mirası özelinde miras değerlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan sistemler ise 2000'li yılların başında tartışılmaya başlanmıştır. Bursa Mimarlar Odası tarafından organize edilen XIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi bağlamında 2001 yılında 20. Yüz Yıl Mimari Mirası başlığı altında bahsi geçen döneme ait mimarlık ürünleri tartışmaya açılmıştır. Kayın (2001) *yirminci yüzyıl mimari mirası* olarak tanımlanan mimarlık eserlerinin miras olgusunun belirsizliği bağlamında tartışıldığı *kavramsal problemlere*, zamanla bağlantılı ortaya çıkan *fiziksel problemlere* sahip olduğunu belirtmektedir. Bu problemler modern mimarlık ürünlerinin dönem içindeki konumu, tanımlanma problemi, çağdaş dönem ile bağlantısını ve koruma kanunlarının bu yapılara olan tavrını, koruma statülerindeki belirsizliği konu edinir. Mevcut değerlerin 20. yüzyıl yapılarına dair sorunlara çözüm getirmekte yetersiz olduğu belirtilmiş ve bu doğrultuda *yapı değeri* kavramı vurgulanmıştır. Öneri değerlendirme aracı *mimari kalite* (mekân kurgusu, estetik, malzeme, detay vb.), *çevre ile ilişkisinden doğan değerler*, yapının *var olduğu kültürün karakteristiklerini yansıtmasındaki başarısı*, *çağın yaşantı biçimini ve bilgisini aktarması*, inşa edilmesi ile birlikte *kente kimlik verebilmesi* olarak

tanımlanan beş temel bileşeni kapsamaktadır. *Yapı değeri* ile binanın yalnızca fiziksel özellikleri ile tartışılmasının yanı sıra bulunduğu çevre ve yaşantı içindeki durumunun da göz önüne alınması amaçlanmıştır. Böylece öncü olma, tanınmış mimara ait olma, önemli kişinin yaşamına ya da önemli bir olaya tanıklık etme gibi biriciklik nitelikleri ötesine geçerek çeşitlilik imkânı tanınmaktadır (Kayın 2001).

Türkiye - Kültürel Miras Değer Sistemleri

Kuban (1969)	Kuban (2000)	KTVKK (1983) (Madran ve Özgönül 2011)	Madran ve Özgönül (2011)	ICOMOS (2013)
Tarihi belge kriteri Zaman kriteri Estetik kriterler	**Birincil Ölçütler** Estetik Değer Tarihi Belge Değeri Çevresel Değer **İkincil Ölçütler** Korunmuşluk Derecesi İşlevlendirme Olanakları Ekonomik Olanaklar	**Zaman Boyutu** **Nitelik Boyutu** kültür sanat bilim sosyal yaşam özgünlük değeri **Mekan Boyutu**	Süreklilik Değeri Tarihsel Değer Anı Değeri Mitolojik Değer Artistik ve Teknik Değer Özgünlük Değeri Enderlik Değeri Teklik Değeri Grup Değeri Çokluk Değeri Homojenlik Değeri Ekonomik Değer İşlevsel Değer Geleneksel Değer Eğitim Değeri Belge Değeri	Özgünlük Bütünlük Tarihsel Değer Belgesel Değer Estetik ve Sanat Değeri Teknik ve Teknolojik Değer Enderlik-Teklik Değeri Grup Değeri Kullanım Değeri Folklorik Değer

Şekil 2.5. Türkiye'de kültürel miras için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025)

Sempozyum bağlamında Zengel ve Bahtiyar Karatosun (2001) 20. yüzyıla ait mimari mirasının koruma ölçütlerinin belirlenebilmesi için bir yaklaşım getirmiştir. Koruma yaklaşımlarının zaman sınırlamasının ötesinde sürekli olması gerektiği temel düşüncesi ile hareket eden yazarlar 20. yüzyıl mimari mirası için dönemin niteliklerinin somutlaşmış karşılığı olduğu için mimarlık ürünlerini *yapının dönemsel değere sahip olması* kriteri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda beş değerlendirme parametresi oluşturulmuştur. Bu parametrelerden *yeni yapı tipolojileri* dönemin siyasal, kültürel, ekonomik koşulları altında ortaya çıkan özgün mimari tiplere ait ilk ya da nitelikli örneklerini korumayı amaçlamaktadır. *Yeni yapım teknolojileri* gelişen teknoloji ve endüstriye paralel olarak yeni malzeme ve strüktür sistemlerinin temsil edilmesi, gelişiminin okunması için bir parametre önerisidir. *Mimarla İlişkili Yapı Koruma Kavramı* ortaya çıkan yeni söylemler ile birlikte kendi özgün yaklaşımlarını sergiledikleri, döneme dair bilgileri taşıdıkları için akımın çıkış noktasını oluşturan, bir kırılma noktası gerçekleştiren, üsluba yönelik önemli nitelikleri barındıran yapı veya dokuları korumaya yönelik bir değerlendirme ölçütü olmuştur. Ö*dül almış yapıların korunması* üretildiği dönemin koşulları doğrultusunda tarihsel, çevresel, teknolojik verilerin mimari tasarım yaklaşımı ile birlikteliğinin, doğru yorumunun karşılığı olduğu için önemli bir kriter olmuştur. *Kimlik*, belirli bir döneme ilişkin yeni bir arayışı temsil etmesi, zaman duygusunu insana aktarması, aidiyet duygusu oluşturması sebebi ile yapılar, sokaklar ve dokuların korunmasını hedefleyen bir kriter olarak ele alınmıştır (Zengel ve Bahtiyar Karatosun 2001).

Modern mimarlık mirası üzerine Türkiye'de yapılan öncül tartışmalardan biri Cengizkan'ın 2003 yılında gerçekleştirdiği 1923-2003 yılları arasında var olmuş önde gelen yirmi eserin belirlenmesinde akademi ve uygulama çerçevesinde ortaya çıkan seçim kriterleridir. Akademisyen kimlikleri ile araştırmaya katılan kişilerin cevapları doğrultusunda tarihsel değer, mimari değer, biriciklik, çevresel etik ölçütleri ortaya

çıkmıştır. Uygulamacı mimarların yaklaşımında tasarım değeri, tarihsel ve bağlamsal kimlik, yere/bölgeye uyum, mekansal nitelik ön plana çıkmaktadır. İki grubun ortak kriterleri Cengizkan tarafından "*Türk mimarlık anlayış ve akımlarına kalıcı ve eğitici katkısı; dönemin mimarisini yansıtma; simge olma; kendinden sonra gelen kuşakları etkileme; dönemlerinin önemli örnekleri olma; geleneksel mimarlığımızın ilkesel özelliklerini yansıtma; araştırma ürünü ve yenilikçi olma, çevrelerine olumlu katkı ve mesajlar verme; taklitsiz modernize Türk mimarisi olma*" olarak gruplanmıştır (Cengizkan 2003).

Modern mimarlık mirası bağlamında 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Madran (2006) tarafından değerlendirilmiş, Modern dönem eserlerinin kanun çerçevesinde belgelenme ve korunma sürecinin nasıl sürdürülebileceği ele alınmıştır. 19. yüzyıl sonuna kadar üretilmiş eserler için belirlenen değerlerin modern mimarlık ürünlerinin miras sayılabilmesi için de bir kriter oluşturduğunu ileri süren Madran *belge değeri, kimlik değeri, mimari değer, işlevsel ve ekonomik değer, süreklilik değeri, anı değeri, özgünlük değeri* ile birlikte modern mimarlık ürünlerinin taşıdığı özgün nitelikleri tartışmıştır. Modern dönem mimarlık ürünleri tasarlandığı zamanın sosyal, kültürel, ekonomik, teknik bilgilerini içerdiği için belge değeri; yerleşmenin tarih içerisindeki yapılı çevre bileşeni haline gelen modern yapılar kentsel bellek sürekliliğinin bir parçası olduğu için kimlik değeri; dönemin tasarım anlayışını taşıdığı için mimari değer; günümüz şartlarında da gereksinimlere halen karşılık geldiği ve bu bağlamda sosyal, kültürel, ekonomik yaşama katkı sağladığı için işlevsel ve ekonomik değer; kullanımını sürdürmesi ve kendine güncel yaşamda yer bulabilmesi sebebi ile süreklilik değeri; geçmişe dair bilgilerin özdeşleştiği somut varlıklar olduğu için anı değeri; tasarlandığı ve inşa edildiği bağlama dair nitelikleri koruması, tasarım ve uygulama bilgilerini üzerinde taşıması sebebi ile özgünlük değeri taşır. Bu doğrultuda Madran'a göre mevcut mevzuat ve değerlendirme sistemi modern dönem yapılarının belgelenmesi, korunması ve değerlendirilebilmesi için kullanılabilir (Madran 2006).

Modern mimarlık mirasının değerlendirilmesi amacı ile Mimarlar Odası tarafından 2009 yılında Cumhuriyetin Mimarlık Mirası sempozyumu gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyum kapsamında Özgönül 20. yüzyıl öncesi mimarlık ürünleri için belirlenmiş ve kullanımı süren değer tanımlarının çağdaş yapılar için de uyarlanabileceğini ve bu yapıları korumaya ilişkin bir değerlendirme oluşabileceğini öne sürmüştür. *Belge değeri* tasarlandıkları dönemin somut kanıtları oldukları için mimarlık ürünlerinin korunması gerekliliğini ortaya koyar. Özgönül (2011), Cumhuriyet Dönemi mimarlık ürünleri modernite projesi süreciyle de ilişkilendirmektedir. Böylece yapıları modernleşme evrelerinin göstergesi olarak gruplayarak (sosyal mekanlar, eğitim mekanları, sanayi mekanları, ulaşım mekanları, numune köyler, yönetim yapıları gibi) ve belge değerinin *temsiliyet değeri* olarak okunabileceğini söylemektedir. *Özgünlük değeri*, dönem özelliklerini değişmeden devam ettirmesinden dolayı kazanılmaktadır. Cumhuriyet Dönemi mimarlık eserleri modernitenin getirisi olan mekân kurgusu, yapı malzemesi ve teknolojisi ile karakteristik nitelikler kazanmıştır. Döneme ait nitelikleri bozulmadan yakın döneme taşıması sebebi ile özgünlük koruma yatkınlığında bir ölçüt olarak görülebilir. *Mimari değer* dönemin tasarım anlayışını yansıtmasını vurgulayan bir parametre olarak Erken Cumhuriyet Dönemi, Modern Hareket gibi karakteristik yaklaşımları tanımlamaktadır. Mimari Değer yere özgü olmayı, tanınmış bir mimara ait olmayı, özgün detayları, bir tasarım ya da yapma biçimini temsil etmeyi, yeni bir tasarım ya da sentez ürünü olmayı, yarışma ile üretilmiş olmayı, tarihte öne çıkan değerleri

taşımayı kapsamaktadır. *Eğitim değeri* döneme ait bilgiyi yaşatmak, birincil kaynak olmak için geleceğe taşımayı vurgulamaktadır. *Kimlik değeri* toplumsal hafızada belirli bir sebepten iz bırakmış ve kentsel yaşantıda önem kazanmış yapıların kentsel belleğin bir parçası olduğunu vurgular. Cumhuriyet Dönemi yapıları da modernleşme sürecinin kentsel bellekte bırakmış olduğu bir işaret olduğu için sürekliliğin sağlanması gerekmektedir. *Anı değeri* geçmişteki olayların toplum tarafından bir yapı ile birbirine bağlanması ile ortaya çıkmaktadır. Toplum belleğinde bir yerinin olması, toplumsal bir olaya karşılık gelmesi, bir duruma referans olması gibi nitelikleri taşıyan yapıların korunmasını hedefler. *İşlevsel ve ekonomik değer,* yapının bir gereksinime karşılık vermesini, bir eyleme kaynak olmasını kapsamaktadır. Cumhuriyet Dönemi yapıları çağdaş yaşamın gereklerine büyük ölçüde cevap verebildikleri için işlevsel ve ekonomik değere sahiptir. Değerin belirlenmesinde yapının kullanım kapasitesi, işlevsel ihtiyaçları karşılama potansiyeli, güncel durumlara ayak uydurabilme düzeyi, modern dönemde ortaya çıkan yeni işlevlere örnek olma durumu ölçüt olabilir. *Süreklilik değeri* yapının çağdaş yaşamda kendisine yer bulabilmesi ile ilgilidir. Mimarlık ürününün kullanılarak korunmasını sağlayarak güncel yaşamın içerisinde var olmasını hedefler. İşlev sürekliliği sağlanan yapıların dönemler boyu varlığını koruması, yok olmaması önemli bir etkendir. 20. yüzyıl yapılarının güncel işlevlerini (eğitim, kültür, idari vb.) sürdürmesi ve benzer amaçlara hala cevap verebiliyor olması toplumsal yaşam içerisinde kendine yer bulmasını sağlamaktadır (Özgönül, 2011).

20. yüzyılın son dönemlerinde kent belleği, mimarlık tarihi için önemli olan yapıların yıkılması ile gündeme gelen Modern Mimarlık Mirası kavramı ve bu mirasın korunması konusu kentler için yeni bir katmanın gündeme gelmesine ve kültür varlığı kapsamının genişlemesine sebep olmuştur. 20. yüzyıl öncesine ait katmanlardan farklı olarak Salman'a göre modern dönemi temsil eden katmanın koruma değerlerini *"…tasarlandığı ve inşa edildiği dönemin teknik, estetik, sosyal, kültürel ve ekonomik yansımalarının bir belgesi olarak barındırdığı değerler, toplumsal bellekteki yeri ve tasarımcısının kimliği…*" oluşturmaktadır (Salman 2018).

Az katlı konut yapıları için Özkaban (2014) tarafından koruma değer sistemi önerilmiştir. Bu sistem, arazi temini, işveren-tasarımcı ilişkisi, ekonomik veriler gibi bilgileri kapsayan *oluşum değeri*; bağlı olduğu mimari anlayışı açıklayan *tasarım sözü ve mimari dil değeri*; yapım sistemi, malzeme, detay çözümleri, teknik ve ekonomik olanaklar ile ilişkilenen *yapım özellikleri değeri*, içinde bulunduğu çevrenin sosyal ve fiziksel nitelikleri ile gerçekleşen çok yönlü ilişkiyi çözümleyen *kentsel bağlam değeri* ölçütlerinden oluşmaktadır (Şekil 2.6).

Modern mimarlık katmanı ve modern mimarlık ürünleri yeni düşünce biçiminin fiziksel karşılığı olan, çağdaş yaşama geçişin izlerini taşıyan, ilerlemeci idealler doğrultusunda tasarlanmış mimari değerlerdir. Her mekânsal organizasyonun kendi zamanına dair bilgiyi, teknik ve teknolojik koşulları, sanat anlayışını, beğeni düzeyini, sosyal ve kültürel ortamın izlerini farklı dönemlere taşıma potansiyeli bulunmaktadır. Modern mimarlık ürünleri de var oldukları yer ve zamana dair özgün bilgileri günümüze aktaran birincil kaynaklardan biridir. Bu sebeple yer aldıkları çevre ile bütüncül bir bağ kuracak şekilde, gündelik pratiklere eklemlenerek, fiziksel ve anlamsal değerler ile birlikte korunmalı ve geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki sürekliliğin sağlanması amaçlanmalıdır. Ancak modern mimarlık ürünlerinin toplum/birey için kültürel miras olarak kabul görmesinde yaşanan problemler, yakın geçmişe ait olduğu için belge

niteliğinin kavranamaması, yaşanan kültürel ve sosyal dönüşümün fiziksel kanıtı olma niteliğinin göz ardı edilmesi, ekonomik kaygılar ile yıkım ve dönüşümlerinin hızlanması bu modern kentsel katmanın hızla yok olmasına yol açmaktadır. Ayrıca ülkemizde modern mimarlık mirasının yasal düzlemdeki tartışmalı konumu bahsi geçen olumsuz süreci destekler niteliktedir. Yaşanan bu süreç mekânın sürekliliğini, anlamsal ve zamansal değerlerin, fiziksel belgenin bütüncül kurgusunu bozmaktadır. Modern mimarlık ürünlerini korunması gereken bir değer olarak algılamamak, kültürel değerini anlamamak insan-çevre arasında kurulan etkileşim ve iletişim ortamının estetik deneyim aracılığı ile çözümlenmesi ve buradan elde edilen karakteristik niteliklerin içselleştirilmesi ile aşılabilir.

Türkiye - Modern Mimarlık Mirası Değer Sistemleri

Zengel ve Karatosun (2001)	Kayın (2001)	Cengizkan (2003)	KTVKK (1983) (Madran 2006)
Yapının Dönemsel Değere Sahip Olması Yeni Yapı Tipolojileri Yeni Yapım Teknolojileri Mimarla İlişkili Yapı Koruma Kavramı Ödül Almış Yapıların Korunması Kimlik	**Yapı Değeri** Mimari Kalite Çevre ile ilişki Kültürel karakteristikleri yansıtma Çağın yaşantısını, bilgisini aktarma	Türk mimarlığına katkı Dönemin mimarisini yansıtma Simge olma Sonraki kuşakları etkileme Döneminin önemli örneği olma Geleneksel mimariyi yansıtma Yenilikçi olma Çevreye katkı verme Özgün modernizm örneği olma	Belge Değeri Kimlik Değeri Mimari Değer İşlevsel ve Ekonomik Değer Süreklilik Değeri Anı Değeri Özgünlük Değeri

Özgönül (2011)	Salman (2018)	Özkaban (2014)
Belge Değeri Özgünlük Değeri Mimari Değer Eğitim Değeri Kimlik Değeri Anı Değeri İşlevsel ve Ekonomik Değer Süreklilik Değeri	Belge Değeri (teknik, estetik, sosyal, kültürel, ekonomik) Toplumsal Bellekteki Yeri Tasarımcının Kimliği	Oluşum Değeri Tasarım Sözü ve Mimari Dil Değeri Yapım Özellikleri Değeri Kentsel Bağlam Değeri

Şekil 2.6. Türkiye'de modern mimarlık mirası için tanımlanmış farklı değer sistemleri (Orijinal 2025)

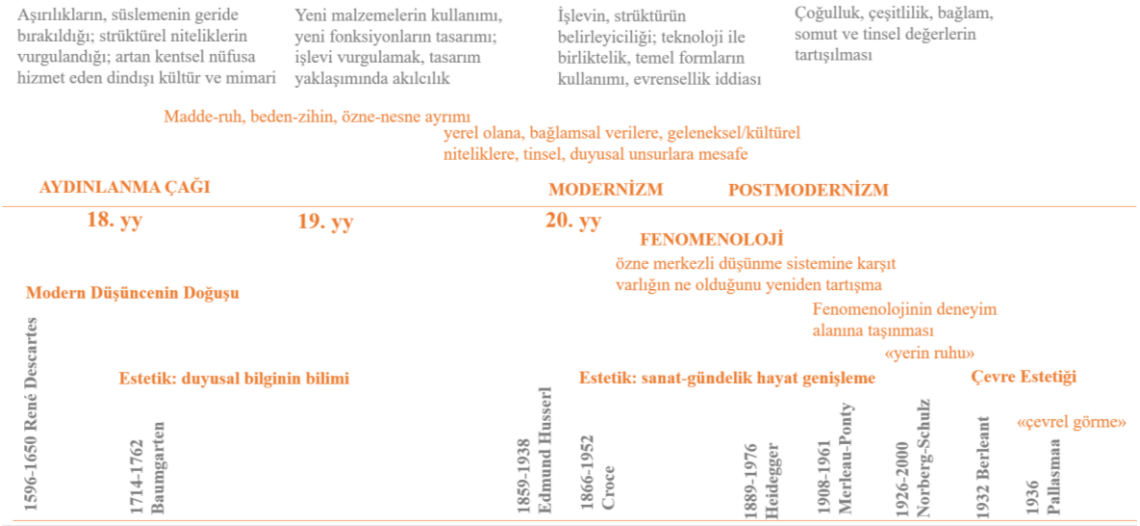
Estetik deneyim aracılığı ile özgün değer taşıyan anlam ve unsurlar açığa çıkar. Estetik deneyim tarihsel, sosyal, kültürel yaşam sürecinin göstergesi; geliştirmeye, çözümlemeye, anlatmaya yönelik bir araç; aynı zamanda bu sürecin niteliğine dair eleştirel bir düşünce/bakış üretme yöntemidir. Toplumun geçmiş ya da güncel, geçici ya da daimi unsurları sanat nesnesi/mimarlık ürünü üzerinde birleşir. Kişiler değişse, zaman geçse bile anlamların fiziksel karşılığı olan bu nesneler varlıklarını devam ettirmektedir. Bu süreçte eser/yapı çevre ile bütünleşik hale gelir ve onun daimi bir parçası olur. Bu durum etkileşimlerin, iletişimlerin kurulmasına, sürekliliklerin sağlanmasına, kültürel/sosyal/yaşamsal değerlerin farklılaşarak bile olsa devamlılığının sağlanmasına katkıda bulunur. Olaylar ve nesneler toplumsal değerleri deneyim içine sokar ve gündelik yaşantı ile birleştirir. Sanat nesneleri/mimarlık ürünleri bireyde/toplumda duygu, düşünce, tahayyül sayesinde insanın kendisine ait deneyimi dışında başka ilişkilere, farklı katılımsal süreçlere giriş yapmasını sağlar. Bireysel niteliklerin eklenmesi ile estetik deneyim başka kültür, zaman ve yaşamlara doğru daha özgün açılımlar kazanır. Ön yargıların ortadan kalktığı, doğrudan deneyimin önem kazandığı, fiziksel olan ya da olmayan ortaklık ve sürekliliklerin yaratıldığı bir süreç yaşanır. Bu süreç içerisinde sanat eseri/mimarlık ürünü yaşama katılma, değerleri anlama/aktarma, iletişim kurma, bilgi taşıma aracı haline gelir (Türer 2021). Modern mimarlık mirasının korunmasında yaşanan

problemler fiziksel veriler ile birlikte kültürel bağlamın anlaşılması ve vurgulanması ile aşılabilir. Zamansal ve mekânsal değerleri, anlamı ortaya çıkartacak, toplumun ve bireyin aidiyet duygusunu pekiştirecek deneyim odaklı bir koruma yaklaşımı ortaya koyulabilir. Deneyim odaklı bir koruma yaklaşımı belirli bir döneme, üsluba, tekil örneklere, öncü yapılara dayanmanın ötesinde zamansal ve mekânsal sürekliliği ortaya çıkartma potansiyeli taşımaktadır. Yaşamsal, kültürel, fiziksel dönüşümün somut verileri olan modern mimarlık mirası fiziksel varlığı ve kavramsal arka planı ile birlikte çok boyutlu koruma yaklaşımı çerçevesinde ele alınmalıdır. Estetik deneyim, tamamlayıcı, zenginleştirici niteliği ile insan ve çevre bağlantısını kuracak, çok boyutlu koruma yaklaşımına imkân tanıyacak birliktelik ortamları yaratır.

2.4. Kuramsal Alt Yapı ve Kavramsal Çerçeve

Rönesans ile adımları atılan ancak Aydınlanma ile birlikte gerçekleşen modern düşünce 18. yüzyılın yaşam özelliklerini ve karakterini belirlemiştir. Düşünce bağımsızlaşmış, tanrı ve inanç ile olan bağlar zayıflamış, aklın üstünlüğü kabul edilmiştir. Özne olarak birey öne çıkmış ve dinden bağımsız yaşam vurgulanmıştır. Modern özne özerklik, özgürlük kavramları çerçevesinde kültürel, tarihsel, geleneksel bağlardan ayrışma yoluna gitmiş, bilimi rehber edinerek doğa ve toplum üzerinde denetleme sistemi kurmayı amaçlamıştır. Bu dönüşüm aralığında 17. yüzyılda René Descartes (1596-1650) tarafından modern düşünce sistemleştirilmeye başlanmıştır. Descartes bilgiyi sağlam bir temel üzerine oturtma çabası ve kuşku yöntemi ile öznenin kendisine erişmiştir. Böylece insan düşünen bir varlık olarak merkezi konuma gelmiştir. Artık dünya madde ve ruh, beden ve zihin yani özne ve nesne olarak ikiye bölünmüştür (Cevizci 2019a; Cevizci 2019b).

Dünyadaki düşünce biçiminin değişimi mimarlık anlayışına da yansımış 18. yüzyıl ile beraber inşa edilen yapıların işlevleri ve tasarım dilleri farklılaşmıştır. Görsel aşırılıklar geride bırakılmış, süslemeden arınmış, strüktürel özellikleri öne çıkarılmış bir mimarlık dili gelişmiştir. 19. yüzyılda çağın mimarlığını üretme isteği doğrultusunda cam, demir gibi yeni malzemelerin kullanımı; müze, hastane, istasyon, işçi konutları gibi yeni fonksiyonlar için tasarım yaklaşımları gündeme gelmiştir. Yapılara fonksiyonuna göre tanımlanabilir biçim vermek, işlevin ön planda olması, tasarım yaklaşımında akılcılığın rol alması, strüktürün vurgulanması bu çağın mimari yaklaşımı olarak görülebilir (Roth 2019). Modern düşünce akışının 20. yüzyıl mimarlığına etkisi teknoloji ve rasyonel yaklaşıma atıfla form tasarımlarında kübik, prizmatik biçimlerde, geometrik düzenlerde, betonarme sistem kullanımında, cam/çelik malzeme tercihlerinde, bezeme, motif gibi süslemelerden uzaklaşmada, geleneksel detaylardan arınmada gözlemlenmektedir. İşlev halen ön planda tutulmaktadır (Bozdoğan 2015). Uluslararası üslup ile birlikte geçmişe karşıt, geleneksel referanslardan arınmış, mimarlık ve şehircilik bağlamında evrensellik ilkeleri doğrultusunda çağa uygun bir dil oluşturma eğilimi görülmüştür (Aslanoğlu 1988). Teknoloji ile bağlantı, işlev merkezci yaklaşım, rasyonellik arayışı, bilim ve bilgi ile bağlantı, ilerlemeci düşüncenin etkisi ile şekillenen bu mimarlık ortamı yerel olana, bağlamsal verilere, geleneksel/kültürel niteliklere, tinsel, duyusal unsurlara mesafeli olmuş ve genellikle onları göz ardı etmiştir (Şekil 2.7).

Şekil 2.7. Düşünsel ortamın değişimi ve mimarlık anlayışına etkisi (Orijinal 2025)

20. yüzyılın ikinci yarısında Alman filozof Martin Heidegger (1889-1976) tarafından özne merkezli düşünme sistemine karşıt bir bakış açısı inşa edilmiş ve varlığın ne olduğu yeniden tartışmaya açılmıştır. Bu bakış açısına göre, insan ve insan olmayan var olanlar birbirlerini ortaya çıkartacak şekilde, her seferinde farklı görünümler oluşmasına imkân tanıyacak biçimde devingen bir ilişki içerisindedir (Çelikel 2015). Benzer bir karşı çıkış mimarlık alanında da kendine yer bulmuştur. Postmodern, Modern'in göz ardı ettiği alanda Avrupa kaynaklı geçmiş-hafıza ile Amerika kaynaklı popüler kültür-gündelik hayat pragmatizmi üzerinden şekillenmiştir (Bilgin 2019). Ancak bu durumda modern olanı eleştirirken yeni bir statüko oluşturmuş, eleştiri ögeleri bu alanın kurucu unsurları haline gelmiştir. Artık yeni düşüncelerin ortaya çıkma süreci doğmuş ve bu durumda da varlık felsefesi ve fenomenoloji vurgulanmıştır (Bilgin 2019). Aklın, mantığın ve aynı zamanda bu durumun eleştirisi olan imge ve enformasyonun karşısına duyular, duygular, deneyim yerleştirilmiştir. İnsanların doğrudan duyularına seslenmek, dokunma eylemi çevresinde organize olmak mimarlık alanında tartışılmaya başlanmıştır (Bilgin 2019). Bedenin çevresi ile etkileşimi irdelenmiş, görsel, dokunsal, işitsel çerçevelerde; disiplinler arası bir bakışla, nesnelerin deneyimine öncelikle mimarlığın ele alınması vurgulanmıştır (Nesbitt 1996). Fenomenolojinin mimarlık alanına açılması Heidegger'e referans ile olmasına rağmen kurucusu Edmund Husserl (1859-1938) olarak bilinir. Fenomenoloji dünyanın insana görünme biçimi üzerine tartışmaktadır (Cevizci 2019d). Husserl çıkış noktasını *yaşam dünyası* olarak tanımladığı gündelik yaşamın geçtiği, içinde var olunan çevre, yapılı dünya üzerinden yapmıştır. *Yaşam dünyası,* pratik ihtiyaçları karşılayan eşyalar, sanat eserleri, kültürel nesneler gibi varlıklardan oluşur ve nesiller boyunca aktarılan, tarihler arasında sürekliliğini koruyan bilgi ve yapma eylemini kapsar (Tepe 2003). Husserl'e göre söz konusu bu dünyada bilincin deneyim ve düşünceden bağımsız sabit alanları bulunmaktadır (Seamon 2003). Özne ve nesne ayrı kavramlar olarak düşünülmüş ancak varlıklarının karşılıklı birliktelik ile mümkün olabileceği belirtilmiştir (Öktem 2005). Husserl'den sonra ise fenomenoloji insanın dünyaya anlam yükleme biçiminin tartışılması üzerine kaymıştır (Cevizci 2019d). Heidegger, bilinci dünyadan ve insandan ayırmadan deneyime dayalı bir hale getirmiş, onu takıp eden Maurice Merleau-Ponty de (1908-1961) zihin-beden ayrımı vurgusu ile yaşam sürecinde bedenin aktif katılımını öne çıkararak fenomenolojiyi deneyim alanına

da taşımıştır (Seamon 2003). Merleau-Ponty, bilimsel değerlendirmenin duyular ve duygular aracılığı ile insanda oluşan anlamı zayıflattığını ve bu doğrultuda içinde yer alınan dünyanın unutulduğunu belirtmiştir. Bu sebeple deneyim ve duyumun önemsenmesi gerekliliğini ileri sürmüştür. Merleau-Ponty'e göre yaşanılan dünya ve onu oluşturan her varlık ile beden aracılığıyla iletişime geçilmektedir. Bu sebeple söz konusu çevreyi oluşturan varlıklar bağımsız değildir. İnsan ile etkileşime girerek simgeleşir, bireyi olumlu ya da olumsuz etkiler, nesne ve insan yaşamı arasında bir bağ kurulur. Doğal ya da insan üretimi olan pratik ya da sanatsal alana hizmet eden kültürel nesneler işlevleri, biçimleri, materyal özellikleri, renk-doku-koku gibi duyusal nitelikleri, eskilik-yenilik gibi zamansal verileri ile yaşam içerisinde bir bütünlüğe kavuşur; içinde bulunduğu bağlam ile birlikte algılanır (Merleau-Ponty 2020).

İnsan ve nesnenin birlikte var olduğu ve dünya ile yaşamın bu birliktelik sayesinde anlam kazandığı düşünceleri mimarlık alanında da karşılık bulmuştur. Norberg-Schulz (1926-2000) *yerin ruhu (genius loci)* kavramı ile insan ve yeryüzü arasındaki bağlantıyı vurgulamıştır (Norberg-Schulz 1980). Mimarlık aracılığıyla insana dünya üzerinde bir yer oluşturma, dayanak olma imkânı yaratılabilir. Böylece yaşamın var olduğu mekanlar bir yere dönüşme potansiyeline sahip olurlar. İnsan analitik bir yaklaşımdan ziyade deneyim ve anlam aracılığı ile dünya üzerinde yaşayarak, yeryüzünde ikamet etme şansını elde eder (Norberg-Schulz 1980). Fenomenolojinin mimarlık alanındaki karşılığını arayan bir diğer kişi olan Juhani Pallasmaa (d. 1936) Norberg-Schulz ile benzer düşünce çizgisinde ilerlemektedir. Pallasmaa, mimarlığın kavranılış biçiminde, öğretim stilinde, eleştirisinde görme duyusuna öncelik verildiğini, diğer duyuların geri planda bırakıldığını, bu sebeple mimarlıkta duyusal ve duygusal niteliklerin kaybedildiğini ileri sürmektedir (Pallasmaa 2011). Dokunma duyusunun dünyayı deneyimleme ve anlamlandırmada önemli olduğunu vurgulayan Pallasmaa, dünya deneyiminin ve insanı barındıran mekansal deneyimin odaklanmamış, *çevrel görme* aracılığı ile kavranabileceğini düşünür (Pallasmaa 2011). Pallasmaa'ya göre algılama, düşünme, bilincin yeri olan beden *çevrel görme* aracılığı ile dünya ile insan arasında bütünleşme sağlar. Odaklanmış görme insanı dünya ile karşılaştırırken, *çevrel görme* dünyanın teni ile insanı sarmalar. Bu sebeple mimarlık tüm duyulara seslenmeli, insan ile yeryüzü deneyimini kaynaştırmalıdır. Mimarlık aracılığı ile dünyada olmak deneyimi tanımlanır hale gelir. Görsel nesneler olmanın ötesinde mimarlık ürünleri anlamlar yaratma, hatırlatma, varoluşu anlama aracı haline gelir. Mekân ve insan arasında bir bağlantı kurulur. Bireyin duygu, düşünce çağrışımları ile mekânın aurası fiziksel ve tinsel alanları ile birleşir (Pallasmaa 2011).

Düşünürlerin ve mimarların insan ve dünyanın karşılıklı birlikteliği üzerine kurduğu bu mimarlık anlayışını kavrayabilmek, anlamak için; içinde bulunulan çevre ile olan bağı tartışabilmek adına "estetik" kavramı bir araç olarak kullanılabilir. Böylece insana, yaşama, doğaya, topluma, teknolojiye, kente, mimarlık ürünlerine bakmaya, değerlendirmeye, anlamaya yardımcı bir zemin oluşturabilir. 17. yüzyıla dayanan modern düşünce sisteminin özneyi ön plana çıkarması ile birlikte bireysel yaratıcılığın, özgün karakterin vurgulandığı bir ortam oluşmuş; duyulur gerçeklik, algı dünyası, maddi alan önemli hale gelmiştir (Orman 2010). Modern düşüncenin oluşturduğu bu bağlamda duyumsamaya, algılamaya dayanan estetik, Alexander Baumgarten (1714-1762) tarafından "*duyusal bilginin bilimi*" olarak tanımlanmış ve bağımsız bir disiplin olarak ele alınmıştır (Orman 2010). Tunalı'nın ifade ettiği gibi estetik "*duyulur algının, duyusallığın sağladığı bilgi*" bilimidir ve bu bilgi açık seçik olmaktan öte muğlak,

tasavvura dayanan, bulanık bir alanı kapsamaktadır (Tunalı 2003). Her ne kadar modern düşünce estetiğin ortaya çıktığı zemini hazırlasa da bu sistemin çerçevesini oluşturan akıl, doğruluk, kesinlik, evrensellik kavramları bağlamında değerlendirildiğinde estetik, algılamaya, bedenin duyular aracılığıyla elde ettiği bilgiye dayandığı için soyut ve evrensel düşünce sisteminde ikincil bir konumda değerlendirilmiş ve Baumgarten tarafından "*aşağı bilgi teorisi*" olarak belirlenmiştir (Orman 2010; Tunalı 2003). Estetiğin bu şekilde ele alınması, geniş bir alanı kapsayabilecek disiplini sadece güzellik kavramı ile sınırlandırmış ve bu sınırlama doğrultusunda çalışma alanı sanat felsefesi olarak tanımlanmıştır (Tunalı 2003).

20. yüzyıl ile birlikte estetiğin konusu duyusal alanın kapsamı ile örtüşecek, güzellik ve sanat çerçevesini aşacak şekilde genişlemiştir. Benedetto Croce (1866-1952) sanatı gündelik hayat gerçeği ile birbirine bağlamış; kendine özgü bir etkinlik alanı olmaktan çıkartmıştır (Tunalı 2009). Bu bağlam içinde estetik de gündelik hayattan sanat alanına uzanan izlenim ve duyguların ifade edildiği tümel çerçeveyi kapsar duruma gelmiştir (Tunalı 2009). Estetiğin kapsamına doğa, toplum, teknoloji dahil edilmiş, ayrıcalıklı konumu topluma, bireye ve insan yaşamına açılmıştır. Yaşanan bu sürece paralel olarak estetik bağlamda özne ve nesneye atfedilen anlamlar ve ikisinin birbiri ile kurduğu ilişkiler dönüşüme uğramıştır. Sadece özne ya da sadece nesne üzerinde temellenen estetik yaklaşımlar, özne ve nesnenin birbirine bağlı etkinliğine, bu etkinlikten doğan yargıya ve bu süreç bağlamında oluşan değerleri kapsayan tümel alana evrilmiştir (Tunalı 2003). Soyut alanın sınırlarının aşılması ve estetiğin kapsayıcı bir alana evrilmesi ile gerçek dünya ve yaşantı önemli hale gelmiştir. Özne ve nesnenin karşılıklı etkileşimi, bütüncüllüğü ve birbirlerini ortaya çıkartma potansiyelleri önemlidir. Bahsi geçen karşılıklı etkileşim alanı duygusal, düşünsel etkinliğin birlikteliğinden oluşan; zamansal, mekânsal ilişkilerin belirleyici olduğu; toplumsal, kültürel, tarihsel veriler bağlamında şekillenen deneyim zeminini tanımlamaktadır (Aydınlı 2002). Bu bağlamda estetik, toplum ve birey ile kurgulanan; duygusal, düşünsel, pratik, fiziksel alanların karşılıklı etkileşiminde oluşan; tarihsel, kültürel kodların bulunduğu fiziksel alanın deneyimlendiği, maddi ve anlamsal ortamın şekillendiği, birbirine dönüşen, sürekli devinim halinde olan yaşanılan gerçekliğe açılmıştır (Aydınlı 2002).

Deneyim, insanların duyuları ile algıladığı, diğer varlıklar aracılığıyla ya da çevresindeki nesneler ile etkileşiminde öğrendiği, içe bakış yoluyla kavradığı ya da dış kaynaklardan edindiği eylemler, davranışlar ve bunların çıktılarıdır. Cevizci'ye tarafından deneyimin özsel niteliği/karakteri "*bir şeylerin hissedilmesi*" olarak tanımlanmıştır (Cevizci 2019c). Bu çerçevede, deneyim insan ile onu çevreleyen dünya arasında sürekli gerçekleşen, yaşamın tüm evrelerini kapsayan iç içe geçmiş etkileşim sürecidir. Bu doğrultuda teori ile pratiğin, kurgu ile gerçek olanın, akıl ile eylem alanlarının buluştuğu bir zemini tanımlar. Hayatın kendi akışı içerisinde gerçekleşen tekil yaşanmışlıklar geçmişten gelen şeyler ile birleşerek özgün kırılmalar oluşturur. Bu kırılmalarda yaşanan farkındalıklar aracılığıyla deneyim "*gerçek deneyim*" olarak tanımlanır (Türer 2021). Nasıl başladığı bilinen, eylemin gerçekleşme süresince yaşanılan olumlu ya da olumsuz olay ve etkenleri kapsayan, süreci bir araya toplayan, birliktelik oluşturan bütünleşmiş deneyim estetik bir nitelik taşır. İnsanın dünya ile ilişkisi bağlamında ortaya çıkan her deneyim kendine has biricik nitelikler taşır. Deneyim sürecinde beklenen; yaşam kültürü, sosyal ilişkiler, tarihsel geçmiş, eski deneyimler gibi insanı bugüne bağlayan nitelikler ile birlikte kişinin yaşadığı deneyimin bahsi geçen özgün değerlerin kapsamını ve içeriğini kavramasıdır (Türer 2021). Sanat eseri,

yapma/inşa etme süreci, kendini oluşturan materyallerin duyumsama ve duyulma anları taşıması sebebiyle sanatçının belirlediği yapmayı ve yaşamayı bütünleştiren, tutarlı bir deneyim süreci yapılandırır. Bu sürece katılan izleyici algılama süresince kendi deneyimini yaratmakta, sanatçının oluşturduğu deneyim unsurları sürecine eklenmektedir (Türer 2021). Yaşamsal bir deneyimde bahsi geçen somut, duygusal, soyut alanlar birbirinden ayrılmaz şekilde var olur. Deneyimin içindeki soyut aşama, deneyimin belirli bir anlama sahip olduğunu belirten; somut aşama, canlının kendisini çevreleyen nesne ve olaylarla etkileşimde olduğunu belirten, birbirinden ayrılmaz bir bütünlük içindedir (Türer 2021). Estetik deneyim, birey ve toplumun pratik yaşamını bütünsel bir kurgu içinde geliştirmeyi ve zenginleştirmeyi amaçlar. Estetik deneyim aracılığı ile yaşam yeniden biçimlendirilebilir, eksik olan yanlarının karşılığı aranır ve yaşamı aydınlatan, var oluğu medeniyeti yansıtan ürünlere yönelerek bahsi geçen eksiklikleri giderme yolları bulunabilir (Türer 2021). Bu doğrultuda estetik deneyim dünyayı tamamlayıcı bir deneyim oluşturma hedefi içerir. Çünkü topluma, kültüre ait olan bilgi/üretim/eserin derinlik ve değeri estetik deneyim aracılığıyla kolayca açığa çıkar ve görünürlük kazanır. Çevre ile insan arasında gerçekleşen bir süreç olan estetik deneyimde doğal akış içerisinde doğrudan duyu deneyimleri üzerinden anlam ve değerlen kavranarak yaşamın zenginliklerinin, niteliklerinin farkına varılır (Türer 2021).

İnsan var olduğu ortamda canlı ve cansız varlıklar ile çevrelenmiş durumdadır. Bireyin etkileşim halinde olduğu nesneler düşünme, algılama eylemleri içerisinde olduklarında amaçsal nitelikler taşıyabilir. Bu amaçsallık estetik nesnelerin karşılıklı bir değerlendirme, iletişim kurma, anımsatma, göndermede bulunma eylemlerini içinde barındırması ve farkındalık ortamında var olmasıdır (Townsend 2002). Estetik, insan ve nesne arasındaki tepki verme biçimleri ile ilgilenir (Townsend 2002). Bu tepki, toplumsal bir ortak duyguya katılmak, oluşturmak, anlamlar yaratmak, bütünleşmek ya da bireysel bir karşılaşmanın çıktısı olmak gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bireyin nesne ile karşılaşma koşulları görme, algılama, duyumsama biçimini farklılaştırır. Farklılaşmasının sebebi geçmişte yaşadığımız deneyimler, kültürel birikim, sosyal yaşam olabilir. Bu karşılaşmalar evrensel bir tepki de açığa çıkarabilir (Townsend 2002). Sanat nesnesi yaşanan bu birçok farklı deneyimi, tekil dünyaları, çeşitliliği, farklı birey ve toplumların niteliklerini ortak bir zeminde birleştirmeye ve paylaşmaya imkân tanır (De Bolla 2006). Estetik deneyimin sanat nesnesinin üzerinde taşıdığı bu nitelikleri yaşama süreci olduğu söylenebilir (De Bolla 2006). Bu yaşanan deneyim estetik nesnenin uyum, bütünlük, boyut, nitelik gibi biçimsel özellikleri, politik, ideolojik ortam, kültürel alt yapı, anlam zemini gibi kavramsal nitelikleri kapsayan özgül unsurlarına karşı oluşturulan tepkidir (De Bolla 2006). Böylece estetik deneyim aracılığı ile sadece görmeye dayalı algılamanın sınırları genişletilerek anlamsal, fiziksel, kültürel, düşünsel bağlamların alanına uzanan bir süreç yaşamaya açılır. Bu doğrultuda estetik deneyim, deneyime neden olan ve bu deneyimi oluşturan sanat yapıtı ile karşılaşmanın niteliğini tanımlayan, bu karşılaşma üzerine düşünmeye iten, öğrenme süreci yaşatan, zaten bilineni ya da bilinmeyeni tanımlayan bir karşılıklı anlamlandırma sürecidir (De Bolla 2006). Sanat nesnesi birçok durumu, ifadeyi, düşünceyi, duyguyu aktaracak şekilde inşa edilir, zamansallık barındırır. Fiziksel ve içsel veriler sanat nesnesinde bir araya gelir ve süreç içerisinde yeniden biçimlenir. Bu doğrultuda eser yeni ve eski deneyimler arasında birliktelik meydana getirir, özgün ilişkilerin ortaya çıkmasına sebep olur. Ortak yaşamdan uzak olmayan sanat nesnesi, toplumsal beğeniyi üstlenir, birlikte yaşamı destekler ve onun inşa edilmesine aracılık eder (Türer 2021). Öyle ki mimarlık ürünleri de bu ortak

yaşamı kurgulayan sanat nesnelerinden biridir. Mimarlık üzerinde kolektif değerleri/anlamları, hatıraları, toplumsal düşünceyi/amaçları/eğilimleri, geçmiş ve geleceğin temsillerini taşır ve izleyiciye/kullanıcıya kendi niteliklerini ifade eder. Mimarlık ürünü sahip olduğu tüm değerler ile "*sağır ve kör*" olan malzemeyi günlük deneyime sokan vasıta haline gelir (Türer 2021). Malzeme, korunma/ikamet etme/ifade etme gibi eylemlerin araçları haline dönüşerek insanın çevreyle etkileşimini sağlar, yaşamı biçimlendirilip yönlendirilerek deneyimi yeniden şekillendirilir. Bu bağlamda sanat ürünlerinin, anlamları paylaşmanın, ifade etmenin bir aracı olduğu, insanı yaratım sürecine dahil ederek iletişim kurma imkanları oluşturduğu ve böylece sınırları eriterek günlük hayatta birliktelikler yarattığı söylenebilir (Türer 2021).

Gündelik hayatı, yaşanılan gerçekliği, zamansal, düşünsel, duygusal ve fiziksel alanları kapsayan deneyim zeminine açılmış olan çok boyutlu estetik kavramı birey ve toplumun mekân ile kurduğu ilişki biçimini değiştirmiştir. Mekân fiziksel aktivitelerin gerçekleştiği maddi alan olmakla birlikte insanın içinde bulunduğu, etkileşim halinde olduğu tinsel alanı da kapsamaktadır. Özne ve nesnenin kesişim yeri olan mekân, karşılıklı anlam, değer, amaç ilişkileri bağlamında işlevsel, duygusal, düşünsel alanları kendi üzerinde toplayan bir bütün, yaşam ortamı olarak görülebilir. Bu bağlamda mekân, bireyin ve toplumun deneyimlediği ve aynı zamanda sosyal, psikolojik, kültürel, tarihsel birikimin okunduğu, zamansal sürekliliğin izlerinin sürüldüğü özgün karaktere sahip yaşanılan gerçekliğin zemini olan bir yere dönüşmüştür. Bahsi geçen bu özgün ve yaşanılan gerçeklik, mekân-zaman ilişkileri çerçevesinde insan ve çevrenin karşılıklı var oluşunu ve birlikteliğini vurgular (Aydınlı 2004). Çevre artık insandan bağımsız, dışarıda görülen bir nesne olmaktan uzaklaşmıştır. İnsan çevreyi tanımlayıp, şekillendirirken çevre de insanın beden hareketlerini, tepkilerini, deneyimini, bilincini, yaşam şeklini etkilemektedir. Böylece çevre fiziksel, kültürel, tarihsel, sosyal ilişkilerin, bağlantıların, sürekliliklerin kurulduğu bireyin ve toplumun bir uzantısı olarak düşünülür. Bu özne ve çevre arasındaki süreklilik görme duyusunu ön planda tutan algılama biçiminin aşılıp tüm duyuların bir aradalığı ile kavranabilir (Berleant 2007). Tekil nesne - insanın dışında varolan dünya anlamından sıyrılmış, genişlemiş tanımıyla çevrenin, beden katılımı üzerinden deneyimlenmesi Berleant tarafından *yüklemin estetiği (aesthetics of engagement)* kavramı ile açıklanmıştır. *Yüklemin estetiği* farklı duyu ve algıların birbirine eklemlenmesi, beden ve yerin birbiri içine geçmesi, insan ve çevrenin hemhal olmasıdır (Berleant 2007). Bu duyusal deneyimin yanı sıra sosyal, kültürel, zamansal bilgi birikimi çevrenin algılanmasında önemli bir etkendir. Çevrenin estetik deneyimi çok duyulu ve çok boyutlu bir kavrama zemininde gerçekleşen, doğrudan katılıma açık, sürekli ve devingen bir süreç haline gelmiştir (Berleant 2007).

İnsan ile çevrenin bu bütünsel, birbirini etkileyen, biçimlendiren ve ortaya çıkartan kurgusu günümüzde bedenin katılımına olanak tanıyan durumundan uzaklaşmıştır. Gündelik yaşamın hız, iletişim, teknoloji ve ekonomik öncelikli dönüşümü sebebi ile yaşanılan çevrenin özgün karakterini oluşturan sürekliliği, aşinalık durumu, paylaşım zemini, kültürel, toplumsal ve fiziksel değerleri çözülmüştür. Bu durum yaşanılan çevre ve insan arasındaki bağlantıyı zayıflatmış; geleneksel dünya bağlamının kaybı sonucunda yer ile kurulan "*orada olma, eş zamanlı bulunma*" durumu ortadan kalmış ve çevre ikamet edilen yer olmaktan uzaklaşmıştır (Ötkünç 2016). Ancak insan ve yerleşim dokuları birlikte var olan, birbirini dönüştüren, şekillendiren ortak bir kurguya sahiptir. İçinde bulunduğu doğal ve yapılı çevre insana geçmiş-şimdi-gelecek arasında bir

süreklilik kurma imkânı yaratarak geçmişe dair duyumsama alanları oluşturmakta, bireye ve topluma yere bağlanma, köklü hissetme ortamı sağlamaktadır (Erzen 2010). Zaman katmanları ile bu bağlam değişen, dönüşen, farklılaşan dinamik bir kurguya sahiptir ve geçmişe dair hislerin, anlamın, algının canlı tutulduğu bir insan-çevre ilişkisi oluşur (Erzen 2010). İnsanın bedeni üzerinden yeryüzüyle kurduğu bu algılama biçimi duyular aracılığı ile gerçekleştirilen; kültürel değerler, toplumsal öğretiler ile birlikte yorumlanıp anlamlandırılan estetik bir yaklaşımdır (Erzen 2006). Benzer şekilde mimarlığın deneyimlenme biçimi de gözlemcinin aktif katılımını, algılamayı, yorumlamayı beraber içeren estetik deneyime açık bir süreçtir. Nesne ve özne arasındaki bu etkileşim düşünmeyi ve değerlendirmeyi beraberinde getirmektedir (Cantürk Akyıldız 2020). Estetik deneyim duyusal, zihinsel ve duygusal temelli bir yaklaşım ile özne ve nesne, maddi ve soyut, tekil ve tümel kavramlarının karşıtlığının aşıldığı, bir aradalığın söz konusu olduğu, doğrudan ilişkinin sağlandığı çok anlamlı bir durumdur (Sütçü 2018). Parçalamanın, ayrıştırmanın, dışlamanın yerini sınırların birbiri içine geçtiği, katmanlı ve geçişken ilişkilerin kurulduğu, zaman dilimlerinin bir araya geldiği bir deneyim ortamı söz konusudur. Estetik deneyimde her zaman yeniden kurulan, keşfedilen, bitmeyen, farklı durumları, duyguları ortaya çıkartan şimdilik, doğrudanlık önemli hale gelmiştir (Sütçü 2018).

İnsanı çevresine bağlayan zamansal, kültürel, fiziksel bir düğüm noktası olan mimarlık ürünleri anlamsal, tarihsel, sosyal kodları üzerinde taşıyan çok duyulu ve çok boyutlu bir çevre kurgusu sağlamaktadır. Dünyayı yaşama, anlama hedefi doğrultusunda gerçekleşen estetik deneyim, yukarıda açıklandığı çerçevede, insan için tamamlayıcı, açıklayıcı, zenginleştirici nitelikler taşır. Bu bağlamda yapı-çevre ile insan-toplumun kurulan iletişim ortamında doğru ve eksiksiz bir estetik deneyim ortamının oluşabilmesi için mekânın kültürel bağlamının, kavramsal arka planının, gerçekliğinin vurgulanması ve korunması gerektiği düşünülmektedir. Ancak günümüzde modern mimarlık mirası konusunda hakim olan koruma yaklaşımları ve değer ölçütleri, merkez kentlere odaklanan, kanonik yapıları kapsayan bir bakış açısı ile hem merkez kentlerdeki hem de periferi kentlerdeki sıradan görülen modern mimarlık ürünlerine değer atfetmemekte ve bu sebeple modern katmanın büyük bir çoğunluğunu oluşturan modern konut yapıları varlıklarını sürdürememektedir. Bu yok olma süreci geleneksel kent katmanı ile modern sonrası mimarlık ürünleri arasında bir boşluk oluşturarak geçiş döneminin ve modern katmanın kentsel örüntüde algılanamamasına sebep olacak, böylece dönem özelliklerinin kentsel dokudaki sürekliliği ortadan kalkacaktır. Ancak, bütüncül bir kentsel ve mekânsal deneyim için tüm tarihsel katmanların görülebilir, anlaşılabilir, gündelik yaşam süreci içine eklemlenebilir olması gerekir.

Tez çalışması kapsamında perifer bir kent olan Antalya kent merkezinde yer alan modern dönem konut yapılarının korunması bu doğrultuda özgün kentsel karakterin sürekliliğinin sağlanması, değişen yaşam dinamikleri içerisinde modern dönem kent katmanının oluşturduğu karakteristik niteliklerin estetik deneyim bağlamında okunarak şimdinin yaşamı içine dahil edilmesi amaçlanmış ve bu hedefi gerçekleştirmek için estetik deneyim çerçevesinde oluşturulmuş kültürel miras ölçüt önerisi geliştirilmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Çalışmanın Materyali

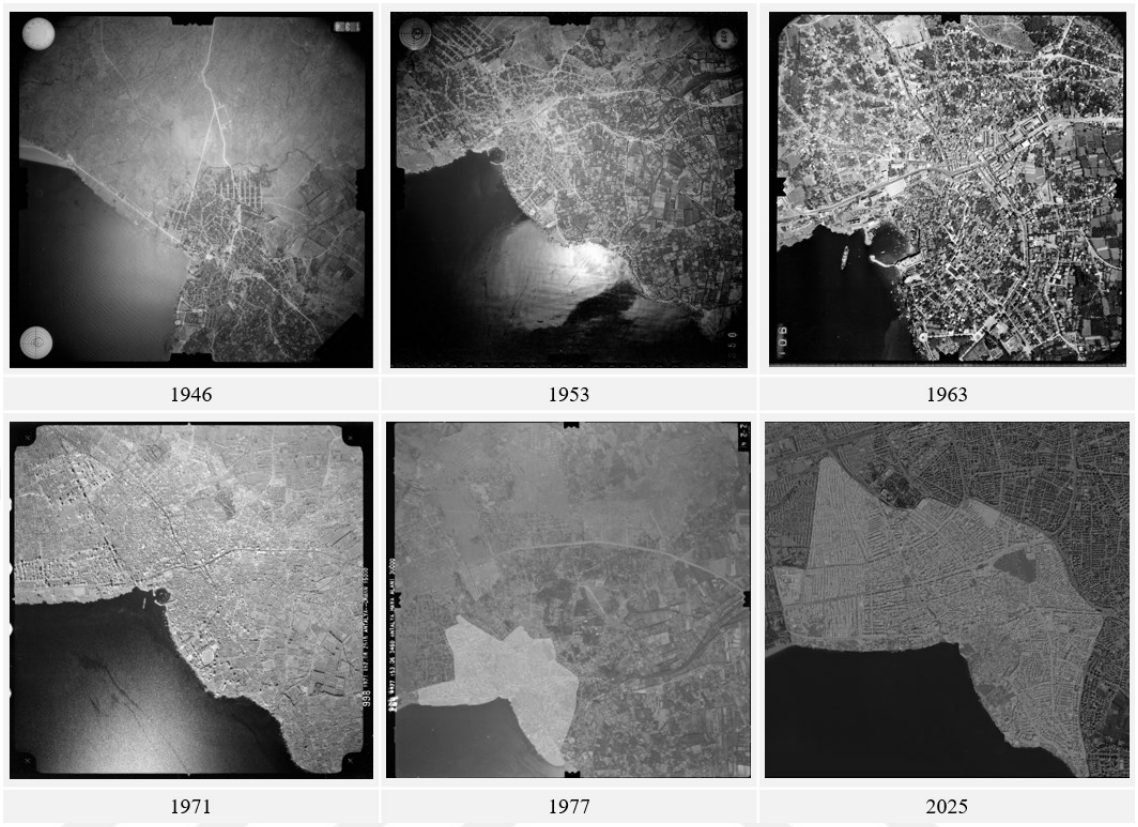
Tez çalışması modern mimarlık mirasına yaklaşımda sadece kanonik örneklemlerin vurgulanmasının eksik bir koruma zemini ve modern mimarlık anlatısı ortaya koyduğunu savunmaktadır. Merkez kent ve öncü örneklerin dışında olup periferide yer alan, kendi bağlamı çerçevesinde örgütlenmiş modern mimarlık ürünlerini de kapsayacak bir öneri ölçüt sistemi ile günümüzde değersiz, sıradan görülen ve miras niteliği yüklenmeyen az katlı konut yapılarının kültürel miras ve koruma açılarından niteliklerinin yeniden tartışmaya açılması amaçlamaktadır. Bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi modern mimarlık tarihi yazımında kendisine doğrudan yer bulamayan Antalya kent merkezi örneklem alanı olarak seçilmiştir. Yerel dinamikleri çerçevesinde modernleşme dönemi yaşayan ve bu bağlamda yapılı çevresini de geleneksel yerleşim merkezinin çeperinde örgütleyen kentin modern mimarlık dönemi katmanı tez çalışmasının araştırma alanını oluşturmaktadır (Şekil 3.1).

ÖRNEKLEM ALANININ BELİRLENMESİ	
Kent Ölçeğinde	1980'li yıllara kadar kent merkezinin gelişim sınırlarının belirlenmesi. Bu gelişim alanı içerisinde etkili olan odak yapıların (sağlık, eğitim, kültür, kamusal hizmet veren) çözümlenmesi
Yapı Ölçeğinde	Tez konusu çerçevesinde Antalya kent dokusunu oluşturan karakteristik konut yapıları (az katlı konut yapılarına odaklanılır)

Şekil 3.1. Tez çalışmasının örneklem alanı sınırları (Orijinal 2025)

Modern dönemde inşa edilmiş az katlı konut yapılarını araştırma alanı olarak belirleyen tez çalışması, söz konusu konutları hem kentsel bağlamda hem de yapı ölçeğinde dönem özellikleri çerçevesinde inceleme hedefindedir. Bu sebeple Antalya'nın modern dönem katmanı kent ve yapı ölçeğinde ele alınmıştır. Kent ölçeğinde Antalya'nın modernleşme, çağdaşlaşma adımları ile gerçekleşen mekânsal dönüşümün izleği takip edilecek, kültür-sağlık-eğitim-kamu hizmeti veren yapılar ile parklar, ulaşım aksları tanımlanarak söz konusu yapıların geleneksel doku ile kurdukları ilişki ve Antalya'da oluşturdukları yeni bağlamlar incelenecektir. Yapı ölçeğinde ise modern dönem kentsel mekân ile kurulan bağlantı ile değişen gündelik yaşam pratiklerine/isteklerine cevap veren az katlı konutların tasarım niteliklerine odaklanılmış, bu niteliklerin yarattığı deneyim ortamları analiz edilmiştir. Bahsi geçen bu kentsel örüntüleri ve az katlı konut örneklerini belirlemek için zaman ve mekân sınırları belirlenmiştir. Zaman kesiti Cumhuriyetin kuruluş tarihi olan 1923 yılı ile başlamaktadır. Türkiye ve aynı zamanda Antalya için siyasal, sosyal, kültürel bir kırılma noktası olan 1980 ise çalışmanın tarihsel aralığının sonlandığı yıldır. 1980'li yıllarda Turizm Teşvik Kanunu'nun (1982) çıkarılması ile Antalya'nın kentsel büyümesi hızlanmış, inşa faaliyetleri artmıştır. Çalışmanın tarih aralığı doğrultusunda mekânsal sınırlar belirlenmiştir. Antalya kent merkezinin Kaleiçi odak olacak şekilde 1980 yılına kadar genişlediği kentsel sınırlar çalışma alanının mekânsal çerçevesini oluşturmuştur. Kent merkezinin 1980'li yıllara kadarki gelişim sınırları Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü'nden (MSBHGM) elde edilen uydu fotoğraflarından tespit edilmiştir. Kentin söz konusu zaman

aralığındaki mekânsal sınırlarının 2025 yılındaki iz düşümü araştırma bölgesi olarak tanımlanmıştır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Yıllara göre Antalya kent merkezinin mekânsal yayılma durumu (MSBHGM Arşivi 2024)[1]

Bu zamansal ve yapılı çevre sınırları çerçevesinde örnek seçim parametreleri oluşturularak az katlı konut yapıları, modern mimarlık ürünleri ve kentsel örüntüler belirlenmiştir. Kent ölçeğinde Antalya'nın tarihi çekirdeğinde ve 1980 yılına kadar oluşmuş yapılı çevrede zamansal birliktelikler ve kırılmalar okunacaktır. Yakın geçmişin, zamansal sürekliliğin, mekânsal dönüşümün, yaşantının ve bu değerlerin oluşturduğu yerin/bağlamın fiziksel kanıtı olarak modern mimarlık mirası katmanına odaklanılmıştır. Kentin belirlenen sınırlar içerisinde yer alan modern dönem katmanında öne çıkan yapılar ile etki bölgelerinin çözümlenmesi ve bu farklı tipteki yapıların kent ölçeğinde oluşturdukları örüntüler aracılığıyla estetik deneyimi zenginleştirme potansiyellerini araştırmak amaçlanmıştır.

Tezin yapı ölçeğindeki tartışma zeminini az katlı konut yapıları oluşturmaktadır çünkü bu işlevdeki yapılar, Antalya'nın modern dönem yapılı çevresini teşkil eden mimari öğeler arasında kent dokusunda yoğunluğa sahiptir. Fakat bu yapılara ilişkin kültürel miras farkındalığı konusunda ciddi eksikler bulunmaktadır. Ayrıca, tanımlanan yapı grubu şimdiye dek detaylı biçimde, miras değeri ile birlikte akademik çalışmaların

[1] 2025 yılına ait görsele ve tezdeki diğer kuşbakışı kentsel alan görsellerine Google Earth üzerinden erişilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir.

odağında yer almamıştır. Antalya'nın modernleşme sürecini aktaran 2019 yılında Bölükbaş Dayı tarafından yazılmış doktora tezi Karaalioğlu Parkı sınırındaki 4 konutu sınırlı bir çerçevede tanıtmış, Nebioğlu ve Kara Yüksel ise 2023 tarihli makalelerinde Yaşar Ağa Apartmanı'nı ele almıştır. Akademik çalışmalardaki bu boşluğu doldurmak amacıyla, söz konusu yapılar ilgili tarihsel döneme özgü düşünsel ve fiziksel dönüşümlerin mekânsal karşılıklarının dolaysız olarak aktarıldığı ve deneyimlenebildiği mecralar olarak görülmüştür. Tezde modernist tasarım dili kullanılarak üretilen yapılara odaklanılmasının temel sebebi bu düşünce olmuştur. Kentsel mekânda sınırları belirlenen bölge içerisinde alan araştırması yapılmış; modernist dile sahip, az katlı konut örnekleri tespit edilmiştir. 62 adet modern dönem az katlı konut yapısı tez çalışmasının örneklem alanını oluşturmuştur. Söz konusu yapılardan 9 tanesi Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından II. Grup Tescilli yapı olarak belirlenmiştir. 13 adet az katlı konut yapısı ise C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı olarak tanımlanmıştır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Örneklem olarak belirlenmiş az katlı konut yapıları kentsel konumu (Orijinal 2025)

Tez çalışması kapsamında örneklem olarak seçilmiş 62 adet az konut yapılarından özel mülkiyete ait olmaları, araştırmanın gönüllülük esasına dayanması, yapı

sahibi/kullanıcılarına erişilememesi sebebi ile 19 adet yapının iç mekanına erişilmiş ve incelemesi yapılmıştır.[1] Bu sebeple çalışmanın materyali iki farklı detay düzeyinde sunulmuştur. İç mekanına erişilebilen ve erişilemeyen az katlı konut yapıları için hazırlanmış "Yapı Değerlendirme Formu" çalışmanın Ekler bölümünde yer almaktadır. İç mekanına erişilebilen yapılara ait "Yapı Değerlendirme Formu" deneyime dair verileri içermektedir. Söz konusu bu 19 adet az katlı konuttan 2 tanesi II. Grup Tescilli yapılar, 7 tanesi ise C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı tanımı içerisinde yer alan konutlardır.

3.2. Çalışmanın Metodu

Modern mimarlık mirası ve bu mirasın önemli bir bileşeni olan az katlı konut yapılarına odaklanan tez çalışmasında öncelikli olarak koruma kuramının zaman içerisindeki dönüşümü, Türkiye'de koruma düşüncesinin oluşumu incelenmiş ve modern mimarlık mirasının bu bağlama katılma süreci okunmuştur. Ulusal ve uluslararası zeminde mevcut değer sistemleri araştırılmış, modern mimarlık mirasına dair değerlendirme yaklaşımları tartışılmıştır. Koruma mevzuatı ve güncel koruma eylemleri doğrultusunda genellikle merkez kentlerdeki kanonik örneklere odaklanan koruma eğiliminin, merkezden örnekle gelişen çevre şehirlerde yer alan anonim, yerel mimara ait üretimleri göz ardı ettiği görülmektedir. Bu sebeple perifer kentlerde oluşmuş modern mimarlık katmanı ve özellikle konut örnekleri varlığını sürdürememektedir. Güncel sorunlar çerçevesinde söz konusu yerleşimlerde inşa edilmiş, modern mimarlık ürünlerinin büyük bir kısmını oluşturan konut yapılarının korunması sorunu doğrultusunda az katlı konut örneklerine odaklanılarak öneri bir değer sistemi oluşturmak hedeflenmiştir. Öneri değer sistemi az katlı konut yapılarının karakteristik tasarım nitelikleri doğrultusunda oluşturdukları kent ve yapı ölçeğindeki özgün deneyim ortamlarını vurgulayarak; insan ve çevre arasındaki bütüncül kurguyu ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu bağlamda günümüzde sıradan olarak algıladığımız az katlı konut örneklerinin fiziki, tarihi, anlamsal değerleri birey ve toplum açısından içselleştirilebilir ve bu yapılar da koruma kapsamında değerlendirilebilir.

Tezin yöntemine ilişkin akış şeması açılanan bağlam üzerinden şekillendirilmiştir. Birinci adımda literatür taraması ile korumanın kuramsal dönüşümü, ölçüt sistemleri ve mevzuat incelenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde düşünsel ortamda yaşanan değişimler ve bu değişimlerin mimarlık disiplinine yansıması düşünürler, kuramcılar ve kavramlar aracılığı ile aktarılarak tez çalışmasının dayandığı kavramsal çerçevenin sınırları çizilmiştir. Kavramsal çerçevede vurgulanan "estetik" ve "deneyim" kavramları ile kentin modern dönem bileşenlerinin ve bu bileşenlere yönelik mevcut koruma sistem ve yaklaşımlarının okunması hedeflenmiştir. Yerleşik sistemin eksiklikleri ve potansiyelleri ortaya konarak deneyimi ve estetik kavrayışı temel alan yeni bir öneri ölçüt sisteminin kavramsal arka plan oluşturulmaya çalışılmıştır.

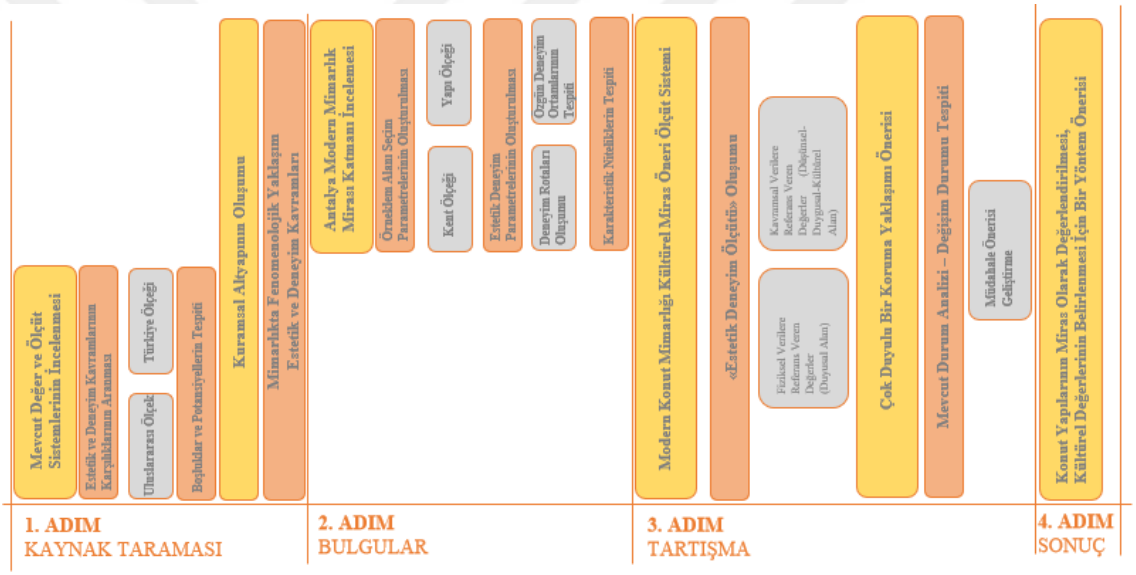
İkinci adım az katlı konut yapılarının karakteristik biçimlenişleri doğrultusunda oluşturdukları özgün deneyim ortamlarının ortaya çıkarılmasını hedefler. Konut örnekleri hem içinde bulunduğu kentsel bağlam hem de yapısal özellikleri bağlamında okunmuştur. Bu sebeple ilk aşamada modern dönem kent katmanın oluşum süreci, çağdaşlaşma

[1] Tezin örneklem alanı kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması Akdeniz Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 28.03.2024 tarihli 887994 sayılı resmi yazısında belirtilen kararı bağlamında yürütülmüştür.

adımları ile gündelik yaşama yeni giren işlevlerin kent içerisindeki örgütlenmesi, konut yapılarının modern kent ile olan ilişkisi ele alınmıştır. İkinci aşamada az katlı konut yapılarının mimari nitelikleri ve deneyim ortamları analiz edilmiştir. İkinci adımdan elde edilen bilgiler aracılığı ile öneri ölçüt sisteminin fiziksel alana atıfta bulunan, tinsel alanı kavrama zemini oluşturan değerlerine dair bir arka plan oluşturulmuştur.

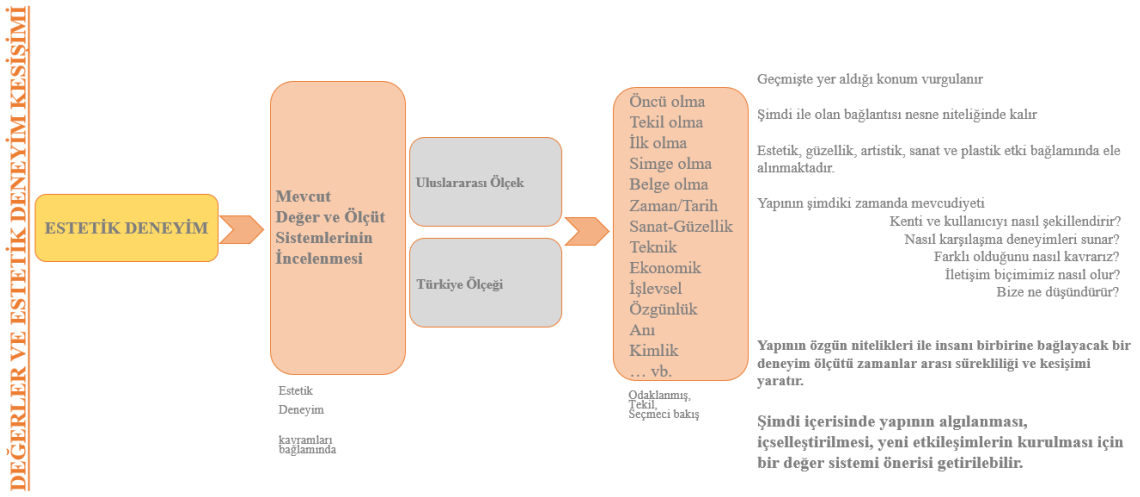
Üçüncü adımda az katlı konut örneklerine dair öneri ölçüt sistemi geliştirilmiştir. Az katlı konut örnekleri öneri sistem bağlamında okunmuş ve miras değerleri, kültürel önemleri açıklanmıştır. Az katlı konut örneklerinin geçirmiş olduğu değişimler analiz edilmiştir. Mevcut durum analizi yapılan konutlardaki değişimler öneri puanlama sistemi ile değerlendirilerek korunmuşluk durumlarına göre gruplara ayrılmıştır. Oluşturulan bu gruplara dair müdahale önerileri geliştirilmiştir.

Dördüncü adımda, tez çalışması boyunca kurgulanan bu sistemin farklı modern yerleşim alanlarında bulunan konut yapılarının kültürel miras değerinin belirlenmesi için kullanılabilecek bir yöntem önerilmiştir. Tezin yöntem akış Şekil 3.4'de sunulmuştur.

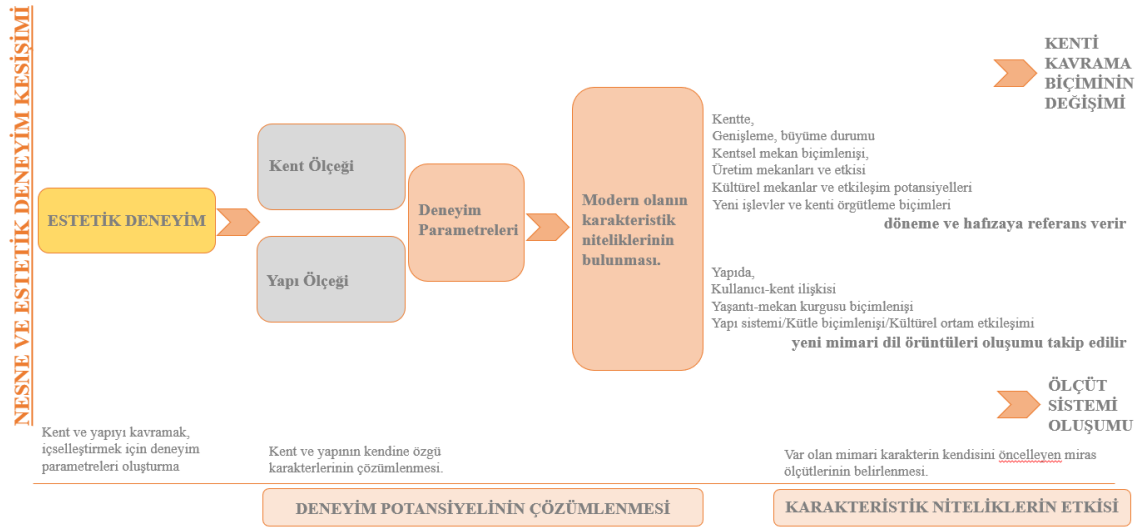
Şekil 3.4. Tezin yöntem özeti ve akış şeması (Orijinal 2025)

Genel çerçevesi belirlenen, tezin bölümleri ile ilişkilendirilen yöntem adımlarının detaylı izleği aşağıda açıklanmıştır. Kaynak Taraması başlığı altında tartışılan birinci adımda değer ve ölçüt sistemleri ile estetik deneyim kesişimi aranmıştır. İnsana kendisini sarmalayan çevre ile temas kurma alanları yaratan estetik deneyim bağlamında mevcut koruma değer ve ölçüt sistemleri tartışmaya açılmıştır. Mevcut sistemlerin kurguları açıklanmaya çalışılmış ve korunacak nesnelerde neyi önceledikleri ortaya koyulmuştur. Mevcut değer ve ölçütlerde estetik kavramının var olan tanımları açıklanmış, duyusal bilgiye referans olma biçimi tartışılmış; deneyim kavramının kurgulanan koruma eylemleri içindeki varlığı, yaşam pratikleri çerçevesinde insan ve kent bütünlüğü ile kurduğu ilişkilerin mekânsal karşılıkları aranmıştır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. Mevcut değer sistemlerinin estetik deneyim bağlamında incelenmesi (Orijinal 2025)

İkinci adımda korunan nesne ile estetik deneyimin kesişimi aranmıştır (Şekil 3.6). Burada ilk olarak kent ölçeğinde ve yapı ölçeğinde modern mimarlık mirasına dair ögelerin bulunması için seçim parametreleri oluşturulmuştur. Daha sonra kentsel mekânda modern döneme ait özgün örüntüleri, yapı ölçeğinde karakteristik deneyim mekanlarını açığa çıkarmak için parametreler oluşturulmuştur.

Şekil 3.6. Koruma nesnesinin estetik deneyim bağlamında tartışılması (Orijinal 2025)

İkinci adımın ilk aşaması kentsel dokunun modern dönüşümünü okumaktadır. Tezin örneklem alanı olan Antalya kent merkezinin 1980 yılına kadar oluşmuş olan modern mimarlık katmanını anlamak, geleneksel doku ile bağlantısını çözümlemek, kentin gelişim dinamiklerini incelemek, inşa edilmiş çevrenin sosyal yaşam ile bağlantısını kurmak amacıyla "modern mimarlık katmanı parametreleri" oluşturulmuştur. Kentsel ölçekte modernleşme ile gündelik yaşama eklenen yeni işlevlerin tespiti, bu farklı işlevdeki yapıların kent içindeki konumu, geleneksel dokuyla kurdukları ilişki, sosyal yaşama eklemlenme biçimi tespit edilmiştir. Kentin modern dönemde meydana gelen

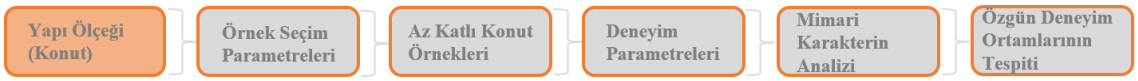
karakteristik niteliklerini açığa çıkarmak amacıyla "yere özgü dönüşüm izleği" tespit edilmiş. Bu bağlamda modern dönem yapıları ile ilişkilenen güzergahlar oluşturulmuş ve deneyim rotaları önerilmiştir (Şekil 3.7).

Şekil 3.7. Kentsel örüntülerin belirlenmesi, deneyim rotalarının oluşumu (Orijinal 2025)

Tez bağlamında Antalya kent merkezinin modern dönem katmanının görünür hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda kentin modernleşme sürecinde yaşadığı eklemlenmeler, kırılmalar, süreklilikler, yenilikler yere özgü dinamikler aracılığıyla okunarak kentsel mekân izleğinin ortaya çıkartılması hedeflenmiştir. Bu geleneksel-modern dünya bütünselliğindeki modern mekân strüktürünü kavrayabilmek için "yere özgü dönüşüm izleği" oluşturulmuştur. Bu izlek üzerinde yere özgü mekânsal biçimlenişlerin karakteristik nitelikleri, modern yaşam ile kent organizasyonuna dahil olmuş yapılar ve yapıların bulundukları yerin dinamiklerinin deneyimlenme potansiyeli üzerinden, analiz edilmiştir. Modern konut yapılarına odaklanan tez çalışması bağlamında örnek olarak seçilen konutlar ve kentsel mekân arasındaki bağlantı gündelik yaşam akışı içerisinde değerlendirilerek şimdi içerisinde farklı zamansal süreçleri kapsayan deneyim rotaları oluşturulmuştur. Böylece kentsel ölçekte farklı işlevlere sahip yapıların bir aradalıkları, bu yapıların kentin geleneksel çekirdeği ile olan ilişkileri, kendi dönemi ve günümüz yaşamındaki karşılıkları ve modern dönem konut yapılarının oluşturduğu örüntüler açığa çıkarılmıştır.

İkinci aşamada Antalya kent merkezinde zamansal ve mekânsal sınırları belirlenmiş alanda yer alan az katlı konut örneklerinin tespit edilmesi ve özgün niteliklerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Yapı ölçeğindeki örneklem alanını oluşturan az katlı modern dönem konut yapılarının seçilmesi için Cumhuriyet Dönemi'nde modernist dilde tasarlanmış konutları tanımlayan "modern konut mimarlığı" seçim parametreleri oluşturulmuştur. Kentin 1980 yılına kadar genişleyen sınırları içinde modernleşme sürecine eklemlenmenin yerel ölçekteki karşılığı olan konut yapıları tespit edilmiştir. Günümüze kadar varlığını devam ettiren yapıların kent içindeki konumları belirlenmiştir. Yapıların Antalya kent merkezinin tarihsel gelişimi içerisindeki konumları ve geleneksel/modern doku ile kurdukları ilişki incelenmiştir. Bu doğrultuda konutların karakteristik özelliklerinden edinilen bilgiler aracılığıyla estetik deneyim parametreleri oluşturulmuştur. Yapıların kendi içerisinde ve kentsel bağlamda nitelikli mimari biçimlenişleri sonucu oluşturdukları özgün deneyim ortamları açığa çıkarılmıştır (Şekil 3.8).

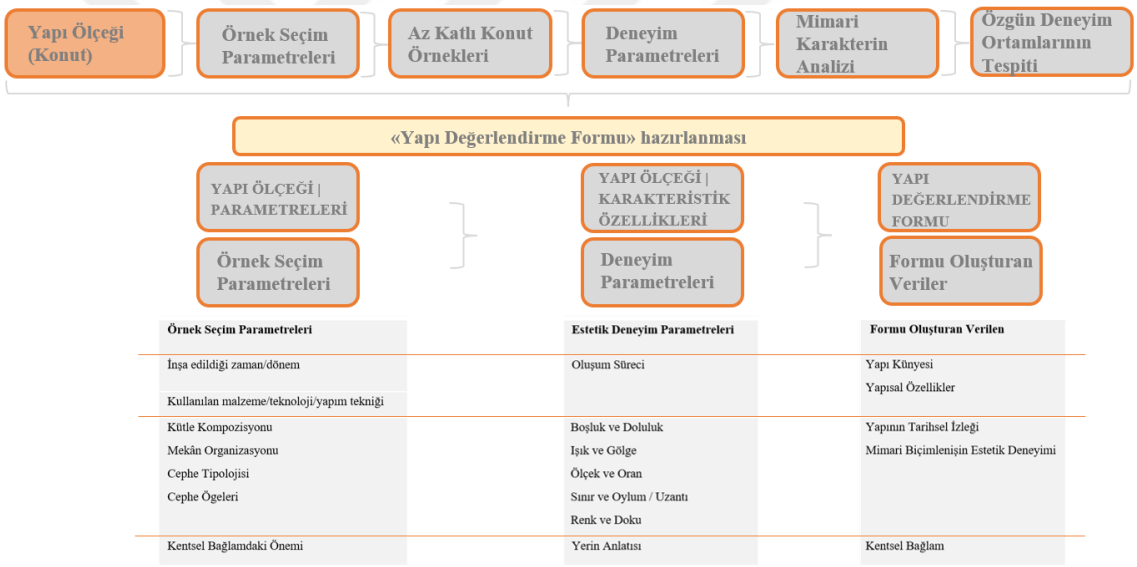

Şekil 3.8. Mimari karakterin analizi, özgün deneyim ortamlarının tespiti (Orijinal 2025)

Konut örneklerinin insan ve çevre bütünlüğü çerçevesinde kavranması, yapıların insan deneyimlerine açılma potansiyellerinin açıklanabilmesi için "estetik deneyim parametreleri" oluşturulmuştur. Bahsi geçen deneyim parametreleri aracılığı ile gündelik yaşam akışı içerisinde modern dönem kent katmanı ve konut örneklerini tanımlamak,

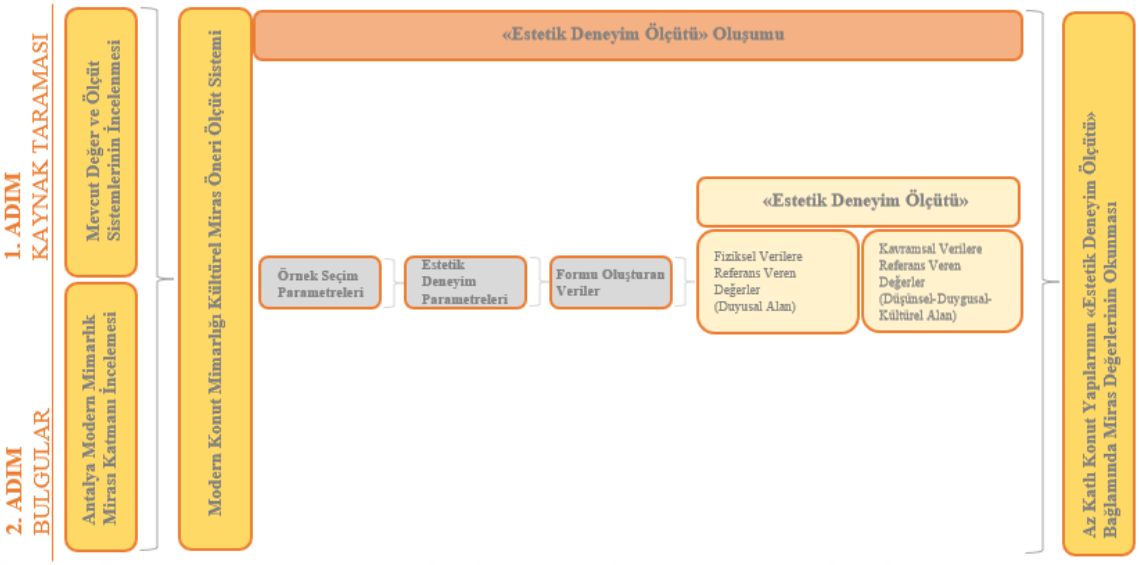
kavramak, içselleştirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda konut yapılarının kimlik bilgilerini içeren, geçirdiği değişimi anlamak için tarihsel izleğini anlatan, estetik deneyim potansiyelini çözümleyen yapı değerlendirme formları oluşturulmuştur.

Yapı değerlendirme formunu oluşturan bilgiler hazırlanırken bir önceki aşamada kullanılan az katlı konut yapılarının mimari biçimlenişlerini tanımlayan örnek seçim parametreleri ile bu parametrelerin tamamlayıcısı olan, özgün deneyim ortamlarını deşifre eden estetik deneyim parametrelerinden yararlanılmıştır. Söz konusu parametreleri oluşturan her bir nitelik bir sonraki ile bağlantı kuracak şekilde kurgulanmıştır (Şekil 3.9). Şimdinin gündelik yaşamı içerisinde, kentsel mekân örgütlenmesi bağlamında kentlinin sokak kotunda yapı ile kurduğu ilişki; kullanıcının sokak ve iç mekân deneyimi analiz edilmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda yapının biçimsel, strüktürel özellikleri ve bunların geçirdiği değişim bilgilerinin yanı sıra modern döneme ait karakteristik nitelikleri aracılığı ile kent ölçeği (kentli-yapı sokak kotu deneyimi) ve yapı ölçeğinde (kullanıcı-yapı iç mekân deneyimi) oluşturduğu zamansal ve mekânsal bir aradalıkları deneyimletme potansiyelleri açığa çıkarılmıştır. Yapının inşa edildiği parsel ile kurduğu ilişki ve bu doğrultuda kentle kurduğu bağlantılar okunmuştur. Üst ölçekte modern ve geleneksel kentsel mekân içerisindeki bağlamı tartışılmıştır.

Şekil 3.9. Yapı değerlendirme formu oluşumu (Orijinal 2025)

Yöntemin üçüncü adımı öneri ölçüt sistemi oluşturma ve bu bağlamda az katlı konut yapıları için bir koruma yaklaşımı sunma üzerine kurgulanmıştır. İlk aşama olan öneri ölçüt sisteminin oluşturulmasında birinci adımda tartışılan literatür taramasından elde edilen koruma kuramı, ölçüt sistemleri, modern mirasın korunması yaklaşımlarından gelen bilgiler ile ikinci adımda strüktürel, mekânsal, bağlamsal, mimari, malzeme nitelikleri tartışılan konut yapılarından çıkarılan verilerin bir arada değerlendirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Koruma yaklaşımları, mevzuatta var olan boşluk ve potansiyeller ile az katlı konut yapılarının inşa edildikleri dönem bağlamında sahip oldukları miras değeri birleştirilmiş bu doğrultuda fiziksel ile tinsel olanın deneyimi odaklı bir kurgu oluşturularak çok boyutlu bir ölçüt sistemi önerisi hedeflenmiştir (Şekil 3.10).

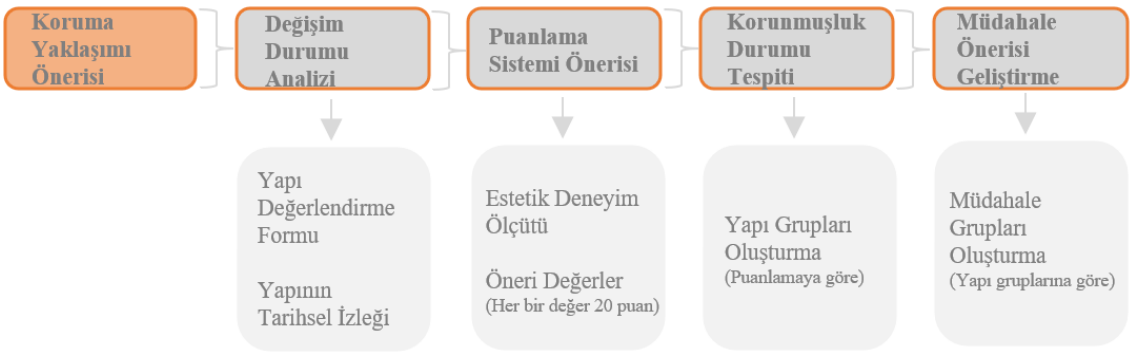

Şekil 3.10. Estetik Deneyim Ölçütü'nün oluşturulması (Orijinal 2025)

"Estetik Deneyim Ölçütü" modern mimarlık mirasının bir bütün olarak kavranmasını, korunmasını amaçlamaktadır. Bu sebeple maddi ve tinsel alanın kesişimini sağlamayı hedeflemiştir. Maddi alan ile bağlantılı "fiziksel verilere referans veren değerler (duyusal alan)" ve tinsel alan ile bağlantılı "kavramsal verilere referans veren değerler (düşünsel-duygusal-kültürel alan)" tanımlanmıştır. "Duyusal alan" doku ve yapıyı oluşturan mekânsal kurgu, malzeme gibi bileşenleri renk, doku, ışık, iz, odak, sınır gibi parametreler ile okuyarak görsel değerlerin ötesinde bedenin katılımını vurgulamaktadır. "Düşünsel-duygusal-kültürel alan", dönemin tasarım fikirlerine, kültürel ortamına, yaşam biçimine, mekânın kullanım biçimine, anlamsal değerlere, hafızanın izleğine odaklanarak kültürel mirasın maddi varlık sınırının ötesinde düşünsel arka planı ile kavranmasını tartışmaya açmaktadır

Öneri sistem bağlamında okunarak özgün değerleri belirlenen az katlı konut örneklerinin yaşamış oldukları değişimi belirlemek için analizler gerçekleştirilmiştir. Yapı değerlendirme fişlerinde "yapının tarihsel izleği" olarak belirtilen başlık altında incelenen yapılardaki değişimler gösterilmiştir. Mevcut durumları ortaya çıkarılan az katlı konut örnekleri tez çalışması çerçevesinde belirlenen "Estetik Deneyim Ölçütü"nü meydana getiren değerleri kapsayan bir puanlama önerisi çerçevesinde ele alınmıştır. "Estetik Deneyim Ölçütü"nü oluşturan her bir değer 20 puan üzerinden puanlanarak, değişim durumlarına göre konut yapıları değerlendirilmiştir. Korunmuşluk durumu tespit edilmiş konutlar belirlenen gruplar içerisine yerleştirilmiştir. Daha sonra, bu yapı grupları için müdahale önerileri ortaya konmuştur (Şekil 3.11).

Dördüncü adım, Antalya kent merkezinde yer alan yapıların oluşturduğu özgün deneyim ortamları bağlamında tartışılan konunun faklı modern yerleşim alanlarındaki modern konut örneklerinin miras değerlerinin okunabilmesi için uygulanabilecek bir koruma süreci planlama önerisi sunulmasıdır. Böylece tez kapsamında Antalya üzerinden irdelenen modelin farklı bir modern dönem bağlamında tartışılabilmesi ve bu bağlamda yer alan modern konut örneklerinin değerlerinin irdelenmesi için bir izlek oluşturmak amaçlanmıştır.

Şekil 3.11. Koruma yaklaşımı önerisi (Orijinal 2025)

Kapsayıcı ve çok boyutlu bir koruma yaklaşımı önerisi çerçevesinde modern dönem az katlı konut yapıları için kültürel miras ölçütlerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada öncelikle insan ve nesne arasında kurulan ilişkide estetik deneyim aracılığı ile zamansal ve mekânsal sürekliliklerin beden katılımına açılma olasılıkları tartışılmıştır. Bu doğrultuda modern dönem konut yapılarına yönelik koruma temelli bir farkındalığın oluşabilmesi için insan-yapı-çevre bütünlüğünün kavranmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bunun sonucunda güncel yaşam pratikleri çerçevesinde kentlilere modern dönemi tanımlama, benimseme, içselleştirme, karşılıklı iletişim kurma imkânı tanımlayan estetik deneyimin potansiyelleri ortaya çıkarılmıştır. Estetik deneyim parametreleri aracılığıyla modern olanın (kent dokusu ve modern konut yapıları) karakteristik nitelikleri ortaya çıkarılmıştır. Böylece öncü değerler taşımayan, periferide yer alan, anonim yapıların özgün değerlerinin insan-çevre bütünlüğü içerisinde kavranmasıyla mekânsal ve zamansal sürekliliklere referans olma değerleri vurgulanmıştır. Tez çalışmasının başında yer alan iki aşamadan yararlanılarak yeni bir ölçüt sistemi önerilmiştir. İlk aşama yapılan mevcut değer ve ölçüt sistemlerinin karşılaştırılmalı analizi ve estetik deneyim bağlamında değerlendirilmeleri sonucu tespit edilen boşlukların tamamlanmaya çalışılması ve var olan potansiyellerin öneri ölçüt sistemi için kullanılmasıdır. İkinci aşama oluşturulan estetik deneyim parametreleri aracılığıyla ortaya çıkarılan modern mimarlık mirasının karakteristik nitelikleri bağlamında gelişen özgün deneyim ortamlarının karakteristik niteliklerinin analizidir. Bu iki aşama sonucunda elde edilen verilerin birlikteliği sonucunda, tez çalışması kapsamında modern konut mimarlığının kültürel miras niteliklerini ortaya çıkartacak "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirme sistemi önerilmiştir

4. BULGULAR

Deneyim odaklı bir koruma yaklaşımı doğrultusunda kültürel miras ölçütlerini belirlemeyi amaçlayan tez çalışmasının bulgular bölümünde modern mimarlık mirasının deneyime açılan potansiyellerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Tez çalışmasının örneklem alanı olan Antalya kent merkezinde yer alan modern dönem konut örneklerinin ortaya çıkarılması için Antalya'nın fiziksel yapısında yaşanan değişimler kent ve yapı ölçeğinde çözümlenmiştir.

4.1. Antalya Kenti Modern Mimarlık Mirasının Estetik Deneyim Bağlamında Çözümlenmesi

İnsanın çevresini oluşturan ve gündelik yaşam sürecinde eylemlerin, duygu ve düşüncelerin biçimlenmesine ortak olan yapıları, tekil nesneler olarak ele almaktan öte, o yerde bulunmanın anlamını ortaya çıkarmanın aracı, karşılıklı etkileşimin kurulduğu kesişim zemini olarak görmek hedeflenmektedir. Yapıların maddi ve tinsel alanların düğüm noktası haline gelme niteliklerini açığa çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çevre ve insan arasındaki bağların sürekliliği ve yapılı çevrenin bütüncül dili korunabilir. Modern mimarlık mirasının korunması konusunu problem alanı olarak ele alan tez çalışması, yapıları pratik yaşamın akışına yerleştirmeyi ve bu bağlamda içselleştirerek kent ve yapı ölçeğindeki mekânsal kurgunun deneyimi aracılığı ile zamansal ve anlamsal değerlerin çözümlenmesini, bahsi geçen mekânsal kurgunun özgün niteliklerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Mekân ve insan birlikteliği estetik deneyim kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Estetik ve deneyim kavramları bağlamında mimarlık ürünlerinin algılanma biçimi anlatılmış; mimarlık mirasının korunmasında karşılaşılan kullanıcı ile kentlinin modern yapı ilişkisi, koruma eylemlerinin modern katmana yaklaşımı sorunlu zemini tartışmaya açılmıştır. Mimarlık ürünlerinin estetik deneyim bağlamında kavranması ile ortaya çıkan özgün deneyim ortamları aracılığı ile yapının gündelik yaşama katılmasının, kentli-kullanıcı tarafından içselleştirilmesinin bahsi geçen sorunlu zemine çözüm olabileceği görüşü ortaya atılmaktadır. Bu sebeple Antalya kenti modern mimarlık mirası katmanının kentsel örüntüleri ve modern konut yapılarının mekânsal kurguları estetik deneyim bağlamında çözümlenerek gündelik yaşam akışı içinde bedenin katılımına ve bunun aracılığı ile anlamsal/zamansal katmana ulaşma imkânı tanıyan karakteristik nitelikler ortaya çıkarılmıştır.

4.1.1. Estetik deneyim bağlamında modern mimarlık mirasının yaşama katılma potansiyellerini açmak

Tunalı'ya (2020) göre sanat eserleri iki ontik yapının bütünleşmesinden meydana gelmektedir. Eserlerin duyular aracılığı ile kavranan, kendi başına var olan nitelikleri onun *reel yapısını (önyapı)* oluşturmaktadır. Ancak bahsi geçen estetik obje sadece bu maddi alandan oluşan bir nesne değildir. Sanat eserini sıradan taş, ahşap, ses, kumaş ve diğer nesnelerden ayıran şey kendisinin mana, anlam alanıdır. Bu alan sanat eserinin *irreel yapısını (arkayapı)* oluşturur ve reel alanın aksine anlamın/irreel alanın var olabilmesi için eserin bir özne tarafından algılanması gerekmektedir. Estetik obje *nesne (reel yapı), hayat, ruh, anlam*dan oluşan varlık tabakalarını kapsayarak anlamı ortaya çıkarır niteliktedir. Bu doğrultuda sanat nesnesi onu oluşturan bu *önyapı* ve *arkayapı* katmanları ve bu katmanlara karşılık gelen (reel/nesne, irreel/ hayat, ruh, anlam) varlık tabakalarından meydana gelmiş *ontik bütün*dür. Bu birlik içerisinde irreel yapı reel yapıda

görünüşe çıkar, aydınlanır. Reel yapı manayı, hayatı, tinsel alanı üzerinde taşır, gösterir. Gizlide bulunan anlam dünyası açığa çıkar, reel yapıda somutlaşır bu doğrultuda iki ayrı ve zıt dünya estetik obje üzerinde bütünleşir. Bu bağlamda bütünleşik bir kurgu ile tanımlanan nesne ve karşılıklı bir anlam dünyası oluşturulan özne birlikteliği ile kurulan *ontolojik estetik* özne-nesne ikiliklerinin aşıldığı *bütüncül bir estetik*tir. Böylece ayrı varlıkların, yapıların ve varlık tabakalarının birlikteliği kurgulanarak çok tabakalı/katmanlı bir deneyim alanı oluşur, derinden kavrama zemini kurgulanmış olur (Tunalı 2020).

Mimarlık ürünleri de benzer şekilde duyular ile kavranan, fiziksel elemanlardan meydana gelen ve işlevsel gerekliliklere cevap veren bir *gerçek önyapı*ya ve duygu, düşünce çerçevesinde kavranan, tinsel alanda var olan bir *gerçekdışı arkayapı*ya sahiptir (Tunalı 2012). Tarihi yapı ve çevrelerin, yere ait fiziksel veriler, sosyal, kültürel değerler ile bu bağlamın insan tarafından yorumlanması sonucu şekillenen mekânsal örüntünün birlikte var olduğu, insan ve çevrenin karşılıklı ilişkisine dayanan mekânlar olduğu söylenebilir. Karşılıklı ilişki insan, yapı, çevre arasında tasarım ve inşa aşamasında yaşanan bedensel katılıma dayalı, tüm duyuların birlikteliğine açılan bütünleşme sürecidir. Kültür ve doğanın karşılıklı etkileşiminin yarattığı strüktür, tekil yapı, yerleşim dokusu bütünsel kurgusu ve fiziksel, duyusal, zamansal alandaki süreklilik estetiğin görsel alana indirgenmesi ile kırılmalar yaşamıştır. İnsanın çevre ile kurduğu duyumsal bütünlük kaybedilmiş ve bunun sonucundan çevrenin doğrudan deneyimi engellenmiş, gerçeklik duygusu zayıflamış, duygusal zenginlik ve çok duyulu algılama zemini kesintiye uğramıştır (Kavas 2015). Koruma eylemleri tarihi yapı ve çevreyi oluşturan bu *gerçek önyapı*, *gerçekdışı arkayapı* birlikteliğinin devamlılığını sağlayacak şekilde yürütülmelidir. Pallasmaa'ya (d. 1936) göre mekanların oluşumunda ve süreç içerisinde varlığını devam ettirmesinde önemli olan duygusal ve düşünsel birlikteliğin eksiksiz, bütüncül deneyimi ancak çok duyulu algılama biçiminin benimsenmesi ile mümkündür. Böylece mekânın sadece görülerek kavrandığı ve düşünsel zeminde algılandığı durumdan uzaklaşılır. Bütüncül deneyim biçimi *odaklanmamış çevrel görme* kavramı ile bedenin katılımını merkeze almıştır. İnsan artık tüm bedeni ile yaşamın içindedir, çevresi tarafından sarmalanmıştır (Pallasmaa 2011). Fiziksel alan, tinsel arka plan, duyu verileri, düşünsel zemin, anlamsal değerler beden üzerinde birleşir; doğal ve yapılı çevre mekânsal, zamansal, anlamsal değerleri ile birlikte bütüncül olarak deneyime açılır.

Bireyin ve toplumun geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağlantı kurmasına aracılık eden bellek mekanları olarak tanımlanabilecek tarihi yapı ve çevre, koruma alanında nesnel, maddi nitelikleri ile birlikte taşıdıkları anlamların, değerlerin sürekliliğini sağlamayı hedefleyen bir bağlamda tartışılmalıdır. Farklı zaman katmanlarına ait bilgi, teknoloji, beğeni, sosyal ve kültürel yaşam izlerini taşıyan tarihi yapı ve dokunun var oldukları çevreyle bütüncül ve organik bir bağa sahip olacak şekilde şimdinin yaşamı içerisine dahil edilmesi ve geleceğe aktarılması sağlanmalıdır. Ancak tarihi olanın yaşatılmasını amaçlayan koruma eylemi önceliğini tüketim ve pazarlama amacı taşıyan bir bakış açısıyla ekonomik kalkınma temelli bir yaklaşıma yönlendirebilmektedir (Birol Akkurt 2018). Aynı zamanda modern yaşamın getirisi olan teknoloji, iletişim imkanları çevre ve insanı birbirinden kopartmıştır. Böylece anımsanacak, hissedilecek, kentsel/toplumsal bellekte yer edinecek durumlar ve mekanlar oluşamamakta ve insan çevreye karşı duyarsızlaşmaktadır (Aydınlı 2002). Bu bağlamda tarihi mekanların korunmasına yönelik müdahaleler hem koruma yöntemlerinin

uygulanmasında hem de tarihi yapı, çevre ve kullanıcı arasındaki ilişkilerin kurgulanmasında sorunlu bir zemin yaratmaktadır (Birol Akkurt 2018).

Türkiye'de 1990'lı yıllar ile dünyadaki gelişmelere paralel olarak tarihe ve kültürel mirasa yönelik tüketici ilgi çerçevesinde toplumda koruma düşüncesi artmıştır. Fakat toplumsal ve siyasi alanda sağlam ilişkiler kuramayan koruma kavramının popülerleşmesi yıkımları, tarihi mekanların tahribatını beraberinde getirmiştir (Kayın 2008). Bireyin ve toplumun koruma alanındaki bilinçsizliği ve toprak rantının yüksek olması tarihi yapı ve çevrelerin kasıtlı olarak yok edilmesine neden olmuştur. Ek olarak turizmi teşvik etmek amaçlı kültür varlıklarının işlev dışı ve kapasite üstü kullanımının önünün açılması koruma kavramın evrensel çerçevesi ile ters düşmüş ve yıkıcı sonuçlar doğurmuştur (Dağıstan Özdemir 2005). Türkiye'de kültürel mirasa yönelik müdahaleler bahsi geçen ekonomik ve tüketim odaklı yaklaşımlar doğrultusunda kültürel değerleri popüler bir zemine taşımış, özgünlüğün kaybedilme tehlikesini ortaya çıkarmış ve tarihi çevre ile kullanıcı arasında kurulan ilişki tarihsel süreçteki olağan durumundan sapmış, kimliksiz bir bağlam yaratmıştır (Pekol, 2010). Tarihi mekân ile kullanıcının etkileşim içinde olduğu, somut ve somut olmayan değerlerin bütüncül yapısından kaynaklanan özgün bağlam çözülmeye başlamıştır.

Fiziki çevre ve anlamsal değerlerin birlikteliğinin çözülmesi tarihi yapı ve çevrelerin algılanma biçimini ve bu mekanlara karşı oluşturulan müdahaleleri dönüşüme uğratmış, koruma müdahalelerinin icra edilme biçiminde olumsuz durumlar yaratmıştır. Bu olumsuz müdahaleler tarihi yapı ve çevrelerin tüketim ve imaj nesnesine indirgenmesine, sadece biçimlere önem verilmesine sebep olmakta ve tarihi mekânı oluşturan toplumsal, kültürel, teknik birikimler ile meydana getirdikleri anlama dayalı arka planın kaybolmasına yol açmaktadır. Tarihi mekân artık maddeci, şekilci ve yararcı bir ilişkinin konusu olmuş, toplumun tarihsel süreklilik içinde ürettiği ortak değerler fiziksel nesneye indirgenmiştir (Pekol 2010). Bu bağlamda tarihi yapı ve çevre üzerinde oluşan rant beklentisi koruma eylemlerinde söz konusu alanların fiziksel boyutuna yoğunlaşan bir tutum oluşturmaktadır. Böylece tarihi mekân gündelik pratiklerden uzaklaştırılarak belirli bir zamanı temsil eden sahneye, dekora indirgenir. Bir sahne olarak tarihi mekân içindeki yaşantıdan soyutlanarak seyir alanına dönüşür; gerçek kullanıcısı ya geçici turist ile ya da sürekli elit kullanıcı ile yer değiştirir (Kodalak 2013). Koruma pratikleri de bu bağlamda dönüşüme uğrayarak tarihi mekanların istenildiği gibi değiştirilmesine, kapasite üstü kullanıma ve işlev yüklemeye sebep olmaktadır (Tunçoku 2004). Bu bakış açısı ile birlikte mimarlık ürünlerinin tarihsel olma durumu yapının ve çevrenin niteliği olmaktan çıkmış, tarihi mekân "*hakiki*" olmaktan uzaklaşmış, özgünlük arka plana itilmiş, tarihi olan bir temsil objesine dönüşmüştür. Bu durumda tarih, fiziksel alandan bağımsız sürekliliğini ve varlığını koruyan bir kavram olarak görülmeye başlanmıştır. Mimarlık ürünü ise kendine özgü değeri, estetiği, aurası, belge niteliği yok sayılarak sadece tarihi görselleştiren bir nesne olarak algılanmıştır. Tarihi mekâna karşı geliştirilen bu indirgemeci tavır ve temsil objesi görevi onu keyfi tüm müdahalelere açık duruma getirmiştir (Tanyeli 2007). Tarihi yapı ve çevre ile kurulan ilişki görsel alana odaklanmış; dış kabuk kullanıcısına ya da izleyicisine çekici gelecek biçimde düzenlenmiş, görünüş ön planda tutulmuştur. Kültürel değerleri bir ambalaj olarak sunan bu yaklaşım mekân kurgusu, yapı tekniği, malzeme, zamansal ve kültürel bilgi birikimini önemsizleştirip mekanla kurulan doğrudan ilişkiyi zedelemiştir (Pekol 2010). Maddi olana atfedilen bu üstün konum yapı ve dokuya getirilen müdahalelerde koruma

eyleminin yıkma, yok etme, değiştirme eğiliminde ilerlemesine, "*koruma-restorasyon*" kavramlarının "*yıkıp benzerini yapmak*" olarak algılanmasına sebep olmuştur (Asatekin 2003). Strüktürel devamlılığın, zaman içinde deneyim yoluyla elde edilen teknik bilginin yok sayıldığı kopya/taklit yapıların inşa edilmesinin önü açılmıştır. Bu benzer yapı üretim, çoğaltım süreci tarihi mekânı tek tipleştirir, değersizleştirir ve kullanıcı ile çevrenin kurduğu gerçeklik ilişkisini yok eder. Moda mekanına dönüşen tarihi çevre ile özgün kullanıcı arasındaki ilişkide kırılmalar meydana gelmektedir (Birol Akkurt 2018). Doku ya da yapıya ait özgün kimlik kesintiye uğrar, yerel ve gelip geçici kullanıcı arasında zamansal ve kültürel devamlılık kurulamaz (Pekol 2010). Bu doğrultuda kendi bağlamı içinde şekillenmiş, anlam ve değer üreten, sürekliliği sağlayan tarihi mekân bugün inşa edilmiş gibi "*pırıl pırıl*" yenilenir, zamanın ve eskimenin kattığı değerler temizlenir, özgün detaylar ve teknik izler kaybedilir, kopya edilir, değiştirilir. Tüm bu süreç sonunda ortaya çıkan tarihin temsil edildiği mekân, zaman içerisinde hiç var olmamış bir görüntü ve mekânsal örüntü ile yeniden oluşturulmuştur (Tanyeli 2007).

Kültürel bütünlüğü, sürekliliği, özgünlüğü kesintiye uğramış tarihi mekanların somut ve somut olmayan değerleri birlikte ele alınıp geçmiş, bugün ve gelecek arasında organik bir bağ kurulmalıdır. Bu organik bağ yaşanan değişimin izleğinde tarihi ve özgün değerleri yok etmeden, günün koşulları ile ilişkilenen uzlaşı arayışında bir çözüm ile sağlanmalıdır (Özer 2018). Mekânlar eski ya da tarihi bir nesne olduğu için değil kültüre dair verileri taşıdığı için birey ve toplum ile etkileşim halinde, gündelik yaşam ile bağlantı kurularak korunmalıdır (Kayın 2007). Bağlantının sağlanabilmesi için kullanıcının tarihi mekânı değerli bulması, miras kavramını içselleştirmesi, tarihi ve kültürel bağlamı tanıması, rant kaygısı yerine koruma yatkınlığı göstermesi önemlidir (Birol Aykurt, 2018). Yerleşim dokuları insanlar tarafından oluşturulan fakat daha sonra bireyi ve toplumu şekillendiren kültürel ortamlardır. Modernite ile beraber kültürel, sosyal, fiziksel, zamansal bir bütün olma özelliğini kaybetmeye başlamış, yaşanılan çevre ile birey/toplum birbirinden ayrışarak anlamsal arka plan çözülmüş, aidiyet hissi zayıflamıştır. Tarihi yapı ve çevre, görsel sürekliliklerinin korunmasının ötesinde somut olmayan değerler ile birlikte yaşatılması için bedenin katılımına açılmalı, çok duyulu ve çok boyutlu bir deneyim ile kavranmalıdır. Böylece çevre anlamsal ve zamansal bağlantıları kurma imkânı yaratan uyarıcı bir konuma sahip olacak; tarihi mekân ve insanı kapsayan kesişim noktaları ile somut ve somut olmayan değerler, birey ve toplum etkileşimi kuvvetlenerek, bağlantı ve yakınlık duygusu oluşacaktır (Erzen 2010). Tarihi mekanların korunması gerekliliği bilinci ve bu mekanlara aidiyet duygusu beden odaklı deneyim ile pekiştirilebilir. Seyir nesnesi olmaktan çıkan mekân yeni anlamların, etkileşimlerin, birlikteliklerin oluşacağı zemin haline dönüşür.

Tarihi mekân ile kurulan etkileşimin beden aracılığı ile doğrudan deneyim alanına açılması ve çok duyulu, çok boyutlu temasın yaratılması için yapı ve çevreyi oluşturan fiziksel ve tinsel alanların birlikteliği, devamlılığı sağlanmalıdır. Bu doğrultuda tarihi yapı ve çevreye getirilen müdahale yaklaşımlarının tarihi mekanlara dair özgün değerleri ön planda tutması gerekir. Maddi ve tinsel alanın birlikteliğine dayanan, yerel karakteri vurgulayan, sosyal, kültürel, tarihsel, mimari çok sesliliği yaratan özgün değerler sadece fiziksel alanı değil duyusal boyutu da kapsayacak şekilde koruma çalışmalarının içine taşınmalıdır (Asatekin 2003). Nesne odaklı, görsel alana indirgenen bakış açısı ile değerlendirilen tarihi mekanlar çok duyulu ve özgün gerçekliğin kavranmasını amaçlayan koruma eylemleri ile düşünülmelidir. Çok duyulu alana dayanak oluşturan Nara

Özgünlük Belgesi (1994) kültür mirasının özgünlük değerinin uluslararası ölçütler bağlamında tartışılma zorluğunu gündeme getirerek, kavramı çoğulcu ve kültüre özgü bir bağlama taşımıştır (Omay Polat 2008). Bu bağlamda kültürel miras tasarım sürecini, zamanın getirdiği değişimi, onu oluşturan duygu ve düşünce zeminini, gelenek ile kurulan ilişkiyi, teknik özelliklerini, anlama dayalı niteliklerini kapsayan genişlemiş bir bakışla değerlendirilir (Ahunbay 2019). Tarihi yapı ve çevre ilk oluşum aşamasından yaşam süreci içerisinde kazandığı tüm özgün değerler ile birlikte belge niteliği ve soyut arka planını kaybetmeyecek şekilde korunmalıdır.

Tarihi yapı ve çevrelerin soyut arka planını sosyal, ekonomik, kültürel veriler ile fiziksel (yapılı ve doğal) çevrenin kesişiminde oluşan anlamsal ve özgün değerler, semboller, yaşam biçimi, mekânın kullanım biçimi ve alışkanlıkları, duygular, inançlar, anılar, yerin kimliği, mekâna yüklenmiş bireysel ve toplumsal anlamlar, malzemenin dokunsal özellikleri, renk, koku algısı oluşturur. Bireyin/toplumun çevre ile kurduğu temas sonucu oluşan bahsi geçen soyut arka planı anlamak ve çözümlemek fiziksel mekanla ilişkilenme biçimini çok duyulu bir zemine taşır ve yerin anlamının kavranmasını sağlar (Uçar ve Rifaioğlu 2011). Somut ve somut olmayan değerler tarafından oluşturulan yerin anlamı toplumun devamlılığı ve değişim süreci içerisinde sürekli yeniden oluşturulur. Birçok kültürün ögesi olan, zamanla değişebilen, farklı toplulukların manevi değerlerini içeren birleştirici bir unsurdur ve zamanı, yaşamı, insanı, maddi alanı kapsar (Erder 2018). Bu sebeple koruma eylemleri maddi alanın varlığını ve özgünlüğünü devam ettirirken kullandığı analitik ve bilimsel yöntemlere ek olarak soyut arka planı, yerin anlamını kapsayacak, bedenin katılımına açık, deneyim odaklı, duyusal bilgiyi kapsayan bütünsel bir uygulama zemini kurgulamalıdır.

Deneyime ve anlama dayalı bağlamda koruma eyleminin konusu haline gelen tarihi mekân özneden bağımsız, üzerinde tahakküm kurulacak bir nesne olarak görülmekten öte; Heidegger'in tanımladığı gibi dolaysız deneyime açık, fiziksel, zihinsel ve duygusal ilişki kurulabilen, gündelik yaşam pratiğinin bir parçası olarak insanı çevresiyle/dünyasıyla ilişkilendiren *şey* olarak kavranabilir. *Şey* olarak tarihi mekân insanı gündelik hayat içerisinde tutan, yönlendiren, varoluşunu tanımlayan uyarıcı bir görev üstlenir (Sharr 2013). İnşa edildikleri andan itibaren insan düşüncesi ve yorumunu, çevrenin maddi unsurlarını ortaya çıkartan tarihi mekân fiziksel, düşünsel, duygusal katmanların düğüm noktası haline gelmiştir. Geçmiş, şimdi, gelecek bağlantısının kurulduğu; fiziksel, kültürel, tinsel alanın kesişimi olan bu mekân tarihsel süreklilikteki deneyim ve yaşantının hatırlatıcısıdır. Böylece tarihi olan *şey* hiç dokunulmadan dondurulacak, korunacak, sergilenecek nesne konumundan, istenilen tüm değişikliklerin keyfi şekilde icra edildiği bir zeminden, sadece görsel alana indirgenmiş tüketim nesnesi olmaktan uzaklaşır. Koruma alanının nesneden, yerleşim dokusuna ve somut olmayan değerlere doğru genişleyen ölçeği ile birlikte korunan *şey*lerin yaşam içerisinde temas kurulma ve doğrudan deneyimlenme alanları artmıştır. Tarihi yapı ve çevre insanın dışında görülen, nesneleştirilmiş, bağımsız bir durumdan; bireyin, toplumun bir uzantısı olan, yerin kimliğini, dünya ile kurulan iletişimi, deneyimi, beden hareketlerini, algılama biçimini, bilinci şekillendiren bir zemine dönüşür (Berleant 2007). Tarihi yapı ve çevre doluluk ve boşlukları, oylumları ve sınırları, ışık-gölge ilişkileri, renk ve doku algısı, ses ve tını özellikleri, mekânın gizemli kurgusu, ritmi ve akışkanlığı ile birlikte düşünülerek görsel alandan, deneyim alanına taşınmıştır (Rasmussen 2012). Böylece mekânı algılamak, seyretmek-görmek yerine beden katılımına açılmış, duyumsal nitelikler ile

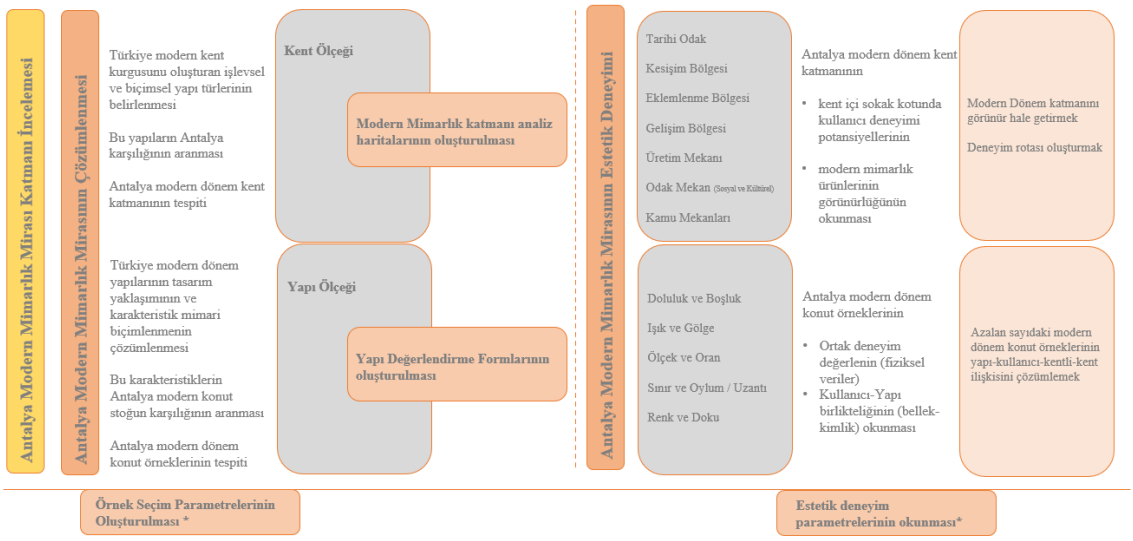
beraber kültürel örüntüler, tarihsel arka plan, sosyal ağlar vurgulanarak çevre algısı zenginleşmiştir (Berleant 2007). Bu doğrultuda yeryüzü, yapılı çevre, birey, toplum aynı düzlemde birleşmiş, düşünsel ve duygusal alanların kesişimi olan tarihi mekân aracılığı ile dünyada olmak, ait hissetmek vurgulanmıştır. İnsanın katılımına açılmış bu düzlemde doğrudanlık, anındalık, duyusal çokluk deneyimin önemli bir parçası haline gelmiş ve koruma eylemlerinde özgünlük ve gerçeklik ön plana çıkmıştır.

Tarihi çevreye yapılan müdahalelerde Heideggerci bakış açısıyla *iskân etme* durumunun vurgusu ile aidiyet hissi pekiştirilebilir. *İskân etmek* inşa ederek tüm düşünsel, duygusal, maddi ögelerin bir araya getirilmesi ve bu yolla insan ve onun uzantısı olan dünya arasında bütünlük kurmak, ikamet etmektir (Heidegger 2008). Bu doğrultuda gelip geçici ziyaretçi ilişkisinden öte tarihi çevrede var olmak, bütünleşmek önemsenmelidir. Çevrenin dışında, bir gözlemci olarak durmak yerine; ikamet etme yoluyla tarihi doku ile duyusal, tensel bir bütünleşme sağlanır. Bu bütünleşme düşünmeyi, hayal kurmayı ve bunların gerçekleştiği özne ve nesnelerin barındığı mekânı ortaya çıkartır (Altınyıldız Artun 2012). Özne ve nesnenin tarihi mekânda birbiri ile ve çevresi ile etkileşim halinde olması ve birbirini ortaya çıkarması mekânın anlaşılmasına ve bağlantı kurulmasına yardımcı olur. Tarihi çevre kültürel değerlerin, toplumsal yaşamın izleğini sunar. Bu izlek insan ve çevrenin karşılıklı diyaloğundan ortaya çıkan özgün mekânsal karakteri oluşturmuştur. Karşılıklı diyaloğa bağlı olan çevre karakteri, üzerinde taşıdığı zamansal ve mekânsal izler ile birlikte kolay anlaşılan, benimsenen, anlam yüklenen, aidiyet duyulan ve yer haline gelen bir mekâna dönüşür (Aydınlı 2002). Artık çevre sadece nesneler topluluğu değildir, nesne ve öznenin birliktelik alanı haline gelmiştir. Zaman, toplum, gelenek, fiziksel çevre uyum içerisindedir. İnsan ile bağlantı kuran tarihi çevre işlevsel gerekliliklerin yanında irrasyonel alanı da üzerinde taşımaya ve açığa çıkarmaya başlamıştır. Üzerinde yaşayanların, yaşanmış olanların fiziksel ve duyusal izleri ile birlikte gizli anlamlar yüklenir, doku, koku, ses, tını gibi uyaranlar ile varlığını devam ettirir (Altınyıldız Artun 2012). Tarihi çevre kapalı, boş nesneler birlikteliği değil, ikamet edenlerin izlerinin, anılarının, düşlerinin, gizlerinin biriktiği, devingen, olagelen çok katmanlı bir bütündür (Altınyıldız Artun 2012). Karşılıklı etkileşim ile oluşturulmuş tarihi çevrenin mekân örüntülerinin bozulması; malzeme, doku, renk değişimi; kullanıcı dönüşümü; tarihi dokuymuş gibi gözüken çevrelerin inşası bahsi geçen somut ve somut olmayan birlikteliklerin parçalanmasına sebep olmaktadır. Tarihi çevreyi oluşturan kültürde kırılmalar yaşanmakta tarihi olan bir temsil mekanına dönüşmektedir. Bu doğrultuda mekân, insana ait değerlerden koparak, birey ve toplum içinde yaşandığı çevreye yabancılaşmaktadır. Mekân eksik bir deneyime indirgenmektedir. Oysa anlam katmanlarının okunabilirliği insanda benimseme, ait olma duygusu yaratır (Aydınlı 2002). İnsanın dünya üzerinde ikamet etmesini, çevresiyle bağlantı kurmasını sağlayan kültürel süreklilik, toplumsal bellek kesintiye uğramış, zamansal süreklilik yitirilmiş, insan çevresine yabancılaşmış, geçmiş-şimdi-gelecek bağlantısı kaybedilerek tarihi çevre gelip geçici bir seyir mekanına dönüşmüştür. Çok duyulu alana açılan koruma eylemleri ile tarihi çevre zamansal katmanların ve geleceğin üzerinde toplandığı, toplum ve birey için hatırlatıcı, bağlayıcı bir aidiyet ortamı olma görevini yeniden üstlenebilir.

Tarihi çevrede olduğu gibi tarihi yapıların fiziksel, zamansal, anlamsal, mekânsal sürekliliğinin varlığının devam etmesi için gerçekleştirilen koruma uygulamaları gerçek bir deneyim ortamı yaratmak için yapıyı oluşturan malzemenin, yapı tekniğinin, formun,

detayların, tasarım fikrinin özgünlüğünün sürekliliğini sağlamalıdır. Çağdaş malzeme ve taşıyıcı sistemler kullanılarak inşa edilen, mekan kurgusu değiştirilip yalnızca cephe dilinin devamlılığı gözetilen, süreç içinde kazanılmış ek ya da izlerin kaybedildiği yıkıp yeniden yapmak yaklaşımı ile; kültürel bellekteki yerini kaybetmiş, dayanaksız bir şekilde yıkımından çok sonra özgün malzeme olmaksızın yeniden inşa edilerek sahte bir tarihi imge yaratan, temsil alanı oluşturan, doğal anımsama sürecini kesintiye uğratan rekonstrüksiyon yaklaşımı tarihi yapının gerçeklik alanını bozulmaya uğratır (Ulukan 2014). Oysa tarihi yapının "*şimdi ve burada oluşu*" insan ve çevrenin dokunsal alanda birleşmesine, hemhal olmasına aracılık eder. Tarihi yapının yeniden üretilmesi, nesnesi olduğu zamansal sürecin getirisi olan fiziksel ve anlamsal izleri üzerinde taşıdığı "*özgün mevcudiyeti*" yani "*şimdiliği*" eksik hale getirir. Fiziksel sürekliliği, tarihe tanıklığı, yapıta özgü aktarılabilen maddi ve soyut her şeyi, bağlam ile olan iç içeliği kapsayan "*sahicilik*" alanı ancak yapının şimdi, burada oluşu ile sağlanabilir. Yapının yeniden üretimi ile sekteye uğrayan tarihe tanıklık sahicilik durumunu sarsar, yapıtın "*aura*"sı yok olur. Aura, zaman ve mekân içerisinde yapının yansıttığı yakınlık halini, fiziksel alanın arkasındaki soyut değerleri, benzersiz ve kalıcı durumu kapsar. Tarihi yapının bu biricikliği gelenek ve bağlam ile olan birlikteliğinden kaynaklanmıştır. Biricikliğin yitimi geleneğin parçalanmasına, auranın yok oluşuna sebep olur (Benjamin 2015). Dayanaksız rekonstrüksiyon, yıkıp yeniden inşa etmek, benzerini üretmek tarihi yapının bahsi geçen biricikliğini, şimdi ve burada oluşunu kaybettirir. Görsel algılama eylemine konu olan yapı tarihi ve kültürel arka planından kopartılmış, görüntüsü mekân örüntüsünden, yerel değerlerden, gelenekten, yaşantıdan önemli hale gelmiştir (Pekol 2010). Bu gerçek ve özgün karakterinden ayrılmış yapının aksine insan, zaman ve mekân aracılığı ile birlikte var olduğu çevre içinde yer almaktadır. Çevre sosyal, kültürel, toplumsal ve tarihsel sürecin deneyimlendiği mekandır (Aydınlı 2004). Bu deneyim ve deneyimin gerçekleştiği mekân insanın duyusal ve düşünsel alanını harekete geçirerek zaman katmanlarını, duyguları vurgular; anımsamanın, hatırlamanın, geçmişle bağlantı kurmanın, şimdiyi anlamlandırmanın yani Haidegger'in tanımladığı şekilde *yakınlık* kurmanın aracısı olur. *Yakınlık* kavramı insanın uzantısı olarak çevrenin duyusal, fiziksel, düşünsel, duygusal bağlamda deneyimlenmesi, kavranması ve bu şekilde insan çevre bütünlüğünün sağlanmasıdır. Bu dolaysız deneyim sonucunda gerçeklik ve mekâna dair somut olmayan değerler kavranabilir (Sharr 2013). Yapının tarihsel sürekliliğinin, çevresel ve mekânsal örüntüsünün korunması kullanıcı ile yapı arasında yakınlık oluşturacaktır. İnsan deneyimlediği tarihi yapı aracılığı ile zamanlar, kültürler, mekanlar arası bir bağlantı kurma imkânı yakalayabilir.

Tez çalışması bağlamında insan ve mekân arasındaki bağlantı koruma eylemlerine katılmanın, sıradan olarak görülen modern mimarlık ürünlerinin dönemsel değerini kavramanın bir aracısı olarak görülmektedir. Bu sebeple çalışmanın örneklem alanı olarak belirlenen Antalya kent merkezi modern mimarlık katmanı deneyim odaklı bağlamda tartışmaya açılmıştır. Kent ve yapı ölçeğinde seçim parametreleri oluşturularak çalışma alanındaki modern dönem kentsel örüntüleri ve modern konut yapıları tespit edilmiştir. Seçilen örnekler oluşturulmuş estetik deneyim parametreleri bağlamında çözümlenmiştir. Kent ölçeğinde, Antalya yerleşim dokusunun tarihsel gelişimini tanımlayıcı bir alternatif olarak modern kent örüntüleri karakteristiklerini açıklayan fenomenolojik bir okuma yapmak amaçlanmıştır. Yapı ölçeğinde ise modern dönem konut yapılarının insan-yapı ve insan-kent kesişiminde yaşattığı özgün deneyimi oluşturan karakteristik özelliklerini tespit etmek hedeflenmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Antalya modern mimarlık mirası katmanının incelenmesi (Orijinal 2025)

4.1.2. Antalya kenti modern dönem kentsel örüntüleri ve karakteristik nitelikleri

4.1.2.1. Antalya kentsel gelişim tarihi

Tarih öncesi dönem ile başlayan Antik Dönem'den günümüze devam eden bir yerleşim bölgesi olan Antalya birçok tarihi zaman aralığına ait izlerin bulunduğu çok katmanlı bir kent olma özelliği taşımaktadır. Antalya'nın yerleşim tarihi 500.000 yıl öncesine dair kalıntıları barındıran Karain Mağarası ile başlamaktadır. Lykia, Kilikia, Pisidia bölgelerinin kesişiminde yer alan kentte Helenistik ve Roma Dönemi'ne ait yerleşim izleri bulunmaktadır. Antalya bahsi geçen medeniyetlerden sonra Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altına girmiştir. Günümüzde kentin tarihi çekirdeğini oluşturan Kaleiçi'nin ise Bergama kralı II. Attalos tarafından M.Ö. 158 yılı yakınlarında kurulduğu düşünülmektedir (Aşınmaz 2015).

Kaleiçi'nin güncel dokusu söz konusu medeniyetlerden kalma yapılardan, bu yapılara yüklenen yeni işlevler ile birlikte yaşadığı değişimden ve büyük oranda da Osmanlı'nın geç döneminde inşa edilmiş sivil mimarlık örnekleri ve anıt yapılarından oluşmaktadır. Geleneksel yerleşim dokusunda varlığını hala devam ettiren Hadrianus Kapısı, Hıdırlık Kulesi, Kesik Minare olarak bilenen ibadethanenin yerinde bulunan bir tapınak, bazı bölümleri yıkılmış olan kent surları Helenistik ve Roma Dönemi kent katmanlarının görünür bileşenlerini oluşturmaktadır (Süer 2006).

Bizans Dönemi'ne gelindiğinde inanış biçiminin değişmesi ile birlikte kentte var olan pagan tapınakları tahrip edilmiş, dönüştürülmüş, yeni kiliseler inşa edilmiştir. Helenistik ve Roma Dönemi'nde agora/forum (günümüzde Kesik Minare'nin bulunduğu alan) içinde yer alan tapınağın yapı malzemesi de kullanılarak bazilika planlı Aya İrini Kilisesi inşa edilmiştir. Aya İonnis Tu Teoloğu Kilisesi (Yivli Minare Camii) ise çok kubbeli olarak yapılmış Kaleiçi kiliselerinden Bizans Döneminde inşa edilip günümüze ulaşanlardan biridir. Liman ve kent arasındaki bağlantının sağlanması amacı ile inşa edilmiş olan Kırkmerdivenler Venedikliler tarafından bu dönemde yapılmıştır. Hadrianus Kapısı'nın sur duvarlarının güçlendirilmesi amacıyla kapatılması sonucunda batıda yer

alan Kalekapısı önemli hale gelmiştir. Bu dönemde kapının yanına devşirme malzemelerin kullanıldığı beşgen planlı kule yapısı inşa edilmiştir (Çimrin 2012a). Kırkmerdivenlerin yapımı ile birlikte Kalekapısı-liman hattı kent içi ticaret akısını oluşturmuştur (Süer 2006).

Kentin 13. yüzyıl başında Selçuklular tarafından fethedilmesinden sonra bir önceki döneme benzer şekilde yerleşim önemli bir liman kenti olmayı sürdürmüştür bu duruma bağlı olarak kentin savunulması için mevcut surlar onarılmış, liman yönüne yeni sur inşa edilmiştir. Kentin fiziksel dönüşümünün takip edilebildiği sur duvarları bu dönemde farklı etnik gruptan insanların yaşam alanlarını tarifleyen sınırları oluşturmuştur. Limanın güney doğu, batı, kuzey doğusunda Türkler, bu alana komşu bölgede Museviler ve güney doğusunda bazilika çevresinde Rumlar'ın yaşadığı düşünülmektedir. Günümüzde Yivli Minare'nin bulunduğu bölge Selçuklular için bir iç kale görevi üstlenmiştir. Burada bulunan kilise camiye dönüştürülmüş (Tanyeli 2021) ve Yivli Minare inşa edilmiştir. Yivli Minare'nin bulunduğu külliye içinde Mevlevihane, hamam, medreseler bulunmaktadır. Kaleiçi'nde Ahi Kızı Camii ve Türbesi, Selçuklu Mahallesi'nde Ahi Yusuf Mescidi ve Türbesi, Karatay Medresesi bu dönemde yapılmıştır (Süer 2006; Çimrin 2012a). Kaleiçi'ni çevreleyen surların dışında da Selçuklulara ait yapılar bulunmaktadır. Günümüzde Balbey Mahallesi olarak bilinen Bali Bey Mahallesi'nde bulunan Bali Bey Çeşmeşi, Çaybaşı Mahallesinde konumlanan Şeyh Suca Türbesi örnek olarak sayılabilir (Çimrin 2012a). Sosyal hayatında sur dışına taştığına dair bilgiler bulunmaktadır, toplu aktivitelerin gerçekleştiği meydanın Selçuklu Dönemi'nde bugün Muratpaşa Camii'nin olduğu alana uzandığı düşünülmektedir (Baykara 2012).

15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altına girilen bu dönemde Antalya kent surlarının dışına doğru genişlemeye başlamıştır. Bu doğrultuda surlar üzerinde birçok farklı kapılar açılmıştır. Mahalleler arasında etnik ve inanışa dayalı ayrım ortadan kalkmıştır. Yerleşim dokusunun mevcut imkanlarını da kullanarak bu dönemde cami, mescit, medrese, imaret, mektep, hamam gibi yapılar inşa edilmiştir. Bahsi geçen bu eserlerden günümüze ulaşanlar Bali Bey Cami, Şehzade Korkut Camii (Kesik Minare/ kilisenin 15. yy sonunda camiye çevrilmesiyle minare eklenmiştir), Mehmet Paşa Cami, Müsellim Cami, Şeyh Sinan Cami, İmaret Cami, İskele Cami, Makbule Kara Molla Cami, Câmi-i Cedid (Yeni Câmii/ Günümüzde Aladdin Cami olarak isimlendirilen Panaghia Kilisesi işlevi değiştirilmiştir) ibadet yapısı örnekleridir (Armağan 2005). Nazır Hamamı, Gavur Hamamı, Sefa Hamamı, Balık Pazarı Hamamı (Dayar 2020a) Rum Okulu Kaleiçi bölgesinde günümüze ulaşan diğer yapılardır (Armağan 2005). 15. yüzyılın ikinci yarısında kentin sur dışına açılması Balı Bey Cami'nin yapılması ile gerçekleşmiştir. 16. yüzyılda kent dışında inşa edilen bir diğer Osmanlı yapısı Murat Paşa Camidir. Kentin büyümesi ile birlikte ticaret bölgeleri de sur dışına taşmıştır (Armağan 2005). Bu yerleşimlerin çarşının çevresinde ve doğusunda yer alan az sayıdaki mahallelerden ibaret olduğu bilinmektedir. 18. yüzyıl ortalarında ise kentin doğu yönünde genişlediği görülmektedir. Surların ayırdığı iç ve dış yerleşmeleri bu dönemde birbirine bağlayan kapı bugün Kalekapısı olarak bilinen Çarşı Kapısıdır. Bu alanda birçok han, dükkan, kahvehane bulunur ve çarşı Tahta Pazarı, Yukarı Pazar, Aşağı Pazar olarak bölümlere ayrılmıştır (Dayar 2020a). Bali Bey Cami etrafında örgütlenen atölye ve işlikler Demircileriçi, Saraçlariçi, Çulhacılariçi gibi kendi meslek gruplarına göre ayrılmış ve bölgeleşmiş durumdadır. Yüzyılın sonu ve 19. yüzyılda yerleşim alanları ise kuzeyde Tahılpazarı Mahallesi, doğuda Şeyh Sinan, Demircikara ve Meydan Mahallelerine doğru

uzanmıştır. Kentin göç almasıyla birlikte yerleşim alanları kalabalıklaşmış sur dışındaki mahalleler büyümüştür (Dayar 2020a). Giritten gelen göçmenler için Şarampol mevkinde planlı bir mahalle inşa edilmiştir. Rum nüfusun Kaleiçi dışına çıkarak Yeni Mahalle (günümüzde Haşimişcan Mahallesi) oluşturulmuştur. 19. yüzyılda Tanzimatın ilan edilmesiyle birlikte kentlere modern yaşamın gerekliliği olan yeni düzenlemeler yapılmıştır. Hükümet konağı, postane, yeni yolların inşası (Değirmenönü Caddesi), hapishane, hastane, kışla bu dönemde inşa edilmiştir. 20. yüzyılın başında Antalya yerleşim bölgesi, batı yönünde Kadınyarı'nın çizdiği hattı tutan, kuzeyde Şarampol mevkinde yer alan göçmenlerin yerleştiği alanı kapsayan, doğu yönünde Demircikara Mahallesi'ni içine alan bölgeyi kapsamaktaydı (Dayar 2020a).

20. yüzyıla gelindiğinde kentin şimdiye kadar oluşmuş yapısını devam ettirdiği söylenebilir. Kaleiçi'nin kuzeyinde bulunan hükümet konağı, kışla, postane, belediye işlevlerini taşıyan yönetim bölgesi, devamında Kalekapısı'nın açıldığı çarşı ve bu bölgeleri saran mahalleler (Teşvikiye, Kızılsaray, Tahılpazarı) Antalya'nın kuzey yönündeki mekân kurgusunu oluşturmuştur. Kentin önemli odak noktalarından biri olan Kalekapı'sı 1914 yılında yıkılmış bulunduğu bölgeye günümüzde ismini vermeye devam etmesine rağmen odak yapı olma özelliğini 1921 yılında mevcut burç üzerine inşa edilen Saat Kulesi'ne bırakmıştır (Dayar 2021). Kenti şehir dışı bölgelere bağlayan akslar da bahsi geçen bu alanı merkez almıştır. Kalekapısı'nı Şarampol ve Burdur'a bağlayan kuzeye yönlenen aks (Kazım Özalp Caddesi / Kapalı yol), Kaleiçi'ni çevreleyerek Yeni Kapı ile bağlantı kurup doğuya yönlenen aks (Atatürk Caddesi) kentin odak noktası olan çarşıda kesişmektedir. Bir diğer ana arter Hadrianus Kapısı önünde başlayıp, değirmenlerin bulunduğu Değirmenönü ile bağlanan ve oradan Meydan'a uzanan akstır (Değirmenönü Caddesi). Göçmenlerin bulunduğu Şarampol bölgesindeki yerleşim, Rum nüfusun kale surları dışında kurduğu yerleşim ve Değirmenönü görece modern, geniş, muntazam mahalleler olarak tanımlanmıştır. Kentin genel görünümü konutların ve surların harabe olduğu, hendeklerde pis suların biriktiği, yolların çok azının kaldırımlı ve döşeme kaplı olduğu yönünde tasvir edilmiştir (Dayar 2021). Bununla birlikte 1915 yılında kısıtlı da olsa elektrik kullanımı mevcuttur. Savaş sürecinin kısıtlı imkanları, göçler ve mübadele ile nüfusun artması gibi etkenler kentin olumsuz koşullarını artırmıştır. Fakat Cumhuriyet'in kentsel gelişim etkilerinin görülmeye başlandığı 1920'li yılların sonu ile birlikte kenti ayağa kaldıracak imar hareketleri başlamıştır. Kentsel altyapıyı iyileştirme yönünde adımlar atılmış, çağdaş toplumsal hayatın gereksinimlerini karşılayacak çarşı ve rekreasyon alanı düzenlemeleri yapılmıştır. Bu doğrultuda kenti çevreleyen, atıl durumdaki mezarlıklar kaldırılmış, Karakaş Cami'nin kuzeyinde yer alan yol genişletilmiş (Ali Çetinkaya Caddesi) ve bu alana yeni dükkanlar, hal, hayvan pazarı inşa edilmiştir. Elektrik alt yapısını güçlendirmek için 1928 yılında elektrik fabrikası kurulmuştur. Kentin rekreasyon alanını oluşturmak için 1926 yılında Tophane Parkı açılmıştır (Dayar 2021). Tarım alanında yaşanan modernleşme adımlarının yansıması Antalya'da da görülebilmektedir. Üretimin rasyonelleştirilmesi, bilimsel metotların geliştirilebilmesi, ürünlerin ıslah edilmesi ve çeşitliliğin sağlanabilmesi amacı taşıyan tarım politikaları doğrultusunda 1926 yılında Narenciye Fidanlığı kurulmuştur. Narenciyeden farklı ürünlerin de yetiştirilebilmesi hedefiyle 1934 yılında Sıcak İklimler İstasyonu açılmıştır. İdari ofisleri, koleksiyon salonu, genetik ziraat ve kimya salonu, ambar ve makine dairesi bulunan istasyon binasının yapımı 1938 yılında tamamlanmıştır. Bu oluşum 1937 yılında Aksu ilçesine taşınmış ancak kent merkezine yakın olan fidanlık günümüzde varlığını sürdürmektedir (Alçıtepe ve Alçıtepe 2008).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte vurgulanan modern bir toplumsal yaşam ve bunun gerçekleşeceği modern kent kurgusu düşüncesi 1930'lu yıllar ile birlikte Antalya'da daha çok hissedilmiştir (Dayar 2021). Birçok olumsuz görüş olmasına rağmen 1914 yılında başlanan sur duvarlarının yıkımına bu dönemde de devam edilmiştir (Dayar 2021). Yeni kent sur dışında bulunan üç ana aks bağlamında gelişmiştir. Ali Çetinkaya Caddesi'nin kuzey ve güney yönünde, Atatürk Caddesi'nin doğu ve güney yönünde, Değirmenönü Caddesi'nin üzerinde örgütlenmiştir. Ali Çetinkaya Caddesi daha öncede bahsedildiği gibi kasap hali, halk pazarı, itfaiye, fırın ve elektrik idaresi işlevleri yüklü yapılar ile kamu faaliyetleri yüklenmiş bir bölge olarak düzenlenmiştir. Atatürk Caddesi, üzerinde tasarlanan su ögesi ve yeni rekreasyon alanı olan Karaalioğlu Parkı'na olan bağlantısı doğrultusunda sosyal bir yapıyı ifade etmektedir. Kentin genişlediği bu bölgelerde yapılan inşa faaliyetlerinin yeni rejimin ilkeleri ile uyuşan kübik tasarımlı, beton malzeme ile inşa edilmiş olduğu vurgulanmıştır (Dayar 2021). 1940'lı yıllarda ise kentin batıya doğru genişleme adımları attığı söylenebilir. Kentin batı ucunda yer alan İtalyan Mezarlığı'nın üzerine 1944 yılında Bahçelievler semtini oluşturacak elli adet konutun, park, okul ve küçük bir çarşının bulunduğu yerleşimin inşasına başlanmıştır (Dayar 2021). Bu genişlemenin yanında kent merkezinin dönüşmeye başladığı söylenebilir. Cumhuriyet Caddesi'nin (Kalekapısı'nın kuzeyinde yer alan cadde) geleneksel dokuyu çevrelen surların önünde yeni banka yapıları, işhanları, çarşı inşa edilmiştir (Antalya Belediye Başkanlığı 1990).

1950'li yıllarda kentin Lara yönünde (Sinan, Zerdalilik, Çaybaşı ve Yüksekalan Mahalleleri), kuzey yönünde Memurevleri, Üçgen Mahallesi, batıda Bahçelievler yönüne doğru büyümekte olduğu gözlenmektedir (Manavoğlu ve Kutlu 2008). Bu dönemde kentin planlanması için bir yarışma düzenlenmiştir. 1955 yılında yapılan jüri değerlendirmesi sonucunda Yüksek Mühendis Mimar Rauf Beyru, Yüksek Mimar Turgut Tuncay ve Yüksek Mühendis Mimar İlhan Altuner birincilik ödülünü almıştır. Yarışma paftaları İnönü İlkokulunda sergilenmiştir. Kazanan projede belediye meclisinde görüşülen değişikliklerin yapılması, planın uygulanması görevi İller Bankası'na verilmiştir. Plan doğrultusunda Kalekapısı, Üç Kapılar bölgesinde çalışmalar başlamış, Paşa Camisi'nin önünde bir meydan oluşturmak amaçlanmıştır (Gönüllü 2008). İlk adım İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan şehir planının 1957 yılında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onaylanması ile atılmıştır (Manavoğlu ve Kutlu 2008).

Kentin sağlık hizmetlerinin sağlanabilmesi adına Ali Çetinkaya Caddesi üzerinde yer alan, inşaatı daha önceden bitirilmiş olan Antalya Doğum ve Çocuk Bakımevi 1950 yılında faaliyet vermeye başlamıştır. Benzer yaklaşımla kent merkezinin kuzeyinde bulunan Üçgen Mahallesi mevkinde 1959 yılında İşçi Sigortaları Kurumu tarafından şube müdürlüğü, hastane ve lojmanlar inşa ettirilmiştir (Gönüllü 2008). Kentsel büyümeye paralel olarak toplumun ihtiyaçlarının karşılanması ve ulaşımın aktif şekilde sağlanması amacıyla adımlar atılmıştır. Develik bölgesinde Toptancı Hali yapımı için 1951 yılında inşaat çalışmalarına başlanmış 1953 yılında bitirilmiştir. Şehir mezarlığının batısında bir otobüs garajı yapılması amaçlanmıştır. Antalya Belediyesi Oto Garajı 1953 tarihinde açılmıştır (Gönüllü 2008).

Kentin eğitim imkanlarının iyileştirmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1952 yılında Değirmenönü Caddesi üzerinde bulunan İstiklal İlköğretim okulu yıkılmış ve yerine yeni okul inşası başlamıştır. Sakarya, Atatürk ve Dumlupınar Okullarının eğitim

faaliyetlerine devam edebilmeleri için onarımları gerçekleşmiştir. 1957 yılında Memurevleri semtine Namık Kemal ismi verilen okul açılışı gerçekleşmiştir. Bu okullara ek olarak 1958 yılında Merkez Ortaokulu ve İnönü İlkokulu eğitim öğretime başlamıştır. Bahçelievler semtine 1959-1960 ders yılı için Antalya Erkek Sanat Enstitüsüne bağlı Sanat Ortaokulu açılmıştır (Gönüllü 2008).

Antalya'da kültürel hayatın bir parçası olan sinema salonları bulunmaktadır. 1949 yılına kadar Şehir Sineması, Elhamra Sineması, Halkevi Sineması ve Yeni Sinema'nın varlığı bilinmektedir. Bahsi geçen bu salonlara ek olarak 1953 yılında Ali Çetinkaya caddesi üzerinde açıkhava sineması olarak hizmet veren Gebizli Sineması, 1955 yılında Antalya Postanesi karşısına Yıldız Sineması, aynı tarihte Şarampol Caddesi üzerinde İnci Sineması açılmıştır. İnci Sineması daha sonra Kaleiçi Balıkpazarı mevkinde inşa edilen yeni binasına taşınmıştır. Kültürel yaşamın bileşenlerinden biri olan Antalya Müzesi 1972 yılında bugün de kullanımına devam edilen yeni binasına taşınmıştır. Müze ilk olarak Süleyman Fikri Erten tarafından 1919 yılları arasında Kaleiçinde bulunan Alaadin Camii'nde kurulmuş, ikinci yeri olarak Yivli Minare'yi kullanmıştır. Bugün kullanılan yapı yarışma sonucu elde edilmiştir (Gönüllü 2008).

Antalya'da sanayinin gelişimine dair yatırımların da bu dönemin ortalarında başladığı görülmektedir. Türkiye'nin ilk ferrokrom ve karpit fabrikası olan Antalya Elektrometalurji Sanayii 1957 yılında Etibank ve iş birliği yaptığı firmalar tarafından kurulmuştur. 1956 yılında yapımına başlanan Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası 1961 yılında faaliyete girmiştir. Dokuma fabrikası ile aynı tarihte Antalya Kepez Elektrik Santrali işletmeye açılmıştır. Bahsi geçen büyük ölçekli kuruluşların yanı sıra 1970'li yıllarda artan daha küçük üretim atölyeleri 1980 yılına kadar kent merkezinin kuzeyinde yer alan sanayi bölgesinde ve Topçular-Havaalanı arasındaki bölgeye konumlanmıştır (Antalya Belediyesi 1990). Fabrikaların açılması ile birlikte göç süreci hızlanmış ve kentin kuzey batı yönünde gecekondu yerleşimleri artmıştır (Manavoğlu ve Kutlu 2008).

1960-1970 yılları arasında hızla artan nüfus sebebi ile yapılan ilk plan yetersiz kalmış 1969 yılında 1/5000 ölçekli Nazım İmar planı hazırlanmıştır. Kaleiçi çevresi tüm tarihi dönemlerde olduğu gibi kentsel yaşamın odak noktası olmayı bu tarihler arasında da sürdürmüştür. Kalekapısı ile Belediye İşhanı arasında kentin çarşını oluşturan fonksiyonlar yer almış, 1970 yıllarında da Vakıf İşhanı inşa edilmiştir. 1960-65 yılları arasında bu çarşı batıda Vilayet Konağı, kuzeyde Şarampol Caddesi aksı ile birlikte Kışla Han Oteli, Kaleiçi çevresinde de Atatürk Caddesi'ni saracak şekilde Yenikapı'ya doğru genişlemiştir (Antalya Belediyesi 1990). 1969 yılında Antalya'nın turizm öncelikli alan olarak belirlenmesi ile birlikte yatırımlar artmıştır. Bu yeni durumun olumlu yönlerinin yanı sıra kontrolsüz nüfus artışı, gecekondulaşma (Kızıltoprak ve Yüksekalan Mahalleleri bu dönemde büyümüştür), tarihi çevre tahribatı gibi kenti olumsuz yönde biçimlendiren etkileri ortaya çıkmıştır. Kaleiçi çevresinde rant artışı sebebi ile geleneksel dokuda yıkımlar geçekleşmiş, dükkan ve işhanları inşa edilmiş, ulaşım aksları düzenlenmiştir. Bu bağlamda olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte yeni bir kent görünümü ortaya çıkmıştır (Manavoğlu ve Kutlu 2008).

1980 yılına kadar geçen süreçte de Antalya kırsal bölgeden ve komşu illerden göç almaya devam etmiştir. Yeni limanın inşa edilmesi, 1974 yılında Antpil tesislerinin açılması, sanayi bölgesindeki yatırımların artması kentin büyümesini beraberinde getirmiştir. Gecekondulaşmanın devam etmesi, siyasi sebepler ve rant getirisi ile

yasallaşması, kat adetlerinin ve sayılarının artması 1976 yılında yeni bir planlama yapılması gerekliliğine sebep olmuştur. 1978 yılında Can Planlama Bürosu tarafından gerçekleştiren planda yapılaşmanın kentin batısına kaydırılması, doğuda yer alan tarım alanlarının devamlılığının sağlanması, Lara sahil bandının korunması ve yalnızca küçük ölçekli turizm ve konut yapılarına izin verilmesi hedeflenmiştir. Hal, sanayi, ticaret, idari bölgeler, otogar, mezbaha, havaalanı, liman gibi temel işlevlerin yerleri belirlenmiştir (Manavoğlu ve Kutlu 2008). Bu planla birlikte batıya kaydırılan yerleşim alanının 100. Yıl Bulvarı ve Teoman Paşa Caddesi üzerinde örgütlenmesi öngörülmüş, beklenen gelişim düzeyine ulaşamamıştır (Antalya Belediyesi 1990). 1979 yılında Kaleiçi Koruma ve Geliştirme İmar Planı yürürlüğe girmiştir. Kaleiçi çevresinde Atatürk ve Cumhuriyet Caddesi üzerinde ticaret fonksiyonu ağır basan yenilemeler başlamıştır (Manavoğlu ve Kutlu 2008).

4.1.2.2. Antalya modern dönem kentsel örüntülerinin deneyimi

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni rejimin modernleşme, ilerleme, çağdaşlaşma ideallerini gerçekleştirmek için yenilikçi yaklaşımlar sergilenmiştir. Mimari tasarım anlayışında benimsenen modern dile paralel olarak kentsel mekânın örgütlenmesinde de yeni arayışlar ortaya çıkmıştır (Tankut 1998). Bu doğrultuda Ankara kent planlaması modern kent imgesinin icra ortamı olarak ele alınmış ve diğer kentlerin bu izlek doğrultusunda düzenlenebileceği düşünülmüştür (Cengizkan 2002). Yeni kentsel örgütlenme anlayışının geleceğe yönelik planlama anlayışına sahip olması, nüfus yoğunluğuna ve farklı işlevlere cevap verecek alanların yaratılması bağlamında modernist düşünce çerçevesinde geliştiği söylenebilir. Cumhuriyetin gündelik yaşama katkılarının fiziksel karşılığı kentsel donatıda da gözlenmiştir. Bu bağlamda kentlerde dışarıdan gelen kişilerin konaklaması için bir otel bulunması; ulusal bayramların kutlanabilmesi için geçit yolları, tören mekanları, spor alanları, meydanlar oluşturulması; Cumhuriyet meydanları, meydanları vurgulayan heykel ve büstler, Gazi Bulvarı/Atatürk Caddesi gibi ana arterlerin açılması; demir yolu ağının yeni rejim tarafından öncellenmesi doğrultusunda istasyon yapı ve caddelerinin kurgulanması, gürültü tedbirlerinin alınması, kentteki çamurlu yolların iyileştirilmesi, yeni yollar açılarak erişilebilirliğin arttırılması gibi adımlar atılmıştır. Benzer düşünce sistemi ile gece şehir yaşamının sürmesi için kentsel aydınlatmanın sağlanması, yolların ağaçlandırılması, büyük kent parklarının tasarlanması, mezarlıkların kent dışına çıkartılması, kentlinin eşitlik çerçevesinde yaşama katılması için eğitim, kültür, sanat, spor aktivitelerine imkân veren halkevleri/halk odalarının açılması için planlamalar yapılmıştır (Tekeli 2024). Erken Cumhuriyet'in modernleşme adımları 1950'li yılarlarla birlikte yerini demiryolundan karayolu yoğunluğuna; tarımda hızlı makineleşmeye; bu bağlamda kente göçe, hızlı kentleşmeye sürecine; birlikte örgütlü büyümeden plansız, spontane çözümlere; bahçeli az yoğunluklu konut anlayışından kat mülkiyetine, toplu konuta; üretim mekanizmalarının kent içindeki örgütlenmesinden kent çeperindeki üretim yerleşkelerine; kentsel baskının artmasına, yeşil alan ve sosyal donatının yetersizliğine bırakmıştır (Tekeli 1998; Tekeli 2024).

Düzenli bir kent yaşamı, çağdaş bir görünüm, yeni rejimin simgesi medeni bir ülke, kent yaratma tutkusu ile olanaklar ölçüsünde hızlı bir bayındırlaşma eylemleri başlamıştır. Kentlerin büyüklüklerine göre bazı farklılıklar içerse bile bir tip program ve uygulama oluşmuştur. Tekeli'nin de özetlediği gibi 1950'lere kadar kentlerde Gazi Bulvarı olarak adlandıran bir ana yol, bu yol ile bağlantılı Cumhuriyet Meydanı, meydanı vurgulayan Atatürk Anıtı bulunmaktadır (Batur 1998). Belediye binaları birer simge yapı

olma niteliği taşır. Gazi İlkokulu, Halkevi, Hükmet konağı kentin bileşenleri arasındadır. Geniş yeşil alan tasarımları, park ve belediye fidanlıkları kentsel düzenlemenin bir ögesi olarak kullanılmıştır. Alt yapı hizmetleri olarak elektrifikasyon, su şebekesi yapımı ve kaplamalı, ağaçlandırılmış kaldırımlı yol açıma eğilimi önde gelmektedir. Demiryolu politikasının yansıması olarak kentlerde istasyon, istasyon caddeleri, Cumhuriyeti simgeleyen, Anadolu'ya yeni aktivite ve donatıları getiren bütünleyen bir bileşen olarak kullanılmıştır. Yine Anadolu'da bulunmayan çağdaş, ilerici, teknolojik üretim biçimi olan fabrikaların açılması kenti şekillendiren diğer bir faktör olmuştur (Batur 1998). Söz konusu bu bileşenlerin Antalya modern kent katmanında da karşılıkları bulunmaktadır. Modern katmanın algılanması, kentli tarafından kavranması hedefi ile modern bağlamı çözümleyecek parametreler oluşturulmuştur (Şekil 4.2).

KENT ÖLÇEĞİ | MODERN MİMARLIK KATMANI PARAMETRELERİ	
Katmanı Oluşturan Parametreler	**Parametrelerin Tanımı**
Zaman/Dönem 20. yüzyıl öncesi 20. yüzyıl	Cumhuriyet Dönemi (1923-1980 zaman aralığı) Antalya kent merkezinin değişim ve dönüşümü
Tasarım Yaklaşımı	Cumhuriyet Dönemi mimari tasarım anlayışını yansıtması
Planlama Kentsel planlar, meydan tasarımları, akslar	Cumhuriyet Dönemi bağlamında yapılan planlama çalışmaları, meydan tasarımları, yarışmalar doğrultusunda Antalya kent merkezinin biçimlenişi
İşlev Kent meydanları, endüstri yapıları, kamu yapıları, kurumsal yapılar, eğitim yapıları, konut yapıları, kültür yapıları	Modernleşme ile gündelik hayata girmiş, Cumhuriyet ile beraber modern kenti ve yaşamı kurgulayan kentsel işlevlerin çözümlenmesi, bir aradalıklarının oluşturduğu kentsel mekân örgütlenmesi

Şekil 4.2. Kent ölçeğinde modern mimarlık katmanı oluşum parametreleri (Orijinal 2025)

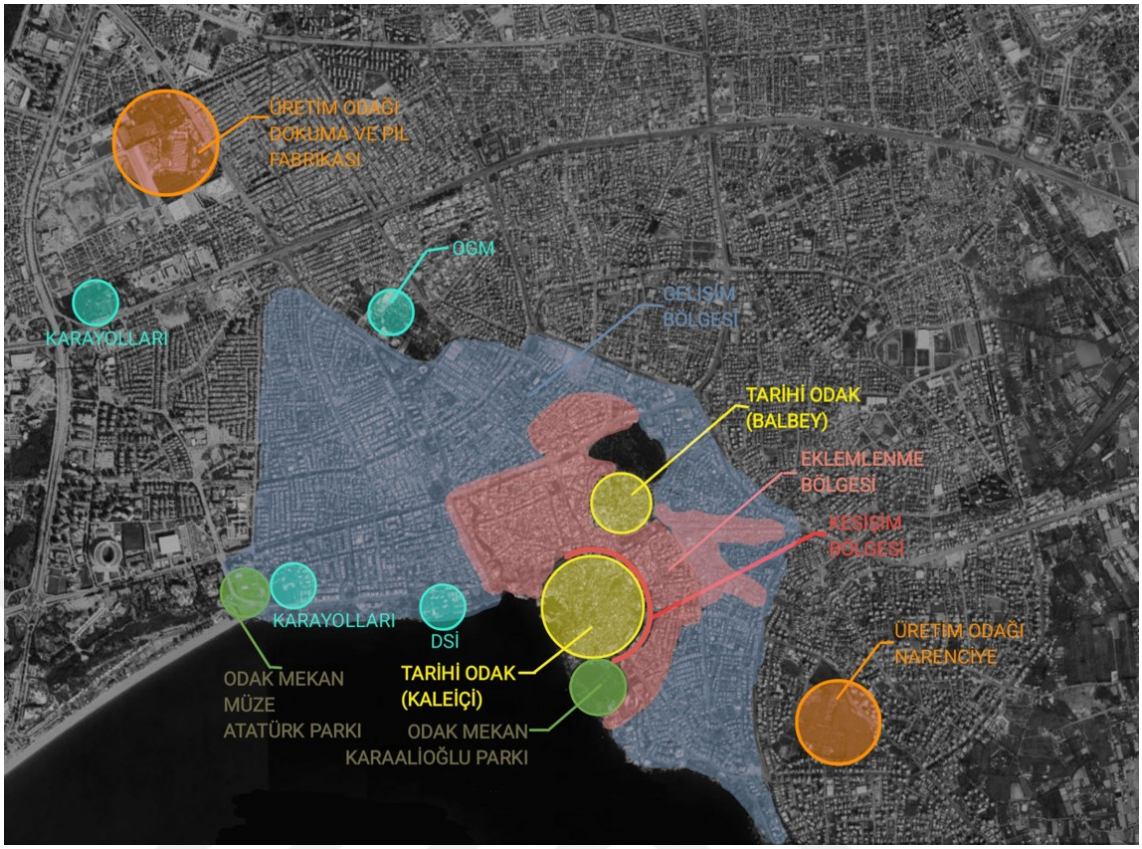
Antalya kent merkezinin 1980 yılına kadar oluşan gelişim sınırları içerisindeki büyümenin tez kapsamında anlaşılabilmesi için insan ve kenti birbirine bağlayacak ve farklı katmanları birbirleri ile ilişkilendirecek fenomenolojik bir okuma yapmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kentin geleneksel ve modern katmanlarının birbiri ile ilişkisini açıklamayı hedefleyen, yere özgü dönüşümün izleğini ortaya koymaya çalışan kavramlar oluşturulmuştur (Şekil 4.3).

KENT ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ	
Yere Özgü Dönüşüm İzleği	**Yerin Tanımı**
Tarihi Odak	Geleneksel çekirdekleri kapsayan mekanlar
Kesişim Bölgesi	Geleneksel çekirdek ile modern mekânın çakışması
Eklemlenme Bölgesi	Geleneksel çekirdeğin çevresinde gelişen kentsel mekân
Gelişim Bölgesi	Modern dönemde 1980'li yıllara kadar kentin yayılım alanı
Üretim Mekânı	Kentsel bağlam içerisinde üretim faaliyetleri doğrultusunda gündelik yaşamı etkileyen mekanlar (Dokuma fabrikası, Pil Fabrikası, Narenciye)
Odak Mekân	Kent yaşamı içerisinde sosyal hayatı örgütleyen mekanlar (müze, park, sineması, stadyum vb.)

Şekil 4.3. Kent ölçeğinde yere özgü dönüşüm izleği (Orijinal 205)

Oluşturulan bu kavramlar aracılığı ile Antalya kent merkezi farklı bölümlere ayrılmaya çalışılmış ve bu bölümlerde yer alan modern mimarlık mirası yapılarının kentin diğer bileşenleri ile kurdukları birliktelikler aracılığı ile kentsel deneyime sundukları katkı çözümlenmiştir. Bahsi geçen katmanlı yapıyı çözümleyerek, Erzen'in (2006) tanımladığı özne ve nesne / insan ve dünya arasında kurulan karşılaşma ilişkisi olan, tüm duyular aracılığı ile dünyaya, nesneye katılma aracı olan, değişen, yenilenen *estetik algı*nın bir parçası olarak kenti deneyimlemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen bölgeler içinde modern kent katmanı örüntülerinin bulunduğu kavramsal bölgeler oluşturulmuştur. Kentin gelişimi ile bağlantılı olarak kurgulanan bu bölgeler "Tarihi Odak", "Kesişim Bölgesi", "Eklemlenme Bölgesi", "Gelişim Bölgesi" ve "Odak Mekân" olarak tanımlanan kentsel alanlardır. "Tarihi Odak" kentin geleneksel yerleşim alanlarını kapsayan, modern öncesi dünyanın gereksinimleri doğrultusunda oluşmuş yerleşim bölgeleridir. "Eklemlenme Bölgesi" tarihi çekirdeğin sınırlarını oluşturan sur dışı alanda hem geleneksel yaşamın bileşenlerini barındıran hem de modern dönemin ihtiyacı doğrultusunda oluşmuş işlevlerin bulunduğu alanı tanımlamaktadır. "Gelişim Bölgesi" kentin 1980 yılı tarih sınırı çerçevesinde tarihi çekirdek olan "Kaleiçi" merkez olacak şekilde yayıldığı alanı açıklamak için oluşturulmuştur. "Odak Mekân" kavramı kentlinin sosyal kültürel aktivitelerini gerçekleştirdiği modern dönemde oluşturulmuş kentsel bileşenleri kapsamaktadır. Bahsi geçen bu bölgelerde var olan modern dönem kentsel bileşenleri ile insan ve kent arasında bağ kurmayı hedefleyen ve modern dönem katmanını vurgulamayı amaçlayan deneyim rotaları oluşturulmuştur.

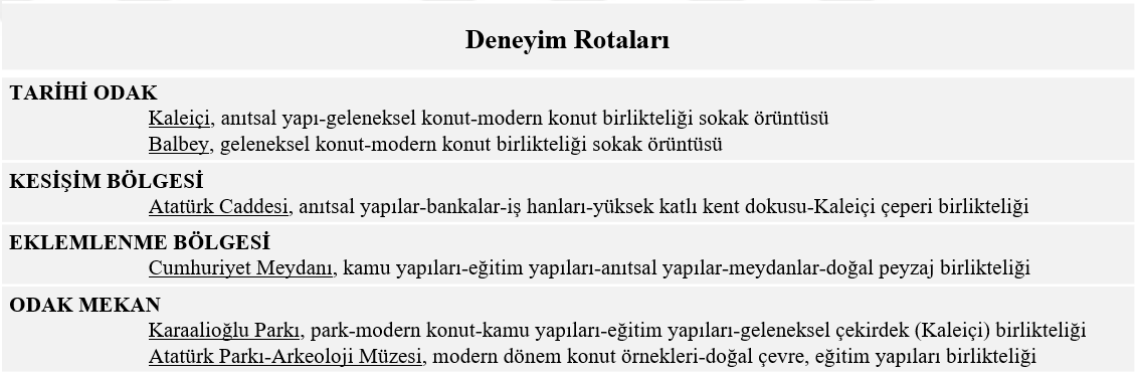
Kentin gelişim sürecini kavratmak, modern dönem kent katmanını algılatmak, kentin tarihsel süreçte geçirdiği değişim aşamalarının izini sürmek için oluşturulan rotalar Antalya'nın temel kentsel ve mimari bileşenleri ile bağlantı kuracak şekilde oluşturulmuştur. Kent imgesini oluşturan, insanların hareket halinde yerleşim alanını gözlemlediği, çevresini algıladığı, bütün ile ilişkinin kurulduğu yollar; içerden ya da dışarıdan kavranabilen özgün ortak niteliklere sahip bölgeler; gözlemcinin kent içerisine sızdığı, geçiş noktası olan, birden çok eylemi/faaliyeti/işlevi barındıran düğüm/odak noktaları; referans kaynağı olan, yeri/yönü sembolize eden, kimliğin anlaşılmasında rol oynayan işaret ögeleri kullanılarak deneyim rotaları belirlenmiştir (Lynch 2020). "Tarihi Odak" altında ele alınan Kaleiçi ve Balbey içinde yer alan güzergah, "Odak Mekân" Karaalioğlu Parkı ve Atatürk Parkı-Antalya Arkeoloji Müzesi ile bağlantılı akslar tezin örneklem alanı olan az katlı konut yapıları ile ilişkilenmektedir. Ancak konutlar konumları sebebi ile her zaman güzergahlar ile örtüşmemektedir. Çünkü rotalar oluşturulurken örneklemdeki ve kentsel mekansaki yapıların anlamlı bir yoğunluk ile deneyim ortamı yaratması esas alınmıştır.

Şekil 4.4. Antalya kent merkezinin tarihsel gelişimi (Orijinal 2025)

Antalya kenti modern dönem kentsel katmanının okunabilmesi amacı ile "Tarihi Odak" olarak tanımlanan geleneksel yerleşim bölgelerini kapsayan alanlarda anıt yapılar, geleneksel konut ve modern konut birlikteliğini okutmayı amaçlayan deneyim rotası oluşturulmuştur. Bu doğrultuda kentin birincil tarihi çekirdeği olan "Kaleiçi" bölgesi ve ikincil gelişen geleneksel doku olan "Balbey Mahallesi" için iki farklı güzergah belirlenmiştir. "Kesişim Bölgesi" bağlamında belirlenen rota, geleneksel dokunun sınırını oluşturan surları, Antalya'nın kent imgesi haline gelmiş Hadrianus Kapısı, Yeni Kapı Hamamı, Rum Kız Mektebi gibi kentin tarihsel izleğinin parçası olmuş yapılar ile modern katmanın bileşeni olan işhanları, bankaları ve geleneksel-modern dünyanın bir aradalığının gözlemlenebildiği Karakaş Cami ve Antalya Lisesi yapılarını kapsamaktadır. Bahsi geçen bu yapılar kentin modernizasyon sürecinde açılmış ve Antalya'nın ana yollarından biri olarak kurgulanmış Atatürk Caddesi ile birbirine bağlanmıştır. "Eklemlenme Bölgesi" kentin sur dışına taştığı alanı tariflemeyi amaçlamaktadır. Bu alanda oluşturulan deneyim rotası modern dönemin en önemli bileşenlerinden olan Cumhuriyet Meydanı, türbe, medrese, hamam, ticari mekânlar, Saat Kulesi, kent surları, burç yapıları ve yıkılmış/işlevi değişmiş idari yapıları ve Kadın Yarı olarak adlandırılan doğal peyzaj alanlarını kapsamaktadır. Bu bileşenler Cumhuriyet Caddesi boyunca birbirine eklemlenmiş durumdadır. "Gelişim Bölgesi" konut yapılarının yoğun olduğu bir bölgedir. Bu sebeple 1980 yılına kadar inşa edilmiş ve günümüze ulaşarak tezin örneklem alanına dahil olmuş az katlı yapılar ile inşa edilmesi ile dönemin kentsel belleğinde yer etmiş ve tasarım dili çerçevesinde nitelikli örneklem oluşturmuş çok katlı apartman yapıları bu alanda bulunmaktadır. "Odak Mekân" ise kentlinin sosyal ve kültürel aktivitelerinin fiziksel karşılığının arandığı kentsel mekanlara işaret etmektedir. Bu

doğrultuda kültürel, sosyal ve bedensel aktivitelerin karşılığı olan Karaalioğlu Parkı ve Atatürk Parkı/Antalya Arkeoloji Müzesi odaklı deneyim güzergahları oluşturulmuştur. Karaalioğlu Parkı kentin modernite adımlarının önde gelen kentsel mekanlarından biri olarak modern dönem kentsel katmanının önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. Bu durumla beraber içerisinde yer alan eski Halkevi, Atatürk Köşkü, İpek Böcekçiliği Mektebi, günümüzde işlevini sürdüremeyen ancak belirli izleri korunan Atatürk Kapalı Spor Salonu ve Atatürk Stadyumu, kente özgü kültür-sanat etkinlikleri bağlamında üretilmiş heykeller, modernist tasarım diline sahip konut yapıları ile birlikte bütüncül bir deneyim ortamı kurgulamaktadır. İkinci "Odak Mekân" olan Atatürk Parkı/Antalya Arkeoloji Müzesi kentin modern dönemde batı yönünde geleneksel çekirdekten bağımsız planlı bir şekilde örgütlenmiş kentsel alanı ile bağlantı kurmaktadır. Bu deneyim güzergahı Antalya Arkeoloji Müzesi ile birlikte kentin diğer bir rekreasyon alanı olan Atatürk Parkı ile bağlantılı şekilde kurgulanmıştır. Bu iki bileşen ile birlikte rota üzerine kentin tanınan mimar aktörleri tarafından özgün mimari tasarım anlayışı ile üretilmiş çok katlı apartman yapıları ve eğitim yapıları eklenmiştir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Antalya kent merkezinin gelişim aşamaları bağlamında oluşturulmuş deneyim rotaları (Orijinal 2025)

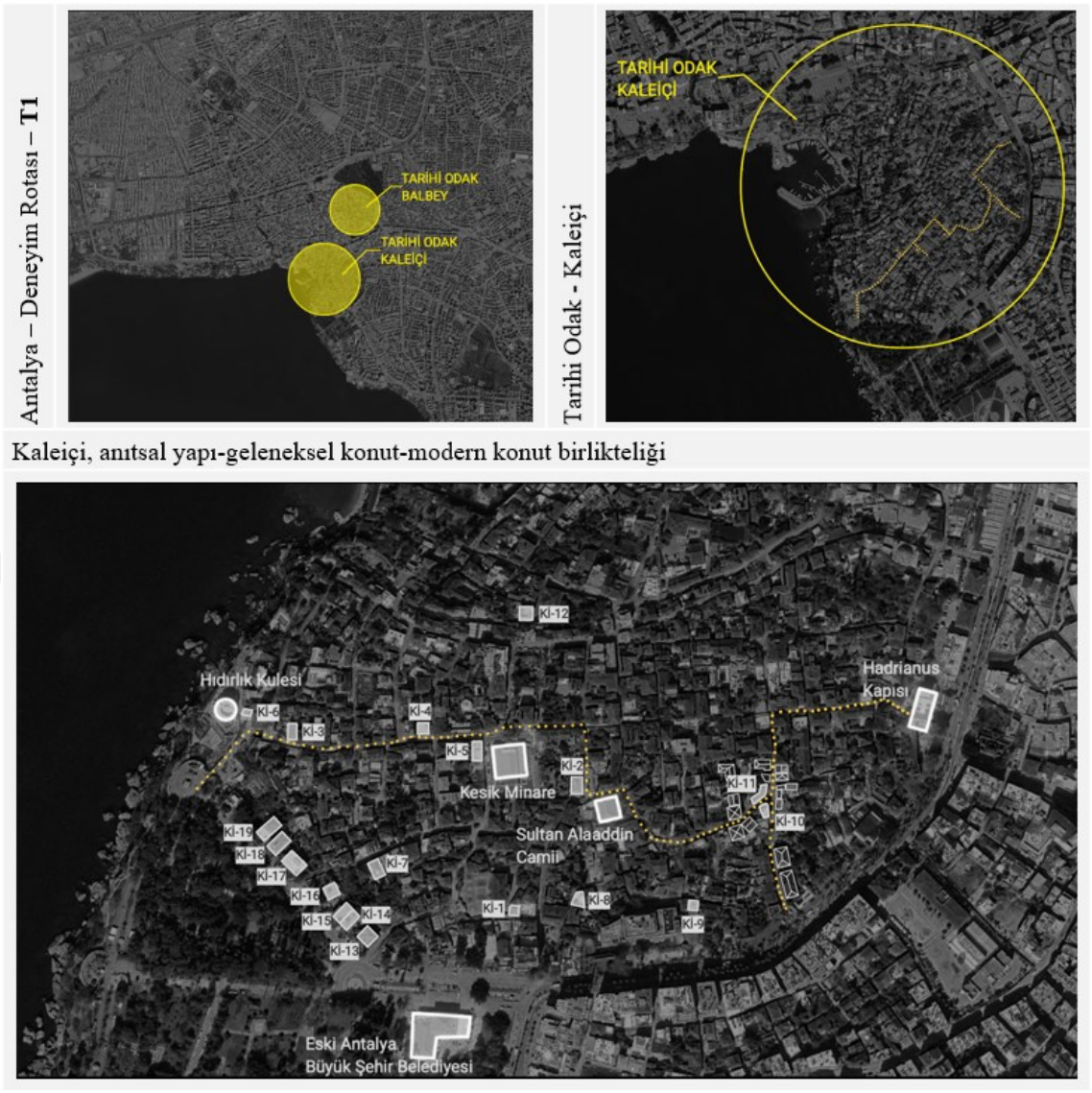
Tez kapsamında bahsi geçen tanımlamalar çerçevesinde ele alınan bölgelerde kurgulanmış deneyim rotları birbiri ile bağlantı kuracak şekilde sistemleştirilmiştir. "Tarihi Odak" Kaleiçi'nde belirlenen güzergah "Kesişim Bölgesi" ve "Odak Mekân" Karaalioğlu Parkı ile bağlantılıdır. Karaalioğlu Parkı üzerinde kurgulanan akslar "Kesişim Bölgesi" üzerinde kurgulanan deyim rotasına bağlanarak "Eklemlenme Bölgesi" ve "Tarihi Odak" Balbey içerisinde şekillenen akslara uzanır. "Eklemlenme Bölgesi"nde yer alan Cumhuriyet Caddesi üzerinde düzenlenmiş deneyim güzergahı "Tarihi Odak" Balbey'in devamı olacak ve "Odak Mekân" Atatürk Parkı/Antalya Arkeoloji Müzesi güzergahına uzanacak şekilde kurgulanmıştır. Kentli belirlenen akslar üzerinde Antalya'nın tarihi dokusu ile birlikte modern dönem kentsel unsurlarını deneyimleyebilmektedir. Bu doğrultuda Antalya kentinin özgün modern dönem kentsel şemasının algılanması ve bu şemayı oluşturan mimarlık ürünlerinin tanınması hedeflenmektedir. Tez çalışmasının ana amaçlarından biri olan az katlı konut mimarlığı örneklerinin de bu bağlam içindeki konumunun ortaya çıkması için bir hazırlık aşaması oluşturmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Önerilen deneyim rotaları ile kent merkezinin ilişkisi (Orijinal 2025)

Tarihi Odak: Kaleiçi Deneyim Rotası

"Tarihi Odak" şeklinde tanımlanan Antalya geleneksel yerleşim dokuları geleneksel yaşam biçimi ve bunun modernleşme adımları ile birlikte değişim sürecinin gözlemlenebildiği kentsel örgütlenmeler olduğu için önemlidir. Geleneksel yaşam kültürünün ürettiği konut yaklaşımları ile modernleşme adımları doğrultusunda değişen konut tasarım biçimlerinin bir aradalığına örnek oluşturmaktadır. Geleneksel çekirdekleri kapsayan, kentin tarihi odakları Antalya Kaleiçi ve Balbey bölgesi olarak belirlenmiştir. Bahsi geçen iki bölgede geleneksel kent dokusu ile bu doku içine yerleşmiş modern mimarlık ürünlerinin birlikteliği çözümlenmiştir. İlk olarak Kaleiçi yerleşim dokusunda yer alan anıt yapılar-geleneksel konut-modern konut birlikteliğine örnek oluşturan sokak örüntüsü üzerinden deneyimlenen kentsel ortam ele alınmıştır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. Tarihi Odak, Kaleiçi öneri deneyim rotası (Orijinal 2025)

Kaleiçi, Antalya'nın geleneksel çekirdeğini oluşturmaktadır. Modern dönemde yaşanan dönüşümlerden etkilenen tarihsel dokuda 20. yüzyıl az katlı konut örnekleri geleneksel konutların oluşturduğu homojen yapıya eklenmiştir. Bu geleneksel ve modern birlikteliğinin gözlemlenebilmesi için Hadrianus Kapısı ve Hıdırlık Kulesi arasında uzanan bir aks belirlenmiştir. Rota, kentin Antik Dönem ana aksı ile modern dönem konut yapılarının eklendiği bölgeleri birbirine bağlayan ikincil yolların birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Böylece güzergah üzerinde antik dönem ile başlayıp yerleşmenin tarihsel aralığında eklenen ya da değiştirilen anıt yapılar, geleneksel konutlar ile modern dönem konut yapılarının birlikteliği izlenebilir.

Deneyim rotasının anlatımı öncelikli olarak aksın uzandığı iki anıtsal yapı ile başlatılmıştır. İkincil olarak bu iki nokta arasında yer alan diğer anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örnekleri tarihsel gelişimleri ile birlikte kentlinin karşılaştığı özgün birliktelikler açıklanarak anlatılmıştır. Güzergah üzerinde seyir eden bir kentlinin

karşılaşma adımlarını ve bu adımların zamansal dönüşümünü betimleyen bir anlatı oluşturmak amaçlanmıştır.

Deneyim rotasının iki ucundan birini tutan Hadrianus Kapısı M.S. 2. yüzyılda İmparator Hadrianus anısına yaptırılmıştır. Roma Dönemi anıtsal kapısı doğu surları üzerinde bulunmaktadır ve buradan uzanan yol aracılığı ile kenti hinterlandına bağlamaktadır. Günümüzde Üç Kapılar olarak da bilinen anıtsal girişin sınırlarını tutan iki burcun da aynı dönemde yapıldığı düşünülmektedir. Güzergahın uzandığı diğer bir yapı günümüzde Hıdırlık Kulesi olarak adlandırılan Roma Dönemi yapısıdır (Yılmaz 2002). Özgün işlevi mezar yapısı olan kule Geç Roma Dönemi'nde savunma yapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hıdırlık Kulesi kareye yakın dörtgen tabandan ve silindirik üst bölümden oluşmaktadır (Dayar 2020b).

Güzergah üzerinde yer alan anıtsal yapılardan bir diğeri günümüzde Şehzade Korkut Camii olarak isimlendirilen, kent belleğinde ise Kesik Minare olarak yer etmiş ibadet yapısıdır. Süreç boyunca Korkut Camisi, Cumanun Camisi, Cami-i Cedid/Yeni Cami, Cami-i Kebir/Cuma Camii isimleri ile anılmıştır (Yılmaz 2002). Söz konusu yapı ilk olarak Helenistik ve Roma Dönemi'nde kentin agorası olarak kullanılan alana ikinci yüzyıla uzanan zaman diliminde Antik Döneme ait bir tapınak olarak kullanılmıştır. Süreç içerisinde bu ibadet alanı farklı inanışlar çerçevesinde biçimsel değişimler yaşamıştır. 5. ya da 6. yüzyılda Hıristiyanlık inancı ile birlikte tapınağın malzemeleri kullanılarak Meryem Ana'ya adanmış Panaghia Kilisesi inşa edilmiştir. 16. yüzyılın başında Osmanlı Dönemi ile birlikte Kaleiçi bölgesinde Müslüman nüfusun artması ve buna bağlı şekilde kent içerisinde iskan biçimlenişinin yeniden düzenlemesi ile Rum mahalleleri dönüştürülmüştür. Bu tutuma bağlı olarak II. Bayezid tarafından kilise olan yapıya cami işlevi yüklenmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise Müslüman ve Rum nüfus yapısı tersine dönmüş ve cami bütünüyle terk edilmiştir (Dayar 2022). 2022 yılında restorasyonu tamamlanarak terk edilmiş durumda olan yapı cami işlevi ile yeniden kullanıma açılmıştır.

Hadrianus Kapısı ve Hıdırlık Kulesi aksı modern dönem konut yapılarının bulunduğu Yeni Kapı mevkine doğru genişletilmiştir. Böylece günümüzde Sultan Alaaddin Camii adıyla ibadete açık olan dini yapı güzergah üzerinde yerini almıştır. Söz konusu dini yapının tescil fişine göre 1834 yılında inşa edildiği iddia edilmektir. Ancak yapım tarihi kesin olarak bilinmemekte ve bahsi geçen tarihte yapının yenilendiği öngörülmektedir. Müslüman-gayrimüslim halkın nüfus yoğunluğunun değişimine paralele olarak daha küçük bir kilisenin inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir. Rum nüfusa ait ibadet mekânı Panaya ya da Pangia Kilisesi şeklinde kaynaklarda yer almaktadır. 1922 yılında yaşanan nüfus mübadelesi ile birlikte kilise terk edilmiştir. Yapının boş kalması ile birlikte Süleyman Fikri Erten tarafından Antalya Müzesi'nin kurulmasının başlangıç noktası olmuş ve 1937 yılına kadar müze işlevi ile kullanılmıştır. 1940'lı yıllarda ise Halkevi tarafından Batı müziği konser salonu olarak işlevlendirilmiştir. 1950'lerin erken döneminde cami işlevine dönüştürülmüştür. Bu değişimler ile birlikte özgün yapı da biçimsel değişimlere gidilmiştir. Ancak kuzeybatı köşesinde yer alan çan kulesi Kaleiçi'nde günümüze kadar taşınan tek yapı olması açısından önemlidir (Eroğlu Bilgin ve Özdemir 2021).

Deneyim rotası üzerinde yer alan bu anıtsal yapılar ve geleneksel konut dokusu arasına eklenen modernist tasarım diline sahip az katlı konut yapıları yerleşmiştir. Tez

çalışmasının modern dönem konut örnekleri arasında yer alan Kİ-2, Kİ-3, Kİ-4, Kİ-5, Kİ-6, Kİ-10, Kİ-11 envanter numaralı yapılar öneri deneyim güzergahı üzerinde bulunmaktadır. Aynı zamanda rota çevresinde geleneksel konut birimleri bulunur. Böylece güzergah üzerinde hareket eden bir kentli Antalya'nın Antik Dönem'den modern zaman farklı tarih aralıklarında üretilmiş mimari karakterine dair akışı takip edebilmektedir. Birey deneyim rotası üzerinde yer alan anıtsal yapılar ve sivil mimarlık ürünlerinin bir arada var olan kurgusu ile farklı tarihsel dönemlerin birleştiği bir kentsel perspektife açılmış olacaktır.

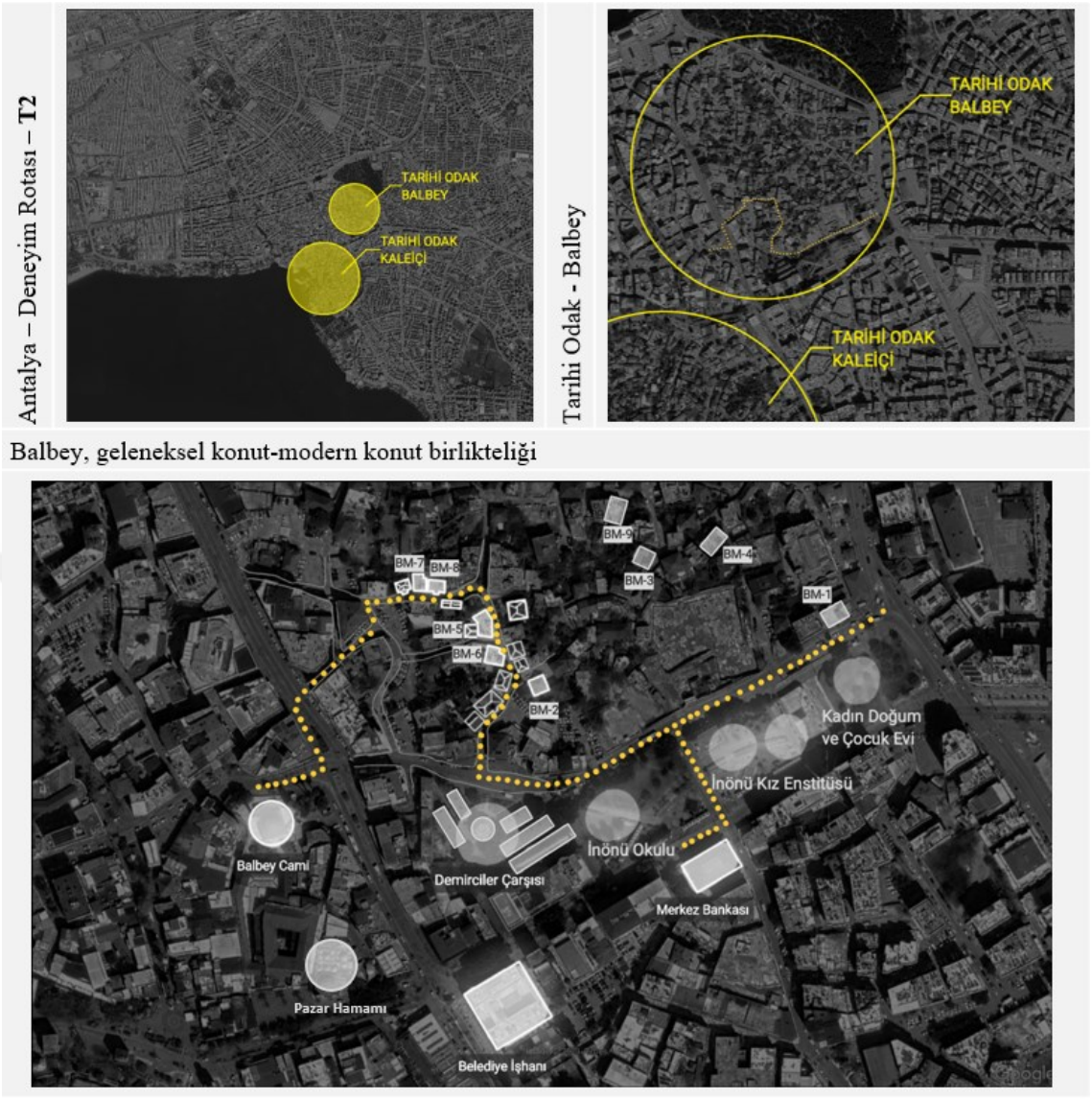
Tarihi Odak: Balbey Deneyim Rotası

Tez çalışması bağlamında "Tarihi Odak" olarak tanımlanan diğer yerleşim dokusu Balbey bölgesidir. Balbey yerleşim dokusu bağlamında oluşturulan deneyim rotası geleneksel konut-modern konut birlikteliğini okutmayı amaçlamaktadır. Bu kurgunun yanı sıra Kaleiçi tarihi çekirdeğinin sur dışında örgütlediği önemli bir başlangıç olan ve Osmanlı Dönemi için ilk anıtsal yapı inşası sayılabilecek Bali Bey Cami (Yılmaz 2002), Demirciler Çarşısı, modernleşme amaçlarının ilk adımları olan ancak günümüze erişememiş İnönü Okulu, İnönü Kız Enstitüsü, Kadın Doğum ve Çocuk Evi, günümüzde restorasyon çalışmaları devam eden Merkez Bankası rota üzerinde yer almaktadır. Bahsi geçen yapılar kentin önemli modern dönem akslarından biri olan Ali Çetinkaya Caddesi ve ona paralel konumda yer alan Şehit Binbaşı Cengiz Toytunç Caddesi ile birbirine bağlanmıştır (Şekil 4.8).

Deneyim rotasının anlatımı Balbey Mahallesi'nin oluşum süreci, anıtsal yapıların tarihi, mahalle çeperinde örgütlenen modern yapı bileşenlerinin mimari, tarihi nitelikleri ve dönüşümlerinin izleğinin aktarımı şeklindedir. Rotanın takip edilmesi ile karşılaşılacak yapıların anlamsal nitelikleri, kent ve yapı ölçeğinde oluşmuş deneyim ortamları tanımlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Balbey Mahallesi olarak adlandırılan, Bali Bey Mahallesi ismi ile anılmış olan yerleşim 15. yüzyıl sonlarında kale surları dışında örgütlenmiş bir dokudur. Yerleşim ilk olarak Kalekapısı karşısında han ve pazaryeri olarak kurulmuştur. Bu doğrultuda mahallenin cami, bedesten, han, hamam, medreseden oluşan bir örgütlenme bağlamında geliştiği söylenebilir (Güçlü 2004). Günümüzde Balbey Mahallesi içerisinde Balbey Camii, Kavaklı Mescit, Zeynelağa Camii, Arapmescit Camii, Kesik Minare Cami, Pazar Hamamı olarak adlandırılan anıt yapılar bulunmaktadır.

Antalya kent merkezinin çok katmanlı yapısının belirlenen kavramlar üzerinden ayrılmış bölgelerinden biri olan "Tarihi Odak" Balbey bölgesi, kentin Kaleiçi dışında gelişmiş ikincil geleneksel merkezi olarak görülebilir. Kaleiçi'nin kuzey doğusunda yer alan bölge çeperinde önemli bir kent imgesi olan Balbey Cami yer almaktadır. Cami 15. yüzyıl sonlarında Osmanlı vezirlerinden olan Bali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bali Bey Cami olarak isimlendiren yapı kareye yakın dikdörtgen planlı tek kubbeli bir ibadet mekanıdır. 1963 yılında minaresi yeniden inşa edilmiştir ve kuzey cephede yer alan son cemaat yeri de yakın dönemde camiye eklenmiştir (Yılmaz 2002).

Şekil 4.8. Tarihi Odak, Balbey öneri deneyim rotası (Orijinal 2025)

Bölgenin güney sınırını ise günümüzde yıkılmış olan ancak Antalya kent belleği için önemli olan İsmet İnönü Kız Enstitüsü, Doğum ve Çocuk Bakımevi, İnönü İlkoğretim Okulu ve yeniden düzenlenmiş hali ile Demirciler Çarşısı bulunmaktadır. Yeni rejimin modernleşme adımlarını Antalya üzerindeki yansıması olan söz konusu yapılardan İnönü İlköğretim Okulu 1946 yılında yapılmıştır. İki katlı ve on derslikli olacak şekilde inşa edilmiş olan okul 1973 yılına kadar Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü'ne de ev sahipliği yapmıştır. Okul içerisinde yer alan çok amaçlı salon sinema salonuna dönüştürülerek diğer okulların da kullanımına açılmıştır (Ülker 2007). Kadınların sosyal yaşamda kendilerine daha fazla yer bulmasını amaçlayan modernleşme adımlarının kentteki fiziksel karşılıklarından biri de İsmet İnönü Kız Enstitüsü olarak okunabilir. Diğer yapılar ile birlikte Ali Çetinkaya Caddesi üzerinde yer alan kız enstitüsü 1939 yılında Akşam Kız Sanat Okulu olarak Atatürk'ün konakladığı köşkte eğitime başlamış (Antalya İl Yıllığı 1967), 1941 yılında ise enstitünün temel atma töreni gerçekleşmiştir (Erdem 1941). İki katlı ve kiremit çatılı olarak inşa edilen yapıya derslik

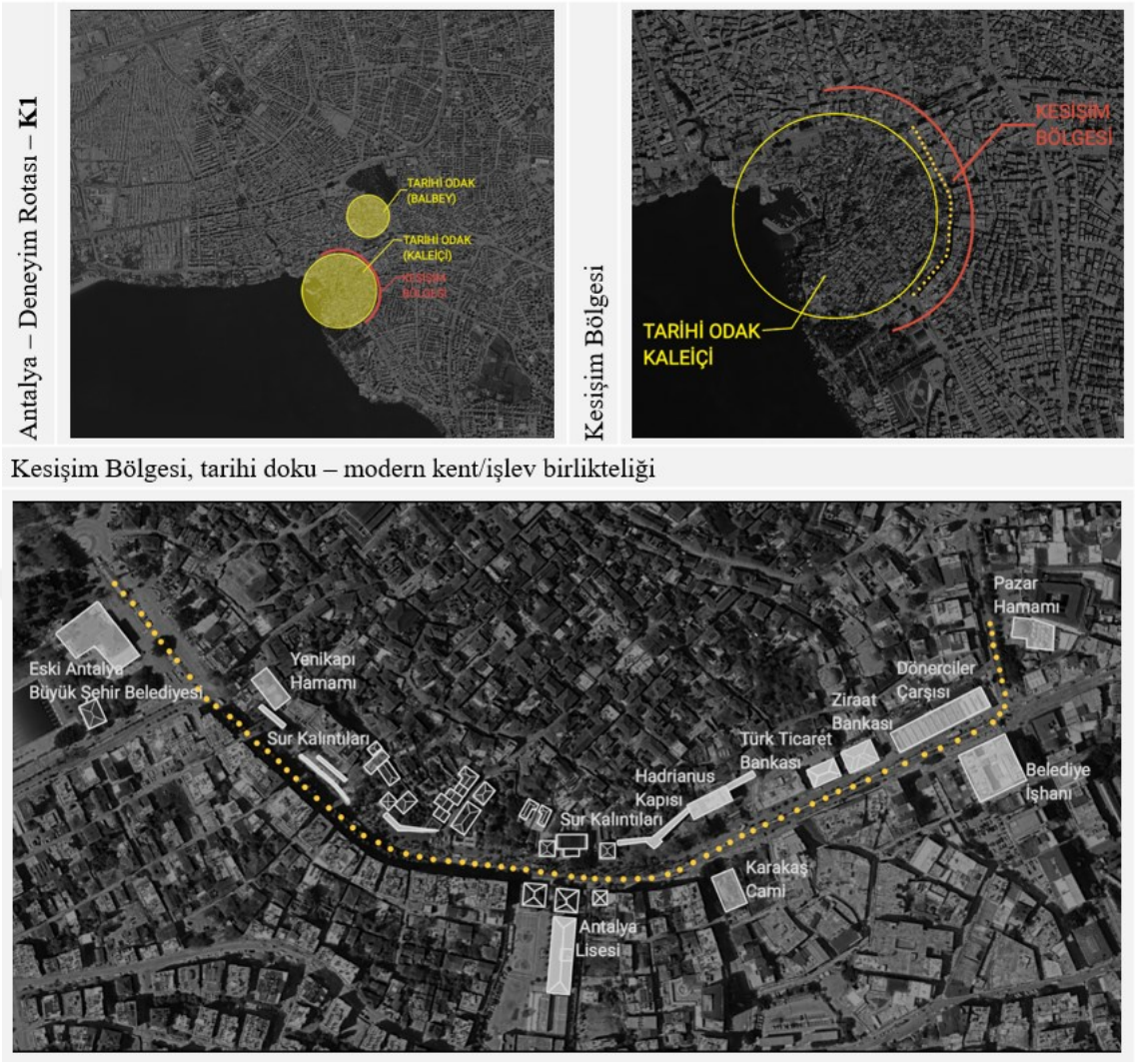
ihtiyacının artması ile birlikte çatı bölümü kaldırılarak yeni bir kat eklenmiş, bu duruma ek olarak 1979 yılında okul bahçesine üç katlı bir blok daha inşa edilmiştir (Üstün 2007). Bu yıllarda aynı cadde üzerine inşa edilen Doğum ve Çocuk Bakımevi 1945 yılında Antalya'yı Güzelleştirme, İmar ve Tanıtma Cemiyeti tarafından açılmıştır (Ertaş 2024). Bahsi geçen yapılar kentin dönüşüm faaliyetleri sürecinde 2007 yılında yıkılmış, günümüzde yerleri park ve yeraltı otoparkı olarak kullanılmaktadır.

Balbey içerisinde seçilen örüntü bahsi geçen bellek mekanlarının uzantısı olduğu ve aynı zamanda geleneksel çekirdek içinde günümüzde tekil örnekleri kalmış modern konut yapılarının bir doku oluşturma potansiyeli barındırdığı için önemlidir. Tez çalışması bağlamında örnek olarak seçilen BM-2, BM-5, BM-6, BM-7, BM-8 modern dönem az katlı konut örnekleri öneri rota ile doğrudan ilişkilidir. Organik yerleşim dokusuna sahip Balbey Bölgesi içine konumlanmış modern dönem konut yapıları geleneksel yapılar ile birlikte farklı yürüme deneyimi ve perspektif imkânı yaratan yapı-sokak kurgusu oluşturmuşlardır. Bahsi geçen organik biçimleniş sokak kotunda yapıların beden duvarlarının biçimlenişini etkilemiştir. Modern ve geleneksel yapıların zemin kat beden duvarlarının doku içerisindeki geçiş mekanlarına ve parsel sınırlarına uyacak şekilde biçimlendiği söylenebilir. Geleneksel yapılar sağır ya da az açıklıklı beden duvarları ile dar sokakların sınırını çizerken, modern konutlar özelleşmiş giriş mekanları ile sokak-yapı arasında bir geçiş hacmi sağlamıştır. Benzer kurgu konutların üst kat biçimlenişlerinde de gözlemlenir. Geleneksel yapılar kapalı çıkmalar aracılığı ile sokağa iç mekanlarını uzatırken modern dönem konut yapıları cepheleri boyunca devam eden açık balkonlar aracılığıyla sokağa temas etmektedir. Tarihi odak içerisinde modern konut yapıları örüntüsü olarak belirlenen alanın farklı zaman bileşenlerinin kesişiminde bulunması, mevcut ve yıkılmış hafıza mekanları ile kentli için bellek değeri taşıyan yapılar ile birlikte okunabiliyor olması bahsi geçen güzergahın özgün bir zamansal ve yaşamsal kentsel deneyim mekânı oluşturduğu söylenebilir.

Kesişim Bölgesi Deneyim Rotası

"Kesişim Bölgesi" olarak adlandırılan, kentin tarihi çekirdeği olan Kaleiçi sınırı ile surların dışında biçimlenen ve modern dönemde yeni yaşamın bileşenleri ile düzenlenen aks deneyim rotasını oluşturmuştur. Bu aks kentin modernizasyon sürecinde önemli olan Atatürk Caddesi'dir. Güzergah Balbey Cami ve Pazar Hamamı ile Eski Halkevi/Eski Büyükşehir Belediye Binası arasında uzanmaktadır. Kurgulanan bu deneyim rotasında bireyin kente dair Antik Dönem anıt yapılarını, günümüzde farklı işlev ile sürekliliğini koruyan geleneksel konut yapılarını, modernleşme adımları ile kentsel yaşama dahil olmuş işhanları ve banka yapılarını, farklı tarihsel katmanların bütünlüğünün, eğitim ve ibadet yapılarının bir arada kavraması amaçlanmıştır (Şekil 4.9).

Rota, Pazar Hamamı'nın bulunduğu noktadan başlayarak kentlinin Atatürk Caddesi boyunca sırasıyla karşı karşıya kaldığı kentsel bileşenlerin tarihsel arka planı ve mekânsal kesişimleri ile birlikte aktaracak şekilde betimlenmiştir. Güzergah boyunca insanın modern ve geleneksel bileşenler ile karşılaşması sonucunda içinde yer aldığı zamansal ve mekânsal birliktelikleri deşifre etmesi ve bu doğrultuda kentsel mekâna dair farkındalık kazanması hedeflenmiştir.

Şekil 4.9. Kesişim Bölgesi öneri deneyim rotası (Orijinal 2025)

Güzergahın uzandığı noktalardan birini tutan Balbey Cami ve Pazar Hamamı'nın yer aldığı bölgedir. Bu alanda yıkılan Kasap Hali üzerine 1965 yılında temeli atılan Belediye İşhanı (Çimrin 2012c) ve Dönerciler Çarşısı yerleşmiştir. İki yapı da kentlinin gündelik yaşamına konu olan, kentsel bellekte yer edinmiş röper noktalarıdır. Belediye İşhanı cephesi 1976 yılında kentte düzenlenen 13. Antalya Uluslararası Film ve Sanat Festivali, Resim ve Heykel Sempozyumu bağlamında Orhan Taylan'a ait "Prometheus" isimli duvar resmini üzerinde taşımıştır. Kentin uzun yıllar boyunca ticaret bölgesi olmuş alana eklenmiş modern dönem yapıları olarak da modern dönem katmanı için önemlidir.

Kentin modern dönemde yeni açılan ana arterlerinden biri olan Atatürk Caddesi üzerinde iki banka binası inşa edilmiştir. Ziraat Bankası Şubesi 1951 yılında hizmete açılmıştır. İnşaat işleri Nadir Berksoy ve İsmail Kulak tarafında yürütülen Türk Ticaret Bankası Antalya Şubesi ise 1954 yılında hizmet vermeye başlamıştır (Gönüllü 2008). Banka yapıları 2018 yılında Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından tescillenmiştir. Tescil fişlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda Ziraat Bankası yapısı bodrum, hizmet alanı olan zemin kat ve lojman olarak kullanılan birinci kattan oluştuğu görülmektedir. Türk Ticaret Bankası ise bodrum kat ve diğer iki

kattan meydana gelmiştir. Cephesi düşey etki oluşturacak şekilde tasarlanmış ve kesme taş ile düzenlenmiştir. Her iki banka da ana artere açılan giriş bölümünü özelleştirmiştir. Böylece kentsel dolaşım aksı içerisinde farklılaşmış karakteristik nişleri ve özel mekanlarını yaratmıştır. Yapıların iç mekân organizasyonları süreç içerisinde dönüştürülmüş, farklı tadilatlar gerçekleştirilmiştir.

Banka yapılarının devamında Kaleiçi çeperini oluşturan Hadrianus Kapısı ve şehir surları deneyim güzergahının sınırını oluşturmaktadır. Roma Dönemi'ne uzanan varlığı ile Hadrianus Kapısı rotanın odak noktalarından birdir. Hadrianus Kapısı'nı sınırlandıran burçların devamı olan surların geleneksel dokuyu çevreleyerek Hıdırlık Kulesi'ne bağlandığı düşünülmektedir (Yılmaz 2002). Bütüncül yapısı bozulan sur duvarlarının mevcut kalıntıları kentin geçmiş durumunun izlenebildiği bir perspektif sunmaktadır. Anıtsal kapı ve burçlar ana aks üzerinde kentsel bir boşluk oluşturmaktadır. Bu boşluk aracılığı ile geçmiş ve şimdi arasında bireyi bağlayacak bir deneyim mekânı oluşmaktadır. Aksın merkezinde bulunan bu boşlukta kentli farklı yönlerde bulunan deneyim güzergahı bileşenleri ile etkileşimde bulunarak antik-geleneksel-modern dönem bilgisini benimseyebilir.

Aks üzerinde Hadrianus Kapısı karşısında Karakaş Camii yer almaktadır. Günümüzde mevcut olan ibadet yapısı Turgut Cansever tarafından tasarlanmıştır ancak yeni inşa edilmiş camiden önce de burada aynı isimli bir ibadet mekânı olduğu bilinmektedir. Hadrianus Kapısı ile kurduğu karşılıklı ilişki, kubbe örtüsü, eski camiye ait minaresi, kubbeler üzerindeki ışıklıkları farklı bakış yönleri ile kent silüetini etkilemektedir (Kavas ve Kılıç 2023). Ana aksı sınırlandıran bahçe duvarı bu sınırı aşınca karşılaşılan bahçe ve son cemaat yerinin geniş üst örtüsü kentsel mekânda farklı karşılaşma zeminleri oluşturma potansiyeli içermektedir.

Hadrianus Kapısı sonrasında sur duvarlarının devamlılığının kesildiği, Karaalioğlu Parkı'nın başladığı Yeni Kapı mevkiinde Yeni Kapı Hamamı/Gavur Hamamı bulunmaktadır. Hamamın karşı sokağında ise Rum Kız Mektebi günümüzdeki ismi ile Dumlupınar Ortaokulu yer almaktadır. Yeni Kapı adını günümüze ulaşmamış olan sur dışı yerleşimlere erişmek amacı ile açılmış yapıdan almıştır. Bu kesişim noktası kentin kendi içindeki gelişimine atıfta bulunması, geleneksel dokuyu oluşturan anıt yapılarını barındırması ve kentin modern dönem donatılarından biri olan Karaalioğlu Parkı ile bağlantısı sebebiyle önemli bir noktayı işaret eder.

"Kesişim Bölgesi" deneyim rotası üzerinde bulunan bir diğer odak, 1923 yılında Antalya Lisesi ismini alan eğitim yapısıdır. Lise, Atatürk Caddesi'ne bakan 19. yüzyıl sonunda inşa edilmiş iki konut (kuzey yönündeki konut Pandeloğlu Dimitri Ağa, güneydeki konut Bakkal İstavri Kahyaoğlu kardeşlere aittir) yapısı kullanılarak 1898 yılında eğitime başlamıştır. Konut yapılarının öğrenci sayıları karşısında yetersiz kalması ile birlikte 1941-1942 yıllarında bugün A Blok olarak kullanılan derslikleri, iki müzik odasını (1995-1996 yılında yıkılmıştır), müdür lojmanını, öğrenci yurdunu içeren yeni okul yapısı hizmete başlamıştır. Kent merkezindeki lise eğitimi veren tek kurum olduğu için 1941 yılında bir pansiyon inşa edilmiştir. Ancak yapının yetersiz kalması ile birlikte 1974 yılında müdür lojmanı da yıkılarak yeni yurt binası inşasına başlanmıştır. 1981-1982 yıllarında yurt kapatılarak derslik ve kütüphane olarak kullanılmıştır (günümüzde C Blok olarak isimlendirilen yapı). 1991-1992 yılında derslik, spor salonu, kantinin bulunduğu B Blok hizmete açılmıştır (Aydemir 2006; Çimrin 2012a). Kentte eğitim

işlevinin kesintisiz sürdürüldüğü bir nokta olması ve Antalya/ülke bağlamında tanınan isimleri mezun etmesi sebebi ile deneyim rotasının önemli bir parçasıdır.

Deneyim rotasının uzandığı diğer noktada Halkevi olarak inşa edilmiş daha sonrasında belediye binası olarak kullanışmış günümüzde tiyatro ve müze gibi kültürel aktivitelere hizmet eden yapı bulunmaktadır ("Odak Mekân" Karaalioğlu Parkı bölümünde detaylı bilgiye ulaşılabilir). Bu yapının kuzeyinde Mustafa Kemal Atatürk'ün 6 Mart 1930 tarihli Antalya ziyaretinde konakladığı yapı bulunmaktadır. Konut yeni imar planlamaları doğrultusunda yıkılmış ve özgün konumundan yirmi metre kadar geriye taşınarak 1986 yılında yeniden inşa edilmiştir. Günümüzde Atatürk'ün kişisel eşyalarının da bulunduğu Atatürk Evi ve Müzesi olarak kullanılmaktadır (Çimrin 2012a).

Kurgulanan rota farklı dönemlere ait yapıların ve geleneksel ve modern dönemde birey ve toplum hayatını şekillendiren birçok farklı işlevin bir araya gelmesi sebebi ile önem arz etmektedir. Atatürk Caddesi aracılığı ile birbirine bağlanan bu deneyim ortamları kentin geleneksel ve modern yüzünün kesişim eksenini kentlinin deneyimine açmaktadır.

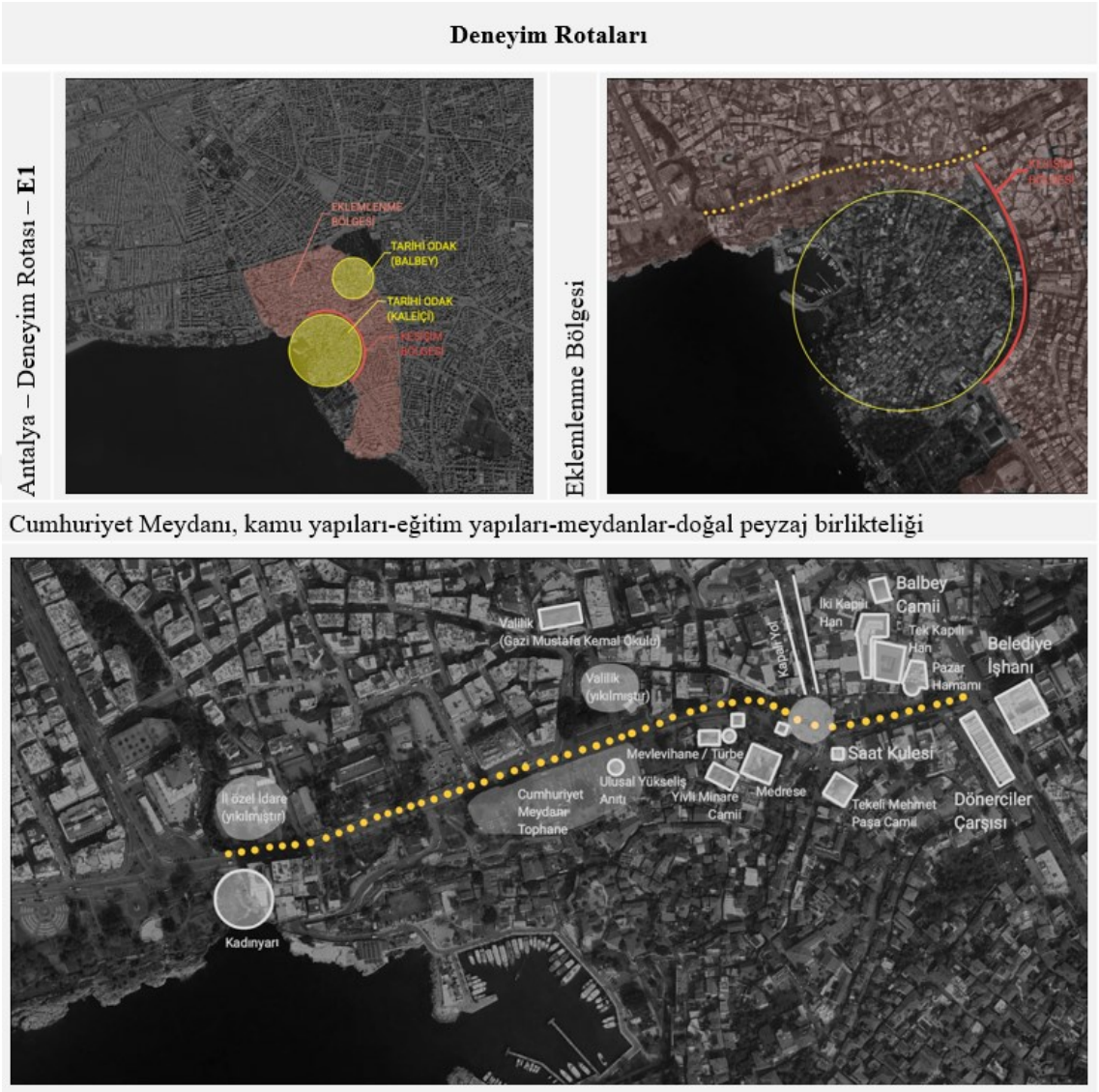
Eklemlenme Bölgesi Deneyim Rotası

"Eklemlenme Bölgesi" kentin sur dışında örgütlenmesi ile başlayan alanları kapsamaktadır. Antalya için önemli ulaşım aksları olan Ali Çetinkaya Caddesi ve Güllük Caddesi arasında uzanan bir deneyim rotası önerilmiştir. Bu kurgu bağlamında kentin tarihsel gelişiminin parçası olan anıt yapılar, işaret ögesi haline gelmiş Saat Kulesi ve Yivli Minare, Kalekapısı yönünde ticaret işlevinin baskın olduğu alan, Cumhuriyet Meydanı, yıkılmış ve varlığı devam eden idari yapılar, doğal peyzaj alanları ve bu alan içerisinde kent belleğinde yer etmiş Kadınyarı bütüncül bir çerçevede kavranabilecektir. Bu doğrultuda bireyin kentsel ortamın doğal-geleneksel-modern bileşenlerinin birlikte okuma deneyimi için bir ortam yaratılacaktır (Şekil 4.10).

Deneyim rotası Ali Çetinkaya Caddesi'nin uzantısı olan noktadan başlanılarak, güzergah üzerinde karşılaşılan her bir durak noktasının tarihsel arka planı, mimari nitelikleri ile birlikte tasvir edilmiştir. Güzergah üzerinde kentlinin yüz yüze geldiği bölgeler sırasıyla zamansal ve mekânsal kesişimler ile birlikte okunmuştur. Bu doğrultuda rota üzerinde seyir eden insanın kentin farklı bileşenlerini tanıma imkânı sağlanmıştır.

Bir ucu "Tarihi Odak" Balbey ve "Kesişim Bölgesi" ile çakışma noktası olan Pazar Hamamı, Belediye İşhanı, Dönerciler Çarşısı yapılarının olduğu alandır. Ali Çetinkaya Caddesi'nin uzantısı olan aks üzerinde kentin önemli bir işaret ögesi olan, 1901 yılında II. Abdülhamit'in tahta çıkışının yirmi beşinci yılı sebebi ile kale burçlarından biri üzerine yerleştirilen saat aksamı ile birlikte Saat Kulesi olarak adlandırılan yapıya ulaşılmaktadır (Çimrin 2012a). Saat Kulesi, karşısında yer alan sur kalıntıları, burç yapıları ve günümüzde Kapalıyol olarak adlandırılan aksın başlangıcı arasında bir durak bölgesi oluşmuştur. Bölge üzerinden bahsi geçen anıt yapılar, kentin diğer bir işaret ögesi olan Yivli Minare, tarihi çekirdek Kaleiçi ve Akdeniz kentli deneyimine açılmaktadır. Bu tarihi dokudan oluşan kurgunun devamında 1963 yılında hizmete giren Devlet Güzel Sanatlar Galerisi ismiyle müze ve sanat galerisi gibi işlevlere sahip olmuş kentin kültürel

ve sosyal aktivitelerine imkân sağlamış Selçuklu Dönemi'ne ait Mevlevihane ve türbe yapısının gözlemlenebildiği bir aks aracılığı ile Cumhuriyet Meydanı'na ulaşılmaktadır.

Şekil 4.10. Eklemlenme Bölgesi öneri deneyim rotası (Orijinal 2025)

Cumhuriyet Meydanı kentin tarihsel yönetim bölümü olan Kaleiçi'nin kuzeyinde yer alan iç kale ile bağlantılıdır. Eski adı Tophane Meydanı olan bölge kentin tophane kapısının çıkışında yer alan boşluğu tanımlamaktadır (Çimrin 2012a). Bu alan Vali Haşim İşcan döneminde 1942 yılında beton malzeme ile kaplanarak kent meydanı tanımı kuvvetlendirilmiş, törenlerde kullanılmak üzere hazırlanmıştır (Ertaş 2024 ; Aykurt 2010). Meydan güney yönünde Kaleiçi ve Akdeniz ile ilişkilenirken, kuzey yönünde idari yapılar ile sınırlandırılmıştır. İlk önce üç katlı eski Vilayet Binası daha sonra da Antalya Hükümet Konağı bahsi geçen bölgede inşa edilmiştir. Eski Vilayet Binası 1974 yılında yıkılmıştır. Yeni yapılan hükümet binası aynı yere inşa edilerek 1977 yılında kullanıma açılmıştır (Çimrin, 2012a). Cumhuriyet Meydanı'nda 2008 yılında yeni bir düzenleme çalışması yapılmıştır. Valilik binası olarak kullanılan yeni Hükümet Konağı yıkılarak yeri yeraltı otoparkı ve rekreasyon alanı biçiminde tasarlanmıştır. Valilik işlevi eski yapının

kuzey batısında yer alan 1916 yılında inşa edilen okula taşınmıştır. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu işgal dönemi olan 1919'da İtalyanlar tarafından kışla ve cephanelik olarak kullanılmış, birçok tadilat ve yangın gören yapı son olarak restore edilerek bugünkü işlevine kavuşmuştur (Aykurt 2010; Çimrin 2012a).

Meydan fonksiyonunu vurgulayan bir öge olan ve Cumhuriyet Meydanı içinde yer alan Ulusal Yükseliş Anıtı kent için önemli bir sanat eseridir. Yarışma projesi bağlamında Heykeltraş Hüseyin Gezer tarafından yapılmış bronz heykel 1965 yılında açılmıştır. Yer yüzünün bir parçası gibi yükselen kaide 19 Mayıs 1919 yılından itibaren elde edilen zaferleri ve kuruluş adımlarını, devrimleri sembolize etmektedir. Katmanlaşarak oluşan kaidenin üstündeki Atatürk, kadın ve erkek figürleri birlik, beraberlik ve bunun sonucunda kurulan devleti sembolize etmektedir (Çimrin 2012c). Kentin tarihi dönemlerinden beri meydan olarak kullanılan bu alan yönetim yapıları, anıt heykeller ile birlikte vurgulanarak modern dönem kent katmanının bileşeni haline getirilmiştir. Bu bağlamda farklı zaman katmanlarında idari yapılar tarafından tanımlanması, Kaleiçi tarihi kent merkezine üstten bakan bir konumda yer alması, Akdeniz'e açılan bakı noktası yaratması, kentsel bellekte yer edinen adıyla Tophane olarak anılması ve rekreasyon alanı işlevi görmesi ile meydan kentlinin birçok farklı zamansal ve mekânsal dönüşümünün hatırlatıcısı haline gelmiştir.

Cumhuriyet Meydanı ile Güllük Caddesi arasında kalan bölge kentin doğal peyzaj alanlarının düzenlenmesi ile elde edilmiş rekreasyon mekanlarından oluşmaktadır. Deneyim güzergahının uzandığı diğer noktada bu peyzaj alanlarının kent belleği açısından önemli bir ögesi olan Kadınyarı bulunmaktadır. Falezler üzerinde oluşmuş uçurum şeklindeki topografya halk arası bir anlatıya sahiptir. Bu hikayenin Tekelioğulları'ndan itibaren suçlu bulunan kadınların içinde kedi olan bir çuvala koyulup atılarak cezalandırması olduğuna inanılır (Çimrin 2012a). Güzergahın tamamlanmasıyla kentlinin somut ve somut olmayan tüm değerleriyle birlikte Antalya kentsel katmanlarını duyumsaması amaçlanmıştır.

"Eklemlenme Bölgesi" kentin tarihi yapılarını ve Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kentte gerçekleştirilen ve modern toplumun şekillenmesini amaçlayan düzenlemeleri, inşa eylemlerini, sanat eseri bileşenlerini, anlatısı olan doğal peyzaj ögelerini bir arada görmeyi hedefleyen bir deyim rotası ile ele alınmıştır. Bu doğrultuda kentin modern dönem katmanı ile geçmiş dönemin unsurlarının fiziksel ve tinsel birlikteliği vurgulanmıştır.

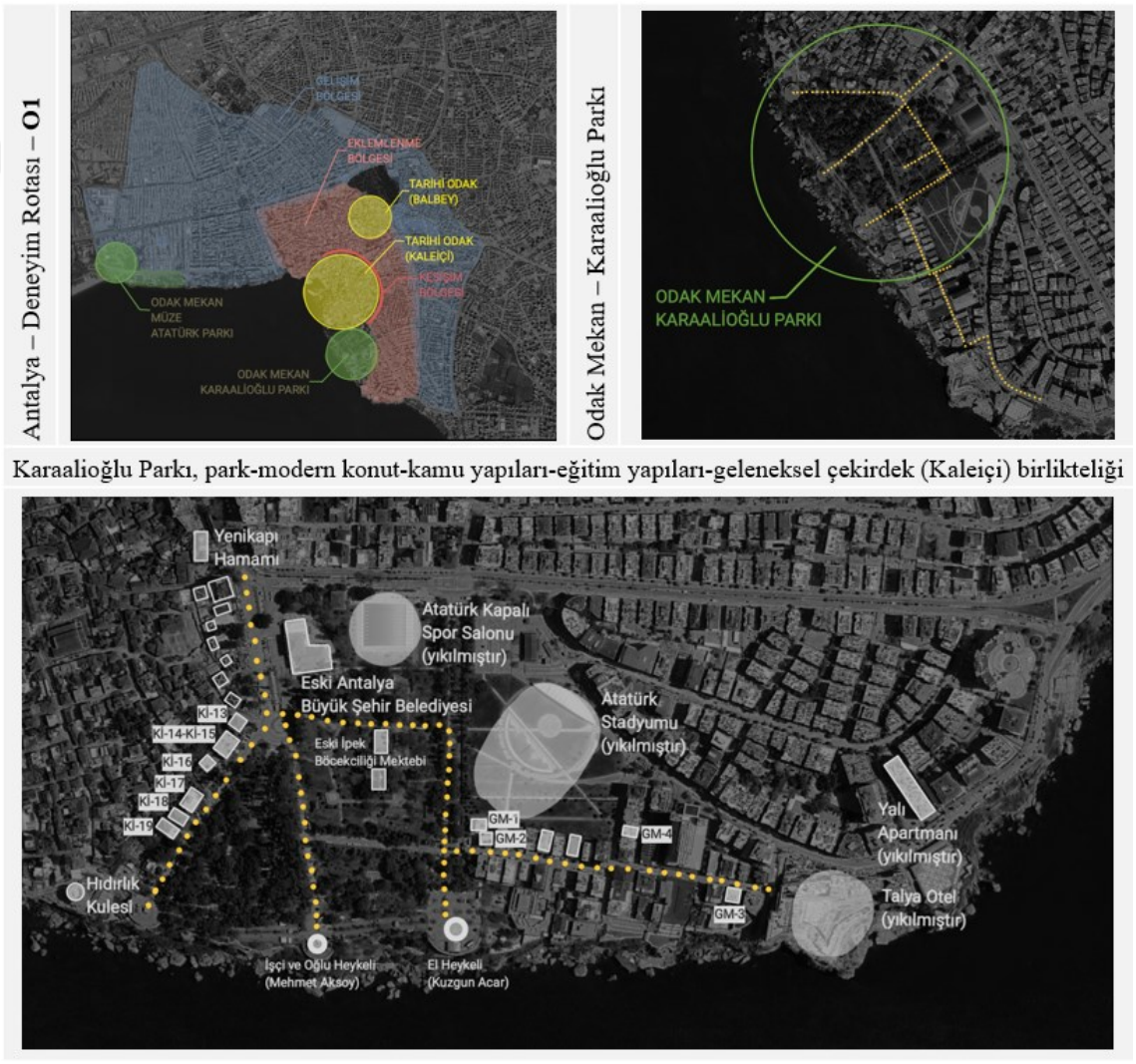
Kentin modern dönem gelişiminin kavramlar üzerinden tanımlanma girişiminde bulunan çalışmada "Odak Mekân" kavramı toplumun sosyal, kültürel ve rekreatif etkinliklere karşılık olacak kentsel mekanlarını açıklamaktadır. Bu bağlamda kentin geleneksel çekirdeği ile bağlantılı Karaalioğlu Parkı ve kentin Cumhuriyet Dönemi'nde batı yönünde açılan kolunu oluşturmuş planlı yerleşim alanı kurulmasının amaçlandığı Bahçelievler bölgesi ile ilişkilenen Atatürk Parkı/Antalya Arkeoloji Müzesi seçilmiştir.

Odak Mekân: Karaalioğlu Deneyim Rotası

"Odak Mekân" olarak kavramsallaştırılan kentsel deneyim ortamlarından ilki Karaalioğlu Parkı olarak belirlenmiştir. Oluşturulan deneyim güzergahı aracılığı ile özgün park kurgusu ve parkın bütüncül yapısı çerçevesinde yer alan modern konut

örnekleri, sanat ürünleri, kamu yapıları, eğitim yapıları, spor yapılarının deneyime açılması amaçlanmıştır. Kentin tarihi çekirdeği olan Kaleiçi ile doğrudan bir bağlantı içinde bulunan park tarihi doku, modern kent ve Antalya'nın önemli bir bileşeni olan Akdeniz arasında bir düğüm noktası niteliği taşımaktadır. Kurgulanan deneyim rotası aracılığı ile bahsi geçen tüm bu ögelerin kentlinin deneyimine açılarak Antalya'nın çok katmanlı yapısının deneyimlenmesi hedeflenmektedir (Şekil 4.11).

Parkın kullanıcı deneyimine açılması hedefi ile öncelikle park hakkında bilgiler sunulmuştur. Park içerisinde yer alan yapıların da karşılaşma sırasına göre özgün nitelikleri açıklanarak tarihsel bağlamla ilişkisi kurulmuş ve mimari özellikleri analiz edilmiştir.

Şekil 4.11. Odak Mekân, Karaalioğlu Parkı öneri deneyim rotası (Orijinal 2025)

Antalya'nın modern kent katmanını oluşturan "Odak Mekanlar" olarak betimlenen kentlinin sosyal ve kültürel birlikteliğini sağlayan kentsel mekanlardan biri Karaalioğlu Parkı'dır. Tanyeli'ye göre modern şehir öncelikle kentin fiziksel özellikleri olarak kavranmaz daha çok toplumun bulmak istediği olanaklar ve donatıların var olduğu yer olarak görülmektedir. Bu sebeple modernite nesneler aracılığı ile kavranır duruma

gelmiştir ve yaşamın çağdaşlaştırılması bu nesnelerin kullanımı ile sağlanacağı düşüncesi belirmiştir. Böylece modern kent kurgusu çağdaşlaştırma sembolleri etrafında organize olmuştur. Bu simgelerin en belirgin olanları istasyon, park ve halkevidir. Bu mekanlar çağdaş yaşamın kurgulandığı kentsel kamusal alanları tanımlar. İstasyonlar geleneksel olanın moderne açılan yüzünü temsil etmektedir. Kentin kamusal açık alanını oluşturan parklar özel mekân olan ev bahçesinin karşısına yerleştirilen bir karşılaşma, sosyalleşme mekanıdır. Halkevi de parklara benzer bir sosyalleşme ortamı oluşturur. Halkevine gitmek, etkinliklere katılmak kamusal mekâna bireyin isteği ile katılmasını sağlar (Tanyeli 1998a). Benzer bir kentsel donatı organizasyonu Antalya kent merkezinde de oluşturulmuştur. Kentin tarihi çekirdeği olan Kaleiçi'nin çeperine yerleştirilen Karaalioğlu Parkı, daha sonra belediye binası olarak kullanılan halkevi, açık ve kapalı stadyum kentin yeni rejimin çağdaş yaşam ideallerini gerçekleştirmeyi amaçladığı zemin olmuştur. Park Vali Haşim İşcan döneminde Mimar Necmi Ateş tarafından tasarlanmış, peyzaj tasarımı ise Mevlüt Baysal tarafından hazırlanmıştır (Gürkaş 2003). Falezler üzerinde bulunan bataklık ve ağaçlık alanın ıslah edilmesi ile oluşturulan parkın inşası 1940-1945 yılları arasında tamamlanmıştır (Çimrin 2012a). Geometrik biçimler ile düzenlenmiş havuzları, düzenli olarak dikilmiş ağaçlar ve çiçek tarhları, aydınlatma ögeleri, banklar ile bir imge haline gelen parklar eşitlikçi bir toplum çerçevesinde Anadolu'nun birçok kentinde kamusal alanı oluşturmuştur (Bozdoğan 2015). Bahsi geçen bu parklardan biri olan Karaalioğlu parkı diğer kentlerde tekrar eden Cumhuriyet Dönemi modernist tasarım dili ile oluşturulmuştur. Parkta yürüyüş yolları organize edilmiş ve büyük bir meydan inşa edilmiştir. İçerisinde fıskiyelerin de bulunduğu üç adet havuz ve su kanalları yer almaktadır. Farklı kotlardan meyana gelen park arazisini bağlamak için merdivenler tasarlanmıştır. Park kentin rekreasyon alanı olarak görülmesi sebebi ile geniş çiçek ve çim alanlar oluşturulmuş ve pergolalar, sandalye ve masalar parkın içine yerleştirilmiştir. Gece kullanımı için dönemin tasarım diline uygun aydınlatma elemanları bulunmaktadır (Vâ-Nu 1944; Çimrin 2012a). Karaalioğlu Parkı'nın kentsel mekân olarak tasarlanmasından önce parkın bulunduğu alanda Halkevi, İpek Böcekçiliği Mektebi, idman meydanı yer almaktadır.

Yeni rejimin sosyal donatılarından bir diğeri olan Halkevi Antalya'da 1932 yılında açılmıştır. Halkevi, Türk Ocağı binası yıkılarak aynı yere inşa edilmeye başlanmış ve sahnesi olan bir salonu, yönetici ve personel odalarını, depo/ıslak hacimler ile terasları içeren yapı 1934 yılında tamamlanmıştır (Gülcü 2016). Yeni toplumun kültürel ve sosyal inşasında bir araç olarak kullanılan Halkevleri modernleşmenin mekansal karşılığı olarak kentlerde yer almıştır. Genel bir yaklaşımla Helkevleri Cumhuriyet Meydanı olarak isimlendirilen kentsel boşluklar ya da Atatürk Caddesi, Gazi Bulvarı şeklinde adlandırılan kentin ana arterleri ile ilişki kuracak şekilde organize edilmektedir. Ancak spor, tiyatro, sinema gibi birçok aktiviteyi içinde barındırdığı için diğer resmî kurumlar arasına sıkıştırılmadan, caddeden geri çekilerek, bir bahçe ile bağlantılı düzenlenmesi gerekliliği fikri belirtilmiştir. Antalya Halkevi ikinci yaklaşımı çerçevesinde organize olan bir örnektir. Atatürk Caddesi ve kent parkı kesişiminde kendine yer bulmuştur. Kütüphane, sinema ve Vatan Kıraathanesi ile sosyal bir bütünlük oluşturmuştur (Durukan ve Ulusu Uraz 2008). Topluma yeni rejimin ideali olan çağdaş yaşam, modernleşme, ilerleme fikirlerini aktarma aracı olarak görülen Halkevleri "*Dil, Tarih, Edebiyat; Sanat; Tiyatro/Temsil; Spor; Sosyal Yardım; Halk Dershaneleri ve Kurslar; Kütüphane ve Neşriyat; Köycülük; Müze ve Sergi*" şubelerine sahiptir. Bu bağlamda halka eğitim ve konferanslar veren bir kurum Halkevi yeni inşa edilen yapının yeterli gelmeyişi ile

beraber 1937 yılında tenis kortu, 1940'lı yıllarda komitelerin kullanabilmesi için arka ve yan tarafa beş adet oda inşa edilmesi ile genişletilmiştir (Gülcü 2016). Parkın tasarlanması ile birlikte Halkevi, Kaleiçi'ni çevreleyen Atatürk Caddesi, Karaalioğlu Parkı içindeki Gazi Bulvarı bütünleşmiş, dönemin kent planı tasarım yaklaşım biçiminin izleği tamamlanmıştır.

Bahsi geçen kentsel mekanlara ek olarak parkın içerisinde eğitim ve üretim faaliyetlerinin gerçekleştiği bir sistem bulunmaktadır. Başlangıcı 19. Yüzyıla kadar uzanan ipekböcekçiliği uğraşı ekonomik ve toplumsal getirileri sebebi ile 1928 yılında Yenikapı'da açılan Antalya Böcekçilik ve İpekçilik Mektebi aracılığıyla ilerletilmek istenmiştir. 1930 yılında Karaalioğlu Parkı içerisinde yeni okul inşa edilmiş ve bu okula 1931 yılında böcekhane ve kışlak eklenmiştir. İpekböcekciliği Mektebi'ne aynı sene fidanların yetiştirileceği bir dut fidanlığı oluşturulmuştur (Günbulut 2013). Bir kompleks haline gelen okul 1934 yılında inşa edilen İpekböcekçilik İstasyonu ile beraber uğraşa dair tüm birimleri barındıran, koza üretimi, dut ağacı yetiştirme gibi bilgilerin verildiği bir eğitim merkezi haline gelmiştir (Deniz 2015). Okula ait yapılar bir süre belediyenin kullanımında kaldıktan sonra günümüzde Antalya Kent Araştırmaları Merkezi ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Çevre Eğitim ve İnovasyon Merkezi olarak işlevlendirilmiştir. Halkevi ve İpekböcekciliği Mektebi inşası sonrasında 1934 yılında Modernist tasarım diline sahip bir gazino ve buradan denize inilecek merdivenin yapımına başlanmıştır (Dayar 2021). Böylece Karaalioğlu Parkı modern kentsel yaşamın örgütlendiği bir kentsel açık alan olma yolunda ilerlemektedir.

Çağdaş yaşam ve sağlıklı bireyler idealleri kurgulayan Cumhuriyet bu kavramların karşılığını stadyum, spor alanlarında göstermiştir. Karaalioğlu Parkı içerisinde Türk Ocağı'na ait bir spor alanı bulunmaktadır. Bu alana daha sonra çocuk bahçesi yapılması düşünülmüştür (Güneş 2024). Halkevi'nin Spor Şubesi 1935 yılında futbol sahasını ve çevresindeki pisti düzenlemiş, çevresine çit ve kapı yaptırmıştır (Gülcü 2016). 1965 yılında Atatürk Stadyumu ve çocuk parkının bulunduğu alana Atatürk Kapalı Spor Salonu inşa edilmiştir (Adam 2016). Parkta yer alan kültür, sanat, rekreasyon aktiviteleri üzerine böylelikle spor etkinlikleri de eklemlenmiştir.

Kültür, sanat etkinliklerinin tüm kente yayılması amaçlanmaktadır. Başlangıcı 1950'li yıllara dayanan müzik, tiyatro, sinema gibi sanat dalları kapsayan festivalde 1976 yılında Heykel Sempozyumu yapılmıştır. Bu festivaller sürecinde üretilen birçok duvar resmi, heykel günümüze ulaşamamıştır. 1976 yılı sempozyumu çerçevesinde çalışmalarını yürüten sanatçılardan Kuzgun Acar El heykeli, Mehmet Aksoy İşçi ve Oğlu heykeli günümüzde parkın Akdeniz'e uzanan bileşeni olan miradorlar üzerinde sergilenmektedir (Çimrin 2012b).

Günümüzde kent yaşamında üstlendiği rolü halen sürdüren Karaalioğlu Parkı Antalya'nın modern dönem kent katmanın okunması ve deneyimlenmesi için önemli bir odak noktası görevi üstlenmektedir. Parkın baskın ögeleri yürüyüş aksları ve miradorlardır. Yürüyüş aksları kentliyi kale dışında örgütlenmiş kent örüntüsü ile deniz arasında bağlantı kurmaya yarayan elemanlardır. Kaleiçi'ni çevreleyen Atatürk Caddesine bağlanan ve Halkevi önünden geçen aks ikiye ayrılmaktadır. Bu yollardan Kaleiçi'ne yakın olan geleneksel çekirdeğin çeperine konumlanmış tez çalışmasının da örneklem alanı olan modern dönem konut yapıları (Kİ-13, Kİ-14, Kİ-15, Kİ-16, Kİ-17, Kİ-18, Kİ-19) önünden geçerek Hıdırlık Kulesi yanındaki miradoru oluşturmaktadır.

Diğer kol parkın ortasından geçmekte ve özgün tasarımda yer alan merdivenler aracılığı ile orta miradora açılmaktadır. Böylece kent ve deniz bu aks üzerinden birbirine bağlanır. Kentli farklı kotlardan Akdeniz'i deneyimler. Orta aks ve Gazi Bulvarı arasında kalan alanda İpekböcekçiliği Mektebine ait yapılar bulunmaktadır. Bir dönemin eğitim ve üretim izlerini göstermesi açısından önemli olan yapılar park ile beraber deneyimlenebilir. Yeni işlevleri ile birlikte Antalya kentinin birçok farklı zamanını hem bedensel olarak hem de yazılı kaynaklar aracılığı ile deneyimletme fırsatı sunar. Benzer işlevi Halkevi yapısı da üstlenmiş durumdadır. İçinde bulunan kent müzesi ile kentin zaman katmanları birbirine bağlar. Tiyatro salonunun günümüzde kullanımının sürmesi kentsel aktivitelerin sürekliliği açısından önemlidir. Gazi Bulvarı aslan figürlü lahit başlıkları ile başlayan ve Kuzgun Acar'ın El heykeli ile sonlanan bir yürüyüş rotası oluşturur. Bu rota üzerinde günümüzde yıkılmış olsa da özgün strüktür sistemi korunan Atatürk Kapalı Spor Salonu ve özgün oturma sırası bulunan stadyum yapısının izleri görülebilir. Modern yaşamın örgütlendiği bir alan olan park Cumhuriyet ideallerinin okunabilmesi için önemli bir kentsel bileşendir. Parkın çevresinde oluşan konut ağırlıklı kentsel mekân tezin örneklem alanını oluşturması açısından vurgulanmıştır. Kaleiçi çeperindeki yapılar ile eski stadyum batısında örgütlenen (GM-1, GM-2, GM-3) Antalya'nın ilk apartmanı olan Yalı Apartmanı (2024 yılında yıkılmıştır) ile sonlanan örnekler modern yaşamın kent içerisindeki örgütlenmesinin okunması açısından değerlidir.

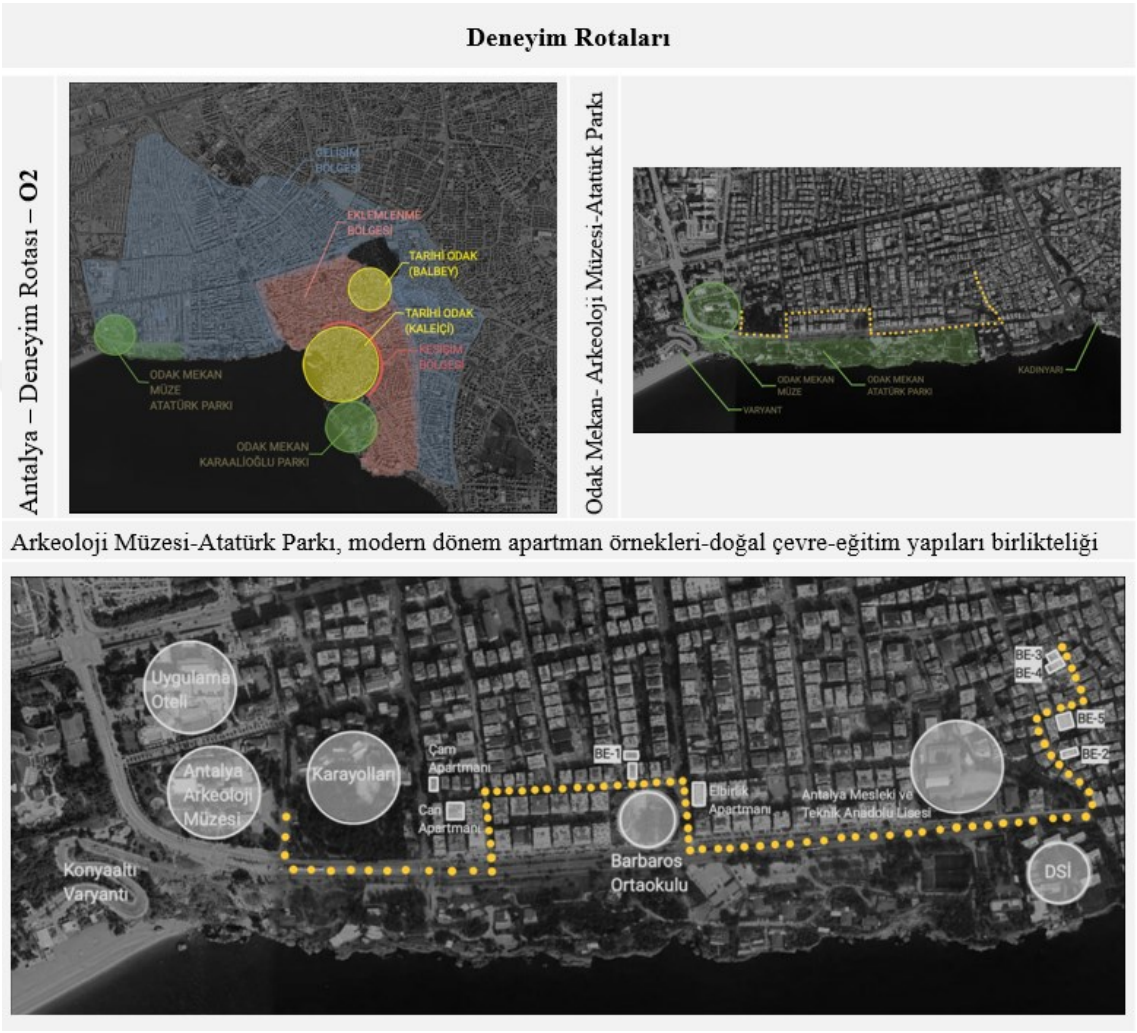
Odak Mekân: Atatürk Parkı-Antalya Arkeoloji Müzesi Deneyim Rotası

"Odak Mekân" olarak seçilen ikinci bölge Antalya Arkeoloji Müzesi, Atatürk Parkı ve bunların bütünleşik olduğu Bahçelievler bölgesidir. Kentin modern dönem yerleşkelerinden olduğu için önemi vurgulanmak amacı ile bu deneyim güzergahı oluşturulmuştur. Rota Konyaaltı sahili ve Atatürk Parkı'nın üzerinde durduğu falezleri birbirine bağlayan varyant ile kentin eğitim işlevine sahip yapılarından biri olan günümüzde Antalya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak işlevine devam eden okul arasında uzanmaktadır. Tasarlanan güzergah boyunca kentin doğal peyzaj alanları (varyant ve park), Türkiye'de önde gelen mimar aktörler tarafından inşa edilmiş müze yapısı, Antalya için önemli olan mimarlar tarafından tasarlanmış nitelikli çok katlı apartman örnekleri, eğitim yapıları kentli tarafından gözlemlenebilmektedir (Şekil 4.12).

Deneyim rotasında Antalya Arkeoloji Müzesi ile başlayan aksı takip eden bir kentlinin karşılaştığı mimari bileşenler tanımlanmıştır. Güzergah üzerinde yer alan yapılar zamansal değerleri ve mimarlık zeminindeki nitelikleri ile beraber açıklanmıştır. Söz konusu rotayı takip eden kişinin kentin modern yerleşim alanı olarak tasarlanan bölgesini algılaması amaçlanmıştır.

Kent merkezindeki ikinci odak noktası Antalya Arkeoloji Müzesi, Atatürk Parkı ve varyantın yer aldığı bölge olarak belirlenmiştir. Antalya'nın Kaleiçi ve çevresi hariç daha batıda bir yerde örgütlenen ilk modern dönem yerleşimi olan Bahçelievler mevkini kapsadığı için bu deneyim rotası önemlidir. Antalya Arkeoloji Müzesi, 1964 yılında yapılan Antalya Bölge Müzesi Mimari Proje Yarışması sonucunda 1. Ödül almış olan Metin Hepgüler, Doğan Tekeli, Sami Sisa tarafından tasarlanmış projedir (Jüri Raporu 1964). Müze tasarımı arazinin mevcut koşulları bağlamında doğal peyzaj ögeleri ve arkeolojik eserler arasında bağlantı kuracak, doğal ışık ve hava dolaşımını sağlayacak şekilde biçimlendirilmiştir. Kütle kompozisyonu düşey etkisi kuvvetli bulunan Bey

Dağları önünde yataylığı vurgulayacak şekilde biçimlendirilmiştir. Açık, yarı açık ve kapalı sergi salonları bu yatay kurgu ile birbirine bağlanmıştır (Jüri Raporu 1964). Ancak zaman içerisinde müze ilk tasarımı uygulaması üzerinde değişiklikler meydana gelmiş ve bulunduğu çevre de doğal halinden uzaklaşarak yoğun kentleşmenin içerisinde kalmıştır (İncedemir vd. 2021).

Şekil 4.12. Odak Mekân, Antalya Arkeoloji Müzesi-Atatürk Parkı öneri deneyim rotası (Orijinal 2025)

Deneyim rotasının uzandığı diğer nokta Barbaros Ortaokulu ve Elbirlik Apartmanı'dır. Barbaros Ortaokulu 1973 tarihli Antalya İl Yıllığı'na göre Bahçelievler Yapı Kooperatifi tarafından yaptırılan okul yapısında 1950 yılında öğretime açılmıştır. İstiklal İlkokulu müdürü tarafından yazılmış Okulumuzun Tarihçesi isimli metinde ise bahsi geçen okulun bir uzantısı olarak Bahçelievler'de bulunan dükkanda hizmet veren okulun daha sonra bağımsız bir birim olarak eğitim öğretime devem ettiği söylenmektedir (Deniz 2009). 1975 yılında Barbaros Ortaokulu'nun yeni yapısı Antalya için önemli bir mimar aktör olan Cemil Cahit Sönmez (1944-2024) tarafından yapılmıştır (Barbaros Ortaokulu 2025). Çokgen kütlelerin bir araya gelmesi ile elde edilen eğitim yapısı sahil şeridindeki konumu, çevresindeki yeşil alan bağlamı ile kurduğu ilişki doğrultusunda önem arz etmektedir. Antalya için önemli bir mimar aktör olan Özcan Kırmızıoğlu'na

(1934-2018) ait Elbirlik Apartmanı, Barbaros Ortaokulu'nun doğusunda yer almaktadır. 1968 yılında Dokuma Fabrikası'nda çalışan işçiler tarafından kurulmuş Elbirlik Kooperatifi etkisi ile yapımına başlanan apartman kentin farklı cephe ve mekân kurgusuna sahip barınma yapılarından biridir. Bulunduğu bölgenin apartmanlaşma sürecinde modernist dile sahip öncül yapılardandır. Tasarım anlayışı bağlamında Marsilya Konutları (Le Courbisier 1952), Hukukçular Sitesi (Haluk Baysal-Melih Birsen 1961) ile benzer bir dil taşıyan Elbirlik Apartmanı açık mekân çözümleri, dubleks konut birimlerini bir araya getirme biçimi, ortak yaşam alanları, bağımsız sirkülasyon kütlesi ile kent ve bulunduğu bölgeye farklı bir bakış açısı kazandırmıştır (Şanlı 2020). Deneyim rotası üzerinde dönemin tasarım yaklaşımları doğrultusunda inşa edilmiş diğer apartman yapılarına da yer verilmiştir.

Rotada yer alan Atatürk Parkı ve parkın üzerinde oturduğu falezler ile Konyaaltı Sahil şeridini birbirine bağlayan varyant kentin özgün topografik özelliklerinin ve doğal peyzaj unsurlarının kesiştiği alandır. Kent dışında kaldığı için gündelik hayatın bir ögesi olmayan park 1977 yılında kamulaştırılarak Antalya Belediye'sine geçmesi ile birlikte kentin büyük parklarından biri haline gelmiştir. Parkın varyanta uzanan bölümünde kuzeyinde yer alan Karayolları 13. Bölge Müdürlüğü tarafından 1970 yılında düzenlenmiş Kuğulu Park olarak isimlendirilen bir rekreasyon alanı da bulunmaktadır (Çimrin 2012a). Deneyim güzergahı üzerinde kentin modern dönem kurgusu ile bütünleşen bu peyzaj unsurlarının birlikteliğinin okunması hedeflenmektedir.

Deneyim rotasının uzandığı diğer noktada kuruluşu 1941 yılına dayanan Antalya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi yer almaktadır (Deniz 2009). Okulun Konyaaltı Caddesi üzerindeki mevcut yapıları 1946 (Günümüzde B Blok), 1965-1968 yılları arasında inşa edilmiştir. 1965 yılında inşa edilen A Blok doğrudan Konyaaltı caddesine açılmakta olan üç katlı prizmatik kütle kurgusuna sahip betonarme yapıdır. Cephe kurguları, güneş kırıcı işleve sahip çıkmaları, atölye ve dersliklere ışık alma ihtiyacına göre düzenlenmiş pencere açıklıkları ile yapılar Cumhuriyet Dönemi eğitim yapısı karakteristiklerini sergilemektedir. Cumhuriyetin ilanı sonrası eğitim politikalarının karşılığı olması, konumu ve mezunları bağlamında kentin önemli bir modern mirasıdır (Bölükbaş Dayı 2013).

"Odak Mekân" olarak seçilen söz konusu bölgede Antalya Kenti'nin modern dönemde gelişim izleği takip edilebilmekte. Kentin arkeolojik katmanı, doğal peyzaj verileri ve modern döneme ait farklı işlevlerdeki yapıları birlikte okunabilmektedir. Bu bütünleşik durum kentin modernist düşünce çerçevesinde oluşturulması amaçlanan Bahçelievler bölgesinin de kavranması açısından önemli bir vurgudur.

Kentin farklı tarihsel dönemlerine işaret eden mevcut dokusunu modern dönem ile bağlamak ve kentliye gündelik yaşamında bu çok katmanlı yerleşim dokusunu kavratmak amaçlanmıştır. Bu sebeple Antalya'nın kentsel gelişim izleğini takip eden kavramlar ile birlikte kentin bölgeleri açıklanmaya çalışılmıştır. Atanmış kavramları ile sınırlandırılan kentsel bölgelerde bireyin modern dönem bileşenlerinin özgün varlığını kavrayabilmesi adına deneyim güzergahları oluşturulmuştur. Bu doğrultuda güzergahların var olduğu alanların özgün kentsel karakterinin kentli tarafından benimsenmesi hedeflenmiştir. Böylece tez çalışmasının örneklem alanı olan az katlı konut yapılarının içinde bulunduğu bağlam çözümlenebilmiştir. Az katlı konut yapıları kentin gelişim aşamaları ile birlikte değerlendirilerek Antalya'nın özgün modern dönem

katmanı içinde okunması ve bu bağlamda koruma tartışmaları içinde yer alması beklenmektedir. Bu süreç sonucunda seçmeci ve tekil koruma tartışmasının yerine periferi kentlerdeki karakteristik durumların ortaya koyularak konut yapılarının özgün değerinin bu çerçevede tartışılması hedeflenmektedir.

4.1.3. Antalya kenti modern konut mimarisi ve karakteristik nitelikleri

4.1.3.1. Antalya modern dönem konut mimarlığı

Erken Cumhuriyet Dönemi ile birlikte bireyin ve toplumun modernleşmesi fikri konut yapıları ve barınma kültürü aracılığı ile somutlaştırılmıştır. Yeni konut geleneksel olanın karşısına konulan, çağdışı görülen geniş ailenin değil çekirdek ailenin yaşadığı sürekli yeniden üretilen bir ideal yaşam birimidir. Bu birim çağdaş yaşamın gereklerine göre yemek odası, oturma odası, banyo gibi işlevler eklenerek şekillenmiştir. Daha yüksek konfor koşuluna sahip ve geleneksel mahalle dışında konumlanan apartmanda oturma düşüncesi de benzer modernleşme isteği ile birlikte okunabilir. 1955 yılı sonrasında hızlı kentleşme ile birlikte apartmanda oturma durumu toplum tarafından daha çok benimsenmiştir. Geleneksel ve modern yaşam arasında tam bir ayrışma yaşanamayan süreçte evin kullanım biçiminde de modern mekân kurgusunun geleneksel kodlar aracılığıyla sınıflandırıldığı gözlenebilir. Odalar ev halkına ait olan (oturma odası) ve dışarıya açılan, başkalarına gösterilen (misafir odası) mekanlar olarak ayrışmıştır. Ateş yine bağlayıcı bir konumda tutularak ısınma ve pişirme eylemleri ile mutfak ve yaşam mekanını birbirine bağlar (Tanyeli 1998b).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni rejimin ideolojisi olan ilerici, modern, yeni yaşam kültürünün yansıması konut yapılarının gelişimi üzerinden de okunabilmektedir. Bahsi geçen kavramların toplumsal pratiğe adapte edilmesi için mimarlık ürünleri bir araç olarak benimsenmiştir. Bu bağlamda prizmatik kütle kurgusu ile karakterize edilen konut yapıları modern, çağdaş, ilerici toplumun yaratıldığı ve yaşadığı mekân olarak tanımlanmıştır. Bahsi geçen bu konut yapılarının tasarım kompozisyonunu düz çatılar, balkonlar, dairesel açıklıklar ve cephe hareketleri, köşe pencereler, geniş cam yüzeyler, konsollar, işlevlere göre ayrılmış kutulardan oluşan odalar, iç mekâna taşınmış ıslak hacimler oluşturmaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde bahçeli, az katlı konut/villa ve kira evi olarak tanımlanabilecek apartmanları içeren iki farklı konut üretiminden söz edilebilir (Bozdoğan 2015). Kentleşme hareketlerinin başlaması ile birlikte konut yapılarının sayısı ve tasarımlarına dair düşünceler artış göstermiştir. İstanbul'da yüksek katlı apartmanlaşmanın yoğunlukta olduğu, Ankara'da ise barınma sorunları ile karşılaşılması sonucunda konut yapımının arttığı bilinmektedir. 1930'lu yılların başına kadar Ankara'da genellikle iki katlı, köşe kütleleri yerleştirilmiş, farklı boyutta pencere açıklıkları kullanılmış, ağır bir görüntü oluşturan balkonlara sahip, kapı/pencere açıklıklarında kemer kullanımının görülebildiği konut yapıları bulunmaktadır. Başkentte nüfusun henüz çok yoğunlaşmaması sebebi ile apartman yapımı oldukça azdır (Aslanoğlu 2010). 1930'lu yıllarda ise modernist tasarım anlayışının etkisi konut tasarımlarında gözlemlenmektedir. Genellikle tek ailenin yaşaması için düşünülen müstakil konutlar bir bahçe içerisinde bodrum üzerine iki kat olarak inşa edilmektedirler. Öncü kentler olan Ankara ve İstanbul'da tasarlanan konutlar yalın bir tasarım diline sahip düzgün geometrik formlardan oluşmaktadır. Karakteristik bir kütle etkisi olan prizmatik forma entegre edilen dairesel hacimler gözlemlenmektedir. Cephe kurgularında yatay yönlenen köşe pencereleri, açıklıkları ve çatı bitişini vurgulayan bordürler sıkça rastlanan ögelerdir.

Yapıların iç mekân/dış mekân akışkanlığı için teraslar, kolonatlı girişler/geçişler kullanılmıştır. Apartman yapıları tekil konutlara göre daha mütevazi bir kütle kurgusu ve plan şemasına sahiptir. Ancak İstanbul'da çok daha büyük apartman yapıları inşa edilmiştir. Üç ya da dört katlı inşa edilen apartmanlar bodrum kata ya da farklı ticari işleve sahip dükkanlara sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Kütle kurgularında düşey sirkülasyonu vurgulayan merdiven boyunca devam eden pencere açıklıkları, köşe pencereler, yataylığı vurgulayan silmeler, cephe yüzeyinden taşan ya da kütlenin içe çekilmesi ile oluşturulan balkonlar, merdiven ve balkonlarda kullanılan yalın korkuluklar, iç mekân sisteminin kütle kurgusunda hissedilmesini sağlayacak (orta mekânın cephede ön plana çıkması gibi) tasarım yaklaşımları baskındır. Bu tasarım ögelerine ek olarak tüm katlarda tekrar eden cumba benzeri çıkmalar, köşeleri de vurgulayan yatay pencereler, dairesel köşe bitişleri ve bu bitişlerde yer alan dairesel pencereler, açık çıkmalar apartman tasarımlarında yer almıştır. Söz konusu bu yeni meskenlerin üretim biçimleri de dönemin koşulları çerçevesinde modern malzemeye yönelmektedir. Az katlı yapılar kagir taşıyıcı duvar sistemi üzerine oturtulmuş betonarme döşemeler ile inşa edilmiştir. Apartman yapılarında betonarme iskelet sistem ve bölücü tuğla duvarlar kullanılmıştır. Kaplama malzemeleri, doğrama elemanları, iç mekânda kullanılan döşeme ve vitrifiye, merdiven/balkon korkuluklarında dönemin koşullarına göre özel üretilmiş biçimler kullanılmış, malzeme seçimleri yapılmıştır (Aslanoğlu 2010).

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ülkede konut üretim faaliyetleri olumsuz ekonomik koşullar ve yapı malzemesi bulunamaması sebebi ile azalmıştır. Nüfus artışı ve göç gibi sebepler zaten sorunlu olan konut krizinin büyümesine yol açmıştır. Kooperatifleşme çalışmaları, banka kredileri, yasal düzenlemeler aracılığı ile yapılan tekil ya da toplu konutlar ile bu süreç kontrol edilmeye çalışılmıştır. Ancak yeterli çözümler bulunamamış gecekondu alanları oluşmaya başlamış ve çok katlı apartman yapılarında artış gözlenmiştir (Sey 2007). Bu süreç içerisinde inşa edilen yapılarda modernist dili kullanan konut tasarımının yanı sıra gelenek kaynaklı tasarım yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Sedat Hakkı Eldem'in Milli Mimari Semineri çalışması konut yapılarında geleneksele öykünmenin temelini oluşturmuştur. Geçmişte var olan yerel geleneksel mimarlık dilini kullanarak yeni bir tasarım biçimi yaratmak amaçlanmıştır. Simetrik plan, kütle, cephe düzenlemeleri, sivil mimarlık örneklerinden edinilen saçak, kafes gibi öğeler kullanılmıştır. 1950 yıllarında bu tasarım yaklaşımından uzaklaşılarak uluslararası üslubun etkileri görülmeye başlanmıştır. Rasyonalist bakış açısı ile prizmatik kütleler ön plana çıkmıştır. 1960 ve 1970 yıllarına gelindiğinde Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde olduğu gibi özgür bir anlatım ortamı benimsenmiştir. Belirlenmiş sınırların dışına çıkılarak çeşitlilik, heterojenlik ön planda tutulmuştur (Hasol 2017). 1950 yılından önce keskin dönemlere ayrılabilen mimarlık yaklaşımları (rastyonalist – pürist, brütalist, bağımsız biçim arayışları, geleneksel değerlerin yeniden yorumu) bu dönem ile birlikte birçok düşünce ve üslubun bir arada bulunduğu çoğulcu bir karakter sergilemektedir. Çeşitli tasarım anlayışlarını içinde barındıran devingen bir süreç olarak tanımlanabilir (Sözen 1984). Tekil konutlar ve apartman yapıları üzerinden bu çeşitliliğin karşılığı okunabilir. Tekil konutlarda bir tarafta rasyonel, işlevselci plan çözümleri kütle yorumları gözlemlenirken, geleneksel yapı elemanlarının ve kütle dillerinin kullanıldığı konutlar da bulunmaktadır. Döşeme izleri, düşey cephe elemanları gibi çağdaş yapı öğeleri ile geleneksel kütle kompozisyonlarına, dolu-boş düzenlerine göndermeler yapıldığı görülebilir. Yerel verilerin önemsenmesi ile oluşturulmuş farklı çatı eğimlerinin tasarım dili için kullanıldığı, açılı duvarların yer aldığı, baca, balkon gibi elemanların kütle

formuna katıldığı konut tasarımları mevcuttur. Apartman biçimlerinde prizmatik kütle tasarımlarına yönelinmiştir, rasyonel çözümler üretilmiştir. Döşeme ve duvarlar ile oluşturulmuş modüler düzenler cephe karakterini tasarlamak için kullanılmıştır (Vanlı 2006). II. Ulusal Mimarlık Akımı etkilerinin zayıfladığı görülen 1950'li yıllarda mimarlık yaklaşımının yalın rasyonel dilin benimsendiği Uluslararası Üslubun özellikleri gözlemlenir. Plan çözümleri, kütle kurguları, vaziyet planı organizasyonlarında dikdörtgen, kare gibi işlevsel geometrik formları kullanan tasarımlar öne çıkar (Tapan 2007). Bahsi geçen on yılın sonuna doğru dik açılardan kopuş, kırıklı yüzeylerin tasarımı gerçekleşerek mimarlık ürünlerine yeni bir bakış açısı eklenmiştir. Kütle kompozisyonları işlenmemiş tuğla ve çıplak beton yüzeyler ile zenginleştirilmiştir. Katı kütle biçimlerinin kırılması ile birlikte konut yapılarında parçalı yüzeyler kullanarak oluşturulan iç sokaklar, avluya benzer mekanları oluşturan parçalı kütleler, eğimli çatılar gibi tasarım yaklaşımları ve renk kullanımı, pencere boşluk biçimleri, cephe düzlemeleri, profiller, silmeler oluşturarak var oldukları çevre ile ilişki kurma istekleri oluşmuştur (Yücel 2007). 1950 yıllarında başlayan çok katlı apartman anlayışı 1970 yılları itibari ile çok bloklu toplu konut denilebilecek yapı komplekslerine dönüşmüştür (Sey 2007).

Antalya 1923-1950 yılları arasında tarım ekonomisine dayalı bir yerleşme olarak varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet ile birlikte olan gelişmelerin 1940'lı yıllar ile kentte başladığı söylenebilir. Bu dönemde Antalya valisi olan Haşim İşcan tarafından kurulan Antalya'yı Güzelleştirme Derneği imar hareketlerini hızlandırmıştır. Atatürk Caddesi'nin genişletilmesi, Ali Çetinkaya Caddesi düzenlemesi ve üzerine İnönü Okulu, Kız Enstitüsü, Doğumevi inşa edilmesi, Konyaaltı Caddesi'nin düzenlenerek Bahçelievler Semti'nin oluşması bu dönemde gerçekleşmiştir (Aydın 2010). Kentin gelişimini geleneksel çekirdekten batıya doğru açan ilk kooperatif kuruluşu olan Bahçelievler Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilen bu semt olmuştur. Konyaaltı Caddesi aracılığıyla ulaşılan bu yere ilk aşamada iki yüz konutun yapılması planlanan yerleşimde modern bir kent yaşamı kurgulamak amaçlanmıştır. Cadde üzerine yerleştirilen konut birimleri deniz manzaralı ve bahçeli olacak şekilde iki tipte üretilmiştir. Deniz'e paralel şekilde ve konut alanlarının merkezinde bir park yapılması düşünülmüştür. Yerleşim alanı içinde yer alan okul yapısı, bakkaliye, manifatura ve tuhafiye işlevli beş dükkan, fırın, deniz gazinosu ile birlikte kendi sistemi içinde yaşayacak bir mahalle olarak planlanmıştır. İkinci girişim olan Memur Evleri Yapı Kooperatifi 1951-1952 yıllarında kurulmuştur. Sigorta Hastanesi'nin batısında yer alan at yarışı ve deve güreşlerinin düzenlendiği Arap Alanı olarak adlandırılan yerde konumlanmıştır (Çimrin 2014). 1940'lı yıllardaki bahçeli, az katlı konut inşa etme yaklaşımı yerini yüksek katlı apartman tasarımlarına bırakmıştır. Kentin çeperinde kurulan fabrika yerleşkeleri, tarıma dayalı sanayinin artması nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Fabrikalarda ya da kamu kurumlarında yaşayan kişilerin karşılaştığı barınma problemi kendi içlerinde kurdukları yapı kooperatifleri ile aşılmaya çalışılmıştır. Kent merkezinde biriken yerleşim bölgesi kooperatifler aracılığı ile tasarlanan konutlar ile birlikte kent çeperine çekilmiştir. Memur Evleri (1952), Öğretmen Evleri (1954) ve Barınaklar (1956) bahsi geçen kooperatiflere örnek olarak gösterilebilir. Kooperatif aracılığı ile inşa edilen konut yapılarının bazıları yüksek katlı, birçok birimi içinde barından bloklar şeklinde inşa edilmiştir. Antalya Sigorta Hastanesi güneyinde yer alan Güç Apartmanı (Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi), Özgür ve Huzur Apartmanları (YSE -Yol, Su, Elektrik çalışanları- İşçileri Mesken Kooperatifi) bahsi geçen yeni yapılaşma şekline örnek gösterilebilir. Antalya'da konut bloğu tipolojisinin ilk örneği Sinan Mahallesi, Fener Caddesi'nde yer alan Sucular Kooperatifi

tarafından 1957 yılında inşa edilen 1964 yılında kullanıma açılan Yalı Apartmanıdır (Bölükbaş Dayı ve Alyanak Kaya 2024). Bahsi geçen apartman örnekleri 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de gözlemlenen Uluslararası Üslubun özelliklerini taşımaktadır. Rasyonel bir bakış açısı ile tasarlananmış olan apartmanlar dikdörtgenler prizması şeklinde birçok yaşam birimi barındıran yapı bloklarıdır. Yalın bir dille tasarlanan yapıların cepheleri balkon çıkmaları, pencere açıklıkları ve yatay/düşey bölücü elemanlar ile birbirini tekrar eden modüler boşluklar ile şekillendirilmiştir. Beton elemanlardan oluşan güneş kırıcılar da yapıların özgün bileşenleri arasındadır. Yapıların düşey taşıyıcı olan kolonların zemin kotunda açık bırakılarak tanımlı bir mekân yaratan piloti görevi üstlendiği görülmektedir. Plan çözümleri de dönemin anlayışına uygun olarak işlev öncelikli prizmatik hacimlerin bir araya geldiği tasarımlardan oluşmaktadır (Bölükbaş Dayı 2019).

Antalya'da 1920-1980 yılları arasında inşa edilmiş az katlı konut yapılarından tezin örneklem alanını oluşturacak örneklerin belirlenmesi amacı ile Cumhuriyet Dönemi konut tasarım yaklaşımı bağlamında örnek seçim parametreleri oluşturulmuştur. Yapı ölçeği bağlamında belirlenen parametreler az katlı konut yapısının inşa edildiği zaman/dönem, kullanılan malzeme/teknoloji/yapım tekniği, kütle kompozisyonu, mekân organizasyonu, cephe tipolojisi, cephe ögeleri, kentsel bağlamdaki/bellekteki yeri olarak belirlenmiştir (Şekil 4.13).

YAPI ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI PARAMETRELERİ	
Örnek Seçim Parametreleri	**Parametrelerin Tanımı**
İnşa edildiği zaman/dönem	1923-1980 yılları arasında Antalya kent merkezinde inşa edilmiş olması
Kullanılan malzeme/teknoloji/yapım tekniği	Yapının inşa sürecinde dönemin koşulları içerisinde bulunduğu konumu temsil etmesi
Kütle Kompozisyonu	Cumhuriyet Dönemi tasarım yaklaşımı özelliklerini yansıtması
Mekân Organizasyonu	
Cephe Tipolojisi	
Cephe Ögeleri (güneş kırıcı, korkuluk, saçak, çatı, kapı/pencere, parmaklık, söve, renk, sıva vb.)	
Kentsel Bağlamdaki Önemi	Kentin gelişim sürecinde yaşadığı dönüşüme referans vermesi, dönemin yaşantısı, bağlamdaki yeri

Şekil 4.13. Antalya az katlı konut örnekleri seçim parametreleri (Orijinal 2025)

Söz konusu seçim parametreleri doğrultusunda belirlenen az katlı konut yapılarının fiziksel verileri bağlamında okuma yapılmıştır. Tez çalışmasının amacı 1980 yılına kadar Antalya'da Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş, günümüzde sayıları oldukça azalmış modernist tasarım diline sahip az katlı konut yapılarının deneyim odaklı bir çerçeve bağlamında korunmasının değerlendirmesini yapmaktadır. Bu sebeple seçim parametreleri bağlamında belirlenmiş konutların tasarım niteliklerinin deneyim ortamını nasıl şekillendirdiği çözümlenmek istenmiştir. Bu doğrultuda seçim parametrelerinin karşılığı olacak az katlı konut yapılarının karakteristik niteliklerini ortaya çıkaracak estetik deneyim parametreleri oluşturulmuştur (Şekil 4.14).

YAPI ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI PARAMETRELERİ		YAPI ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ
Örnek Seçim Parametreleri		**Estetik Deneyim Parametreleri**
İnşa edildiği zaman/dönem		Oluşum Süreci
Kullanılan malzeme/teknoloji/yapım tekniği		
Kütle Kompozisyonu Mekân Organizasyonu Cephe Tipolojisi Cephe Ögeleri	Mimari Özellikler	Boşluk ve Doluluk Işık ve Gölge Ölçek ve Oran Sınır ve Oylum / Uzantı Renk ve Doku
Kentsel Bağlamdaki Önemi		Yerin Anlatısı

Şekil 4.14. Antalya az katlı konut yapıları estetik deneyim parametreleri (Orijinal 2025)

Estetik deneyim parametreleri aracılığıyla yapıların insan-çevre arasında kurulan ilişkide üstlendiği zamansal ve mekânsal sürekliliklerin izini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Kişinin konut yapısının iç mekân yaşantısı sürecinde, sokak kotundaki etkileşiminde, kentsel ortamda çeşitli birlikteliklerin duyumsanmasında hem Antalya'nın modern dönemine hem de kentin tarihsel eksenine vurgu yapan bir bileşen halinde algılanmasına öncülük edebilecek parametreler oluşturulmuştur. Deneyim ortamını tanımlayacak söz konusu kriterler oluşum süreci, boşluk ve doluluk, ışık ve gölge, ölçek ve oran, sınır ve oylum/uzantı, renk ve doku, yerin anlatısı şeklinde belirlenmiştir (Şekil 4.15).

YAPI ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ	
Estetik Deneyim Parametreleri	**Parametrelerin Tanımı**
Oluşum Süreci	Yapının inşa edildiği döneme referansı Dönem malzemelerinin kullanımı, inşa tekniklerinin aktarım biçimi
Boşluk ve Doluluk	Kütlenin biçimlenişi: kübik, parçalı, yatay, düşey kurgu Kütlenin konumu: sınırları tutma, özel-yarı özel mekân tanımlama, ayrıştırma İç mekânın biçimlenişi: iç-dış sınırların ilişkisi/şekli (dik açılı, kırıklı, eğimli yüzeyler), mekânın örgütlenme biçimi (erişim, kapalılık (özel)/açıklık (ortak))
Işık ve Gölge	Cephe açıklık oranları ve biçimleri Güneş kırıcılar Korkuluk, parmaklık, kepenk vb. mimari öğeler Mekanların ışık dengesi, yüzeylerin parçalanış biçimi (köşe pencere, bant pencere)
Ölçek ve Oran	Kütleyi biçimlendiren elemanların bir araya geliş sistemi, elemanların birlikteliği, kullanıcı-kentli ile arasında kurduğu düzen/oran Kütlenin büyüklüğü, çevre elemanları ile ilişkisi, insan bedeni ile uyumu, parsel üzerinde kapladığı alan/yoğunluk İç mekanların ana mekân, ortak mekân, özel mekân gibi kullanım durumlarına göre birbirleri ile ilişkisi, kompozisyonu, dizilimi
Sınır ve Oylum / Uzantı	Yapının teras, balkon, saçak, giriş tasarımının sokak/ bahçe ile kurduğu ilişki biçimi İç mekanların birbirleri ile bağlantı biçimi: esnek sınırlar, birleşebilme niteliği, bölücülerin niteliği
Renk ve Doku	Yapının iç ve dış sınırlarını belirleyen elemanlarında kullanılan renk ve doku malzemelerinin bütünlüğü çevre ve dönemi ile kurduğu ilişki
Yerin Anlatısı	Kentsel yapının oluşum basamakları bağlamında farklı zamanlarda inşa edilmiş, çeşitli işlevlerde, çeşitli tasarım yaklaşımlarıyla tasarlanmış rastlaşma mekanlarının oluşumu

Şekil 4.15. Estetik deneyim parametrelerinin tanımı (Orijinal 2025)

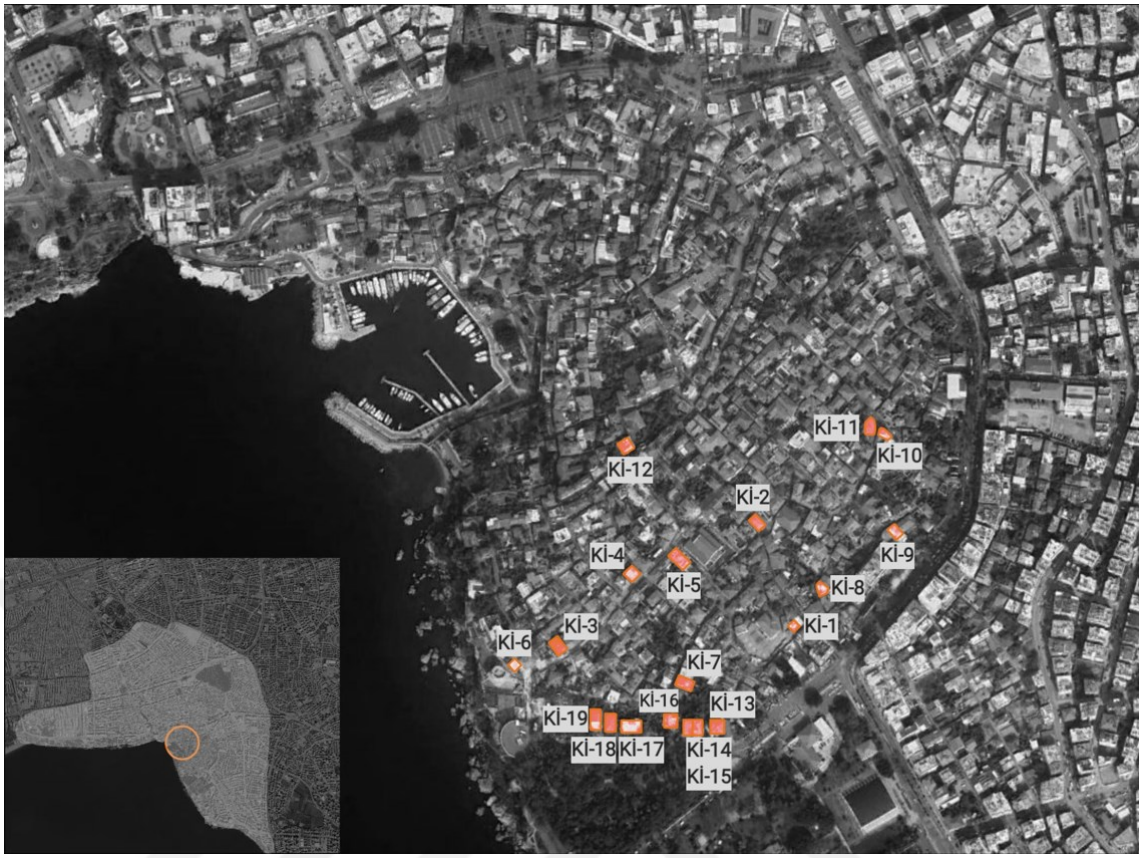
4.1.3.2. Antalya modern dönem az katlı konut örnekleri

Antalya Modern Dönem katmanının çözümlenmesi ile birlikte kentin oluşum biçimi belirlenmiştir. Kente dair büyüme izleği kavramlar üzerinden tanımlanmıştır. Bu doğrultuda belirlenmiş kentin genişleme basamakları ile söz konusu alanlarda mevcut olan konut yapıları tez çalışmasının örneklem alanını oluşturmaktadır. Az katlı, tekil konut birimlerinin var oldukları kentsel örüntü ile birlikte ele alınarak karakteristik niteliklerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Tez çalışması bağlamında yapı ölçeği çerçevesinde oluşturulmuş örneklem alanı parametrelerine göre araştırma yapılarak konut birimleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda arşiv taramaları, yerinde inceleme, kişisel görüşmeler ile elde edilen bilgiler doğrultusunda yapı değerlendirme formları oluşturulmuştur. Tezin örneklemi olarak seçilen konut birimleri çalışma bağlamında Antalya'nın 1980 yılına kadar oluşmuş kentsel karakterini niteleyen bölgeler üzerinden aktarılmıştır. Kentin oluşum çizgisine paralel olarak belirlenmiş kavramlar ile açıklanmaya çalışılan kent bölümleri içinde yer alan konutlar ilk olarak tezin örnek seçim parametreleri bağlamında ele alınacak daha sonra konutların özgün niteliklerin bağlamında oluşan deneyim ortamları çalışma sürecinde belirlenmiş deneyim parametreleri çerçevesinde yorumlanacaktır. Yapıların fiziksel mevcudiyetlerinin yanı sıra oluşum süreçleri ve mimari nitelikleri ile birlikte ortaya çıkan döneme özgün yaşantı ortamına katılma biçiminin, sahip oldukları anlamsal katmanın ortaya çıkarılması sağlanacaktır.

"Tarihi Odak"-Kaleiçi Bölgesi Az Katlı Konut Yapıları

Antalya'nın ilk yerleşim yeri olan Kaleiçi çalışma çerçevesinde "Tarihi Odak" olarak tanımlanmıştır. Kentin tarihi çekirdeği olan Kaleiçi bölgesi Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı çerçevesinde 1967 yılında koruma kapsamına alınmıştır. 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile birlikte yerleşimde tespit çalışmalarına başlanmış, 1979'da Koruma İmar Planı hazırlanmıştır. Bu koruma kararı aşamasından önce Kaleiçi'nde geleneksel konut yapılarının dönüşümü başlamış, az katlı ya da çok katlı betonarme yapılar inşa edilmiştir (Aydın 2006). Tarihi dokunun güney yönünde kalan günümüzde Şehzade Korkut Camii olarak adlandırılan Kesik Minare çevresinde örgütlenmiş yerleşim alanı içerisinde bulunana modernist tasarım dili ile inşa edilmiş az katlı konut yapıları tezin örneklem alanını oluşturmaktadır. Bu alan 1800'lü yıllardan itibaren Rum ve Müslüman halkın yaşadığı ve kentin yoğun nüfusunun barındığı bir dokudur. Cumhuriyet Dönemi'nde Kılıçaslan Mahallesi olarak sınırları belirlenmiştir (Çimrin 2012a).

Kaleiçi bölgesinde yapılan alan araştırması doğrultusunda tez çalışması kapsamında belirlenen örnek seçim parametreleri bağlamında on dokuz az katlı konut yapısı örneklem alanı olarak seçilmiştir. Teze konu edilen bu az katlı konut yapıları için yapı değerlendirme formları oluşturulmuştur. Kaleiçi'nde yer alan az katlı konutlar üretim biçimlerine göre iki farklı özellik göstermektedir. Her katın bağımsız bir yaşam ünitesi olarak tasarlandığı konut yapıları ağırlıklı sayıya sahiptir. Kaleiçi'nin çeperinde yer alan, Karaalioğlu Parkı ile bağlantılı olan konut birimleri ise tek ev şeklinde tasarlanmış, bir aileye ait yapılardır (Şekil 4.16).

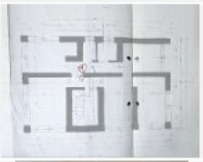
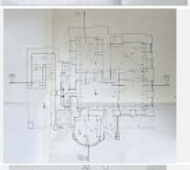
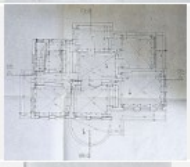
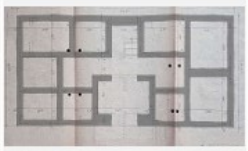
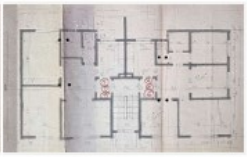
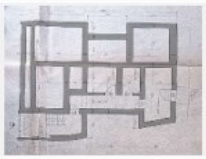
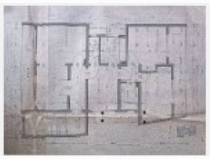
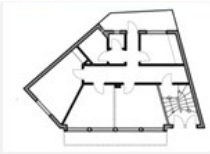
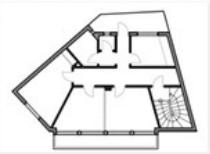

Şekil 4.16. Kaleiçi bölgesinde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

Kİ-1, Kİ-2, Kİ-3, Kİ-4, Ki-5, Kİ-7, Kİ-8, Kİ-9 (Şekil 4.17), Kİ-10, Kİ-11, Kİ-12, Kİ-13, Kİ-14, Kİ-15 (Şekil 4.18) birbirinden ayrı yaşam hacimlerinin birlikteliği ile oluşturulmuş apartman tipolojisindeki yapılardır. Genellikle bir mimar, mühendis ya da kalfa olan tasarımcı aktör elinden çıkmış olan bu konutlardan Kİ-1 (1956 öncesi), Kİ-3 (1936), Kİ-10, Kİ-12 (1949) hariç diğer yapılar 1955-1965 yılları arasında inşa edilmiştir. Dönem koşullarında konut birimlerinin taşıyıcı sistemi kagir, betonarme ya da iki sistemin birlikteliği ile oluşturulmuş çözümleri kapsamaktadır. Söz konusu konutların taşıyıcı sistemi, taş malzeme kullanılan temel üzerine taş, tuğla duvarlar ile kurulmuş yığma yapının betonarme döşemeler ile birbirine bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Kİ-12, Kİ-13 ve Kİ-14 konut örneklerinde yarı açık mekanları taşımak ve kısmı olarak çerçeve sistem kurmak amacıyla düşey taşıyıcı elemanlar yerleştirildiği görülmektedir.

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

Kaleiçi Bölgesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları		
Kİ-1 1956 öncesi				
Kİ-2 1964				
Kİ-3 1936				
Kİ-4 1960				
Kİ-5 1959				
Kİ-7 1958				
Kİ-8 1963				
Kİ-9				

Şekil 4.17. Kaleiçi bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

[1] Kİ-8 Envanter numaralı konuta ait teknik çizimler Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi'nden alınan belgeler ile yazar tarafından yeniden çizilmiştir. Diğer konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

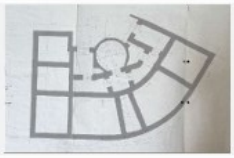
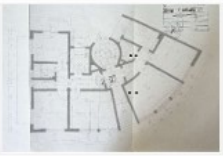
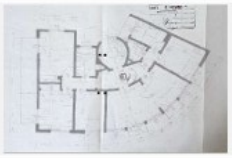
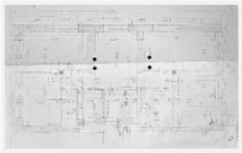
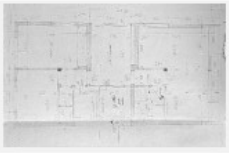
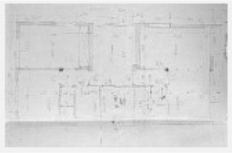
Kaleiçi bölgesinde yer alan bahsi geçen az katlı konut yapılarının modern dönem tasarım anlayışının izini sürdüğü söylenebilir. Kütle kurgusu bağlamında Kİ-1, Kİ-2, Kİ-4, Kİ-5, Kİ-7, Kİ-12, Kİ-13, Kİ-14, Kİ-15 prizmatik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu tasarım dili dönemin mimarlık anlayışı ile paralellikler kurmaktadır. Konut birimlerinin kentin geleneksel dokusu içine sızması ve sıkışık bir alanda var olmaya çalışması da kütle biçimini etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Söz konusu konutlardan Kİ-1 ve Kİ-7 geleneksel dokuda iki yapısı arasındaki boşluğa yerleşmiştir. İki yönden sıkıştırılan yapılar doğrudan yol ve bahçe ile bağlantı kurma eğilimindedir. Kılıçaslan Mahallesi'nin geleneksel dokunun organik yapısından ayrışan gridal bir sokak düzenine sahip bölgesinde yer alan Kİ-2, Kİ-4, Kİ-5 ve Kİ-12 konut örnekleri ise yerleştikleri köşe parsellerin yol sınırlarını tutacak şekilde konumlandırılan kare ve dikdörtgen prizma şeklinde tasarlanmıştır. Benzer şekilde köşe parsele yerleşen Kİ-13 konutu parsel gerisine yaslanarak sokak ile konut girişi arasında kendi özel mekanını yaratmıştır. Kİ-14 ve Kİ-15 yapılarında diğer konutlardan farklı bir parsel konumlanması yaklaşımı gözlemlenmektedir. İki farklı tasarım alanı içerisine ikiz ev inşa etme anlayışı doğrultusunda tasarlanmıştır. Bu sebeple bir yönü sağır olan konutlar diğer üç cephesi ile sokak ve bahçeye açılmaktadır.

Kaleiçi organik sokaklarına uyum sağlayan modern dönem az katlı konut yapılarında ise özgün biçimlenişler izlenebilmektedir. Kİ-8, Kİ-10 ve Kİ-11 konutları bulundukları parselin şekline göre biçimlenmiştir. Kİ-8 konutu kırıklı bir kütle kurgusuna sahip iken, Kİ-10 ve Kİ-11 yapılarının sokak sınırını oluşturan cepheleri dairesel olarak çözümlenmiştir. Kaleiçi'nin özgün morfolojisine uyum sağlayan bu prizmatik, dairesel ve kırıklı kütle kurgularının yanı sıra Kİ-3 konut yapısı birçok dönem özelliğini üzerinde taşımaktadır. Konut kütle karakteri bağlamında kendini prizmatik bir geometriyle tamamlasa da yapı kapalı ve açık çıkmalar, beden duvarlarında meydana getirilmiş girinti ve çıkıntılar, ön cephede konumlandırılmış dairesel mekân ile diğer örneklerden farklılaşmaktadır.

Kaleiçi bölgesinde apartman tipolojisinde yer alan konutların mekân organizasyonlarında geleneksel plan tiplerine öykünüldüğü gibi modernist tasarım anlayışının getirisi olan işlevsel gruplamaya dayalı plan çözümlerine yakın yaklaşımların da bulunduğu görülmüştür. Kİ-1, Kİ-10, Kİ-12 ve Kİ-13 envanter numaralı konutların arşiv taramasında mimari çizimlerine ulaşılamamış ve alan araştırması sürecinde iç mekanlarına erişilememiştir. Mekân organizasyonu hakkında bilgi sahibi olduğumuz yapılardan Kİ-3, Kİ-4, Kİ-5 az katlı konutları gelenek kaynaklı bir mekân organizasyonu çerçevesinde tasarlanmıştır. İç sofalı plan tipine benzeşen mekân kurgusuna sahip bu konutlardan Kİ-3 yapısı ana kütleden kopartılmış merdiven aracılığı ile ilk iki kotta geniş bir sofaya bağlanmakta bu sofa üzerinden odalara ve dairesel biçimde oluşturulmuş cumba benzeri mekâna dahil olunmaktadır. Bu ilk katta da sofa mekanına sokak ve ya bahçeden doğrudan da erişim sağlanabilmektedir. Üst kotta ise sofa yönü değişerek diğer odalar bu mekâna bağlanmıştır. Kİ-4 konutu iç sofalı mekân kurgusunu devam ettiren diğer bir örnektir. Köşe parselde yer alan konutun iki cephesi sokağı tutmakta ve kuzey sınırında merdiven yer almaktadır. Merdiven aracılığı ile sofaya ulaşılmaktadır. Sofa her iki kenarına yerleştirilmiş odalara erişimi sağlamaktadır. Kİ- 5 örneğinin kat planında yer alan konut birimleri iki farklı mekân şemasına sahiptir. Yine de bu yapıda da sofa düzeninin okunduğu görülebilir. Bahsi geçen örnekler her ne kadar geleneksel şemalara yönelmiş olsalar da yatak odası, mutfak, banyo, tuvalet gibi hacimlerin sofa mekânına

bağlı bir koridor/hol aracılığı ile diğer yaşam mekanlarından ayrıştırılma isteği konutların plan düzenlerinden okunabilmektedir.

Kaleiçi Bölgesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları		
Kİ-10 -				
Kİ-11 1960				
Kİ-12 1949				
Kİ-13 1965 öncesi				
Kİ-14 1961				
Kİ-15 1958				

Şekil 4.18. Kaleiçi bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Plan şemalarında modernist tasarım diline yakın bir anlayışın benimsendiği yapılar Kİ-2, Kİ-7, Kİ-8, Kİ-14, Kİ-15 konut örnekleridir. Bu konutlarda temel olarak bir hol üzerinden yatak odası, mutfak, banyo, tuvalet hacimleri ile misafir odası, oturma odası gibi birlikte yaşam mekanlarını birbirinden ayırma eğilimi bulunmaktadır. Yaşam alanları sokak yönünde örgütlenirken özel mekanlar arka bahçe, ikincil önemdeki yola doğru konumlanmaktadır. Modernist mekân organizasyonuna örnek teşkil eden bu konutların geleneksel plan tipolojisi ile kesiştiği nokta misafir odası, oturma odası, yemek mekânı,

[1] Kİ-15 Envanter numaralı konuta ait teknik çizimler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi'nden alınan belgeler ile yazar tarafından yeniden çizilmiştir. Diğer konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

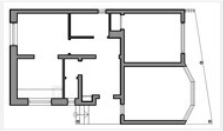
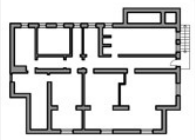
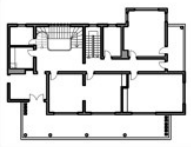
hol gibi mekanların baskın derece büyük tasarlanması ve açılıp kapanabilen bölücü elemanlar ile birbirine bağlanabilir olmasıdır.

Kaleiçi apartman tipi konut örneklerinin cephe kurguları üzerinden baktığımızda kare ya da dikdörtgen modüller oluşturacak şekilde tekrar eden pencere boşluklarının, genellikle yatay karakteri vurgulayan denizlik, saçak, balkon detaylarının benzerlik taşıdığı söylenebilir. Kİ-2, Kİ-4, Kİ-5 benzer cephe karakteri özellikleri taşımaktadır. Kareye yakın bir gridal sistem oluşturacak şekilde bir araya gelen pencere boşlukları bütüncül bir cephe kurgusu sağlamaktadır. Simetrik karaktere sahip olan yapılarda bahçe ve sokağa bakan cephe boyunca yataylığı vurgulan ya da modülün parçası olacak şekilde tasarlanan yarı açık mekanlar cepheye hareket katmaktadır. Hem dönemin hem de söz konusu örneklerin niteliklerinden bir diğeri de merdiven kovasını vurgulayan beden duvarının yırtılması ile oluşturulmuş cephe elemanlarıdır. Kİ-1, Kİ-7, Kİ-8, Kİ-14, Kİ-15 konutları benzer bir cephe kurgusu anlayışı ile üretilmiştir. Kİ-14 ve Kİ-15 konutlarının bir cephesinin, Kİ-1, Kİ-7, Kİ-8 konutlarının iki cephelerinin sağır olması ve ara mekâna yerleşmeleri sebebi ile ortak bir cephe karakterine sahip olmuşlardır. Örneklerde merdiven kütlesi sokaktan doğrudan erişilebilecek şekilde yapının ön kısmında ve sağır duvarlardan birine bitişik olarak kurgulanmış ve bu sirkülasyon elemanı yırtıklar, malzeme farklılaşması, geçirgen malzemeler kullanılarak vurgulanmıştır. Sirkülasyon elemanının yanında geniş yaşama hacimleri yer almış ve bu hacimler genellikle bir yarı açık mekân ile sokağa taşmıştır. Kİ-10 ve Kİ-11 konutları dairesel cephe tasarımları ile diğer örneklerden ayrışmaktadırlar. Kareye yakın pencere boşluklarının sık tekrarı ile eğrisel cephede bant pencere etkisi yaratılmıştır. Balkon parapet ve korkulukları ile dairesel cephe kurgusu güçlendirilmiştir. Kİ-3 konutu parçalı cephe yüzeyleri ve dairesel olarak kurgulanmış, geleneksel konutlardaki cumba ile bağdaştırılabilecek ön cephedeki mekânı ile özgün bir cephe karakteri sergilemektedir. Kİ-12 ve Kİ-13 yapıları prizmatik kütlelerinde oluşturulan geniş çıkmalar onları taşıyan düşey çizgisel elemanlar aracılığıyla farklılaşmaktadır. Pencere boşluk karakteri ve dizimi diğer yapılar ile benzerlik göstermekle birlikte üç katlı olmaları, cephe yüzeyinde kapalı ve açık çıkmalara sahip olmaları konut birimlerinin özgün niteliklerini oluşturmaktadır.

Kaleiçi'nde yer alan örneklerden tek ev özelliği gösteren konutlar Kİ-6, Kİ-16, Kİ-17, Kİ-18 ve Kİ-19 yapılarıdır (Şekil 4.19). Kİ-6 konutu Hıdırlık Kulesi arkasında içinde bulunduğu arazideki mevcut konutla bağlantı kuracak şekilde 1955 yılında inşa edilmiştir. Diğer yapılar Kaleiçi geleneksel dokusunun, Karaalioğlu Parkı sınırında yer almaktadır. Kİ-16 (1945), Kİ-17 (1958), Kİ-18, Kİ-19 envanter numaralı konutların her biri girişlerini park yönündeki sokaktan alacak şekilde tek ev tasarım yaklaşımı ile kurgulanmıştır. Söz konusu yapılar Kaleiçi'nde yer alan diğer örneklemlere benzer şekilde taş ve tuğla malzeme kullanılarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Döşemeler betonarme olarak tasarlanmış, yarı açık çıkmalar kolonlar ile desteklenmiştir. Tek ev yaklaşımı ile kurgulanmış yapılardan Kİ-17, Kİ-18, Kİ-19 dikdörtgen prizma şeklinde tasarlanmıştır. Sokakla kurdukları ilişki, yarı açık mekanların biçimi, pencere boşlukları genişliği ile benzer bir dile sahiptir. Kİ-6 ve Kİ-16 konutları kütle biçimlenişi ile diğer konutlardan farklılaşmıştır. Kİ-17, Kİ-18, Kİ-19 örneklerinde tüm elemanlar dik açılar ile birleşirken, Kİ-6 ve Kİ-16 örneklerinde dairesel elemanlar ile eğrisel, kırıklı birleşimler dikkat çekmektedir. Kİ-6 konutu Hıdırlık Kulesi arkasında kalmakta, sokak ve denize açılmaktadır. Parsel sınırı içerisindeki mevcut yapıyla birbirlerine eklemlenmişlerdir. Diğer örneklerden ayrışan niteliği yaşama alanının kırıklı yüzeyler ile farklılaştırılarak,

önünde uzanan teras araçlığı ile sokağa ve denize bağlanmasıdır. Kİ-17, Kİ-18, Kİ-19 konutları kendi arazileri içerisinde bağımsız olarak tasarlanmışlardır. Kİ-18 ve Kİ-19 konutları sokak ve parka dar cepheleri ile açılırken, Kİ-17 dikdörtgen prizmanın uzun yüzeyi aracılığıyla sokakla ilişki kurmaktadır. Aynı aks üzerinde yer alan Kİ-16 konutu kütle kurgusu ile diğer üç yapıdan ayrılır. Bir prizmanın içine yerleşmiş olan diğer üç konut yerine Kİ-16 yapısı küçük ölçekli prizmatik hacimlerin bir araya gelmesi ile üretilmiş bir kütle biçimlenişine sahiptir. Dairesel balkon ve eğrisel nitelikli merdiven kovası konutun özgün kütle karakterini oluşturmaktadır. Yapı örneği arazisi üzerine yerleşim ile de farklılık göstermektedir. Söz konusu diğer konut yapıları sokak ile yakından bir ilişki kurarken, Kİ-16 sokaktan geri çekilerek parselin ortasına konumlanmış ve özgün bahçe duvarı ve kapısı ile parka cephe veren diğer yapılardan ayrışmıştır.

Kaleiçi Bölgesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları		
Kİ-6 1955				
Kİ-16 1945				
Kİ-17 1958				
Kİ-18 -				
Kİ-19 -				

Şekil 4.19. Kaleiçi bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Bahsi geçen konut yapıları bir aileye ait tasarlanmış tek evler olduğu için konutların mekân organizasyonu Kaleiçi'nde yer alan diğer konut örneklerinden farklılaşmaktadır. Bu beş konuttan üç tanesinin mekân organizasyon şemasına

[1] Kİ-17 Envanter numaralı konuta ait teknik çizimler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış; yazar tarafından düzenlenmiştir. Kİ-6 konutu Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Büroları Arşivi belgeleri doğrultusunda yazar tarafından yeniden çizilmiştir. Diğer konutlara ait plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. Kİ-6 konutu örneği fotoğrafı Yandex Haritalar'dan alınmıştır.

erişilebilmiştir. Kİ-6 konutu mutfak ve ona bağlı yaşama hacminin bulunduğu mevcut bölüme eklenen banyo, tuvalet, misafir/oturma odası, yatak odası ve terastan oluşmaktadır. İşlevsel gruplama tam anlamı ile gerçekleşmese de giriş, ıslak hacim, mutfak hol ve koridor aracılığı ile yaşam mekânından ayrıştırılmış, özel/yarı özel mekanlar oluşturulmaya çalışılmıştır. İç mekanına erişilebilen Kİ-16 konutu günümüzde konaklama işlevli kullanılmaktadır. Daha önce iş yeri ve sağlık hizmeti verecek düzenlemelerden geçtiği için ve özgün mekân çizimleri mevcut olmadığı için hacimlerin işlevleri tam olarak bilinememektedir. Ancak odaların oluşturulma biçiminden geleneksel konut şemasının kaynak olarak kullanıldığı anlaşılabilir. Zemin kat giriş holü, sirkülasyon mekânına dönüşen sofa biçimli mekânın her iki yanına yerleştirilmiş hacimlerden oluşmaktadır. Bu mekânın sonuna merdiven yerleştirilmiştir ve üst katın kare biçimli holüne erişilmektedir. Holün çevresi odalar tarafından sarılmıştır. Kütlenin özgünlüğü dairesel biçimli balkon ve merdiven kovası ile yaratılmıştır. Kİ-17 konut örneği ise hem katlara yüklenen işlevler hem de mekanların dizilim sırasına göre özel mekanlar ile yaşama mekanlarını birbirinden ayrıştırmaktadır. Bodrum ve üzerindeki iki kattan oluşan tek ev biçimli konutun zemin kotunda batı yönünden merdivenler ile giriş mekanına ulaşılmaktadır. Girişin yanında sokak yönünde cephe boyunca devam eden yaşama ve yemek salonu olarak kullanılan hacim yer almaktadır. Bahçe yönüne ise evin ana mutfağı, depo, servis merdiveni eklenmiştir. Giriş holü anıtsal bir merdivene açılmaktadır. Üst katta galeri mekânı üzerinden ailenin kendine ait yaşama mekanına erişilmektedir. Galerinin doğusuna ise yatma hacimleri, banyo yerleştirilmiştir. Bu kurgu doğrultusunda yapının geleneksel şemadan koptuğu ve modern bir yaşam biçimini amaçlayan bir anlayışla tasarlandığı söylenebilir.

Kaleiçi bölgesinde tek ev tasarım anlayışı ile inşa edilmiş konut örneklerinin cephe tasarım dillerinin modernist bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Dönemin mimari tasarım repertuarı yapılar üzerinde gözlemlenmektedir. Kİ-17, Kİ-18, Ki-19 cephe tipoloji bağlamında birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Karaalioğlu parkına bakan cepheye yerleştirilmiş geniş yarı açık mekanlar ve onları taşıyan kolonlar konutların cephe karakterini etkileyen en önemli ögelerdir. Balkon, döşeme silmeleri, saçak izi kütlenin yataylığını vurgularken, kolonların düşey etkisi bu vurguyu dengelemektedir. Pencere açıklıkları konutlarda alışılan yaklaşım üzerine dörtgen biçimlidir. Kİ-6 ve Kİ-16 konutları cephede kullanılan eğrisel, kırıklı tasarım biçimlenişleri ile farklılaşmaktadır. Kİ-6 konutu tek katlı mütevazi bir örnek olmakla birlikte. Denize ve sokağa doğru uzanan yaşam birimin kırıklı bir yüzey kullanılarak daireye yakın bir forma getirilmesiyle özgün bir görünüm kazanmıştır. Bu kırıklı yüzey teras ve çatı döşemesi ile sıkıştırılmış ve yataklık etkisi verilmiştir. İki yatay döşeme arasına dairesel kolonlar yerleştirilerek terasın sınırları belirginleştirilmiştir. Kİ-16 örneğinde kütlenin ana bölümlerinin dörtgen prizmalardan oluştuğu görülebilir. Ancak bu dik açılı kurgu köşe birleşimlerinin dairesel bitişi ile yumuşatılmıştır. Merdiven kovasının eğrisel beden duvarı kübik birimleri birbirine bağlayan bir eleman olarak kullanılmıştır. Yapının öne çıkan özelliği ise dairesel kurgulanmış teras tasarımıdır. Yatay etkiyi güçlendiren bu terasın dairesel bölümü kolon ile desteklenmiş, kübik kütle, dairesel plak, düşey taşıyıcı birlikteliği özgün bir tasarım dili oluşturmuştur. Konutun pencere formları dikdörtgen ve kare boşluklardan meydana gelmiştir. Ancak cephe düzenindeki yerleri sebebi ile köşeleri şeffaflaştıran ve iki cephe yüzeyini saran bant pencere görünümü elde edilmiştir.

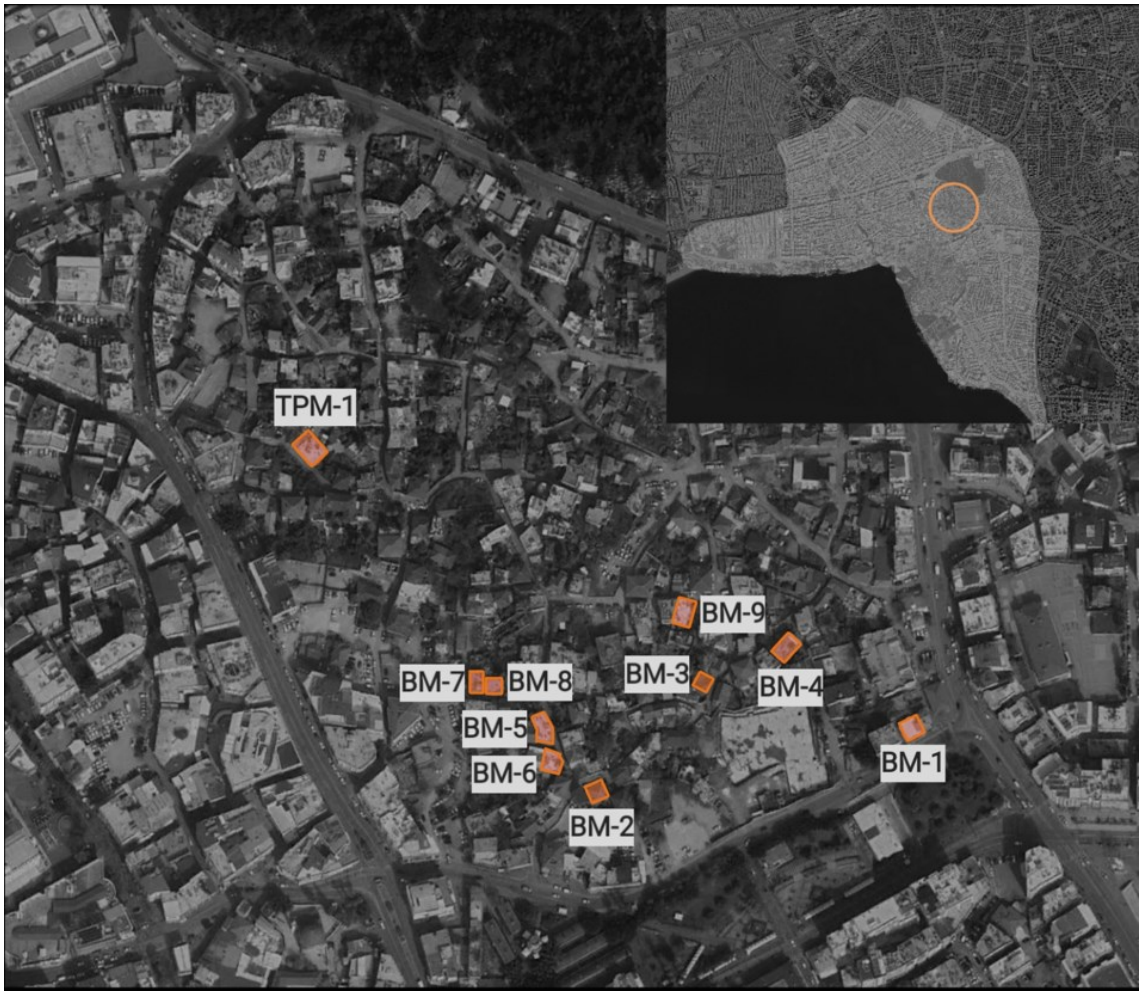
Antalya'nın tarihi çekirdeklerinden biri olan Kaleiçi geleneksel dokusu kent için önemli bir konumdadır. Günümüzde de merkezi bir kentsel doku olmayı sürdürmektedir. Tez kapsamında Antalya'nın kentsel oluşumunu açıklama hedefi ile Kaleiçi "Tarihi Odak" olarak nitelendirilmiştir. Geleneksel yaşam bağlamında oluşmuş kentsel örüntü, anıt yapılar, konut birimleri arasına yerleşmiş modern dönem az katlı konutlarının özgün bir aradalığının ele alınması amaçlanmıştır. Konutların kentsel bağlamdaki yerini bu birliktelik belirlemektedir. Farklı zaman aralıklarında, başka bir yaşantı ve kültür ortamında inşa edilmiş bu yapılar özgün bir kentsel örüntü aracılığıyla birleşir. Bu doğrultuda özgün kentsel örüntülerin deneyimlenmesi hedefi ile oluşturulan rotalar bahsi geçen modern konut örnekleri ile ilişkilendirilmiştir. Kaleiçi'nde oluşturulan deneyim rotası Kİ-2, Kİ-3, Kİ-4, Kİ-5, Kİ-10 ve Kİ-11 konut örnekleri ile doğrudan ilişkilidir. Böylece farklı dönemlere ait, farklı işlevlerdeki yapıların bütüncül bir şekilde kavranışı mümkün olmuştur.

Kaleiçi sınırında inşa edilmiş Kİ-13, Kİ-14, Kİ-15, Kİ-16, Kİ-17, Kİ-18, Kİ-19 konutlarının ise kentsel bağlamdaki yeri geleneksel doku içinde yer alan konutlardan ayrışmaktadır. Bu konutlar kentin modern dönem imar hareketleri ile ortaya çıkmış Karaalioğlu Parkı ile ilişkilenir. Antalya'nın modern dönem kentsel yaşamında önemli bir sosyalleşme mekânı olan park "Odak Mekân" olarak tanımlanmıştır. Kaleiçi yani kentin geleneksel yüzü ile modern yüzü olan park arasındaki hatta yerleşen konut örnekleri iki farklı yaşamın birleştiği sınır olarak önemli bir konuma sahiptir. "Odak Mekân" kavramı ile tanımlanan bölgede oluşturulan deneyim rotası Kİ-13, Kİ-14, Kİ-15, Kİ-16, Kİ-17, Kİ-18, Kİ-19 konut örneklerini de kapsamaktır. Böylece kentin iki farklı yaşam biçimi arasındaki kırılmanın gözlemlenmesi, konutların modern yaşamın donatıları ile birlikte okunması imkânı yaratılmıştır.

"Tarihi Odak"-Balbey Bölgesi Az Katlı Konut Yapıları

Balbey bölgesi kentin ikincil olarak oluşan geleneksel yerleşim alanlarındandır. Günümüzde organik kurgusunu sürdürmekte, geleneksel konut yapıları mevcudiyetlerini devam ettirmektedir. Tez çalışması bağlamında Balbey, Antalya'nın kentsel gelişim aşamalarının tanımlanmasında "Tarihi Odak" olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu alan konut ve ticaret bölgesinin kesiştiği bir noktadadır. Kentin modernleşme sürecinde yerleşim bölgesinin çeperinde yeni ulaşım akslarının, eğitim, sağlık hizmeti veren yapıların yerleştiği görülmektedir. Bu modernleşme adımları doku içerisine de sızmış, geleneksel konut yapılarının arasına modern dönem az katlı konut örnekleri yerleşmiştir. Bölge içerisinde yer alan on yapı tezin az katlı konut örnekleri çerçevesinde ele alınmıştır (Şekil 4.20).

Balbey bölgesinde var olan yapılardan sekiz tanesi bağımsız bölümlerden oluşmuş iki katlı konut yapılarıdır. BM-2 ve BM-3 envanter numaralı konutlar ise tek katlı inşa edilmiş yapılardır (Şekil 4.21). Yapım tarihi bilinen konutlardan 1955 yılında inşa edilen BM-6 ve 1958 yılında inşa edilen TPM-1 dışında diğer konutlar 1960'lı yıllarda tasarlanmıştır. Konut örneklerinin taşıyıcı sistemlerinin taş, tuğla malzeme kullanılarak oluşturulmuş yığma duvarlar ve bunları birbirine bağlayan betonarme döşemelerden oluşturulan genel yaklaşımla benzeşir.

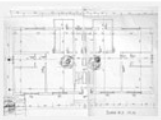
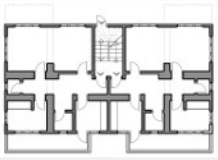
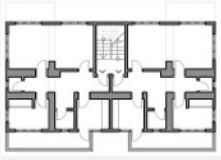
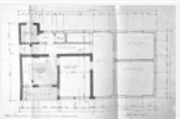

Şekil 4.20. Balbey bölgesinde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

Birbirinden ayrı yaşama birimlerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan sekiz konut biriminden BM-1, BM-4, BM-5, BM-9 apartman tipi bir örgütlenme ile bir araya gelmiştir. Ancak BM-6, BM-7, BM-8, TPM-1 konutları iki ayrı girişe ve sirkülasyon sistemine sahip olacak biçimde tasarlanmıştır. Bu bir araya geliş biçimi özgün bir kütle kurgusu ve sokak-yapı ilişkisi oluşmasına olanak tanımıştır. Apartman tipolojisinde inşa edilmiş az katlı konut örneklerinden BM-1, BM-4 ve BM-9 yapıları prizmatik bir formla tasarlanmışken, BM-5 konutu ise araziye uyacak şekilde kırıklı bir kütle kurgusuna sahiptir. Bağımsız girişlere sahip iki farklı konut biriminden oluşan yapılardan TPM-1 prizmatik bir kütle biçimi ile tasarlanmışken, BM-6, BM-7, BM-8 konut örnekleri bulundukları parselin ve sokak karakterinin biçimine uyacak şekilde kırıklı bir formda inşa edilmiştir. Tek katlı konut örnekleri olan BM-2 ve BM-3 yapılarının dörtgen bir forma sahip olduğu görülmüştür (Şekil 4.21).

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

Balbey Bölgesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları		
BM-1 1963				
BM-2 -				
BM-3 -				
BM-4 -				
BM-5 1966				
BM-6 1955				
BM-7 1957-1967				
BM-8 1962				
BM-9 -				
TPM-1 1958 ve öncesi				

Şekil 4.21. Balbey bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

[1] BM-1, BM-5, BM-7, TMP-1 Envanter numaralı konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Diğer konutlara ait plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir.

Balbey bölgesinde iç mekanına erişilebilen konut örnekleri üzerinden mekân organizasyon biçimleri tartışılmıştır. BM-1, BM-3, BM-4, BM-5, BM-6, BM-7, BM-8, TPM-1 konutlarının iç mekân kurgusuna dair verilere yerinde inceleme ve arşiv belgeleri doğrultusunda erişilmiştir. Bu bilgiler bağlamında iki farklı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Plan organizasyonu yaklaşımlarından biri geleneksel şemanın doğrudan kullanılmasıdır. Diğer yaklaşım ise modernist tasarım dilinin getirisi ile birlikte ortak alan olan sofanın geniş hollere dönüşerek sadece geçiş mekânı işlevini sürdürmesi ile elde edilmiş mekân organizasyonu tasarımıdır. Tek katlı konut birimi olan BM-3 konutu farklı dolaşım aksları ile desteklenmiş ortak hacme bağlı oda birimlerimden oluşmuş geleneğe bağlı bir mekân şemasına sahiptir. Apartman tipolojisinde inşa edilmiş BM-1 konut birimi bir kenarına yaslanmış ortak mekân ve onu çevreleyen diğer odalardan oluşturulmuşken; BM-4, BM-5 örneklerinde işlevsel zonlama, özel/yarı özel mekân kurgulama eğilimleri tasarımda etkili olmuştur. İki farklı giriş üzerinden kurgulanmış az katlı konut örnekleri gelenek kaynaklı plan organizasyonuna sahiptir. BM-6 ve BM-8 konutları iç sofa etrafında örgütlenmişken, BM-7 konutunda sofa, mekân dizilerinin yanına çekilmiştir.

Konut örnekleri cephe karakteri bağlamında okunduğunda tek konut birimleri olan BM-2 ve BM-3'ün prizmatik kütle kurgusunda geri çekilmeler aracılığı ile formda boşluklar yarattığı ve böylece özel nişler oluşturduğu görülmektedir. Apartman tipolojisindeki BM-1, BM-4 konutları kareye yakın modüler pencere boşlukları, giriş ve merdiveni tanımlayan güneş kırıcıları ile benzer bir cephe biçimlenişine sahiptir. BM-1 cumba kurgusuna referans sayılabilecek cephe çıkmalarına sahipken, BM-4 yapısı terasları oluşturan plaklar ile dış mekâna açılmaktadır. BM-9 örneği cephe karakteri ise kat silmeleri, pencerelerin yan yana sık tekrarı ile yatay bir kurguya sahiptir. BM-5 yapısı güneş kırıcı elemanı, yatay pencereleri, yatay balkon düzenlemesi ile diğer konutlarla benzeşmekle beraber arazinin sınırlarına entegre olma becerisi ile kırıklı bir yüzey biçimlenişine sahip olmuştur. BM-6, BM-7, BM-8 konutları iki farklı giriş ile yapılara erişim sağlandığı için sokak kotunda özgün giriş nişleri oluşturma bağlamında bölgedeki diğer konut yapılarından ayrışır. Kırıklı cephe karakterleri BM-7, BM-8 konutlarında teraslar aracılığı ile desteklenmiştir. BM-8 konutu sofanın dışa taşması ile elde edilen kapalı çıkma ile özgün bir karakter edinmiştir. BM-7 konutunun giriş bölümü ve ortak yaşam birimi teras çıkması ile vurgulanmıştır. TPM-1 konutu yataylığı destekleyen çatı ve balkon kurgusuna sahiptir. Üst katın bir bölümü boşaltılarak teras oluşturulmuştur. Dörtgen formu pencereler belirli bir ritimle cepheye yerleştirilerek kütlenin yataylığı desteklenmiştir.

Balbey, geleneksel dokusunu günümüzde muhafaza eden bir yerleşim alanıdır. İçerisinde Türk Evi tipolojisinde inşa edilmiş konut yapıları yoğunluktadır. Ancak bölge sınırları bu organik yapının tersine bir dönüşüm yaşamış ve yüksek katlı ticaret/konut işlevli yapılar ile çevrelenmiştir. Bu sebeple yerleşim alanının geleneksel değerlerini sürdüren iç bölgeleri kentin gündelik yaşamı bağlamında tam anlamıyla algılanabilir değildir. Ancak bölge hem modern öncesi dönemde var olan ticari alan, konut dokusu kurgusu hem de Cumhuriyet Dönemi'nde açılmış yeni akslar, inşa edilmiş eğitim, sağlık gibi farklı işlevdeki yapılar ile Antalya'nın tarih içerisindeki kentsel gelişimine sahne olmuştur. Balbey'de yer alan konut örnekleri modern ve geleneksel konut birlikteliğinin okunabildiği bir bölge olması sebebiyle önemli bir kentsel bağlama sahiptir. Tezin Antalya modern dönem katmanına dair bileşenlerin okunması amacı ile oluşturulmuş deneyim rotaları kapsamında Balbey Mahallesi'nin bu çok katmanlı yapısının

izlenebileceği bir güzergah oluşturulmuştur. Bu deneyim güzergahı üzerinde BM-5, BM-6, BM-7, BM-8 envanter numaralı konut örnekleri yer almaktadır. Böylece kentin zaman katmanlarına dair izlerin, kesişimlerin, bütüncül bileşenlerin okunması mümkün kılınmıştır.

"Eklemlenme Bölgesi"-Haşimişcan Mahallesi Az Katlı Konut Yapıları

Antalya'nın geleneksel dokusunun günümüzde devam ettirildiği iki tarihi odak ve içerisinde yer alan modern dönem az katlı konut yapıları incelenmiştir. Kaleiçi'ni merkeze konumlandırarak bu alanın çevresinde oluşmuş ikincil büyüme çevresi tez çalışması kapsamında "Eklemlenme Bölgesi" olarak ele alınmıştır. Kaleiçi'nin kuzey yönünde yer alan "Eklemlenme Bölgesi" yerleşim dokusu karakteri ve mimari ögeleri büyük ölçüde günümüze erişememiştir. Ana akslar ve ibadet yapıları, anıtsal yapılar, ticaret yapıları üzerinden bölgenin değişim izleği okunabilmektedir. Kaleiçi'nin doğusunda yer alan bölgenin ise özgün değerleri görece korunarak günümüze ulaşmıştır. Kaleiçi'nin doğu yönünde geleneksel dokunun bir uzantısı olan bu bölge Yeni Kapı olarak da bilinen Haşimişcan Mahallesi'dir. Kaleiçi'ni tanımlayan kent surlarının dışında oluşmuş ticaret ve konut bölgeleri tez çalışması kapsamında "Eklemlenme Bölgesi" olarak tanımlanmıştır. Bu bölge kentin tarihi merkezi sınırları çevresinde örgütlenmiş olan ve bu merkez ile ilişkilerini kopartmamış yerleşim alanlarını tariflemektedir.

Haşimişcan Mahallesi gayrimüslim nüfusun yaşadığı Gavur veya Rumlar Mahallesi olarak bilinen bir yerleşim alanıdır. 1924 yılında gerçekleşen mübadele ile mahallede yaşayan nüfus değişime uğramıştır. Cumhuriyet Döneminde Antalya'ya birçok hizmette bulunan Vali Haşim İscan'ın ismi bu yerleşim alanına verilmiştir (Çimrin 2012a). Haşimişcan Mahallesi günümüzde geleneksel nitelikli konut yapılarını ve modern dönemde inşa edilmiş konut/ticaret işlevli yapıları barındırmaktadır. Yerleşimin çevresinde Kaleiçi, Karaalioğlu Parkı sınırını oluşturan Atatürk Caddesi, Recep Peker Caddesi, Tınaztepe Caddesi boyunca yüksek katlı yapılar görülmektedir. Doğuda yer alan Arık Caddesi yönünde ise insan ölçeğinde bir yapılaşma söz konusudur. Yüksek katlı yapılaşma hattı Haşimişcan Mahallesi'nin kentin merkezi olan Kaleiçi ile bağlantısını kopartmıştır. Ancak yerleşimin iç bölgesi günümüzde geleneksel karakterini sürdürmektedir. Organik sokak dokusu ve geleneksel konut yapıları içerisinde modern dönem konut yapıları da inşa edilmiştir. Söz konusu bu konutlardan beş tanesi tezin örneklem alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Haşimişcan Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

Haşimiscan Mahallesi'nde yer alan konut örneklerinin yapım tarihi bilinen konutlardan ve hava fotoğraflarından edinilen bilgilere göre 1950 ve 1960'lı yıllarda inşa edildiği düşünülmektedir. Yapılar yığma sistemle inşa edilmiş, döşeme plakları ise betonarme sistemle yapılmıştır. Diğer konut örneklerine benzer şekilde konutlarda taş ve

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

tuğla malzeme kullanımı yaygındır. HİM-1, HİM-2 yapıları farklı girişe sahip iki konut biriminden meydana gelmiştir. HİM-3 müstakil, tek katlı bir yapı olarak inşa edilmiştir. HİM-4 ve HİM-5 yapıları ise ortak bir merdivene sahip apartman tipine örnek olabilecek az katlı konut örnekleridir (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Haşimişcan Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Örnek olarak seçilen konutların kütle tasarım biçimleri modernist tasarım ilkelerinin izlenebildiği kübik bir kurgudadır. HİM-1, HİM-2, HİM-3 konutları düşey taşıyıcı eleman ile belirtilmiş, kübik formun bir bölümünün boşaltılmasıyla elde edilmiş giriş hacimleri ile ortak bir yaklaşıma sahiptir. HİM-4 konutu giriş ve merdiven kovasının kütle kompozisyonunda öne çıkartılması ile farklılaştırılmıştır. HİM-5 konutu sokak sınırına uyumlanmaya çalışan üçgensel giriş cephesi ile kübik form yaklaşımı içerisinde özgün bir kütle dili yaratmıştır. Mekân organizasyonları plan şemasına ulaşılabilen üç yapı üzerinden değerlendirildiğinde geleneksel Türk Evi plan tiplerinden olan iç sofalı kurguya öykünen bir tasarıma sahip olduğu söylenebilir. Ancak iç sofanın kullanın biçimi ve mekân kurgusundaki baskınlığı değişim göstermektedir. HİM-2 konutunda ortak kullanım alanı olan odanın yatak odası, ıslak hacimler, mutfak birimi ile yaşama

[1] HİM-2 Envanter numaralı konutuna ait çizim Nebioğlu ve Kara Yüksel (2023) alınmıştır. HİM-5 Envanter Numaralı konutuna ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. HİM-4 konutuna ait plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir.

birimlerini birbirinden ayırdığı görülmektedir. Bu ortak mekân bölücü doğramalar aracılığı ile diğer yaşama mekânı ile bütünleşebilmektedir. HİM-4 envanter numaralı konut da benzer kurguyu sürdürmektedir. Bu konutta geleneksel plan şemasına olan bağlılık daha kuvvetlidir. Sofa ortak bir yaşama mekânı olarak kullanılır, diğer oda birimleri bu mekâna açılır, ıslak hacim ve mutfak ise bir hol aracılığıyla bu mekândan ayrıştırılmıştır. HİM-5 konutu ise sofa mekanını hole çevirmiş ve işlevsel bir zonlamanın ayrıcı elemanı olarak kullanmıştır. Hol giriş, mutfak, yaşama mekânı ve tuvalet ile doğrudan bağlantılı iken yatak odaları ve banyo ile bağlantısı bir koridor üzerinden sağlanmıştır. Yapıların cephe karakteri modern dönem konut yapılarının karakteristik özelliklerini taşımaktadır. HİM-1, HİM-2, HİM-3 konutlarında dörtgen formda oluşturulmuş kütlede boşaltmalar yapılarak giriş hacmi tanımlanmıştır. HİM-1 ve HİM-2 konutları saçak hattı, cephe boyunca süren balkon çıkmaları, kareye yakın pencere modüllerinin yan yana tekrarı ile cephede yatay etkiyi güçlendirmektedir. HİM-4 konutu ise köşe pencereleri ile kübik kütleyi hafifletmiş, prizmatik formda yaptığı boşaltmalar ile yarı açık hacimler oluşturmuştur. Konutun yaşam birimlerinde dörtgen karakterli pencerelere yer verilirken ana kütleden farklılaştırılmış merdiven hacminde ise dairesel açıklığa yer verilmiştir. HİM-5 konutu cephe düzleminde yatay ve düşey etki yaratan elemanları birlikte kullanmıştır. Balkon döşemeleri, saçak ve bant pencereler yatay etkiyi vurgularken, merdiven boşluğunu tanımlayan düşey güneş kırıcılar yataylığı dengelemektedir. Konutun özgün bir cephe elemanı da yüzey boyunca devam eden baca ögesidir.

Haşimişcan Mahallesi, Kaleiçi'nin sur dışına taşmış bir uzantısı olduğu ve günümüzde de geleneksel karakterini sürdürdüğü için burada yer alan modern konut örnekleri kentin farklı aşamalarındaki büyüme ve mimari dilin değişimine örnek teşkil etmektedir. Modern ve geleneksel dünyanın hem kentsel ölçekte hem de doku içerisindeki yapılar ölçeğinde bir karşılaşma mekânı olması Haşimişcan Mahallesi'ni Antalya'nın oluşumunda özgün bir yere konumlandırmaktadır. Her yapı inşa edildiği döneme ait yaşam biçimi ve mimari üretim yaklaşımını günümüze taşıyarak geldiği için modern dönem Antalya'sının bir temsilini sunmaktadır.

"Eklemlenme Bölgesi"-Çaybaşı, Gençlik Mahallesi Az Katlı Konut Yapıları

Kentin başlangıç noktası olan Kaleiçi'nin doğu yönünde yer alan Haşimişcan Mahallesi'nin gerisinde ve güney yönünde Karaalioğlu Parkı altında yerleşim alanları bulunmaktadır. Hadrianus Kapısı önünden başlayıp kentin doğu yönüne açılan ana aksı (Değirmenönü Caddesi) üzerinde Değirmenönü ismini almış bir mevkii yer almaktadır. Söz konusu yerleşim alanında bulunan bir konut tez çalışmasına örneklem olarak seçilmiştir. Karaalioğlu Parkı güneyinde yer alan bölge Gençlik Mahallesi olarak adlandırılmıştır. Bu alanda üç adet konut yapısı tez çalışması kapsamında az katlı konut örneği olarak seçilmiştir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Çaybaşı Mahallesi ve Gençlik Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

ÇM-1 konutu temel geometrik formda tasarlanmış, zemin kat kotunda doğrudan sokağa açılan, üst katlara cepheye yerleştirilmiş açık sirkülasyon aracılığı ile ulaşılan bir aile apartmanıdır. İnşa edildiği parselde sokak sınırına yerleştirilmiş arka ve yan bahçe oluşturulmuştur. Taş ve tuğla malzeme ile üretilen konut yığma olarak inşa edilmiş kat döşemeleri ve balkonları taşıyan düşey taşıyıcılarda betonarme sistem kullanılmıştır. Ellili yılların sonunda inşa edilmiş konut iç sofalı mekân kurgusuna sahiptir. Tüm odalar sofa ile bağlantılı iken mutfak, banyo ve tuvaleti kapsayan hizmet hacimleri bir koridor aracılığı ile sofadan ayrılmıştır. Konutun cephesi dikdörtgen prizmayı oluşturan beden duvarlarının içe çekilmesi ile sağlanmış kütle boşlukları ile ön ve arka yönde asimetrik bir kurguda tasarlanmıştır. Kare pencere boşlukları tüm katlarda ve cephe yüzeylerinde tekrar ederek kullanılmıştır. Kat silmeleri, saçak, pencere denizlikleri ile yatay bir düzen oluşturulmuştur (Şekil 4.25).

Konut kentin doğu yönünde uzanan gelişim aşamasında kentsel bağlamda yer edinmiş bir semtte yer alması, 1950-1960 yıllarında inşa edilmiş modern konut yapılarına örnek teşkil etmesi, 1990'lı yıllara kadar varlığını devam ettiren az katlı geleneksel bir dokuda modernist bir tavırla üretilmesi sebepleri ile Antalya'nın kentsel bağlamında var olan bir evrenin tarihsel izi olarak önem arz etmektedir.

Gençlik Mahallesi'nde yer alan konutlarda dönemin genel anlayışına uygun şekilde prizmatik kütle tasarımları devam etmektedir. GM-1 konutu kütle eklemeleri ile daha parçalı bir kurguya sahiptir. GM-2 konutu tek ev olarak tasarlanması bağlamında diğer yapılardan ayrılmakta ve Antalya'da az rastlanan villa tipi konutlara örnek oluşturmaktadır. Konutların iç mekân düzenlerine bakıldığında GM-2 konutunda zemin katın bir bölümü yarı açık hacim olarak inşa edilmiş, üst kat ayaklar ile taşıtılmıştır. Kütlenin zemin katı deniz yönünde misafir odası, ofis, kiler, ıslak mekân ve bir odadan

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

oluşmakta, misafir bölümü ile diğer odalar merdivenin bulunduğu geniş bir holle birbirinden ayrılmaktadır. Üst kat ailenin yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Deniz yönünde oturma odası, yatak odası ve önlerinde teras olacak şekilde yerleştirilmiştir. Yola bakan cephede diğer yatak odaları, hizmetli odası, mutfak ve banyo yer almaktadır. Yatak odaları kendilerine ait bir koridor ile yaşam alanından ayrışmıştır. Konutun plan çözümü ile modern yaşam biçimine hizmet veren bir kurguda olduğu söylenebilir. GM-3 konutu mekân kurgusu ise bir hol üzerinden dağılım ile sağlanmış ancak yaratılan antre mekânı ile yaşam alanı doğrudan giriş ile bağlanmış ve diğer mekanlardan koparılmıştır. Bu bölünme ile özel alanlar için mahremiyet sağlanmıştır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Çaybaşı ve Gençlik Mahalleleri modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Kaleiçi çevresinde gelişen yerleşim bölgesi günümüzde çok katlı apartman ve otel işlevli yapılar ile dönüşüme uğramıştır. Örnek olarak seçilmiş konutlar Kaleiçi ve Karaalioğlu Parkı ile kurdukları ilişki bağlamında kentin hem geleneksel yaşamı hem de modernleşme adımları ile ilişkilenmiş bir bölgede yer almaktadır. Kat apartmanı ve tek ev şekilde tasarlanmış konutlar dönemin tasarım anlayışına, yaşam biçimine, geleneksel yaşamdan modern yaşama geçişe ve bunun mekâna yansımasına örnek oluşturdukları için kentsel bağlamda kendilerine yer bulmaktadır. Antalya'nın kentsel örüntülerinin deneyimlenmesi için oluşturulan rotalar içerisinde "Odak Mekân" olarak tanımlanmış

[1] ÇM-1 Envanter numaralı konuta ait çizimler (İncedemir vd 2020) kaynağından alınmıştır. Diğer konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

Karaalioğlu ile bağlantılı güzergâh üzerinde Gençlik Mahallesi bağlamında seçilmiş konut örnekleri de yer almıştır. Böylece kentin modernleşme aşamasında sosyal yaşamın kentsel mekandaki karşılığı ve konut yapısına yansıması birlikte değerlendirilebilecektir.

"Eklemlenme Bölgesi"- Tahılpazarı, Elmalı, Kışla Mahallesi Az Katlı Konut Yapıları

Kaleiçi'nin kuzey yönünde oluşmuş Tahılpazarı, Elmalı, Kışla Mahalleleri "Eklemlenme Bölgesi" olarak tanımlanan alanı içine almaktadır. Kalekapısı önünden başlayan günümüzde Kazım Özalp Caddesi olarak tanımlanan aksın doğusunda Tahılpazarı Mahallesi yer almaktadır. Tahılpazarı Mahallesi 17. yüzyılda oluşmaya başlamış yerleşim alanlarından biridir. Kalekapısı önünde gelişen çarşı ile de bağlantısı bulanan bu alanda ticaret işlevi yoğunluk göstermektedir (Çimrin 2012a). Günümüzde de ticaret aksı varlığını korumaktadır. Kazım Özalp Caddesi'nin batı yönünde Kızılsaray, Elmalı ve Kışla Mahalleleri yer almaktadır. Kızılsaray Mahallesi ismi 1810'lu yıllarda kayıtlarda görülmeye başlanmıştır. Elmalı Mahallesi kayıtları da benzer şekilde 1810'lu yıllarda görülmektedir (Çimrin 2012a). Yerleşim alanı günümüzde Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Mahalle içinde var alan Müsellim Camii, günümüzde Antalya Valiliği olan yapı gibi anıtsal değerlerini korumaktadır. Kışla Mahallesi, Teşvikiye Mahallesi'nin devamı şeklinde varlığını sürdürmektedir. 1809 yılında Mahalle-i Kışla olarak kayıtlarda görünen yerleşim alanı 1835 yılında kentin yoğun nüfuslu mahallelerinden biri olarak görülmektedir. Günümüzde Ordu Evi'nin kuzeyinde yer almakta ve eskiden var olan kışladan ismini almaktadır (Çimrin 2012a). Sınırları ve tarihsel süreci bahsedilen bu alan Müslüman nüfusun yoğunlukta olduğu bir yerleşim dokusu olarak tariflenmiştir (Dayar 2021). Günümüzde bahsi geçen yerleşimlerin ana aks kurgusu, anıtsal yapıları ve doğal çevre ögelerinden bir bölümü aktarılabilmiştir. Güncel mimari karakteri yüksek katlı konut ve ticaret bloklarından oluşmakta, ticaret işlevi baskın bir doku niteliği sergilemektedir (Şekil 4.26).

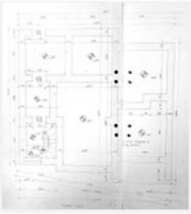
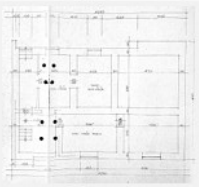
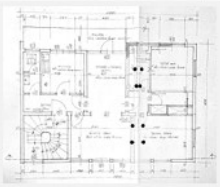
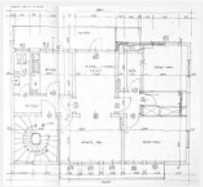
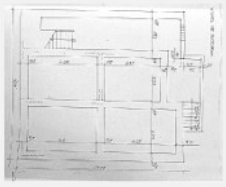
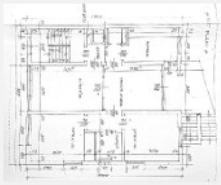
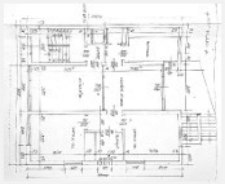
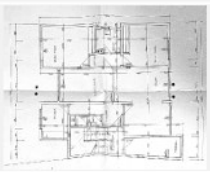
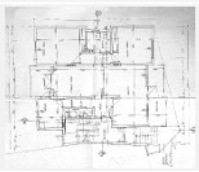
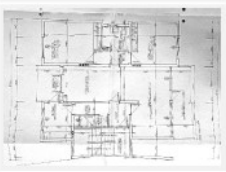
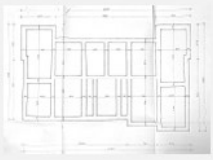
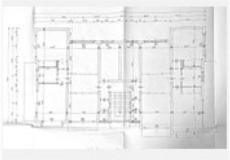
Tez çalışması bağlamında bahsi geçen bölge içerisinde kentin modern dönem az katlı konutlarına örnek oluşturacak sekiz konut yapısı tespit edilmiştir (Şekil 4.27). Konutların yapım tarihi 1960'lı yıllardadır. Kışla Mahallesi'ne doğru yönelindiğinde konut örneklerinin altmışlı yılların sonu ve yetmişli yıllarda tasarlandığı görülmektedir. Bu bölgede yer alan konut yapıları da dönemin genel inşa etme anlayışı olan yığma sistem kullanılarak üretilmiştir. Yapı malzemesi olarak temel kotunda taş malzeme tercih edilirken zemin üstü kotlarda genellikle tuğla malzeme kullanılmıştır. Seçilen konut örneklerinde taşıyıcı sistem bağlamında farklılaşan örnek 1973 yılında betonarme karkas olarak tasarlanan ŞGB-7 konutudur.

Şekil 4.26. Tahılpazarı, Elmalı, Kışla Mahallelerinde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

Tahılpazarı, Elmalı ve Kışla Mahallesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları		
ŞGB-1 -				
ŞGB-2 -				
ŞGB-3 1963				
ŞGB-4 1964				
ŞGB-5 1962				
ŞGB-6 -				
ŞGB-7 1973				
ŞGB-8 1968				

Şekil 4.27. Tahılpazarı, Elmalı, Kışla Mahalleleri modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

[1] Konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

Konutların kütle biçimlenişlerinin iki farklı kurguda şekillendiği söylenebilir. ŞGB-1 ve ŞGB-2 konutları dört cephelerini de kullanabilir, iki farklı giriş mekanına sahip, prizmatik bir formda tasarlanmış yapılardır. Her iki yapıda da prizmatik form kütlede yapılan boşatmalar, eklenen teraslar, giriş hacimleri ile hareketlendirilmiştir. Diğer konutlar ise sıkışık bir dokuya yerleştirilmiş yapılardır. Bu sebeple iki ya da bir yönleri sağır cephe olan kare ya da dikdörtgen prizma şeklinde inşa edilmiş konutlardır. Beş adet konutun plan çözümlerine ulaşılmıştır. Konutlarda iç sofalı plan tipi sürdürülmektedir. ŞGB-3 konut örneğinde ıslak hacimler, mutfak, merdiven salon ve oturma odası işlevi verilen ana mekânın bir yönünde konumlandırılmış, diğer odalar ise L biçiminde ortak mekânı sarmalamıştır. Tüm mekanlara iç sofa üzerinde doğrudan erişilebilir. ŞGB-4, ŞGB-5, ŞGB-7, ŞGB-8 yapıları da benzer iç sofalı plan tipolojisini devam ettirmektedir. Ancak bu konutlarda işlevsel zonlama ve odalara erişimde mahremiyet derecesi ayrımı daha keskin biçimde sağlanmıştır. Bahsi geçen konutlarda merdiven, giriş, mutfak ve tuvalet birlikte çözülmüştür. Bu bölüm iç sofa biçimli misafir, oturma, yemek odası işlevi yüklenmiş ana mekâna bir antre aracılığı ile bağlanmıştır. Birçok işlevi üstlenen ana mekân genellikle ayırıcı, esnek kapılı bölme ile birbirinden ayrılmıştır. Ortak mekân üzerinden konutun daha mahrem alanı olan yatak odaları ve banyonun açıldığı hole geçiş yapılmaktadır. Ortak yaşama mekânı dışarıyla ilişkisi olan mekanlar ile mahrem bölümü birbirinden koparan geçiş mekânı olarak kullanılmıştır. Yapıların cephe düzeni parsele yerleşme biçimlerine uyumlu olacak şekilde birbiri ile benzer bir kurguyu takip etmektedir. ŞGB-1 ve ŞGB-2 konutları iki farklı giriş mekanına sahiptir. Bu doğrultuda ŞGB-2 yapısı cephe yüzeyini geri çekerek kütle içerisinde bir boşluk oluşturmuştur. Bu boşluk düşey taşıyıcı elemanlar ile desteklenmiştir. Zemin katta yer alan konutun giriş hacmi bu kütle hareketi ile tanımlanırken, üst katta balkon ögesi olarak kullanılmıştır. Bu boşlukta balkon döşemesi sokağa doğru açılı ve kırıklı bir açılım yaparak dinamik bir cephe elemanı haline gelmiştir. Balkon korkulukları dönem özelliklerini taşımaktadır. ŞGB-2 konutunda zemin kat doğrudan sokağa bağlanmaktadır. Üst kata erişim için ŞGB-1 yapısında da benzer şekilde kütleye bir merdiven kovası eklenmiştir. Üst katta kütlenin geri çekilmesi ile yarı açık mekanlar oluşturulmuştur. Her iki kütlede de çatı döşemesi yataylığı vurgulayan baskın bir ögedir. Pencere boşlukları kare bir modülün tekrarı şeklinde uygulanmıştır. ŞGB-3, ŞGB-4, ŞGB-5, ŞGB-6, ŞGB-7 konut örnekleri ise kentsel dokuda bir ara mekâna yerleşmiş yapılardır. Bu sebeple ortak bir cephe karakterine sahiptirler. Ön cephede girişe bağlı bir merdiven kovası ve bu düşey sirkülasyon hacmini belirten güneş kırıcı, saçak, geniş düşey pencere gibi elemanlar yer almaktadır. Bu sirkülasyon hacmi düşey kurguyu oluştururken cephenin diğer yüzünde kalan yarı açık mekânın döşemeleri, parapet duvarları, korkuluk elemanları, kütlenin saçak kotu cephenin yatay dilini kurgulayan ögeler haline gelmektedir. Bu yataylık bant pencere etkisi yaratan geniş açıklıklar ile kuvvetlendirilmiştir. ŞGB-8 envanter numaralı konut ise orta akstan giriş almaktadır. Bu sebeple düşey sirkülasyonu vurgulayan güneş kırıcı elemanların iki yanında yarı açık mekanlar yerleştirilmiş ve simetrik bir cephe elde edilmiştir.

Söz konusu konutlar Antalya'nın tarihsel gelişiminde bir eşik olan eklemlenme bölgesinde yer alır. Ancak yerleşim alanı zaman içerisinde hem doku hem yapı bazında birçok değişime uğramıştır. Kentin belli başlı ana aksları ve anıtsal yapıları günümüze erişebilmiştir. Bu sebeple her ne kadar bölge içinde tekil örnekler olarak kalmış olsalar da bu yapılar kentin geçirdiği mimari dönüşümün birer belgesi olarak kentsel bellekte önemli bir konuma sahiptir. Dönemlerinin mimari kimliğinin bir temsilcisi olma özelliği

taşımaktadır.

"Gelişim Bölgesi"- Muratpaşa Mahallesi Az Katlı Konut Yapıları

Antalya'nın Kaleiçi ile bağları çok güçlü olmayan, 20. yüzyılla birlikte geleneksel çekirdekten kopmuş yerleşim bölgeleri tez çalışması kapsamında "Gelişim Bölgesi" olarak tanımlanmıştır. "Tarihi Odak" noktaları ve onların çevresinde var olan "Eklemlenme Bölgesi"ne kıyasla daha geniş bir alanı kapsayan "Gelişim Bölgesi" kendi içerisinde parçalar halinde anlatılmaya çalışılmıştır. Kentin 20. yüzyıl başındaki yerleşim alanları ile bağlantılar kurularak bahsi geçen bölgedeki dönüşüm ve günümüze ulaşmış modern dönem az katlı konut yapılarının özgün nitelikleri aktarılacaktır.

20. yüzyıl başlarında Antalya'da yerleşim alanları Kaleiçi merkez olacak şekilde genişlemiştir. Kent kuzeyde Kazım Özalp Caddesi devamında Şarampol Caddesi aksı üzerinde yer alan Tahılpazarı ve Osmaniye Mahallelerine doğru genişlemiştir. Doğu yönünde Yenikapı bölgesi Kaleiçi'nden geriye doğru büyümüştür. Hadrianus Kapısı önünden başlayıp kenti doğuya açan Değirmenönü Caddesi üzerinde Değirmenönü mevkiinde de yerleşim alanları bulunmaktadır (Dayar 2021). Şarampol Caddesi'nin batısında ise Kızılsaray ve Teşvikiye Mahallesi yer almaktadır. 1940'lı yıllarda Bahçelievler semtinde inşa faaliyetlerinin başlaması ile birlikte kent batı yönüne doğru açılmıştır. 1950 yılında Memurevleri kooperatifi aracılığıyla kentin kuzeyinde yerleşim alanları kurulmuştur.

Osmaniye Mahallesi Girit muhacirlerinin iskân edildiği ızgara planlı yerleşim düzeni gösteren bir bölgedir (Dayar 2021). 19. yüzyılın ikinci yarısında Girit göçmenleri için oluşturulan bu mahalle 1970'li yıllarda Muratpaşa Mahallesi ile birleştirilmiştir. Muratpaşa Mahallesi de benzer şekilde Girit'ten göç etmiş nüfusun barındığı 1893 yılında kurulmuş bir yerleşim alanıdır (Çimrin 2012a). Günümüzde Muratpaşa Mahallesi kentin merkezi noktasında varlığını devam ettirmektedir. Birçok dönüşüm sürecinden geçmiş olan bölgede kentsel doku gridal özelliğini korumakla beraber yapı stoğu büyük bir dönüşüm geçirmiş yerini çok katlı apartman bloklarına bırakmıştır. 1960'lı yıllarda inşa edilen konut örneklerinden ikisi tezin örneklem alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 4.28).

Tezin az katlı konut örneklerinden olan MPM-1 ve MPM-2 ortak mimari karaktere sahip iki yapıdır (Şekil 4.29). Her ikisi de kendi parsellerinin sokak sınırını dolduracak şekilde yerleşmiştir. İki yönleri kapalı olan konut yapıları ön ve arka yüze cephe verecek şekilde prizmatik bir kurguda inşa edilmiştir. Plan organizasyonlarına bakıldığında her iki yapının da merkezi bir hol ya da sofa mekânı çevresinde örgütlendiği söylenebilir. MPM-1 örneğinde yana çekilmiş sofa yaşama ve dağılım mekânı işlevi üstlenmiştir. Bir oda doğrudan ortak mekân ile bağlı iken arka cephede yer alan mutfak ve tuvalet, ön cephede yer alan diğer oda ve banyo bir hol aracılığı ile ortak mekândan ayrılmıştır. MPM-2 konut örneği iki farklı zaman diliminde inşa edilmiş yapıların bir aradalığından oluşmaktadır. Yapının güney yönünde yeni eklenen kısmı MPM-1 örneği ile benzer bir plan kurgusuna sahiptir. Burada mevcut yapı duvarı yönünde kurgulanmış mekân sofa kurgusundan, dağılımın sağlandığı hole dönüşmüştür. Yaşama alanı ön cepheye yönlendirilirken yatma mekânı arkaya yerleştirilmiş mahremiyet sağlanmıştır. Mutfak araka bahçeye açılmış, ıslak hacimler iki oda arasına konumlandırılmıştır. Mevcut bölümün plan kurgusu hem yeni eklenen konuttan farklıdır hem de katlar arası değişim göstermektedir. Zemin katta L biçimli ana mekân diğer tüm odaları birbirine bağlar. Üst

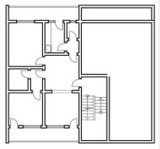
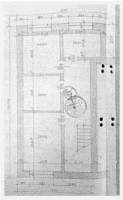
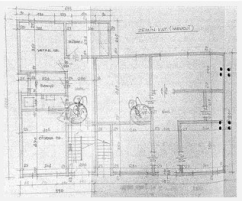
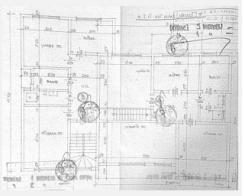
katta ise hol misafir ve oturma odasını; yatak odası, mutfak ve ıslak hacimlerden ayran bir ara mekân olarak kullanılmıştır. Yaşam mekanları yolla ilişkilendirilmiş, diğer mekanlar arka cepheye yerleştirilmiştir. Her iki yapının cephe karakteri benzerlik göstermektedir. Orta aksta yer alan düşey etkinin güçlü olduğu ve bunun güneş kırıcı elemanlar ile elde edildiği merdiven kovası yer almaktadır. Cephelerin bir yönünde yatay etki veren cephe boyunca süren balkon boşlukları kurgulanmış, diğer yanda ise modüler bir sistemle açılmış pencereler yerleştirilmiştir. MPM-1 konutunun cephesinde saçak, söve, pencerelerin bant etkisi ile yatay kurgu baskın hale getirilmiştir. MPM-2 konutunda ise gridal bir sistem kurgulamak için yatay ve düşey çizgisel cephe elemanları kurgulanmıştır.

Şekil 4.28. Muratpaşa Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

Muratpaşa Mahallesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları		
MPM-1 -				
MPM-2 1966 ve öncesi				

Şekil 4.29. Muratpaşa Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Muratpaşa Mahallesi'nde yer alan MPM-1 ve MPM-2 konut örnekleri günümüze tam olarak aktarılamayan, büyük bir dönüşüm geçirmiş kent bölgesinde Antalya'nın belirli bir zaman aralığına işaret eden ve dönemin tasarım dilini, yaşam biçimini, sokak organizasyonunu aktaran tekil örnekler oldukları için önemli bir konuma sahiptir. Bu doğrultuda Antalya'nın mimari ögelerinin değişim sürecinin bir örneğini yansıttıkları, günümüze taşıdıkları için kentsel bağlamda bir değere sahiptir.

"Gelişim Bölgesi"- Üçgen Mahallesi Az Katlı Konut Yapıları

Muratpaşa Mahallesi'nin kuzey yönünün devamında Şarampol Mahallesi benzer gereklilikler doğrultusunda 19. yüzyıl sonunda Girit göçmenlerinin yerleşim alanı olarak kurulmuştur. 1982 yılında Muratpaşa Mahallesi'nden ayrılarak yerleşim sınırlarının şekline atıfla Üçgen Mahallesi adını almıştır (Çimrin 2012a). Mahalle sınırları içerisinde dört konut tez çalışması kapsamında az katlı konut yapısı örneği olarak seçilmiştir (Şekil 4.30). Konutlar 1950'lerin sonunda 1960'lı yılların başında inşa edilmiştir. Taş ve tuğla malzeme kullanılarak yığma olarak inşa edilen konutların kat döşemeleri betonarme plak şeklinde uygulanmıştır. Az katlı konutlardan ÜM-4 envanter numaralı yapı hariç diğerleri kendi geniş bahçeleri içerisinde yer almaktadır. ÜM-4 konutu sokak ile doğrudan bağlantı kuracak şekilde arazinin köşesine yerleştirilmiş bu şekilde yan bölümde garaj ve üst kata erişen düşey sirkülasyonun yer aldığı arka bölüm olacak şekilde L biçimli dar bir bahçeye sahip olmuştur.

[1] MPM-1 Envanter numaralı konuta ait plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. MPM-2 Envanter numaralı konuta ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 4.30. Üçgen Mahallesi'nde seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

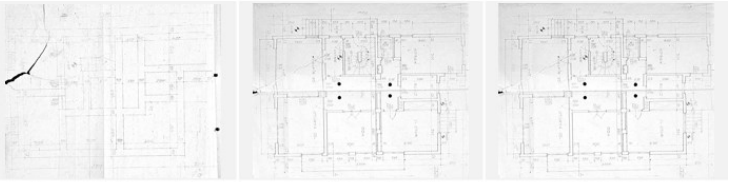
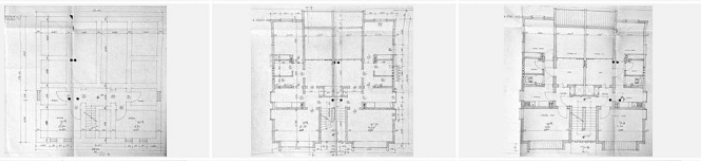
Konutların kütle biçimlenişleri temel geometrik formlar ile tanımlanabilse de cephe karakterleri farklılaşmaktadır. ÜM-1 konutu yalın bir cephe kurgusuna sahiptir. Prizmatik form cephe yüzeylerinden dışarı taşan balkonlar ile farklılaştırılmış ve bu elemanlar aracılığıyla yatay düzlemi vurgulayan bir dil yaratılmıştır. ÜM-2 envanter numaralı yapı simetrik bir düzene sahiptir. Orta aksta konumlanan düşey sirkülasyonun bulunduğu yüzey şeffaflaştırılmış ve geçirgen düşey bir cephe ögesi oluşturulmuştur. İki yanına eklenen terasları çevreleyen parapet duvarları cephe yüzeyinde modüler bir tasarım düzeni sağlamıştır. ÜM-3 konutu asimetrik dengede düzenlenmiş bir cepheye sahiptir. Dikdörtgen prizma formuna sahip kütle köşeden geri çekilip döşeme plağı dışa taşırılarak cephe yüzeyinde dolu boş dengesi kurulmuştur. Düşey sirkülasyon elemanı dikdörtgen prizma kütleye dışarıdan takılarak farklılaştırılmış ve bu farklılık yatay güneş kırıcılarla desteklenmiştir. ÜM-4 yapısı sokakla kurduğu ilişki bağlamında diğer örneklerden ayrışır. Zemin kat doğrudan sokağa açılmakta ve buradan kent ile bağlantı kurmaktadır. Diğer kotlara ise yapının yan yüzeyine yerleştirilmiş açık bir merdiven sistemi ile erişilmektedir. Kütlenin iki yüzeyine yatay kurgulanmış teraslar eklenmiştir. Bu teraslar düşey taşıyıcı elemanlara taşıtılmış, cephe yüzeylerinde yatay plaklar ve düşey çizgisel elemanlar arasında bir denge kurulmuştur. Cephe yüzeyi kare formlu pencere açıklıkları ile delinmiş ve bu açıklıklar kat silmesi ve pencere lentoları ile yatay kurguyu vurgulamıştır. Örnek olarak seçilen konut birimlerinin mekân organizasyonlarında

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

modern yaşama geçişin izleri sürülmektedir. Ancak yine de geleneksel plan tipinde var olan ortak mekân kurgusuna atıflar görmek mümkündür. ÜM-4 konutunda ise doğrudan gelenek kaynaklı bir mekân şeması kullanılmıştır. Bu doğrultuda ÜM-1, ÜM-2 konutlarının mekân organizasyonunda giriş, hazırlık mekân, antre oluşturulmuştur. Antre oturma, yeme mekânından artık tamamen ayrışmış misafir odası ile ilişkilendirilmiştir. ÜM-2 konutunda mutfak da bu giriş mekânın bir parçası olarak tasarlanmıştır. Her iki konutta da oluşturulan hol diğer odaları birbirine bağlayan ortak mekandır. ÜM-1 de sirkülasyon hacmi gibi tasarlanıp bağımsız oda, misafir ve oturma odası ile doğrudan bağlantılı iken, mutfak, yatak odası, banyo, tuvalet kendi koridorları aracılığı ile hole bağlanmış ve görece mahremiyet derecelerine göre bir zonlama yapılmıştır. ÜM-2 konutu banyo ve yatak odasının tamamen farklı bir koridor ile bağımsızlaştırılması bağlamında benzer bir kurgu izlerken hol mekânı oturma odası ile güçlü bir şekilde bağlantı kurar ve evin ana yaşam alanını meydana getirir. Bu kurgu ÜM-1 konutunda misafir ve oturma odası arasında görülmektedir. Bahsi geçen bu birleşimler sofa mekânın dönüşümü olarak okunabilir. ÜM-3 koridor benzeri dar bir hol üzerinde görece mahremiyet rolleri üzerinden konumlandırılmış oda dizileri bağlamında şekillenen bir mekân kurgusuna sahiptir. Misafir ve oturma odası ön cephede, ıslak hacimler ve mutfak aynı yönde arka cephede, yatak odası da arka cephede yer almıştır. Oturma odası esnek bir ayırıcı eleman ile yemek odasına bağlanmıştır. Yemek odası özel alan ile yaşama mekanları arasında bir tampon bölge yaratmıştır. Oturma odası ile bütünleşme ve büyüklük olarak bir ortak mekân yaratma etkisi bağlamında sofanın izinin sürülebildiği bir mekânsal öge olmuştur. ÜM-4 konutu geleneksel plan şemasının sürekliliğinin gözlemlendiği bir yapıdır. İç sofanın giriş ile ilişkili olan bölümü hol, mutfak ile ilişkili olan alanı yemek mekânı olarak işlevlendirilmiştir. Oturma odası, ayrıştırılmış misafir odası ve yatak odası sofa ile doğrudan bağlantılı kurgulanmış ancak mutfak ve ıslak hacimler bir koridor ile ortak mekândan ayrıştırılmıştır (Şekil 4.31).

Kentin kuzey yönünde büyüme eksenini oluşturan yerleşim dokusunun mimari nitelikleri günümüze aktarılamamıştır. Çok katlı aparman blokları ve 1970'li yıllarda inşa edilmiş yapı kooperatifi bloklarının arasında kalmış söz konusu az katlı konut örnekleri üretildikleri tarihsel bağlamın nadir kalmış tekil kanıtları olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bölge günümüzde de kentsel dönüşümün başladığı bir alandır. Bu sebeple Antalya'nın 1950-1960 yıllarındaki kentsel niteliğini, mimari karakterini temsil eden konut örnekleri kentsel bağlam açısından belge niteliği taşımaktadır. Periferi bir kent olan Antalya'nın modernleşme aşamasına mimarlık üretimi bağlamında fiziksel kanıt özelliği göstermektedir.

Üçgen Mahallesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

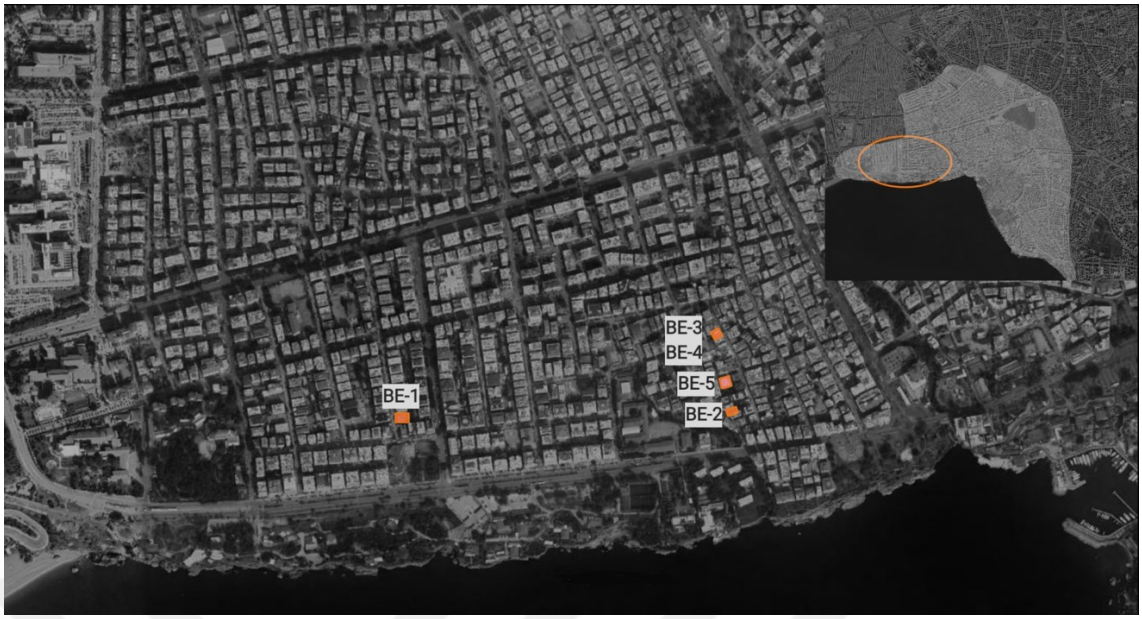
Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları
ÜM-1 1961		
ÜM-2 1959		
ÜM-3 1962		
ÜM-4 1967		

Şekil 4.31. Üçgen Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

"Gelişim Bölgesi"- Bahçelievler Bölgesi Az Katlı Konut Yapıları

1940'lı yıllar ile birlikte kentin büyüme ekseni batı yönüne doğru açılmıştır. Bu alan yapı kooperatifleri tarafından inşa edilmiş az katlı konut yapıları ile beraber Bahçelievler semti olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ancak günümüzde bölgenin müzeye doğru olan bölümünde az katlı konut örnekleri varlığını sürdürememiş yerini çok katlı apartman yapılarına bırakmıştır. Semtin doğu yönünde 1950'lerde ilk yerleşimlerin görülmeye başlandığı 1982 yılında Bahçelievler Mahallesi'nden ayrılarak Deniz Mahallesi ismini alan yerleşimde (Çimrin 2012a) günümüze ulaşmış tez çalışması kapsamında ele alınabilecek az katlı konut örnekleri yer almaktadır (Şekil 4.32). Çalışma bağlamında örnek olarak seçilen az katlı konut yapıları 1960-1970 tarihleri arasında inşa edilmiştir. İnşa edildikleri dönemde tercih edilen yığma sistem ile üretilen konut birimlerinde temel/bodrum kat taş malzeme ile toprak üstü kotlarında ise tuğla malzeme kullanılmıştır. Bölgedeki diğer konutlardan farklı olarak BE-4 konutunun taşıyıcı sistemi betonarme karkas olarak belirlenmiştir.

[1] Konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

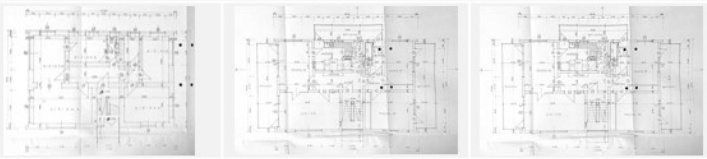
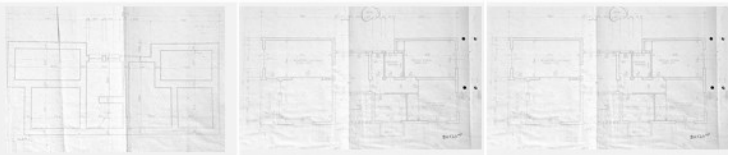
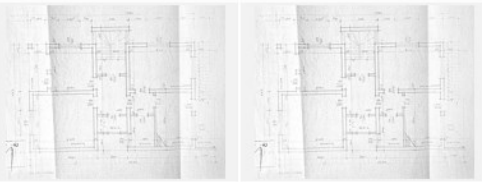
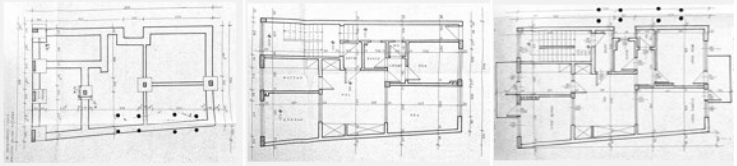
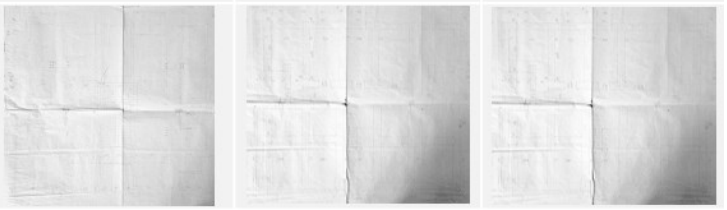

Şekil 4.32. Bahçelievler bölgesi seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

Yapıların kütle kompozisyonu dönemin mimarlık dilini devam ettirecek şekilde temel geometrik formlardan oluşmaktadır. BE-5 konutu kareye yakın bir oturum alanına sahipken diğer konut yapıları kısa kenarı yola cephe verecek şekilde konumlandırılmış dikdörtgen formda kütlelerdir. BE-1 konutu yerleştiği parselin ortasında konumlanmış ve dört yönde kendine ait bahçesi oluşmuştur. BE-2 konutu bir cephesi ile komşu yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir. Yapı üç yönünden bahçe ile çevrelenmiştir. BE-3 ve BE-4 yapıları parsel sınırına tam oturacak, iki cepheleri sağır olacak şekilde tasarlanmış, yapılara ait arka bahçe oluşturulmuştur. BE-5 örneğinde ise ön cephe yol ile hem yüz inşa edilmiş, yapıya ait yan bahçeler ve arka bahçe oluşturulmuştur. Deniz Mahallesi'nde yer alan konutlar mekân organizasyonları çerçevesinde incelendiğinde BE-1 konutunun bir koridor üzerinde şekillendiği görülürken, BE-2, BE-3, BE-4, BE-5 konutlarının gelenek ve modern arasında bir geçiş diline sahip olduğu söylenebilir. BE-1 örneğinde mekanlar ortak kullanımdan özel alanlara doğru lineer bir aks üstünde ön cepheden başlayarak sıralanmıştır. Giriş, mutfak, tuvalet bir arada kurgulanmış, mutfak ve yaşama alanı yemek odası ile bütünleşerek bir yaşam hacmi kurgulamıştır. Yatak odaları ve banyo ise ayrı bir koridor ile tüm bu alandan ayrıştırılmıştır. Diğer konutlarda da benzer bir özel mekân-yaşam mekânı ıralaması görülmektedir. Ancak bu konutlarda mekanlar arası ilişki sofa benzeri geniş bir hol ile kurulmuştur. Yapıların cephe tasarım yaklaşımlarının Antalya'da mevcut olan az katlı konut yapıları ile benzeştiği görülmektedir. Merdiven kovasında yer alan güneş kırıcı elemanlar, cepheye eklenen yatay balkon ögesi, kütlenin boşaltılması ile elde edilmiş yarı açık mekanlar ve bu mekanlarda bulunan düşey taşıyıcı elemanlar, giriş saçakları, kütlenin yatay etkisini kuvvetlendiren çatı saçakları ortak cephe nitelikleridir. BE-1 ve BE-5 konut örneklerinde bu ögeler simetrik bir kurgu oluşturacak şekilde bir araya gelirken, BE-2, BE-3, BE-4 konutları asimetrik bir dengeye sahiptir (Şekil 4.33).

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

Bahçelievler Bölgesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası / Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları
BE-1 1965		
BE-2 1960		
BE-3 1963 ve öncesi		
BE-4 1968		
BE-5 1960		

Şekil 4.33. Bahçelievler bölgesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Kentin 1950 yıllarında gelişen bir bölgesi olan Deniz Mahallesi'nde var olmuş 1960'lı yıllarda inşa edilmiş konut örnekleri Antalya'nın kent sınırlarının gelişim diyagramında yer tutan bir bölgenin mimari karakterini sergiledikleri, inşa edildiği dönemin tasarım, teknoloji ve yaşam biçimine örnek oluşturdukları için önem arz etmekte ve kentsel bağlam için tarihsel bir tutunma noktası işlevi üstlenmektedirler.

"Gelişim Bölgesi"- Memurevleri Mahallesi Az Katlı Konut Yapıları

1950'li yıllarda kent kuzey yönünde de genişlemeyi sürdürmüştür. Üçgen Mahallesi'ne bağlanan Kadınyarı önünden başlayıp, Atatürk Hastanesi'ne (Eski Sigorta Hastanesi) uzanan hat kentin Antalya'nın kuzey ve batı yönünde oluşmuş yerleşim dokusunun sınırlarını çizmektedir. Hastane'nin batısında yer alan boşlukta (Arap Alanı, at yarışı-deve güreşi yapılan bölge) 1951-52 yıllarında kurulan Memur Evleri Kooperatifi aracılığı ile konutlar inşa edilmiş, bölgeye Memurevleri ismi verilmiştir (Çimrin 2012a).

[1] Konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

Memurevleri semtinde seçilen konutlar 1982 yılında yapılan GÜM-1 konutu dışında 1960'lı yıllarda inşa edilmiştir. MEM-2 konutu betonarme karkas sistemin kullanıldığı örneklerden biri iken diğer konut yapıları yığma sistemle üretilmiştir. İnşa edildikleri parselde merkezi bir noktada bulunan konutlar dört yönde kendi özel alanlarını kurgulamışlar, sokak ile doğrudan bir ilişki kurmamıştır (Şekil 4.34).

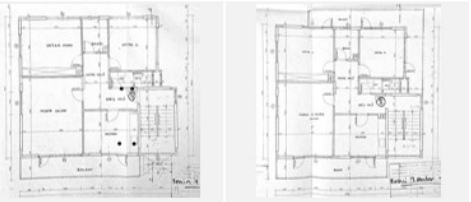
Şekil 4.34. Memurevleri Mahallesi seçilmiş modern dönem az katlı konut örnekleri (Orijinal 2025)[1]

Konutların kütle kurgusunun kübik mimarlık geleneği ile benzeştiği söylenebilir. Kareye yakın prizmatik bir yaklaşım ile tasarlanmışlardır. Mekân kurgularına erişilebilen MEM-1, MEM-2 ve GÜM-1 konutlarından ilk ikisi geleneksel mekân örgütlenmesinin devamı şeklindedir. GÜM-1 konutu 1980'lerde inşa edilmesinin de etkisi ile L biçimli koridor üzerinden mahremiyet sıralaması ile mekanlarını yerleştirmiştir. Girişte mutfak, salon ve tuvalet yer alırken, konutun gerisinde yatak odaları ve banyo konumlandırılmıştır. MEM-1, MEM-2 konutları iç sofalı plan şeması ile benzeşir. MEM-1 konutunda tüm mekanlar ortak alan çevresinde sıralanmıştır. MEM-2 yapı örneğinde ise sofa hol işlevini yüklenmiş ve bu konutta da yaşam alanı, özel mekân ayrımı yaklaşımı benimsenmiştir. Cephe düzeni yaklaşımı bağlamında MEM-1, MEM-2 ve MEM-3'ün benzer karakterde olduğu görülebilir. MEM-2 düşey sirkülasyon aksından simetrik olarak tasarlanmışken, MEM-1 balkon ögesi ile bu simetrik kurgu bozulmaya çalışılmıştır. MEM-3 yan bahçeden giriş alması ile diğer iki örnekten ayrışmaktadır. Cephe açıklık oranları, yatay balkon eklentileri ile dönemin mimari yaklaşımları ile de benzeşen ortak bir tasarım diline sahiptir. GÜM-1 konutu bir yönde düşey sirkülasyonu tanımlayan düşey kurgu, diğer yönünde yatay yarı açık mekân tasarımı ile kentteki diğer az katlı konut yapıları ile benzer nitelikte bir tasarım dili benimsemiştir. MEM-4 konut yapısı ise ön cephede düşey taşıyıcılar ile kareye yakın modüllerden oluşan bir ızgara sistemi

[1] Konutların detaylı bilgisi için Ekler Bölümünde yer alan "Yapı Değerlendirme Formları"na bakınız.

kurgulamıştır. Cephenin gerisi daha masif bir tavırla ele alınmışken bahsi geçen modüler bölüm geçirgen bir kurgu oluşturmuştur (Şekil 4.35).

Memurevleri Mahallesi Modern Dönem Az Katlı Konut Örnekleri

Envanter Numarası Yapım Yılı	Yapı Fotoğrafı	Kat Planları
MEM-1 1966		
MEM-2 1965		
MEM-3 1961		
MEM-4 -		
GÜM-1 1982		

Şekil 4.35. Memurevleri Mahallesi modern dönem az katlı konut örnekleri ve kat planları (Orijinal 2025)[1]

Söz konusu araştırma alanı günümüzde çok katlı apartman bloklarının bulunduğu konut yoğun bir yerleşim dokusudur. Antalya'nın gelişim aşamasında ve kentsel bellekte yer etmiş Memurevleri semti bağlamında dönemin mimarlık yaklaşımını, konut ve kent ilişkisini örnekleyen, varlığını günümüze kadar korumuş az sayıdaki birimlerden olduğu için kentsel bellek bağlamında belge değeri taşımaktadır. Bölgenin 1960'larda oluşmuş mimari karakterini, kütle biçimlenişini, mekân kurgusunu günümüze taşıyan örnekler olarak değer kazanmaktadır.

[1] Konutlara ait teknik çizimler Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden alınmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

4.1.3.3. Az katlı konut örneklerinin mimari nitelikleri ve estetik deneyime açılma potansiyelleri

Seçim parametreleri doğrultusunda incelenen yapılardan elde edilen bilgiler sonucunda Antalya modern dönem az katlı konut yapılarının mimari karakteri tespit edilmiştir. Seçim parametrelerine karşılık gelen genel karakteristik nitelikler özetlenmiştir. Az katlı konut yapılarının sahip olduğu bu karakteristik niteliklerin estetik deneyim parametreleri bağlamında karşılığı aranmıştır.

Örnek seçim parametrelerinin ilki olan "inşa edildiği zaman/dönem" kriteri bağlamında yapıların modern dönemde ve yoğunluklu olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda tasarlanıp, üretildiği görülmektedir. İkinci parametre "kullanılan malzeme/teknoloji/yapım tekniği" bağlamında incelendiğinde betonarme karkas sistemde yapıların bulunduğu ancak genel yaklaşımın yığma duvarlar, ona eklenen betonarme döşeme ve kısmı düşey taşıyıcılardan meydana gelen karma bir strüktür yaklaşımı olduğu tespit edilmiştir. Taş malzeme ile inşa edilmiş temel üzerinde sıklıkla tuğla malzeme ile duvarlar örülmekte, kat döşemeleri ise betonarme plaklar ile oluşturulmaktadır.

Yapıların mimari karakterini tanımlayan "kütle kompozisyonu, mekân organizasyonu, cephe tipolojisi, cephe ögeleri" parametreleri az katlı konut yapılarının mekân ve kütle özelliklerini, niteliklerini tartışmaktadır. Antalya kent merkezinde tez çalışmasına örneklem olan az katlı konutların üretim biçimleri üzerinden iki farklı yaklaşımın görüldüğü söylenebilir. İlk yaklaşım yer üstünde iki ya da üç kata sahip birbirinden bağımsız yaşam ünitelerinden oluşan apartman yaşamına örnek oluşturan konut yapılarıdır. Diğer bir konut tasarım yaklaşımı ise bir aileye ait iki katlı/tek katlı tek evleri kapsamaktadır. Günümüzde tek ev örnekleri çalışma alanı içerisinde Kaleiçi ve Karaalioğlu Parkı çevresinde yer alan ve az karşılaşılan bir konut üretim biçimidir. Kent merkezinde yaygın olarak bağımsız birimlerden oluşan konut yapıları görülmektedir.

Konutlar tasarım yaklaşımları üzerinden değerlendirildiğinde ise kütle kurgularının dönemin tasarım anlayışına paralel olarak prizmatik biçimde tasarlandığı görülmektedir. Genellikle dik açılı tasarım yaklaşımının benimsenmesinin yanı sıra tekil örneklerde dairesel formlara ya da kırıklı kütlelere rastlanmaktadır. Plan kurguları iki farklı eğilim üzerinden gerçekleşmektedir. Geleneksel plan şemasına öykünen iç sofalı ve buna açılan diğer mekanlardan oluşan bir mekân kurgusu modern dönem yapılarında görülürken; diğer tarafta modernist tasarım yaklaşımına bağlı olarak fonksiyonlara ayrılmış bir koridor ya da hol üzerinde mekanlara dağılımın sağlandığı plan çözümleri mevcuttur. Konut yapılarının cephe özellikleri ise çalışma alanı kapsamı dahilinde birbirini takip eden bir niteliğe sahiptir ve merdiven/giriş konumlandırmasına göre simetrik ya da asimetrik biçimde kurgulanmıştır. Pencere açıklıkları prizmatik biçimli, yatay ve düşey düzlemde birbirini ritmik takip edecek şekilde tasarlanmıştır. Pencere boşlukları, kat birleşimleri, çatı ve yer bitişlerinde yatay ve düşey yönde silmeler gözlemlenmektedir. Bahsi geçen bu yönlenmeleri vurgulayan ve genellikle açık çıkma ve girişlerde kullanılan düşey taşıyıcı eleman cephe kurgusunun özgün dilini oluşturan bir ögedir. Merdiven kovasını vurgulayan ve aydınlanmasını sağlayan duvar yüzeyinde boşluklar açılması ile elde edilen güneş kırıcı elemanlar dönemin karakteristik cephe elemanlarından birisini oluşturmaktadır. Kapı, pencere, balkon, bahçe duvarı ve merdiven

elemanları üzerine yerleştirilen özgün biçimlere sahip korkuluk, parmaklık elemanları da önemli bir mimari bileşen olarak dönem özelliklerini yansıtmaktadır.

Yapıların "kentsel bağlamdaki önemi" konut yapısının içinde yer aldığı bağlama göre çeşitlilik göstermektedir. Az katlı konut birimleri geleneksel doku içinde yer alabildiği gibi günümüzde dönüşüm geçirmiş çevrelerde de varlığını sürdürmektedir. Antalya'nın modern dönemine dair fiziksel ve anlamsal verileri barındırdığı için her bir yapı tekil ve grup halinde kültürel öneme sahiptir.

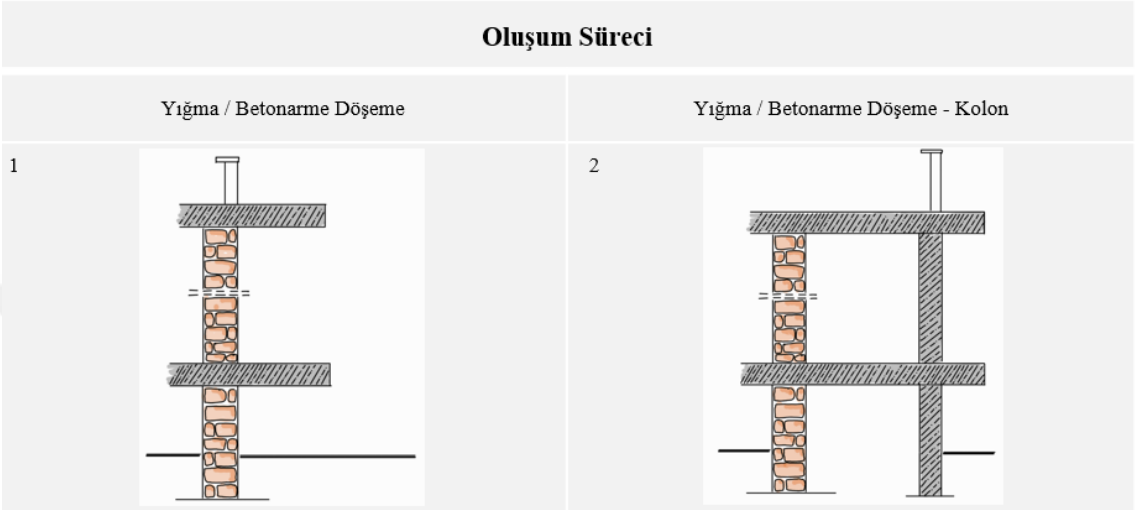
Estetik deneyim parametreleri doğrultusunda konutların oluşturduğu deneyim ortamları aşağıda açıklanmıştır.

"Oluşum Süreci"

Antalya az katlı konut yapılarının mimari niteliklerini açıklayan söz konusu parametreler doğrultusunda kentin gelişim bölgeleri bağlamında karakteristik nitelikleri ortaya çıkarılmıştır. Bu nitelikler her konuta var olduğu kentsel bağlam çerçevesinde özgün bir deneyim ortamı oluşturma potansiyeli kazandırmaktadır. Bu doğrultuda öncelikli olarak yapının meydana gelme aşamasını tanımlayan "Oluşum Süreci" parametresi önerilmiştir. Yapının kentsel bağlamda var oluşunun zamanı, konut sahibi-tasarımcısı/yapı ustası arasındaki ilişki, inşa edilme sistemine dönem koşullarının etkisi, malzeme seçimi parametrenin kapsamı dahilinde okunmuştur. Az katlı konut yapısının varoluş sürecinin kentsel ortamda zamansal bir bağlantı kurduğu düşünülmektedir. Bir aileye ait olma, kentte bu bağlamda tanınma konut örneğinin aidiyet hissini kuvvetlendirmektedir. İnşa süreci de konutu topografyaya, yapılı çevreye bağlamakta, dönemin karakteristik yapı malzemelerinin ve taşıyıcı sistemlerinin kullanılması ile bölgenin özgün modern mimarlık ortamını oluşturan bileşen olmasını sağlamaktadır. Az katlı konut yapısının mevcudiyetini sürdürmesi oluştuğu döneme referans vermekte, kentin değişim basamaklarını açıklamakta ve geçmiş ile şimdi arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Genellikle yapı üretimleri için kullanılan malzeme taş ve tuğladır. Bu malzemeler ile yığma sistem, betonarme döşeme birlikteliği sonucu inşa edilen konutlar, temelde taş kullanımı ile yere bağlanır, topografyanın bir parçası haline gelirler. Tuğla ya da taş yığma duvarlar konutun rijit etkisinin oluşmasına yardımcı olur, katı yere oturan, ağır bir etki yaratır. Betonarme plak döşemlerin birleştiriciliği iki yönden okunabilir. Hem strüktürü sağlam hale getirmekte hem de geleneksel ve modern iki sistemi, malzemeyi, yapı kültürünü bütünleştirmektedir.

"Oluşum Süreci" parametresi bağlamında bakıldığında Antalya'da günümüze kadar varlığını devam ettirmiş az katlı konutların 1950 ve 1960'lı tarihlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durum Antalya'nın modernleşme adımları ile örtüşmektedir. 1930'lu yıllarda kentin ana aksları oluşturulmuş ya da düzenlenmiş, 1940'larda yeni yerleşim bölgeleri oluşturulmuş, 1950'lerde kentsel planlama hareketlerine önem verilmiştir. 1970'li yıllar ise kentte yüksek yapı bloklarının, çok katlı apartmanların inşa edildiği bir zaman aralığıdır. Bu sebepler doğrultusunda 1950-1960 yıllarında kentin inşa etme biçimine, malzeme kullanım eğilimine, yapı sistemi dönüşümüne, mimar aktörlere, kullanıcıya dair bilgileri üzerinde taşıdığı için söz konusu konut yapıları değer kazanmaktadır. Kent merkezinde bulunan, tezin çalışma materyalini oluşturan az katlı konut yapıları inşa edildiği dönemde Antalya'da öne çıkan mimar/mühendis aktörler tarafından tasarlanmıştır. İnşa etme sürecinde geleneksel ile modernin bir arada

kullanıldığı iki farklı teknolojinin birbiri içine geçtiği bir yaklaşım görülmektedir. Yığma sistem, betonarme olarak inşa edilmiş strüktür elemanları, kısmı çerçeve sistemlerin oluşturulması ile örnek olarak seçilmiş yapılar üretilmiştir. Bu süreçte taş, tuğla gibi geleneksel malzemeler ile modern yapı malzemeleri birlikte kullanılmıştır. Bir dönemin çağdaş zaman dilimine yansıyan fiziksel kanıtları oldukları için kentsel bağlamda ve yapı ölçeğinde dönemin inşa etme, tasarlama alışkanlıklarını, yaşam kültürünü yansıtmaktadır (Şekil 4.36).

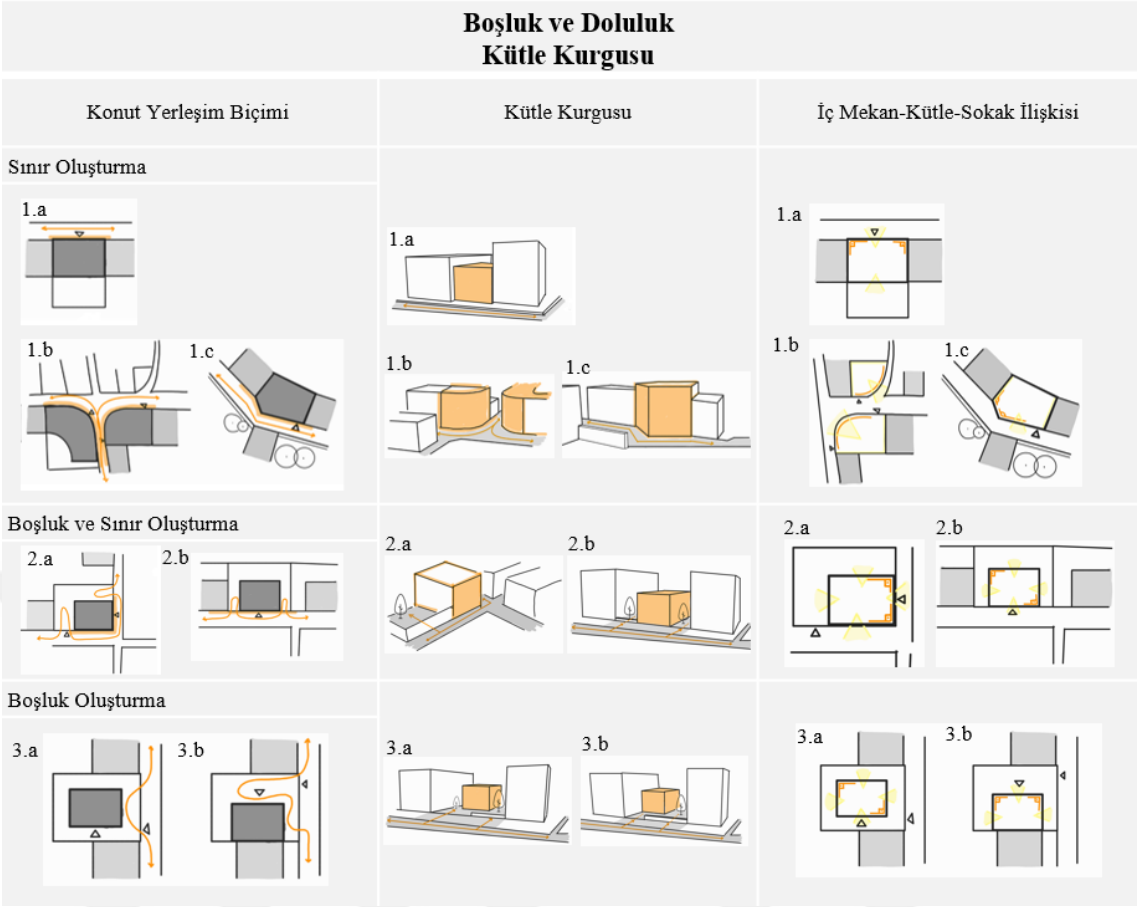

Şekil 4.36. "Oluşum Süreci" deneyim ortamı (Orijinal 2025)

"Boşluk ve Doluluk"

Tez çalışması bağlamında belirlenmiş estetik deneyim parametrelerinin Antalya kent merkezinde yer alan az katlı konutlar üzerinden okunduğunda bir deneyim ortamı karakteri belirlenebilmektedir. Bu bağlamda "Boşluk ve Doluluk" kavramları ile konutun nasıl biçimlendiği, sokak ile kurduğu ilişki, kütle hareketleri, kentsel bağlamda oluşturduğu doku, bu biçimlenişin iç mekâna yansıması, mekanların kütle kabuğu ile ilişkisi, iç mekânın örgütlenmesi-mekanların hiyerarşisi, mahremiyet kurgusu sonucunda kullanıcı ve kentliye sunduğu deneyim potansiyeli tartışılmıştır.

Az katlı konut yapısının var oluğu çevre kütlenin oluşum biçimini etkilemektedir. Sokak karakteri, parsel şekli, dokunun yapı yoğunluğu doğrultusunda üç farklı yerleşim biçimi tespit edilmiştir. Bu yerleşimler sokağın düşey düzlemi haline gelen kütle, beden duvarları, sokak ve yapı arasında yarı özel bir boşluk oluşturma ve her iki yerleşime de olarak tanıyan konumlanma biçimleri olarak tanımlanabilir. Bu yerleşimin kütle kurgusuna yansıması prizmatik, eğrisel ya da kırıklı yüzeye sahip konut yapılarının oluşmasını sağlamıştır. Yerin koşullarına, çevrenin mimari ve sokak karakterine uygun yapı biçimleri meydana gelmiştir. İç mekânın organizasyonu da söz konusu dış etmenlerin konut içi yaşama etkisi doğrultusunda gerçekleşmiştir. Konutun var olduğu zamansal ve çevresel bağlam kullanıcının gündelik yaşam pratiklerinin yansıması olan mekân kurgusunu şekillendirmektedir. Beden duvarları iç mekânda köşeli, kırıklı, eğrisel yüzeyler oluşturarak sokak ve konut içi yaşantısının birleşmesine aracı olur. Ayrıca çevre yapılar ile ilişkisi konutun cephe karakterini belirler. Konut bitişik bir alana yerleşmiş ise sağır cepheler meydana gelir (Şekil 4.37).

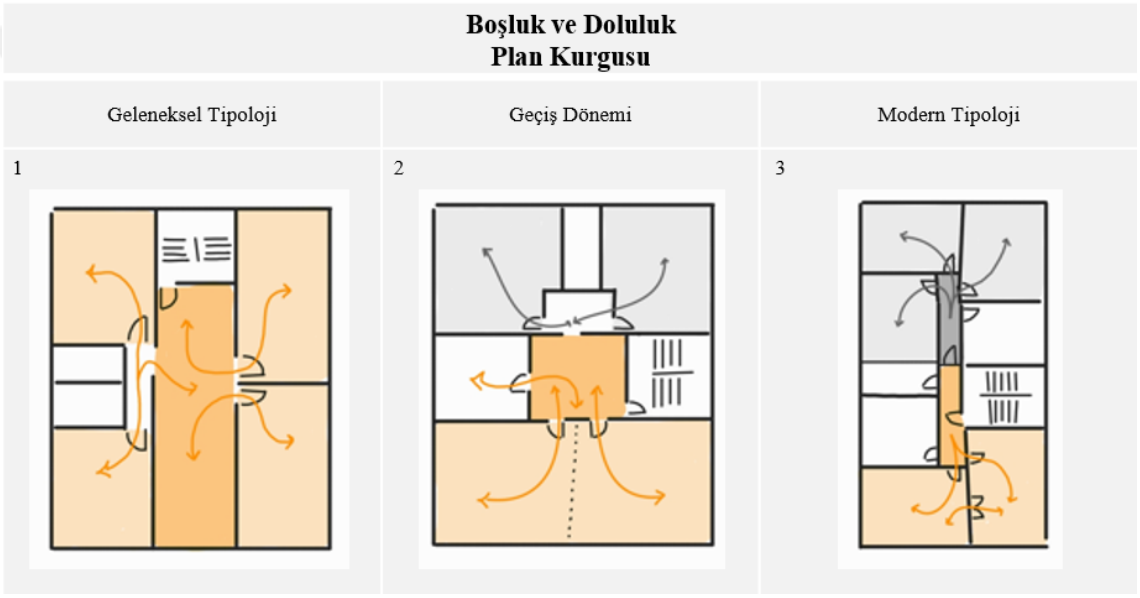

Şekil 4.37. "Boşluk ve Doluluk" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

Bahsi geçen biçimlenişler kent ölçeğinde ve yapı ölçeğinde az katlı konut yapılarının algılanmasında etkilidir. Kendi tasarım alanı içerisinde köşeleri tutan yapılar sokak karakteri ile doğrudan ilişkilenmektedir. Bu konutlar beden duvarları ile kent hayatında temas edilebilir yüzeyler sağlar. Söz konusu yüzey kentlinin erişim alanını belirleyen bir sınır unsuruna, aksı tanımlayan bir dizi kentsel ögeye, iki yapı arasındaki boşluğa yerleşmiş modern dönem unsuruna, özgün dolaşım aksına göre biçimlenmiş kırıklı ya da eğimli yüzey ile kentsel bir nişe ya da akışkan bir geçiş elemanına dönüşebilir. Parselin ortalarına doğru konumlanması ile kentli için sokağın yatay düzlemde hacimsel olarak genişlediği düşey kurguda kentsel bir boşluğun oluştuğu yarı özel bahçe mekanları yaratabilir. Söz konusu konumlanma ve biçimlenişler yapı ölçeğinde farklı deneyim unsurları oluşturur. Konutun beden duvarları özel alan ile kamusal alan arasında bir tampon bölge kurgular. Doğrudan sokak ile iletişimde olma ya da bir yarı özel bahçe ile sokakla birleşme kullanıcının yapı ve kent ile kurduğu ilişkiyi farklılaştırır. Beden duvarlarının biçimlenişi sokak karakterini konutun iç mekanına taşıyarak bedenin kentsel doku ile hemhal olmasına olanak tanır.

"Boşluk ve Doluluk" deneyim parametresi mekân organizasyonu bağlamında da değerlendirilebilir. Plan kurgusunu oluşturan mekanların bir araya getirilme biçimi geleneksel ile modern arasında bir bağlantı kurma aracı olmuştur. Antalya az katlı konutlarında geleneksel plan tipolojisini takip edildiği, geleneksel kurgunun modern yaşam biçimine adapte edilmeye çalışıldığı geçiş mekân organizasyonunun sağlandığı ve

fonksiyonel zonlamaların, bir sirkülasyon aksı üzerine mekanların dizildiği farklı plan dillerinin oluştuğu görülmüştür. Bu çerçevede geleneksel plan tipine sahip konutların ortak mekân çevresinde organize olan odalardan oluşan mekân kurgusunun daha açık bir yapıda olduğu ve boşluk etkisinin kuvvetli olduğu söylenebilir. Geçiş dönemi plan tipinde ise hol, antre gibi sirkülasyon mekanları oluşmaya başlamış özel ve ortak yaşam birimleri bu elemanlar aracılığı ile birbirinden ayrıştırılmıştır. Bu plan organizasyonunda yaşam alanları daha açık, büyük tasarlanmış ve konutun boşluk kısmını oluşturmuştur. Özel mekanlar ise içe dönüktür ve daha dar sirkülasyonlar aracılığı ile bu mekanlara ulaşılır. Bu sebeple bu mekanların kapalı, içe dönük ve ortak yaşam alanına göre daha geride olduğu söylenebilir. Modern yaşamın gerekliliği olarak ortaya çıkan plan tipolojisi de benzer bir dolu-boş ilişkisine sahiptir, ek olarak odaların işlevleri belirgin ve ayrıştırılmış olduğu için konut içindeki erişim kısıtlanmış daha kapalı bir kurgu oluşturulmuştur. Plan tipolojileri ve bunun değişimi kentteki yaşam kültürünün dönüşümüne, kollektif davranış biçiminden bireysel ve özel alan kullanımlarının artışına işaret etmektedir (Şekil 4.38).

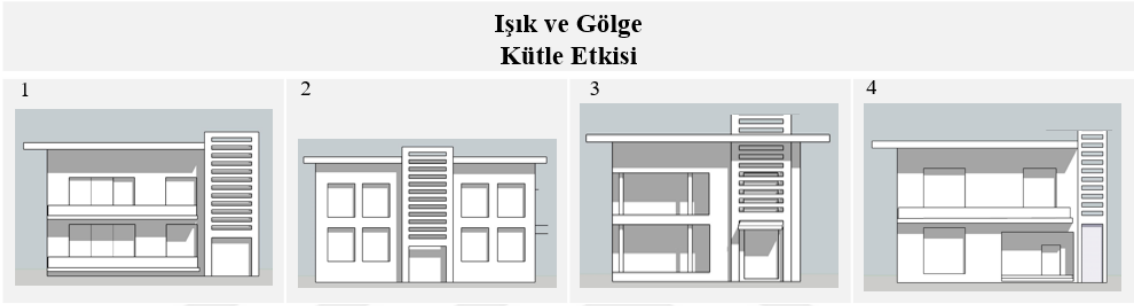
Şekil 4.38. "Boşluk ve Doluluk" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

"Işık ve Gölge"

"Işık ve Gölge" estetik deneyim parametresi konut biriminin cephe dili ve iç mekâna yansıması ile bağlantılıdır. Dönemin mimarlık yaklaşımı, tasarım dili, mimari elemanları bağlamında cephe karakteri çözümlendiğinde Antalya'da yer alan az katlı konut yapılarının ortak bir dil oluşturduğu görülebilmektedir. Bu dil modernist yaklaşımın mimari repertuarında yer alan düşey sirkülasyon hacminin belirginleştirilmesi; bu hacimde düşey ya da yatay güneş kırıcı elemanların kullanılması; konutun beden duvarlarında geri çekilerek ya da döşeme plağı uzatılarak yarı açık hacimler elde edilmesi; çatı/giriş saçağı kullanılması; modüler tüm cephe boyunca tekrar eden, köşe birleşimlerinde kesişen, bant pencere etkisi yaratan, yüzeyi neredeyse tamamen şeffaflaştıran cephe açıklıklarının kullanılması; korkuluk, parmaklık gibi elemanlarda dönem karakterini yansıtan işçilikli elemanlara yer verilmesi ile oluşturulmuştur. Söz konusu biçimlenişler ışık ve gölgenin seyrini etkilerken kentsel ölçekte kütlenin, cephenin algılanma şeklini yapı ölçeğinde iç mekân ışık

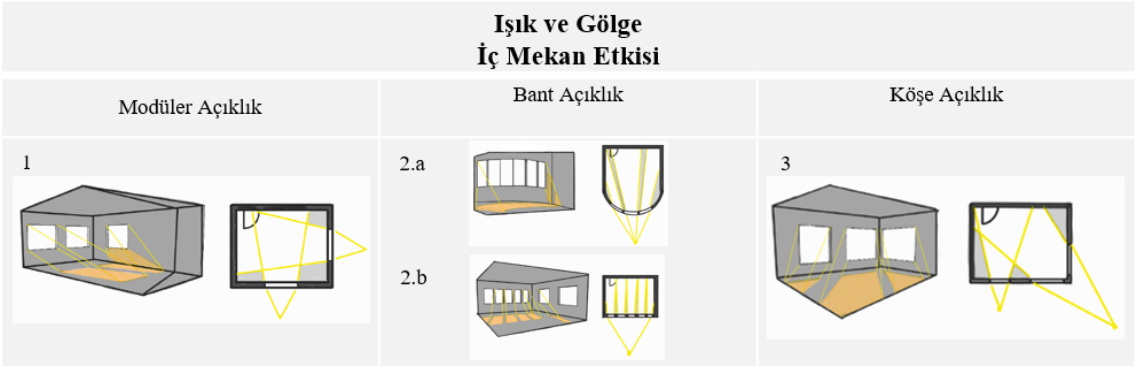
kullanımının/dağılımının belirleyicisi olur.

Düşey sirkülasyon elemanının vurgulanması cephenin asimetrik ya da simetrik dengesini sağlamaktadır. Kütlenin temel geometrik formunda farklılaşmaya sebep olur ve beden duvarlarının sınır etkisini kırarak sokak ve iç mekânı birleştiren bir unsur haline gelir. Bu hacimde duvarın düşey ya da yatay eksende yırtılması ile oluşturulan güneş kırıcılar geçirgen bir yüzey alanı tanımlar gece ve gündüz zaman dilimlerinde iç/dış ortam arasında ışık geçişleri gerçekleşir. Böylece kütlenin kapalılık etkisi kırılır, kamusal mekân ile yarı kamusal arasında bir etkileşim kurulur. Kütle hareketleri yapının beden duvarlarının prizmatik kurguyu okutacak şekilde geri çekilmesi, döşeme plaklarının uzatılması ile oluşturulan yarı açık mekanları, çatı/giriş saçakları ile de sağlanabilmektedir. Bu hareketler ışık ve gölge izleri ile cephede derinlik etkisi oluşturur (Şekil 4.39).

Şekil 4.39. "Işık ve Gölge" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

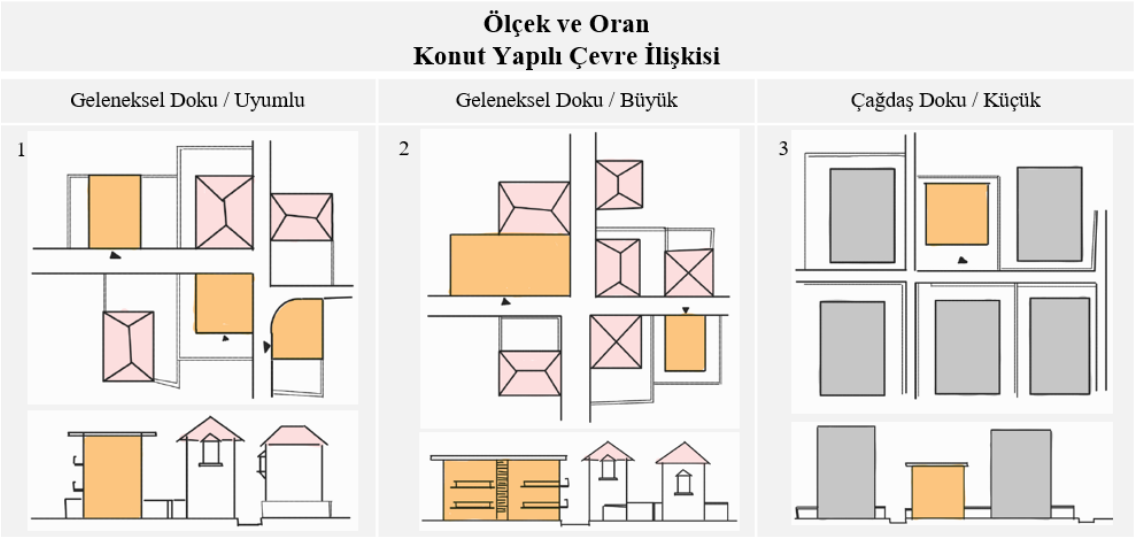
Yapının dış duvarları üzerinde açılan boşlukların yeri ve biçimi kent-sokak-konut-mekânları arasındaki geçişi düzenler. Kare ya da dikdörtgen formda tasarlanmış pencere açıklıkları bir modül halinde her kotta düşey ve yatay olarak birbirini izleyen tek düze bir ritimle yerleştirilebilir. Bu düzen yapının mekanlarının eşit biçimde dışarıya açıldığını, standardizasyon düşüncesinde üretildiğini gösterir. Konut beden duvarları yarı geçirgen bir yüzey alanı kurgular ve içe dönük bir cephe dili yaratır. Pencerelerin köşelerde birleşimi, bant etkisi yaratacak şekilde yan yana getirilmeleri cephe yüzeyinin masif etkisini kırmaktadır. Rijit köşe birleşimleri pencereler aracılığı ile yumuşamış ve saydam bir kurgu ile daha hafif kütle etkisi, daha açık bir mekân kurgusuna imkân vermiştir. Strüktürün elverdiği ölçüde mekâna ait bir yüzeyin tamamen açıldığı örnekler de bulunmaktadır. Bu açılım genellikle yarı açık mekân ve özel bahçe ile ilişkilenir. Bu biçimleniş yapının kendi özel alan sınırları çerçevesinde dış ortam ile bütünleşme isteğinin vurgular. Dönemin karakteristik özelliklerinden bir diğeri olan korkuluk, parmaklık elamanlarının özgün biçimlenişlere sahip olmasıdır. Bu elemanlar aracılığı ile cephe daha heyecanlı, insancıl bir görüntüye ulaşmaktadır. Işığın hareketi ile cephede ve iç mekânda farklı dokuların oluşmasına imkân tanır ve zamanın akışının izi sürülebilir (Şekil 4.40).

Şekil 4.40. "Işık ve Gölge" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

"Ölçek ve Oran"

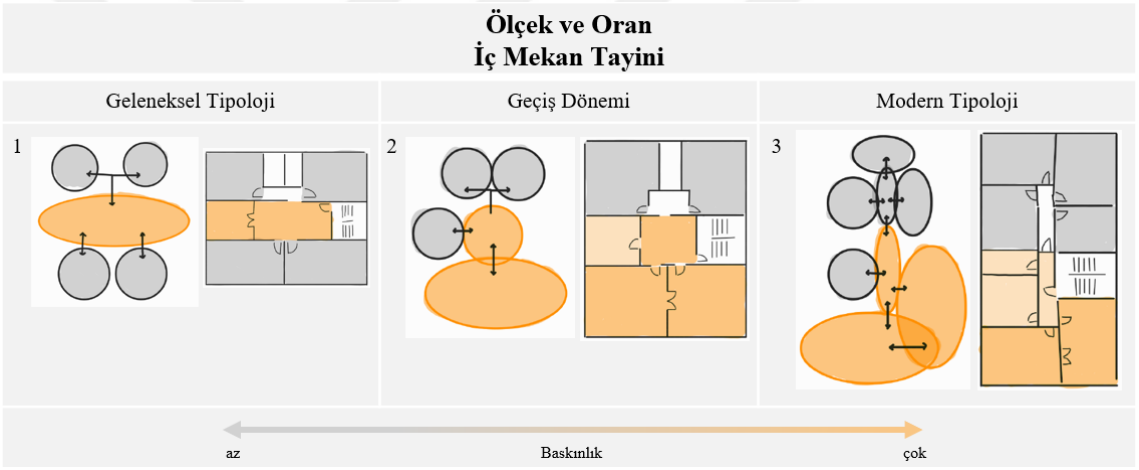
Konut birimini oluşturan mimari ögelerin kent, insan ve birbirleri ile kurdukları ilişkilerin açıklanması amacıyla "Ölçek ve Oran" estetik deneyim parametresi oluşturulmuştur. Yapının kent ölçeği ile gabari, açıklık oranı ile sokak kotu algılanışı bağlamında gösterdiği uyum tartışılmıştır. Konut biriminin kütle büyüklüğünün kentsel mekân içerisindeki oranı, kat sayısının dokuyu oluşturan yapıların yüksekliği içerisindeki yeri incelenmiştir. Örnek konutun yapılı çevre ile uyumu, kurduğu ilişki, kent içerisinde yarattığı insan-yapı ilişkisi irdelenmiştir. Kütlenin parsel içerisindeki konumu, büyüklüğü, kapladığı alan doğrultusunda kapalı/açık alan yoğunluğu ele alınmış ve insanın bu bağlamdaki hareketi tartışılmıştır. Yapıya ait bu büyüklük niteliklerinin insan ölçeği ile olan ilişkisi karşılaştırılmıştır (Şekil 4.41).

Şekil 4.41. "Ölçek ve Oran" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

Yapıyı oluşturan elemanların bir aradaki harmonisi konutun algılanış biçimini etkilemektedir. Bu doğrultuda geniş duvar yüzeyleri kapalı, içe dönük bir kurguyu desteklerken, açıklık oranın artması ile birlikte gözenekli bir doku oluşur. Böylece kütlenin taş, tuğla gibi ağır malzemeler ile örülmüş masif kurgusu desteklenir ya da hafifletilir. Açıklık oranları odaların büyüklüğü ve insan ölçeği bağlamında tartışılır.

Kütlenin yarı açık mekanlar oluşturmak için boşaltılması ya da sirkülasyon, açık mekân, saçaklar için ekler yapılması masif prizmatik yapıyı insan bedeni ile uyumlu hale getirmektedir. Bu açık/kapalı ilişkisi yapının kent/sokak/bahçe/iç mekân ilişkisinin geçirgenliğini belirlemekte, kullanıcı ve kentlinin konut ile kurduğu temasın sınırlarını vurgulamaktadır. Plan organizasyonunda mekanların büyüklük tayini ve yerleştirme biçimlerinde de bir uyum ve hiyerarşi aranmıştır. Ortak mekân baskın ögeyi oluştururken plan biçiminin evrimine göre, merkezde ya da kent/sokak ilişkisinin kuvvetli olduğu alanda konumlanmaktadır. Dolaşım, ıslak hacimler, mutfak, antre, hol gibi mekanlar küçük ölçekli ve tampon bölge oluşturacak şekilde plan düzlemine yerleştirilmiştir. Diğer odalar özel alanlar olarak kullanılır ve görece eşit hacimlerdir. İnsan davranışlarına karşılık gelen eylem alanları mekânın ölçek ve oranını tayin etmiştir. Genellikle yığma sistem ile inşa edilmiş konutlar oldukları için odaları oluşturan sınır ögesi duvarlar üç eksende de birbirini takip etmektedir. Mekân yükseklikleri kütle ve kat boyunca eşit devam ettirilmiştir ancak tek ev olarak tasarlanmış yapılarda giriş, merdiven bölümlerinde galeri mekanları yaratıldığı görülmüştür. Düşey sirkülasyon alanlarında yaratılan bu boşluk plan ve kütle ölçeğinde bütünleştirici bir görsel ve fiziksel karşılaşma mekânı yaratmaktadır (Şekil 4.42).

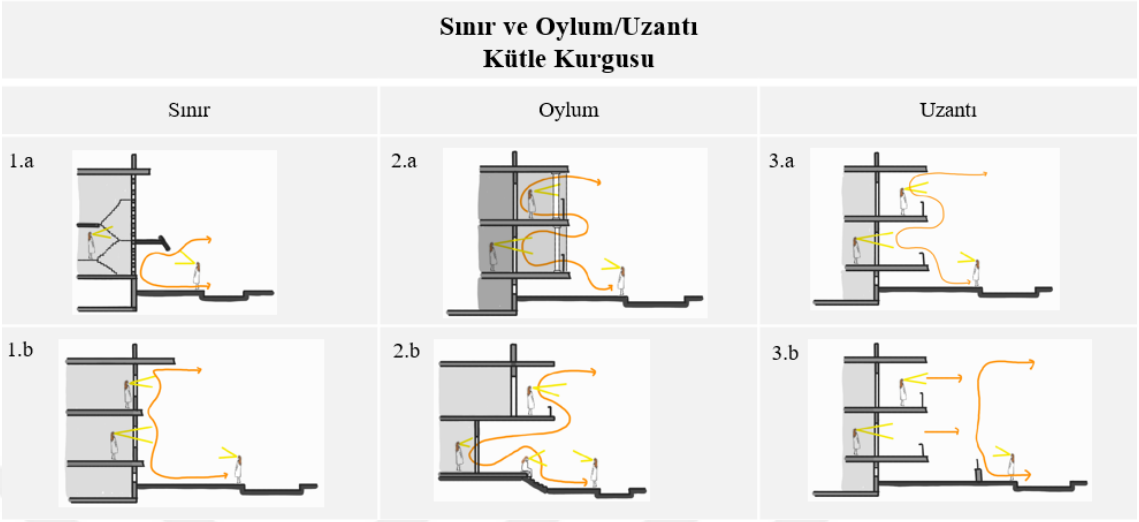

Şekil 4.42. "Ölçek ve Oran" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

"Sınır ve Oylum / Uzantı"

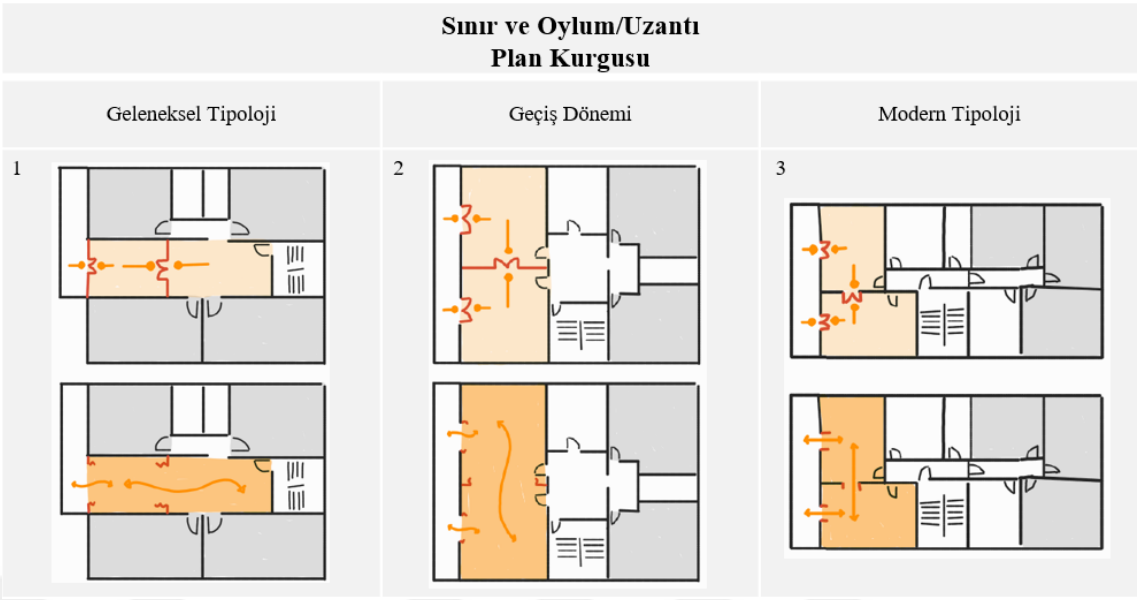
"Sınır ve Oylum / Uzantı" olarak tanımlanan estetik deyim parametresi konutun iç ve dış mekân arasında kurgulanan ara yüzlerini ve mekanlar arası sınırların geçirgenliğini açıklamaktadır. Konut kütle yüzeyinde yerleştirilmiş, döşemenin uzaması ile elde edilmiş yarı açık mekanlar aracılığı ile kente, sokağa ve kendi özel bahçesine açılmaktadır. Temel prizmatik formun oyulması sonucunda cephe yüzeyinde boşluk alanlar oluşturularak kentin/sokağın yapı içerisine aktığı, aynı zamanda konut biriminin yarı özel mekânı olan bir geçiş hacmi oluşturulmuştur. Bu hacim bazen sokak ve bahçe ile doğrudan bağlantı kurarak görsel ve fiziksel bir akışkanlık sağlarken, bazen de cephe boyunca tüm katlara yayılarak görsel bir bağlantı hacmi işlevi yüklenir. Sokak ile kurduğu söz konusu ilişki doğrultusunda konut ve yapı arasında kollektif bir kullanıma hizmet edebilecek yarı kamusal özgün bir mekân ortaya çıkar. Konutun cephe yüzeyini sokak ile bağlayan bir diğer öge ise saçaklardır. Çatı saçakları sokağın boşluğunu yapının yüksekliği ile uyumlandırır. Giriş saçakları ise kütleyi insan ölçeğine çeken bir uzantı

olarak kullanılır. Sokağa taşan giriş saçağı davetkar bir ara yüz oluşturur. Böylece konut ve sokak arasında yaşayan bir kent dokusu ortaya çıkar (Şekil 4.43).

Şekil 4.43. "Sınır ve Oylum/Uzantı" kütle ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

Plan organizasyonu çerçevesinde deneyim parametresini ele aldığımızda ise bölücü, sınırlayıcı elaman olan duvar ve geçiş boşluklarının biçimlenişi önem arz eder. Yapılarda taş ve tuğla malzeme kullanıldığı için rijit, dik açılı birleşimlere sahip, sert hatlardan oluşmuş bölücüler oluşur. Ancak bu katı sınırlar kapı ve pencere boşlukları ile geçirgen hale getirilmiştir. Plan organizasyonunda mekanların birbirine akışını sağlayan ve konutu bahçeye, sokağa, kente karışmasını sağlayan açıklığın karakterine göre akışkan mekanlar yaratılmıştır. Ortak kullanım işlevi taşıyan büyük mekanlar açılıp kapanabilen doğramalar ile ayrıştırılmış ve böylece esnek, büyüyüp küçülebilen yaşam alanları elde edilmiştir. Benzer şekilde konutların teraslara, bahçe yönlerine açılan boşlukları geniş kapılar, pencereler ile oluşturulmuş şeffaflaştırılmış duvarlar ile sınırlandırılmıştır. Böylece görsel ve fiziksel geçirimli mekanlar yaratılarak iç mekân ve dış dünya arasında bütünleşik bir kurgu oluşturulmuştur (Şekil 4.44).

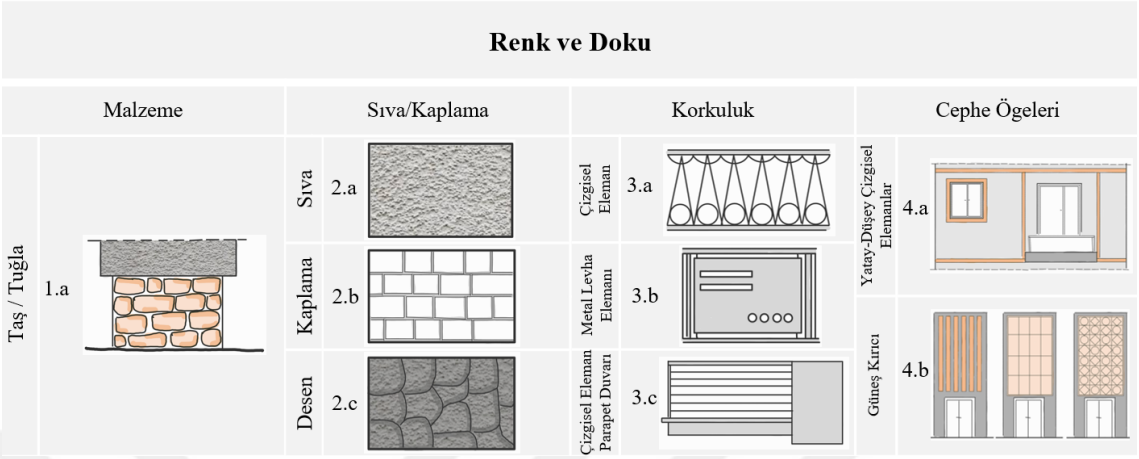
Şekil 4.44. "Sınır ve Oylum/Uzantı" yapı ölçeğinde deneyim ortamı (Orijinal 2025)

"Renk ve Doku"

"Renk ve Doku" parametresinde yapıyı oluşturan malzemeler konutun bedeni haline gelerek insanın temas kurma yüzeyini oluşturur. Bu bağlamda doğaya dönük, yapay, soğuk/sıcak, pürüzlü, cilalı gibi yüzeyler yaratılabilir. Söz konusu yüzeyler konut ile kurduğumuz ilişkiyi, uygulanışları da konutu algılama halimizi biçimlendirmektedir.

Kütleyi oluştururken seçilen taş ve tuğla malzeme doğa ile bağlantı kurmaya yardımcıdır. Topografyada taş bir temel üzerinde yükselen bir yapı yer ile kuvvetli bir birliktelik kurar. Tuğla ya da taş malzemenin birimler halinde dizilmesi yapının süreç içerisinde yükseldiğinin izini üzerinde taşır. Duvar kalınlıkları ve kütlenin rijit kurgusu kullanılan malzemeye referans verir. Kat döşemelerinin inşasında kullanılan beton kesit etkisi yaratan, hacimleri birbirinden ayıran düzgün bir geometriye sahip plaklar olarak kullanılmıştır. Temeli oluşturan taş malzeme genellikle açıkta bırakılırken kütleyi oluşturan diğer birleşenler dokulu bir sıva yüzeyi ile bütünleştirilmiştir. Küçük parçacıklı sıva (edelpultz) hem dönem karakterine referans verir hem de geniş yüzeylerin daha sıcak, insancıl algılanmasını sağlar. Bu birliktelik kütlenin tek bir parça şeklinde algılanmasına sağlayabilir ancak strüktürün karakteri, duvar üzerinde yer alan açıklıkların kalınlığı, biçimi, yüzey dokusu duvarı oluşturan malzemeye dair referanslar taşır. Kapı, pencere, balkonlarda korkuluk, parmaklık gibi elemanlarda ise genellikle metal malzemeler tercih edilmiştir. Sıcak bir malzeme olan ahşap, soğuk ve pürüzsüz bir eleman olan metal ile birlikte var olmuştur. Betonarme ve metal elemanlar kendi içerisinde soğuk, yalın etkilere sahip olsa da dönemin tasarım yaklaşımları doğrultusunda kendilerine verilen desenler ile geleneğe referanslı bir biçime dönüştürülmüştür. Bu yaklaşımın balkon korkuluklarının, kapı/pencere parmaklıklarının düz, sade cephe yüzeylerinde özgün örüntüler oluşturması sağlanır. Doku etkisi cephe yüzeylerinde kullanılan denizlik, söve, saçak gibi elemanların yatay, düşey, gridal etki yaratacak şekilde bir araya gelmesi ile de sağlanmıştır. Böylece konut ayakta tek başına duran bir duvar yüzeyi olarak algılanmanın ötesine geçerek insan ölçeğine uygun parçalanışlara sahip olur ve genellikle kütlenin bölümlerini dışarıdan okutacak referanslar kurgular. Ahşap doğramalar, metal elemanlar, sıvalı yüzeyler, taş

dokusu, betonarme plakların cephe yüzeyindeki çıkmaları geleneksel ve modern dünyanın yapı malzemelerinin bir arada deneyimlenebildiği bir harmoni yaratır (Şekil 4.45).

Şekil 4.45. "Renk ve Doku" deneyim ortamı (Orijinal 2025)

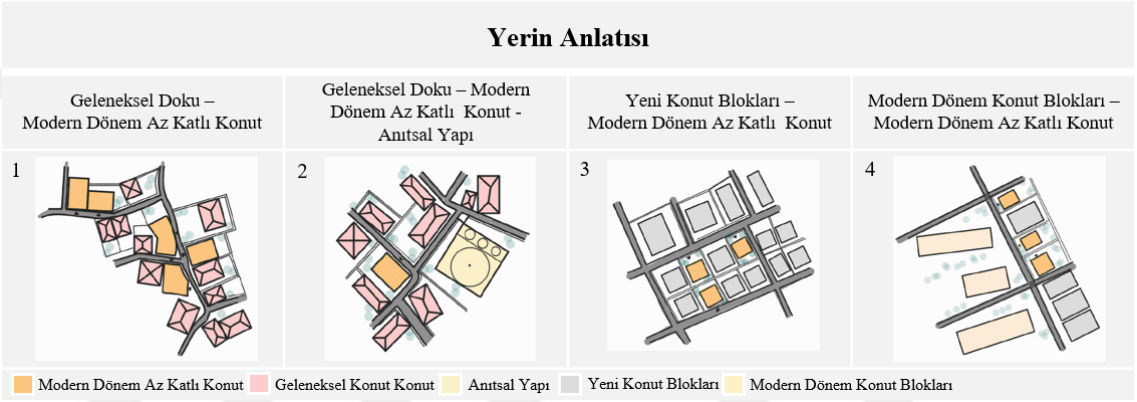
"Yerin Anlatısı"

"Yerin Anlatısı" konut yapısının kentle oluşturduğu bağlamla ilgilenir. Tarihsel süreç, kentsel yaşantı, bellek, sosyal yaşam, gündelik hayat pratikleri, yaşam kültürü modern konut yapısını inşa edildiği andan başlayarak varlığını devam ettirdiği süreç boyunca etkiler. Bu doğrultuda kentin oluşum aşamalarında ortaya çıkmış her bölgede farklı bir kentsel bağlam söz konusudur. Bu örgütlenmelerin mimari ve kentsel karakteri, ismi, kentli için anlamı, gündelik yaşamdaki yeri, fonksiyonu zaman içerisinde değişmiş ya da özgün karakterini olabildiğince devam ettirmiş olabilir. Bu değişim ve süreklilikler çerçevesinde konut biriminin yapıldığı zaman dilimi ve ulaştığı dönem aralığında özgün ve değişmiş anlamlar çerçevesinde okunması yaşayan, dinamik bir algılama sürecini destekler.

Antalya tarihi çevre dokusunu ve mimari karakterini devam ettiren Kaleiçi, Balbey bölgelerinde yer alan az katlı konut birimleri geleneksel bir doku içine yerleşmiştir. Modern dönem az katlı konut yapıları özgün mimari dile sahiptir ancak yine de geleneksel çekirdekle uyumlu bir birliktelik kurmuştur. Bu sebeple bir doku oluşturup, tarihi çevrenin bir zaman aralığındaki dönüşümünün kanıtı olan öge haline gelmiş, dokunun tamamlayıcı bileşeni olmuştur. Söz konusu alanlara eklenen modern konutlar farklı zaman dilimlerinin birleştiren kesişim noktaları meydana getirmiştir. Kaleiçi'nde yer alan konutların anıtsal yapılar, arkeolojik kalıntılar ve ana akslar ile birlikte algılanması kentin farklı tarihsel aralığını, yaşam kültürünü, yapı üretim biçimini, tasarım anlayışını birleştiren bir ortak kamusal zemin yaratmıştır. Kaleiçi çeperinde modern kentin inşa sürecindeki en önemli adım olan Karaalioğlu ile bağlantı kuran konut yapıları da kentin ilerlemeci yönünü oluşturmuşlardır. Cumhuriyet ideallerinin gerçekleştiği bireysel ve toplumsal yaşamdaki çağdaşlaşma adımlarının temsilcisi olmuştur. Benzer bir kurgu Balbey için de okunabilir. Yerleşim alanı güneyinde bulunan Ali Çetinkaya Caddesi ve aks üzerindeki eğitim, sağlık yapıları Antalya'nın modern dönem kentsel gelişimlerindendir. Bu doğrultuda geleneksel dokunun cadde sınırında ve sınıra yakın iç

bölgelerinde modern dönem az katlı örnekleri yoğunlaşmıştır. Bu alan bir kesişim mekanına dönüşmüştür.

Geleneksel çekirdeğin çevresinde gelişmiş yerleşim bölgeleri içinde yer alan konut yapılarından Haşimişcan Mahallesi içinde yer alanlar tarihi doku içine konumlanmış modern konutlar olarak benzer çevresel nitelikleri taşır. Ancak Karaalioğlu Parkı güneyinde, Kaleiçi'nin kuzeyinde ve batısında yer alan bölgeler mimari karakter ve kentsel doku bağlamında dönüşüm geçirmiştir. Bu sebeple bu bölgede varlığını günümüze kadar devam ettirmiş konut yapıları 1950-1960'lı yıllarda kentin mimari karakterini, bu niteliklerin sokak yaşamında algılanış biçimini, konut içi yaşantı biçimini, tasarım eğilimlerini günümüze taşıdıkları için geçmişin fiziksel kanıtı, dönemin referansı olma özelliklerini taşırlar. Antalya'nın büyüme, gelişme basamaklarını, kentin yayılma bölgelerini anlamaya yardımcı olur (Şekil 4.46).

Şekil 4.46. "Yerin Anlatısı" deneyim ortamı (Orijinal 2025)

Anlatılan kentsel bağlamda ortaya çıkan "Yerin Anlatısı" yaşam ve tarih katmanlarının üst üsteliği ve bunun insan belleğindeki sürekliliği ile birey ve toplumu yere bağlar, kente ait hissettirir, yaşantının sürekliliği toplumda karşılık bulur. Bu çok katmanlı kurgunun, mekân ve zaman zenginliğinin sürekliliğinin sağlanabilmesi için beden ve zihin odaklı deneyime açılması gerekmektedir. Antalya'nın kentsel mekânında modern dönem katmanını önemsemek, bilginin aktarılmasını sağlamak, anlamları yaşatmak ve başka kişilere aktarmak için kentin modern mimarlık ürünleri ile mevcut durum arasında bağlantılar kurmak gerekmektedir. Modern dönemin fiziksel kanıtları aracılığı ile Antalya'nın bütünsel karakteri ortaya çıkartılarak önerilen deneyim parametresi aracılığı ile bir keşif ortamı kurgulayarak farkındalık yaratılabilir.

Karakteristik mimari nitelikleri çerçevesinde her konutun özgün bir deneyim ortamı kurguladığı görülmüştür. Bu sebeple deneyim parametreleri bağlamında modern dönem az katlı yapılarının oluşturduğu kent ve yapı ölçeğindeki deneyim mekanları incelenmelidir. Tez çalışması kapsamında yapıların örnek seçim kriterleri bağlamında okunan fiziksel nitelikleri karşılığında ortaya çıkan estetik deneyim parametreleri doğrultusunda konut-kent-insan birlikteliğinin yarattığı deneyim ortamı çözümlemek amaçlanmıştır. Örneklem alanında yer alan her konut özelinde, mekân kurgusuna erişilemeyen, doğrudan deneyimlenemeyen yapılar olduğu için, tümel bir estetik deneyim parametresi okuması yapılamamıştır. İç mekanına erişilebilen yapılar estetik deneyim bağlamında irdelenmiştir. Az katlı konut yapılarının fiziksel varlıkları ve deneyim ara

yüzü yaratma potansiyellerinin aktarımı için yapı değerlendirme formu oluşturulmuştur. İç mekanına erişilebilen ve erişilemeyen yapılar için iki farklı föy hazırlanmıştır. İç mekanına erişilebilen yapılarda örnek seçim parametreleri-estetik deneyim parametreleri-formu oluşturan veriler birbirini takip edecek şekilde kurgulanmıştır (Şekil 4.47). Ayrıca formlarda yapıların söz konusu fiziksel niteliklerinin, mimari bileşenlerinin ve deneyim ortamlarının korunmuşluk, değişim analizlerinin yer aldığı bilgiler eklenmiştir. Tezin hedeflerinden biri olan çok boyutlu koruma ölçeği oluşturma isteği doğrultusunda bütüncül ele alınabilen konutlar öneri ölçüt sistemi bağlamında detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

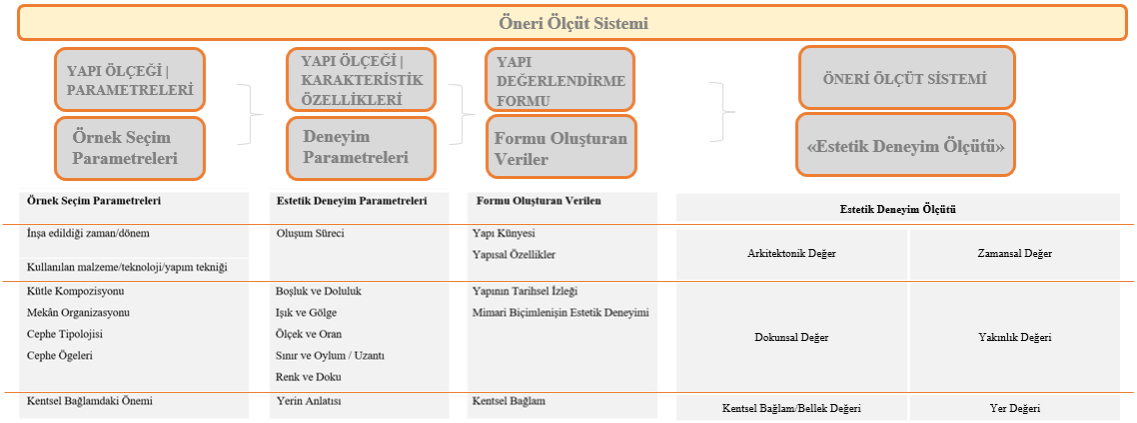
YAPI ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI PARAMETRELERİ	**YAPI ÖLÇEĞİ | ÖRNEKLEM ALANI KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ**	**YAPI DEĞERLENDİRME FORMU**
Örnek Seçim Parametreleri	**Estetik Deneyim Parametreleri**	**Formu Oluşturan Verilen**
İnşa edildiği zaman/dönem	Oluşum Süreci	Yapı Künyesi Yapısal Özellikler
Kullanılan malzeme/teknoloji/yapım tekniği		
Kütle Kompozisyonu Mekân Organizasyonu Cephe Tipolojisi Cephe Ögeleri	Boşluk ve Doluluk Işık ve Gölge Ölçek ve Oran Sınır ve Oylum / Uzantı Renk ve Doku	Yapının Tarihsel İzleği Mimari Biçimlenişin Estetik Deneyimi
Kentsel Bağlamdaki Önemi	Yerin Anlatısı	Kentsel Bağlam

Şekil 4.47. Yapı değerlendirme formu oluşum süreci (Orijinal 2025)

5. TARTIŞMA

5.1. Modern Konut Mimarlığı Bağlamında Kültürel Miras Öneri Ölçüt Sisteminin Belirlenmesi

Modern dönem konut mimarlığı bağlamında öneri ölçüt sisteminin belirlenmesi aşamasında ilk olarak mevcut sistemler incelenmiştir. Bu sistemlerde modern mimarlık bağlamında yapılan değerlendirme biçimleri eleştirel bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Deneyim odaklı bir koruma yaklaşımı kurgulamayı hedefleyen tez çalışmasının öneri ölçüt sistemi gelişiminin ikinci aşamasını kentlerin modern dönem katmanının deneyime açılma potansiyellerini oluşturan karakteristik niteliklerinin ortaya çıkarılması olmuştur. Bu bağlamda modern dönem az katlı konut örneklerinin yapı ve kent ölçeğindeki mevcut durumunun tartışılabileceği yapı değerlendirme fişleri hazırlanmıştır. Bununla birlikte yapıların mimari karakterinin sunduğu deneyim imkanları yapı ve kent ölçeğinde çözümlenmiştir. Modern konut biriminin içinde bulunduğu kent parçası ve parsel ile ilişki kurma biçimi açıklanmıştır. Bu iki adımdan elde edilen bilgiler aracılığı ile öneri ölçüt sistemi oluşturulmuştur (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Estetik Deneyim Ölçütü oluşum süreci (Orijinal 2025)

Öneri ölçüt sistemi az katlı konut yapılarının tasarım nitelikleri, kentsel bağlamdaki yeri doğrultusunda insan, mekân ve zamanın bütüncül kurgusunu ortaya çıkarmayı hedefler. Mimarlık ürünlerinin fiziksel zeminlerinin taşıdığı tinsel alanın vurgusunu yapmak önemli hale gelmiştir. Bu sebeple fiziksel ve anlamsal değerleri birbirine bağlamayı hedefler. Yapının kendinde mevcut biçimlenişin gündelik hayat pratiklerini şekillendirdiği ve bu doğrultuda zamansal, mekânsal kesişimler yaratma imkânı oluşturduğunu vurgular.

Şekil 5.2'de açıklanan estetik deneyim ölçütü önerisi bağlamında modern dönem az katlı konut mirası örnekleri modern mimarlık mirasının korunması çerçevesinde bütüncül bir insan-çevre birlikteliği bağlamında değerlendirilecektir. Önerilen ölçüt sisteminde mimarlık ürünlerinin maddi ve anlamsal verilerinin birlikteliğinin, ayrılmazlığının bu doğrultuda insanı yere bağlayan özgün değerler taşıdığının vurgusu ile "Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)", "Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" oluşturulmuştur. Söz konusu değerlerin altında konumlanan koruma ölçütleri fiziksel ve anlamsal alanları tamamlayacak şekilde karşılıklı olarak kurgulanmıştır. "Arkitektonik Değer/Zamansal

Değer, Dokunsal Değer/Yakınlık Değeri, Kentsel Bağlam-Bellek Değeri/Yer Değeri" olarak birbirini iki farklı zeminde tamamlayan ve bütüncül bir kurgu oluşturan değerler insanı var olduğu çevreye bağlayan yapısal bileşenlerin seçmeci bakış açısıyla değil her çevrenin kendi yerel dinamikleri çerçevesinde korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

ESTETİK DENEYİM ÖLÇÜTÜ					
Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)			**Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)**		
Değerler	Değerin Tanımı	Değerin Kapsamı	Değerler	Değerin Tanımı	Değerin Kapsamı
Arkitektonik Değer	İnşa etme süreci içerisinde dönemin yöntem-malzeme-teknoloji izleğinin sürülmesi Kullanıcı-tasarımcı-yüklenicinin inşa sürecine katılımı/etkisi	*Strüktürel Sistem *Yapı Malzemesi	**Zamansal Değer**	Var olduğu döneme verdiği referansların çözümlenmesi Yapı ve doku ölçeğindeki süreklilikleri, tarihsel bağlantıları aktarması	Tarih/Dönem/Çok Katmanlılık Zamansal bağlam Teknolojik ilerleme Yapım yöntemi değişimi Tasarımcı aktör katılımı
Dokunsal Değer	Yaşam biçimi – mekan deneyimi Sınır/Arayüz/Kesişim deneyimi Örüntü/Odak Renk, Doku, İz, Dolu/boş, Işık/gölge deneyimi	*Kütle Kompozisyonu *Plan Organizasyonu *Cephe Kurgusu *Mimari Elemanlar *Kaplama Malzemeleri	**Yakınlık Değeri**	Üzerinde taşıdığı tüm izler ile birlikte kullanıcı deneyimine açılıp dönemler arası bağlantılar sağlaması Bireysel ve toplumsal anlamları ile gündelik hayat içerisinde geçmiş-şimdi-gelecek birlikteliği yaratması Özgün detay, malzeme, işçilik vb. verileri bağlamında döneme referans vermesi Dönemin kavramsal değerlerine ve bu değerler bağlamında oluşan tasarım fikirlerine referans olması	Gerçeklik Deneyim Anlam/Yaşantı Düşünsel Ortam Tasarım Fikri
Kentsel Bellek/Bağlam Değeri	Topografya, iklim, doğal elemanlar ile bağlantı Yapılı çevre ile kurulan birliktelikler Kullanıcının yapı ve doku ölçeğinde mekanla temas biçimleri İşlevsel veriler, mekan kullanım biçimleri	*Kentsel Konum *Parsel Yerleşimi	**Yer Değeri**	Bağlılık hissi yaratması Kentsel bağlamda tanımlayıcı bir unsur haline gelmesi	Kimlik/Aidiyet Hafıza/Bellek/Anı Dünyada var olma durumu Yaşantıya katılma

Şekil 5.2. Estetik Deneyim Ölçütü açıklama tablosu (Orijinal 2025)

"Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer"

"Estetik Deneyim Ölçütü"nü oluşturan "Fiziksel Verilere Referans Veren (Duyusal Değer)" değerlerden ilki olan "Arkitektonik Değer" inşa süreci ile ilgilidir. "Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" bağlamında karşılığı "Zamansal Değer" ile aranmıştır.

Arkitektonik sözlük anlamında mimarlığın teknik ilkelerine uygun; yapı sanatına, bilgisine ait; mimari bütünü oluşturan bir öge olarak açıklanmıştır (Hasol 2020; Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1997). Ancak kavram hem fiziksel varoluş durumunu hem de yapıyı mevcut hale getiren kültürel bağlamı, teknolojinin dönüşümünü, tasarım yaklaşımının değişimini içermektedir. Fiziksel olarak yapının inşa edilmesi strüktür sistemi, yapı malzemesi seçimi ile birbirine bağlanabilir. Fakat mimarlık ürünü bu maddi sistemin ötesinde bir oluşum olarak karşımıza çıkar. Frampton, tektoniği yalnızca bir inşa etme faaliyeti değil; malzeme, yapım süreci ve topografya, yer arasındaki bütünlük olarak ele alır. Yapının taşıyıcı sistemini açıklamaktan çok topografya, bağlam, iklim, ışık, yapısal niteliklerin uyumlu birlikteliğini merkeze almaktadır (Frampton 1983). Şiirsel bir oluşum sürecini, yoğunlaşmış mimari özü tanımlayan arkitektonik nesneyi, eseri oluşturan parçaların eksiksiz şekilde bir araya gelmesidir. Bir araya gelme biçimi iklime, geleneklere, kültüre, malzemeye bağlıdır ve formun şekillenmesinde bir faktördür. Mimarlık hacim, mekân karakteri ile birlikte yapısal bir öğedir, bu durum inşa sürecinin duyumsal alanla birleşmesi sonucu yer ile bütünleşerek görsel olduğu kadar dokunsal bir deneyim alanı yaratır. Mimarlık ürünü bir temsil olduğu kadar gündelik pratiklerin eylem alanıdır (Frampton 2001).

Heidegger'in düşünce sistemine göre teknik, bir şey ortaya çıkarmak için araç olmanın ötesinde o şeyin ortaya çıkma, gizini açma tarzıdır. Tekniğin Grek dilindeki karşılığı olan *tekhne* sözcüğü ile bağlantı kurarak bu sistemini açıklar. *Tekhne* el becerisine dayalı zanaat eylemlerini, zihinsel sanatları (düşünsel etkinlikler, felsefe, bilgi vb.), güzel sanatları kapsar ve öne çıkarmaya, *poiesis*e aittir. Bu durum bir süreci işaret etmektedir. Süregitme, olagelme, bir süreçte ortaya çıkma durumu bir şeyi oluşturan *hakikat*i vurgular. Bir şeyin ortaya çıkmasında etkin olan madde, maddenin görünümü, görünümün kendisine atanan amaç ve bu üçünü bir araya getiren yapıcı/ustayı içeren dört nedene bağlıdır. Bu nedenler birlerinden bağımsız niteliklere sahip olsalar da bir bütünlük içerisinde yapıcı/ustanın vesile olması ile ortaya çıkar. Söz konusu dörtlünün birlikteliği bir şeyi görünüşe çıkarmaya, ne olacaksa o olmaya imkân vermeye, mevcut olmaya, yolunu açmaya fırsat verir. Bir nesnenin ortaya çıkması zanaatkar ve sanatçı üzerinden oluşturulur. Denilebilir ki teknik; gizini açmanın, açığa çıkmış olmanın yani hakikatin alanında oluşan ve süre giden bir süreçtir, insan bu sürecin içerisinde farkında ve bilincinde olması ile yer alır. Teknik, imal etme etkinliği olmakla birlikte bir süreci belirlemektedir. Bu sebeple tinsel yönden de ele alınmalıdır (Heidegger 1998).

Çağdaş dönemde tektonik, teknolojik yöntemler ile birlikte estetik ve duyumsal nitelikleri de kapsayacak şekilde anlamı açılmıştır. Yapı elemanları ve ögelerinin oluşturduğu ilişkilerin estetik ve duyumsal niteliklerini anlatan bir birleştirme yöntemi olarak tanımlanmakta ve yapı ölçeğinde karşılığı arkitektonik kavramıyla isimlendirilmektedir (Öymen Gür ve Karadayı 2023). İnsan ruh ve benlik olarak ikili bir kavrayış yapısında değil; aktif, dünya içerisinde maddesel bir varlıktır. Dünyayı bedeni ile birlikte kavramakta ve anlamaktadır. Geçmişe ait kodlar insan tarafından bedensel ve duyumsal olarak aranmaktadır. Konutlarda mekân tahsisinin yapılması, kentsel örgütlenme stratejilerinin oluşması, yapısal sistemlerin temel mantığının sürekliliği zamanlar boyunca sürdürülmüş, dünyanın ve insan yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Söz konusu oluşumlar dünyada yaşama deneyimimizin bir parçasıdır. Estetik ve metafizik değerleri kapsayan bir birleştirme sanatı olan arkitektonik, mimarlık ürününü insan için deneyimlemeye, düşünmeye açar (Öymen Gür ve Karadayı 2023).

Dünya üzerinde olmak, doğa güçlerine karşı bir denge kurma yeteneği ile ilgilidir. Mimari yapının ayakta durması, inşa edilme süreci bir denge kurma yetisi ile birlikte hareket eder. Fizik güçlerinin dengesinin kurulduğu tektonik mimarlığın maddi özüdür (Erzen 2019). Yapıyı ayakta tutan, boşluğu tanımlayan yatay/düşey mimari ögeler dünya ve evren hakkında birçok referanslara, anlama sahiptir; yer yüzünde yaşamaya işaret eder. Mimarlığın özünü yaratan tektonik ilişkiler yapısal olanaklar çerçevesinde tasarım biçimlerinin oluşmasına izin vermiştir. Tarih içerisinde yapısal çözümler gözlem, teknoloji, yeni malzeme arayışı, bilginin artışı, bilimsel ilerlemeler doğrultusunda çeşitli biçimlenişlere imkân tanımış ve topografyayla, dünya ile olan ilişkimizi dönüştürmüştür. Bu doğrultuda mimarlık ürünü kapalı, bitmiş tek başına bir nesne olmanın ötesinde inşa sürecinde çevresini değiştiren, yeniden kurgulayan bir ögedir. Yeryüzüne insani bir nitelik kazandırır. Çevre mimari yapı aracılığı ile orada olma yetkinliği edinir, mimarlık yeni bir anlamı ve süreç içerisinde iletişim ve düşünme etkinlikleri ile dönüşen, süreklilik kuran yaşantıya dair nitelikleri üzerinde birleştirir. Böylece inşa etme eylemi ile çevrede var olan gündelik yaşam bilgisi, duyumsal nitelikler, renk, ışık, anlam, ses, yapılı çevre mimarlık ürünü aracılığı ile açığa çıkartılır, kontrol altına alınır, birey ve toplum yaşamına dahil edilir. Var olduğu dünyanın fiziksel ve duyusal verileri ile insan bedenini birbirine bağlar. Kent ve yapı ölçeğinde sosyal ilişkileri belirler, toplumsal özelliklerin yansıması ile şekillenir, bireyler arası paylaşım ortamları kurgular. Oluşan mekanlar dünyanın kavranma biçimini belirlemekte, onu oluşturan kültürün çevre ile kurduğu ilişkileri deşifre etmektedir (Erzen 2019).

İnsanın yeryüzünde var olma durumu Heidegger tarafından *inşa etme* eylemi ile ilişkilendirilmiştir. Düşünüre göre *inşa etmek* ve *iskan etmek* insanın *yer*e anlam verme çabası ve *yer* ile kurduğu ilişki yoluyla birbirine bağlanır (Sharr 2013). Bu doğrultuda her inşa etme eylemi mesken tutmaya, iskan etmeye imkân tanımaz. İskan etme, bir yerde var olmak, oranın sakini olmak, barınmak ile birlikte düşünülür. İnşa etmek iskan etmenin bir aracı değil, aslında ikamet etme durumudur. Kelimenin bu anlamsal alt yapısı genellikle geri çekilmekte ve inşa etme bağlamsız bir ürün ortaya çıkarma olarak anlaşılmaktadır. İnsan yeryüzünde inşa ettiği için iskan etmez, iskan ettiği için inşa eder ve bu eylemi sürdürür. İskan etmek, insanın yeryüzünde ikamet etmesine dayanır, toprağın üzerinde, göğün altında dünya ile hemhal olmuş, kendi özünü serbest bırakmış bir şekilde bulunmaktır (Heidegger 2008). Bu sebeple iskan edebilmek için inşa etmek gerekmekte, inşa etmek ise iskan etmenin gereklerini yerine getirmektedir (Sharr 2013).

İskan etme olarak inşa etmek, insanın dünyada olmasının karşılığıdır (Heidegger 2008). Tarih boyunca bireyin ve toplumun özdeşleşebileceği yerleşim alanları, yapılar inşa edilmiş yani bütüncül bir çevre oluşturulmuştur. Süreç içerisinde gelenekler, yaşam kültürü, tasarlama biçimleri, yapı teknolojileri, yapı malzemeleri başkalaşım geçirebilmektedir. Bu dönüşümün izinin sürülebilmesi için insan var olduğu çevrenin özgün bileşenlerini korumaya, geleceğe aktarmaya devam etmelidir. Bütüncül bir çevre içerisinde insan varlığı tamamlanmış halde olacaktır. Bu sebeple modern dönem az katlı konut yapıları inşa teknikleri, taşıyıcı sistemleri, yapı malzemesi ile inşa edildiği dönemin izlerini üzerinde taşır. Söz konusu fiziksel nitelikler yapının var olma, mevcut olma durumunu ileten, malzeme ve teknik ile kurduğu ilişkiyi çağdaş döneme taşıyan kanıtlar olarak "Arkitektonik Değer"e sahiptir. Fiziksel veriler ile insana dünyada olma biçimlerini açıklaması, belirli bir zaman dilimine referans vermesi, çok katmanlı bir çevre yaratması, hem bilgi ve teknolojinin dönüşümünü, yaşam kültürünün değişimini

aktarmakta hem de yapıyı gündelik yaşamın akışına sokmaktadır. Böylece yapı zaman içerisinde orada var olması, inşa edilmiş olması sebebi ile üretildiği dönemden varlığını sürdürdüğü zaman dilimi boyunca kent, kentli, kullanıcı için farklı anlamlar, yeni bağlamlar, kentsel ilişkiler kurabilir. Bu durum yapının sürekli bir olagelme, inşa edilme sürecinde olduğunu göstermektedir. Tez çalışması kapsamında mimarlık ürününün kent, yapı, insan ölçeğinde edindiği yeni değerleri tanımlamak amacı ile o konutun, o yerde mevcut olma durumunu vurgulayan "Zamansal Değer" önerilmiştir.

Öneri değerler mevcut değer sistemlerinin işaret ettiği eski olma; üretim sistemlerini, malzeme ve inşa teknolojilerini yansıtma; bir dönemin belgesi olma; gibi nitelikler ile ilişkilendirilebilir. Bu bağlama ek olarak yer yüzünde olmayı, konut ve çevrenin duyumsal niteliklerini ortaya çıkarmayı, insanı fiziksel ve tinsel alanları kavrayacak şekilde yaşam sürecine bağlamayı ve sürecin farkındalığını kazandırmayı hedefler.

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri"

Yapı inşa edildikten sonra kentsel mekânda ve gündelik yaşam akışında çevreye belirli bir etkileşim, değişim açılımları kazandırmaktadır. Bu sebeple yapıyı insan ve çevre arasında diyalog kurma aracı olarak görmek mümkündür. Yapı dünyadan, insandan bağımsız bir nesne olmaktan öte kentsel bağlamda duyulara, duygulara zemin oluşturan, deneyim yaşama imkânı sunan, gündelik ilişkileri kurgulayan bir yer açmaktadır.

Heidegger'e göre iskan etmek için inşa ederek kendimize yeryüzünde bir yer açarız. Dünyada yer açmayı sağlayan binalar düşünür tarafından *inşa edilmiş şey* olarak tanımlanmıştır. Heidegger nesne ve *şey* arasında bir ayrım yapmaktadır. *Şey* insanların onları çevreleyen dünyaya yakınlaşmasına yardım eder, gündelik yaşam deneyimlerini anlamlandırmalarına yardımcı olur. *Şey*i kendi deneyimlerimiz yoluyla nasıl görüyorsak öyle kavrarız, üzerine düşünürüz. Dünyadan ve nesneden bağımsız şekilde değil, bir nesnenin ötesinde olan şeyi gündelik yaşama bağlayarak dolaysız olarak deneyimleriz. *Şey* gündelik pratikler içerisinde yaşamsal araç ve gereçler olarak insan kullanımına açılır; insan varlığının bir parçası olarak bireyi çevresindeki dünya ile iletişime geçirir. Kişinin dünya ve onu oluşturanlarla deneyim aracılığıyla bağlantı kurabileceği vurgulanır (Sharr 2013).

Merleau-Ponty benzer referansalar ile uzam ve uzamdaki şeylerin, soyutlanmış uzam düşüncesi ve duyuların insana verdiği somut görünümlerin birbirinden kesin olarak ayrılamaz olduğunu ileri sürer. Uzamı bedensiz bir gözlemcinin eşzamanlı ideal bir temsil yaratma alanı olarak görmez. Dünyayı insanın kavradığı biçimde, zamansal bir deneyim arayıcılığıyla süreç içerisinde gerçekleşen bir sarmaş dolaş olma biçimi şeklinde tarifler. İnsanı "*bir vücut ile bir ruhtur*" şeklinde kavrayan düşünür, insan dışındaki varlıklara da beden üzerinden erişilebileceğini ve bu sebeple varlıkların da vücut ve ruh ile karışacağını belirtmiştir. Uzamı/dünyayı dolduran bu varlıkların nitelikleri; tüm duyularla, fiziksel verilerle, düşünsel alanla birlikte algılandığında şeyin birliği kavranır, tamamlanır. Bu sebeple şeyler, karşısında duracağımız, bağımsız, tarafsız nesneler değildir. İnsan ve şeylerin etkileşiminde olumlu/olumsuz tutumlar, anımsatmalar, tepkiler, ortaya çıkar; insanın dünya ile kurduğu ilişki bu yolla tanımlanır. Nesneler ile kurulan bağlantı mesafeli, uzaktan ilişkilenen bir süreçten çok insan vücuduna, yaşamına nüfus eder. Böylece insan dünyada olma deneyimini yeniden inşa etmektedir. Dünya içerisinde insan,

dünyayı oluşturan şeyleri ve onların görülme biçimini birbirinden ayıramaz. Şeyin işlevi, strüktürü, teknik bilgisi, malzemesi, yer yüzü ile kurduğu ilişki, rengi, biçimi ile birlikte insanın dikkatine, varlığına, deneyimine açılır. Bu açılma ve insan/nesne bütünleşmesi sanat yapıtının bütünlüklü kavranmasına olanak tanımaktadır. Algılanan dünya doğal çevrenin yanı sıra resim, heykel, müzik, edebiyat gibi kültür dünyasını oluşturan varlıklar da olabilir. Merleau-Ponty göre söz konusu doğal ve kültürel alan ile birlikte algılanan dünyanın içine sızarak, varlıkların gizemini ortaya çıkarıp, yeryüzünü oluşturan fiziksel ve tinsel alanın bütüncül kurgusunun içerisine girmenin yolu açılmaktadır (Merleau-Ponty 2020).

Kültürel dünyanın bir başka nesnesi olarak kentler, kentleri oluşturan mimarlık ürünleri örneklendirilebilir. Söz konusu örnekler gündelik yaşam akışında insanın en çok karşılaştığı, temas kurduğu nesneler olarak görülebilir. Bu bağlamda Pallasmaa'nın mimarlık ve insan arasındaki diyaloğunu yeniden kurguladığı bakış açısı özne ve nesnenin birlikteliğini, beden ile kavramanın potansiyellerini ve insanın çevresi ile bağ kurma şekillerini açıklar.

Pallasmaa insan bedenini odak noktası haline getirmektedir. Mimarlık tüm duyulara seslenmektedir. Mimarlık yaratımları insanı ve dünyayı deneyimiyle kaynaştırır, dünyada olma durumunu vurgular. İnsan mimarlık ürünleri aracılığı ile belirli anlamlar üretir, var oluş durumunu yapılar ve kentler ile ortaya çıkartır. Mimarlık, bireyin kendisini fiziksel ve tinsel bütünlüğüne kavuşmuş tam bir varlık olarak deneyime açmasına aracı olur. Yani mekân ve insan karşılıklı olarak birbirlerine duygu, çağrışım, düşünce, atmosfer deneyimi açarlar; yeryüzünün, insanın, yapının, kentin maddi, tinsel, düşünsel özüyle birlikte yaşantıya karışmasını mümkün kılar. Bu sebeple mimarlığı görsel bir obje olarak ele almak yerine duyusal bir etkileşim zemini olarak görmek yeğdir. İnsan bedeni aracılığı ile kentin ve yapıların büyüklüğünü oranlarını kavramaktadır. Çevreyi oluşturan nesneler, kentin biçimlenişi bedenin hareketlerini yönlendirir. Bu doğrultuda artık kent-yapı-beden bütüncül olarak var olur, tanıdıklık, çağrışım, aşinalık oluşur. Mimarlık ürünleri insanın doğal ve yapılı çevreyi kavrayabilmesi için bir algılama, deneyimleme, dünyaya uzanma, yeryüzüne açılma zeminidir. Maddi ve ruhani alanların kesişim noktası olan mimarlık insana; duygu, düşünce ve eylemlerini sınırlandırarak, odaklayarak, güçlendirerek dünyada var olmayı duyumsatabilir. Çevrenin düşünülebilir hale gelmesine yardımcı olur. Mimarlık insan ve dünyanın beden üzerinde karşılaşmasını, çok duyulu bir deneyim yaşamasını, çevresiyle bütünleşmesini görünür kılar. Bu bağlamda mimarlık deneyimi artık biçimsel bir karşıdan bakma, görme, algılama değildir. Yapı ile karşılaşılır, içinde hareket edilir, yaklaşılır, içeriden ya da dışarıdan bakılır, boşluklar algılanır, işgal edilir, davetkar bulunur. Yapılar da sınırlar, çerçeveler, eklemlenir, anlamlandırır, ilişkiler kurar/yaratır, duygular/düşünceler açığa çıkarır. Böylece kentte ve yapıda yaşantı mümkün kılınır (Pallasmaa 2011).

Mimarlık ürününe bu yaşantıyı kurma imkanını tanıyan onun tasarlanış biçimi, kullanılan malzemelerin vaat ettikleri, oluşturduğu mekanların biçimlenişi ile insanın bu alana dahil olma süreci ve şeklidir. Rasmussen (2012), mimarlığın plan, kesit, cephe çizimleri ile birlikte tasarımın uyum içinde olmasının yanı sıra içerisinde yaşantının sürdüğü, gündelik yaşamda bireye en yakın, işlevsel bir sanat olduğunu ileri sürer. Yaşamın akışı içerisinde insan mimarlık ürünleri ve yarattığı yapılı çevreyi yatay, dikey, eğimli, kırıklı, girintili, çıkıntılı şekillere sahip düzlem, duvar, döşeme, çatı gibi temel mimari ögeler ile yaşamaktadır. Bu biçimlenişler ışık ve gölge etkisi ile üç boyutlu kent

ve yapıya derinlik, anlam kazandırmakta insan bedeni ile bütünleşerek var olunan, yaşamın sürdüğü çevreye dönüşmektedir. Mimarlık ürünün tasarım niteliği bireyin ve toplumun deneyim sürecinde kent ve yapıya dair bazı izlenimlerin oluşmasına yol açar. Bir kişi bir yapıyı ya da kentsel mekânı soğuk, ağır, masif, geçirimli, sınırlayıcı, sıcak, pürüzsüz ya da dokulu, yumuşak, eğrisel ya da akışkan, sert, hafif, gürültülü, sessiz, loş, aydınlık, renkli, kasvetli gibi duyumsal etkiler ile kavrayabilir. Yapının inşa sürecinde malzeme, malzemenin kullanım biçimi, mimari ögelerin bir araya getirilme sistematiği içinde yaşanılan mekân, sokaklarında dolaşılan kent için söz konusu deneyimleri mümkün kılar. Mimarlık ürününü oluşturan her bir öge aracılığı ile mimarlık ürününe bir karakter verilmektedir. İnsan öncelikle mimarlık ürününü oluşturmakta ancak daha sonra yapı bireyin ve toplumun şekillenmesinde rol üstlenmektedir. Mimariyi yaşama, deneyime açmak gerekmektedir. Böylece bireyin bir amaç doğrultusunda tasarlanmış olan yapıda inşa edildiği dönemin niteliklerine uyumlanması; yapı duvarlarının bedeni çevrelemesi; mekanlar arası geçişin akışkanlığı, sınırlılığı; ışık, gölge ve rengin, akustiğin etkisi izlenebilecektir (Rasmussen 2012).

Mimarlık ürünü ve insanın karşılıklı etkileşimi doğrultusunda yeryüzü ve mekân şimdinin içerisinde yaşanmaya başlar. Aynı zamanda mimarlığın nitelikleri zamansal süreçleri de içinde barındırdığı için geçmiş, şu an ve gelecek zaman arasında bir akış sağlanır. İnsanı birçok farklı dönemin izini taşıyan tarihsel sürecin içine çeker. Böylece birey ve toplum farklı yaşam kültürlerini deneyemleyebileceği, farklı zaman kesitlerini anlayabileceği yaşam döngülerine katılma imkânı bulur (Pallasmaa 2011).

Zamanlar, mekanlar arası bu süreklilik, akışkanlık Heidegger tarafından *yakınlık* kavramı ile ele alınmıştır. *Yakınlık* mesafenin uzak ya da kısa olması ile ilişkilendirilmez (Heidegger 2006). Yeryüzünü, insanı, maddi ve maddi olmayan kavramları üzerinde toplayan *şey* aracılılığı ile insan yeryüzüne bağlanır. *Şey*in toplumsal, kültürel, dokunsal bağlamda aşinalığı, dolaysız deneyimi *yakınlık* duygusu uyandırır. Bu sebeple *şey*in kullanım yoluyla, gündelik yaşam içerisinde deneyimlenmesi maddi ve tinsel alanları ile yeryüzü ve insanın yakınlık kurmasını sağlar. Böylece *şey*ler, kullanıcıya üzerinde topladığı somut ve somut olmayan değerleri kavratmaya yardımcı olarak zamansal, mekansal, düşünsel yakınlıklar kurmalarında bir aracı olur (Sharr 2013). İnsanın yeryüzünde kendine yer açmasını, mesken tutmasını sağlayan *inşa edilmiş şey* olarak mimarlık ürünleri de yakınlık deneyiminin kurulmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bireyin ve toplumun zaman ve mekân içerisinde var olmasının işareti olan mimarlık ürünleri dünyada olmanın açığa vurulmasıdır. Bu sebeple mimarlık insana ait anıların, anlamların, söylemlerin, yaşamların, zamanların beden ve yerle bütünleşmiş halidir. Tarihsel süreklilik içerisinde köklenmemize, ikamet etmemize, zaman ve yeryüzüne tutunabilmemize mimarlık ürünleri yardımcı olur. Yaşamsal süreçleri maddileştiren mimarlık, kalıcılığı, değişimi, kentleri yaratır; yapıları düzene sokmaya, anlamaya, anımsamaya ve insanı bu olagelen sürece konumlandırmaya çalışır (Pallasmaa 2011). Böylece *inşa edilmiş şey* olarak yapılar insanın yeryüzü, zaman, düşünsel ortam, anlamlar, fiziksel ve tinsel değerler ile yakınlık kurmanın aracısı haline gelir.

Plan, kesit, cephe, kütle formu, tasarım fikri soyut, teknik bir alanı işaret etmekle beraber inşa sürecinde insan ve çevre faktörü ile birlikte ele alındığında bu durum dokunsal ve anlamsal ilişkiler ortaya çıkarmaktadır. Yapı yer yüzünden itibaren başlayıp yükseldikçe yapı malzemelerinin imkanları, insan bedeninin inşa sürecine katılımı ile birlikte çevreyi değiştirmeye başlar. Tüm bu bileşenlerin ortaya çıkardığı yapı insanın

günlük eylemlerinin sınırlarını belirler, gündelik pratiklerini şekillendirir, yaşam kültürünün bir yansımasını oluşturur. Bu çerçevede denilebilir ki yapının mimari bileşenleri dönemin karakteri bağlamında ortaya çıkmakta, inşa süreci ile birlikte yapılı/doğal çevreyi dönüştürmekte ve yaşam biçimini yeniden düzenlemektedir. Söz konusu nitelikleri ile mimarlık ürünleri zamanın belirli bir dönemine işaret eder. Yapıyı oluşturan fiziksel katman biçimsel özellikleri, inşa teknik ve malzemesi ile doğrudan insan deneyimine açılan bir etkileşim zemini yaratmaktadır. Etkileşim zeminin dönem niteliklerinin ortaya çıkarılması için "Duyusal Değer" önerisi geliştirilmiştir. Bu değeri oluşturan mimari bileşenler varlığını devam ettirdiği sürece geçmiş ve şimdi arasında oluşan zaman bağının fiziksel kanıtı olacaktır. Yapının üzerinde topladığı tarihsel, kültürel, anlam katmanlarının kesişim noktası olma niteliği bireye ve topluma kentin farklı dönemlerine tanıklık etme fırsatı sağladığı için "Yakınlık Değerine" sahip olacaktır.

"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri"

Bir insanın, nesnenin yerleşmesi, yerleştirilmesi eylemi düşünüldüğünde herhangi bir nokta, uzam, boşluk değil belirli niteliklere sahip özel bir yerde konumlanma akla gelmektedir. Yer, iklim, topografya gibi fiziksel özellikler ve toplumsal, sosyal, kültürel, tarihsel veriler ile ilişkilenir. Yerin temelini oluşturan söz konusu özellikler o yerde yaşayan insanlara kimliğini kazandırır. Yer üzerinde gerçekleşen değişim, iletişim, hareket, kültürel etkileşim fiziksel kimliğin farklılaşmasına, gelişmesine sebep olmakta ve kavramın kendisini oluşturmaktadır. Yer, kimlik, aidiyet arasındaki karşılıklı bağlantı yerin insan tarafından ikamet edilen, biçimlendirilen bir olgu olması ile ilişkilenmektedir. İnsan çevresi ile uyumlu bir beraberlik yaratırken yerin niteliklerini ortaya çıkartmaktadır. Hem yeryüzüne ait karakteristikleri hem de bireyin ve toplumun yarattığı atmosferi üzerinde taşımaktadır. Bu bağlamda yer, insan-çevre-nesne ilişkileri sonucu yeryüzünün bir parçasına kazandırılan anlamdır (Erzen 2019).

Heidegger'in düşünce akışı içerisinde, diğer iki öneri "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında tartışılan, *şey-inşa etmek-inşa edilmiş şey* kavramları insanın dünya da bir yer oluşturması sürecine dahildir. Yapı insanın yeryüzünde var olduğu süreç boyunca süregiden inşa ve iskan deneyiminin bir parçasını oluşturmaktadır. İnşa edildiği andan itibaren yapı; kentsel mekânı, yaşantı sürecini, gündelik eylemleri etkileyen, değiştiren, yenileyen bir rol üstlenir. Yapı, insanlara çevrelerini, bu alanda oluşan ilişkileri ve anlamları yeniden düşünme imkânı sunar; insan ve dünya arasında uzlaşı yaratır (Sharr 2013). Bu yolla anlamların oluşmasına, kimliğin ortaya çıkmasına sebep olur. İnsan çevresini yapı ile birlikte kavrayarak; yapının ve yeryüzünün içinde, üstünde, yanında, altın yer alarak dünyayı, insanı ve mimarlık ürününü deneyime açar.

Deneyim ve kullanım yoluyla kavranan bu yapının inşa edildiği alan artık *yer*e dönüşmüştür. Birçok nokta yere dönüşme potansiyeli içermektedir ancak *inşa etme eylemi* sonucunda ortaya çıkan *şey* aracılığı ile *yer* tanımlanır. İnsan yer yüzünde *inşa edilmiş şey* aracılığı ile sınırların belirlendiği bir *yer* oluşturur. *Yer*, dünyanın, tinsel alanın, maddi olanın ve insanın bütünleştiği çevrelenmiş, sınırlanmış alandır. Bu doğrultuda belirli bir amaç, istek doğrultusunda inşa edilmiş yapı aracılığı ile o yer tanımlanmış; hem fiziksel olarak yapı hem de yapının üzerinde taşıdığı düşünsel, duygusal, anlamsal değerler yer yüzüne kaydedilmiştir. Böylece insan düşünerek, hatırlayarak, deneyimlerine başvurarak yapı ve yer ile hemhal olabilir, yakınlık duyabilir (Heidegger 2008).

İnsanın dünyada oluşuna bir dayanak oluşturan mimarlık, fiziksel varlığının yanı sıra tinsel bir bağlama ve çevresel bir karaktere de sahiptir. Yapı yaşantı aracılığı ile oluşan anlamların somutlaştırılmış hali olarak görülebilir ve anlamı oluşturan değerleri kendi üzerinde tutar, iletir. Böylece yapı fiziksel, tinsel, algısal, duyusal alanlarla ilişkilenen bir yer haline gelmektedir. Norberg-Schulz'a göre yaşamın gerçekleştiği mekanlar *yer* haline dönüşmektedir. Mimarlık insanı çevresiyle uzlaştıran, var olan bağlam içine yerleştiren bir aracı haline gelmektedir. *Yer* artık somut ve somut olmayan ögeler ile tamamlanmış özgün bir niteliğe sahip, yaşamın sürdürülmesine imkân tanıyan, anlamlı, tanımlı bütüncül bir alandır. Yaşam dünyasını oluşturan tüm bileşenlere yer veren mimarlık düşünsel, duyusal, duygusal alanı görünür, somut hale getirir. Aynı zamanda anlam katmanlarını açığa çıkartarak insanın fiziksel ve zamansal yakınlıklar kurmasına yardımcı olur. Dünya üzerinde var olan farklı çevre koşulları, yaşam kültürleri, gelenekler ortak işlevler için bile farklı yer karakterleri oluşmasına sebebiyet verir. Yapılı ve doğal çevre, fiziksel bileşenler, simgesel değerler, duyusal-duygusal-düşünsel veriler ile birlikte var olan yer, onu deneyimleyen insana birçok farklı anı, his, düşünce, duygu aktarır ve yer ile insan karşılıklı var olur. Yeri meydana getiren bu özgün karakteristik zemin *yerin ruhu*nu oluşturmaktadır (Norberg-Schulz 1980).

Yerin karakteristik var oluşu Augé tarafından mekân ve yer ayrımı yapılarak vurgulanmıştır. Augé'ye göre mekân alanı, mesafeyi, uzaklığı, büyüklüğü tanımlayan soyut bir terimdir. Yer ise orada yaşayanlar için bağlayıcı, birleştirici bir anlamın varlığı, oraya gelen, gözlemleyen için anlaşılırlık, tanımlayıcılık unsurudur. Bu sebeple kültüre, yaşam biçimine, kurallara, geleneklere, ilişki ağlarına, kimliğe, tarihe atıfta bulunur. Aynı zamanda yer yüzü ve yapılı çevre ile de bağlantılıdır. Augé, geometrinin terimleri ile bu mekânsal organizasyonu "*çizgi, çizgilerin kesişmesi ve kesişme noktası*" olarak tanımlamaktadır. Yani insanları çevresine bağlayan güzergahlar, yollardan, buluşma toplanma alanlarından, merkez noktalardan, karşılaşma bölgelerinden, kesişim noktalarından söz etmektedir. Zaman, tarih ve bu mekanlarla birlikte var olmaktadır. Böylece insan ve çevrenin birlikteliği doğrultusunda yaşam biçimi, zamanın akışı, hafızanın oluşumu belirlenmiş olur, kuşaklar boyunca süreklilik kazanarak, yere-tarihe dair düşünme imkânı yaratır. İnsanı orada tutunmaya iten somut ve somut olmayan değerler üretir (Augé 2016).

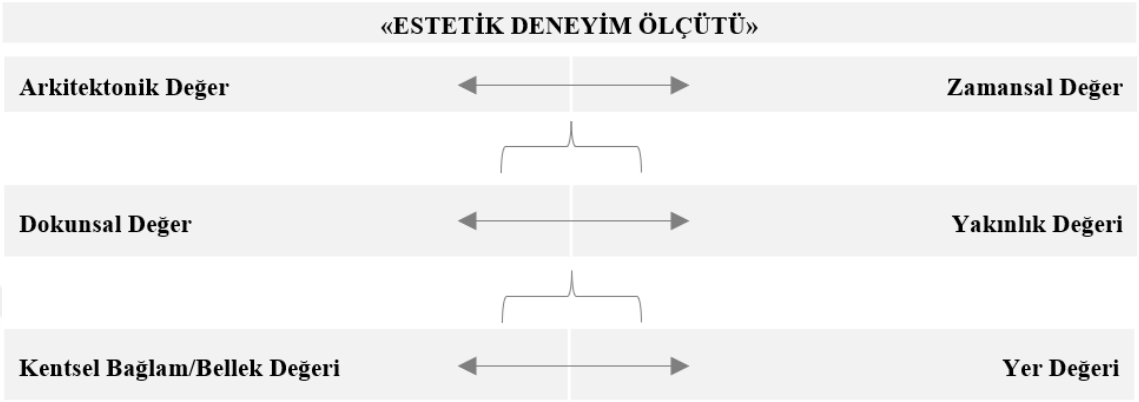
Dünya üzerinde insanların tanımladıkları, çerçeveledikleri, ayırdıkları, paylaştıkları farklı boyutlarda, birçok işlevde yerler oluşmaktadır. Çeşitli biçimde, türde, ölçekte yerlerin bir aradalığı, kesişimi yaşam çevrelerimizi oluşturmuştur (Sharr 2013). İnsan ve kent arasında kurulan ilişki bir karşılaşma anını, kent ile kentli arasındaki geçişli, katmanlı bir süreci temsil etmektedir. Bu süreç; insan ve kent arasında gerçekleşen şimdiki zaman içerisinde geçmişi anımsama, geleceğin tasavvurlarını kavrama, zaman katmanlarının değişimini-sürekli oluş halindeki çevreyi anlama, gizli boyutları ortaya çıkarma eylemlerini içerir. Kentin bu bağlamda deneyimlenmesi her defasında farklı bir görüş, anlam, ilişkiler ağı, duygu, düşünce zemininin ortaya çıkmasına, eleştirel bakışın oluşmasına, hayat etme eyleminin tetiklenmesine olanak sağlar (Aydınlı 2018). Süreç boyunca bedensel deneyim aracılığı ile kent kentlinin düşüncesine yeniden açılmakta, çevreye farklı perspektiflerden dahil olunmaktadır. İnsan ve onu saran kentin karşılıklı, birbiri yerine geçişli, etkileşimli var oluşu sıradan yaşam pratiklerinin, düşünce akışlarının, duygu-duyumsama anlarının ortaya çıkmasını sağlayan bir zemin oluşturmaktadır. Birey uzakta duran, düşünen bir obje olmanın ötesine geçer. Bedeni

aracılığı ile kentin düşünsel, fiziksel, anlamsal olay örgüsüne katılması, çağrışımları algılamasıyla beraber çevrenin mekânsal dinamiklerinin yakalanmasını sağlanır. Kentin söz konusu şekilde deneyimi insan, mekân, yaşam birlikteliğini görünür kılar; çevre alışılmışın dışında kavranır, keşfetmeye açık hale gelir (Aydınlı 2018). İnsan, beden ile kavramaya başladığı kentin görünür, duyumsanan, düşünülen katmanları arasındaki dinamik ilişkiye dahil olarak çoğul bir okuma yapma imkânı bulur. Kenti oluşturan mimarlık ürünlerini, sokak örüntülerini somut ve soyut alanlar ile çakıştırarak okuma ve sürekli yeni ilişkiler ağı kurma potansiyeli ortaya çıkar. İnsan ve kent devingen bir süreç içerisine girer sokaklar deneysel bir ortama dönüşür, beden kendini bu alana açar, izler takip edilir, yeni görüş ve anlam katmanları oluşur. Beden kentsel ortamın akışı içerisine katıldığında yolların biçimlenişini, ana aksları, oluşan nişleri, sınırları, eşikleri, ışık-gölge geçişlerini kavrayarak yerin devinimi içerine dahil olur. Bireyin ve toplumun yaşadığı bu kent deneyimi zamanın, mekânın, insanın bütünleşmesini sağlamakta, duygu ve düşünce alanını çoğaltmakta, hafızayı devingen kılmaktadır. Söz konusu oluş süreci sonunda kent inşa edilenler ve iskan edenler birlikteliği ile artık algılanan bir yere dönüşmektedir. Yer, farklı anlam katmanlarının, zamansal ilişkilerin, mekânsal kesişimlerin, kültür verilerinin, malzeme çeşitliliğinin, gündelik hayat akışının birbiri içine geçtiği bir ortamdır (Aydınlı 2018).

Tekil ve benzersiz bir yaşam dünyası yaratan yer kendini meydana getiren bileşenlerin eksilmesi ile bütüncül yapısını kaybedebilir. Bu sebeple kentlerin gelişim süreçlerinde yaşamış oldukları dönüşümlerin fiziksel kanıtı olan mimarlık ürünleri bütüncül bir çevre algısının oluşmasında öncül karakteristik veriler olarak ön plana çıkar. Kentin belirli bir zaman aralığında dönemin düşünsel ortamı bağlamında tasarlanmış ve günün teknolojisi doğrultusunda inşa edilmiş yapılar somut ve somut olmayan veriler ile inşa edildiği günden varlığını taşıdığı güne kadar farklı anlamsal katmanlara sahip olmuştur. İnşa edilme süreci içerisinde kent ölçeğinde, parsel ölçeğinde yapılı ve doğal çevre ile kurduğu ilişki bağlamında, meydana getirdiği özgün mekânsal birliktelikler doğrultusunda "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri"ne sahip olmaktadırlar. Yapının kent içerisindeki varlığı kentli ve kullanıcısı için farklı ölçeklerde yer tanımlamalarına sebebiyet vermiştir. Bu oluşan yer süreç içerisinde değişikliklere uğrayabilmekte, farklı anlam atamalarına sahip olabilmektedir. Ancak yine de kentsel yaşamın bir bileşeni olarak bireyin ve toplumun yaşantısı içerisinde eylem ve düşünce sürecine katılmaktadır. Belirli bir döneme referans veren yapılar üzerlerinde taşıdıkları maddi ve tinsel ögeler ile yaşam dünyasında bir "Yer Değeri" yaratmaktadır.

Mevcut ölçüt ve değerler bağlamında geri planda kalan, sıradan-anonim mimarlık ürünleri olarak görülen, çoğu zaman mimarlık mirasının bir değeri olarak görülmeyen ancak modern dönem yaşam biçiminin, yapılı çevre karakterinin, mimarlık sözü ve biçimsel repertuarının özgün örneklerini oluşturan periferi kentlerdeki az katlı modern dönem konut mimarlığı örnekleri bağlamında geliştirilmiş öneri değer sistemi bahsi geçen konut yapılarının farklı bir perspektif ile değerlendirilerek gündelik yaşam akışı içine dahil edilmesini ve kendilerine karşı farkındalık kazanılarak koruma eğilimlerinin oluşmasını hedeflemektedir. İnsan ve çevre birlikteliği, beden-kent-yapı bütüncül kurgusu, özne-nesne ilişkisinin karşılıklı etkileşimi üzerinde temellenen deneyim odaklı bir bakış açısı ile kurgulanmış "Estetik Deneyim Ölçütü" maddi ve tinsel alanı karşılıklı olarak tamamlayacak ve her adımda bir önceki alanı kapsayacak şekilde kurgulanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda fiziksel ve kavramsal veriler karşılıklı bir biçimde birbirlerini

oluşturur, bütünler. Söz konusu ikili birliktelik inşa etme ve süreç içerisinde var olma ile başlamaktadır. Başlangıç kent ve insanda değişimi, dönüşümü beraberinde getirerek bedensel bir uyarılma ve uyumlanma sürecini ortaya çıkartmaktadır. Yeni çevresel, mekânsal ilişkiler kurularak özgün ortama yerleşme, orada olma, yaşamın içine katılma eylemleri başlar. Üçüncü olarak inşa etme sonrasında mesken tutmayla birlikte mekân, insan, çevre, doğa, yapı ve bunlar üzerindeki fiziksel ve tinsel alan ile, yere dönüşmektedir (Şekil 5.3).

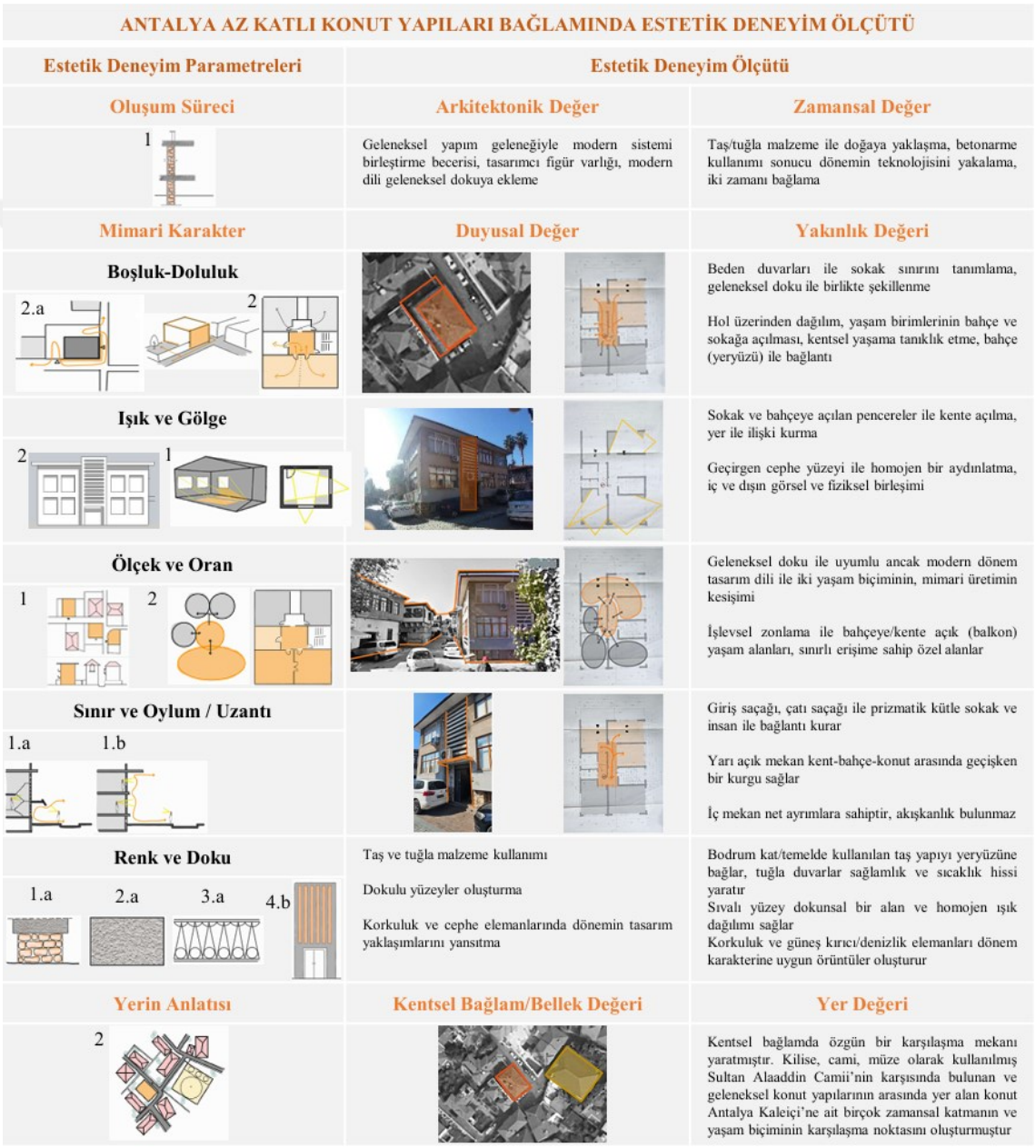
Şekil 5.3. Öneri değerlerin birbiri ile bağlantısı (Orijinal 2025)

"Estetik Deneyim Ölçütü" doğrudan deneyim üzerine kurulu olduğu için alan araştırması sonucunda iç mekanına erişilebilmiş konutlar üzerinden bir okuma yapılmıştır. Antalya ili Muratpaşa ilçesinde yer alan konut yapıları öneri ölçüt sistemini oluşturan "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer", "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri", "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusunda yer alan modern dönem az katlı konutlarının önerilen "Estetik Deneyim Ölçütü" çerçevesinde modern mimarlık mirası potansiyelleri araştırılmıştır.

Kİ-2 envanter numaralı konut birimi "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında incelenmiş (Şekil 5.4) öncelikli olarak "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" üzerinden tartışılmıştır. 1964 yılında inşa edilmiş konut periferi bir kent olan Antalya'da modernist tasarım dilini ve inşa tekniklerini günümüze taşıyan örneklerden biridir. Geleneksel ve modern malzeme, taşıyıcı sistem birlikteliği ile inşa edildiği dönemin özgün karakterine uyumludur. Mimar figürün öne çıkması, tasarım dilinin yenilikçiliği, inşa becerici, yeni strüktür ve malzeme kullanımı ile varlığını sürdürdüğü ölçüde kentin 1960'lı yıllarına referans olma işlevini yüklenmektedir.

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde ele alındığında ise iki sokağın kesişimini belirleyecek ve sınırını çizecek şekilde köşede konumlandığı görülmektedir. Yapı sokak kotundaki yaşama her iki yönden tanık olmakta, iki taraftan sokağa açılabilen ancak yine de özel alan olma potansiyelini yitirmeyen bahçe oluşturmaktadır. Kent yaşamı ve yeryüzü ile etkileşimi devam etmektedir. Yapının plan çözümü ise geçiş dönemi karakteri yansıtmaktadır. Oda birimlerinin mahremiyet istencine göre sıralanması amaçlanmıştır. Yaşam alanları bir arada küme oluştururken aynı zamanda yarı açık alan ile bağlantı kurmaktadır. Böylece dış ve içerideki yaşantı arasında kesişimler oluşmaktadır. Cephe yüzeylerinde geniş açıklıklar yer almaktadır. İç

mekânın homojen aydınlanması, gün ışığının iç mekâna erişmesi, bahçe ve sokak ile geçirgen bir sınırın oluşmasına olanak tanımıştır. Düşey sirkülasyonda oluşturulan çizgisel açıklıklar tüm kütlede güneşin hareketini okumaya yarar. Şeffaflaştırılmış yüzeyler sokak ile görsel bir ilişki kurmaya yardımcı olsa da kütlenin sokak yönünde bir harekete sahip olmaması kent ve yapı arasında kurulan bağlantıyı sınırlamaktadır. Giriş üzerine yerleştirilmiş saçak aracılığı ile bir geçiş mekânı yaratılmıştır. Böylece sokak ile konut arasında bir toplanma noktası, yumuşak bir geçiş etkisi sağlanmıştır. İç mekân organizasyonunda da esnek kullanılabilir, değiştirilebilir hacimler yerine bölücü duvar ile kesin olarak ayrılmış mekanlar oluşturulmuştur.

Şekil 5.4. Kİ-2 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" Kİ-2 konut yapısı için özgün bir karaktere sahiptir. Kaleiçi'nin yerel karakterini oluşturan konut birimleri ve işlev

değiştirmiş (kiliseden camiye dönüştürülmüş) anıtsal mimarlık örneği olarak günümüze kadar ulaşmış Sultan Alaaddin Camii ile birlikte kentin farklı tarihi dönemlerine, yaşam kültürüne, tasarım anlayışına sahip düğüm noktası oluşturmuştur. Birey ve toplum için kentin oluşum ve gelişim sürecinin izlenebileceği bir perspektif sunmaktadır.

Kİ-4 az katlı konut yapısı "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" bağlamında değerlendirildiğinde Antalya'da yer alan az katlı konut yapıları ile benzer nitelikleri paylaşır. 1960 yılında inşa edilmiş konutta betonarme ve yığma sistem birlikte kullanılmıştır. Kentin önemli mimar figürlerinden biri olan Tarık Akıltopu tarafından tasarlanmıştır. Kütle tasarım dilinde modernleşme isteğinin izinde adımlar atılmış olmakla birlikte malzeme ve strüktürde geleneksel dönemin izlerini taşır. Böylece yapı bir dönemin düşünsel alt yapısının izini okuturken bir dönemin teknik imkanlarını anlamak için bir belge haline gelmektedir (Şekil 5.5).

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde yapı parselin köşesine konumlandırılmış ve iki sokağın kesişim noktasında inşa edilmiştir. Gridal sistemi devam ettiren bu yaklaşım dokunun karakteri ile uyumlanmış, sokaktaki yaşantıyı desteklemiş aynı zamanda yapıya özel ama sokak ile ilişkisini kaybetmeyen bahçenin oluşmasına imkân tanımıştır. Geleneksel plan tipinin sürdürüldüğü konutta ortak yaşam alanı diğer tüm birimler ile bağlantılıdır. Mutfak, banyo, tuvalet ve özel yaşam alanı bir yenilik olarak sofadan hol ile ayrılmıştır. Konut yaşamında bireylerin karşılaşması, kollektif yaşamın desteklenmesi mümkün olmuştur. Söz konusu ortak yaşam alanı olan sofa hem yarı açık mekâna bakan şeffaflaştırılmış cephe hem odalardan gelen ışık ile aydınlanmaktadır. Diğer odalarda eşit büyüklükte açıklıklar mevcuttur. Merdiven boşluğundaki güneş kırıcılar, pencereler önündeki döşeme uzantıları, saçaklar iç mekâna ışığın kontrollü girmesini sağlamaktadır. Böylece yerin fiziksel özelliklerine uyumlanmakta ayrıca kent ile bağlantı kurulmaktadır. Yapı ölçek ve oran bağlamında yer yüzü ile doğrudan bağlantısını kaybetmeyecek, sokak ile görsel ve fiziksel bağlantısını sürdürecek büyüklük ve yükseklikte inşa edilmiştir. Plan kurgusunda sofanın ana mekân olarak baskınlığı söz konusudur ve bu büyüklük ile toparlayıcı, bütünleştirici bir rol üstlenmiştir. Yapının iç ve dış arasında geçirgenlik cephe yüzeylerine entegre edilmiş teraslar aracılığı ile sağlanmıştır. Bu uzantılar kullanıcıya farklı kotlarda sokak ve bahçe hayatını keşfetme imkânı sunar. İç mekânda ortak kullanılan sofa ile bahçeye açılan balkon arasında akışkan bir kurgu yaratılmıştır. Esnek kullanıma imkân veren bölücü doğramalar ile söz konusu mekanlar birbirine bağlanmıştır.

Şekil 5.5. Kİ-4 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

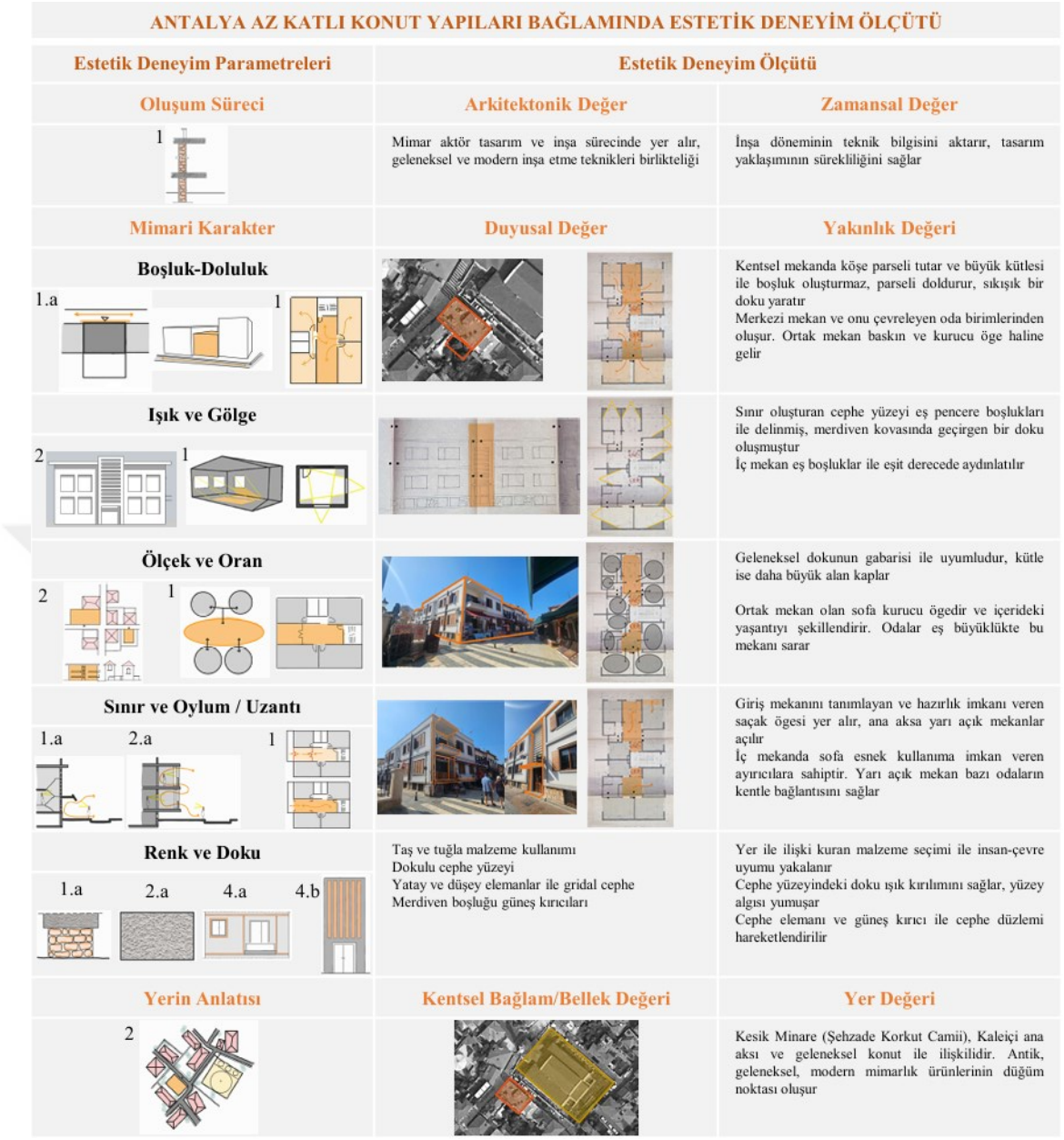
Kİ-4 konutuna "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" kazandıran olgu Kaleiçi geleneksel dokusunun tarihi dönemlerde ve günümüzde en yoğun aksı üzerinde yer almasıdır. Yapı antik dönemden günümüze kullanılan güzergahta kentin 1960'lı yıllarındaki yaşam biçiminin, mimarlık pratiğinin ve düşünsel ortamın kavranması için bir durak görevi üstlenmiştir.

Kİ-5 konutu öneri ölçüt sistemi bağlamında değerlendirildiğinde inşa edilme biçimi, strüktür sistemi, malzeme kullanımı, mimar aktörün varlığı, biçimsel dil bağlamında kentin genel kurgusu ile uyumludur (Şekil 5.6). Tasarlandığı döneme referans vermesi, düşünsel alt yapıyı günümüze taşıması sebebi ile "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" taşır.

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" ölçütleri Kİ-5 konutunda karşılık bulmaktadır. Konut geleneksel yerleşim dokusunun ızgara plan kurgusuna sahip bölümünde yer alır. Dik açılı parsel düzenine uyum gösteren yapı iki cephesi ile sokak sınırlarını tutmuştur. Yapının giriş ve yarı açık alanlarının doğrudan yola açılması kentsel mekânı, sokağı yaşayan bir yere dönüştürmektedir. İç mekân bölünmesi gelenek kaynaklı bir yaklaşıma sahiptir. Giriş, odalar, merkezi bir hacimden dağılacak şekilde yerleştirilmiştir. İki farklı plan biçimlenişine sahip konutta ana aksa bakan birimde yatak odası, banyo, tuvalet, giriş, mutfak yaşam alanları ortak mekândan hol ya da kapılar aracılığı ile ayrıştırılmış özelden genele mahremiyet ilişkisi kurulmuştur. Diğer birimde ise tüm mekanlara ortak alan üzerinden dağılım sağlanmaktadır. Böylece konut içerisindeki yaşamın birlikteliği, kesişimi sağlanmıştır. Her bir odanın eşit aydınlanabilmesi için modüler cephe boşlukları tasarlanmıştır. Yapı içerisinde gün ışığının dengeli bir şekilde dağılımı, kontrollü aydınlatma sağlanmıştır. Tüm kütle boyunca devam eden merdiven boşluğu üzerine açılan çizgisel yırtıklar ile bir ışık kulesine dönüşmüştür. Konutun ölçek ve oranlarına bakıldığında ince uzun dikdörtgen kurgusu ile yakın çevresindeki kübik kütlelerden ayrışmaktadır. Çizgisel etkisi aracılığı ile sokak boyunca bir süreklilik oluşturmaktadır. Mekân büyüklükleri bağlamında incelendiğinde birimlerinin neredeyse eşit büyüklüklerde olduğu görülmektedir. Ortak mekân dolaşım işlevine daha çok hizmet etmekte ancak istenildiğinde yaşam hacmi ile birleşerek baskın bir orta mekân açığa çıkarmaktadır. Kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda esnek bir kullanıma imkân vermektedir. Kütlenin ve mekanların kendi içlerinde ve dış dünya ile bütünleşme istekleri doğrultusunda farklı ara yüzler ortaya çıkabilmektedir. Kİ-5 konutunda iki farklı yaklaşım söz konusudur. Yapının ana aksla bağlantılı birimi sokağa oda üzerinden erişilen yarı açık mekanla, bahçeye mutfak yönündeki balkonla açılabilmektedir. Ancak diğer birim bahçe hariç diğer dış mekanla kütle dili biçimlenmesi aracılığı ile bağlantı kurmaz. İçe dönük bir yaklaşımı benimser.

Kİ-5 konutu "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" çerçevesinde ele alındığında karakteristik bir bütünlük içerisinde yer aldığı görülebilir. Kaleiçi'nin ana aksı üzerinde bulunan konut hem bu güzergahla hem Kesik Minare olarak bilinen ancak günümüzde Şehzade Korkut Camii olarak kullanılan antik dönemden günümüze forum/agora, tapınak/kilise/cami işlevli kullanılan kentsel öge ile doğrudan ilişkilidir. Çevresinde yer alan geleneksel konutlar da düşünüldüğünde üç farklı kentsel fragmanın yerleşim dokusundaki bir noktadan okunması mümkün hale gelmektedir.

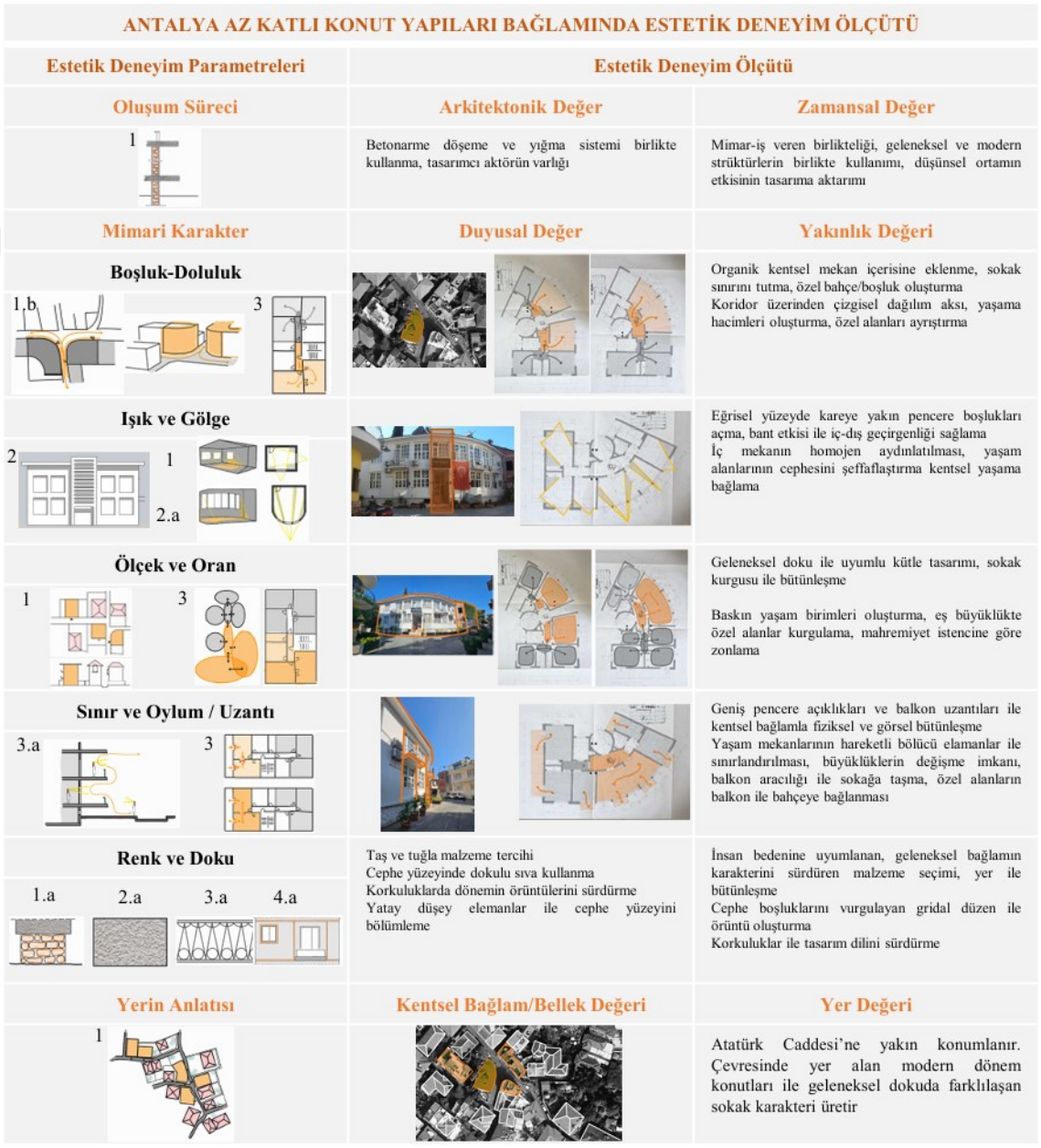
Kaleiçi'nde yer alan doğrudan incelenebilen diğer bir konut Kİ-11'dir (Şekil 5.7). "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" üzerinden okunduğunda kentte yer alan az katlı konut yapıları ile benzer niteliklere sahiptir. Tasarlanıp inşa edildiği tarihsel döneme referans vermesi, özgün tasarım fikri ve mekânsal çözümlemeleri ile tarihi kent merkezinde çok katmanlı bir doku yaratılmasına katkıda bulunması bağlamında söz konusu estetik deneyim ölçütüne referans verir.

Şekil 5.6. Kİ-5 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" bağlamında tartışıldığında konut birimi, organik sokak dokusunun özgün morfolojik yapısına uyumlu kütle ve mekân şekillenmesine kaynak oluşturması ile yerin bağlamına oturtulmuştur. Kentin akışkan, şaşırtıcı, sürprizli sokakları kesintiye uğramamış konut yol ile uyumlanarak yerleşimin karakterini sürdürmesini desteklemiştir. İç mekân modernist dili takip etmiş, koridor aracılığı ile mekanları birbirine bağlamıştır. Girişe yakın odalar yaşam alanı olarak kullanılırken uzak olanlar özel birimleri oluşturmuştur. Bu biçimleniş özel alan ile yaşam alanını birbirinden ayırmakta karşılaşma, gün içerisinde birlikte yaşamı sürdürmeden çok bireyin isteği doğrultusunda bu bütünleşmenin yaşanmasına olanak tanımaktadır. Yaşam kültürünün farklılaşması plan kurgusuna etki etmiştir. Cephede yer alan pencere boşlukları çok sık tekrar ederek neredeyse tüm yüzeyin şeffaflaşmasına ve bant pencere etkisinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Böylece dört yol kesişiminde yer alan konut

sokaktaki yaşama doğrudan görsel erişim sağlamakta ve eğrisel yüzeyin yardımı ile manzarayı çerçeveleyerek görebilmektedir. Eğrisel cepheye yerleştirilen balkonlar, saçaklar ile ışığın hem kütle üzerinde hem iç mekânda hareketi sınırlandırılmıştır. Yapının tarihi doku ve özel bahçesi ile etkileşimi cephe yüzeyinden uzanan döşeme ve girişin geri çekilmesi ile oluşturulan oylumlar aracılığı ile kurulmuştur. Sokak üzerinde özelleşmiş bir niş oluşturarak insanı kendine çekmektedir. Yol üzerine ve bahçeye taşan balkonlar ile konut içi ve kent yaşamını birbirine bağlamaktadır. Bu ögeler ışık ve gölge etkisi ile kütleye derinlik katmaktadır.

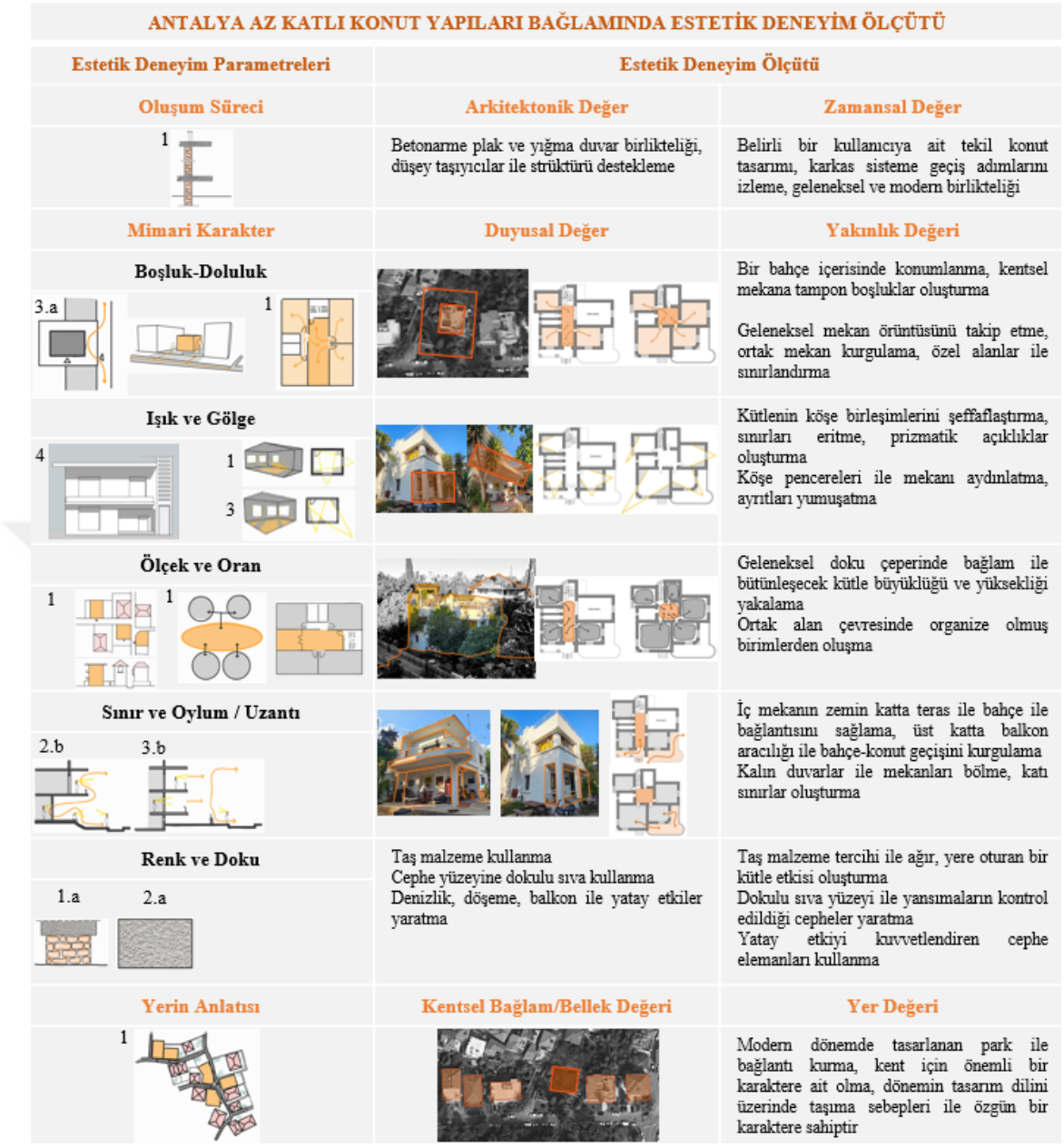
Şekil 5.7. Kİ-11 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

Kİ-11 konutu Kaleiçi'ni surlar boyunca saran Atatürk Caddesi'ne yakın bir mesafede konumlanmaktadır. Çevresinde yer alan diğer modern dönem konut örnekleri ile geleneksel yerleşimde farklılaşmış bir sokak karakteri meydana getirmektedir.

Geleneksel dokunun kentsel karakterine uyumlanırken çevresindeki modern konutlarla birlikte modernist dilin repertuarını kullanarak Kaleiçi'nde özgün bir dil çeşitliliği meydana getirmiştir. Organik sokak dokusu çevresinde örgütlenen geleneksel ve modern konutların birlikteliği hem kentsel mekânın hem de yapı çeşitliliğinin bir arada algılanmasına zemin oluşturmaktadır. Bu sebeple "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" oluşturduğu söylenebilir.

Kİ-16 ve Kİ-17 konut örnekleri hem Kaleiçi hem de Antalya'da ele alınan modern dönem konut birimleri içinde tek ev özelliği taşıması ile farklılık göstermektedir. Bahsi geçen örneklerden Kİ-16 konutu "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" ölçütleri doğrultusunda ele alındığında taşıyıcı sistem, malzeme, tasarım dili, tasarım fikri bağlamında diğer örnekler ile benzerlik taşımakta iken iş veren, ev sahibi bağlamında farklılaşmaktadır. Konut, Antalya'nın tanınan siyasi aktörlerinden biri olan Dr. Burhanettin Onat'a aittir. Bu bağlamda konutun biçimlenişi, kurgusu iş verenin yaşam kültürü ile bağlantılı şekilde yürütülmüştür. Örneklerin çoğunu oluşturan apartman tipolojisindeki az katlı konut yapılarından ev sahibi-tasarımcı kesitinde yaşayış biçimi, kişisel istekler, dönemin mimari yaklaşımı çerçevesinde çeşitli, özgün yapı karakterleri oluşmasına imkân tanımıştır. Bu sebeple Kİ-16 envanter numaralı konutun bahsi geçen değerleri taşıdığı görülebilir (Şekil 5.8).

Kaleiçi çeperi ve Karaalioğlu Parkı sınırları kesişiminde yer alan Kİ-16 konutu tasarım dili ile "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde ele alındığında özgün bir insan-yapı-kent ilişkisi ortaya koymaktadır. Park Sokak'tan geri çekilerek konumlanan yapı özel bahçesinin içerisinde bir yaşam şekillendirmiştir. Tasarlanmış, ev sahibinin bilgilerini taşıyan giriş kapısı ve bahçe duvarı ile sokak cephesinde farklılaşma yaratmıştır. Kübik karaktere sahip yapı bahçe içerisinde kent ve park ilişkisinden koparılmıştır. İç mekânın aydınlatılması kübik yapının köşelerine yerleştirilen pencere açıklıkları ile sağlanmıştır. Böylece yapının kenar birleşimleri şeffaflaştırılarak keskin hatlar yumuşatılmış, kütlenin ağırlığı azaltılmıştır. Pencere boşlukları saçak, silme ve denizlikler ile desteklenerek kontrollü şekilde ışık alımı gerçekleştirilmiştir. Her iki kattaki ortak mekanlar odalardan gelen ışıklar ile dolaylı olarak aydınlatıldığı için loş bir kurguya sahiptir. Dairesel merdiven kulesindeki ışıklık ortak mekanların aydınlatılmasına yardımcı olmakta ve merdiveni vurgulamaktadır. Merdiven alt ve üst katı bağlayan bir köprü olarak ele alınmış basamakların dizilimi, eğrisel hatların kullanımı, ışık almak için merdiven kovasının yırtılması ile bu bağlantı elemanı özelleştirilmiştir. Konutun iç mekânında akışkan ve değişken bir kurgudan bahsedilemez, tüm odalar taş duvarlar ile birbirinden ayrıştırılmıştır. İç mekân ile bahçenin bütünleşebilmesi için zemin katta bir teras düzenlemesi, üst katta ise eğrisel karaktere sahip tek bir kolon ile taşınan balkon döşemesi eklenmiştir. Bu eğrisel açık mekân tasarım dili yapıya ikonik bir karakter kazandırmaktadır.

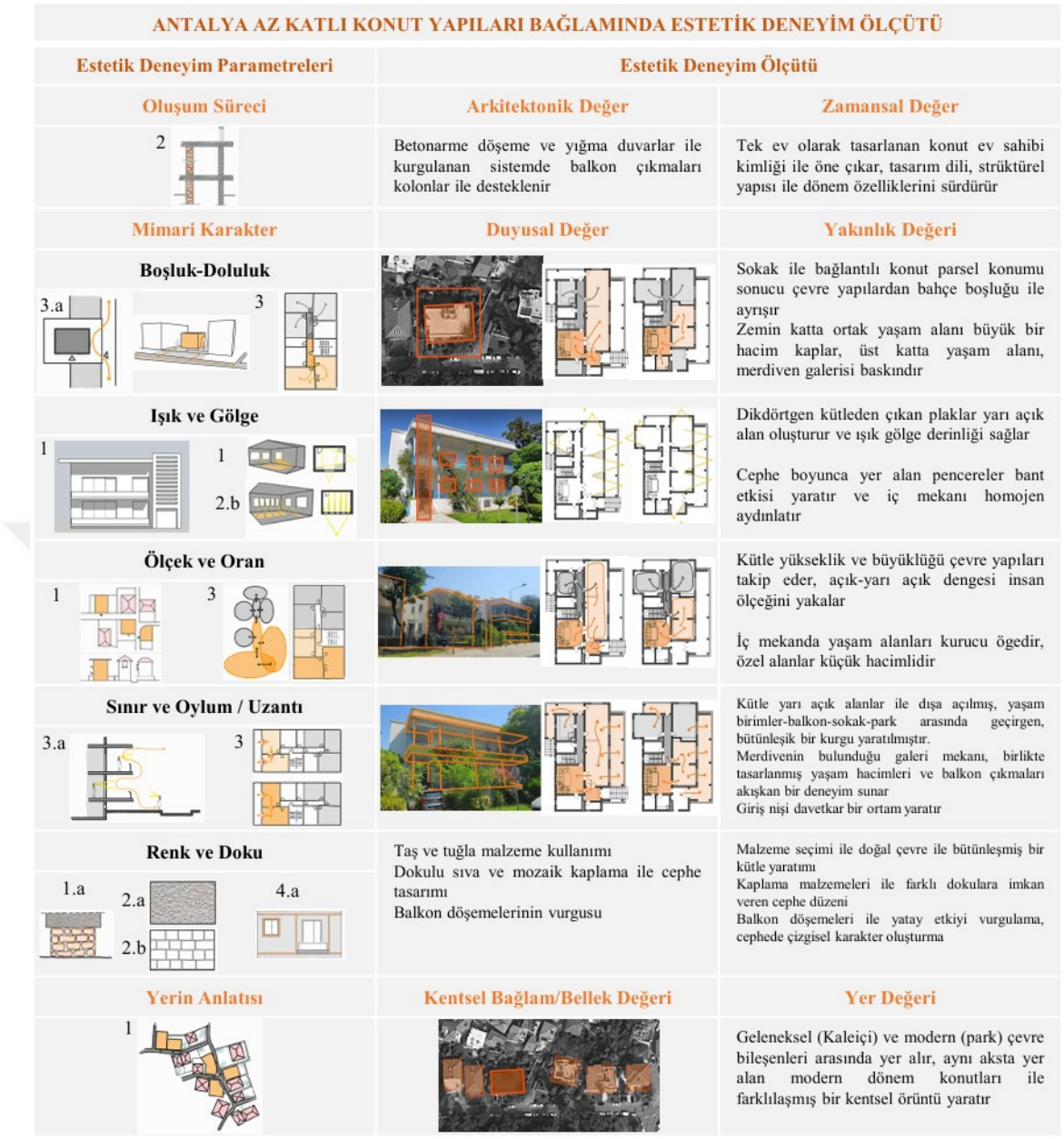
Şekil 5.8. Kİ-16 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

Kİ-16 yapısının kent bağlamında tanınmış bir kişiye ait olması, Antalya'nın geleneksel dokusu ile bağlantı kurarken aynı zamanda modern dönemin karakteristik yansıması olan park ile ilişkide olması, yer aldığı sokağın modern dönem konut yapısı örneklerinden oluşması sebebi ile önemlidir. Antalya için karakteristik bir örüntünün içinde yer alması dolayısıyla "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri"ne sahiptir.

Kİ-17 konut örneği söylendiği gibi Dr. Burhanettin Onat villası ile benzer "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" özellikleri taşımaktadır. Yığma ve iskelet sistemin bir arada kullanılması ile iki farklı döneme ait inşa kültürünü üzerinde barındırır. Modernist tasarım dili 1960'lı yıllar Antalya'sının tasarım düşüncesi yaklaşımını günümüze taşımaktadır. Ev sahibi/iş veren mimar birlikteliğinde üretilmiş bir yapıdır.

Tüm bu veriler doğrultusunda "Arkitektonik Değer" / "Süreklilik Değeri" taşıdığı söylenebilir (Şekil 5.9).

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" bağlamında incelendiğinde konutun özgün bir mimari tasarım yaklaşımına sahip olduğu görülmektedir. Yapı özel arka bahçesi ile sokak arasına yerleştirilmiştir. Dikdörtgenler prizması şeklinde tasarlanmış yapı uzun cephesi boyunca Park Sokak'a sınır teşkil etmektedir. Ancak bu sınır Kaleiçi geleneksel konut dokusunda yer olan modern dönem konutlarından ayrışır. Net, keskin bir hat tanımlamayan yapı ile park arasında muğlak bir ayrım vardır. İç mekân düzeninde de bu geçişkenlik devam etmektedir. Mahremiyet ölçütlerine göre alt kat yaşama, misafir, yemek işlevlerinin karşılandığı yarı özel bir hacim olarak kurgulanmıştır. Üst katta ise merdiven ile bağlantılı yaşam alanı ve mutfak bu mekanların devamında yatak odaları yer alır. Bu iki hacmi birbirine bağlayan heykelsi merdiven ve galeri konut örneğinin özgün deneyim mekanını oluşturmaktadır. Bir sahne etkisine sahip olan eğrisel merdiven dikdörtgen kütle, kareye yakın galeri içerisinde ikonik bir objeye dönüşmektedir. Merdivenin yaslandığı beden duvarı vitray işçiliği ile renklendirilmiş geniş bir cam yüzey ile aydınlatılarak vurgulanmıştır. Üst katta galeriye ulaşan merdiven iki farklı kotu bir araya getirmekte, davetkar bir ortak alan oluşturmaktadır. Galeri aracılığı ile bu boşluk kurgusu desteklenmiş tüm yapı içerisinde düşey bir birleştirici olarak kullanılarak fiziksel ve görsel akışkanlık sağlanmıştır. Konut ölçek olarak çevre yapılar ile uyumludur. İç mekanlardaki odalar da bu bağlamda farklı büyüklüklere sahiptir. Alt katta yer alan ana salon tüm kat hacmini domine etmektedir. Üst katta ise ortak yaşam mekânı büyük iken diğer odalar neredeyse eşit olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda ortak yaşam hacimlerinin plan kurgusunda ağırlığı hissedilmektedir. Yapının sokak ile kurduğu ilişki kendi özel bahçesi ile kurduğu ilişkiden daha kuvvetlidir. Düşey taşıyıcı elemanlar ile desteklenen yarı açık mekanlar neredeyse dışarıda bir yaşam alanı oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Bu yarı açık alanlar sokak ve konut içi arasında geçirgen bir tampon bölge oluşturmaktadır. Basamaklar ile erişilen kütlenin içe çekilmesi ile oluşturulmuş giriş tasarımı anıtsal olmakla birlikte yapıya ait özelleşmiş davetkar bir geçiş ortamı kurgulanmıştır. Sokak ve iç mekân arasında kamusal-yarı özel-özel alan kurgusunda yumuşak bir geçiş tasarlanmıştır. İç mekân organizasyonunda merdiven ve galeri boşluğu aracılığı ile yaratılan düşey yöndeki akışkanlığın yanı sıra her kot kendi içerisinde olabildiğince esnek tasarlanmıştır. Mekanlar birden çok kapı ile sirkülasyon ve giriş hacimleri ile bağlantılıdır. Yaşam alanları açılıp kapanabilen bölücü ahşap doğramlar aracılığı ile farklı büyüklükte mekân kullanımına izin verir. Zemin katta tüm cephe boyunca uzanan ortak mekân şömine, ahşap paravan ile bölümlere ayrılarak yeme, oturma, dinlenme alanları yaratılmasına yardımcı olmuştur.

Şekil 5.9. Kİ-17 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

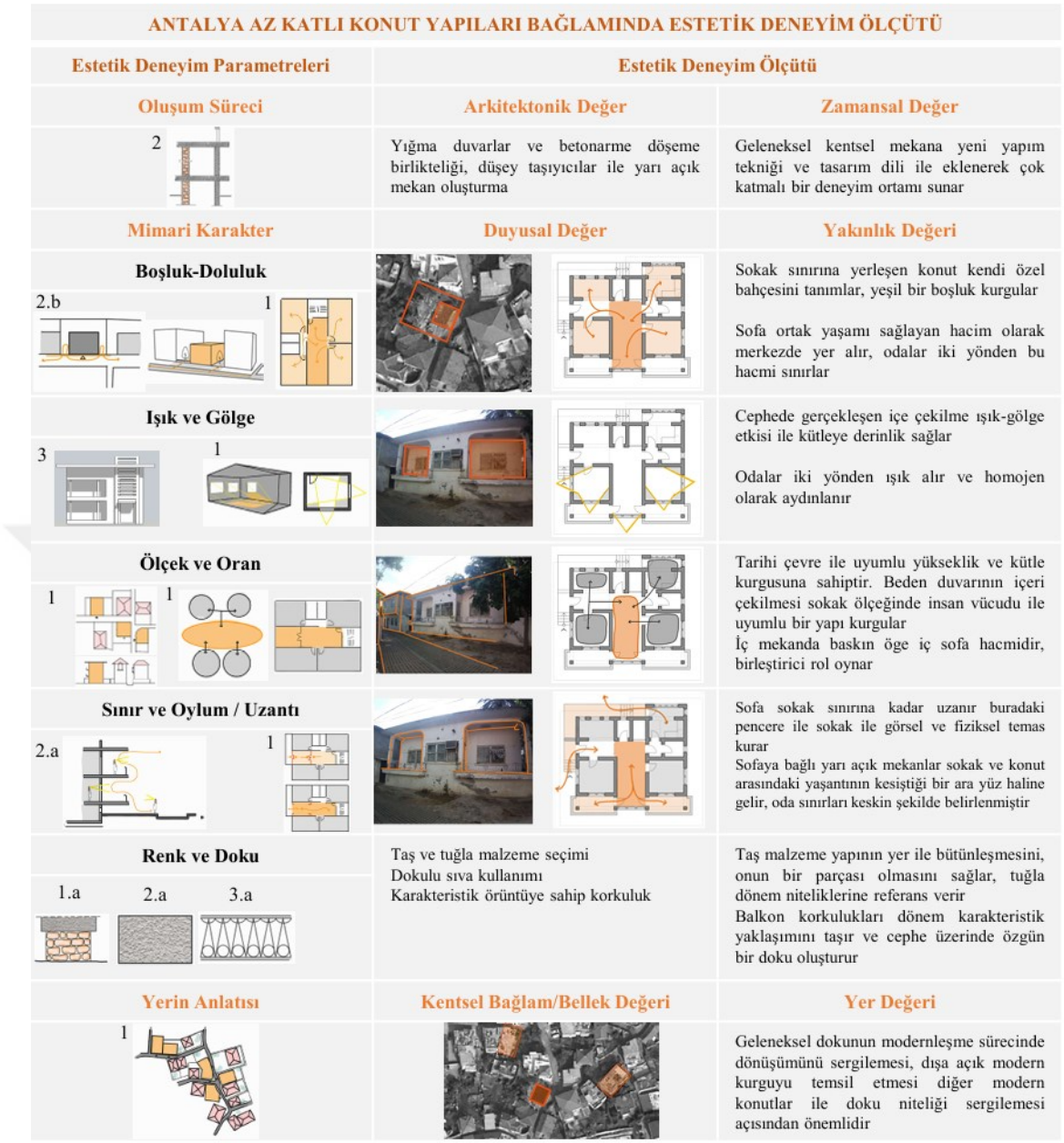
Kİ-17 konutunun geleneksel ve modern kentsel alanlarının ara kesitinde kalması, çevresindeki modern dönem az katlı konut yapıları ile bir doku oluşturması, ev sahiplerinin günümüzde de konutta yaşamaya devam etmesi yapının "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri"ne sahip olmasına imkân tanımıştır. Değişmeyen sokak, park, geleneksel doku bütünlüğünde konutun varlığını devam ettirmesi kentin gelişim aşamalarındaki izinin okunması, yaşam kültürünün sezinlenmesi bağlamında önemlidir.

Balbey geleneksel dokusu içinde yer alan, iç mekanına erişilebilmiş konutlar öneri "Estetik Deneyim Ölçütü" üzerinden okunmuştur. BM-3, BM-4, BM-5, BM-6 ve BM-8 envanter numaralı konutlar bağlamında "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer", "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri", "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri"

tartışılmıştır. İç mekanına erişilebilen konut örneklerinin taşıyıcı sistem, malzeme, inşa etme yöntemi çerçevesinde; iş veren, mimar, inşaat kalfası arasındaki ilişkide; bu doğrultuda kentin belirli tarihsel dönemine referans olma, inşa edildikleri alanda geleneksel ve modern katmanların oluşmasını sağlama, düşünsel ortamı, tasarım yaklaşımını günümüze taşıma görevlerinde ortak bağlama sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple her bir yapının öneri ölçüt sisteminin ilk basamağı olan "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer"e sahip olduğu söylenebilir. Örnek konutların tasarım dillerindeki çeşitlilik, doku içerisindeki konumu, mekân örgütlenmesindeki farklılıklar "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde farklı deneyim ortamları oluşturma potansiyeli içermektedir.

BM-3 konut örneği "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde incelendiğinde yapının parsel üzerinde sokak ve bahçesi arasında konumlandığı görülmektedir. İç mekân organizasyonuna bakıldığında yaşam birimlerini yönlendirilmesi ile sokak yönüne doğru açıldığı görülmektedir. Servis hacimleri bahçe yönüne yerleştirilen yapıda iki yaşam mekânı arasında iç sofa biçimli ortak hacim konumlandırılmıştır. Sofa mekânı ön cepheye kadar uzanmakta ve cumba benzeri bir yapı oluşturarak sokağa açılmaktadır. Ortak mekânın iki yanında yer alan odalar önlerindeki yarı açık mekân aracılığıyla sokaktan koparılmıştır. Bahsi geçen yarı açık mekanlar yapının içi ve sokak arasında geçişken bir yaşam hacmi oluşturmuş böylece özel, yarı özel, kamusal alan birlikteliği sağlanmıştır. Kullanıcı mahalle yaşantısına özelleşmiş yarı açık oylum aracılığıyla dahil olur. Sokakta var olan hayatın (ev önünde oturma, yol üzerinde buluşma) evin tasarımına yansıması olarak okunabilir. Konutun ön cephesinde yer alan yarı açık mekanlar iç mekâna kontrollü ışık alınmasına yardımcı olmuş, güney-doğudan gelen güneş ışınlarının kırılmasına gölge alanların oluşmasına imkân tanımıştır. Böylece konut kent hayatı ile bağlantılı, yerin fiziksel ve yaşamsal verilerine referans veren insanın içinde kolayca var olabileceği bir ortama dönüşmüştür (Şekil 5.10).

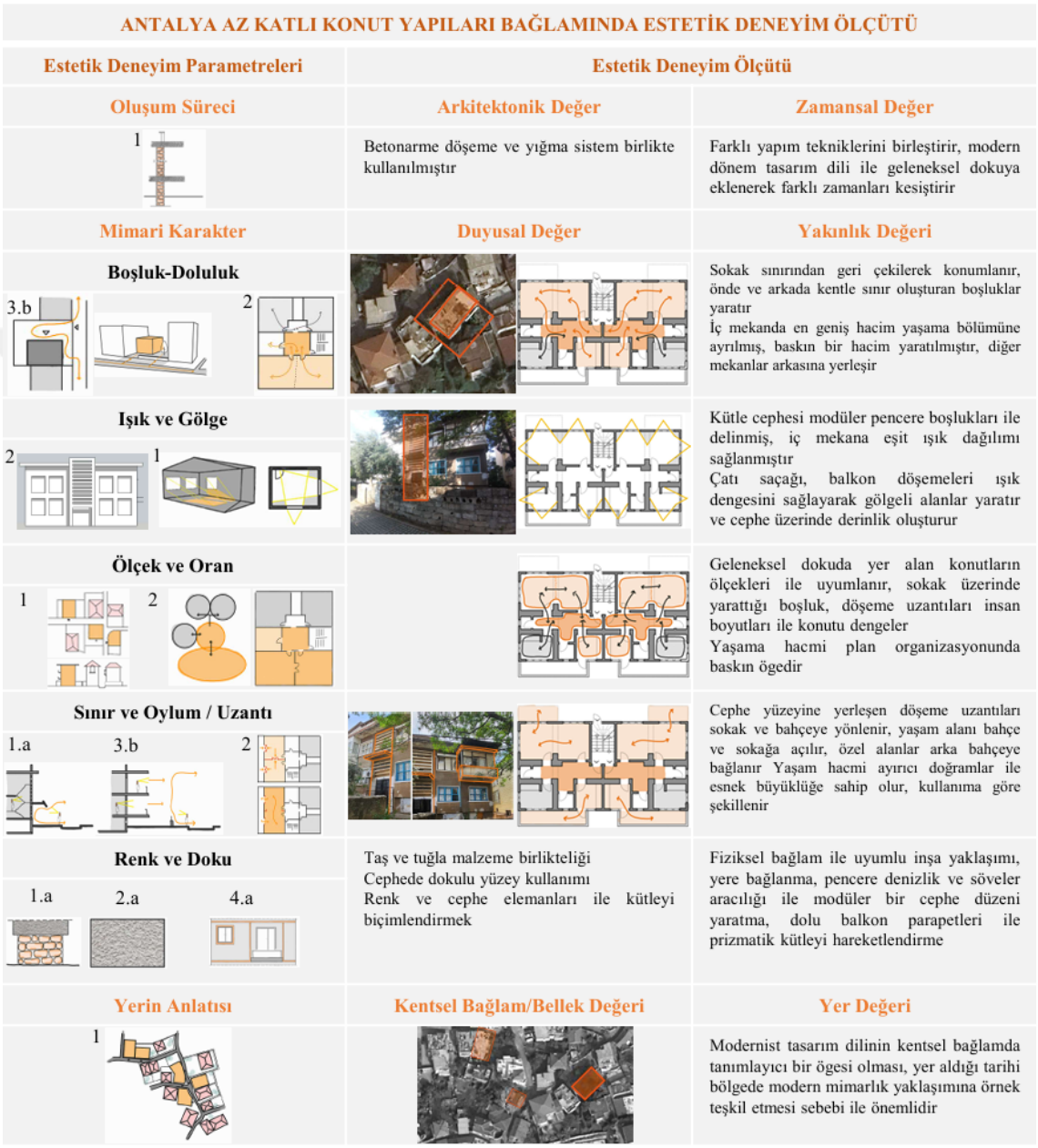
"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" çerçevesinde bakıldığında içinde var olduğu geleneksel çevre ile tezat yaklaşımlar sergilediği görülebilir. Geleneksel yapılar sokak kotunda dış dünyaya kapalı daha içe dönük bir yaşam biçimi örgütlerken BM-3 örneği sokak yaşamına açık bir biçimlenmeye sahiptir. Modernleşme adımları ile gündelik yaşam pratiklerinin değişmesine, bunun tasarım diline dönüşmesine dair bir süreci yansıttığı için önemlidir. Organik sokak dokusu içerisinde yer alan konut çevresinde bulunan diğer modern dönem konut birimleri ve geleneksel konutlar ile Balbey yerleşim bölgesinde kentin mimari biçiminin dönüşüm aşamasına örnek oluşturur.

Şekil 5.10. BM-3 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde BM-4 konut örneği özgün bir yaşam ortamı sunmaktadır. Konutun örneği prizmatik kütlesi yoldan geri çekilerek konumlanmış ve bahçe duvarı ile sokak sınırını tutmuştur. Yapıların beden duvarları ile yol sınırlarının belirlenmesinin yoğun olduğu dokuda konut önünde bir yarı özel boşluk oluşturmuş, yerleşim dokusu ile doğrudan bağlantı kurmamıştır. Plan organizasyonu bağlamında bakıldığında sokak-bahçe dış alanı önüne yaşam hacmi yerleştirilmiştir. Böylece mahalle ile konut yaşamı tampon bölge olan bahçe üzerinde birleşmiştir. Cepheye eklenen saçak ve bahçe duvarlarının tanımladığı patika davetkar ve belirgin bir giriş mekânı yaratmıştır. Cephe üzerine eklemlenen balkon çıkmaları konut içerisindeki yaşamın bahçeye ve sokağa taşmasını sağlamıştır. Kütle ve gabari olarak yapılı çevre ile uyum gösteren konut modern dönem plan özellikleri göstermekle beraber ortak yaşam

mekanının kullanımı açısından geleneksel değerlere bağlıdır. Büyüklük olarak en baskın hacim olan yaşam alanı ahşap bölücü elemanlar ile esnek bir kullanım sağlarken konut içerisindeki bireylerin kesişim noktası haline gelir. Pencere boşluklarının eşit büyüklük ve dağılımı mekân aydınlanmasında tek düze homojen bir yapı oluşturmuştur (Şekil 5.11).

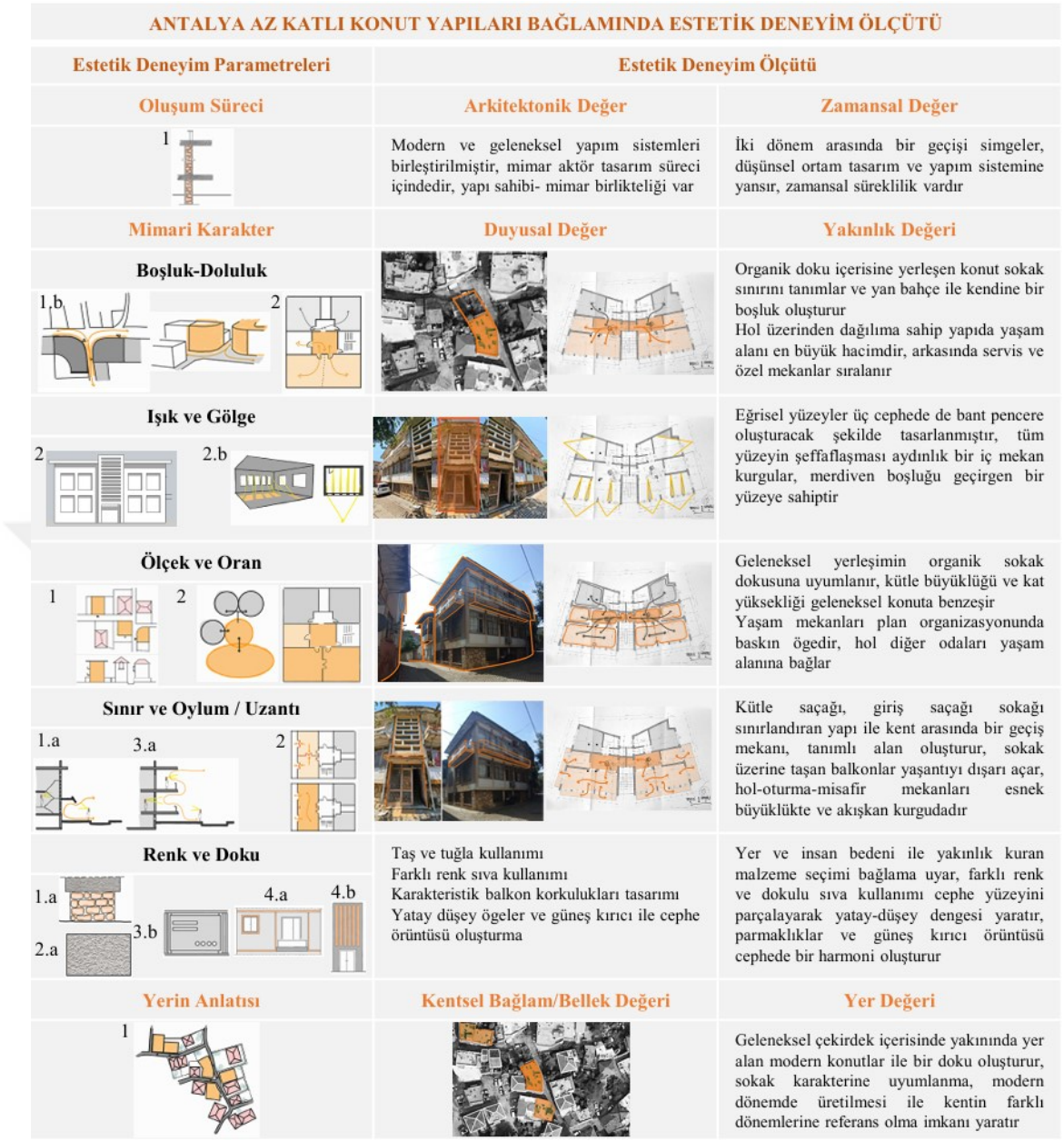
Şekil 5.11. BM-4 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

BM-4 konut yapısı geleneksel dokunun özgün karakterini yitirdiği bir bölgede yer almaktadır. Çevresinde geleneksel yapılar yer alsa da nitelikli olmayan konut stoğunun yoğunluğu yerleşim alanının özelliklerinin okunmasında olumsuz bir ortam yaratmaktadır. Bu bağlamda modernist tasarım dili ile BM-4 konutu kentsel bağlamda tanımlayıcı bir öge haline gelmiştir. Bölgenin modern dönem mimarlık pratiğinin bir

kanıtı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple yerin kimlik değerine katkıda bulunduğu için "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" taşır.

İç mekanına doğrudan erişilebilen BM-5, BM-6, BM-8 envanter numaralı konutlar tezin örneklem alanı olan BM-2 ve BM-7 ile aynı sokak örüntüsü üzerinde yer almakta, geleneksel doku içerisinde modern dilin benimsendiği bir kentsel parça oluşturmaktadırlar. "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" bağlamında okunduğunda BM-5, BM-6, BM-8 örneklerinin çeşitli deneyim ortamlarına referans verdiği görülmektedir.

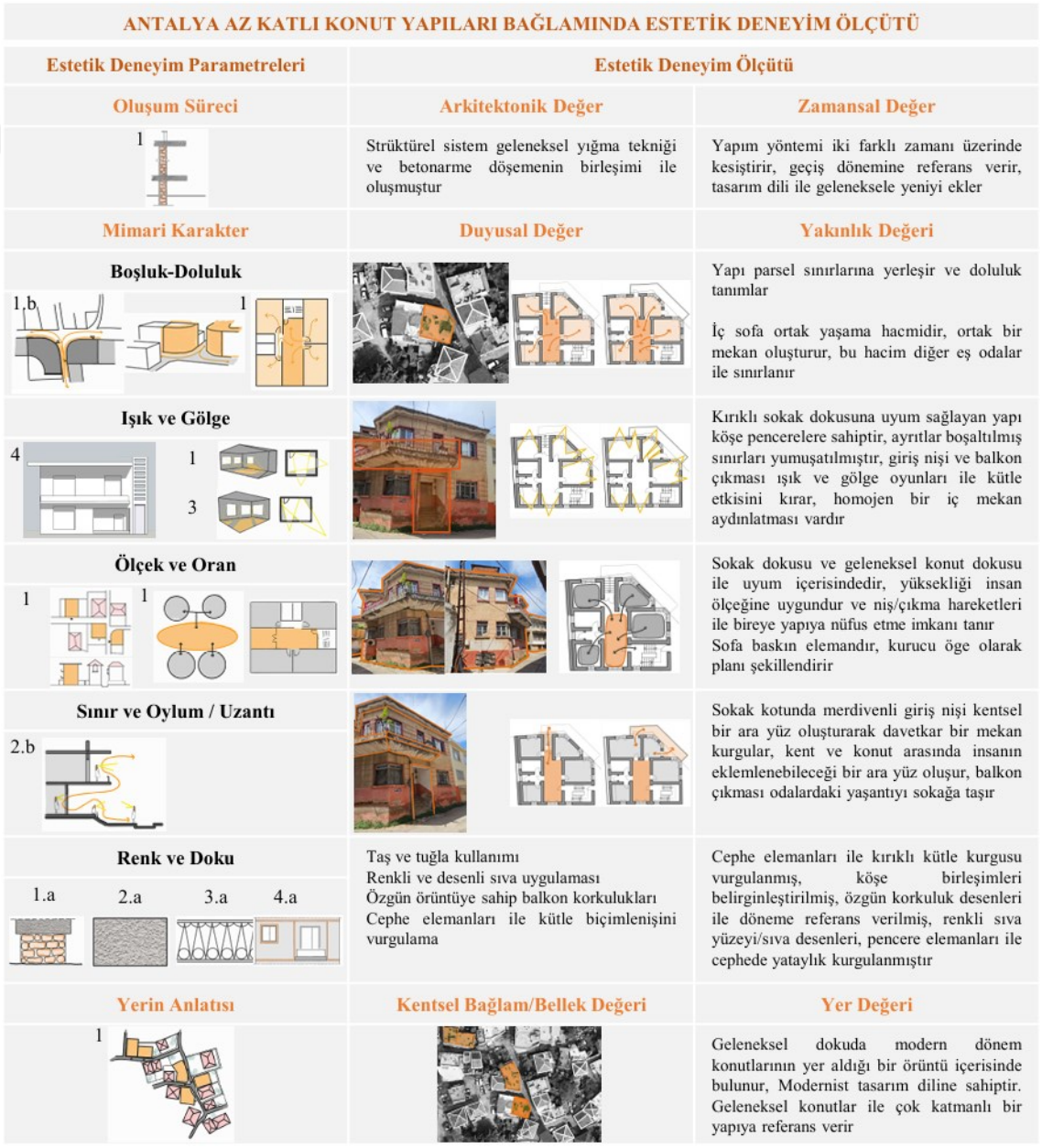
BM-5 konut örneğine "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" niteliği kazandıran özellikler şöyle açıklanabilir. Yapı Balbey'in organik sokak dokusuna uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Yapının beden duvarları sokağı düşey düzlemde tanımlayıcı bir görev üstlenmiştir. Parsel sınırlarına tamamen yaslanan yapının yanında bir bahçe oluşmuştur ancak kütle üzerinden buraya erişim sağlanamaz birbirinden bağımsız bir kurguya sahiptir. İç mekânda giriş holu, mutfak, oturma/misafir odası beraber çözümlenmiştir. Böylece konut içerisinde beraber yaşama, karşılaşma, iletişim kurma eylemlerine olanak tanınmıştır. Konutun üç cephesi dikdörtgen formda sürekli tekrar eden pencereler aracılığı ile neredeyse tamamen şeffaflaştırılmıştır. Bant pencere etkisi yaratan bu tasarım dili odaların doğrudan dışarı açılmasına, sokaktaki gündelik yaşam akışına katılmasına olanak tanımış ve iç mekânın yoğun ışık almasını sağlamıştır. Kütlenin orta aksında yer alan merdiven boşluğu ve düşey sirkülasyonu vurgulayan yatay açıklıklar kütlenin geçirgenliğini arttırmıştır. Yapı yerleşim dokusunun fiziksel ve yaşamsal bir parçası haline gelmiştir. Yola ve bahçeye taşan balkonlar ev hayatının bir uzantısı olarak kullanıcıyı Balbey'e yakınlaştırmaktadır. Böylece kentli ile iletişim kurma imkânı oluşmaktadır. Misafir ve oturma odası arasındaki hareketli ahşap bölücü konutun kullanım biçimini, işlevsel ayrımı ailenin iradesine bıraktığı için dinamik bir mekân kullanımı sağlamaktadır. Bu bağlamda büyüklük ve gabari olarak geleneksel dokuya uyumlanan konutun plan çözümlerinde ortak yaşam alanlarının baskın bir rol üstlendiğinden söz edilebilir (Şekil 5.12).

Şekil 5.12. BM-5 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" çerçevesinde BM-6 konut örneği değerlendirildiğinde yer ile kurduğu kütle ilişkileri bağlamında BM-5 konut ile benzer özellikler taşımaktadır. İkisi de köşe parselde yer alan konutlardan BM-6 kırıklı kütle kurgusu ile sokağın biçimsel karakterini mekân biçimlenişine yansıtmıştır. Geleneksel plan tipinin devam ettiği konutta iç sofa odak nokta olurken diğer odalar yol cephesi boyunca sofayı sarmalamıştır. Bu plan kurgusu yapı içi eylem ve iletişim faaliyetlerini bütünleştirici bir işlev üstlenmektedir. Kırıklı kütle kurgusu sebebiyle ortaya çıkan açılı ayrıt birleşimleri pencere boşlukları kullanılarak keskin hatlı niteliğinden kurtarılmıştır. Köşe birleşimlerinde yer alan bu pencereler kütlenin rijit etkisini kırar. Anlatılan bu boşluk açma biçiminin iç mekâna yansıması duvar yüzeylerinin, köşe birleşimlerinin daha yumuşak algılanmasına, ışığın bu yüzeylerden iç mekâna erişmesi ile dengeli bir

aydınlanmaya imkân tanımıştır. Kırıklı yüzeyler, sokak kotu ile ilişki konutu içinde var olduğu yapılı çevre ile uyumlu büyüklük ve yükseklige sahip hale getirmiştir. Birbirinden bağımsız girişlere sahip olan iki birimden oluşan konutta zemin kat girişi sokakla özgün bir şekilde birleşmektedir. Cephe yüzeyi boşaltılarak tanımlı bir giriş nişi elde edilmiştir. Merdivenlerin yerleştirilmesi ile sokak, konut sınırları içerisine uzanmış ve burada yarı kamusal bir mekân oluşturulmuştur. Kullanıcının ve kentlinin iletişim kurabileceği bir oylum meydana gelmiş geleneksel dokuda insanlar arasında kurulan ilişkilerin bir yansıması olarak konutun biçimlenmesine katılmıştır. Üst katta balkon sokak sınırına taşacak şekilde yerleştirilmiştir. Yolun yüksekliğini insan ölçeğine indirmeye yardımcı olmakla birlikte, konut kullanıcısının doğrudan mahalle yaşamı içine karışmasını sağlar (Şekil 5.13).

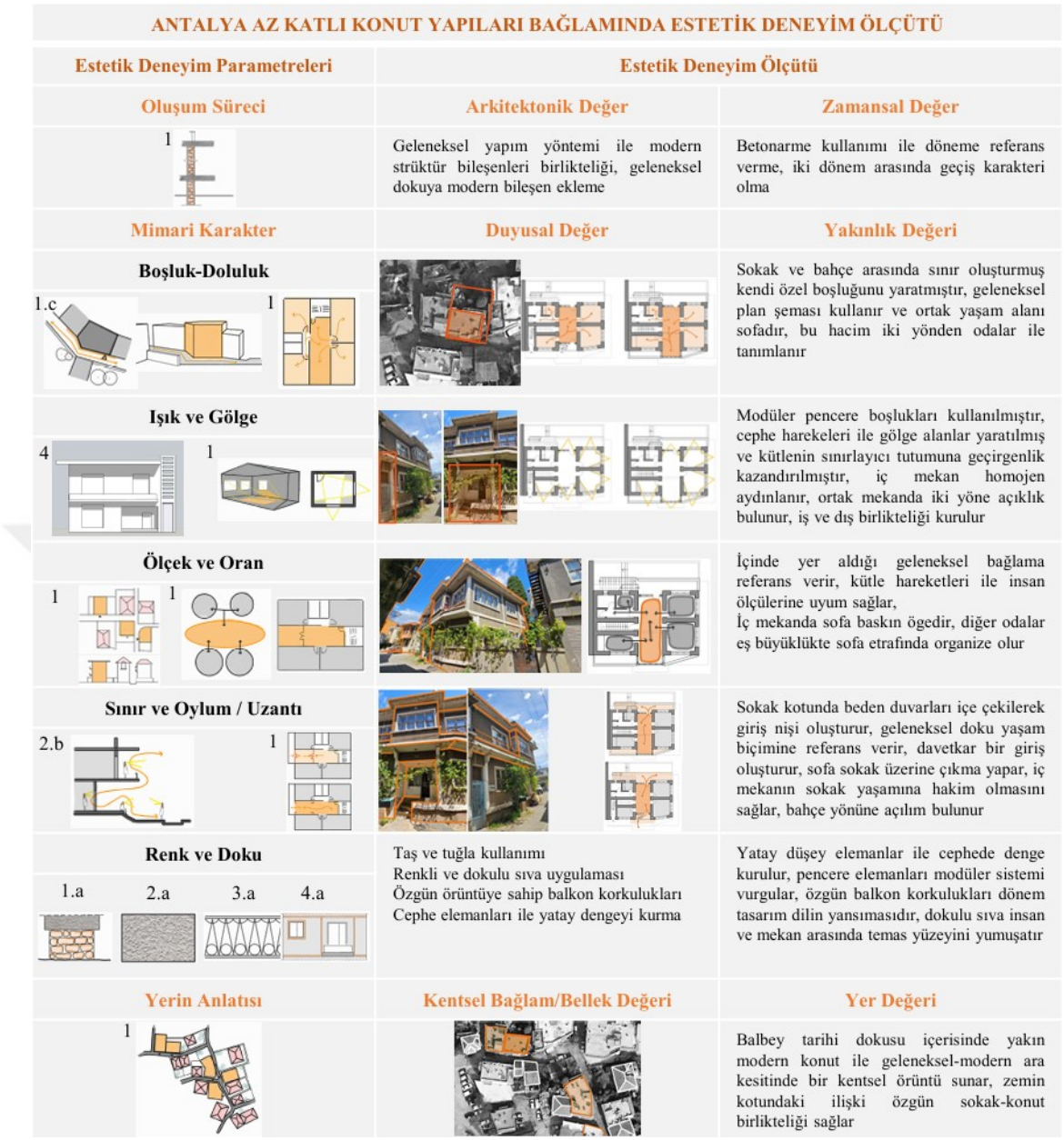

Şekil 5.13. BM-6 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

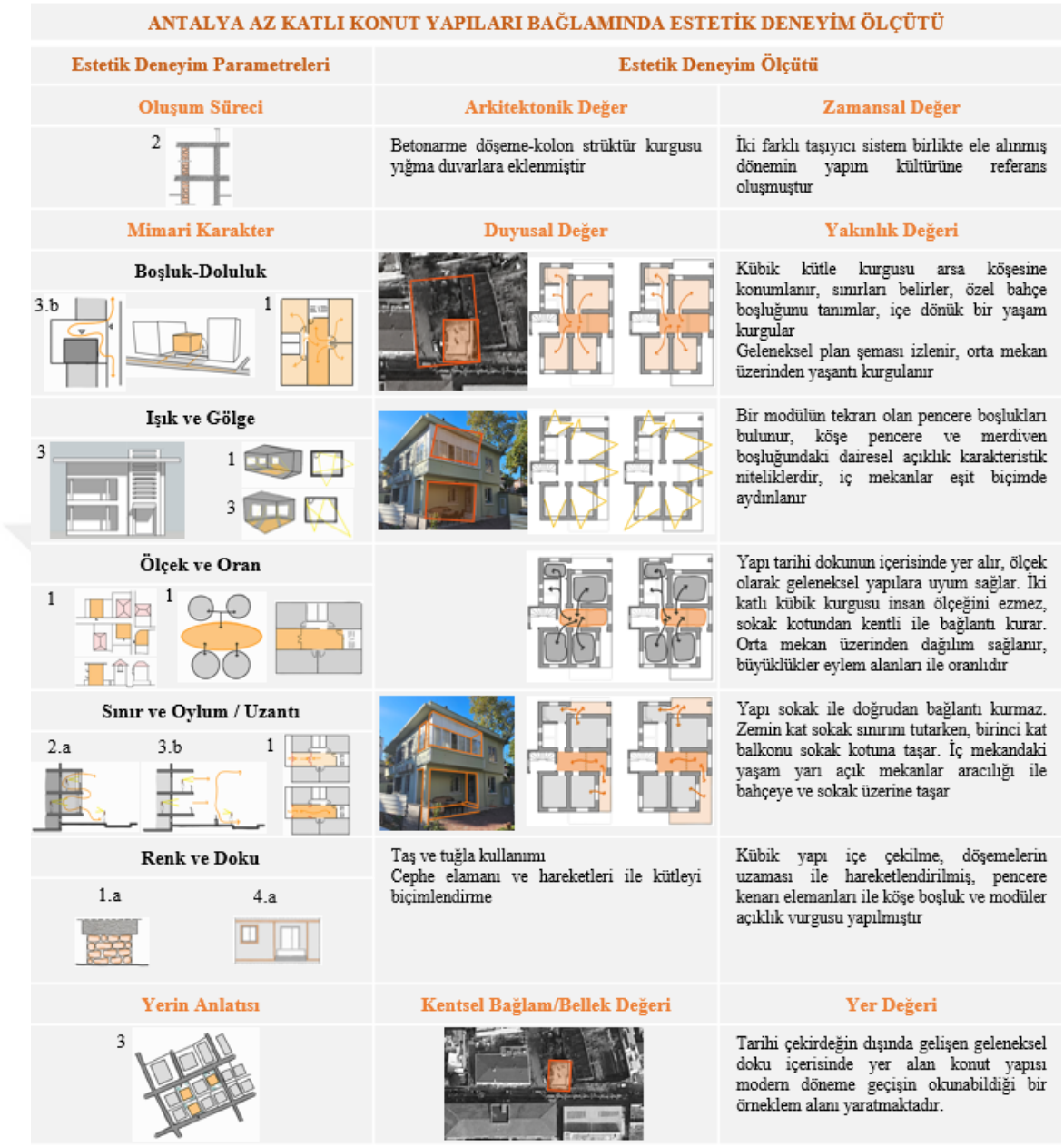
BM-8 konutu sokak ve yerleşim ile kurduğu ilişki, tasarım dili, kütle biçimlenişi doğrultusunda "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" taşımaktadır. Geleneksel dokuların sıkışık karakteri içine yerleştirilmiş diğer yapılarda olduğu gibi sokağın eğimi, doğrultusu BM-8 konutunun da mekân ve kütle biçimini etkilemiştir. Cephe biçimlenişi, iki katlı yüksekliği, plan organizasyonu bağlamında Balbey'in çevre dokusu ile uyum göstermektedir. Geleneksel iç sofalı plan tipi bağlamında konutun mekanları organize edilmiştir. Sofa baskın bir hacim olarak merkezi konuma sahiptir ve cephe üzerinde çıkma yapılarak varlığı vurgulanmıştır. Sofa arka bahçe ile sokak arasında uzanan, konut içi hayatı, özel ve kamusal bölümleri birleştiren bağlantı ve kesişim hacmi olarak düşünülebilir. Her iki yönden açık olması ışık dağılımının homojen etki yaratmasına imkân tanımıştır. Odaların duvarlarının neredeyse tamamını kaplayan pencere açıklıkları aydınlık, ferah iç mekanların oluşmasına ve kullanıcının kent/sokak hayatından kopmamasına, görsel erişimin aksamamasına olanak sağlamıştır. Kİ-8 konutu bitişiğinde yer alan Kİ-7 konut örneği ile birlikte karakteristik bir sokak-yapı ilişkisine sahiptir. İçe çekilmiş zemin kotu, birkaç basamakla erişilen giriş platformu bu giriş nişini tanımlayan balkon ve sofa çıkması ile sokağı yaşayan, oturma/dinlenme/toplanma/iletişim kurma gibi eylemlere hizmet eden kentsel bir mekâna çevirmiştir. Üst katlarda yer alan balkon ve yaşam hacmi uzantısı bu hayatı pekiştiren ve her kotu kent yaşantısına dahil eden bir niteliğe sahiptir (Şekil 5.14).

Modern dönem az katlı konut yapıları bağlamında Antalya kenti içerisinde bir doku oluşturan BM-2, BM-5, BM-6, BM-7, BM-8 konut yapıları "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" çerçevesinde bir arada ele alınmıştır. Söz konusu konutların bütüncül yapısı kentsel deneyimde Antalya'nın 1950, 1960 yıllarındaki yapılı çevre dokusunun niteliklerini, yaşam kültürünün bileşenlerini, mekân kullanım biçimlerini, modernist tasarım anlayışının farklı yorumlamalarını, sokak-konut ara kesitinde oluşan özgün deneyim arayüzlerini günümüze taşıdığı, kentsel hafıza mekânı yarattığı, bir dönemin fiziksel ve duyusal sembolü olduğu için önemli bir değere sahiptir.

Kaleiçi'nin doğusunda bulunan Haşimişcan Mahallesi'nde yer alan HİM-4 konut örneği üzerinden öneri koruma ölçüt sistemi tartışılmıştır. Bölgedeki benzer zaman aralıklarında inşa edilmiş konutlarıyla "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" bağlamında benzer niteliklere sahip olduğu söylenebilir. Geleneksel yığma sistem ile betonarme döşeme, kolon ögelerinin bir arada kullanıldığı az katlı bir yapıdır (Şekil 5.15).

Şekil 5.14. BM-8 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

Şekil 5.15. HİM-4 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

Modern mimarlık tasarım ögelerinin okunabildiği bir dile sahip olan HİM-4 konutu "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" bağlamında bulunduğu konum ve mimari kurgusu ile özgün deneyim ortamları sunar. HİM-4 konut örneği bulunduğu parselin köşesinde konumlanmıştır. Kübik kütle kurgusuna sahip konut sokak sınırını belirlerken içe dönük bir biçimde tasarlanmıştır. Yapının gabari ve kütle oranı içinde yer aldığı geleneksel doku ile uyumludur. Plan organizasyonu da geleneksel dokuya öykünür. Ortak mekânın yanlarına yerleştirilmiş odalardan oluşan konut iç sofalı kurgunun yeniden ele alınışı olarak düşünülebilir. Mutfak ve ıslak hacimler bir koridor ile ayrıştırılmıştır. Dikdörtgen formda benzer büyüklük ve sayıda pencere ile aydınlatılan konutta merdiven kovası ve köşe pencere aydınlatması ayrışmaktadır. Söz konusu tasarım tercihi yapıya inşa edildiği dönemin karakterinin yansıtmasında önemli bir nitelik yükler. Prizmatik

kütleye eklenen merdiven kovası hem kütleyi hareketlendirmiş hem de yapının girişini vurgulamıştır. Yapının beden duvarlarının geri çekilmesi ile kütle boşaltılmış ve yarı açık mekanlar oluşturulmuştur. Bu mekanlar düşey taşıyıcı eleman ile tanımlı hale getirilmiştir. Sokak yönünde kat döşemesi uzatılarak doğrudan sokak üzerine taşan bir balkon oluşturulmuştur. Söz konusu tasarım kararları ile yapı görsel ve fiziksel olarak sokak yaşamı ile bağlamış, özel bahçeye açılmış kent ve yeryüzü ile iletişimi kuvvetlendirilmiştir.

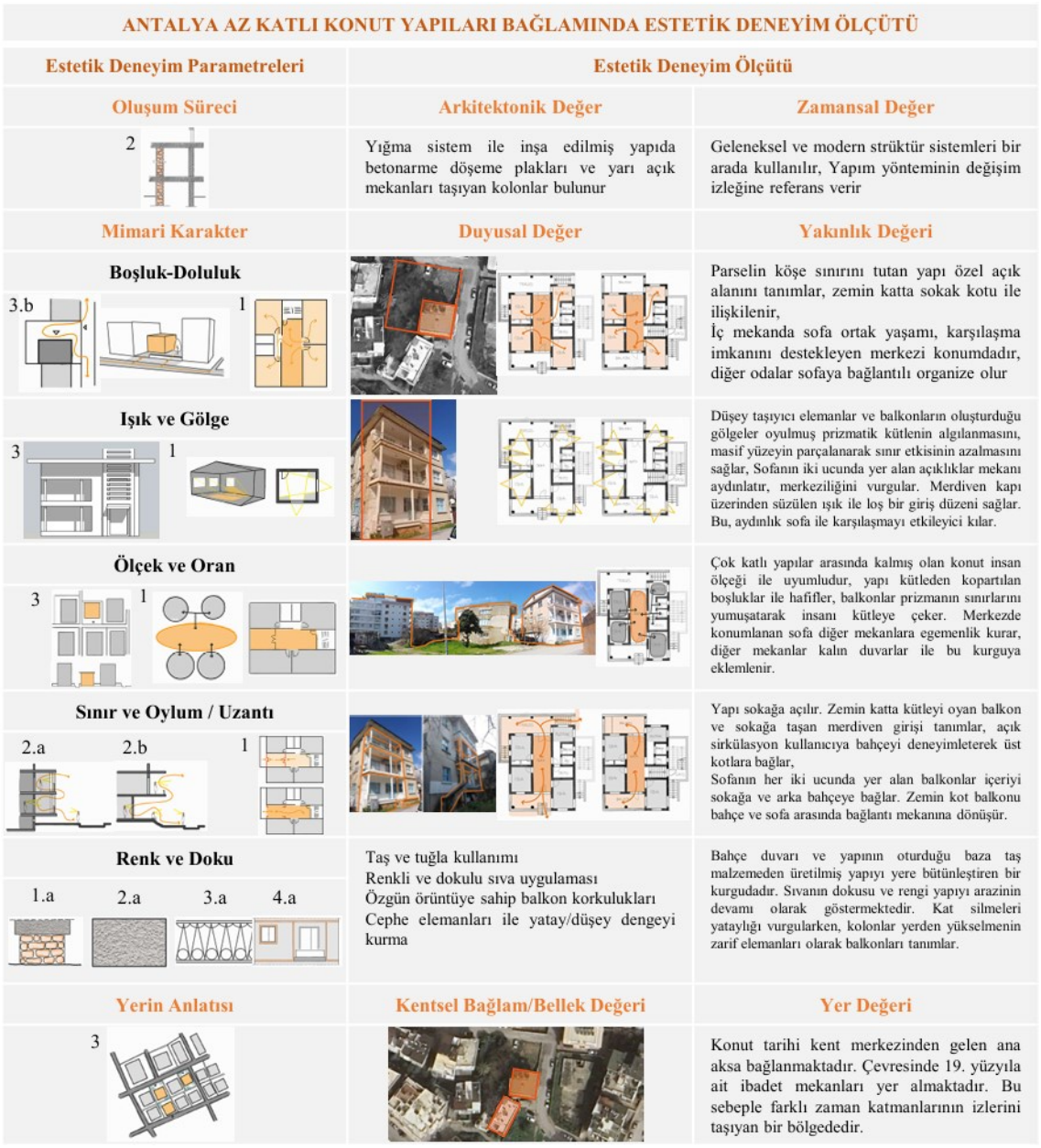
Haşimişcan'da yer alan HİM-4 konutu "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" üzerinden değerlendirilmiştir. HİM-4 yapısı tarihi çekirdekten taşmış geleneksel doku içerisindeki tekil modern mimarlık ürünlerine örnek teşkil eder. Önünde yer alan Antalya Lisesi'nin yüksek bahçe duvarlarının yanında mütevazi ölçeği, tasarım dili ile kentteki konut tasarım yaklaşımı değişimini günümüze aktarmaktadır.

Haşimişcan Mahallesi'nin uzantısında yer alan bölgede bulunan yerleşim alanları incelendiğinde mahallenin doğusunda yer alan Çaybaşı Mahallesi içinde yer alan ÇM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında değerlendirilmiştir. Yığma, betonarme döşeme ve kolon yapı elemanları ile inşa edilmiş konut karma bir strüktüre sahiptir. Kullanılan geleneksel inşa malzemesi, taşıyıcı sistem tasarımı ile yapının modern-geleneksel ara kesitinde var olduğu bir geçiş aşamasına atıfta bulunduğu söylenebilir. Bu sebeple "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" değere sahiptir (Şekil 5.16).

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" üzerinden bir okuma yapıldığında konut modernist tasarım dili ve geleneksel konut biçimlenişlerine verdiği referanslar ile var olduğu çevrede tekil bir örnek teşkil etmektedir. Geniş bir bahçe içerisinde parselin köşesine yerleşen yapı hem sokak hem de özel bahçesi ile doğrudan temas halindedir. Zemin kotta sokağa yaşam hacimleri ile birlikte açılmak modern yaşamın kentsel alan ile bağlantısının kuvvetlenmesi ile ilişkilendirilebilir. Prizmatik bir kütleye sahip olan konut geleneksel ve az katlı yerleşim dokusu içerisinde yer alırken zaman içerisinde dönüşüm geçirerek çok katlı apartman bloklarına yerini bırakan yapılı çevrede kat yüksekliği ve kütle büyüklüğü olarak diğer yapılara göre daha küçüktür. Plan organizasyonunda mahremiyet ilişkisinden çok iç sofa üzerinde ortak yaşam ve ona bağlı odalarda özel alanlar olarak düzenlenen karşılaşma, etkileşim ortamının kurgulandığı bir düzen bulunmaktadır. İç sofalı plan organizasyonu gündelik yaşamda henüz geleneksel pratiklerden kopulamadığının bir göstergesidir. Ancak modern yaşamın getirisi olarak ıslak mekanlar plan şemasına eklemlenmiştir. Sofa her iki yönde balkonlara bağlanarak, ortak yaşam alanı dış mekân ile birleştirilmiştir. Kurucu öge olan iç sofa baskın bir karaktere sahip bir şekilde konut içi yaşamı organize etmektedir. Kareye yakın modüler açıklıklar ile aydınlatılan odalarda ışık dağılımı dengelidir. Sofa mekânı açık iki cephesi üzerinden geniş pencere ve kapı boşlukları ile aydınlatılmıştır. Bu şeffaf kurgu iç ve dış yaşamı bir bütünlük içinde tutmaktadır. Prizmatik kütlenin köşe boşatmaları ile bahsi edilen iç-dış birlikteliği kuvvetlendirilmiş, karşılaşma, toplanma mekanları yaratılmıştır. Dairesel kolonlar ile yarı açık mekân kurgusu vurgulanan balkonlar konut içi yaşamın sokağa ve bahçeye taşmasına yardımcı olur. Açık düşey sirkülasyon elemanı kütle tasarımını hareketlenmiş ve konut içi devinimin sokak kotundan algılanabilmesine imkân tanımıştır.

"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" bağlamında ÇM-1 konutu kentsel mekânın değişim sürecinin algılanmasında önemli bir yere sahiptir. Hadrianus

Kapısı önünde başlayan Recep Peker Caddesi'nin uzantısı olan Değirmenönü Caddesi ile yakın ilişki kurmaktadır. Yerleşim karakterini kaybetmiş olan (günümüz konut stoğu geleneksel ve erken dönem modern yapılarının yerini almıştır) dokuda modern dönem katmanının hatırlatıcısı olan tekil örneklerden biridir. Geleneksel konut yapılarının yanı sıra Demircikara Camii (1738) ve Şeyh Sinan Camii (1590) ile türbesi yapının yer aldığı yerleşim dokusu içinde bulunmaktadır. Kullanıcının ve kentlinin geçmiş-şimdi bağlantısını kurabileceği bir nokta olma özelliği göstermektedir.

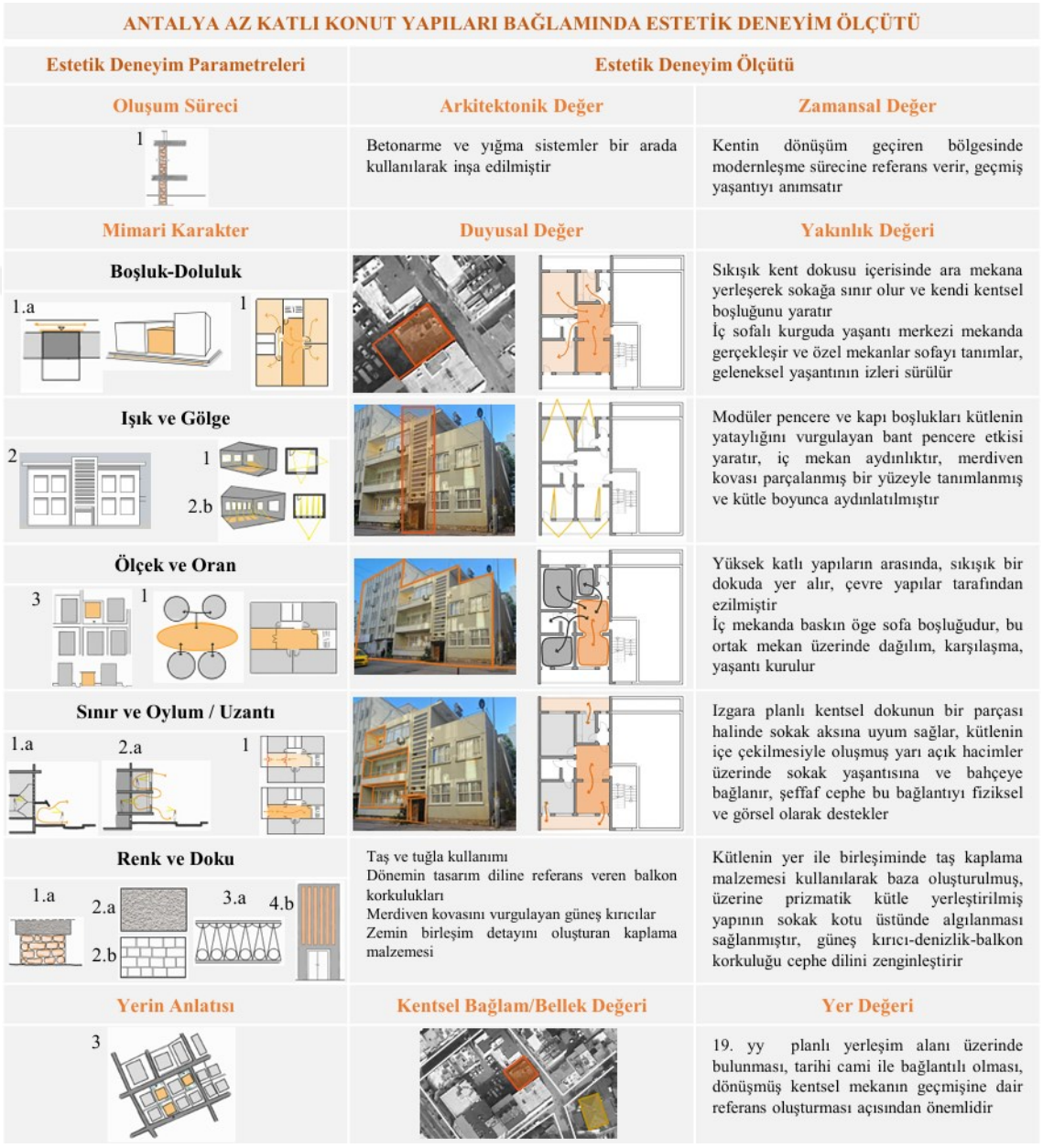

Şekil 5.16. ÇM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

19. yüzyılda sonunda oluşumu başlayan Muratpaşa Mahallesi'nde yer MPM-1 ve MPM-2 konut yapıları değişime uğramış yapılı çevre içerisinde günümüzde varlığını devam ettirebilmiş nadir modern dönem az katlı konut yapılarıdır. Tez çalışması

örneklem alanı içerisinde bulunan konutlar öneri ölçüt sistemi olan "Estetik Deneyim Ölçüt" altında oluşturulmuş değerler kapsamında irdelenmiştir.

"Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" çerçevesinde bir okuma yapıldığında MPM-1 (Şekil 5.17) ve MPM-2 (Şekil 5.18) konutlarının taşıyıcı sistem, yapı malzemesi, inşa etme kültürü, tasarım fikri, çok katmanlı doku oluşturma potansiyelleri bağlamında ortak niteliklere sahip olduğu görülmektedir.

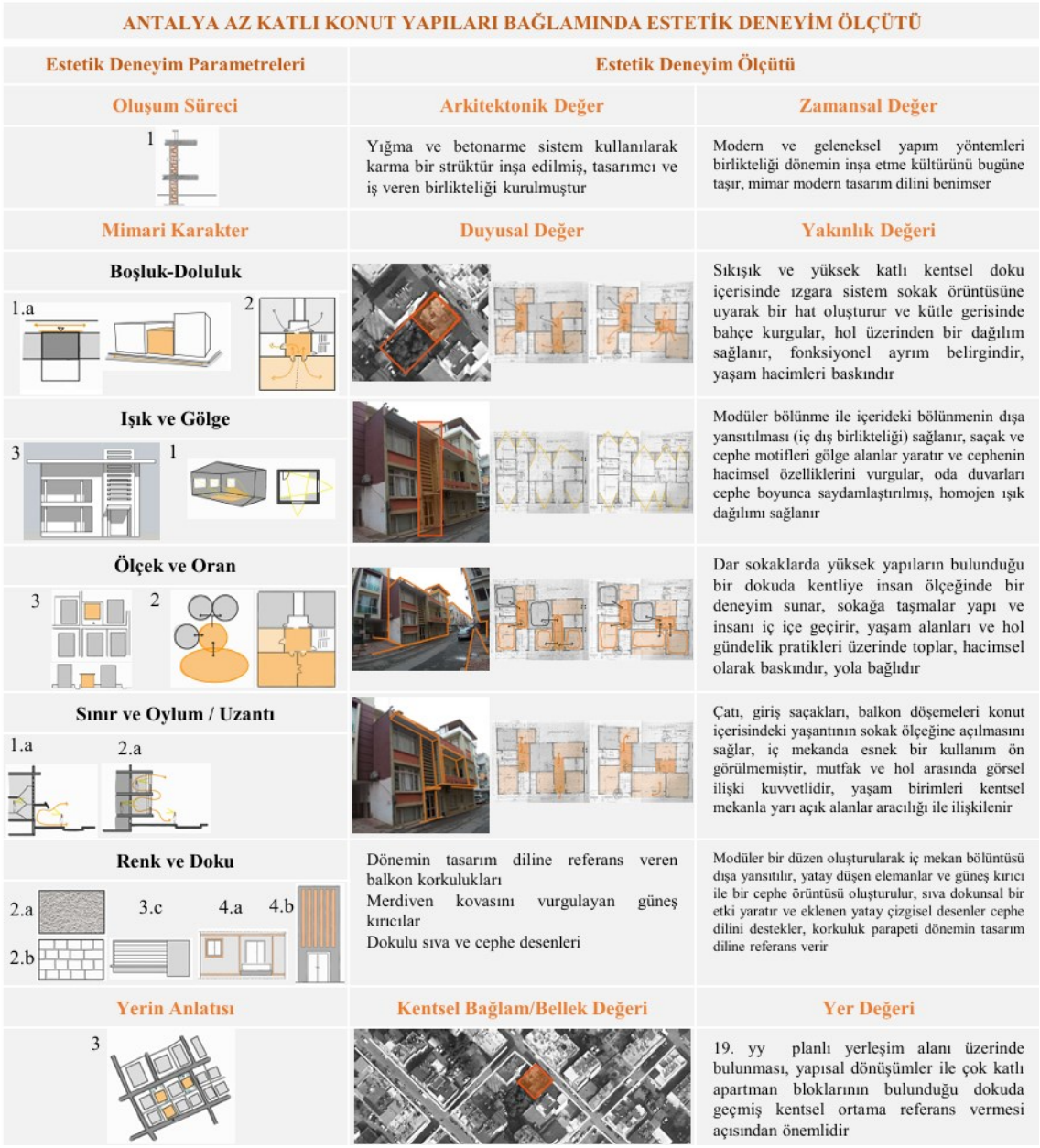
Şekil 5.17. MPM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

"Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" kapsamında da söz konusu benzerlikler devam etmektedir. Her iki konut bitişik nizamda bir aralığa yerleşmiş yol ile kendi özel bahçeleri arasında bir sınır oluşturmuştur. MPM-2 konutu (Şekil 5.18) iki farklı girişe sahip konut bölümlerinden oluşması ile farklılaşmaktadır. Apartman tasarım sistemi ile

kurgulanan bölümü ile MPM-1 konutu (Şekil 5.17) benzerlik taşımaktadır. Plan şemasında yan tarafa yerleştirilen sofa mekânı ve onun çevresine dizilen odalardan oluşan mekân kurgusu ailenin toplanmasını, rastlaşmasını sağlayan bir niteliktedir. MPM-1 kontunda ıslak hacim, yatak odası, mutfak holler aracılığı ile ayrıştırılarak görece mahremiyet sağlanmıştır. İki yan cephesi sağır olan konutlar yoldan ve arka bahçeden olabildiğince ışık alacak şekilde açıklıklara sahiptir. MPM-1 konutunda bant pencere etkisi yaratırken, MPM-2 konutunda modüler bir parçalanmaya sahip cephe kurgusu görülmektedir. Merdiven kovası her iki yapıda cephe duvarının yatay düzeminde dolu boş etkisi ile vurgulanmıştır. Bu yaklaşımlar kentsel dolaşım içerisinde konut birimleri ile karşılaşmada Antalya'nın konut tasarım yaklaşımının izlenmesinde bir farkındalık noktası oluşturur. Kat yüksekliği ve kütle büyüklüğünün insan ölçeği ile uyumlu olması her iki konutu da var oldukları çevredeki apartman bloklarından ayırmaktadır. MPM-1 konutu sokağa bakan balkonları, MPM-2 konutu doğrudan sokağa açılan iç sofası ile kent ve konut içi yaşam arasında eylem akışı kurgulamıştır. Zemin kotunda kütlelerin saçak eklentisi, çıkma etkisi ile iletişim, karşılaşma, toplanma, bekleme alanları oluşmuştur.

"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" bağlamında ele alındığında kentin planlı yerleşim alanlarından biri olan Muratpaşa Mahallesi 19. yüzyılın sonunda oluşmaya başlamış ancak kentin büyümesi, kentleşme baskısının artması ile dönüşüme uğramıştır. Günümüzde çok katlı apartman blokları ile hem konut hem de ticaret yoğun bir bölüm oluşturmaktadır. Kentin önemli akslarından biri olan Şarampol Caddesi ile bağlantılıdır. Aynı zamanda MPM-1 örneği Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş olan Şarampol Camii ile aynı alanda bulunmakta, kentin tarihi merkezden uzakta yer alan anıt yapısı ile ilişkilenmektedir. Söz konusu bu bağlam çerçevesinde ele alınan MPM-1 ve MPM-2 örnekleri Antalya'nın kentsel dönüşümüne, sokak kullanımına, konut tasarımına, konut içi yaşam kültürüne referans olan bölgedeki tekil örneklerden oldukları için önemlidir.

Kentin kuzey yönünde bulunan yerleşimlerden olan Üçgen Mahallesi ve Memurevleri Mahallesi içerisinde yer alan iç mekanına erişilen konutların öneri ölçüt sistemi üzerinden irdelenmesi yapılmış ve özgün değeri tartışılmıştır. "Arkitektonik Değer" / "Zamansal Değer" üzerinden yapılar tartışmaya açıldığında ÜM-1, ÜM-3, MEM-1, MEM-2 konutları hem kendi içerisinde hem de Antalya'da benzer tarihlerde inşa edilmiş konutlarla taşıyıcı sistem, yapım yöntemi, malzeme, inşaat teknolojisi bağlamında benzerlik göstermektedir. Geleneksel malzeme ve yapım sistemi kullanımı ile geçiş dönemi niteliklerine sahip oldukları söylenebilir. MEM-2 konutu ise yığma ve betonarme karkas sistemi birlikte kullanması açısından farklılaşmaktadır. Dönemin şartları altında yenilikçi bir çözüm arayışında bulunulmuştur. Mimar ve mühendis aktörler tarafından tasarlanmaları, taşıyıcı sistem ve mimari dil çeşitliliğine sahip olmaları yapıların bulundukları kentsel bağlam çerçevesinde kentin belirli bir dönemine referans vermelerini, düşünsel ortamı yansıtmalarını, inşa tekniklerinin gelişimini temsil etmelerini sağlamıştır.

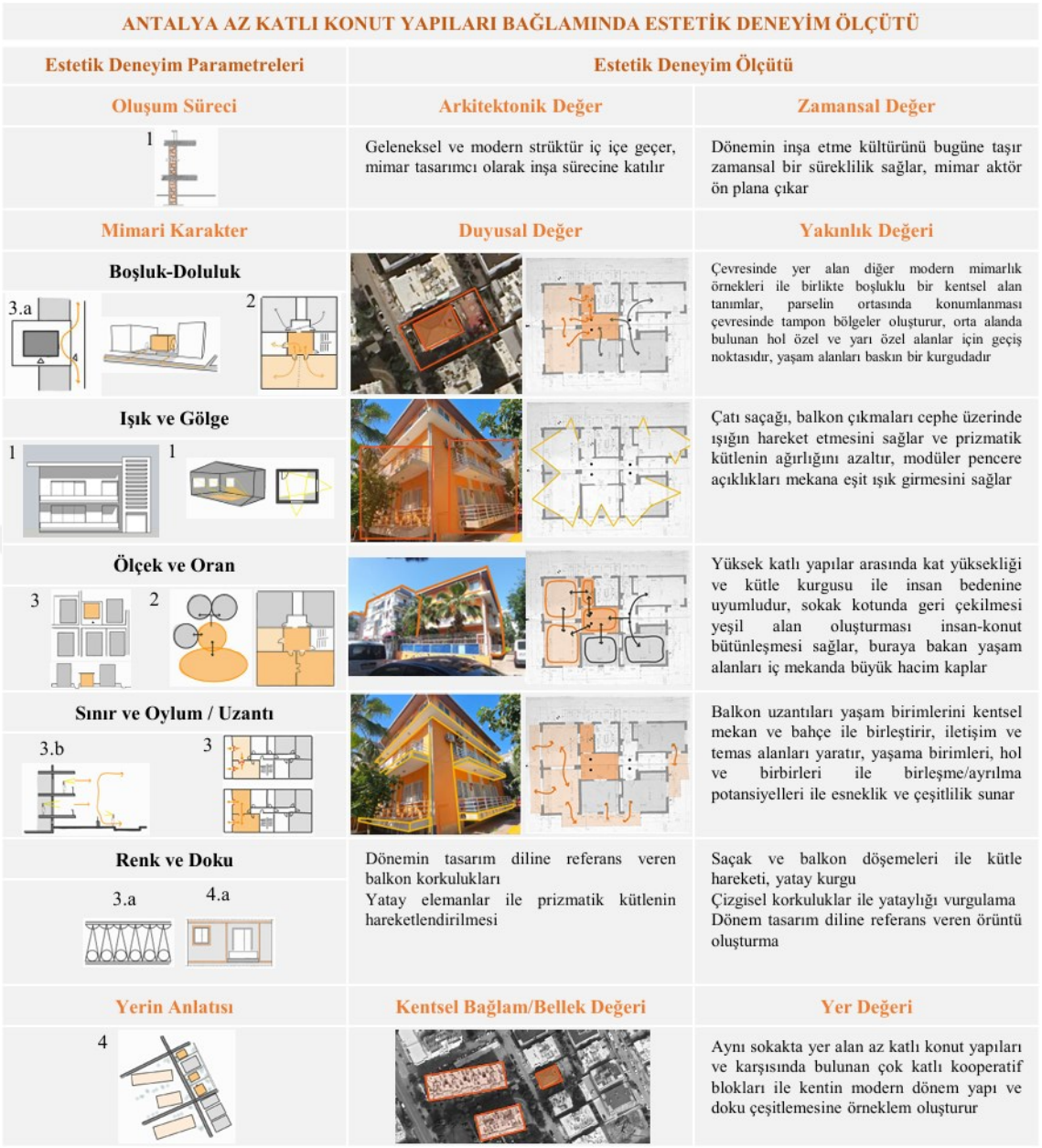
Şekil 5.18. MPM-2 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

Üçgen Mahallesinde yer alan tez çalışmasına örnek olarak seçilmiş dört konut mimari dilleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu doğrultuda kent ve kullanıcıları için özgün yaşantı hacimleri kurgulamakta, kentsel mekâna karakteristik nitelikler kazandırmaktadırlar. İlk olarak iç mekanına erişilebilen örneklerden ÜM-1 konutu "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" kapsamında ele alınmıştır. Konut, inşa edildiği arazinin ortasında konumlanmıştır. İnşa edildiği sokak boyunca her yapının ön bahçesi bulunmaktadır. Benzer bir parsel yerleşimi bulunan dokuda sokak ile birlikte yeşil bir bant elde edilmiştir. Ölçek ve oran bağlamında tartışıldığında konutun çevre yapılardan düşük gabaride, kütle hacminin küçük olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin yapılı çevrenin zaman içerisinde çok katlı apartman bloklarına evrilmesi ve günümüzde kentsel dönüşüm ile çağdaş yapıların inşa edilmesi olduğu söylenebilir. Konutun iç mekân

özellikleri çerçevesinde ele alındığında sokak kotuna yerleştirilmiş misafir ve oturma odasının hacimsel olarak bir ağırlığa sahip olduğu söylenebilir. Bir hol etrafında örgütlenmiş yaşam mekanlarının özel ve yarı özel mekanlar olarak tasarlandığı. Kullanıcı dışındaki bireylerin erişim alanlarının daraltıldığı görülmüştür. Aile üyelerinin hol gibi karşılaşma mekanlarında rastlaşması; birlikte yaşamın hol, oturma odası bütünlüğü ile desteklenmesi sağlanmıştır. Geniş cephe açıklıkları sayesinde iç mekân aydınlatılmış, kullanıcının bahçe ve sokak ile bağlantısı güçlendirilmiştir. Büyük pencere boşlukları sokak-bahçe-konut yaşamı arasında görsel bir akışkanlık yaratmıştır. Söz konusu akışkanlık mekanları sınırlayan bölücü duvarlara yerleştirilmiş hareketli doğramlar aracılığı ile plan organizasyonunda da devam ettirilmiştir. İki kanatlı kapılar, tamamen açılabilir bölücü kapılar birbirinin içine sızabilen, büyüyüp küçülebilen, kullanıcı ihtiyacına göre şekillenen esnek hacimlerin oluşmasına imkân tanır. Eylemlerin, yaşamların birbirine sızması, geçişken mekân kullanımı tasarım dilinde etkilidir. Döşemelerin uzatılması ile elde etilen üç yöndeki teraslar aracılığı ile yapı içerisindeki farklı yaşam birimlerini bahçeye, sokağa açar. Böylece yapı inşa edildiği alandaki kentsel yaşantının, gündelik pratiklerin kesişim noktası haline gelir (Şekil 5.19).

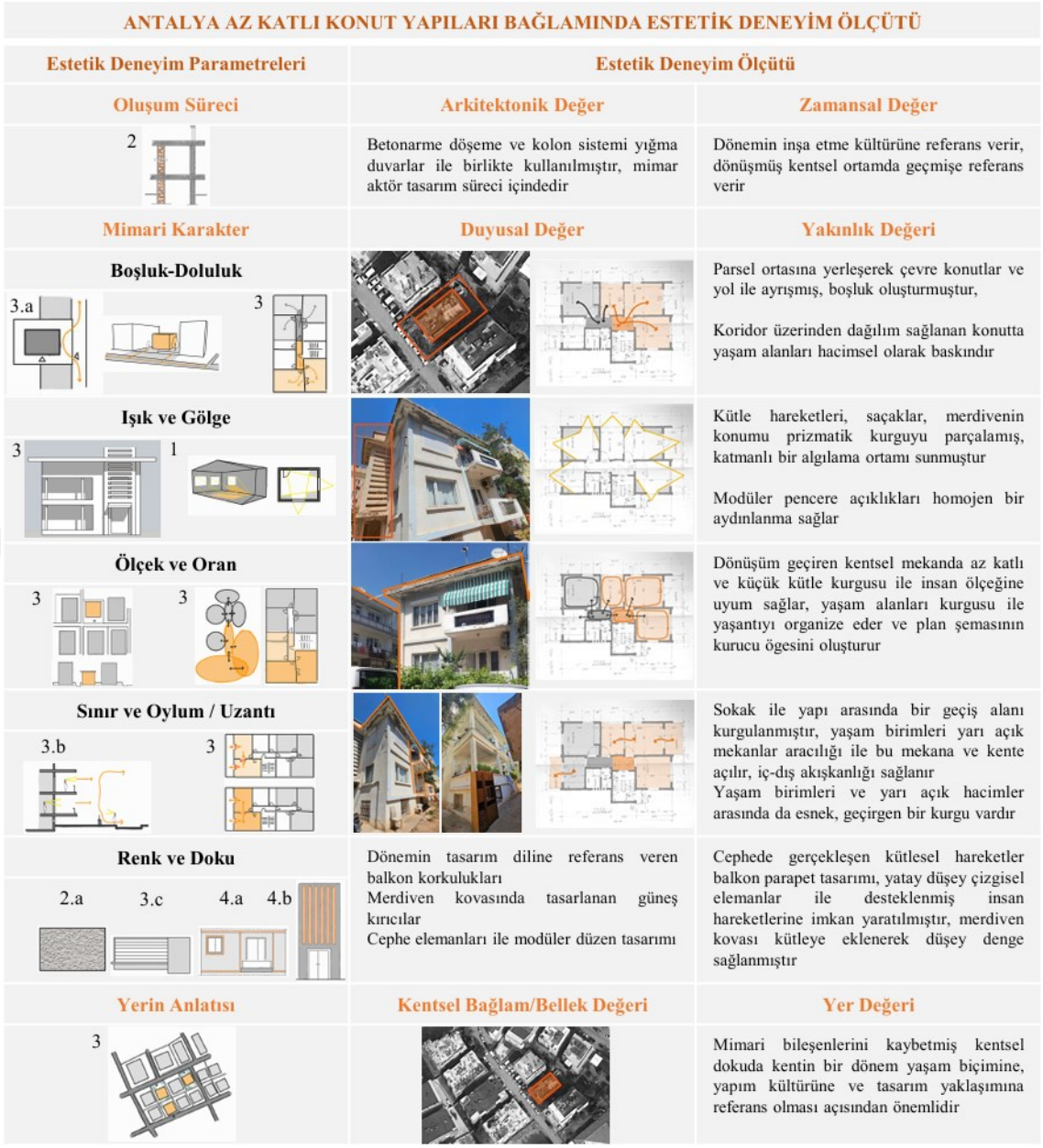
"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" çerçevesinde ÜM-1 örneği Antalya için önemli bir konut inşa etme geleneği olan kooperatif yapıları ile birlikte kentin bir dönemini, yaşam kültürünü, inşa etme pratiklerini temsil eden özgün bir doku yaratır. ÜM-1 konut örneği aynı sokak üzerinde ÜM-2 konutu, bitişiğindeki modern dönem apartman yapısı ve sokağın karşısında yer alan kooperatifleşme yoluyla inşa edilmiş çok katlı apartman blokları ile bir bütünlük oluşturur (Güç, Özgür ve Huzur Apartmanı). Söz konusu konutlar inşa edilme biçimleri, inşa edildikleri dönem, tasarım dilleri doğrultusunda özgün bir kentsel bağlam yaratırlar. Bu sebeple ÜM-1 konutu Antalya'nın önemli bir modern dönem kentsel parçası içerisinde yer alması, belirli bir tarih aralığını işaret etmesi sebebi ile değer kazanır.

ÜM-3 envanter numaralı konut "Dokunsal Değer" / "Yakınlık Değeri" üzerinden okunarak mimari biçimlenmenin yaşam stili üzerine etkisi tartışılmıştır. Parselin merkezine yerleştirilen konut çevre yapılardan ve sokaktan bahçesi aracılığı ile ayrılmıştır. Konutun çevresi çok katlı apartmanlardan oluşmaktadır. Benzer niteliklere sahip az sayıdaki konut yakın zamanda yıkılmıştır. Bu nedenle örnek, kütle büyüklüğü ve yüksekliği olarak diğer yapılara oranla küçük ölçeklidir. Konutun bir koridor üzerinde örgütlenen mekân organizasyonunda tüm odaların neredeyse eşit büyüklükte olduğu söylenebilir. Oturma odası, misafir odası ve yemek odası birlikte düşünüldüğünde ortak yaşam hacmi baskınlık kurmaktadır. Cephe tasarımı kütlenin boşaltılması, balkon parapetlerinin tasarımı, güneş kırıcı elemanlara sahip merdiven kütlesi ile hareketlendirilmiştir. Yapının beden duvarlarının içe çekilmesi ile oluşturulmuş balkon oyuntuları, saçaklar iç mekâna dolaylı yoldan ışık girmesini sağlamış böylece oturma mekânında güneş kontrolü oluşturulmuştur. Diğer mekanlar dörtgen biçimli benzer büyüklükteki pencereler ile aydınlatılmaktadır. Prizmatik kütleye eklemlenen merdiven kovası, yarı açık oylumlar, arka cephedeki teras konutun iç ve dış mekandaki yaşamını birleştiren unsurlardır. Oturma alanı ve mutfak hacminin sokağa ve bahçeye açılmasına aracı olur. Söz konusu açılımlar iç mekânda da görülmektedir. Yemek odası ve oturma odası birbirine esnek bir ahşap doğrama ile bağlanmış, geçişken bir kurgu sağlanmıştır (Şekil 5.20).

Şekil 5.19. ÜM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

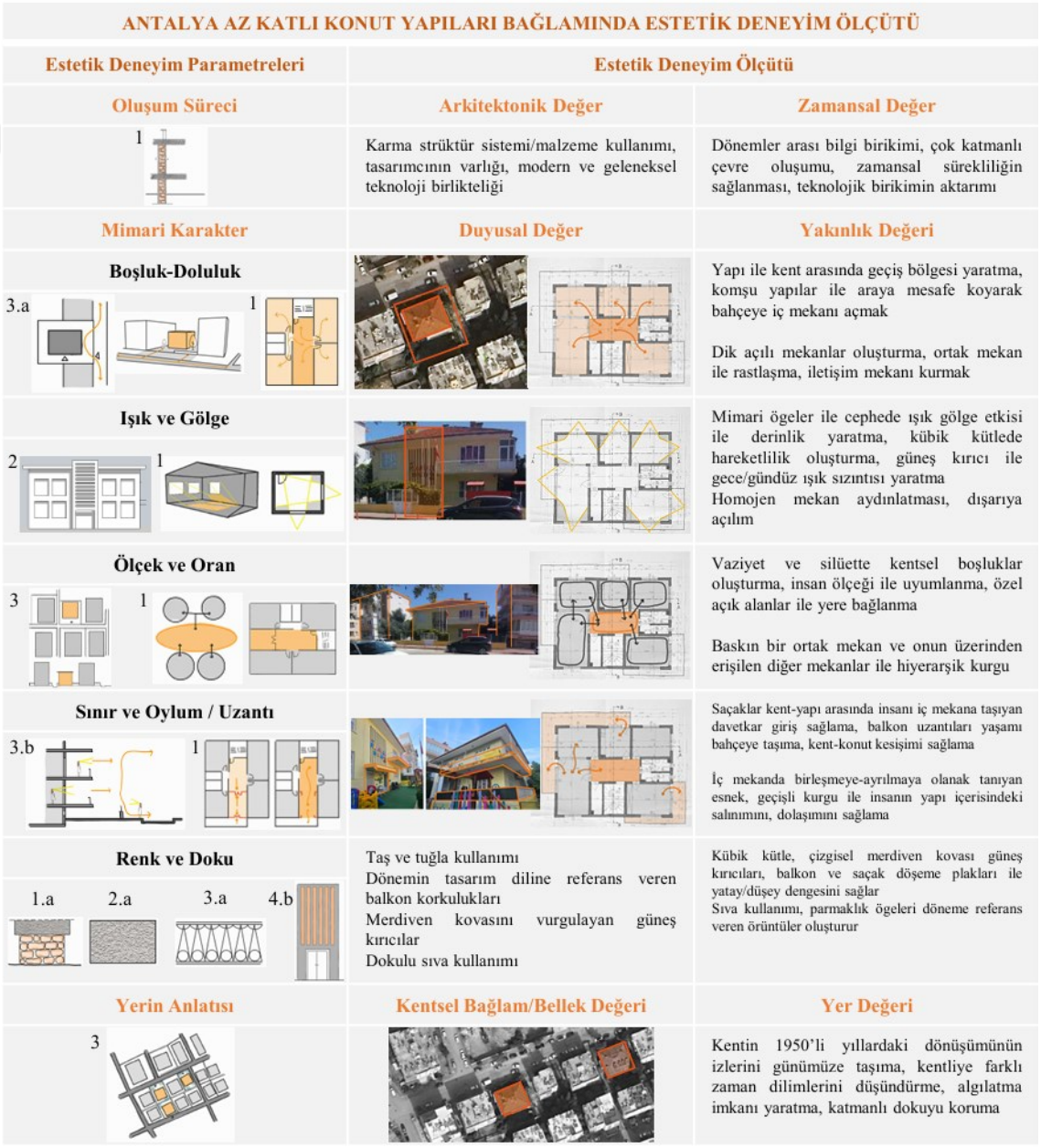
"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" çerçevesinde ÜM-3 konutu ele alındığında yapılı çevre mimari bileşenlerini kaybettiği, dönem yapılarının yıkıldığı, günümüzde yeni bir dönüşüm sürecine daha girdiği için Üçgen mahallesinde yer alan tezin diğer örnekleri ile birlikte kentin modern dönem az katlı konut yapılarının fiziksel bir katını olduğu, dönemin gündelik yaşam pratiklerinin izinin okunmasına fırsat tanıdığı, kent içerisinde yarattığı karşılaşma ile Antalya'nın geçmiş dönem fragmanlarının hatırlanmasını sağladığı için önemlidir.

Şekil 5.20. ÜM-3 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

Memurevleri Mahallesi'ne gelindiğinde MEM-1 (Şekil 5.21) ve MEM-2 (Şekil 5.22) konut örneklerinin kütle dillerinin benzer olduğu görülmektedir. Ortak yaklaşımla bulundukları parselin ortasına inşa edilmiş, sokak ile konut arasında tampon bir bölge oluşturulmuştur. Söz konu çevre 1980'li yıllar ile birlikte apartmanlaşmaya başlamıştır ve günümüzde de dönüşüm hareketlerine sahne olmaktadır. Bu sebeple yapılar ölçek ve oran olarak çevre yapılardan ayrışmaktadır. İnsan ölçeği ile uyumlu olarak inşa edilmiş konutlar plan organizasyonları bağlamında farklılık göstermektedir. MEM-1 konutu geleneksel bir şemaya bağlıdır. Planın ortasında sofa referanslı ortak hacim yer almakta diğer odalar bu mekânı çevreleyecek şekilde yerleşmektedir. MEM-2 konutunda ise bu ortak mekân küçülerek hol haline dönüşmüştür. MEM-1 birbirinden farklı girişleri olan müstakil konut özelliği gösterirken, MEM-2 konutu kentteki apartmanlaşma örneklerinden biridir. Söz konusu tasarım fikri değişimi iç mekanların kullanımında da

hissedilmektedir. MEM-1 örneğinde ortak mekân ve iki yaşam birimi hareketli doğramalar ile birbirine bağlanabilmekte, konut içerisinde eylem akışı, ortak yaşam, rastlaşma alanları oluşmaktadır. MEM-2 konutunda ise mekanlar daha net birbirinden ayrıştırılmış işlevsel bir zonlamaya gidilmiştir. Böylece eylem alanlarının sınırlarının belli olduğu, modern dönem koşullarına daha yakın bir tasarım anlayışına vurgu yapmıştır. Her iki konutta da yarı açık mekanlar tasarlanmıştır. Ancak balkonların ilişkili olduğu iç mekanlar değişim göstermektedir. MEM-1 konutunda tüm yaşam birimleri, mutfak yarı açık alanlar ile ilişkilendirilerek bahçeye, kente konut içi eylemlerin taşması sağlanmıştır. MEM-2 konutunda ise balkonlar mutfak-yan bahçe, özel birimler-arka bahçe olacak şekilde ilişkilendirilmiş daha kısıtlı ve kontrollü bir biçimde dış ortamla iletişim kurulmuştur.

Şekil 5.21. MEM-1 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

"Kentsel Bağlam/Bellek Değeri" / "Yer Değeri" bağlamında bir irdeleme yapıldığında sürekli bir dönüşüm halinde olan kentsel ortamda günümüze kadar varlığını sürdürmüş MEM-1, MEM-2, MEM-3, GÜM-1 yapılarının Antalya'nın kentleşme adımlarının atıldığı, yerleşim sınırlanın genişlediği, kentsel dokunun yayıldığı bir bölgede, inşa edildikleri bağlamın tasarım sözü, inşa teknikleri, yaşam pratikleri gibi değerlerine referans oldukları, doku niteliği oluşturdukları, sokak kotunda farklılaşmış bir kentsel ortamı deneyimletme imkanı yarattıkları için önemlidir.

Şekil 5.22. MEM-2 konutu "Estetik Deneyim Ölçütü" değerlendirmesi (Orijinal 2025)

5.2. Antalya Kenti Modern Mimarlık Mirasının Korunmasında Çok Duyulu Koruma Yaklaşımı Önerisi

Tez çalışması kapsamında Antalya kent merkezinin tarihsel gelişim çerçevesi çizilmiş, öncelikle kentsel ölçekte Cumhuriyet Dönemi kentsel tasarım yaklaşımları ile paralel olarak, modern dönem kent katmanının oluşum süreci ve ögeleri tespit edilmiştir. Çalışmanın materyalini oluşturan, modern dönem kentsel bileşenlerden biri olan az katlı konut yapılarının çok katmanlı kent dokusu içerisinde yer aldığı bağlam açığa çıkarılmış ve söz konusu örneklerin kentsel ölçekte oluşturdukları deneyim ortamları analiz edilmiştir.

Yapı ölçeğine gelindiğinde ise kentsel oluşuma benzer şekilde Cumhuriyet Dönemi modernist tasarım diline sahip konut tasarım yaklaşımları bağlamında örnek seçim çerçevesi çizilmiştir. Bu doğrultuda belirlenen konut yapılarının karakteristik mimari ögeleri tespit edilerek insan yaşamına sundukları estetik deneyim potansiyelleri belirlenmiştir. Söz konusu süreç sonucunda, çok boyutlu bir ölçüt sistemi oluşturulmuş örnek yapılar bu öneri değerler bağlamında okunmuş ve konutların özgün nitelikleri ortaya çıkarılmıştır. Ancak az katlı konut örnekleri süreç içerisinde farklı müdahalelere maruz kalmış ve değişikliklere uğramıştır. Konut birimlerinin yaşadığı bu dönüşüm kurguladıkları deneyim ortamının değişmesine, farklılaşmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu dönüşümün özgünlük durumunu etkileme oranını tespit etmek için iç mekanına erişilebilen konut örnekleri üzerinden değişim analizleri yapılmıştır.

İç mekanına erişilebilen söz konusu yapıların değişim durumu tespitleri yerinde inceleme, kullanıcı görüşmeleri sonucu bilgi edinme ve tescilli yapılarda Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi ile Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi çalışmaları doğrultusunda yapılmıştır. Literatür taraması, alan çalışması ve modern dönem kent katmanının, az katlı konut yapılarının karakteristik niteliklerini vurgulayan "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında kültürel değerleri tartışılan örneklerin özgün değerlerinin korunmuşluk durumunu tespit etmek, yapıları kategorize etmek amacıyla bir koruma yaklaşımı süreci oluşturulmuştur (Şekil 5.23).

- Kent ölçeğinde modern dönem katmanının okunması ile konutların içerisinde bulundukları bağlam çözümlenmiştir.
- Antalya modern dönem az katlı konut yapılarının karakteristik nitelikleri belirlenmiştir.
- "Estetik Deneyim Ölçütü" bağlamında az katlı konut yapıları değerlendirilerek modern mimarlık mirası niteliği tartışılmıştır.
- Modern dönem az katlı konut örneklerinin mevcut durumları tespit edilmiştir.
- Yapı Değerlendirme Formları oluşturularak az katlı konut birimlerinin özgün nitelikleri ve mevcut durumları analiz edilmiştir.
- Az katlı konut yapılarına ait fiziksel ve anlamsal değerlerin özgünlüğünün ve okunurluğunun ölçülebilmesi için bir değişim durumu kategorileri ve bu kategorilere karşılık gelen puanlama sistemi önerisi getirilmiştir.
- Puanlama sistemi sonucunda yapıların korunmuşluk durumlarını belirleyen gruplar oluşturulmuştur.

- Puanlama sistemi kullanılarak iç mekanına erişilebilen, değişim analizi yapılan tüm yapıları kapsayan bir çizelge dökümü yapılmış ve bu doğrultuda yapılar özgün değerlerine göre belirlenen kategoriler altında gruplanmıştır.
- Yapıların aldıkları puanlar sonucunda özgün karakterlerini koruma durumu belirlenmiştir. Mevcut değişim süreci doğrultusunda yapıların korunmaları için içinde bulundukları yapı grubuna göre müdahale önerileri geliştirilmiştir.

Şekil 5.23. Koruma yaklaşımı süreci (Orijinal 2025)

Mevcut Durum Analizi

Kaleiçi bölgesinde değişim durumu tespit edilen konut örnekleri Kİ-2, Kİ-4, Kİ-5, Kİ-11, Kİ-16, Kİ-17 envanter numaralı yapılardır. Kİ-2 konutu mekân organizasyonu, cephe kurgusu, kütle karakteri, mimari elamanları, donatıları bağlamında incelenmiştir. Yapı konut işlevinin yanı sıra stüdyo, atölye gibi ticari fonksiyonlara da sahip karma kullanıma hizmet etmektedir. Bu ek işlevlerle birlikte değişim de beraberinde gelmiştir. Zemin kat konut biriminde bölücü bir duvar kaldırılarak iki mekân birleştirilmiştir. Sıva ve boya tadilatı gerçekleştirilmiştir. Pencere doğramları yenilenmiş, mutfak elemanları, kaplama malzemeleri değiştirilmiş, dairelere giriş kapıları yenilenmiştir (Şekil 5.24).

Kİ-4 envanter numaralı yapı konut kullanımından ticari kullanıma dönüştürülmüştür. Günümüzde dövme stüdyosu olarak kullanılan yapı yeni işlevin gereklilikleri çerçevesinde dönüşüme uğramıştır. Bodrum kat personelin ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile mutfak, yemek alanı, soyunma-giyinme alanına dönüştürülmüştür. Bu sebeple bazı duvarlar kaldırılmış, kaplama malzemeleri değiştirilmiş, boya ve sıva tadilatı gerçekleştirilmiştir. Üst katlar idari mekanlar, bekleme alanı ve stüdyo olarak kullanılmaktadır. Zemin katta sofayı oluşturan duvarların bir kısmı kaldırılarak bütüncül bir alan yaratılmıştır. Üst katta sofa kurgusu devam etmektedir. Her iki kotta da yola bakan iki odayı ayıran duvar ve dolap kaldırılarak mekân birleştirilmiştir. Islak hacimler yeniden düzenlenmiştir. Mutfak mekânı iptal edilmiştir. Kaplama malzemeleri değiştirilmiş, kapı ve pencere doğramaları yenilenmiş, sıva ve boya tadilatı yapılmıştır. Yapının doğrudan sokağa açılan ana giriş kapısı kapatılmış, giriş ve çıkış eylemleri bahçe üzerinden zemin katta yeniden düzenlenmiştir (Şekil 5.25).

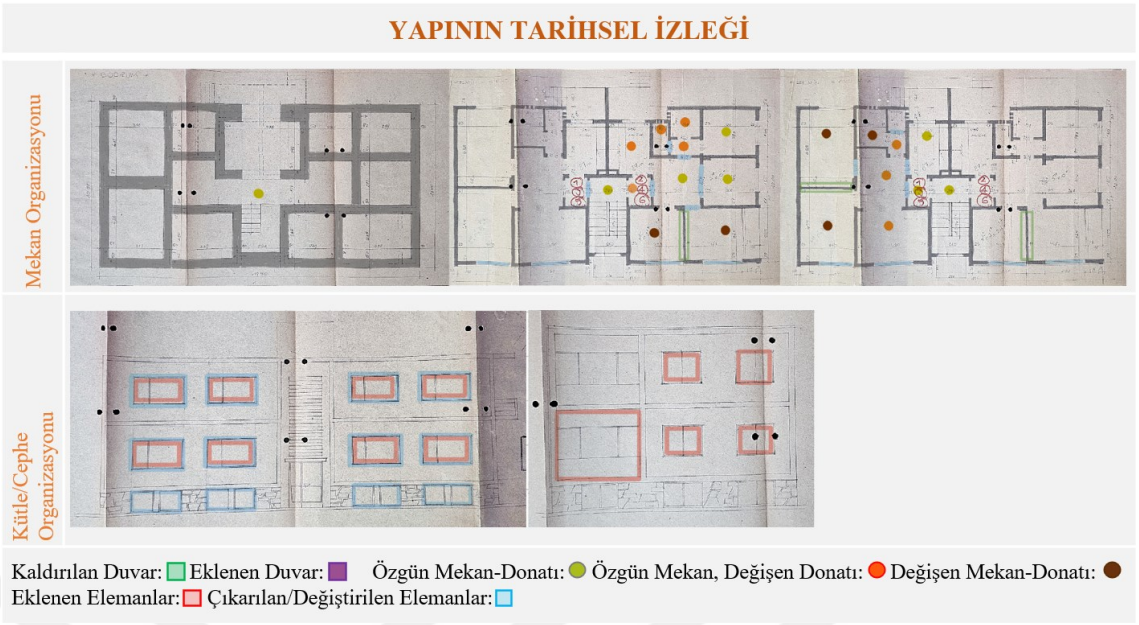

Şekil 5.24. Kİ-2 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Şekil 5.25. Kİ-4 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Kaleiçi'nde yer alan, değişim durumu analiz edilmiş diğer bir konut Kİ-5'tir. Yapı günümüzde konaklama ve ofis işlevi ile kullanılmaktadır. Konutun cephesinde tadilatlar gerçekleştirilmiştir. Pencereler yenilenmiş, kepenkler yapılmış, balkona tente eklenmiştir. Sıva ve boya tadilatı gerçekleştirilmiştir. İç mekânda odaların ve ıslak hacimlerin kaplama malzemeleri değiştirilmiş, mutfak elemanları yenilenmiştir. Odaların birleştirilmesi amacı ile bölücü duvar ve söz konusu duvarda yer alan dolaplar kaldırılmıştır. Bazı ıslak hacim birimleri depo alanlarına dönüştürülmüştür. Kapı doğramalarında yenilemeler gerçekleştirilmiştir. İç mekanlarda da sıva ve boya tadilatı yapılmıştır (Şekil 5.26).

Şekil 5.26. Kİ-5 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Kİ-11 konut örneği konaklama fonksiyonu ile kullanılmaktadır. Söz konusu işlev değişimi ile birlikte yapının iç mekân organizasyonunda yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Katlarda daire ünitelerini ayıran kapılar kaldırılmış, odalar bağımsız birer hacim haline getirilmiştir. Odalarda konaklamaya uygun konfor koşullarının sağlanması için ıslak hacim ekleri getirilmiş ya da mevcut banyo-tuvalet birimleri dönüştürülmüştür. Mutfak, banyo gibi alanlarda düzenlemeye gidilerek odaya çevrilmiştir. Depolama, çamaşırhane gibi konaklama için gerekli fonksiyonlara alan yaratmak amacıyla konutun hacimleri işlev değiştirmiştir. Büyük odalar bölücü duvar ile ayrılmıştır. Plan düzlemindeki bu değişimlere ek olarak kapı ve pencere doğramalarında yenilemeler, kaplama malzemelerinde değişimler, sıva ve boya tadilatları, ıslak hacimlerde vitrifiye elemanları değişimi söz konusudur. Ayrıca kütleye çatı eklenmiştir (Şekil 5.27).

Kİ-16 konut yapısı da benzer şekilde konaklama işlevi ile kullanılmaktadır. Kütle ölçeğinde genel olarak sıva ve boya değişimi, tadilatı yapılmıştır. Kapı ve pencere doğramları yenilenmiştir. Kaplama malzemeleri değiştirilmiştir. Islak hacim organizasyonları yeniden kurgulanmıştır. Odaların fonksiyonları dönüştürülmüştür. Zemin katta yer alan teras alanı yeniden düzenlenmiştir (Şekil 5.28).

Şekil 5.27. Kİ-11 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Şekil 5.28. Kİ-16 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Kİ-17 az katlı konut örneği günümüzde özgün işlevini devam ettiren yapılardan biridir. Yapı sahipleri tarafından kullanımı devam eden konut büyük ölçüde özgün değerlerini korumuştur. Ancak güncel yaşam koşullarının gereğince bazı değişimler söz konusudur. Balkonlara tenteler ve panjur sistemleri eklenmiştir. Islak hacimlerde kaplama malzemeleri ve vitrifiyeler değiştirilmiştir. Bazı pencereler PVC doğramalar kullanılarak yenilenmiştir. Döşeme kaplama malzemesi yenilenmiş odalar bulunmaktadır. Servis merdiveni ile koridoru ayırmak için PVC kapı eklenmiştir. Mutfak kaplama malzemesi, dolapları yenilenmiştir. Merdiven üzerine konut içerisinde rahat hareket edilebilmesi amacıyla hareketli bir koltuk mekanizması eklenmiştir. Söz konusu

müdahaleler dışında konut özgün mekân kurgusunu ve mimari ögelerini günümüze kadar muhafaza etmiştir (Şekil 5.29).

Şekil 5.29. Kİ-17 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Antalya'nın diğer bir tarihi dokusu olan Balbey bölgesinde BM-3, BM-4, BM-5, BM-6, BM-8 konutlarının değişim durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. BM-3 yapısı konut işlevi ile varlığına devam etmektedir. Örnek yapı günümüze çok fazla değişikliğe uğramadan gelmiştir. Odaların taban kaplamalarında kısmı değişiklikler mevcuttur ve tüm odalar plastik malzemeli bir örtü ile kaplanmıştır. Mutfak tezgâh ve dolapları yenilenmiştir. Arka bahçeye açılan merdivenin malzemesi değiştirilmiştir. Yapının pencere, kapı doğramaları, sabit dolapları, korkuluk elemanları büyük ölçüde özgün halini korumaktadır. Giriş kapısı değiştirilmiştir. Mekân organizasyonu ve duvarlarda değişim olmamıştır (Şekil 5.30).

BM-4 konutu özgün işlevi olan konut fonksiyonunu devam ettirmektedir. Konut birçok mimari ögesinde özgün durumu sürdürse de değişimler yaşamıştır. Yer döşemeleri plastik bir örtü malzemesi ile kaplanmıştır. Mutfak dolapları değiştirilmiş, duvar ve döşeme seramikleri kaplama malzemesi ile örtülmüştür. Islak hacimlerin seramikleri yenilenmiştir. İki odayı ayıran bölücü ahşap elemanın kanatları kaldırılmıştır. Daire giriş kapılarında değişimler söz konusudur. Balkonlarda panjur ekleri mevcuttur. Kapı ve pencere doğramaları, ana merdiven kaplama ve korkulukları, balkon korkulukları özgün niteliğini devam ettirmektedir. Plan organizasyonunu bozacak bir müdahalede bulunulmamıştır (Şekil 5.31).

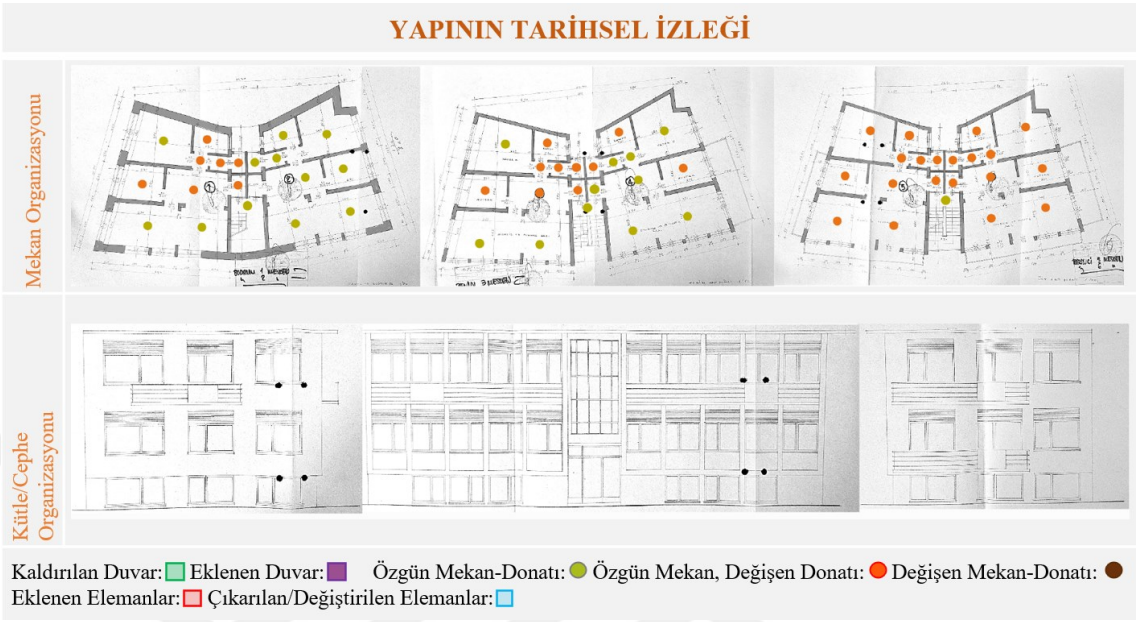
Şekil 5.30. BM-3 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Şekil 5.31. BM-4 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

BM-5 yapı örneği konut olarak inşa edilmiş ve günümüzde de bu niteliğini korumaktadır. Ancak yapının sadece bir dairesi günümüzde aktif olarak kullanılmakta diğer bölümlerde yaşantı devam etmemektedir. Değişim durumu analiz edildiğinde yapının bazı tadilatlar geçirdiği ama yine de özgün değerlerinin büyük bölümünün korunduğu gözlemlenmiştir. Bazı odaların yer döşemesi değiştirilmiş ama özgün ahşap döşemeler büyük ölçüde korunmuştur. Mutfak ve ıslak hacimlerde seramik, dolap tadilatları yapılmıştır, ancak dairelerden birkaçı özgün ıslak mekân vitrifiye elemanlarını muhafaza etmiştir. Özgün kapı ve pencere doğramaları varlıklarını devam ettirmektedir ancak kapı kanatlarından kaldırılmış olanlar bulunmaktadır. Özgün sabit dolaplar

korunmuştur. Plan şeması, daire giriş kapıları, özgün merdiven döşemesi, merdiven ve balkon korkulukları değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Sıva ve boyada gerekli tamirat ve yenilemeler yapılmıştır (Şekil 5.32).

Şekil 5.32. BM-5 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

BM-6 envanter numaralı örnek, konut işlevini sürdürmektedir. Kullanıcılar konut iç mekânında iyileştirme yapmak amacıyla bazı değişiklikler gerçekleştirmiştir. Sofa ve yaşam mekânı tavanına kaplama yapılmıştır. Kapı, pencere doğramaları PVC malzemeli doğramalar ile değiştirilmiştir. Odalar ve sofadaki yer döşemeleri değiştirilmiştir. Mutfak seramik ve tezgahında yenilemeler yapılmıştır. Islak hacim döşeme kaplaması ve vitrifiye elemanları değiştirilmiştir. Yapının sirkülasyon elemanı, kaplaması, merdiven ve balkon korkulukları, mekân organizasyonu özgün halini devam ettirmektedir (Şekil 5.33).

BM-8 yapısı özgün işlevini günümüzde sürdürmektedir. Konut işlevi ile birlikte özgün değerlerinin de büyük bir bölümü yitirilmeden günümüze ulaşmıştır. Sıva ve boya tadilatı yapılan konutta üst kat tuvalet döşemesi yenilenmiş ve kapı kanadı değiştirilmiştir. Yine üst kat arka balkonu plastik malzeme ile kapatılmıştır. Sofa mekanını bölen ahşap bölücünün kapı kanatları kaldırılmıştır. Ancak yapının yer döşemeleri, kapı pencere doğramaları, var olan tavan süsleme detayları, mutfak ve ıslak hacim elemanları varlığını sürdürmektedir (Şekil 5.34).

Şekil 5.33. BM-6 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Şekil 5.34. BM-8 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Haşimişcan Mahallesi'nde HİM-4 envanter numaralı konut incelenmiştir. HİM-4 envanter numaralı konut örneği konaklama yapısı olarak işlevlendirilmiştir. Yapının tüm katlarında odaların, ıslak hacimlerin, mutfağın, merdivenin döşeme malzemesi değiştirilerek seramik kaplanmıştır. Merdiven korkulukları alüminyum malzemeli elemanlar ile değiştirilmiştir. Kapı ve pencere doğramaları yenilenmiş, pencereler PVC elemanlar ile değiştirilmiştir. Daire kapıları yenilenmiştir. Konutun ortak mekânı olan sofa PVC elemanlar ile bölünmüş bir tarafı sirkülasyon alanı diğer tarafı oda olarak işlevlendirilmiştir. Sıva ve boya tadilatı yapılmıştır. Islak hacimler yeniden düzenlenmiş, vitrifiye elemanları yenilenmiştir. Mutfakta yer alan tezgah, dolap gibi elemanlar

kaldırılmış yerine yenileri yapılmıştır. Konuta ait sabit dolapların bazıları korunmuştur. Balkon çıkmaları PVC doğramalar ile kapatılmıştır. Konutun sokak üzerine taşan balkon döşemesi kaldırılmıştır (Şekil 5.35).

Şekil 5.35. HİM-4 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Çaybaşı Mahallesi'nde yer alan ÇM-1 konutu özgün işlevini devam ettirmektedir. Konut kullanıcıları güncel beğeni anlayışı çerçevesinde değişimler gerçekleştirmiş olsa da yapının özgün değerleri korunabilmiştir. Birinci katta yapının plan şeması değiştirilmiştir. Bölücü duvarlardan bazıları kaldırılarak sofa bölünmüş ve oda ile birleştirilmiştir. Odaların ve sofanın zemin kaplamaları değiştirilmiştir. Islak hacim ve mutfak mekânında kaplama malzemeleri, vitrifiye elemanları yenilenmiştir. Merdiven döşemesi değiştirilmiştir. Sofanın arka bahçeye bakan yönündeki doğramada kapı boşluğu kapatılmıştır. Mutfak ve sofa arasındaki koridor yeniden düzenlenmiştir. Diğer iki kat mekân organizasyonu değiştirilmemiştir. Odalar, ıslak hacim, balkon döşeme kaplamaları, korkuluk ve parmaklıklar değiştirilmemiştir. Kapı ve pencere doğramaları, iç mekandaki sabit dolap elemanları özgün niteliklerini korumaktadır (Şekil 5.36).

Muratpaşa Mahallesi'nde tez çalışmasına örnek olarak seçilmiş MPM-1 ve MPM-2 konutlarına yapılan müdahaleler incelenmiştir. MPM-1 konutu özgün değerlerini büyük ölçüde korumaktadır. Islak hacim seramik kaplamaları değiştirilmiştir. Yaşam mekanlarındaki ahşap döşemeler, kapı ve pencere detayları, mekân organizasyonu, kütle dili, merdiven kaplamaları, korkuluklar tasarım detaylarını korumaktadır. Yapı günümüzde özgün işlevini devam ettirmektedir (Şekil 5.37).

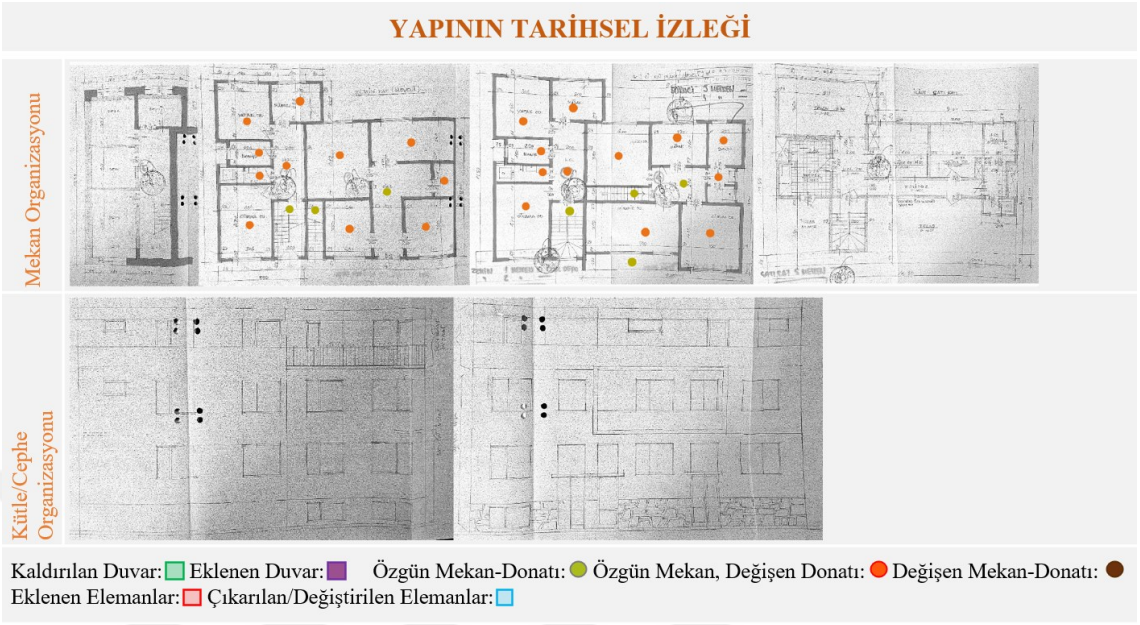
Şekil 5.36. ÇM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Şekil 5.37. MPM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

MPM-2 envanter numaralı konut plan şemasını ve kütle kurgusunu korumaktadır. Konutun düşey sirkülasyonu özgün malzemesini, korkuluklarını muhafaza etmiştir. Benzer şekilde cephe karakteri, balkon korkulukları, merdiven kovası yatay pencereler korunmuştur. Konutun ahşap doğramaları günümüzde de varlığını devam ettirmektedir ancak bazı pencereler PVC doğrama ile değiştirilmiştir. Odalardaki ahşap taban döşemeleri gözlenebilse de değişim ve yenilemeler yapılmıştır. Islak hacimlerde seramik ve vitrifiye elemanları değiştirilmiştir. Mutfakta tezgah, duvar seramikleri, baca,

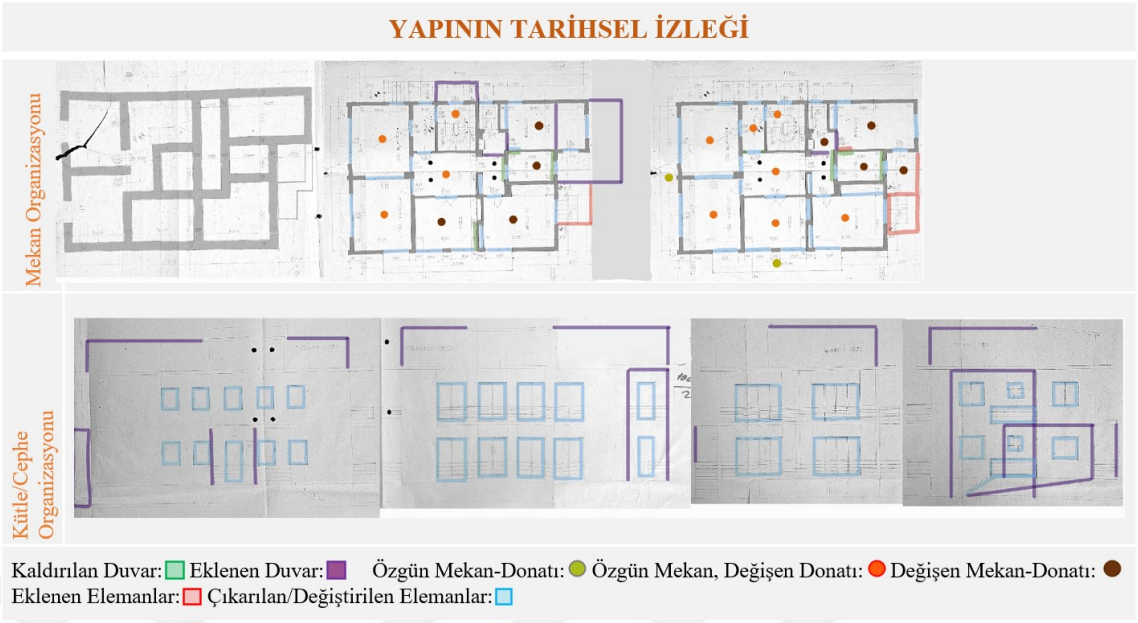
dolaplarda değişimler mevcuttur ama bazı özgün ögeler korunmuştur. MPM-2 örneği konut olarak kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 5.38).

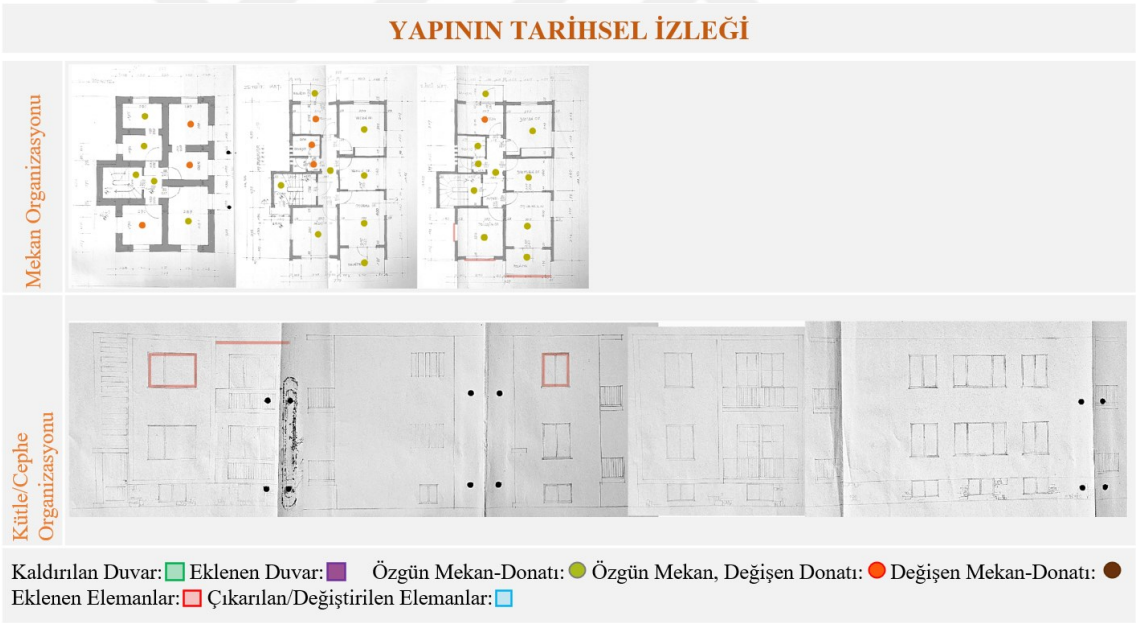
Şekil 5.38. MPM-2 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

ÜM-1 ve ÜM-3 envanter numaralı yapılar Üçgen Mahallesinde yer alan, değişim durumları analiz edilebilmiş konutlardır. ÜM-1 yapısı konut olarak inşa edilmiş ancak günümüzde eğitim yapısı olarak kullanılmaktadır. Yapıya atanan yeni işlev doğrultusunda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Konutun girişi değiştirilmiş, ana giriş tuvalete dönüştürülmüştür. Tüm katlarda yer döşemeleri değiştirilmiştir. Sıva ve boya tadilatı yapılmıştır. Kapı ve pencereler yenilenmiştir. Odaların esnek kullanımını sağlayan doğramalar kaldırılarak mekanlar birleştirilmiş, sınıfa çevrilmiştir. Sabit dolaplar kaldırılmış, oda içerisindeki yerlerine yeni dolaplar yerleştirilmiştir. Tuvalet mekânı çocukların kullanımına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Mutfak mekânı sınıfa dönüştürülmüş, mekânın özgün girişi eskiden banyo olarak kullanılan hole açılmıştır. Banyo sirkülasyon holü olarak hizmet vermektedir. Arka bahçeye açılan balkon yangın merdiveni holü olarak işlevlendirilmiştir. Merdiven malzemesi, korkulukları yeniden yapılmıştır. Sınıflar arasına özgün durumda var olmayan geçitler açılmıştır. Yapının arkasına ve çatısına birer bölüm eklenmiştir. Arka yöndeki ek bahçe giriş-çıkış mekânı olarak kullanılmaktadır. Çatı mutfak ve yemekhane olarak hizmet vermektedir. Arka cepheye yangın merdiveni, ön cepheye giriş sundurması eklenmiştir. Bahçe tören alanı ve çocuk oyun mekânı olarak yeniden düzenlenmiştir (Şekil 5.39).

ÜM-3 konutu özgün işlevini devam ettirmektedir. Yapıyı inşa ettiren aile günümüzde de konutu kullanmaktadır. Yapı büyük ölçüde özgün değerlerini korumuştur. Mekân organizasyonu, cephe karakteri ve kütle kurgusunda değişiklik bulunmamaktadır. Birkaç odada zemin kaplaması değiştirilmiş ancak, konuttaki özgün ahşap döşemeler, seramikler varlığını korumaktadır. Kapı ve pencere doğramaları korunmuştur. Sabit dolaplar ve ahşap perde kornişleri konutta varlığını sürdürmektedir. Mutfak tezgâh ve dolapları yenilenmiştir. Ön cephedeki balkona güneşten korunmak amacıyla tente eklenmiştir (Şekil 5.40).

Şekil 5.39. ÜM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Şekil 5.40. ÜM-3 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

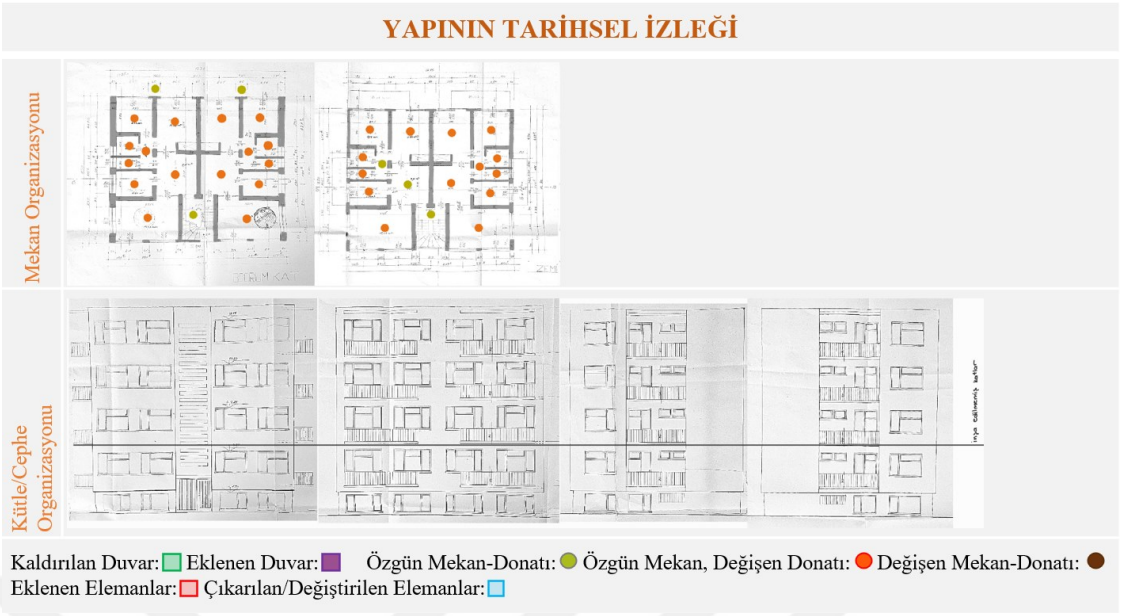
Memurevleri Mahallesi sınırları içerisinde yer alan MEM-1 ve MEM-2 konut örnekleri değişim durumları tespit edilmek amacı ile incelenmiştir. MEM-1 örneği konut olarak inşa edilmiş ancak günümüzde çocuk gündüz bakım evi olarak işlevlendirilmiştir. Plan tipolojisi, cephe karakteri, kütle kurgusu bağlamında özgün niteliklerini devam ettirmektedir. Ancak yeni işlevine uygun bazı düzenleme ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Islak hacimlerin bulunduğu bölüm çocukların kullanımına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Seramik ve vitrifiye elemanları değiştirilmiştir. Mutfak kaplamaları ve elemanları yenilenmiştir. Sınıflar yeni işleve uygun olacak şekilde

boyanmıştır. Odaların ve sofanın yer döşemeleri yenilenmiştir. Ahşap kapı ve pencere doğramaları, sabit dolaplar özgün niteliğini korur. Sokak yönüne bakan balkon PVC doğramalar ile kapatılmış, depo olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 5.41).

Şekil 5.41. MEM-1 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

MEM-2 envanter numaralı yapı konut işlevini devam ettirmektedir. Aile apartmanı olarak inşa edilen yapının bir dairesi konut sahibi tarafından kullanılmaktadır. Tasarım dili, mekânsal düzeni özgün niteliklerini devam ettiren yapıda günümüz yaşam koşulları bağlamında bazı yenilemeler yapılmıştır. Özgün ahşap pencere detayları korunsa da bazı pencereler PVC doğramalar ile değiştirilmiştir. Odaların yer döşemesi yenilenmiştir. Mutfak tezgah, dolap ve seramikleri değiştirilmiştir. Özgün baca varlığını sürdürmektedir. Tuvalet ve banyo seramikleri, vitrifiye elemanları yenilenmiştir. Sabit ahşap dolapların kullanımına devam edilmektedir. Balkon ve merdiven döşemeleri korkulukları, daire kapıları özgün detaylarını korumaktadır (Şekil 5.42).

Şekil 5.42. MEM-2 örneği değişim durumu analizi (Orijinal 2025)

Koruma yaklaşımı önerisi süreci için öncelikle örneklem alanın karakteristik niteliklerinin mevcut durumunu analiz etmek amaçlanmıştır. Bu sebeple öneri ölçüt sistemindeki değerlerin özgünlük durumunu tespit etmek için "Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)" ve "Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" için dört farklı değişim durumu kategorisi oluşturulmuştur.

Değişim Durumu Kategorilerinin Belirlenmesi

"Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)" altındaki değerler değişim durumlarına göre yapı ve çevre olmak üzere iki ayrı ölçekte okunmuştur.

Yapı Ölçeği (Strüktürel Sistem, Yapı Malzemesi, Kütle Kompozisyonu, Plan Organizasyonu, Cephe Kurgusu, Mimari Elemanlar, Kaplama Malzemeleri)

A-Özgün durumunu korur
B-Özgün durumunu büyük ölçüde korumuştur ancak bazı değişiklikler bulunur
C-Değişiklikler vardır ancak karakteristik özellikleri okunabilir,
D-Değişiklikler vardır karakteristik özellikler algılanamaz durumdadır şeklinde değerlendirilecektir.

Çevre Ölçeği (Kentsel Bağlam/Bellek Değeri)

A-Parsel ve kent ölçeğinde özgün durumunu korur
B-Parsel ölçeğinde özgün durumunu korur ancak yeni donatı eklenmiş, düzenleme yapılmıştır; kentsel örüntü özgün durumdadır ama kentsel donatılarda/çevre yapılarda değişiklik bulunur
C-Parsel ölçeğinde özgün durumunu korur, ancak yeni donatı eklenmiş, düzenleme yapılmıştır; kentsel örüntüde ve kentsel donatıda/çevre yapılarda değişim vardır
D- Parsel ölçeğinde ve donatısında, kentsel örüntüde ve kentsel donatıda değişim vardır

"Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" ise modern mimarlık mirasının verileri bağlamında dönemin özgün deneyim ortamını koruma durumu çerçevesinde

A-Karakteristik deneyim ortamını korur
B-Karakteristik değerler büyük ölçüde korunmuştur ancak deneyim ortamında bazı değişiklikler bulunur
C-Deneyim ortamında değişim vardır ancak karakteristik değerler okunur durumdadır,
D-Deneyim ortamında değişim vardır ancak karakteristik değerlerin anlaşılırlığı yitirilmiş durumdadır

sınırları içerisinde ve "Duyusal Alan" ölçütlerinin özgünlük durumu referansı doğrultusunda ele alınacaktır.

Tezin örneklem alanı olan yapıların değerlendirme durumları bahsi geçen sınırlar içerisinde oluşturulmuştur. Öncelikle "Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)" altında yer alan ölçütler A, B, C, D, şeklinde tanımlanmış kategoriler çerçevesinde dörtlü bir sistem üzerinden kategorize edilmiştir. Bu kategorizasyon doğrultusunda yapının mevcut durumunun karakteristik değerlerini koruması üzerine bir değerlendirme söz konusudur. İkinci adım olarak "Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" ele alınmıştır. Burada yer alan ölçütler ise özgün deneyim ortamını devam ettirme niteliği bağlamında yine benzer dörtlü sisteme göre kategorize edilmiştir (Şekil 5.43).

Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)				Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)			
Yapı Ölçeği Arkitektonik Değer – Dokunsal Değer				Zamansal Değer-Yakınlık Değeri-Yer Değeri			
A	B	C	D	A	B	C	D
Özgün durumunu korur	Özgün durumunu büyük ölçüde korumuştur ancak bazı değişiklikler bulunur	Değişiklikler vardır ancak karakteristik özellikleri okunabilir	Değişiklikler vardır karakteristik özellikler algılanamaz durumdadır	Karakteristik deneyim ortamını korur	Karakteristik değerler büyük ölçüde korunmuştur ancak deneyim ortamında bazı değişiklikler bulunur	Deneyim ortamında değişim vardır ancak karakteristik değerler okunur durumdadır	Deneyim ortamında değişim vardır ancak karakteristik değerler yitirilmiş durumdadır
Çevre Ölçeği Kentsel Bağlam/Bellek Değeri							
A	B	C	D				
Parsel ve kent ölçeğinde özgün durumunu korur	Parsel ölçeğinde özgün durumunu korur ancak yeni donatı eklenmiş, düzenleme yapılmıştır; kentsel örüntü özgün durumdadır ama kentsel donatılarda/çevre yapılarda değişiklik bulunur	Parsel ölçeğinde özgün durumunu korur, ancak yeni donatı eklenmiş, düzenleme yapılmıştır; kentsel örüntüde ve kentsel donatıda/çevre yapılarda değişim vardır	Parsel ölçeğinde, kentsel örüntüde ve kentsel donatıda değişim vardır				
Korunmuş → Bozulmuş				Korunmuş → Bozulmuş			

Şekil 5.43. Değişim durumunu gösteren kategoriler (Orijinal 2025)

Puanlama Sisteminin Oluşturulması

Yapıların değerlendirme durumu için yapılan bu kategorizasyon sisteminin sayısal karşılığı aranmıştır. Bu doğrultuda tez çalışması bağlamında önerilen "Estetik Deneyim Ölçütü"nü oluşturan altı değere 20 puan verilmiştir. Bu doğrultuda tüm özgün değerlerini korumuş olan konut yapısı 120 tam puanı alacaktır. "Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)" tez çalışması bağlamında tartışılan az katlı konut örneklerinin maddi zeminine doğrudan karşılık gelen bileşenler üzerinden tartışılmaktadır. Bu doğrultuda Arkitektonik Değer, strüktürel sistem-yapı malzemesi; Dokunsal Değer, kütle kompozisyonu-plan organizasyonu-cephe kurgusu-mimari elemanlar-kaplama malzemesi; Kentsel Bağlam/Bellek Değeri, kentsel konum-parsel yerleşimi ile bağlantılıdır. "Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" fiziksel alandaki söz konusu bileşenler ile birey ve toplumun, zamanın, yaşantının, maddi ve tinsel bağlamın bütünleşmesi doğrultusunda meydana geldiği için ayrıştırılmadan ele alınmıştır. Bahsi geçen değerlerin alt bileşenlerine göre puan dağılımları yapılmıştır (Şekil 5.44). Aşağıdaki tabloda önerilen puanlar evrensel ölçekte geçerli kurallara işaret etmemekte, bu tezde tartışılan bağlam ve benzer alanlarda kendi içinde tutarlı bir değerlendirme sistemi hedeflemektedir.

ESTETİK DENEYİM ÖLÇÜTÜ						
Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)				**Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler** (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)		
Değerler	Değerin Kapsamı	Puan Değeri		**Değerler**	Değerin Kapsamı	Puan Değeri
Arkitektonik Değer	*Strüktürel Sistem	20	10	**Zamansal Değer**	Tarih/Dönem/Çok Katmanlılık Zamansal Bağlam Teknolojik İlerleme Yapım yöntemi değişimi Tasarımcı aktör katılımı	20
	*Yapı Malzemesi		10			
Dokunsal Değer	*Kütle Kompozisyonu	20	4	**Yakınlık Değeri**	Gerçeklik Deneyim Anlam/Yaşantı Düşünsel Ortam Tasarım Fikri	20
	*Plan Organizasyonu		4			
	*Cephe Kurgusu		4			
	*Mimari Elemanlar		4			
	*Kaplama Malzemesi		4			
Kentsel Bağlam/Bellek Değeri	*Kentsel Konum	20	10	**Yer Değeri**	Kimlik/Aidiyet Hafıza/Bellek/Anı Dünyada var olma durumu Yaşantıya katılma	20
	*Parsel Yerleşimi		10			

Şekil 5.44. "Estetik Deneyim Ölçüt" bağlamında değerlere karşılık gelen puanlar (Orijinal 2025)

Mevcut durumun analizi sürecinde incelenen az katlı konut örneklerinde yaşanan değişimler tespit edilmiştir. Bu sebeple yukarıda değerlere karşılık olarak belirlenen puanlar değişim durumu kategorisinde belirlenmiş dörtlü sisteme göre düzenlemiştir.

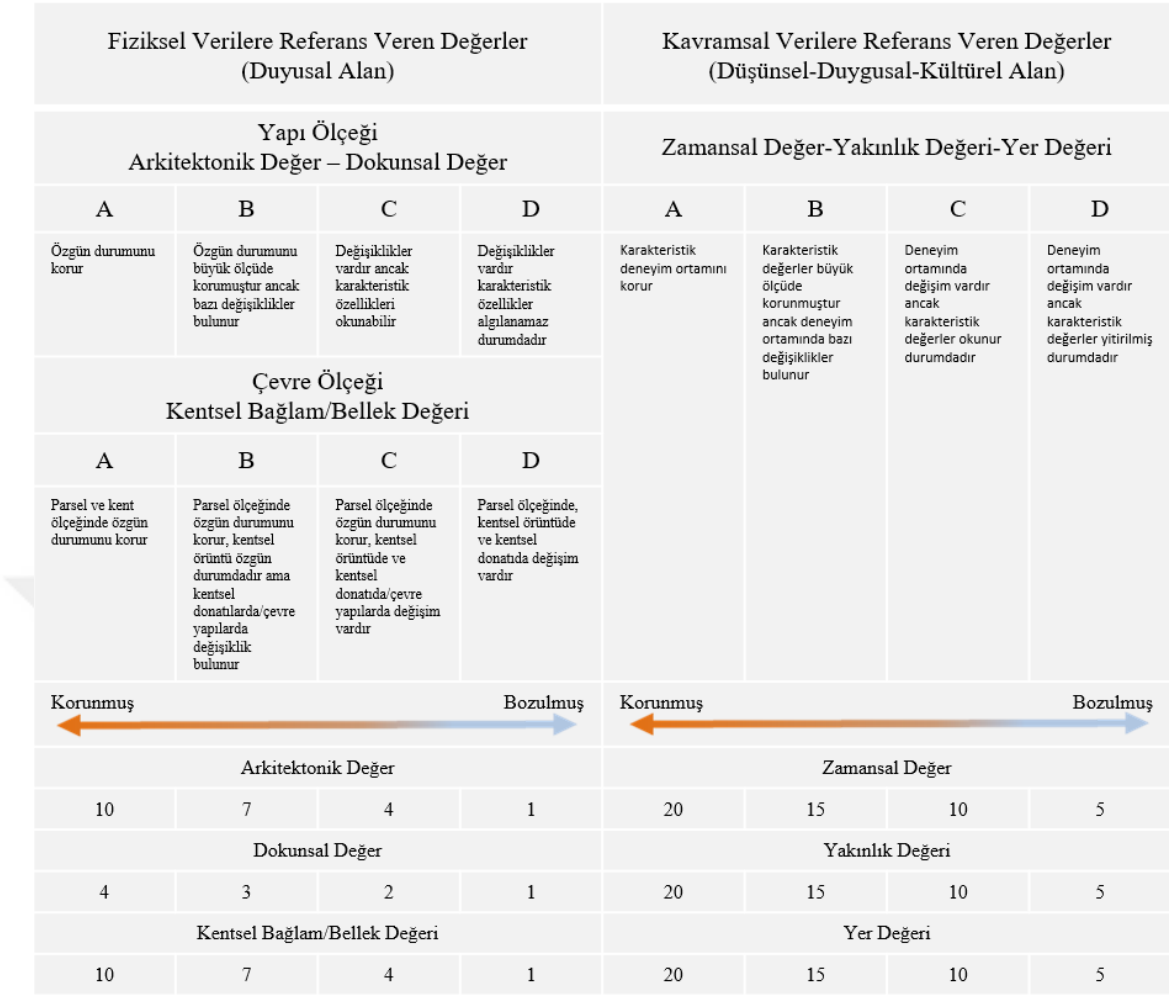
Değerlerin aldığı bu puanlar karakteristik özelliklerin korunma durumlarının belirlendiği kategorilerdeki dörtlü aralığa göre bölünerek her bir değerin alabileceği puan skalası oluşturulmuştur. "Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)" altında yer alan değerlerin korunmuşluk durumunu kategorize etmek amacıyla mevcut duruma referans veren A grubu, B Grubu, C Grubu, D Grubu değerlendirmesinin yapılabilmesi için söz konusu değerlerin işaret ettiği mimari bileşenlere göre puan dağılımı gerçekleştirilmiştir. "Arkitektonik Değer" altında bulunan iki öge dörtlü kategoriye göre A Grubu 10 puan, B Grubu 7 puan, C Grubu 4 puan, D Grubu 1 puan alacak şekilde korunmuşluk durumuna göre puanlara ayrılmıştır. "Dokunsal Değer"i oluşturan beş öge korunmuşluk durumunu açıklayan dörtlü kategoriye göre A Grubu 4 puan, B Grubu 3 puan, C Grubu 2 puan, D Grubu 1 puan alacak şekilde ayrıştırılmıştır. "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri", "Arkitektonik Değer" ile benzer şekilde iki ögeden oluşmuş ve A Grubu 10 puan, B Grubu 7 puan, C Grubu 4 puan, D Grubu 1 puan alacak şekilde sistemleştirilmiştir (Şekil 5.45).

"Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)" altında yer alan "Zamansal Değer", "Yakınlık Değeri", "Yer Değeri" bütünleşik bir bakış açısı ile ele alındığı için alt kategoriler oluşmamaktadır. Bu sebeple 20 puan üzerinden değerlendirilmiş ve deneyim ortamının korunma durumu çerçevesinde oluşturulan dörtlü kategori bağlamında A Grubu 20 puan, B Grubu 15 puan, C Grubu 10 puan, D Grubu 5 puan alacak şekilde sınıflandırılmıştır (Şekil 5.45).

ESTETİK DENEYİM ÖLÇÜTÜ														
Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)								**Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler** (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)						
Değerler	Değerin Kapsamı	Puan Değeri		Korunmuşluk Durumuna Göre Puanlama Skalası				**Değerler**	Değerin Kapsamı	Puan Değeri	Deneyim Ortamının Korunma Durumuna Göre Puan Skalası			
				A	B	C	D				A	B	C	D
Arkitektonik Değer	*Strüktürel Sistem	20	10	10	7	4	1	**Zamansal Değer**	Tarih/Dönem/Çok Katmanlılık Zamansal Bağlam Teknolojik İlerleme Yapım yöntemi değişimi Tasarımcı aktör katılımı	20	20	15	10	5
	*Yapı Malzemesi		10	10	7	4	1							
Dokunsal Değer	*Kütle Kompozisyonu	20	4	4	3	2	1	**Yakınlık Değeri**	Gerçeklik Deneyim Anlam/Yaşantı Düşünsel Ortam Tasarım Fikri	20	20	15	10	5
	*Plan Organizasyonu		4	4	3	2	1							
	*Cephe Kurgusu		4	4	3	2	1							
	*Mimari Elemanlar		4	4	3	2	1							
	*Kaplama Malzemesi		4	4	3	2	1							
Kentsel Bağlam/Bellek Değeri	*Kentsel Konum	20	10	10	7	4	1	**Yer Değeri**	Kimlik/Aidiyet Hafıza/Bellek/Anı Dünyada var olma durumu Yaşantıya katılma	20	20	15	10	5
	*Parsel Yerleşimi		10	10	7	4	1							

Şekil 5.45. Korunmuşluk durumuna göre konutların alabileceği puanlar (Orijinal 2025)

Yapıların korunmuşluk durumuna göre ve deneyim ortamının mevcut durumu doğrultusunda daha önce belirlenmiş olan dörtlü kategori çerçevesinde her bir yapı yaşadığı değişim ölçeğinde, geçirdiği dönüşüme bağlı olarak belirlenen skaladaki puanı alır. Korunmuşluk durumu yüksek olan konut yapılarında değerler A Grubuna yakın puana sahip olurken; bozulma oranı yüksek olan değer D Grubuna yakın puanı alacaktır (Şekil 5.46).

Şekil 5.46. Az katlı konut yapılarının korunmuşluk durumuna ve deneyim ortamının mevcut haline göre alabilecekleri puanların skalası (Orijinal 2025)

Yapı Değerlendirme Tablosunun Oluşturulması

Açıklanan puanlama sistemi sonucunda ilk olarak mevcut durumları analiz edilen yapılar değişim durumları doğrultusunda A Grubu, B Grubu, C Gurubu, D Grubu olarak belirlenen değişim kategorilerine uygun biçimde puanlanmıştır. Değişim durumları öneri değer sistemi bağlamında analiz edilen az katlı konut yapıları aldıkları toplam puana göre sıralanmış ve özgün değerlerini sürdürme niteliklerine göre gruplanmıştır. Tam puan olan 120 puana yakın olan az katlı konut örnekleri karakteristik niteliklerini ve özgün deneyim ortamlarını günümüze taşımış yapılardır.

Çizelge 5.1. Yapı değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

Yapı Değerlendirme Tablosu

Değerler	Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)									Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)			Yapı Puanı	Yapı Grubu
	Arkitektonik Değer		Duyusal Değer					Kentsel Bağlam/Bellek Değeri						
Envanter No	Strüktürel Sistem	Yapı Malzemesi	Kütle Kompozisyonu	Plan Organizasyonu	Cephe Kurgusu	Mimari Elemanlar	Kaplama Malzemeleri	Kentsel Bağlam	Parsel Yerleşimi	Zamansal Değer	Yakınlık Değeri	Yer Değeri		
Kİ-2	7	7	3	3	3	2	1	7	7	10	10	10	70	3
Kİ-4	7	7	3	2	3	1	1	7	7	10	5	10	63	3
Kİ-5	7	7	4	3	3	2	2	7	7	10	10	10	72	3
Kİ-11	7	7	4	1	4	1	1	7	7	10	5	10	64	3
Kİ-16	7	10	4	3	4	1	1	10	7	15	10	10	82	2
Ki-17	10	10	4	4	4	3	3	10	10	20	20	20	118	1
BM-3	10	10	4	4	4	3	3	7	10	20	15	15	105	1
BM-4	10	10	3	3	3	2	2	7	10	20	15	10	95	2
BM-5	10	10	4	4	4	3	3	7	10	20	20	15	110	1
BM-6	10	10	4	4	4	2	2	7	10	20	15	15	103	1
BM-8	10	10	4	4	4	4	3	7	10	20	20	15	111	1
HİM-4	10	10	3	2	3	1	1	7	7	20	10	10	84	2
ÇM-1	7	7	4	3	4	3	2	4	7	10	15	5	71	3
MPM-1	10	10	4	4	4	3	2	4	10	20	15	5	91	2
MPM-2	10	10	3	4	3	3	2	4	10	20	15	5	89	2
ÜM-1	7	7	2	1	2	1	1	4	7	10	5	5	52	3
ÜM-3	10	10	4	4	4	3	3	4	10	20	20	15	107	1
MEM-1	10	10	4	3	4	4	2	4	7	20	15	10	93	2
MEM-2	10	10	4	4	4	3	1	4	10	20	15	15	100	1

Korunmuşluk Durumu Yapı Gruplarının Oluşturulması

Yapı Değerlendirme Tablosu verileri bağlamında, analiz edilen az katlı konut yapıları için bir gruplama önerisi geliştirilmiştir. Korunmuşluk durumunu açıklayan dört yapı grubu oluşturulmuştur.

Modern dönem az katlı konut yapılarının korunmuşluk durumları dört gruba ayrılmıştır.

1. Grup: Özgün taşıyıcı, yapı malzemesi, mekân organizasyonu, kütle kompozisyonu, cephe organizasyonu, mimari elemanları, kaplama malzemesi, kent ve parsel ölçeğindeki konumu ve karakteri büyük ölçüde korunmuş yapılar.

2. Grup: Özgün taşıyıcı, yapı malzemesi, mekân organizasyonu, kütle kompozisyonu, cephe organizasyonu, kent ve parsel ölçeğindeki konumu ve karakteri büyük ölçüde korunmuş ancak mimari elemanlarını, kaplama malzemelerini kaybetmiş yapılar

3. Grup: Kütle, cephe, mekân kurgusunda ekleme ya da çıkarmalar yapılarak dönüştürülmüş, mimari eleman ve kaplama malzemelerinde kayıp ve değişim görülen, kent ve parsel ölçeğindeki konumu ve karakteri kısmen korunmuş bu değişimlere rağmen dönem karakteristikleri algılanabilir olan yapılar

4. Grup: Kütle, cephe, mekân kurgusunda geri dönüştürülemez (mekân bölücü elemanlarda değişim) ekleme ya da çıkarmalar yapılmış, mimari elaman ve kaplama malzemelerinin bir bölümü veya tamamı kaybolmuş, kent ve parsel ölçeğinde değişimler görülen ve dönem karakteristikleri okunamayan yapılar. 4. Grupta yer alan yapılar tez örneklem alanı dışında tutulduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Modern dönem az katlı konut yapılarının belirlenen korunmuşluk durumu gruplarına dahil edilebilmesi için yapı değerlendirme aşamasında uygulanan puanlama sisteminden yararlanılmıştır. 120 tam puan üzerinden yapılan bu değerlendirmede dört farklı eşik noktası belirlenmiştir. Öneri ölçüt sisteminde yer alan tüm değerlerin en düşük puan karşılığı 24'tür. Eşit değer aralığına sahip bu bölünmede 120 puana yakın olan az katlı konut yapıları özgün niteliklerinin büyük oranda korurken, 24 puana yaklaştıkça bozulmuşluk durumu artmaktadır (Şekil 5.47).

Korunmuşluk Durumu Yapı Grupları				
Yapı Grubu	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
Puan Aralığı	120-97	96-73	72-49	48-24
Korunmuş				Bozulmuş

Şekil 5.47. Korunmuşluk durumu yapı grupları puan aralığı (Orijinal 2025)

Müdahale Gruplarının Belirlenmesi

Değişim durumları analiz edilen az katlı konut yapıları puanlama sistemi doğrultusunda aldıkları toplam puan değeri ile korunmuşluk durumlarına göre belirlenen yapı grupları içerisinde kategorize edilmiştir. Oluşturulan bu yapı gruplarında yer alan az katlı konut birimlerinin geçirmiş oldukları dönüşüm oranına göre müdahale yaklaşımları önerisi geliştirmek hedeflenmiştir. Bunun için dört farklı grubun değişim izleğini takip eden dört farklı müdahale önerisi sunulmuştur (Şekil 5.48).

Korunmuşluk Durumu Yapı Grupları				
Yapı Grubu	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
Puan Aralığı	120-97	96-73	72-49	48-24
Korunmuş → Bozulmuş				
Müdahale Önerisi	1. Derece Müdahale Yaklaşımı	2. Derece Müdahale Yaklaşımı	3. Derece Müdahale Yaklaşımı	4. Derece Müdahale Yaklaşımı
	Bakım	Basit Onarım	Esaslı Onarım	

Şekil 5.48. Korunmuşluk durumu yapı gruplarına göre müdahale önerileri (Orijinal 2025)

1. Derece Müdahale Yaklaşımı: Korunmuşluk durum tespiti aşamasında 1.grupta yer alan yapılar için önerilen müdahale yaklaşımıdır. Bu gruptaki yapılar karakteristik niteliklerini büyük ölçüte devam ettirmektedir. Özgün değerlerin devamlılığının sağlanması için sürekli bakımlarının yapılması önerilmektedir. Gerekli görülen mekanlarda, elemanlarda, malzemelerde kültür varlığının modern mimarlık mirası niteliğini zedelemeyecek, özgün niteliklere zarar vermeyecek iyileştirme ve onarımlar gerçekleştirilmelidir.

2. Derece Müdahale Yaklaşımı: Mevcut durumları analiz edilerek bazı mimari elemanlarında ve kaplama malzemelerinde değişim gözlenen yapıların bulunduğu 2. Grup içerisinde yer alan yapılara getirilen önerilerdir. Özgün niteliklerin en az zarar göreceği şekilde koruma eylemleri gerçekleştirilmeli ve bu karakteristik özelliklerin varlıkları sürdürülmelidir. Güvenilirlik şartları çerçevesinde en uygun müdahale sınırı çizilerek, yazılı/sözlü/görsel/yapısal bilgi ve belgeler doğrultusunda kaybedilmiş mimari eleman ve kaplama malzemeleri için öneriler geliştirilerek yeniden üretilmelidir.

3. Derece Müdahale Yaklaşımı: Modern mimarlık mirası kapsamına giren ancak öz niteliklerinde değişim ve kayıp yaşayan yapıların dahil edildiği yapı grubu olan 3. Grup için geliştirilen müdahale önerileri 3. Derece müdahale önerisi kapsamında ele alınmıştır. Kütle, cephe, mekân kurgusunda yaşanan değişimler güvenilir çerçevede incelenen yazılı/sözlü/görsel/yapısal bilgi ve belgeler doğrultusunda incelenerek yapının dönüşüm izleği çıkarılmalıdır. Bu süreç

doğrultusunda özgün değerlerin tamamının korunması öncellenerek muhtes eklerin kaldırılmasını, yapının karakteristik niteliklerinin ortaya çıkmasını, ilk tasarım evresini tanımlayacak düzenlemeler yapılmasını amaçlayan müdahale eylemleri uygulanmalıdır.

4. Derece Müdahale Yaklaşımı: Modern yapı üzerinde gerçekleştirilen tüm eylemler sonucu karakteristik niteliklerini neredeyse tamamen kaybetmiş ve algılanamaz durumda ise tez kapsamında oluşturulan 4. Grup kapsamına dahil edilmiştir. Bu müdahale derecesinde de öncelik özgün değerlerin muhafaza edilmesi yönünde olmalıdır. Yapının kendisinden, çevresel özelliklerden, dönem düşünce ve tasarım ortamından elde edilen bilgiler doğrultusunda belgelere dayanarak kapsamlı koruma eylemleri önerilmelidir.

6. SONUÇLAR

Çalışma kapsamında 20. yüzyılın sonlarına doğru miras kavramı çerçevesinde tartışılmaya başlanan modern dönem mimarlık ürünleri bağlamında geliştirilmiş koruma yaklaşımları, değer sistemleri ele alınmış, Türkiye ölçeğindeki karşılıkları tartışılmıştır. Söz konusu yapıların nasıl korunacağı, tespit edileceği, değerlendirme kriterlerinin ne olacağı üzerine birçok bilgi üretildiği görülmüştür. Mevcut yasal düzlem, ulusal ve uluslararası ölçekte mevcut koruma öğretileri incelenmiştir. Bu çerçevede süreç içerisinde miras kavramının, koruma eylemlerinin sınırlarının genişlediği ve ele aldığı kültürel değerlerde keskin sınırların yumuşadığı, yaşantıya dair verilerin de akışa dahil edildiği görülmektedir. Ancak mevzuat çerçevesinde, kurumsal-toplumsal zeminde modern mimarlık mirasına dair ortak bir koruma isteği tam anlamı ile oluşamamıştır. Kültür varlığı olarak tescil edilmiş, koruma süreçleri yaşamış, teorik alanda modern mimarlık mirası çerçevesinde ele alınmış yapılarda ise seçmeci bir tutum sergilenmiştir. Akademik ve pratik alanda yapılmış olan tartışma ve eylemler ise genellikle öncü kentler ve kanonik eserler üzerinden gerçekleşmiştir. Miras çerçevesinin çizilmesine, koruma düşüncesinin oluşmasına yönelik geliştirilen ölçüt ve değerler sistemi önerileri de bu tutuma paralel ilerlemiştir. Seçim kriterlerinde tasarım fikri, teknoloji, yapı türü, mimar/tasarımcı gibi niteliklerin ilk, tek, öncü olma gibi özelliklerini ön plana çıkaran yaklaşımlara rastlamak mümkündür.

Koruma düşüncesinin oluşum sürecinde uluslararası ortak kriterleri, yaklaşımları oluşturma düşüncesi ile hareket edilmiştir. Ancak her kültür, toplum kendi yerel bağlamı ile bu sürece uyumlanmıştır. Kültürel çeşitliliği vurgulayan bu eleştirel bakış çoğulcu yaklaşımı, bölgeye, yerele, bağlama özgü olan niteliklerin öne çıkmasını sağlamıştır. Uluslararası zeminde görülen bu tutum, Türkiye ölçeğinde de tartışmaya açılabilir. Modernleşme sürecinde kentlerde yaşanan yeni yapılaşma faaliyetleri ülkemizde aynı zamansal düzlemde gerçekleşmemiş, perifer kentler merkez kentleri takip etmiştir. Ortak niteliklere sahip olsalar da her kent kendi bağlamı içerisinde modern döneme ait mimari değerlerini yaratmıştır. Koruma alanında var olan seçmeci tutum, miras kavramına yaklaşım, kanonik örnekler dışında kalan, bu kentlerde var olan kültürel değerlerin kaybolmasına sebep olabilmektedir. Tez çalışması söz konusu seçmeci tutum yerine kapsayıcı bir bakış açısı ile modern dönem mimarlık ürünlerini ele almayı hedeflemiştir.

Düşünsel ortamın değişimi ile birlikte hem tasarlama pratikleri hem de koruma paradigmaları değişime uğramaktadır. Modern Hareket evrensel tasarım ilkeleri oluşturmayı hedeflemiş ancak zaman ve yer koşullarına göre birçok alt çeşitlemesi doğmuştur. Süreç içerisinde karşıt mimarlık söylemleri geliştirilmiştir. Bu eleştirel yaklaşımlar çeşitliliği, yere özgü olanı, çevreyi, yaşantıyı, dokunsal değerleri, kültürel arka planı, geleneksel verileri içermektedir. Düşünsel ve pratik alanda karşılık bulan bu tutum mimarlıkta fenomenoloji temelli yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Dünyada olma, yer yüzünde yaşama deneyimi standartlaşmanın karşısına yerleştirilmiştir. Koruma yaklaşımlarında standartlaşma fikri yerine genişletilmekte olan miras ve koruma kavramları, kültüre ve geleneğe bağlı özgün yaklaşımlar, miras olma durumunu vurgulayan değer ve nitelik temelli tartışmalar kendine yer bulmuştur.

Kapsayıcı bir koruma çerçevesi çizmeyi hedefleyen tez çalışmasının kavramsal çerçevesini duyulara ve deneyime öncelik veren fenomenolojik bakış açısı oluşturmaktadır. Fenomenoloji insanların dünyaya anlam yükleme biçimi ile ilgilenir.

Çevreyi, çevreyi oluşturan şeyleri, algılayan insanın özünü, görünme-algılanma biçimlerini açıklamayı amaçlar. Estetik de duyuların sağladığı bilgi ile ilişkilidir. Sanat etkinlikleri zemininden gündelik yaşam pratiklerine kadar insan ve nesnenin karşılıklı ilişkisinde ortaya çıkan izlenim ve duyguların tümel çerçevesini kapsar. Bu doğrultuda gerçek dünya, yaşantı önemli hale gelmeye başlamıştır. İnsanı ve onu sarmalayan çevreyi oluşturan özgün değerleri, anlamı, fiziksel ve tinsel unsurları açığa çıkarmak için estetik deneyim aracı olur. Estetik deneyim kültürel, tarihsel, toplumsal yaşamın bir yansıması olmakla birlikte; bu süreci geliştirme, çözümleme ve anlatma aracı işlevini üstlenir. Aynı zamanda bu sürecin niteliğine dair eleştirel bir bakış ve düşünce üretmenin bir yoludur. İnsanın çevresini oluşturan nesneler ile ilişkisinde ortaya çıkan düşünsel ve duygusal etkileşimdir. Bu sebeple estetik deneyim yaşam süreci içerisinde içinde bulunduğumuz çevreyi anlamlandırma, özgün niteliklerini ortaya çıkarma, maddi ve tinsel değerlerini kavramada yer alır. Bütünsel bir koruma yaklaşımı için bir araç olarak kullanılabilir.

Tez çalışmasının örneklem alanını modernleşme sürecinde perifer bir kent olan Antalya'nın kent merkezinde yer alan modern dönem katmanı ve az katlı konut yapıları oluşturmuştur. Bu bağlamı fiziksel, anlamsal, kültürel, düşünsel değerleri ile birlikte kavramak amaçlanmıştır. Öncelikle modern kent katmanını analiz etmek için Cumhuriyet Dönemi kentsel tasarım yaklaşımlarını, çağdaş yaşamın gerekliliği olan işlevleri içeren örnek seçim parametreleri oluşturulmuştur. Antalya kent merkezinin yeni rejim ile birlikte geçirdiği dönüşümün izleği ortaya koyulmuştur. Bu adım sonrasında gündelik yaşam akışı içerisinde kentin modern değerlerini kavramak, geleneksel ve modern birlikteliğini çözümlemek adına deneyim rotaları önerilmiştir. Rotalar aracılığı ile geleneksel kent yeni eklenen yapı birimleri, çağdaş yaşamı destekleyen rekreasyon alanları ve bunların tarihi doku ile kurduğu ilişki açığa çıkarılmıştır.

Tezin yapı ölçeğindeki örneklem alanı Antalya kent merkezinde yer alan az katlı konut örnekleridir. İçerisinde bulunduğumuz zaman diliminde hız, büyüme isteği, tüketim alışkanlıkları, değişen yaşam biçimleri, yeni beğeni tercihleri, beklenilen konfor koşulları yapılı çevrenin dönüşümünü de beraberinde getirmektedir. Çalışmanın araştırma alanı olarak belirlenen az katlı konut yapıları modern dönem mimari üretiminde üzerine düşünülen, gündelik yaşam kültürü ile doğrudan ilişkili olan, tasarımcı aktörlerin kendilerini yansıtma zemini buldukları, modern kent katmanının temel bileşenlerinden biri olduğu için seçilmiştir. Ancak bir dönemin fiziksel karşılığı olarak günümüzde varlığını devam ettiren söz konusu konut birimleri bahsi geçen koşullar çerçevesinde varlıklarını sürdürememekte, çeşitli koruma sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Çalışma fenomenolojik bir bakış açısıyla estetik deneyimin insana kazandırdığı bütüncül algılama potansiyeli ile az katlı konut yapılarının korunma olasılıklarını tartışmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi mimarlık anlayışı bağlamında örnek seçim parametreleri belirlenmiştir (inşa edildiği zaman/dönem, kullanılan malzeme/teknoloji/yapım tekniği, kütle kompozisyonu, mekân organizasyonu, cephe tipolojisi, cephe ögeleri, kentsel bağlamdaki önemi). Belirlenen parametreler bağlamında Antalya kent merkezinde inşa edilmiş konut yapıları araştırılmıştır. Seçilen az katlı konut yapılarının özgün mimari nitelikleri ortaya çıkarılmıştır. Daha erken ve geç dönemde inşa edilmiş örnekler bulunsa da tez çalışmasında incelenen birimler genellikler 1950 ve 1960'lı yıllarda inşa edilmiştir. Konutların yapım sisteminde karma bir yaklaşım benimsenmiştir. Yığma yapı olarak tasarlanan konutların temellerinde taş malzeme, yapı beden duvarlarında ise tuğla kullanılmış, döşeme plakları betonarme olarak inşa edilmiştir. Konutların tasarım dilinde

prizmatik kütle biçimlerinin tercih edildiği görülmüştür. Yaşam biçiminin dönüşümü yapıların plan organizasyonundan da izlenebilmektedir. Geleneksel tipolojiler görülmekle birlikte; hol ve koridor üzerinde organize olan, işlevsel zonlamaların yapıldığı, mahremiyet ilişkilerinin kurulduğu konut birimleri bulunmaktadır. Cepheler modernist dili takip edecek şekilde yalın, modüler pencere açıklılarına sahip, yarı açık mekanları olacak biçimde tasarlanmıştır. Yatay ve düşey ögeler ile kütlenin biçimi desteklenmiş; balkon korkulukları, merdiveni vurgulayan güneş kırıcılar ile döneme özgü karakterleri günümüze taşınmıştır. Yaygın görülen bu tasarım dili modern dönem az katlı konutlarının karakteristik mekânsal örüntüler oluşturmasına olanak tanımıştır. Bu örüntülerin okunabilir hale gelmesi için örnek seçim parametrelerini takip eden, estetik deneyim parametreleri oluşturulmuştur (oluşum süreci, boşluk ve doluluk, ışık ve gölge, ölçek ve oran, sınır ve oylum/uzantı, renk ve doku, yerin anlatısı). Söz konusu parametreler doğrultusunda az katlı konut yapılarının kent ve yapı ölçeğinde sunduğu deneyim ortamları çözümlenmiş, örüntülerin mekânsal karşılıkları bulunmuştur.

Modern dönem kent katmanı ile bağlantıları açığa çıkarılan, karakteristik nitelikleri tespit edilen yapıların varlıklarının sürdürülebilmesi için korunmaları gerekmektedir. Zamansal ve mekânsal verilerinin kavranabilmesi, maddi ve tinsel değerlerinin açıklanabilmesi, insan ve çevre bütünlüğünün sürdürülebilmesi için fenomenolojik bir bakış açısı ile oluşturulmuş "Estetik Deneyim Ölçütü" önerisi geliştirilmiştir (Şekil 6.1). Az katlı konut yapılarının fiziksel özelliklerini ve bu özgün karakter aracılığı ile oluşan düşünsel, duygusal, kültürel alanı kapsayan öneri ölçüt sistemi perifer bir kentte, sıradan olarak görünen mimarlık ürünlerindeki özgün nitelikleri ortaya çıkarmayı ve söz konusu yapılara karşı koruma eğilimi geliştirmeyi hedeflemiştir. Öneri ölçüt sistemini oluşturan "Arkitektonik Değer"/"Zamansal Değer", "Dokunsal Değer"/"Yakınlık Değeri", "Kentsel Bağlam/Bellek Değeri"/"Yer Değeri" bağlamında örneklem alanı olarak seçilen yapılar okunmuştur. İncelenen her bir az katlı konut biriminin kültürel bir öneme sahip olduğu, modern dönemi yansıtan miras değeri taşıdığı tespit edilmiştir.

ESTETİK DENEYİM ÖLÇÜTÜ	
Fiziksel Verilere Referans Veren Değerler (Duyusal Alan)	Kavramsal Verilere Referans Veren Değerler (Düşünsel-Duygusal-Kültürel Alan)
Arkitektonik Değer	Zamansal Değer
Dokunsal Değer	Yakınlık Değeri
Kentsel Bağlam/Bellek Değeri	Yer Değeri

Şekil 6.1. Öneri ölçüt sistemi (Orijinal 2025)

Söz konusu okuma ile kültürel önemleri ortaya çıkarılan yapıların insan ve çevre bütünsel kurgusunun devam edebilmesi için az katlı konut birimlerinin özgün deneyim ortamlarının korunması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Bu sebeple konutların inşa edildiği zamandan günümüze geçirdiği dönüşüm değerlendirilmiş, özgün ve değişen bileşenler analiz edilmiştir. Karakteristik özelliklerini ve sundukları nitelikli deneyim ortamlarını sürdürme durumlarını tespit edebilmek için bir puanlama önerisi yapılmıştır. Yapıların korunmuşluk durumu kategorileri oluşturulmuş ve bu duruma uygun müdahale önerileri geliştirilmiştir.

Çalışmanın temel ekseni şu şekilde özetlenebilir. Tez, Antalya kent merkezinde yer alan modern dönem az katlı konut yapıları üzerinden yürütülmüştür. Literatür taramaları, arşiv araştırmaları ve yerinde incelemeler ile desteklenmiştir. Bu doğrultuda az katlı konut yapılarının belgelemesi yapılmış, her bir yapı için konuta dair bilgilerin yer aldığı formlar oluşturulmuştur (yapı değerlendirme formları Ekler bölümünde yer almaktadır). Belgeleme çalışmaları ardından öneri ölçüt sistemi ve koruma yaklaşımı çerçevesinde yapılar ele alınmıştır. Antalya modern dönem az katlı konut yapılarının mimari karakterinin belirlenmesi ve özgün deneyim ortamlarının çözümlenmesi söz konusu çerçevedeki yapı örnekleri üzerinden yapılmıştır. Duyusal, duygusal, düşünsel ve anlamsal, yaşantıya dair bilgilerin kesişiminde değerlendirme yapmayı amaçlayan "Estetik Deneyim Ölçütü" bütüncül deneyimin gerçekleştirildiği iç mekanına erişilebilen yapılar üzerinden yürütülmüştür. Korunmuşluk durumu analizi de buna paralel gerçekleştirilmiştir. Ancak katılımın gönüllük esasına dayanması, yapıların özel mülkiyete sahip olması, izin kısıtlarının bulunması alan araştırmasının kapsamını ve veri toplama sürecini etkilemiş, örneklem alanını sınırlandırmıştır. Perifer bir kent olan Antalya'nın modern kent katmanında ve az katlı konut yapıları kapsamında gerçekleştirilen bu çalışma farklı nitelikteki modern yerleşim alanlarında yer alan konut yapılarının değerlendirmesinde yol gösterici olabilir.

Öneri ölçüt sistemi olan "Estetik Deneyim Ölçütü" deneyimi, duyular ile algılamayı, bedenin katılımı vurgular. Mevcutta var olan mimari nitelikleri *çevrel görme* aracılığı ile algılayarak fiziksel olanın ardındaki anlam katmanlarının kavranmasını sağlar. Bu nedenle "Estetik Deneyim Ölçütü" fiziksel ve tinsel olan iki farklı alanın kesişiminden oluşmaktadır. Tez çalışması kapsamında Antalya kent merkezinde yer alan, 1980 yılına kadar inşa edilmiş geleneksel ve modern kent katmanı ile ilişkilenen az katlı konut yapıları üzerinden vaka çalışması yapılmıştır. Ancak tezin hedefi farklı modern yerleşim alanlarında var olan konut yapılarının mimari niteliğinin, miras değerinin ortaya çıkarılmasında uygulanabilir bir model önerisi sunmaktır. Önerilen yöntem üç ana bölümden ve bu bölümlerin altında yer alan beş evreden oluşmaktadır (Şekil 6.2).

Konut yapılarının korunması bağlamında geliştirilmiş model önerisi;

I. Mimari Niteliğin Analizi

Modern dönem kentsel katmanın oluşum sürecini ve mimari bileşenlerini kavramak; konut yapılarını tespit etmek, yerleşim içerisindeki bağlamı çözümlemek amaçlanmaktadır.

1. Evre: Tanımlama

-Belirlenen örnek seçim parametreleri aracılığı ile kent ölçeğinde sınırların belirlenmesi, yapı ölçeğinde konut örneklerinin belirlenmesi

-Literatür taraması, arşiv belgeleri, alan araştırması aracılığı ile bilgi toplama

-Modern dönem kent katmanının oluşum sürecinin, yerin anlamının kavranması

-Düşünsel, kültürel ortam çerçevesinde tasarım yaklaşımlarının anlaşılarak mimari karakteristikler ile mekânın yorumlanması

2. Evre: Çözümleme

-Estetik deneyim parametreleri aracılığı ile kentsel bağlamın algılanması, yere dair örüntülerin açığa çıkarılması, insanın kent içerisindeki farklı zamansal ve mekânsal kesişimler ile karşılaşması

-Konut ölçeğinde yaşantının kavranması, deneyim ortamlarının tespit edilmesi, insan-mekân karşılıklı birlikteliğinde duyusal-düşünsel-zamansal-kültürel verilerin algılanması

-Doğrudan deneyim aracılığı ile modern döneme ait bileşenlerin içselleştirilmesi

II. Miras Değerinin Anlaşılması

Maddi ve tinsel alanın birlikteliğinde fiziksel-anlamsal-kültürel-tarihsel verilerin çözümlenerek kültürel önemin ve miras değerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

3. Evre: Değerlendirme

-Tez çalışması bağlamında önerilmiş "Estetik Deneyim Ölçütü" aracılığı ile modern dönem konut yapılarının özgün mimari karakterinin ve miras değerinin belirlenmesi

-Fiziksel, anlamsal, tarihsel, kültürel, duyusal, düşünsel, duyumsal değerlerin tespit edilmesi

III. Değişimin Analizi

Yapıların geçirdikleri dönüşümün izleğinin çıkartılarak korunmuşluk durumlarının tespit edilmesi ve öneri müdahale eylemlerinin geliştirilmesi, bütüncül bir koruma ve insan-çevre birlikteliği için özgün deneyim ortamlarının korunması hedeflenmiştir.

4. Evre: Tespit

-Konut yapıları yerinde inceleme, sözlü araştırma, arşiv belgeleri inceleme ile analiz edilerek mevcut durumlarının tespiti ve değişim durumlarının analizi

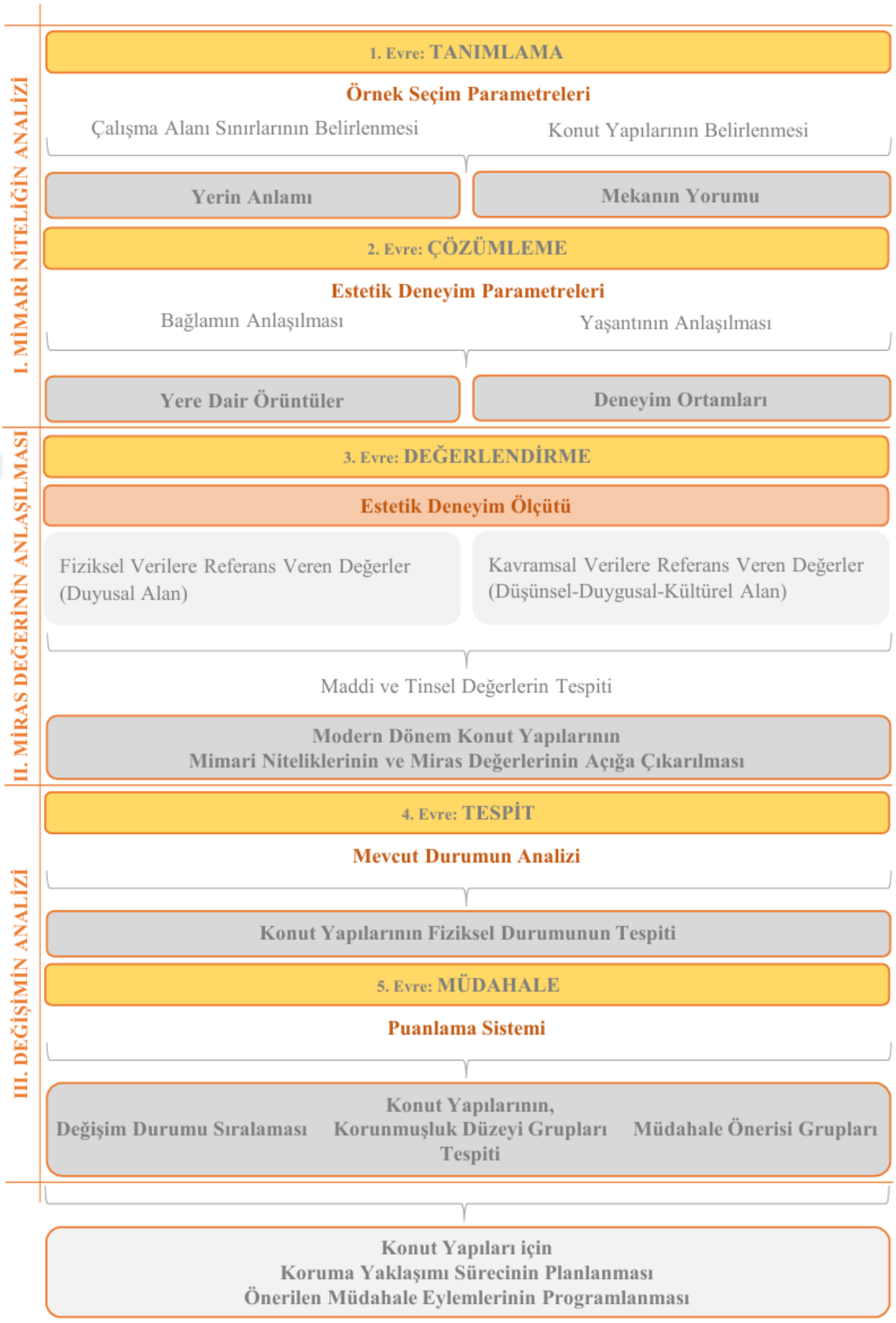
5. Evre: Müdahale

-Önerilen puanlama sistemi ile konut yapılarının değişim durumu sıralaması, korunmuşluk düzeyi grupları, müdahale önerisi gruplarının belirlenmesi

Modern dönem kent katmanı, konut yapıları için önerilen koruma yaklaşımının uygulanabilmesi, müdahale önerilerinin gerçekleştirilebilmesi için süreçlerin programlanması

Farklı nitelikteki modern yerleşim alanlarında yer alan konut yapılarının miras niteliğinin değerlendirmesinde bir model üreten tez çalışmasında 1. Evre: Tanımlama ve 2. Evre: Çözümleme adımlarında yer alan "örnek seçim parametreleri" ile "estetik deneyim parametreleri" altında yer alan değerlerin referans verdikleri tanımlar çalışma alanının niteliklerine göre şekillenecektir. Bu doğrultuda çalışmaya konu edilen yerin karakteristik nitelikleri açığa çıkacaktır. Özgün örüntüler ve deneyim ortamları çözümlenecektir. Koruma süreci de bu bağlamın verileri çerçevesinde şekillenir.

Tez çalışması örneklem alanını Antalya kent merkezi sınırları içerisinde, 1923-1980 yılları arasında inşa edilmiş, modernist tasarım diline sahip az katlı konut yapıları ile çerçevelemiştir. Ancak benzer tarih aralığında, daha erken dönemlerde ya da yakın geçmişte inşa edilmiş farklı tasarım niteliklerine sahip konut yapıları kentsel mekânda kendine yer bulmayı sürdürecektir. Bu doğrultuda söz konusu mimarlık ürünleri koruma düşüncesi/eylemleri bağlamında ele alınmaya devam edecektir. Önerilen model aracılığıyla özgün kentsel örüntüler ve deneyim ortamlarına sahip yerleşim alanları değerlendirilerek, insan ve çevre arasındaki mekansal-zamansal-kültürel-yaşamsal verilerin sürekliliğini sağlayan bir koruma yaklaşımı mümkün kılınabilir.

Şekil 6.2. Modern dönem konut yapılarının miras değerinin ortaya çıkarılması için sunulan yöntem önerisi (Orijinal 2025)

7. KAYNAKLAR

662 Numaralı İlke Kararı. 2025. Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları. https://teftis.ktb.gov.tr/TR-298651/662-nolu-ilke-karari-tescil-kaydi-bulunmayan-tasinmaz-kultur-varligi-ozelligindeki-yapilar-ve-yapi-elemanlari.html [Son erişim tarihi: 21.04.2025].

Adam, G. 2016. Antalya Atatürk Stadyumu'nun yıkımına başlandı. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/antalya-ataturk-stadyumunun-yikimina-baslandi/524623 [Son erişim tarihi: 14.06.2025].

Ahunbay, Z. 2016. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul, YEM Yayın, 210 s.

Ahunbay, Z. 2019. Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri. YEM Yayın, İstanbul, 255 s.

Akbulut, M. R. 2020. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e Türkiye'de Taşınmaz Kültür Mirası ve Koruma Düşüncesi. *Tasarım Kuram Dergisi*, 29: 16-34.

Alatlı, H. İ. 2023. Türkiye'de yakın geçmişin mimari mirasının korunması üzerine bir yaklaşım önerisi. Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 387 s.

Alatlı, H. İ. ve Ulusoy Binan, D. 2024. Yakın geçmişin mirasının korunmasına yönelik güncel kuramsal tartışmalar. *Mimar.ist*, 3: 78-82.

Alçıtepe, E. ve Alçıtepe, G. 2008. Kemalist devrim sürecinin Antalya'ya armağanı olan kurumlardan Sıcak İklim Nebatları Teksir ve Islah İstasyonu hakkında bir değerlendirme. 20. Yüzyılında Antalya Sempozyumu Cilt I, ss. 216-231, 22-24 Kasım 2007, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma-Uygulama Merkezi, Antalya.

Allais, L. 2018. Designs of Destruction The Making of Monuments in the Twentieth Century. The University of Chicago Press, Chicago and London, 347 s.

Allan, J. 2007. Points of Balance Patterns of Practice in The Conservation of Modern Architecture. Macdonald, S., Normandin, K., Kindred, B. (Eds), Conservation of Modern Architecture (2015). Routledge, New York, USA, ss. 13-46.

Allan, J. 2022. Revaluing Modern Architecture Changing Conservation Culture. RIBA Publishing, London, 230 s.

Altan Ergut, E. 2007. Değerlendirme: Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı'nın belgelenmesi ve korunması. Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar "Cumhuriyet Dönemi Mirasının Korunması", ss. 91-95, 19-20 Mayıs 2007, TMMOB Mimarlar Odası Kültürel Mirasın Korunması Komitesi, Kastamonu.

Altınyıldız Artun, N. 2012. Mimarlık Nesnesi ve Başka Nesneler. İçinde: Artun, A., Altınyıldız Artun, N., Ojalvo R. (Editörler), Arzu Mimarlığı Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek. İletişim Yayınları, İstanbul, ss.119-154

Antalya Belediyesi. 1990. Antalya Kent Merkezi İçinde Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması Bilgi Kitabı. Antalya Belediye Başkanlığı, Antalya, 211 s.

Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü (KUDEB) Arşivi

Antalya İl Yıllığı. 1967. Ajans Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara, 331 s.

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi

Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi

Armağan, L. 2005. XVI. Yüzyılda Antalya. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24 (38): 93-111.

Asatekin, G. 2003. 2000'li yılların Türkiye'sinde koruma sorunsalı ve aykırı bir belge: Nara Belgesi. *Mimarlık Dergisi*, 311: 56-57. Erişim adresi: http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=8&RecID=213

Aslanoğlu, İ. 1988. Modernizmin tanımı, sınırları, erken yirminci yüzyıl mimarlığında farklı tavırlar. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 59-66.

Aslanoğlu, İ. 2010. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı. Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 440 s.

Aşınmaz, A. 2015. Antalya Kent Merkezi'nin arkeolojik haritası ve lokalizasyon sorunları. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 114 s.

Augé, M. 2016. Yok-yerler Üstmoderliğin Antropolojisine Giriş. Ilgaz, T. (Çev.), Ötkünç, A. ve Ergün, A. A. (Çev. Gün.). Daimon Yayınları, İstanbul, 104 s.

Aydemir, S.S. 2006. Antalya Lisesi ve tarihi gelişimi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 249 s.

Aydın, E.Ö. 2006. Antalya Kaleiçi'ndeki koruma etkinlikleri. Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu, ss. 537-548, 18-19 Aralık 2003, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma-Uygulama Merkezi, Antalya.

Aydın, M.O. 2010. Korykos'tan Büyükşehir Antalya'ya Balıkçı Köyünden Metropoliten Kente Belgeleriyle Planlama ve Kentleşme Süreci. Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları, Antalya, 192 s.

Aydınlı, S. 2002. Etik – Estetik. İçinde: A. Şentürer, Ş. Ural, F. U. Sönmez (Editörler), Estetik: Öznel Bir Beğeni mi, yoksa Nesne / Çevresel Değerler Temsili mi?. Yapı Yayın, İstanbul, ss.146-155.

Aydınlı, S. 2004. Epistemolojik Açıdan Mekân Yorumu. İçinde: A. Şentürer, Ş. Ural, A. Atasoy (Editörler), Mimarlık ve Felsefe. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, ss.132-145.

Aydınlı, S. 2018. Aylak-Muğlak Kent Deneyimleri. İçinde: Artun, A., Altınyıldız Artun, N., Ojalvo R. (Editörler), Arzu Mimarlığı Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek. İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 257-296.

Aykaç, P. 2009. Tarihi Çevre Koruma ve Planlama, *Dosya 14.1: Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, Ankara: Mimarlar Odası, s.2-5.

Aykurt, A.S. 2010. Planlama ve uygulama süreçlerinde kent meydanları: Antalya Cumhuriyet ve Konyaaltı kent meydanlarında karşılaştırmalı bir araştırma. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 120 s.

Barbaros Ortaokulu. 2025. Okulumuz Hakkında. https://antalyabarbarosorta.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/07/19/707287/icerikler/okulumuz-hakkinda_124159.html?CHK=2e5fa3db58b959d20e2e97965e537a4a

[Son erişim tarihi: 11.01.2025].

Batur, A. 1998. 1923-1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı. İçinde: Sey, Y. (Editör), 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tarih Vakfı, İstanbul, ss. 209-234.

Baturayoğlu Yöney, N. 2011. Modern Mimarlığın Kültür Varlığı Olarak Kabulü, Tescil ve Koruma Sorunları. *Mimarlar Odası Kayseri Şubesi Mimarlık Kültürü Dergisi Tol*, 9-10: 130-149.

Baturayoğlu Yöney, N. 2016. Modern mimarlık mirasının kabulü ve korunması: uluslararası ölçüt ve ilkelere ilişkin bir değerlendirme. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, (17): 62-76.

Baykara, T. 2012. Selçuklu Dönemi Antalyası. İçinde: Sarı, C., Demirkaya H., Kurt, S. ve Çeçen, B. (Editörler), Dünden Bugüne Antalya 1. Cilt. Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Antalya, ss. 91-98.

Benjamin, W. 2015. Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı. Sarı, G (Çev.). Zeplin Kitap, İstanbul, 60 s.

Berleant, A. 2007. Çevre Estetiği Kuramı. İçinde: Erzen J.N, Yoncacı P. (Editörler), Sanat ve Çevre. TMMOB Mimarlar Odası ve Sanart, Ankara, ss.23-32.

Bilgin, İ. 2019. Mimarın Soluğu Peter Zumthor Mimarlığı Üzerine Denemeler. Metis Yayınları, İstanbul, 116 s.

Birol Akkurt, H. 2018. Tarihi Alanların Korunmasında Güncel Tartışmalar, Değişen Paradigmalar. İçinde: B. Yıldırım Gönül (Editörler), Yerel Ölçekte Geleneksel Mimarinin Korunması. Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.111-117.

Bozdoğan, S. 2015. Moderniz ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür. Birkan, T (Çev.). Metis Yayınları, İstanbul, 367 s.

Bölükbaş Dayı, E. 2019. The Formation of A Modern City: Antalya, 1920s-1980s. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 284 s.

Bölükbaş Dayı, E. 2013. Antalya Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi. Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları, ss. 33, 6-8 Aralık, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü, Antalya.

Bölükbaş Dayı, E. ve Alyanak Kaya, F. 2024. Modernin üretiminde kolektif bir yaklaşım: Antalya Yalı Apartmanı. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5(1): 1-19.

Burra Charter. 2013. The Burra Charter The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance 2013. https://icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en07959340015873815 16.pdf [Son erişim tarihi: 16.04.2025].

Cantürk Akyıldız, E. 2020. Mimarlıkta kitsch ve estetik deneyim: Bosphorus City. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 5(2): 517-528.

Cengizkan, A. 2002. Modernin saati. Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 263 s.

Cengizkan, A. 2003. Türkiye'de çağdaş mimarlığın (1923-2003) önde gelen 20 eseri. Mimarlık, 311.

Cevizci, A. 2000a. Fenomen. İçinde: Felsefe Terimleri Sözlüğü. Paradigma Yayınları, İstanbul, ss. 131-132.

Cevizci, A. 2000b. Fenomenoloji. İçinde: Felsefe Terimleri Sözlüğü. Paradigma Yayınları, İstanbul, ss. 132.

Cevizci, A. 2019a. Modernlik. İçinde: Felsefe Sözlüğü. Say Yayınları, Ankara, ss.305-306.

Cevizci, A. 2019b. René Descartes. İçinde: Felsefe Sözlüğü. Say Yayınları, Ankara, ss.118-119.

Cevizci, A. 2019c. Deneyim. İçinde: Felsefe Sözlüğü. Say Yayınları, Ankara, ss.116.

Cevizci, A. 2019d. Fenomenoloji. İçinde: Felsefe Sözlüğü. Say Yayınları, Ankara, ss.180-181.

Cevizci, A. 2019e. Değer. İçinde: Felsefe Sözlüğü. Say Yayınları, Ankara, ss.112-113.

Çelikel, S.B. 2015. Endüstriyel Tasarımda Paradigma Kaymaları Bruno Latour'a Özel Bir İlgiyle. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 159 s.

Çimrin, H. 2012a. Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar 1. Cilt. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 640 s.

Çimrin, H. 2012b. Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar 2. Cilt. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 640 s. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 272 s.

Çimrin, H. 2012c. Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi.

Çimrin, H. 2014. Bahçelievler Semti nasıl kuruldu?. https://www.sabah.com.tr/akdeniz/2014/12/15/bahcelievler-semti-nasil-kuruldu [Son erişim tarihi: 31.07.2024].

Dağıstan Özdemir, M. Z. 2005. Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *Planlama*, 31: 20-25.

Dayar, E. 2020a. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve çevresi. *METU JFA*, 37(2): 59-84.

Dayar, E. 2020b. 1815 Haritası'nda Antalya Kalesi: surlar, kapılar ve burçlar. *Belleten*, 84(300): 667-716.

Dayar, E. 2021. 20. yüzyılın ilk yarısında Antalya'nın kentsel gelişimi (1908-1950). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17 (33): 125-160.

Dayar, E. 2022. Antalya Kaleiçi Panhagia Kilisesi ve Câmi-i Cedid. *Belleten*, 86 (306): 533-566.

De Bolla, P. 2006. Sanat ve Estetik. Koş, K. (Çev.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 152 s.

Deniz, M. 2009. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Antalya Sehrinde Eğitim (1923-1950). Doktora Tezi, Selçuklu Üniversitesi, Konya, 283 s.

Deniz, M. 2015. Kapatılan Antalya İpekböcekçilik Mektebi ve Antalya'da İpekçilik. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (2): 319-327.

Docomomo_Türkiye. 2025. Etkinlikler. https://www.docomomo-

tr.org/etkinlikler?c=a&page=6 [Son erişim tarihi: 21.04.2025].

Docomomo_US. 2025. How to evaluate modern. https://www.docomomo-us.org/explore-modern/explore-the-register/how-to-evaluate-modern#:~:text=In%20order%20for%20a%20built,the%201930s%20to%20the%201980s [Son erişim tarihi: 10.04.2025].

Durukan ve Ulusu Uraz, 2008. Cumhuriyetin kültür kurumu olarak Halkevi Binaları. *İTÜ Dergisi*, 7(1): 38-49.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997. Arkitektonik. İçinde: Eczacıbaşı, Ş., Gevgilili, A., Hasol, D., Özer, Ö. (Editörler), Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi Cilt: 1. YEM Yayınları, İstanbul, ss. 134.

English Heritage. 2008. Conservation Principles Policies And Guidance For The Sustainable Management Of The Historıc Environment. https://historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-principles-sustainable-management-historic-environment/conservationprinciplespoliciesandguidanceapril08web/ [Son erişim Tarihi: 17.04.2025].

Erdem, R. 1941. Maarif Vekilimiz Antalyada. *Türk Akdeniz*, 4(21): 3-4.

Erder, C. 2018. Tarihi Çevre Algısı. YEM Yayın, İstanbul, 327 s.

Eroğlu Bilgin, S. ve Özdemir, S. 2021. Antalya Panagia Kilisesi'nin (Alaeddin Cami) kalemişi süslemeleri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52: 1-19

Ersen, A. 2011a. Cesare Brandi 1906-1988 ve restorasyon teorisi. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 7: 3-11.

Ersen, A. 2011b. Sir Bernard Feilden 1919-2008 koruma mimarları için anıt bir anı. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 9:3-11.

Ertaş, N. 2024. Haşim İşcan ve Antalya Valiliği Dönemindeki İmar Faaliyetleri (1940-1945). Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 141 s.

Erzen, J. 2006. Çevre Estetiği. ODTÜ Yayınları, Ankara, 151 s.

Erzen, J. 2010. Kent Estetiği. İçinde: Erzen J. (Dosya Editörü), Dosya 23: Kent Estetiği. Mimarlar Odası, Ankara, s.1-5.

Erzen, J. N. 2019. Üç Habitus Yeryüzü, Kent, Yapı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 285 s.

Feilden, B. M. 2003. Conservation of Historic Buildings. Architectural Press, Oxford, 388 p.

Feilden, B. M. and Jokilehto, J. 1998. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites. ICCROM, Rome, Italy, 134 p.

Frampton, K. 1998. Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance. In: Foster, H. (Ed.), The Anti-Aesthetic: Essays On Postmodern Culture, Bay Press, Washington, pp. 16-30.

Frampton, K. 2001. Studies in Tectonic Culture: The Poetics of Construction in Nineteenth and Twentieth Century Architecture. The MIT Press, Cambridge,

Massachusetts, London, England, 448 s.

Gönüllü, A.R. 2008. Demokrat Parti Dönemi'nde Antalya (1950-1960). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 347 s.

Güçlü, M. 2004. Kuruluşundan Günümüze Balıbey Mahallesi (Balibey-Bali Bey-Balbey Mahallesi) Antalya Kentinde Bir Mahallenin Tarihi Gelişimi. Kebikeç, 18: 417-427.

Gülcü, N. 2016. Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951). Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 184 s.

Günbulut, A. 2013. Cumhuriyet Döneminde Antalya'da İpekböcekçiliği Eğitimi (1926-1960). Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 140 s.

Güneş, G. 2024. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Ocaklarında beden eğitimi spor faaliyetleri (1923-1931). *Belgi Dergisi*, 27: 19-43.

Gürkaş, T. 2003. Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Kamusal Yeşil Alanın Doğuşu. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 175 s.

Hasol, D. 2017. 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı. Yem Yayın, İstanbul, 305 s.

Hasol, D. 2020. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yem Yayın, İstanbul, 522 s.

Heidegger, M. 1998. Tekniğe İlişkin Soruşturma. Paradigma Yayınları, İstanbul, 82 s.

Heidegger, M. 2006. Şey. Yıldız, E., Kaftan, A. (Çev.). *Kutadgubilig Felsefe – Bilim Araştırmaları*, 9: 151-166.

Heidegger, M. 2008. İnşa Etmek İskan Etmek Düşünmek. İçinde: Aydoğan, A. (Ed., Çev.), Düşüncenin Çağırdığı. Say Yayınları, İstanbul, ss. 71-98.

http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=8&RecID=194 [Son erişim Tarihi: 14.06.2025].

ICOMOS. 1994. Nara Özgünlük Belgesi. https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr [Son erişim Tarihi: 17.11.2024].

ICOMOS. 2013. ICOMOS Türkiye Mimari Mirasını Koruma Bildirgesi "2013". https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf [Son erişim Tarihi: 17.11.2024].

ISC20C. 2015. ICOMOS ISC20C Heritage Alerts An initiative to promote the preservation and protection of 20th Century Heritage. https://isc20c.icomos.org/resources/heritage-alerts-resources/# [Son erişim tarihi: 10.04.2025].

ISC20C. 2025. About Us. https://isc20c.icomos.org/about/ [Son erişim Tarihi: 27.04.2025].

İncedemir, Ş., Özünur Şahin, S.B., Şekerci Şenoğlu, A. 2021. Zamansal ve mekânsal bir bağlantı noktası: Antalya Müzesi. *Bentonart*, 71: 62-68.

İncedemir, Ş., Şekerci Şenoğlu, A., Özünur, S.B. 2020. Antalya Parlak Apartmanı, Docomomo Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVI, S.62, 25-26 Aralık, Çevrimiçi.

Jüri Raporu. 1964. Antalya Bölge Müzesi Mimari Proje Yarışması Jüri Raporu. *Arkitekt*, 1 (314): 28-37.

Kavas, K.R. 2015. Environmental anesthesia and false vernacular architecture: the case study of the Western Taurus Mountains. *Adalya*, XVIII: 325-350.

Kavas, K.R. ve Kılıç, S. 2023. Mimar Turgut Cansever'in tasarım düşüncesi üzerine Antalya Karakaş Camii bağlamında bir çözümleme. *METU JFA*, 40(1): 227-254.

Kayın, E. 2001. 20. yüzyıl mimarlık mirasının belirlenmesine ilişkin kriterler ve koruma alanındaki "yapı değeri" kavramı üzerine bir irdeleme. XIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi 2001 "20. Yüz Yıl Mimari Mirası", ss. 44-56, 25-26 Mayıs 2001, T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa.

Kayın, E. 2007. "Modern" bir kurgu olarak koruma paradigmasının dönüşümü ve modern mimarlık mirası. *Mimarlık Dergisi*, 338: 25-29. Erişim adresi: http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=288&RecID=1651#

Kayın, E. 2008. Türkiye Koruma Tarihindeki Kırılmalar. *Mimarlık Dergisi*, 343: 98-105.

Kayın, E. 2011. Modern mimarlık mirasının korunması sorunsalında Türkiye gündemi ve "devirleşmemiş tarihsellik kavramı". *Güney Mimarlık*, 3: 21-24.

Kodalak, G. 2013. Güncel mimarlık sorunsalları: Koruma. *Arredemento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi*, 2013(1): 98-109.

Kuban, D. 1969. Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar. *Vakıflar Dergisi*, VIII: 341-356.

Kuban, D. 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 207 s.

Lynch, K. 2020. Kent İmgesi. Başaran, İ. (Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 215 s.

Madran, E. 1996. Cumhuriyetin ilk otuz yılında (1920-1950) koruma alanının örgütlenmesi-I. *ODTÜ MFD*, 16:1-2: 59-97.

Madran, E. 1997. Cumhuriyetin ilk otuz yılında (1920-1950) koruma alanının örgütlenmesi-II. *ODTÜ MFD,* 17:1-2: 75-97.

Madran, E. 2006. Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci İçin Bazı Notlar. *Mimarlık*, 332. http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=50&RecID=1207 [Son erişim Tarihi: 14.06.2025].

Madran, E. ve Özgönül, N. 2011. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması. TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, 189 s.

Madrid - New Delhi Document, 2017. Approaches To The Conservatıon Of Twentieth - Century Cultural Heritage Madrid - New Delhi Document 2017. https://isc20c.icomos.org/wp-content/uploads/2022/03/MNDD_ENGLISH.pdf [Son erişim Tarihi: 28.12.2024].

Manavoğlu, E. ve Kulu, N.Ö. 2008. Antalya Kenti'nin 1950'den günümüze kentleşme sürecinin değerlendirilmesi. 20. Yüzyılında Antalya Sempozyumu Cilt II, ss. 425-

445, 22-24 Kasım 2007, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma-Uygulama Merkezi, Antalya.

Marleau-Ponty, M. 2020. Algılanan Dünya Sohbetler. Aygün, Ö. (Çev.). Metis Yayıncılık, İstanbul, 72 s.

Masiero, R. 2006. Mimaride Estetik. Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 232 s.

Mason, R. 2002. Assessing values in conservation planning: methodological issues and choices. In: Marta de la Torre (Ed.), Assessing the Values of Cultural Heritage Research Report. The Getty Conservation Institute, Los Angeles, ss. 5-30.

Mevzuat Bilgi Sistemi. 2024. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 [Son erişim tarihi: 22.10.2024].

Minor, V.H. 2017. Sanat Tarihinin Tarihi. Soydemir, C. (Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 303 s.

MSBHGM Arşivi. 2024. Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü Arşiv Foroğrafları

Nebioğlu, A. ve Kara yüksel, M.A. 2023. 20. yüzyıl modern dönem konutları üzerine bir değerlendirme: Antalya Sinan Mahallesi örneği. *Online Journal of Art and Design*, 11(1): 88-99.

Nesbitt, K. 1996. Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995. Princeton Architectural Press, New York, 608p.

Norberg-Schulz, C. 1980. GeniusLoci: Towardsa Phenomenologyof Architecture. Rizzoli, New York, 213 p.

Omay Polat, E. E. 2008. Türkiye'nin Modern Mimarlık Mirasının Korunması: Kuram ve Yöntem Bağlamında Bir Değerlendirme. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 139 s.

Omay Polat, E. E. ve Can, C. 2008. Modern mimarlık mirası kavramı: tanım ve kapsam. *Megaron*, 3(2): 177-186.

Omay Polat, E. ve Can, C. 2005. Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının Korunması: Tanım, Kapsam ve Sorunlar. Korumada 50 Yıl, ss. 283-292, 17-18 Kasım 2005, MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı, Fındıklı İstanbul.

On The Protection Of The Twentieth-Century Architectural Heritage. 1991. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No R 91 (13) on the "Protection of the Twentieth Century Architectural Heritage", September 9, 1991. https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016804bde8d%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]} [Son erişim tarihi: 14.04.2025].

Orbaşlı, A. 2017. Conservation theory in the twenty-first century: slow evolution or a paradigm shift?. *Journal of Architectural Conservation*, 23 (3): 157-170.

Orman, E. 2010. Estetik. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyoloji Lisans Programı, Ders notu, 232 s. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/estetik.pdf

Öktem, Ü. 2005. Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya FakültesiDergisi,* 45(1): 27-55.

Ötkünç, A. 2016. Antropolojiden Mimarlığa Melez Düşüncenin İmkanları: Yer ve Yok-yer Kavramları Üzerine. İçinde: Augé, M., Yok-yerler, Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş. Ilgaz, T (Çev.). Daimon Yayınları, İstanbul, s.7-24.

Öymen Gür, Ş. Ve Karadayı, A. 2023. Arkitektoniğin Önemli Bir Elemanı Olarak Merdivenler. *Yapı Dergisi*, 483: 26-31.

Özaslan, N. 2010. Mimari Koruma Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi. İçinde: Özaslan, N., Özkut, D. (Editörler), Mimari Korumada Güncel Konular. Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.2-16.

Özer, B. 2018. Mimarlıkta Tarihsellik ve Geleneksellik Üzerine Bir Söyleşi. İçinde: Kültür Sanat Mimarlık. YEM Yayın, İstanbul, s. 338-365.

Özgönül, N. 2011. Evrensel ve ulusal değerler bağlamında Cumhuriyet'in mimari mirasını koruma nedenleri. TMMOB Mimarlar Odası Cumhuriyetin Mimarlık Mirası Sempozyumu, ss. 97-104, 26-27 Şubat 2009, Çağdaş Sanatlar Merkezi, Kavaklıdere Ankara.

Özkaban, F. F. 2014. Modern Mimarlık Mirasının Korunması Sorunsalı: İzmir Konut Mimarlığı Örneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. 195 s.

Pallasmaa, N. 2011. Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular. Kılıç, A.U. (Çev.). YEM Yayınları, İstanbul, 89 s.

Pekol, B. 2010. Türkiye'de Kültür Ürününün Metalaşması Işığında Mimari Miras. İçinde: Elias- Özkan, S.T., Zeytun Çakmaklı, B., Taner, Ö. (Derleyenler), 1. Uluslararası Lisansüstü Araştırmaları Sempozyumu Yapılı Çevre Bildiri Kitabı, Cilt 2. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara, s. 123-136. Erişim adresi: https://www.academia.edu/38170684/Türkiye_de_Kültür_Ürününün_ Metalaşması_Işığında Mimari_Miras

Prudon, T.H.M. 2008. Preservation of Modern Architecture. John Wiley & Sons. Inc, Hoboken New Jersey, 577 s.

Rasmussen, S. E. 2012. Yaşanan Mimari. Erduran, Ö. (Çev.). Remzi Kitapevi, İstanbul, 247 s.

Riegl, A. 2015. Modern Anıt Kültü Doğası ve Kökeni. Ceylan, E. (Çev.). Daimon Yayınları, İstanbul, 124 s.

Roth, L. M. 2019. Mimarlığın Öyküsü Ögeleri, Tarihi ve Anlamı. Akça, E. (Çev). Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 720 s.

Salman, Y. 2018. Modern mimarlık mirasının korunması ve Docomomo_Türkiye. https://www.pressreader.com/turkey/betonart/20180328/282102047235187 [Son erişim tarihi: 14.06.2025].

Seamon, D. 2003. Fenomenoloji, yer, çevre ve mimarlık literatürün değerlendirilmesi, (S. Serim (Çev.). *Mimarlık Kültürü Dergisi*, 2: 36-53.

Sey, Y. 2007. Yeni vatandaşların barındırılması: konut politikaları ve toplu konutlar. İçinde: Holod, R., Evin, A., Özkan, S. (Editörler), Modern Türk Mimarlığı. TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, ss. 157-181.

Sharr, A. 2013. Mimarlar için Heidegger. Atmaca, V (Çev.). Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 125 s.

Sözen, M. 1984. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923 - 1983). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 378 s,

Süer, A. 2006. The analysıs of hıstorıcal / cultural pattern development and conservatıon plans of Antalya Kaleiçi, Master of science, İzmir Institute of Tecnology, İzmir, 117 s.

Sütçü, Ö.Y. 2018. Felsefe ve sanat arasında: Estetik düşünüm. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 25: 469-485.

Şanlı, İ. 2020. Antalya Modernleşme Sürecinin Mimar Birey Üzerinden Değerlendirilmesi: Özcan Kırmızıoğlu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 142 s.

Tankut, G. 1998. Ankara'nın planlı imarı ve şehir mimarisi. *Mimarlık*, 284: 20-21.

Tanyeli, U. 1998a. Mekanlar, projeler, anlamlar. İçinde: Tanyeli, U. (Editör), Üç Kuşak Cumhuriyet. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, ss. 101-107.

Tanyeli, U. 1998b. Yeni topluma yeni konut. İçinde: Tanyeli, U. (Editör), Üç Kuşak Cumhuriyet. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, ss. 139-145.

Tanyeli, U. 2007. Atina'da patina. *Arredamento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi*, 2007(12): 7.

Tanyeli, U. 2021. Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Değişimi (11.-15. Yüzyıllar). İdealKent Yayınları, Ankara, 408 s.

Tapan, M. 2007. Uluslararası üslup: mimarlıkta liberalizm. İçinde: Holod, R, Evin, A., Özkan, S. (Editörler), Modern Türk Mimarlığı. TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, ss. 109-122.

Tekeli, İ. 1998. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması. 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. 2024. Bir üst anlatı: Cumhuriyet'in 100 yılında Türkiye'de kent planlamasının ve yaşam kalitesinin gelişme öyküsü. İçinde: Arlı, A., Arıkbağa, E., Tekeli, İ., Arslan, M.C. (Editörler), Cumhuriyet'in 100 Yıllık Serüveninde Yerel Yönetimler ve Şehircilik, Kentsel Planlama Deneyimi Cilt. III. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, İstanbul, ss. 10-119.

Tepe, H. (2003). Giriş. İçinde: E. Husserl, Fenomenoloji Üzerine Beş Ders. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, ss.7-30.

Townsend, D. 2002. Estetiğe Giriş. Büyükdüvenci, S. (Çev.). İmge Kitapevi, Ankara, 357 s.

Tunalı, İ. 2003. Estetik (7. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul, 282 s.

Tunalı, İ. 2009. Benedetto Croce Estetiğine Giriş (1. Baskı). Fol Kitap, Ankara, 140 s.

Tunalı, İ. 2012. Tasarım Felsefesi Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı. Yem Yayın, İstanbul, 122 s.

Tunalı, İ. 2020. Estetik Beğeni Çağdaş Sanat Felsefesi Üstüne. FOL Kitap, Ankara, 264

s.

Tunçoku, S. S. 2004. Günümüzde koruma / restorasyon çıkmazı. *Mimarlık Dergisi*, 315. Erişim adresi: http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=27&RecID=323

Türer, C. 2021. Pragmatik Estetik John Dewey'in Sanat Felsefesi. Fol Kitap, Ankara, 221 s.

Türk Dil Kurumu. 2024a. Değer. https://sozluk.gov.tr/ [Son erişim tarihi: 14.06.2025].

Türk Dil Kurumu. 2024b. Ölçek. https://sozluk.gov.tr/ [Son erişim tarihi: 14.06.2025].

Türk Dil Kurumu. 2025. Kanon. https://sozluk.gov.tr/ [Son erişim tarihi: 12.07.2025].

Uçar, M., Rifaioğlu, M. N. 2011. Yerel kimliğin mekânsal temsili ve Québec kentinde korunması. *İdealkent*, 2(3): 62-81.

Ulukan, M. 2014. Mimari Korumada Otantiklik Üzerine Yöntem Araştırması ve İstanbul Tekkelerinde Uygulama Örnekleri. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 332 s.

UNESCO. 1972. The Criteria for Selection. https://whc.unesco.org/en/criteria/ [Son erişim tarihi: 22.10.2024].

UNESCO. 2003. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. [Son erişim tarihi: 14.06.2025]

Uçar, M., Rifaioğlu, M. N. (2011). Yerel kimliğin mekânsal temsili ve Québec kentinde korunması. *İdealkent*, 2(3), 62-81.

Ülker, H. 2007. Antalya'da 60 Yıllık Okul Çarşı için Yıkıldı. https://www.yapi.com.tr/haberler/antalyada-60-yillik-okul-carsi-icin-yikildi_56106.html [Son erişim tarihi: 09.01.2024].

Üstün, H. 2007. Kız Enstitüsü ve Doğum Evi Kurtarılmalı. https://bianet.org/haber/kiz-enstitusu-ve-dogum-evi-kurtarilmali-90466 [Son erişim tarihi: 09.01.2024].

Vanlı, Ş. 2006. Mimariden Konuşmak Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış 3. Cilt. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, 939 s.

Va-Nu , Vala Nureddin. 1944. Antalya İkinci Dünya Harbi içinde nasıl güzelleşebildi?. Kenan Matbaası, İstanbul, 88 s.

Yılmaz, L. 2002. Antalya Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 163 s.

Yücel, A. 2007. Çoğulculuk iş başında: Türkiye'nin bugünkü mimarlık manzarası. İçinde: Holod, R, Evin, A., Özkan, S. (Editörler), Modern Türk Mimarlığı. TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, ss. 157-181.

Zengel, R. ve Bahtiyar Karatosun, M. 2001. 20. yüzyıl mimari mirası koruma ölçütlerinin belirlenmesinde analitik bir yaklaşım. XIII. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi 2001 "20. Yüz Yıl Mimari Mirası", ss. 57-62, 25-26 Mayıs 2001, T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa.

8. EKLER

EK-1. Kİ-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-1	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	-	Ada/Parsel:	107/20
Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-
Yapım Yılı:	1956 öncesi	Mimarı/ Tasarımcısı:	-

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Yığma	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	İş Yeri

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva tamiratı/yenilenmesi, Döşeme Kaplamalarının tamiratı/yenilenmesi, elektrik-su tesisatı yenilenmesi, ıslak hacim kaplama malzemelerinin yenilenmesi, odaların kaplama malzemelerinin değişmesi, boya tadilatı, mutfak tezgah ve dolaplarının yenilenmesi, teras merdiveninin yenilenmesi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva tamiratı/yenilenmesi, boya tadilatı, kapı-pencere doğramaları tamiri/yenilenmesi

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-2. Kİ-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-2	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	-	Ada/Parsel:	111/14
Özgün Adı:	H***** A* Evi	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	1964	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mühendis Çetin Kaur

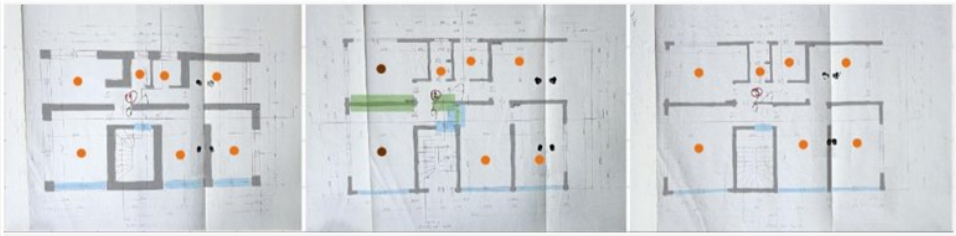

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla		Mevcut İşlevi:	Konut İş Yeri

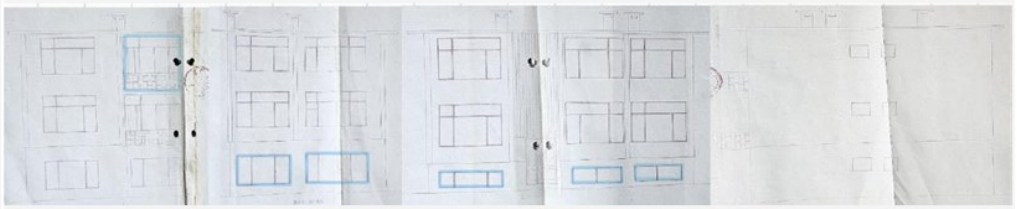
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Daire kapısı değişimi, bölücü duvarın kaldırılması, kapı boşluğunun kapatılması, boya tadilatı, döşeme kaplaması değişimi, mutfak elemanları değişimi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Pencere doğramaları değişimi (PVC doğrama)

Lejant

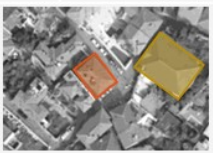
Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

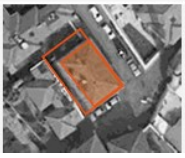
Doluluk ve Boşluk	Beden duvarları ile sokak sınırını tanımlama, geleneksel doku ile birlikte şekillenme Hol üzerinden dağılım, yaşam birimlerinin bahçe ve sokağa açılması, kentsel yaşama tanıklık etme, bahçe (yeryüzü) ile bağlantı
Işık ve Gölge	Sokak ve bahçeye açılan pencereler ile kente açılma, yer ile ilişki kurma Geçirgen cephe yüzeyi ile homojen bir aydınlatma, iç ve dışın görsel ve fiziksel birleşimi
Ölçek ve Oran	Geleneksel doku ile uyumlu ancak modern dönem tasarım dili ile iki yaşam biçiminin, mimari üretimin kesişimi İşlevsel zonlama ile bahçeye/kente açık (balkon) yaşam alanları, sınırlı erişime sahip özel alanlar
Sınır ve Oylum/Uzantı	Giriş saçağı, çatı saçağı ile prizmatik kütle sokak ve insan ile bağlantı kurar Yarı açık mekan kent-bahçe-konut arasında geçişken bir kurgu sağlar İç mekan net ayrımlara sahiptir, akışkanlık bulunmaz
Renk ve Doku	Bodrum kat/temelde kullanılan taş yapıyı yeryüzüne bağlar, tuğla duvarlar sağlamlık ve sıcaklık hissi yaratır Sıvalı yüzey dokunsal bir alan ve homojen ışık dağılımı sağlar Korkuluk ve güneş kırıcı/denizlik elemanları dönem karakterine uygun örüntüler oluşturur

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Kilise, cami, müze olarak kullanılmış Sultan Alaaddin Camii'nin ve geleneksel konut ile Antalya Kaleiçi'ne ait birçok zamansal katmanın ve yaşam biçiminin karşılaşma noktasını oluşturmuştur

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden ve alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-3. Kİ-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-3	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Mono Hotel	Ada/Parsel:	102/16
Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	1936	Mimarı/ Tasarımcısı:	-

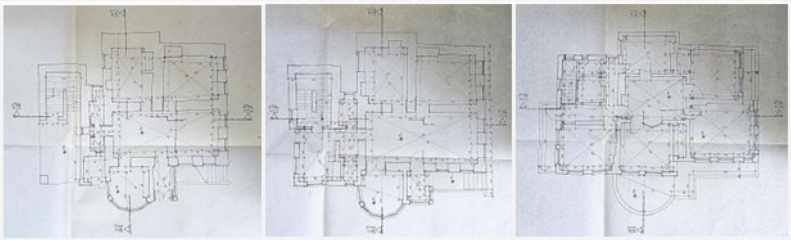

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş	Mevcut İşlevi:	Konaklama Ticaret

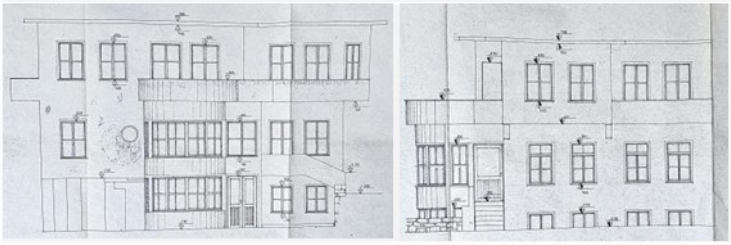
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Kapı/pencere doğramaları değişikliği, sıva ve boya tadilatı, giriş hacmi eki, odalara ıslak hacim eki, bölücü duvar eklenmesi/çıkarılması

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, güney cepheye ıslak hacim eki, çatı parapeti eki, kapı/pencere boşluklarında değişim/kapatılma, çelik merdiven eki

Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir. Rölöve çizimi: Ahmet Demir, Mimar

EK-4. Kİ-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-4	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Cleopatra İnk	Ada/Parsel:	114/19
Özgün Adı:	H***** K*** Evi	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki :Yapı
Yapım Yılı:	1960	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu

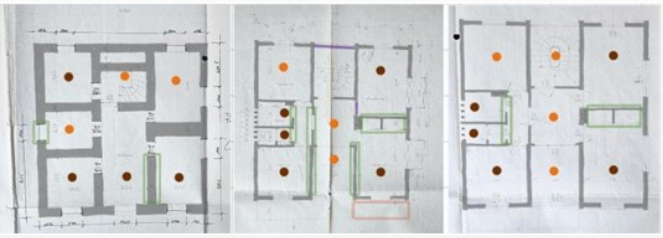

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	İş Yeri

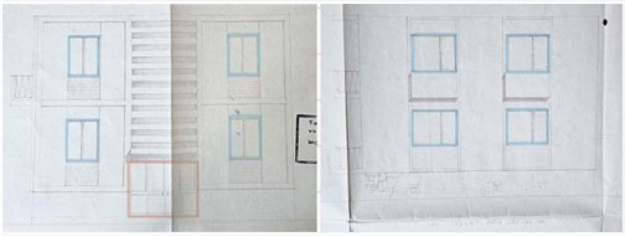
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Mekanların kaplama malzemesi değişimi, kapı ve pencere doğramaları değişimi, duvar eklenmesi/çıkarılması, ıslak hacimlerin büyütülmesi/vitrifiyenin yenilenmesi, mutfak mekanı işlev dönüşümü (tezgah ve bazanın kaldırılması), sıva/boya tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, Balkon korkuluklarında yenileme, kapı ve pencere doğramaları değişimi

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Izgara sistemli geleneksel dokuda köşe sınırını tutma, kentsel mekana uyumlanma, özel bahçe yaratımı İç sofa kurgusu ile karşılaşma mekanı ve ortak boşluk oluşturma, odalar ve kalın duvarlar ile bu boşluğu sınırlama
Işık ve Gölge	Dışa bakan küçük açıklıklar ile kent ve konut arasında sınır yaratma, sofanın geniş açıklıklar ile bahçeye bağlanması Modüler pencere kurgusu ile homojen, eşit aydınlanma, merdiven kovasının vurgulanması
Ölçek ve Oran	Geleneksel doku ve kütle karakterinin devamının takip edildiği içe kapalı kütle kurgusu, cumba karakterini takip eden balkon çıkmaları Baskın iç sofa ögesi ve onu çevreleyen, ortak mekana bağlı eş odalar
Sınır ve Oylum/Uzantı	Kütle sokak boyunca sınır ögesi oluşturur, özel bahçeyi ayırır, giriş saçağı/balkon çıkmaları sokak ve yapı iletişimi sağlar Mekanlar sofaya açılır, yol ile ilişki balkonlar ile sağlanır, sofa yarı açık mekan ile bahçeye bağlanır, iç-dış birlikteliği kurulur
Renk ve Doku	Doğa kaynaklı yapı malzemeleri yapıyı yere bağlar ve insan ile karşılaşmasında sıcaklık yaratır Dokulu duvar yüzeyleri dönemin edelputz sıvalarına referans verir Cephe çıkmaları, merdiven kovası güneş kırıcıları sınırlayıcı kütleyi geçirgen hale getirir

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Hıdırlık Kulesi ve Hadrianus Kapısı arasında uzanan ana aksta yer alarak geleneksel doku, geleneksel konut yapıları içine eklenir ve modern dönem ile geleneksel dönemin kesişimini yaratır, özgün kentsel nitelik kazandırır

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden ve alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-5. Kİ-5 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-5	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Uysal Apartmanı	Ada/Parsel:	112/17
Özgün Adı:	Uysal Apartmanı	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	1959	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu

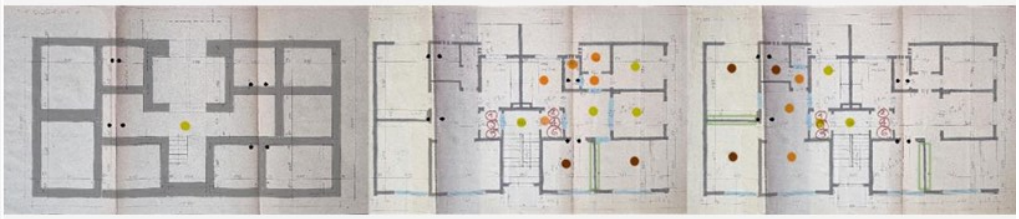

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malemesi:	Taş Tuğla		Mevcut İşlevi:	Konaklama İş Yeri

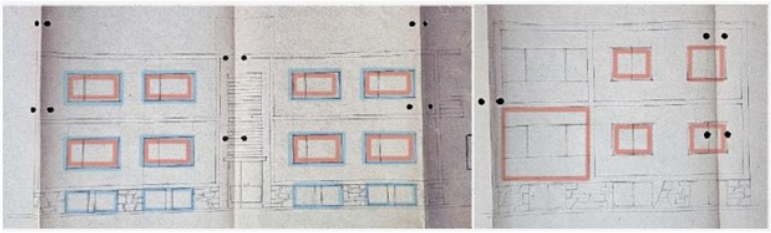
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Bölücü duvar kaldırılması, kaplama malzemesi değişimi, sabit dolapların kaldırılması, mekanlarda işlev değişimi, sıva ve boya tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Pencere yenilemesi, kepen ve tente eki, sıva ve boya tadilatı,

Lejant

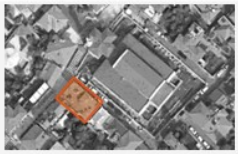
Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Kentsel mekanda köşe parseli tutar ve büyük kütlesi ile boşluk oluşturmaz, parseli doldurur, sıkışık bir doku yaratır Merkezi mekan ve onu çevreleyen oda birimlerinden oluşur. Ortak mekan baskın ve kurucu öğe haline gelir
Işık ve Gölge	Sınır oluşturan cephe yüzeyi eş pencere boşlukları ile delinmiş, merdiven kovasında geçirgen bir doku oluşmuştur İç mekan eş boşluklar ile eşit derecede aydınlatılır
Ölçek ve Oran	Geleneksel doku gabarisi ile uyumludur, kütle ise daha büyük alan kaplar Ortak mekan olan sofa kurucu ögedir ve içerideki yaşantıyı şekillendirir. Odalar eş büyüklükte bu mekanı sarar
Sınır ve Oylum/Uzantı	Giriş mekanını tanımlayan ve hazırlık imkanı veren saçak ögesi yer alır, ana aksa yarı açık mekanlar açılır İç mekanda sofa esnek kullanıma imkan veren ayırıcılara sahiptir. Yarı açık mekan bazı odaların kentle bağlantısını sağlar
Renk ve Doku	Yer ile ilişki kuran malzeme seçimi ile insan-çevre uyumu yakalanır Cephe yüzeyindeki doku ışık kırılımını sağlar, yüzey algısı yumuşar Cephe elemanı ve güneş kırıcı ile cephe düzlemi hareketlendirilir

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Kesik Minare (Şehzade Korkut Camii), Kaleiçi ana aksı ve geleneksel konut ile ilişkilidir. Antik, geleneksel, modern mimarlık ürünlerinin düğüm noktası oluşur

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden ve alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-6. Kİ-6 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-6	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Ö*** T***** Evi	Ada/Parsel:	96/30
Özgün Adı:	Ö*** T***** Evi	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	1955	Mimarı/ Tasarımcısı:	İnşaat Kalfası Nedim Yaldırık

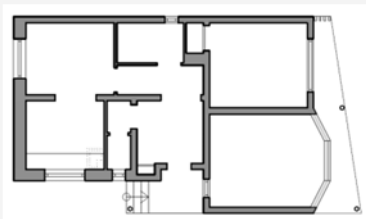

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Tuğla	Mevcut İşlevi:	Pansiyon

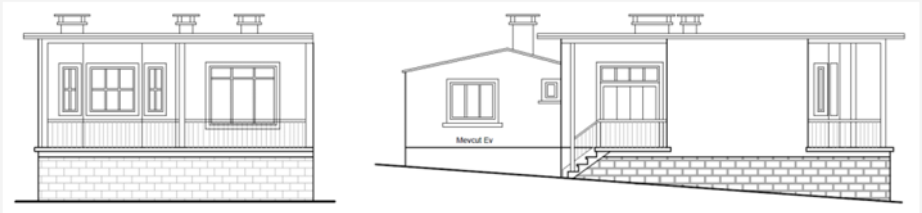
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Mutfak hacimsel değişiklik, bölücü duvarlarda değişiklik, boya ve sıva tadilatı, döşeme kaplaması tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Pencere boşluğu eki, boya ve sıva tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

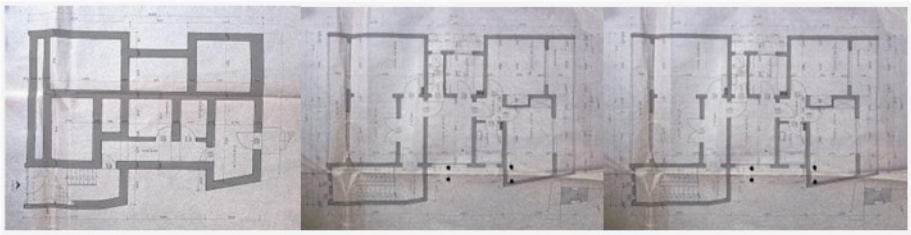
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir. Fotoğraf: https://yandex.com.tr/harita/11511/antalya/streetview/?ll=30.703721%2C36.881475&z=21

EK-7. Kİ-7 Yapı Değerlendirme Formu[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-7	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	105/66	
	Özgün Adı:	P***** G****** Evi	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı	
	Yapım Yılı:	1958	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y.Müh. Mimar Turan Kemaloğlu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama	

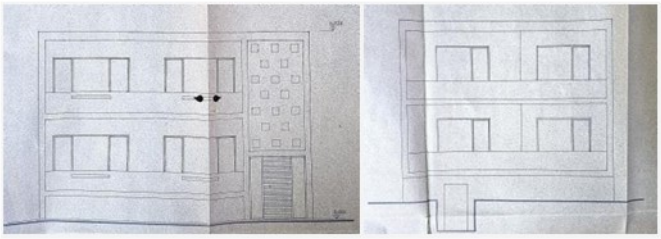
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Islak hacim seramik değişimi, sıva ve boya tadilatı, ahşap mekan döşemeleri tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Çatı eki, kapı ve pencerelere parmaklık eki, sıva ve boya tadilatı, Kapı ve pencere doğramaları tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-8. Kİ-8 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-8	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	-	Ada/Parsel:	876/65
Özgün Adı:	M***** K******* Evi	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	1963	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh. Mimar Turan Kemaloğlu

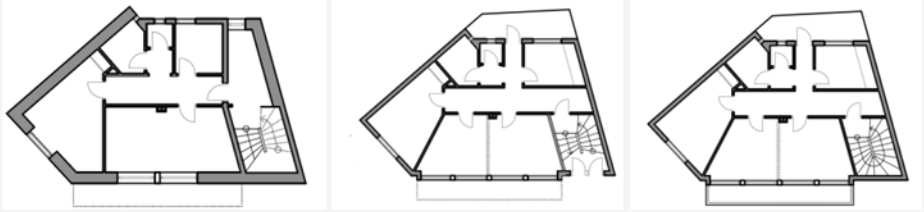

Yapısal Özellikler / Yapı Kullanımı

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut

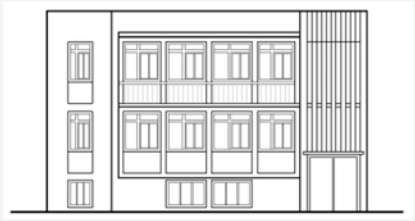
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Islak hacim seramik değişimi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Pencere doğramaları tadilatı/değişimi, sıva ve boya tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Büyük Şehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Yapıya ait teknik çizim yazar tarafından yeniden çizilmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-9. Kİ-9 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-9	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	II. Erkun Apt.	Ada/Parsel:	876/27	
	Özgün Adı:	II. Erkun Apt.	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1970	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	-	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	-	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-10. Kİ-10 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-10	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	876/41	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama Restoran	

Yapının Çizimleri	Mekan Organizasyonu	Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, döşeme ve tavan kaplaması tadilatı, duvar kaplaması tadilatı, duvar ekleme/çıkarma
	Kütle/Cephe Organizasyonu	 Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, bahçe duvarının kaldırılması, balkon parmaklarının kaldırılması, taş kaplama eki, pencere boşluğu boyut değişimi
	Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:
Kentsel Bağlam	Konum	
	Parsel Yerleşimi	

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-11. Kİ-11 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-11	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Atıcı Otel	Ada/Parsel:	133/11
Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-
Yapım Yılı:	1960	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh. Mimar Turan Kemaloğlu

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama

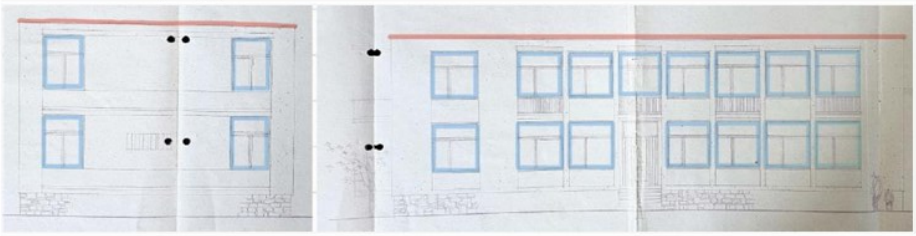
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, iç mekan organizasyonunda kapsamlı değişim, ıslak hacim eki, döşeme kaplamaları değişimi, ıslak hacim seramik/vitrifiye değişimi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Çatı eki, sıva ve boya tadilatı, kapı ve pencere tadilatı/değişimi

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Organik kentsel mekan içerisine eklenme, sokak sınırını tutma, özel bahçe/boşluk oluşturma Koridor üzerinden çizgisel dağılım aksı, yaşama hacimleri oluşturma, özel alanları ayrıştırma
Işık ve Gölge	Eğrisel yüzeyde kareye yakın pencere boşlukları açma, bant etkisi ile iç-dış geçirgenliği sağlama İç mekanın homojen aydınlatılması, yaşam alanlarının cephesini şeffaflaştırma kentsel yaşama bağlama
Ölçek ve Oran	Geleneksel doku ile uyumlu kütle tasarımı, sokak kurgusu ile bütünleşme Baskın yaşam birimleri oluşturma, eş büyüklükte özel alanlar kurgulama, mahremiyet istencine göre zonlama
Sınır ve Oylum/Uzantı	Geniş pencere açıklıkları ve balkon uzantıları ile kentsel bağlamla fiziksel ve görsel bütünleşme Yaşam mekanlarının bölücü hareketli elamanlar ile sınırlandırılması, büyüklüklerin değişme imkanı, balkon aracılığı ile sokağa taşma, özel alanların balkon ile bahçeye bağlanması
Renk ve Doku	İnsan bedenine uyumlanan, geleneksel bağlamın karakterini sürdüren malzeme seçimi, yer ile bütünleşme Cephe boşluklarını vurgulayan gridal düzen ile örüntü oluşturma Korkuluklar ile tasarım dilini sürdürme

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Atatürk Caddesi'ne yakın konumlanır. Çevresinde yer alan modern dönem konutları ile geleneksel dokuda farklılaşan sokak karakteri üretir

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden ve alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-12. Kİ-12 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-12	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Villa Tulipan	Ada/Parsel:	118/4	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1949	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	-	Mevcut İşlevi:	Konaklama	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, ıslak hacim seramik yenileme

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-13. Kİ-13 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-13	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	105/68	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli	
	Yapım Yılı:	1965 öncesi	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, kapı ve pencere boya tadilatı, balkon korkulukları boyanması, ahşap döşemelerin cilalanması

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

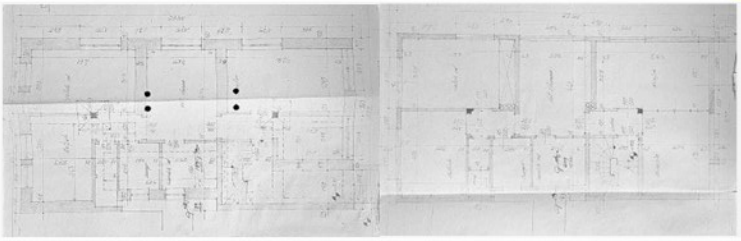
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-14. Kİ-14 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-14	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	105/69	
	Özgün Adı:	N**** Ö**** Evi	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli	
	Yapım Yılı:	1961	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut	

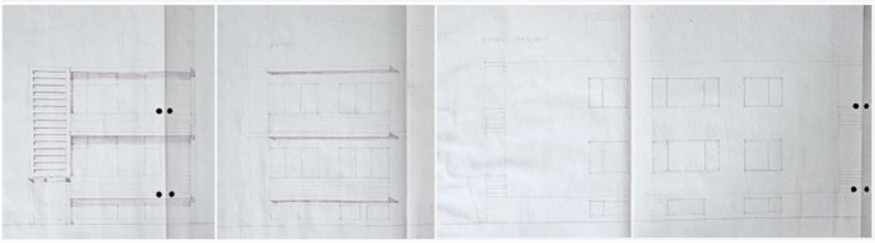
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-15. Kİ-15 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir ve teknik çizimler arşiv belgelerine göre yazar tarafından yeniden çizilmiştir.

EK-16. Kİ-16 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-16	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Role Street Hostel	Ada/Parsel:	105/2
Özgün Adı:	Dr. Burhanettin Onat Villası	Tescil Durumu:	I. ve II. Grup Tescilli
Yapım Yılı:	1945	Mimarı/ Tasarımcısı:	-

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş	Mevcut İşlevi:	Konaklama

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı/değişimi, yer kaplama malzemelerinin değişimi, ıslak hacim organizasyonun değişimi, kapı doğramalarının değişimi, merdiven kaplama malzemesinin değişimi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Kapı doğramalarının değişimi (PVC)

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Bir bahçe içerisinde konumlanma, kentsel mekana tampon boşluklar oluşturma Geleneksel mekan örüntüsünü takip etme, ortak mekan kurgulama, özel alanlar ile sınırlandırma
Işık ve Gölge	Kütlenin köşe birleşimlerini şeffaflaştırma, sınırları eritme, prizmatik açıklıklar oluşturma Köşe pencereleri ile mekanı aydınlatma, ayrıtları yumuşatma
Ölçek ve Oran	Geleneksel doku çeperinde bağlam ile bütünleşecek kütle büyüklüğü ve yüksekliği yakalama Ortak alan çevresinde organize olmuş birimlerden oluşma
Sınır ve Oylum/Uzantı	İç mekanın zemin katta teras ile bahçe ile bağlantısını sağlama, üst katta balkon aracılığı ile bahçe-konut geçişini kurgulama Kalın duvarlar ile mekanları bölme, katı sınırlar oluşturma
Renk ve Doku	Taş malzeme tercihi ile ağır, yere oturan bir kütle etkisi oluşturma Dokulu sıva yüzeyi ile yansımaların kontrol edildiği cepheler yaratma Yatay etkiyi kuvvetlendiren cephe elemanları kullanma

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Modern dönemde tasarlanan park ile bağlantı kurma, kent için önemli bir karaktere ait olma, dönemin tasarım dilini üzerinde taşıma sebepleri ile özgün bir karaktere sahiptir

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden ve alan araştırmasından elde edilmiştir. Plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir.

EK-17. Kİ-17 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	Kİ-17	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	A**** Ş**** Z**** Villası	Ada/Parsel:	105/64
Özgün Adı:	A**** Ş**** Z**** Villası	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli
Yapım Yılı:	1958	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh. Mimar Ali Tanker

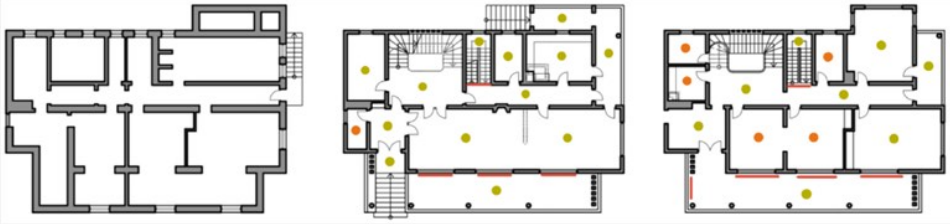

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma	Yapı Kullanımı	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla		Mevcut İşlevi:	Konut

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Döşemlerde yenileme, ıslak hacim vitrifiye/seramik yenileme

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Tente eki

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

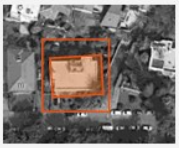
Doluluk ve Boşluk	Sokak ile bağlantılı konut parsel konumu sonucu çevre yapılardan bahçe boşluğu ile ayrışır Zemin katta ortak yaşam alanı büyük bir hacim kaplar, üst katta yaşam alanı, merdiven galerisi baskındır
Işık ve Gölge	Dikdörtgen kütleden çıkan plaklar yarı açık alan oluşturur ve ışık gölge derinliği sağlar Cephe boyunca yer alan pencereler bant etkisi yaratır ve iç mekanı homojen aydınlatır
Ölçek ve Oran	Kütle yükseklik ve büyüklüğü çevre yapıları takip eder, açık-yarı açık dengesi insan ölçeğini yakalar İç mekanda yaşam alanları kurucu ögedir, özel alanlar küçük hacimlidir
Sınır ve Oylum/Uzantı	Kütle yarı açık alanlar ile dışa açılmış, yaşam birimler-balkon-sokak-park arasında geçirgen, bütünleşik bir kurgu yaratılmıştır. Merdivenin bulunduğu galeri mekanı, birlikte tasarlanmış yaşam hacimleri ve balkon çıkmaları akışkan bir deneyim sunar, Giriş nişi davetkar bir ortam yaratır
Renk ve Doku	Malzeme seçimi ile doğal çevre ile bütünleşmiş bir kütle yaratımı Kaplama malzemeleri ile farklı dokulara imkan veren cephe düzeni Balkon döşemeleri ile yatay etkiyi vurgulama, cephede çizgisel karakter oluşturma

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Geleneksel (Kaleiçi) ve modern (park) çevre bileşenleri arasında yer alır, aynı aksta yer alan modern dönem konutları ile farklılaşmış bir kentsel örüntü yaratır

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden ve alan araştırmasından elde edilmiştir. Teknik çizimler arşiv belgelerine göre yazar tarafından yeniden çizilmiştir.

EK-18. Kİ-18 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-18	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	105/59	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, ahşap döşemelerin tamiratı, ıslak hacim seramik ve vitrifiye yenilenmesi, mutfak seramik, tezgah, dolapların yenilenmesi, kapı doğramalarının yenilenmesi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, balkon demirlerinin boyanması, pencere doğramaların yenilenmesi, balkon korkuluğu değişimi

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-19. Kİ-19 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	Kİ-19	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	105/60	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Kullanılmıyor	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Boya tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Boya tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

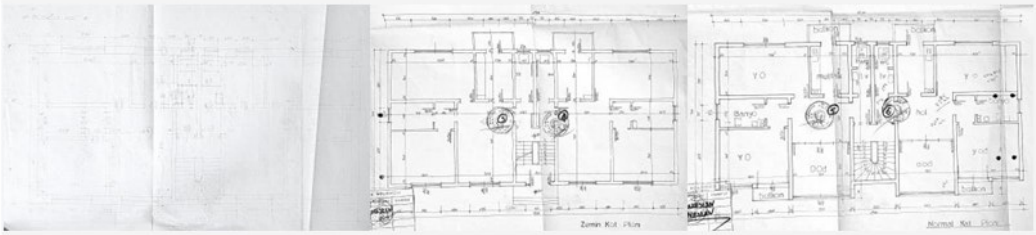
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi belgelerinden elde edilmiştir.

EK-20. BM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	6637/6	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1963	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut İş Yeri	

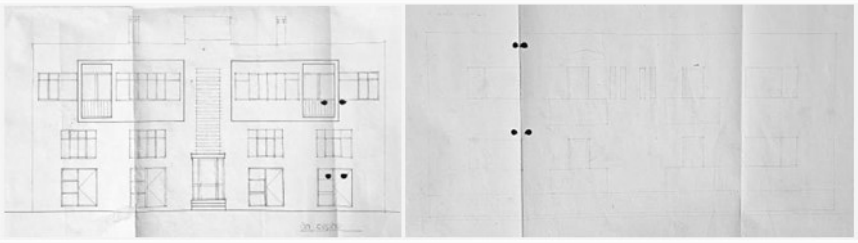
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-21. BM-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	6722/4	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Yığma	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut	
Yapının Çizimleri — Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Yapının Çizimleri — Kütle/Cephe Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam — Konum			Parsel Yerleşimi		

[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-22. BM-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-3	Araştırma Tarihi:	2024		
	Adı:	-	Ada/Parsel:	364/27		
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-		
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-		
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut		
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut		
Yapının Tarihsel İzleği — Mekan Organizasyonu						
	Değişiklikler: Islak hacim ve mutfak seramiklerinde, arka teras kaplamasında değişim					
Kütle/Cephe Organizasyonu						
	Değişiklikler:					
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:					
Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Sokak sınırına yerleşen konut kendi özel bahçesini tanımlar, yeşil bir boşluk kurgular Sofa ortak yaşamı sağlayan hacim olarak merkezde yer alır, odalar iki yönden bu hacmi sınırlar				
	Işık ve Gölge	Cephede gerçekleşen içe çekilme ışık-gölge etkisi ile kütleye derinlik sağlar Odalar iki yönden ışık alır ve homojen olarak aydınlanır				
	Ölçek ve Oran	Tarihi çevre ile uyumlu yükseklik ve kütle kurgusuna sahiptir. Beden duvarının içeri çekilmesi sokak ölçeğinde insan vücudu ile uyumlu bir yapı kurgular İç mekanda baskın öge iç sofa hacmidir, birleştirici rol oynar				
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Sofa sokak sınırına kadar uzanır buradaki pencere ile sokak ile görsel ve fiziksel temas kurar Sofaya bağlı yarı açık mekanlar sokak ve konut arasındaki yaşantının kesiştiği bir ara yüz haline gelir, oda sınırları keskin şekilde belirlenmiştir				
	Renk ve Doku	Taş malzeme yapının yer ile bütünleşmesini, onun bir parçası olmasını sağlar, tuğla dönem niteliklerine referans verir Balkon korkulukları dönem karakteristik yaklaşımını taşır ve cephe üzerinde özgün bir doku oluşturur				
Kentsel Bağlam	Konum		Parsel Yerleşimi		Geleneksel dokunun modernleşme sürecinde dönüşümünü sergilemesi, dışa açık modern kurguyu temsil etmesi diğer modern konutlar ile doku niteliği sergilemesi açısından önemlidir	

[1] Plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-23. BM-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Kimyesi

Envanter No:	BM-4	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	-	Ada/Parsel:	28476/3
Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-

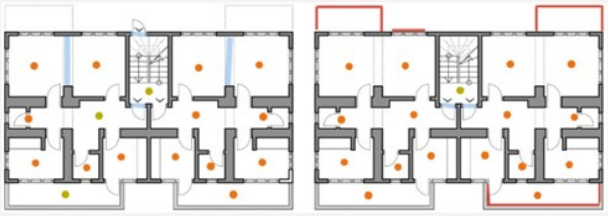

Yapısal Özellikler / Yapı Kullanımı

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Yer döşemelerinin plastik kaplama ile kapatılması, mutfak ve ıslak hacim seramik ve elemanlarının değişimi, ahşap elemanların kaybı, kapılarda değişim

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Sokak sınırından geri çekilerek konumlanır, önde ve arkada kentle sınır oluşturan boşluklar yaratır İç mekanda en geniş hacim yaşama bölümüne ayrılmış, baskın bir hacim yaratılmıştır, diğer mekanlar arkasına yerleşir
Işık ve Gölge	Kütle cephesi modüler pencere boşlukları ile delinmiş, iç mekana eşit ışık dağılımı sağlanmıştır Çatı saçağı, balkon döşemeleri ışık dengesini sağlayarak gölgeli alanlar yaratır ve cephe üzerinde derinlik oluşturur
Ölçek ve Oran	Geleneksel dokuda yer alan konutların ölçekleri ile uyumlanır, sokak üzerinde yarattığı boşluk, döşeme uzantıları insan boyutları ile konutu dengeler Yaşama hacmi plan organizasyonunda baskın ögedir
Sınır ve Oylum/Uzantı	Cephe yüzeyine yerleşen döşeme uzantıları sokak ve bahçeye yönlenir, yaşam alanı bahçe ve sokağa açılır, özel alanlar arka bahçeye bağlanır Yaşam hacmi ayırıcı doğramlar ile esnek büyüklüğe sahip olur, kullanıma göre şekillenir
Renk ve Doku	Fiziksel bağlam ile uyumlu inşa yaklaşımı, yere bağlanma, pencere denizlik ve söveleri aracılığı ile modüler bir cephe düzeni yaratma, dolu balkon parapetleri ile prizmatik kütleyi hareketlendirme

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Modernist tasarım dilinin kentsel bağlamda tanımlayıcı bir ögesi olması, yer aldığı tarihi bölgede modern mimarlık yaklaşımına örnek teşkil etmesi sebebi ile önemlidir

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-24. BM-5 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	BM-5	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Özbay Apartmanı	Ada/Parsel:	7844/9
Özgün Adı:	Özbay Apartmanı	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı
Yapım Yılı:	1966	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh. Mimar Kamran Başar

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut

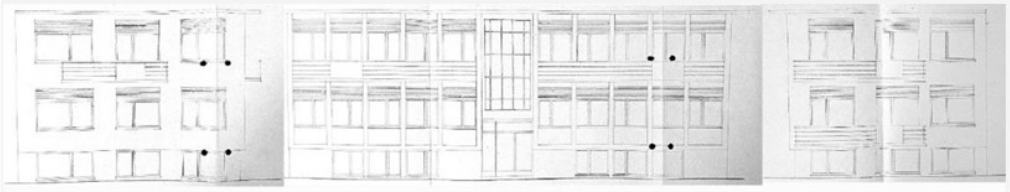
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Yer döşemelerinde yenileme, mutfak ve ıslak hacim seramik ve vitrifiye yenileme, kapı elemanları kaybı, sıva ve boya tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Organik doku içerisine yerleşen konut sokak sınırını tanımlar ve yan bahçe ile kendine bir boşluk oluşturur Hol üzerinden dağılıma sahip yapıda yaşam alanı en büyük hacimdir, arkasında servis ve özel mekanlar sıralanır
Işık ve Gölge	Eğrisel yüzeyler üç cephede de bant pencere oluşturacak şekilde tasarlanmıştır, tüm yüzeyin şeffaflaşması aydınlık bir iç mekan kurgular, merdiven boşluğu geçirgen bir yüzeye sahiptir
Ölçek ve Oran	Geleneksel yerleşimin organik sokak dokusuna uyumlanır, kütle büyüklüğü ve kat yüksekliği geleneksel konuta benzeşir Yaşam mekanları plan organizasyonunda baskın ögedir, hol diğer odaları yaşam alanına bağlar
Sınır ve Oylum/Uzantı	Kütle saçağı, giriş saçağı sokağı sınırlandıran yapı ile kent arasında bir geçiş mekanı, tanımlı alan oluşturur, sokak üzerine taşan balkonlar yaşantıyı dışarı açar, hol-oturma-misafir mekanları esnek büyüklükte ve akışkan kurgudadır
Renk ve Doku	Yer ve insan bedeni ile yakınlık kuran malzeme seçimi bağlama uyar, farklı renk ve dokulu sıva kullanımı cephe yüzeyini parçalayarak yatay-düşey dengesi yaratır, parmaklıklar ve güneş kırıcı örüntüsü cephede bir harmoni oluşturur

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Geleneksel çekirdek içerisinde yakınında yer alan modern konutlar ile bir doku oluşturur, sokak karakterine uyumlanma, modern dönemde üretilmesi ile kentin farklı dönemlerine referans olma imkanı yaratır

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler alan araştırmasından edinilmiştir.

EK-25. BM-6 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-6	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	352/18	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı	
	Yapım Yılı:	1955	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Tavan kaplaması eki, yer döşemelerinde değişim, ıslak hacim seramik ve vitrifiyesinde değişim, sıva ve boya tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

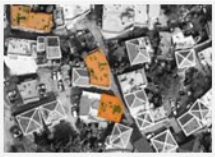
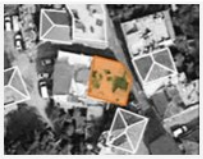

Değişiklikler: Kapı ve pencere doğramalarında değişim

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Yapı parsel sınırlarına yerleşir ve doluluk tanımlar İç sofa ortak yaşama hacmidir, ortak bir mekan oluşturur, bu hacim diğer eş odalar ile sınırlanır
	Işık ve Gölge	Kırıklı sokak dokusuna uyum sağlayan yapı köşe pencerelere sahiptir, ayrıtlar boşaltılmış sınırlar yumuşatılmıştır, giriş nişi ve balkon çıkması ışık ve gölge oyunları ile kütle etkisini kırar, homojen bir iç mekan aydınlatması vardır
	Ölçek ve Oran	Sokak dokusu ve geleneksel konut dokusu ile uyum içerisindedir, yüksekliği insan ölçeğine uygundur ve niş/çıkma hareketleri ile bireye yapıya nüfus etme imkanı tanır Sofa baskın elemandır, kurucu öge olarak planı şekillendirir
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Sokak kotunda merdivenli giriş nişi kentsel bir ara yüz oluşturarak davetkar bir mekan kurgular, kent ve konut arasında insanın eklemlenebileceği bir ara yüz oluşur, balkon çıkması odalardaki yaşantıyı sokağa taşır
	Renk ve Doku	Cephe elemanları ile kırıklı kütle kurgusu vurgulanmış, köşe birleşimleri belirginleştirilmiş, özgün korkuluk desenleri ile döneme referans verilmiş, renkli sıva yüzeyi/sıva desenleri, pencere elemanları ile cephede yataylık kurgulanmıştır

Kentsel Bağlam	Konum		Parsel Yerleşimi		Geleneksel dokuda modern dönem konutlarının yer aldığı bir örüntü içerisinde bulunur, Modernist tasarım diline sahiptir. Geleneksel konutlar ile çok katmanlı bir yapıya referans verir

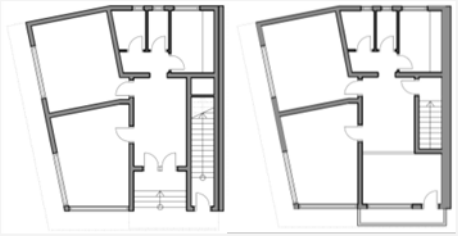
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgiler alan araştırmasından edinilmiştir.

EK-26. BM-7 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-7	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	7844/15	
	Özgün Adı:	İ****** B**** Evi	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı	
	Yapım Yılı:	1957 ve 1967	Mimarı/ Tasarımcısı:	İnşaat Kalfası Nedim Yaltırık	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Plan çizimleri arşiv belgelerine göre yazar tarafından yeniden çizilmiştir.

EK-27. BM-8 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-8	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	7844/15	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	C-Dönemsel Mimari Nitelikteki Yapı	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, tuvalet döşemesinde yenileme, kapı kanadı değişimi, kapı kanatları çıkartılması

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Arka balkon güneşlik eki,

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Sokak ve bahçe arasında sınır oluşturmuş kendi özel boşluğunu yaratmıştır, geleneksel plan şeması kullanır ve ortak yaşam alanı sofadır, bu hacim iki yönden odalar ile tanımlanır
	Işık ve Gölge	Modüler pencere boşlukları kullanılmıştır, cephe harekeleri ile gölge alanlar yaratılmış ve kütlenin sınırlayıcı tutumuna geçirgenlik kazandırılmıştır, iç mekan homojen aydınlanır, ortak mekanda iki yöne açıklık bulunur, iş ve dış birlikteliği kurulur
	Ölçek ve Oran	İçinde yer aldığı geleneksel bağlama referans verir, kütle hareketleri ile insan ölçülerine uyum sağlar, İç mekanda sofa baskın ögedir, diğer odalar eş büyüklükte sofa etrafında organize olur
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Sokak kotunda beden duvarları içe çekilerek giriş nişi oluşturur, geleneksel doku yaşam biçimine referans verir, davetkar bir giriş oluşturur, sofa sokak üzerine çıkma yapar, iç mekanın sokak yaşamına hakim olmasını sağlar, bahçe yönüne açılım bulunur
	Renk ve Doku	Yatay düşey elemanlar ile cephede denge kurulur, pencere elemanları modüler sistemi vurgular, özgün balkon korkulukları dönem tasarım dilin yansımasıdır, dokulu sıva insan ve mekan arasında temas yüzeyini yumuşatır

Kentsel Bağlam	Konum		Parsel Yerleşimi	

Balbey tarihi dokusu içerisinde yakın modern konut ile geleneksel-modern ara kesitinde bir kentsel örüntü sunar, zemin kotundaki ilişki özgün sokak-konut birlikteliği sağlar

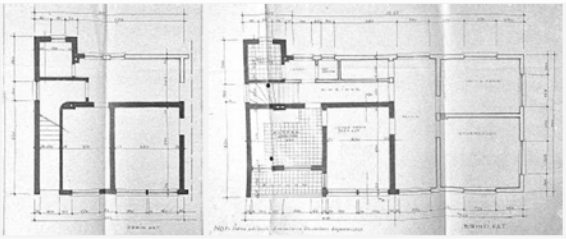
[1] Konut bilgilerine Antalya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-28. BM-9 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BM-9	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	364/21	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1961	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	-	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	-	Mevcut İşlevi:	Konut	
Yapının Çizimleri – Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Yapının Çizimleri – Kütle/Cephe Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam – Konum			Parsel Yerleşimi		

[1] Bilgiler ev sahibi ile yapılan görüşmeden elde edilmiştir.

EK-29. TPM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	TPM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	328/3	
	Özgün Adı:	P**** Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1958 ve öncesi	Mimarı/ Tasarımcısı:	Yılmaz Yalçınkaya	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konya	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konya	
Yapının Çizimleri: Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Yapının Çizimleri: Kütle/Cephe Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam: Konum			Parsel Yerleşimi		

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-30. HİM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	HİM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Villa İtalic	Ada/Parsel:	14/1	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli	
	Yapım Yılı:	1954	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-31. HİM-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	HİM-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Yaşar Ağa Apt.	Ada/Parsel:	1265/1	
	Özgün Adı:	Yaşar Ağa Apt.	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1953-1963	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	-	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	-	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] HİM-2 Envanter numaralı konutuna ait bilgiler ve çizim Nebioğlu ve Kara Yüksel (2023)'den alınmıştır.

EK-32. HİM-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	HİM-3	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	11/15	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

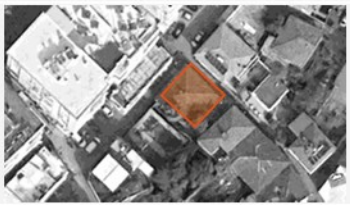
Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-33. HİM-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	HİM-4	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Arkk Homes Apart Hotel	Ada/Parsel:	9986/34	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1950'li yıllar	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama	

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Tüm katlardaki, her mekan seramik ile kaplanma, ıslak hacim mekan organizasyonu değişimi, korkuluk elemanları değişimi, mutfak elemanları değişimi, sabit dolap elamanları kaybı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Kapı ve pencere doğramaları değişimi, balkon döşemesi kaldırımlması

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Kübik kütle kurgusu arsa köşesine konumlanır, sınırları belirler, özel bahçe boşluğunu tanımlar, içe dönük bir yaşam kurgular Geleneksel plan şeması izlenir, orta mekan üzerinden yaşantı kurgulanır
Işık ve Gölge	Bir modülün tekrarı olan pencere boşlukları bulunur, köşe pencere ve merdiven boşluğundaki dairesel açıklık karakteristik niteliklerdir, iç mekanlar eşit biçimde aydınlanır
Ölçek ve Oran	Yapı tarihi dokunun içerisinde yer alır, ölçek olarak geleneksel yapılara uyum sağlar. İki katlı kübik kurgusu insan ölçeğini ezmez, sokak kotundan kentli ile bağlantı kurar. Orta mekan üzerinden dağılım sağlanır, büyüklükler eylem alanları ile oranlıdır
Sınır ve Oylum/Uzantı	Yapı sokak ile doğrudan bağlantı kurmaz. Zemin kat sokak sınırını tutarken, birinci kat balkonu sokak kotuna taşar. İç mekandaki yaşam yarı açık mekanlar aracılığı ile bahçeye ve sokak üzerine taşar
Renk ve Doku	Kübik yapı içe çekilme, döşemelerin uzaması ile hareketlendirilmiş, pencere kenarı elemanları ile köşe boşluk ve modüler açıklık vurgusu yapılmıştır

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Tarihi çekirdeğin dışında gelişen geleneksel doku içerisinde yer alan konut yapısı modern döneme geçişin okunabildiği bir örneklem alanı yaratmaktadır.

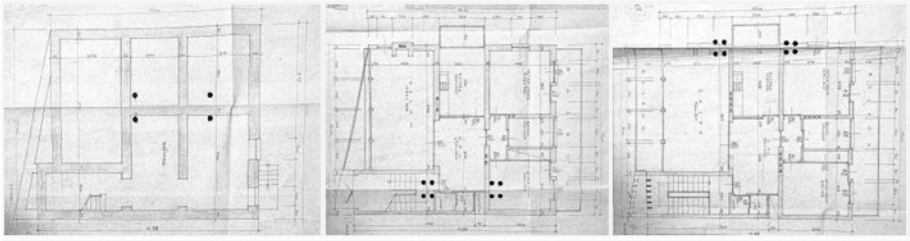
[1] Plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-34. HİM-5 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	HİM-5	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	K**** B******** Evi	Ada/Parsel:	5227/9	
	Özgün Adı:	K**** B******** Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1960	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh.Mimar Kamran Başar	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut	

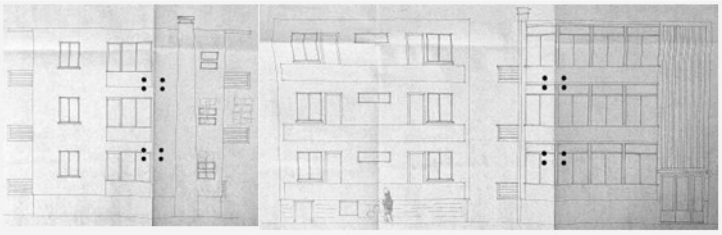
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-35. ÇM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ÇM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Parlak Apartmanı	Ada/Parsel:		
	Özgün Adı:	Parlak Apartmanı	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1959	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Karkas	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut İş Yeri	

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Yapının birinci kat mekan organizasyonu değişmiştir. Sofa ön cephedeki oda ile birleştirilmiş, mutfak ve sofa birbirine bağlamıştır. Sofa ve arka balkon arasındaki kapı iptal edilerek duvara çevrilmiştir.

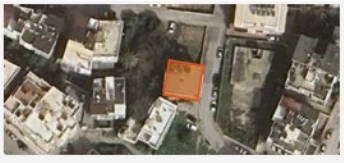
Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Parselin köşe sınırını tutan yapı özel açık alanını tanımlar, zemin katta sokak kotu ile ilişkilenir, İç mekanda sofa ortak yaşamı, karşılaşma imkanını destekleyen merkezi konumdadır, diğer odalar sofaya bağlantılı organize olur
	Işık ve Gölge	Düşey taşıyıcı elemanlar ve balkonların oluşturduğu gölgeler oyulmuş prizmatik kütlenin algılanmasını, masif yüzeyin parçalanarak sınır etkisinin azalmasını sağlar, Sofanın iki ucunda yer alan açıklıklar mekanı aydınlatır, merkeziliğini vurgular. Merdiven kapı üzerinden süzülen ışık ile loş bir giriş düzeni sağlar. Bu, aydınlık sofa ile karşılaşmayı etkileyici kılar.
	Ölçek ve Oran	Çok katlı yapılar arasında kalmış olan konut insan ölçeği ile uyumludur, yapı kütleden kopartılan boşluklar ile hafifler, balkonlar prizmanın sınırlarını yumuşatarak insanı kütleye çeker. Merkezde konumlanan sofa diğer mekanlara egemenlik kurar, diğer mekanlar kalın duvarlar ile bu kurguya eklemlenir.
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Yapı sokağa açılır. Zemin katta kütleyi oyan balkon ve sokağa taşan merdiven girişi tanımlar, açık sirkülasyon kullanıcıya bahçeyi deneyimleterek üst kotlara bağlar, Sofanın her iki ucunda yer alan balkonlar içeriyi sokağa ve arka bahçeye bağlar. Zemin kot balkonu bahçe ve sofa arasında bağlantı mekanına dönüşür.
	Renk ve Doku	Bahçe duvarı ve yapının oturduğu baza taş malzemeden üretilmiş yapıyı yere bütünleştiren bir kurgudadır. Sıvanın dokusu ve rengi yapıyı arazinin devamı olarak göstermektedir. Kat silmeleri yataylığı vurgularken, kolonlar yerden yükselmenin zarif elemanları olarak balkonları tanımlar.
Kentsel Bağlam	Konum: 	Parsel Yerleşimi: 			Konut tarihi kent merkezinden gelen ana aksa bağlanmaktadır. Çevresinde 19. yüzyıla ait ibadet mekanları yer almaktadır. Bu sebeple farklı zaman katmanlarının izlerini taşıyan bir bölgededir

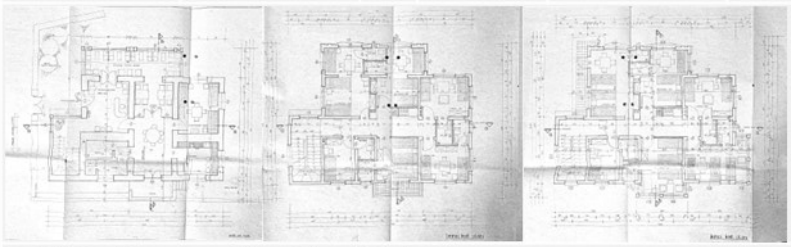
[1] Konuta ait çizimler ve değişim bilgileri (İncedemir vd 2020) kaynağından alınmıştır.

EK-36. GM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	GM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Perge Pine Green	Ada/Parsel:	1/47	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	II. Grup Tescilli	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama	

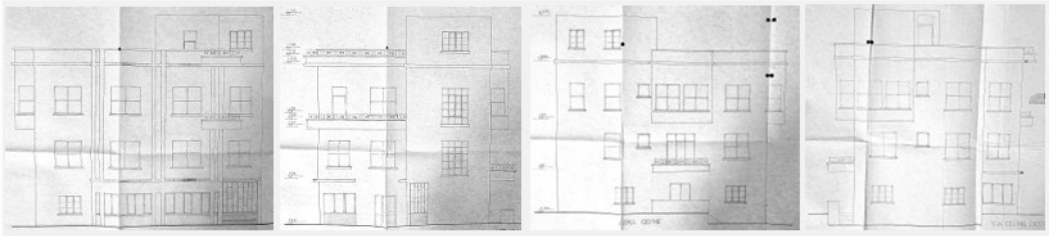
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve baya tadilatı, odalara ıslak hacim eki

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Sıva ve boya tadilatı, pencere doğramalarının yenilenmesi/değişimi, çatı saçağı eki

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

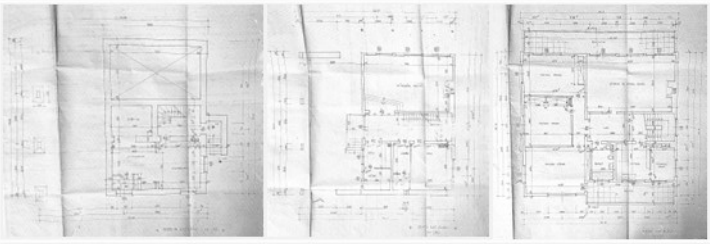
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Rölöve çizimi: Necdet Bozkurt, Mimar.

EK-37. GM-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	GM-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	U*** Villası	Ada/Parsel:	1260/11	
	Özgün Adı:	U*** Villası	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1959	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma Duvar	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut	

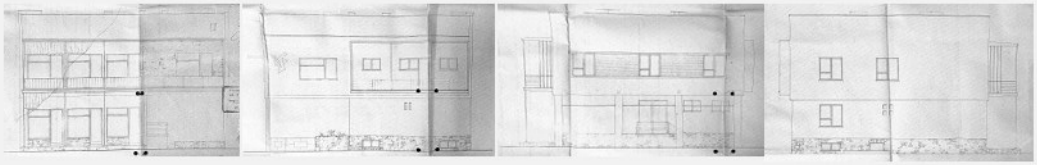
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

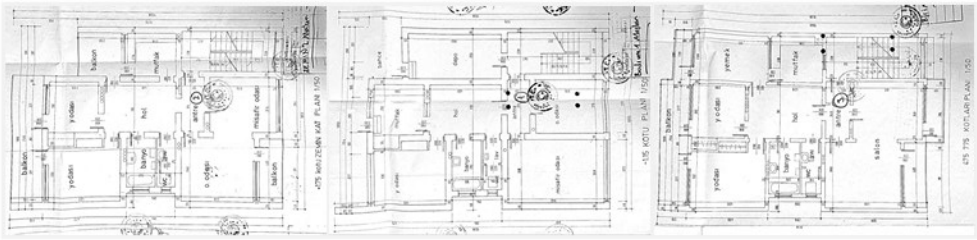
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-38. GM-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	GM-3	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Şenli Apartmanı	Ada/Parsel:	1259/3	
	Özgün Adı:	Şenli Apartmanı	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1965	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Mahmut İçli	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut	

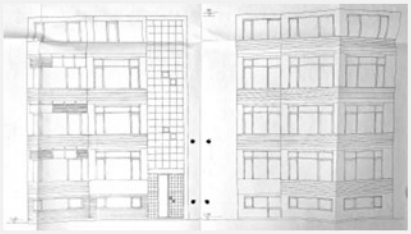
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-39. ŞGB-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	3285/1	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	
Yapının Çizimleri – Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Kütle/Cephe Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam – Konum			Parsel Yerleşimi		

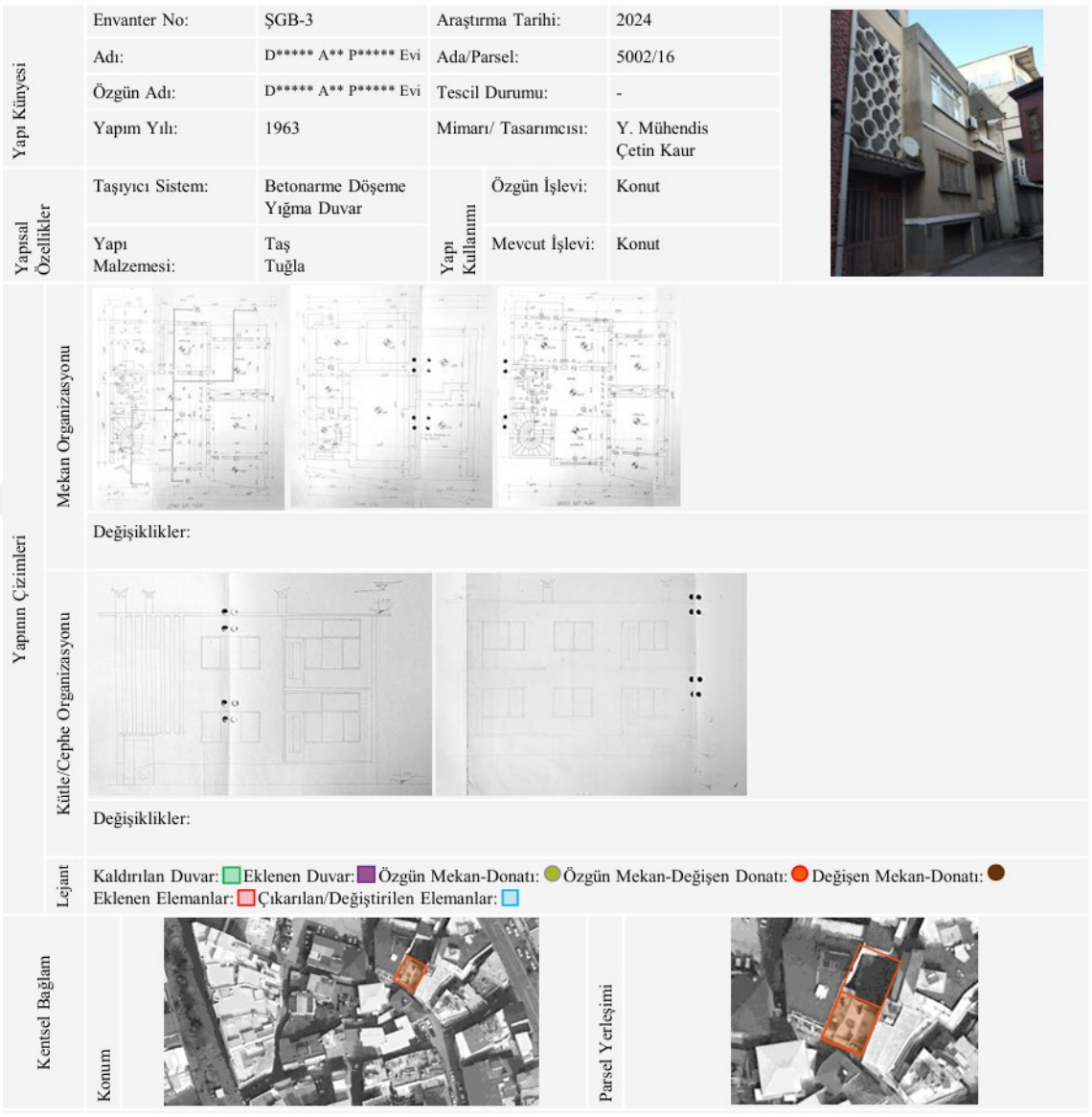
[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-40. ŞGB-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	3276/3	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Yaşlı Evi	
Yapının Çizimleri – Mekan Organizasyonu					
Değişiklikler:					
Yapının Çizimleri – Kütle/Cephe Organizasyonu					
Değişiklikler:					
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam – Konum			Parsel Yerleşimi		

[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-41. ŞGB-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-3	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	D***** A** P***** Evi	Ada/Parsel:	5002/16	
	Özgün Adı:	D***** A** P***** Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1963	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mühendis Çetin Kaur	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-42. ŞGB-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-4	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Kervan Pansiyon	Ada/Parsel:	335/14	
	Özgün Adı:	S****-S*** U* Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1964	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh. Mimar Kamran Başar	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-43. ŞGB-5 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-5	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Sakin Pansiyon	Ada/Parsel:	335/13	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1962	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konaklama	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant: Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

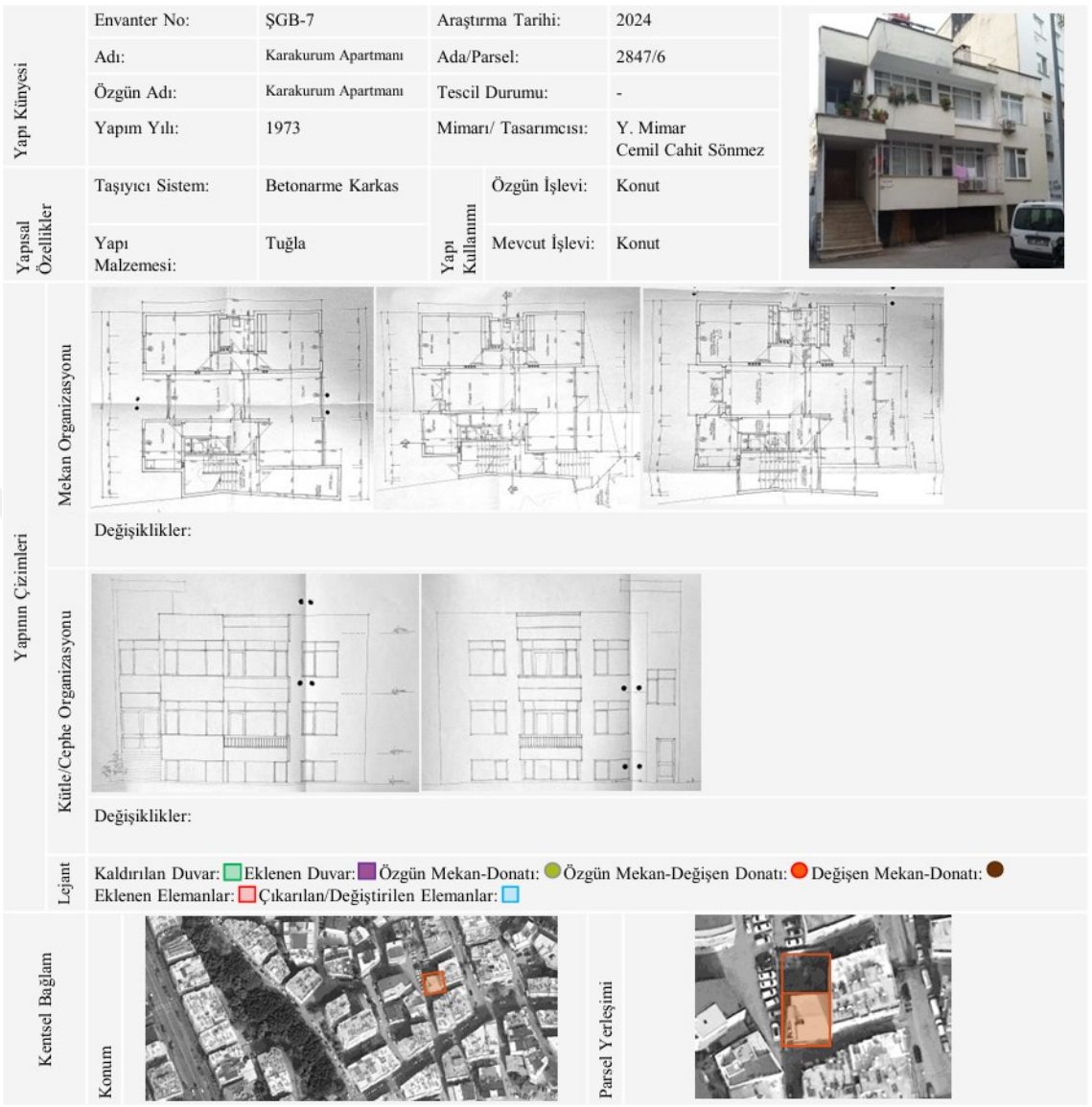
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-44. ŞGB-6 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-6	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	2830/10	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	-	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	-	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut	
Yapının Çizimleri — Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Yapının Çizimleri — Kütle/Cephe Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam — Konum			Parsel Yerleşimi		

[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-45. ŞGB-7 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ŞGB-7	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Karakurum Apartmanı	Ada/Parsel:	2847/6	
	Özgün Adı:	Karakurum Apartmanı	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1973	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Cemil Cahit Sönmez	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

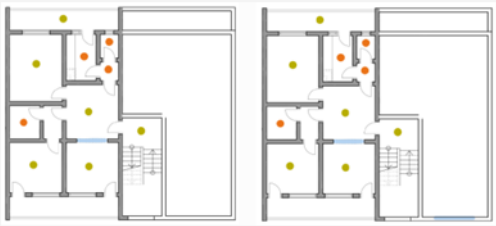
EK-46. ŞGB-8 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-47. MPM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	MPM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	3362/5	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Tarihsel İzleği	Mekan Organizasyonu	 Değişiklikler: Islak hacim seramik değişimi, mutfak seramik ve dolaplarında yenileme
	Kütle/Cephe Organizasyonu	 Değişiklikler:
	Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:
Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Sıkışık kent dokusu içerisinde ara mekana yerleşerek sokağa sınır olur ve kendi kentsel boşluğunu yaratır İç sofalı kurguda yaşantı merkezi mekanda gerçekleşir ve özel mekanlar sofayı tanımlar, geleneksel yaşantının izleri sürülür
	Işık ve Gölge	Modüler pencere ve kapı boşlukları kütlenin yataylığını vurgulayan bant pencere etkisi yaratır, iç mekan aydınlıktır, merdiven kovası parçalanmış bir yüzeyle tanımlanmış ve kütle boyunca aydınlatılmıştır
	Ölçek ve Oran	Yüksek katlı yapıların arasında, sıkışık bir dokuda yer alır, çevre yapılar tarafından ezilmiştir İç mekanda baskın öge sofa boşluğudur, bu ortak mekan üzerinde dağılım, karşılaşma, yaşantı kurulur
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Izgara planlı kentsel dokunun bir parçası halinde sokak aksına uyum sağlar, kütlenin içe çekilmesiyle oluşmuş yarı açık hacimler üzerinde sokak yaşantısına ve bahçeye bağlanır, şeffaf cephe bu bağlantıyı fiziksel ve görsel olarak destekler
	Renk ve Doku	Kütlenin yer ile birleşiminde taş kaplama malzemesi kullanılarak baza oluşturulmuş, üzerine prizmatik kütle yerleştirilmiş yapının sokak kotu üstünde algılanması sağlanmıştır, güneş kırıcı-denizlik-balkon korkuluğu cephe dilini zenginleştirir
Kentsel Bağlam	Konum: 	Parsel Yerleşimi: 19. yy planlı yerleşim alanı üzerinde bulunması, tarihi cami ile bağlantılı olması, dönüşmüş kentsel mekanın geçmişine dair referans oluşturması açısından önemlidir

[1] Plan şemaları yazar tarafından çizilmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-48. MPM-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	MPM-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	M. Liktor Apartmanı	Ada/Parsel:	234/17	
	Özgün Adı:	M. Liktor Apartmanı	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1966 yılı ve öncesi	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

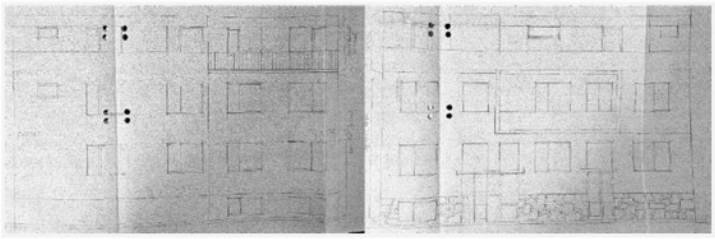
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Islak hacim seramik ve vitrifiyesinde yenileme, mutfak elemanlarında yenileme, döşeme kaplamalarında değişim, sıva ve boya tadilatı

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Pencere doğramalarında değişim

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

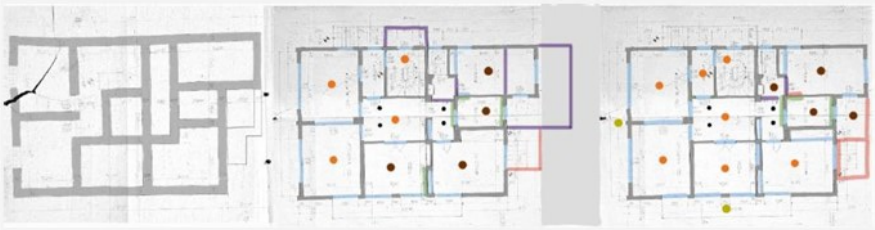
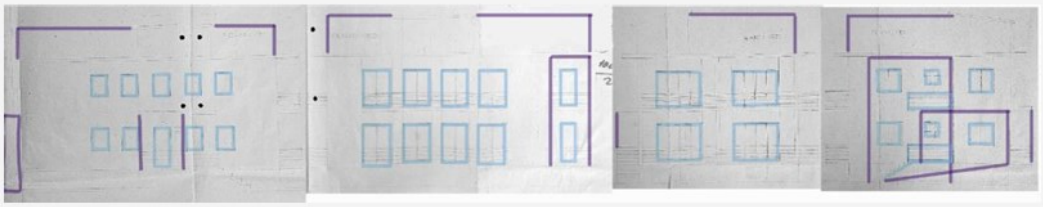
Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Sıkışık ve yüksek katlı kentsel doku içerisinde ızgara sistem sokak örüntüsüne uyarak bir hat oluşturur ve kütle gerisinde bahçe kurgular, hol üzerinden bir dağılım sağlanır, fonksiyonel ayrım belirgindir, yaşam hacimleri baskındır
	Işık ve Gölge	Modüler bölünme ile içerideki bölünmenin dışa yansıtılması (iç dış birlikteliği) sağlanır, saçak ve cephe motifleri gölge alanlar yaratır ve cephenin hacimsel özelliklerini vurgular, oda duvarları cephe boyunca saydamlaştırılmış, homojen ışık dağılımı sağlanır
	Ölçek ve Oran	Dar sokaklarda yüksek yapıların bulunduğu bir dokuda kentliye insan ölçeğinde bir deneyim sunar, sokağa taşmalar yapı ve insanı iç içe geçirir, yaşam alanları ve hol gündelik pratikleri üzerinde toplar, hacimsel olarak baskındır, yola bağlıdır
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Çatı, giriş saçakları, balkon döşemeleri konut içerisindeki yaşantının sokak ölçeğine açılmasını sağlar, iç mekanda esnek bir kullanım ön görülmemiştir, mutfak ve hol arasında görsel ilişki kuvvetlidir, yaşam birimleri kentsel mekanla yarı açık alanlar aracılığı ile ilişkilenir
	Renk ve Doku	Modüler bir düzen oluşturularak iç mekan bölüntüsü dışa yansıtılır, yatay düşen elemanlar ve güneş kırıcı ile bir cephe örüntüsü oluşturulur, sıva dokunsal bir etki yaratır ve eklenen yatay çizgisel desenler cephe dilini destekler, korkuluk parapeti dönemin tasarım diline referans verir

Kentsel Bağlam	Konum: 	Parsel Yerleşimi: 	19. yy planlı yerleşim alanı üzerinde bulunması, yapısal dönüşümler ile çok katlı apartman bloklarının bulunduğu dokuda geçmiş kentsel ortama referans vermesi açısından önemlidir	

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-49. ÜM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ÜM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Zübeyde Hanım Anaokulu	Ada/Parsel:	1006/25	
	Özgün Adı:	M*******K*******Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1961	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Eğitim	

Yapının Tarihsel İzleği	Mekan Organizasyonu	 Değişiklikler: Mekan fonksiyonlarında değişim, duvarlarda değişim, kaplama malzemelerinde değişim, kapı ve pencere doğramalarında değişim, kat eki, boya ve sıva yenilemesi, ıslak hacimlerin yeni organizasyonu
	Kütle/Cephe Organizasyonu	 Değişiklikler: Kat eki, kapı ve pencere doğramalarında değişim, sıva ve boya değişimi
	Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Çevresinde yer alan diğer modern mimarlık örnekleri ile birlikte boşluklu bir kentsel alan tanımlar, parselin ortasında konumlanması çevresinde tampon bölgeler oluşturur, orta alanda bulunan hol özel ve yarı özel alanlar için geçiş noktasıdır, yaşam alanları baskın bir kurgudadır
	Işık ve Gölge	Çatı saçağı, balkon çıkmaları cephe üzerinde ışığın hareket etmesini sağlar ve prizmatik kütlenin ağırlığını azaltır, modüler pencere açıklıkları mekana eşit ışık girmesini sağlar
	Ölçek ve Oran	Yüksek katlı yapılar arasında kat yüksekliği ve kütle kurgusu ile insan bedenine uyumludur, sokak kotunda geri çekilmesi yeşil alan oluşturması insan-konut bütünleşmesi sağlar, buraya bakan yaşam alanları iç mekanda büyük hacim kaplar
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Balkon uzantıları yaşam birimlerini kentsel mekan ve bahçe ile birleştirir, iletişim ve temas alanları yaratır, yaşama birimleri, hol ve birbirleri ile birleşme/ayrılma potansiyelleri ile esneklik ve çeşitlilik sunar
	Renk ve Doku	Saçak ve balkon döşemeleri ile kütle hareketi, yatay kurgu Çizgisel korkuluklar ile yataylığı vurgulama Dönem tasarım diline referans veren örüntü oluşturma

Kentsel Bağlam	Konum		Parsel Yerleşimi	 Aynı sokakta yer alan az katlı konut yapıları ve karşısında bulunan çok katlı kooperatif blokları ile kentin modern dönem yapı ve doku çeşitlemesine örneklem oluşturur

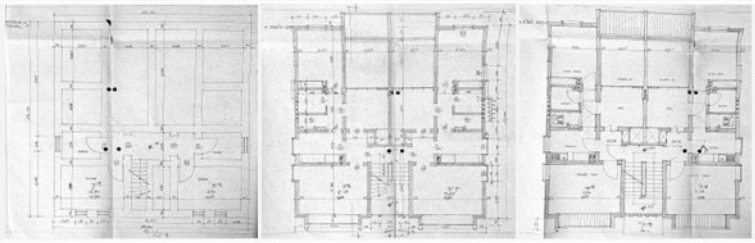
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-50. ÜM-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ÜM-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Muammer Apartmanı	Ada/Parsel:	1006/18	
	Özgün Adı:	S**** Y**** Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1959	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

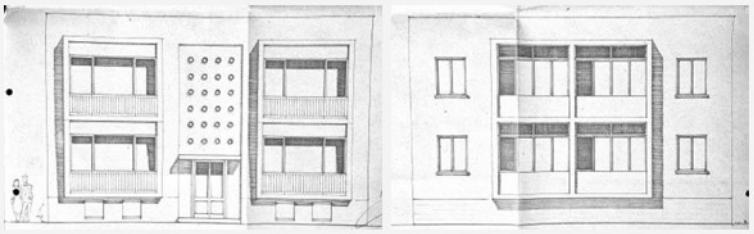
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

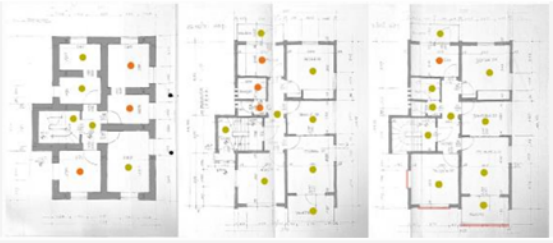
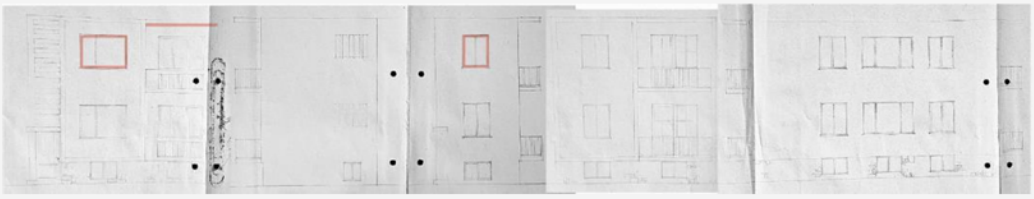
Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-51. ÜM-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	ÜM-3	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Büyükkaya Evi	Ada/Parsel:	1003/14	
	Özgün Adı:	Büyükkaya Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1962	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Tarihsel İzleği	Mekan Organizasyonu	 Değişiklikler: Zemin kaplamaları yenilemesi, mutfak seramik, tezgah ve dolaplarında yenileme, sıva ve boya tadilatı
	Kütle/Cephe Organizasyonu	 Değişiklikler: Tente ve panjur eki, sıva ve boya tadilatı
	Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi	Doluluk ve Boşluk	Parsel ortasına yerleşerek çevre konutlar ve yol ile ayrışmış, boşluk oluşturmuştur, Koridor üzerinden dağılım sağlanan konutta yaşam alanları hacimsel olarak baskındır
	Işık ve Gölge	Kütle hareketleri, saçaklar, merdivenin konumu prizmatik kurguyu parçalamış, katmanlı bir algılama ortamı sunmuştur Modüler pencere açıklıkları homojen bir aydınlanma sağlar
	Ölçek ve Oran	Dönüşüm geçiren kentsel mekanda az katlı ve küçük kütle kurgusu ile insan ölçeğine uyum sağlar, yaşam alanları kurgusu ile yaşantıyı organize eder ve plan şemasının kurucu ögesini oluşturur
	Sınır ve Oylum/Uzantı	Sokak ile yapı arasında bir geçiş alanı kurgulanmıştır, yaşam birimleri yarı açık mekanlar aracılığı ile bu mekana ve kente açılır, iç-dış akışkanlığı sağlanır Yaşam birimleri ve yarı açık hacimler arasında da esnek, geçirgen bir kurgu vardır
	Renk ve Doku	Cephede gerçekleşen kütlesel hareketler balkon parapet tasarımı, yatay düşey çizgisel elemanlar ile desteklenmiş insan hareketlerine imkan yaratılmıştır, merdiven kovası kütleye eklenerek düşey denge sağlanmıştır

Kentsel Bağlam	Konum		Parsel Yerleşimi	

Mimari bileşenlerini kaybetmiş kentsel dokuda kentin bir dönem yaşam biçimine, yapım kültürüne ve tasarım yaklaşımına referans olması açısından önemlidir

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-52. ÜM-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

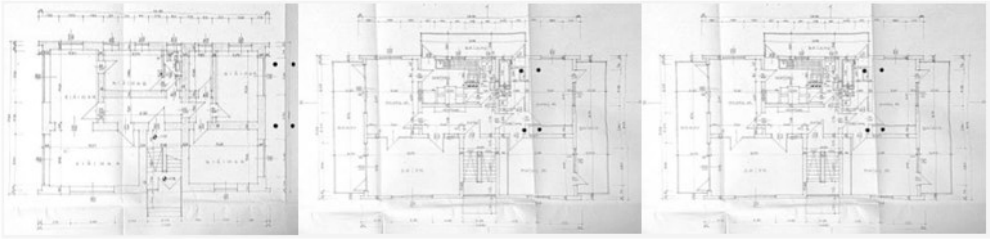
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-53. BE-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BE-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	1019/17	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1965	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Müh. Mimar Turan Kemaloğlu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

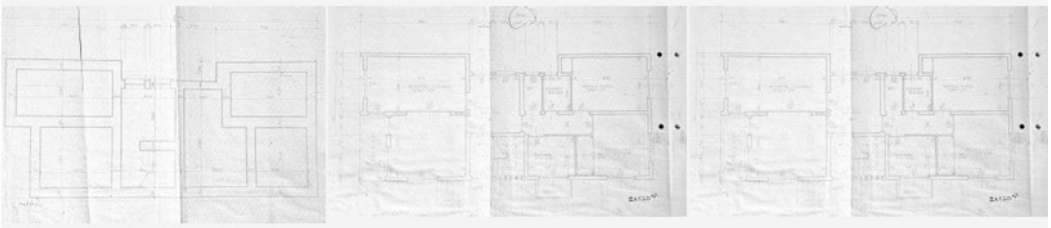
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-54. BE-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BE-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	293/51	
	Özgün Adı:	S**** K***** Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1960	Mimarı/ Tasarımcısı:	Yılmaz Yalçınkaya	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	İş Yeri	

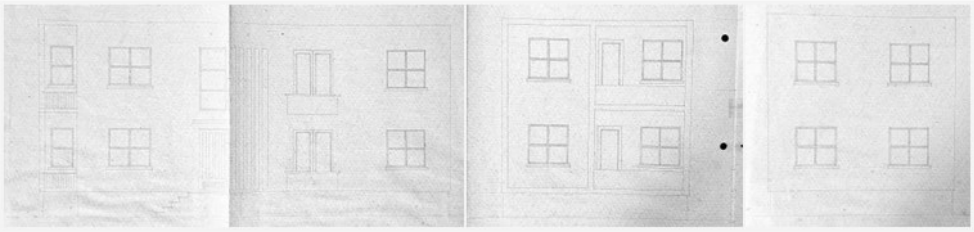
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

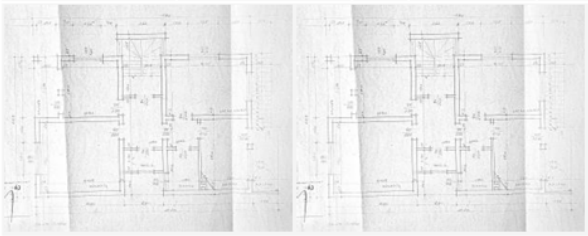
Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-55. BE-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BE-3	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	311/20	
	Özgün Adı:	N****** A**** Evi	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1963 ve öncesi	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Özcan Kırmızıoğlu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı — Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı — Mevcut İşlevi:	Konut	

Yapının Çizimleri	Mekan Organizasyonu	
		Değişiklikler:
	Kütle/Cephe Organizasyonu	
		Değişiklikler:
	Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam	Konum		Parsel Yerleşimi	

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-56. BE-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	BE-4	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	-	Ada/Parsel:	311/21
Özgün Adı:	G****** E***** Evi	Tescil Durumu:	-
Yapım Yılı:	1968	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mühendis Halim Ulaşır

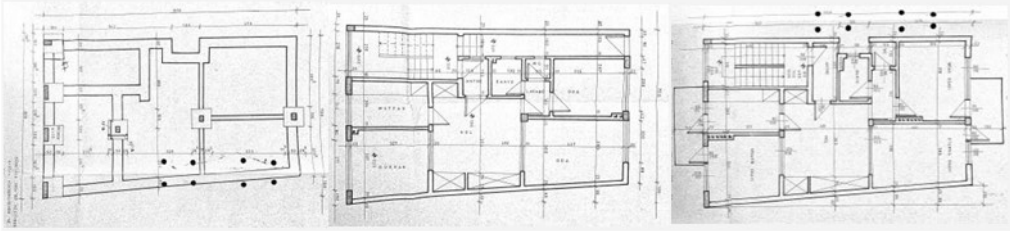

Yapısal Özellikler

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Özgün İşlevi:	Konut İş Yeri
Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut

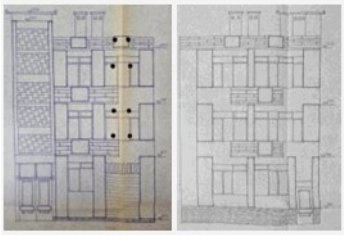
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

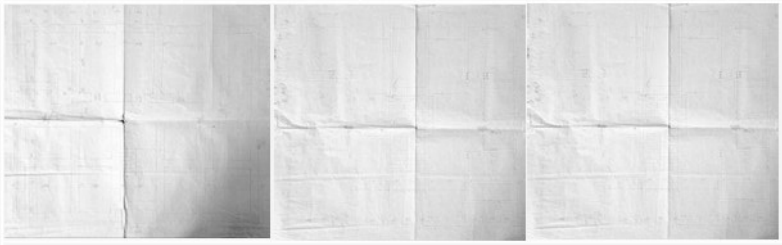
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-57. BE-5 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	BE-5	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	293/58	
	Özgün Adı:	O*** G*** Apt.	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1960	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. Mimar Tarık Akıltopu	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Kullanılmıyor	

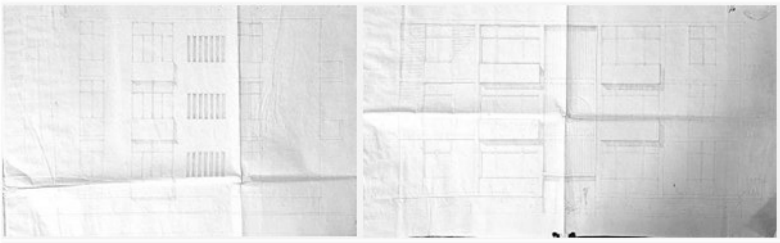
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

EK-58. MEM-1 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi

Envanter No:	MEM-1	Araştırma Tarihi:	2024
Adı:	Palyaço Yuva 2	Ada/Parsel:	27883/3
Özgün Adı:	Emre Apartmanı	Tescil Durumu:	-
Yapım Yılı:	1966	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. İnşaat Müh. Halim Ulaşır

Yapısal Özellikler / Yapı Kullanımı

Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Özgün İşlevi:	Konut
Yapı Malezemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Çocuk Gündüz Bakım Evi

Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Islak hacim organizasyonu değişimi, mutfak ile beraber eleman değişimi, sıva ve boya tadilatı, döşeme kağlamaları değişimi

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Balkon panjur eki, sıva ve boya tadilatı

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

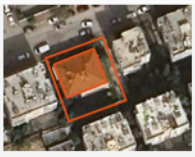
Doluluk ve Boşluk	Yapı ile kent arasında geçiş bölgesi yaratma, komşu yapılar ile araya mesafe koyarak bahçeye iç mekanı açmak Dik açılı mekanlar oluşturma, ortak mekan ile rastlaşma, iletişim mekanı kurmak
Işık ve Gölge	Mimari ögeler ile cephede ışık gölge etkisi ile derinlik yaratma, kübik kütlede hareketlilik oluşturma, güneş kırıcı ile gece/gündüz ışık sızıntısı yaratma Homojen mekan aydınlatması, dışarıya açılım
Ölçek ve Oran	Vaziyet ve silüette kentsel boşluklar oluşturma, insan ölçeği ile uyumlanma, özel açık alanlar ile yere bağlanma Baskın bir ortak mekan ve onun üzerinden erişilen diğer mekanlar ile hiyerarşik kurgu
Sınır ve Oylum/Uzantı	Saçaklar kent-yapı arasında insanı iç mekana taşıyan davetkar giriş sağlama, balkon uzantıları yaşamı bahçeye taşıma, kent-konut kesişimi sağlama, İç mekanda birleşmeye-ayrılmaya olanak tanıyan esnek, geçişli kurgu ile insanın yapı içerisindeki salınımını, dolaşımını sağlama
Renk ve Doku	Kübik kütle, çizgisel merdiven kovası güneş kırıcıları, balkon ve saçak döşeme plakları ile yatay/düşey dengesini sağlar Sıva kullanımı, parmaklık ögeleri döneme referans veren örüntüler oluşturur

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

Kentin 1950'li yıllardaki dönüşümünün izlerini günümüze taşıma, kentliye farklı zaman dilimlerini düşündürtme, algılatma imkanı yaratma, katmanlı dokuyu koruma

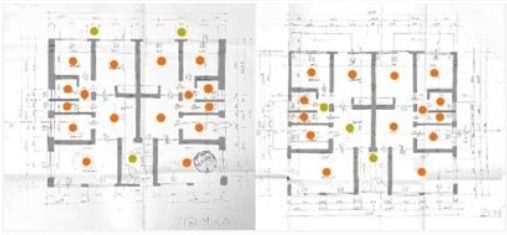
[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-59. MEM-2 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	MEM-2	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Uğurlu Apartmanı	Ada/Parsel:	27883/6	
	Özgün Adı:	Uğurlu Apartmanı	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1965	Mimarı/ Tasarımcısı:	Y. İnşaat Müh. Halim Ulaşır	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	

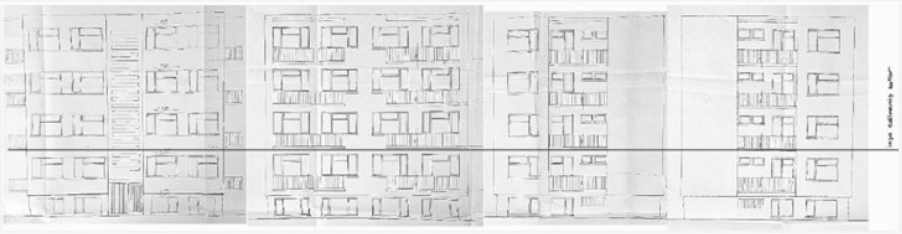
Yapının Tarihsel İzleği

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler: Mutfak seramik ve elemanlarında değişim, yer döşemelerinde yenileme, ıslak hacim kaplama malzemesi ve vitrife elemanlarında değişim

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler: Pencerelerin bazılarında yenileme,

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Yapının Estetik Deneyimi

Doluluk ve Boşluk	Parsel ortasına konumlanarak kentsel doku ile arasında boşluklar yaratmıştır, Hol üzerinde organize olur, arka cephede yaşam birimleri yer alırken ön cephede yaşam birimleri hol ile birleşir ve öne çıkar
Işık ve Gölge	Merdiven kovası kırıcılar ile özelleştirilmiş, bant pencereler açılmış ve prizmatik kütlenin masif etkisi yumuşatılmıştır, Geniş açıklıklar iç mekanın aydınlık olmasını sağlar, çevre ile görsel iletişimi kuvvetlendirir
Ölçek ve Oran	Yüksek katlı apartman blokları içerisinde kütle büyüklüğü ve yüksekli ile insan bedenine uygun bir ölçek yaratır, iç mekanda yaşantının geçtiği hacimler baskın karakterde ve birbiri ile iletişim halindedir, diğer odalar hol ile ayrışır
Sınır ve Oylum/Uzantı	Sokak yönünde giriş saçağı ile bir hazırlık, geçiş mekanı yaratılmıştır, Yaşam alanı bant pencereler ile sokak yaşamına bağlantı kurar, özel odalar yarı açık mekan ile özel bahçeye fiziksel olarak açılır, doğa ile bağlantı sağlanır
Renk ve Doku	Yapının zemin ile birleştiği noktada taş malzeme dokusu açıkta bırakılmış ve beden duvarları ile yer arasında geçiş sağlanmıştır, Merdiven kovasındaki yatay çizgisel örüntü dönemin tasarım yaklaşımına referans veren karakteristik bir ögedir

Kentsel Bağlam

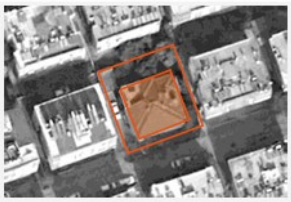
Konum:

Parsel Yerleşimi:

Antalya'nın yerleşim sınırlarının genişlediği alanda inşa edildiği bağlamın tasarım sözü, inşa teknikler, yaşam pratikleri gibi değerlerine referans olur, çevredeki diğer modern konut örnekleri ile doku oluşturur

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir. Değişikliklere dair bilgi alan araştırmasından elde edilmiştir.

EK-60. MEM-3 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	MEM-3	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	27885/19	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1961	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma Duvar	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	
Yapının Çizimleri: Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Kütle/Cephe Organizasyonu	 				
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam: Konum			Parsel Yerleşimi		

[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-61. MEM-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	MEM-4	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	-	Ada/Parsel:	27890/9	
	Özgün Adı:	-	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	-	Mimarı/ Tasarımcısı:	-	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Karkas Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Mevcut İşlevi:	Konut	
Yapının Çizimleri: Mekan Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Kütle/Cephe Organizasyonu					
	Değişiklikler:				
Lejant	Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı: Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:				
Kentsel Bağlam: Konum			Parsel Yerleşimi		

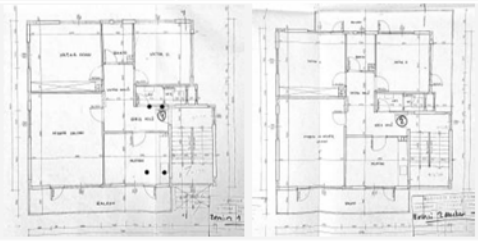
[1] Konut bilgilerine alan araştırması ile ulaşılmıştır.

EK-62. MEM-4 Yapı Değerlendirme Formu (Orijinal 2025)[1]

Yapı Künyesi	Envanter No:	GÜM-1	Araştırma Tarihi:	2024	
	Adı:	Tızlak Apartmanı	Ada/Parsel:	1419/13	
	Özgün Adı:	Tızlak Apartmanı	Tescil Durumu:	-	
	Yapım Yılı:	1982	Mimarı/ Tasarımcısı:	İnşaat Müh. Okan Çamlı	
Yapısal Özellikler	Taşıyıcı Sistem:	Betonarme Döşeme Yığma	Yapı Kullanımı: Özgün İşlevi:	Konut	
	Yapı Malzemesi:	Taş Tuğla	Yapı Kullanımı: Mevcut İşlevi:	Konut	

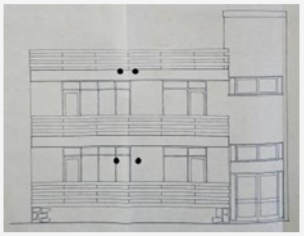
Yapının Çizimleri

Mekan Organizasyonu

Değişiklikler:

Kütle/Cephe Organizasyonu

Değişiklikler:

Lejant

Kaldırılan Duvar: Eklenen Duvar: Özgün Mekan-Donatı: Özgün Mekan-Değişen Donatı: Değişen Mekan-Donatı:
Eklenen Elemanlar: Çıkarılan/Değiştirilen Elemanlar:

Kentsel Bağlam

Konum

Parsel Yerleşimi

[1] Konut bilgilerine Antalya Muratpaşa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi'nden ulaşılmış, yazar tarafından düzenlenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Şerife İNCEDEMİR

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2019-2025	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya
Yüksek Lisans 2017-2019 2016-2017	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İzmir
Lisans 2010-2015	Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İzmir

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Araştırma Görevlisi 2017-Devam Ediyor	Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Antalya

ESERLER

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

1- İncedemir Ş., Kavas K. R., Bakır İ. (2025). Kentsel Arkeolojik Mekânda Çağdaş Deneyim Ortamlarının Tasarımı: Çevre Estetiği Bağlamında Bir Değerlendirme. Akdeniz Sanat Dergisi, 19(35): 149-177.

2- İncedemir, Ş. (2022). Konut ve Aidiyet Kavramları Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: Ersen Gürsel. Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture, 1(2): 115-134.

3- İncedemir Ş., Örmecioğlu H. T. (2022). Erken Cumhuriyet Dönemi Başkent Tahayyüllerinde Mimarlık, Teknoloji ve Modernleşme: Hülya Bu Ya... ve Ankara Örneği. Ankara Araştırmaları Dergisi, 10(2): 273-293.

4. İncedemir Ş., Kavas K. R. (2021). Türk Evi Kavramının Tarih Yazımı Üzerine Bir İnceleme. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10: 74-86.

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler

1- Şekerci, A., Özünur, S.B., İncedemir, Ş. 2018. Kültürel Mirasın Oluşumu ve Devamlılığı Üzerine Bir Değerlendirme: Antalya Karaalioğlu Parkı, 3. Akdeniz Sanat Sempozyumu, ss.35-39, 24-25 Nisan, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Diğer Yayınlar

1- İncedemir, Ş., Özünur, S., Şekerci Şenoğlu, A. 2021. Zamansal ve Mekânsal Bir Bağlantı Noktası: Antalya Müzesi. Betonart, 71: 62-68.

2- İncedemir, Ş., Şekerci Şenoğlu, A., Özünur, S.B. 2020. Antalya Parlak Apartmanı, DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVI, s.62, 25-26 Aralık, Çevrimiçi.

3- Şekerci, A., İncedemir, Ş., Özünur, S.B. 2019. Toroslarda betonarme bir simge yapı: Döner Gazino. Betonart, 60: 24-31.

4- İncedemir, Ş., Şekerci, A., Özünur, S.B. 2018. Antalya-Kaleiçi Kandiller Sokak No:27, DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XIV, s.51, 27-29 Nisan, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.